

GOVERNMENT OF INDIA

DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY**

Acc. No. 9299

CALL No. BSa9C

Lal/Lg

D.G.A. 79.

9500
1061

(158)

LALITA VISTARA

LEBEN UND LEHRE
DES
ÇÂKYA-BUDDHA

TEXTAUSGABE
MIT VARIANTEN-, METREN- UND WÖRTERVERZEICHNIS

VON
DR. S. LEFMANN
PROFESSOR AN DER UNIVERSITÄT HEIDELBERG

HALLE A. S.
VERLAG DER BUCHHANDLUNG DES WAISENHAUSES
1902

LALITA-VISTARA

D 6030
80

HERAUSGEGEBEN

VON

DR. S. LEFMANN

PROFESSOR AN DER UNIVERSITÄT HEIDELBERG

9299

ERSTER TEIL: TEXT

Part I

D 6030

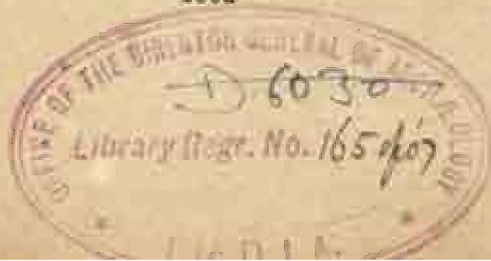
BSa 9C
Lal / Lef

Rep Sa 9C
Lal / Lef

HALLE A. S.

VERLAG DER BUCHHANDLUNG DES WAISENHAUSES

1902

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. 9299

Date..... 5-8-57

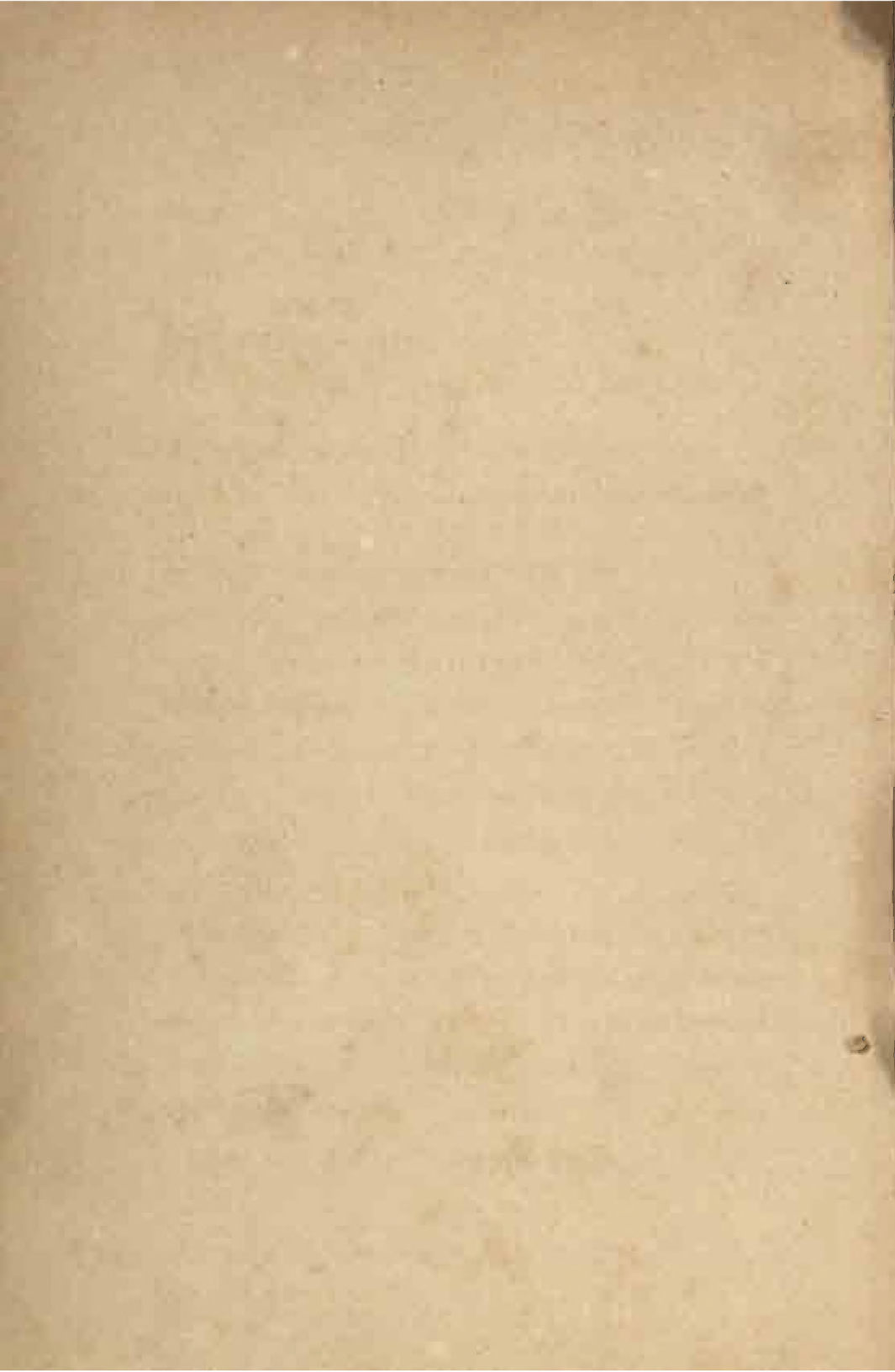
Call No. B5a9c

Lal/Lef.

Alle Rechte vorbehalten

अथ स्थीललितविस्तरो नाम
महापुराणं

॥ ओं नमः सर्वबुद्धबोधिसत्त्वेभ्यः ॥

। ओं नमो दशदिगन्तापर्यन्तलोकधातुप्रतिष्ठितसर्वबुद्धबोधिस-
त्त्वार्थश्रावकप्रत्येकबुद्धेभ्यो ऽतीतानागतप्रत्युत्पन्नेभ्यः ।

एवं मया श्रुतमेकस्मिन्समये भगवान् आवस्थां विहरति स्म ।
जितवने ऽनाद्यमिण्डदस्खारामे महता भिक्षुसेनेन सार्धं द्वादशभि- ५
र्भिक्षुसहस्रैः । तद्यथा । आयुष्मता च ज्ञानकौण्डिन्येन । आयुष्मता
चाश्वजिता । आयुष्मता च वाप्येन । आयुष्मता च महानाम्ना ।
आयुष्मता च भद्रिकेन । आयुष्मता च यशोदिवेन । आयुष्मता
च विमलेन । आयुष्मता च सुवाङ्मना । आयुष्मता च पूर्णेन ।
आयुष्मता च गवाम्पतिना । आयुष्मता चोद्दविल्लाकाशपेन । १०
आयुष्मता च नदीकाशपेन । आयुष्मता च गद्याकाशपेन ।
आयुष्मता च शारिपुत्रेण । आयुष्मता च महामात्रावायनेन ।
आयुष्मता च महाकाशपेन । आयुष्मता च महाकात्यायनेन ।
आयुष्मता च कफिलेन । आयुष्मता च कौण्डिन्येन । आयुष्मता
च पुनर्द्धेन । आयुष्मता च पूर्णमित्रावणीपुत्रेण । आयुष्मता चानि- १५
रुद्धेन । आयुष्मता च नन्दिकेन । आयुष्मता च कस्सिलेन ।
आयुष्मता च सुभूतिना । आयुष्मता च रेवतेन । आयुष्मता च

खदिरवनिजेन । आयुष्मता चामोघराजेन । आयुष्मता च महा-
 पारणिजेन । आयुष्मता च बकुलेन । आयुष्मता च मन्देन ।
 आयुष्मता च राज्ञेन । आयुष्मता च स्नायतेन । आयुष्मता
 चानन्देन ॥ एवं प्रमुषिर्द्वादशभिर्भिजुसहस्रैः सार्धं द्वाविंशता च बो-
 ५ धिसत्त्वसहस्रैः सर्वैरेकव्रातिप्रतिबद्धैः सर्वबोधिसत्त्वपारमितानिर्वर्तितैः
 सर्वबोधिसत्त्वभिज्ञताविज्जीवितैः सर्वबोधिसत्त्वधारणीप्रतिमानप्रति-
 लब्धैः सर्वबोधिसत्त्वधारणीप्रतिबद्धैः सर्वबोधिसत्त्वप्रणिधानमुपरिपूर्णैः
 सर्वबोधिसत्त्वप्रतिम्यद्भुतिङ्गुलैः सर्वबोधिसत्त्वसमाधिवसिताप्राप्तिः
 सर्वबोधिसत्त्ववशिताप्रतिबद्धैः सर्वबोधिसत्त्वचानम्यकीर्णैः सर्वबो-
 १० धिसत्त्वभूमिपरिपूर्णैः । तद्वशा । भविष्येण च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ।
 धरणीहरराजेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । सिंहकेतुना च
 बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । सिद्धार्थमतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ।
 प्रज्ञानचारिवसतिना च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । प्रतिभेवित्प्राप्तिना
 च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । निखोसुक्तेन च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन ।
 १५ महाकरुणाचन्द्रिणा च बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । एवं प्रमुषिर्द्वाविंशतो
 च बोधिसत्त्वसहस्रैः ॥

तेन खलु पुनः समयेन भगवान् ब्राह्मणीं महानगरीमुपनि-
 श्रित्य विहरति ॥ सत्कृतो गुरुकृतो मानितः पूजितश्च तमूणां
 परिषदा । राज्ञां राजकुमाराणां राजमन्त्रिणां राजमहामाषाणां
 २० राजपादभुजिकामां चविद्यब्राह्मणनृहपत्यमात्यपार्षद्याणां पौरजनपदानां
 अन्यतीर्थिकजनगणब्राह्मणचरकपरिव्राजकानां । ज्ञानी च भगवान्
 प्रभूतानां खादनीये भोजनीयमात्यादनीयाकल्पिकानां चीवरपिण्डपा-

वश्यनासनग्लानप्रत्ययभेषजपरिस्काराणां लाभार्थ्यशोऽय्यप्राप्तय
 भगवान् सर्वत्र चानुपलितः पद्य इव जलेनीदारश्च भगवतः कीर्तिशब्द-
 स्रोतो लोके श्रुततो ईहन् सम्भवत्तुष्टो विद्याचरणसंपन्नः सुमती
 लोकवित्परः पुण्यदम्भसारधिः शाला देवानां च मनुष्याणां च तुष्टो
 भगवान् पद्यचतुःसमन्वागतः । स इमे च लोके परं च लोकं सदैवकं ५
 समारकं सत्रज्ञकं सत्रमणब्राह्मणीन् प्रजान् सदैवमानुषान् स्वयं विज्ञाय
 साक्षात्कृतोपसंपद्य विहरति स्म । सद्धर्मं देशयति स्म । आर्द्रा
 कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुखजनं केवलं
 परिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदाते ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयति स्म ॥

तेन खलु पुनः समयेन भगवान् रात्र्यां मध्ये यामे बुद्धा- १०
 लोकारबूहं नाम समाधिं समापन्नोऽभूत् । समस्तान्तरसमापन्नश्च च
 भगवत इमे बुद्धान्कारबूहं नाम समाधिं मद्य तत्त्वज्ञमेव भगवत उप-
 रिष्ठान्मूर्धः संधावुष्णीष विवरान्तरात् पूर्वबुद्धानुसृज्यसद्वाज्ञानालो-
 कान्कारं नाम रश्मिश्चचार । सा सर्वा गुहावासान् देवभवनान्यवभाषा
 भर्गेश्वरदेवपुत्रमुखानामेयान्देवपुत्रान् सेचोदयामास ॥ ततश्च तथा- १५
 गतरश्मिकालान् निश्चार्थमा (सेचोदना) गाथा निश्चरन्ति स्म ।

ज्ञानप्रभे ह्युत्तममे प्रभाकरं	शुभप्रभे शुभविमलायतेजसम् ।	
प्रज्ञानकाये शुभज्ञानमानसे	मुनिं समाधिस्थितं शाक्यसिंहम् ॥	
ज्ञानीदधि शुद्धमहानुभावं	धर्मेश्वरं सर्वविद् मुनीश्वरम् ।	
देवातिदेवं नरदेवपूज्यं	धर्मे स्वयंभुं यज्ञिनं अयध्वं ॥	२०
यो दुर्दमे चित्तमवर्तयद्दशै	यो मारपाशैरवमुक्तमानसः ।	
यस्माप्यवस्थाविह दर्शनयवा	स्वयान्ततः शानविमोचपारमः ॥	

आलोकाभूतं तमतुल्यधर्मं तमोनुदं सन्नयवेदितारं ।

ज्ञानाक्रियं बुद्धमस्यबुद्धिं भक्त्या समस्ता उपसंक्रमधे ॥

स वैश्वराजो मृतमेषवप्रदः स वादिशूरः कुण्डलिप्रतापकः ।

स धर्मवन्द्यः परमार्थकोविदः स नायको नुत्तरमार्गदेशकः ॥ इति ॥

५ समनन्तरस्तुष्टाद्य खलु पुनश्चे शुद्धावासकायिका देवपुत्राः ।

तस्या बुद्धानुष्मृत्यसद्वाज्ञानालोकाया रम्यया आभिर्देवैरुपाभिर्मायाभिः

संवीदिताः समन्ततः प्रशान्ताः समाधिबुत्वाद्य तान् बुद्धानुभावेनाप्रमेया-

संख्येयानगणनासमतिक्रान्तकल्यातिक्रान्तान् बुद्धान् भगवन्तो नुस्सरन्ति

का । तेषां च बुद्धानां भगवतां यानि बुद्धचेवगुणलूहात्यर्थकषडङ्गानि

१० याद्य धर्मदेशनाया आसन् तान् सर्वाननुस्सरन्ति स्म ॥

अथ खलु तस्यां राज्ञी प्रशान्तायामीश्वरश्च नाम शुद्धावासका-

यिको देवपुत्री महेश्वरी नाम नन्दश्च मुनन्दश्च चन्दनश्च महितश्च

प्रशान्तश्च प्रशान्तविनीतेश्वरश्चिते चान्ये च संबङ्गलाः शुद्धावासका-

यिका देवपुत्रा अतिक्रान्तातिक्रान्तिर्वर्गैः सर्वावन्तं जेतवन् दिव्येना-

१५ वभासेनावभास्य येन भगवन्निर्गोपसंक्रामतुपसंक्रम्य भगवतः पादौ

शिरसाभिवन्द्यकाले तस्मैः । एकानो स्त्रिताश्च ते शुद्धावासकायिका

देवपुत्रा भगवन्तमेतदबोधन् । अस्मि भगवन् जलितविकरौ नाम धर्म-

पर्यायः सुत्रान्तो महाविपुलानिचयौ बोधिसत्वकुशलमूलसमुद्रावनस्तु-

मितवरभवनविकिरणसेधित्वायकमणविक्रीडनगर्भस्थानविशेषसंदर्शनौ

२० अभिजातवज्रभूमिप्रभावसंदर्शनः सर्वबालचर्यागुणविशेषसमतिक्रमसर्व-

लौकिकशिल्पस्थानकर्मस्थानलिपिसंख्यामुद्रागणनासिधनुकलापयुद्धसा-

लक्षसर्वसत्त्वप्रतिविशिष्टसंदर्शनान्तः पुरविषयोपभोगसंदर्शनः सर्ववै-

धिस्तत्त्वचरिनिष्पन्दिष्पत्तिफलाधिगमपरिकीर्तना बोधिसत्त्वविकी-
 रितः सर्वमारमण्डलविधिसनस्यपागतवलवैशारवाष्टादशावेनिकस-
 मुच्चया प्रमाणवृद्धधर्मनिर्देशः पूर्वकैरपि तद्यागतैर्भाषितपूर्वः । तद्यथा ।
 भगवता पञ्चाक्षरेण च धर्मकेतुना च दीपङ्कुरेण च गुणकेतुना
 च महाकरेण च क्षयिदेवेन च श्रीतेजसा च सत्यकेतुना च वज्रसंहतेन ५
 च सर्वाभिभुवा च हेमवर्णेन च चतुर्चगामिना च प्रवादसागरेण
 च पुष्पकेतुना च वररूपेण च सुलोचनेन च क्षयिगुप्तेन च जिनवक्त्रेण
 च उन्नतेन च पुष्पितेन च ऊर्ध्वतेजसा च पुष्करेण च सुरभिना
 च मङ्गलेन च सुदर्शनेन च महासिंहतेजसा च स्थितबुद्धिदेनेन च
 वसन्तगन्धिना च सत्यधर्मविपुलकीर्तिना च तिष्ठेण च पुष्पेण च १०
 लोकमुन्दरेण च विस्तीर्णभेदेन च रत्नकीर्तिना च उग्रतेजसा च
 प्रह्वतेजसा च सुधोषेण च सुपुष्पेण च सुमनोज्ञधोषेण च सुवेष्टरूपेण
 च प्रहसितनेत्रेण च गुणराशिना च मेघसरेण च सुन्दरवर्णेन
 च आयुषेजसा च सलीलगङ्गागामिना च लोकामिन्नापितेन च
 जितशत्रुणा च संपूजितेन च विपश्चिना च शिखिना च विश्वभुवा १५
 च ककुब्धेन च कनकमुनिना च काञ्चपेन च तद्यागतेनार्हता सम्य-
 कसंबुद्धेन भाषितपूर्वस्तं भगवान्येतर्हि संप्रकाशयेत् ॥ वज्रजनहिताय
 वज्रजनसुखाय लोकानुकम्पार्थं महतो जनकायस्वार्थाय सुखाय देवानां
 च मनुष्याणां चास्य च महायानोद्गावनार्थं सर्वपरप्रवादिनां च
 नियहार्थं सर्वबोधिसत्त्वानां चोद्गावनार्थं सर्वमाराणां चामिभवनार्थं २०
 सर्वबोधिसत्त्वयानिकानां च पुङ्गवानां वीर्यारम्भसंजननार्थं सद्धर्मस्य
 चानुपरिग्रहार्थं चिरत्नवंशस्यानुपरिग्रहार्थं चिरत्नवंशस्यानुपच्छेदनार्थं

वृत्तकार्यस्य च परिसंदर्शनार्थमित्यधिवासयति स्म भगवांस्तेषां देव-
पुत्राणां तूष्णीभावेन सदेवकस्य लोकस्थानुकम्पामुपादाय ॥

अथ खलु देवपुत्रा भगवतस्तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा
तुष्टा उदया ज्ञानमगसः प्रसुदिताः प्रीतिसौमनस्यज्ज्ञाता भगवतः
५ पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन्तं त्रिप्रदक्षणीकृत्य दिव्यचन्दनचूर्णैर-
गुरुचूर्णैर्मान्दारपुष्पैश्चाश्वकीर्यं तत्रैवानर्द्धधुः ॥

अथ खलु भगवांस्तस्मादेव रात्र्यामत्ययेन च करीरो मण्डल-
माचकुहल्लोपोपसंज्ञामवुपसंक्रम्य भगवान्प्रक्षाल्य एवाग्ने न्यपीदद्वाधि-
सत्त्वगणपुरस्कृतः श्रावकसंघपुरस्कृतो निषद्य भगवान्मिचूनामत्य-
१० यति स्म ॥

इति हि भिक्षुो रात्रौ प्रश्नान्तायामीश्वरो नाम शुद्धावासका-
यिको देवपुत्रो महेश्वरश्च नाम नन्दश्च (जानन्दश्च) सुनन्दश्च चन्दनश्च
महितश्च प्रश्नान्तश्च विनीतेश्वरश्चैते चान्ये च संवृज्ज्जाः शुद्धावासका-
यिका देवपुत्राः पूर्ववशावत्तत्रैवानर्द्धधुः ॥ अथ खलु ते बोधिसत्त्वानो
१५ च महाश्रावका येन भगवांस्तेनाज्जलिं प्रणम्य भगवन्तमेतद्वोचन् ।
तत्तापु भगवन्ते ज्ञानविस्तारे नाम धर्मपदीयं देशयतु । तद्विज्यति
वज्रजनहिताय वज्रजनसुखाय लोकानुकम्पायै महती जनकायस्वार्थाय
हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । एतर्हि चागतानां च
बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामधिवासयति स्म भगवांस्तेषां बोधि-
२० सत्त्वानां महासत्त्वानां तेषां च महाश्रावकाणां तूष्णीभावेन सदेवमा-
नुषामुरस्य लोकानुकम्पामुपादाय ॥

तत्रैदमुच्यते ।

रात्र्यामिहास्त्रां मम भिक्षुवो ऽथ सुखोपविष्टस्य गिरङ्गस्य ।
 प्रविष्टमानस्य शुभैर्विहारैर् एकाग्रचित्तस्य समाहितस्य ॥
 अथायमन् देवसुता महर्षयः प्रतीतवर्गविमलत्रिभोजनः ।
 श्रियायभास्त्रेह च जितसाहस्ये वने सुदा मे ऽन्तिकमभुपायताः ॥
 महेश्वरचन्दन रंजनन्दी प्रशान्तचित्तो सहितः सुनन्दनः । ५
 शान्ताह्वयद्यापुतदेवपुत्रस्य ताप्लास्य बहो ऽथ च देवकोट्यः ॥
 प्रणम्य पादौ प्रतिदक्षिणं च कृत्वैव मां तक्षुरिहायतो मे ।
 प्रगृह्य चैवाञ्जलिमङ्गुलीभिः सगौरवा मामिह ते यथाचुः ॥
 इदं मुने रागनिमूदनाद्यौ वैपुल्यमूर्धं हि महानिदानम् ।
 यज्ञापितं सर्वतर्पणतैः प्राग् लोकस्य सर्वस्य हितार्थमेतत् ॥ १०
 तत्साध्विदानीमपि भाषतो मुनिः स बोधिसत्त्वोपपरिग्रहेच्छया ।
 परं महायानमिदं प्रभाषयन् परं प्रवादाद्भुवि च धर्मयन् ॥
 अधिपणां देवगणस्य तूष्णीम् अगृह्णदेवानधिवासनं च ।
 सर्वं च तुष्टा मुदिता उदयाः पुष्पाणि चित्रैरुवाग्रहर्षम् ॥
 तन्निचवो मे शृणुतेह सर्वं वैपुल्यमूर्धं हि महानिदानम् । १५
 यज्ञापितं सर्वतर्पणतैः प्राग् लोकस्य सर्वस्य हितार्थमेवमिति ।
 ॥ इति श्रीजलितविस्तरे निदानपरिचरितो नाम प्रथमो अध्यायः ॥

तत्र भिक्षुः कतमत्सुजलितविस्तरो नाम धर्मपर्यायः सूचान्तो २०
 महावैपुल्य इह भिक्षुो बोधिसत्त्वस्य तुषितवरभवनोपस्थितस्य
 पूज्यपूजितस्याभिषेकप्राप्तस्य देवशतसहस्रसुतस्योमितवर्णितप्रशंसितस्य

जन्माभिषेकस्य प्रणिधानसमुन्नतस्य सर्वबुद्धधर्मसमुदागतबुद्धेः सुवि-
 पुत्रपरिशुद्धज्ञाननयनस्य स्मृतिमतिमतिधूलुत्तप्रविपुत्रबुद्धेः । दानशी-
 लचान्तिवीर्यध्यानप्रज्ञामहोपायकौशलपरमपारमिताप्राप्तस्य महामि-
 चीकरुणामुदितोपेक्षाप्रज्ञपथकोविदस्य महाभिज्ञासंगणावरणज्ञानसे-
 ५ दर्शनाभिमुखीभूतस्य स्तुत्युपस्थानसम्यक्प्रहाणच्छदिपादेन्द्रियबलबोध-
 ह्वमार्गसर्वबोधिपक्षधर्मसुपरिपूणेकोटिप्राप्तस्य । अपरिमितपुण्यसंभा-
 रजयानुबलजनसमलंकृतकायस्य दीर्घानुपरिवर्तिनो यथावादितथा-
 कार्यवितथवाङ्मर्मसमुदाहारकस्य अजकुटिलावज्जुप्रतिहतमानसस्य
 सर्वमानमददर्पभयविपादापगतस्य सर्वसत्त्वसमचित्तस्य । अपरिमितबुद्ध-
 १० कोटिमद्युतशतसहस्रपर्युपासितस्य ब्रह्मबोधिसत्त्वकोटिन्युतशतसहस्रा-
 यलोकितावलोकितवदनस्य शक्रब्रह्ममहेश्वरलोकपालदेवनाभयवगन्धर्वा-
 भुरगवडकिन्नरमहोरगराक्षसगणैरभिनिन्दितयशसः सर्वपदप्रभेदनिर्दे-
 शासङ्गप्रतिसंविदयतारज्ञानकुशलस्य सर्वबुद्धभाषितधारणस्मृतिभाज-
 नाविशेषामलापर्यन्तधारणीप्रतिबन्धस्य । महाधर्मगोस्तुत्युपस्थानस-
 १५ म्यक्प्रहाणच्छदिपादेन्द्रियबलबोधह्वमार्गपारमितोपायकौशलधर्मरत्न-
 पुण्यसमुदानीतमहासार्धबाहस्य चतुरोद्यपारगामिनाभिप्रायस्य निहत-
 मानप्रत्यर्षिकस्य सर्वपरप्रवादिमुनिगृहीतस्य संयामशीर्वमुप्रतिष्ठितस्य
 क्षेत्ररिपुमणिसूदनस्य ज्ञानवरवज्रवृद्धप्रहरणस्य बोधिचित्तमूलमहा-
 खरणादण्डाध्याशयेनतस्य नभीरवीर्यसन्निभाभिषिक्तस्य उपायकौ-
 २० शलकर्णिकस्य बोध्यध्यानकेशरस्य समाधिकज्जलकस्य गुणमणविम-
 लसरसिमुजातस्य विगतमदमानपरिवाहशशिविमलविस्तीर्णपत्रस्य
 शीलश्रुताप्रसाददशदिनप्रतिहतगन्धिनो लोकैः ज्ञानवृद्धस्याष्टाभिलोक-

धर्मैरनुपमितस्य महापुरुषपदस्य पुण्यज्ञानसंभारविमृतसुरभिमन्धिनः
 प्रज्ञाधानदिनकरकिरणैर्विकसितमुविशुद्धशतपत्रपद्मतपनस्य चतुर्चन्द्रि-
 पादपरमजापजपितस्य चतुरार्यसत्त्वसुतीक्ष्णस्य दर्ष्टस्य चतुर्ब्रह्मविहार-
 निश्चितदर्शनस्य चतुःस्य ह्रस्वसुसंगृहीतशिरसः द्वादशाङ्गप्रतीक्स-
 मुत्पादानुबोधानुपूर्वसमुद्गतकायस्य सप्तविंशद्वोधिपञ्चधर्मसंप्रतिपूर्णे ५
 सुविजातिनाविद्याज्ञानकेशरिणस्त्रिविमोचमुखविजृम्भितस्य समर्थयिद-
 र्शनामुविशुद्धनयनस्य ध्यानविमोचसमाधिसमापत्तिगिरिदरीगुहानि-
 वासितस्य चतुरीयापञ्चविनयनीपवनमुर्वर्धिततरोर्दंशबलवैशारद्याभ्या-
 सीभावितबलस्य विगतभवविभवभयलोभहर्षस्वासेकुचितपराक्रमस्य ती-
 र्थशशमृगमणसेधसमयनस्य निराश्रयोपोद्गाहारमहासिंहनादनादिनः १०
 पुरुषसिंहस्य विमुक्तिध्यानमण्डलप्रज्ञप्रभरिमतीर्थंकरस्यैतमगनिःप्र-
 भंकरस्य अविद्यातमोऽन्धकारतमः पटलवितिमिरकरणस्योत्तमबलधी-
 र्यस्य देवमनुष्येषु पुण्यतेजसीश्रितस्य महापुरुषदिनकरस्य कृष्णपञ्चापग-
 तस्य शुक्लपत्रप्रतिपूर्णस्य मनापप्रियदर्शनस्य अप्रतिहतचक्षुरिन्द्रियस्य
 द्द्वैशतमहस्रज्जातिर्नष्टप्रतिमण्डितस्य ध्यानविमोचज्ञानमण्डलस्य चो- १५
 ध्वङ्गमुखररिमशशिकिरणस्य युद्धविबुद्धमनुजकुमुदविवोधकस्य महापु-
 रूषचन्द्रसमचतुष्पर्थद्वीपानुपरीतस्य सप्तबोधङ्गरत्नसमन्वागतस्य सर्वस-
 त्तसमचित्तप्रधोऽस्त्राप्रतिहतबुद्धेः । दशकुशलकर्मपथव्रततपसः सुसमृद्धप्र-
 तिपूर्णविशेषगमनाभिप्रायस्य अप्रतिहतधर्मराजावरप्रवरधर्मरत्नचक्रप्र-
 वर्तकस्य चक्रवर्तिव्यंशकुलकुलोदितस्य मन्वीरदुरवगाहप्रतीक्समुत्पादसर्व- २०
 धर्मरत्नप्रतिपूर्णस्य अतृप्तसुतविपुलविलीणारक्षज्ञानशीलवैलानतिक्रम-
 यस्य महापद्मगर्भेक्षणस्य सागरवरधरविपुलबुद्धेः पृथिव्यग्निजोवायुसमचि-

- तस्य भिन्नकल्पदृढवलाप्रकल्पमानस्यापुनर्यप्रतिष्ठापगतस्य भगवत्तत्त्वविम-
लविपुलासद्वाविस्तीर्णनुदेः । अध्याश्रयमुपरिशुद्धस्य सुदत्तदानस्य सुष्ठुत-
पूर्वचोदनास्य सुष्ठुताधिकारस्य दत्तसत्यकारस्य पर्येषितसर्वकुशलमूलस्य
वासितवासनस्य निर्यागमिवसर्वकुशलमूलस्य सप्तसंख्येषु कल्पेषु
५ समुदानीतसर्वकुशलमूलस्यन्दस्य सप्तविधदानस्य पञ्चविधपुण्यक्रियाप-
स्त्वप्रसेवितवतस्त्रिविधे जायिजेन चतुर्विधे वाचा त्रिविधे मनसा
सुचरितवतो दशकुशलकर्मपथादानसेवितवतः । चत्वारिंशदङ्गसमन्वा-
गतसम्यक्प्रयोगसासेवितवतः । चत्वारिंशदङ्गसमन्वानतसम्यक्प्रणिधा-
नप्रणिहितवतः । चत्वारिंशदङ्गसमन्वानतसम्यग्ध्याश्रयप्रतिपन्नवतः ।
१० चत्वारिंशदङ्गसमन्वानतसम्यग्भिन्नोपपरिपूरितवतः । चत्वारिंशदङ्गसम-
न्वानतसम्यग्धिसुक्तिमृगीकृतवतः । चत्वारिंशत्सु बुद्धकोटीनियुतशत-
सहस्रेष्वनुप्रव्रजितवतः । पञ्चपञ्चाशत्सु बुद्धकोटीनियुतशतसहस्रेषु दानानि
दत्तवतः । अधेचतुर्थेषु प्रत्येकबुद्धकोटीशतेषु कृताधिकारवतः ।
अप्रमेयासेख्येयान् सत्त्वान्स्वर्गमोक्षमार्गप्रतिपादितवतः । अनुत्तरां
१५ सम्यक्शेवोधिमभिसंज्ञोक्तकामस्यैकजातिप्रतिवृत्तस्य । इतश्च्युत्वा तुषित-
वरभवने स्थितस्य चेतकेतुनाम्ना देवपुत्रोत्तमस्य सर्वदेवसंघः
संपूज्यमानस्य ररस्यायमपरमितश्च्युतो मर्त्यस्य जैकोत्पत्तो न चिरा-
दनुत्तरां सम्यक्शेवोधिमभिसंज्ञोक्तकामस्यैकजातिप्रतिवृत्तस्य ।

- तस्मिन्महाविमाने सुलोपविष्टस्य द्वाविंशद्भूमिभूतप्रतिसेख्येति
२० वितर्दिनिर्युहतेरखववाचकूटागारप्रासादतलसमन्वृते उच्छ्रितश्च-
ध्वजपटाकरत्नकिङ्किनीवाजवितानवितते मान्दार्वरमहामान्दार्वरपु-
ष्पसेस्तरणसंयुते अम्बरसः कोटीनियुतशतसहस्रसंकीर्तिसंप्रचक्षिते अति-

सुतकचम्पकपाटलकोविदारसुचिलिन्दमहामुचिलिन्दाशोकम्यथाधति-
 न्दुकसनकर्णिकारकेशरसान्तरत्नवृषोपशोभिते हेमजालसंज्ञे महता
 पूर्णकुक्षोपशोभिते समतलज्ज्वापशोभिते ज्योतिर्मानिक्यासुमनोवाति
 देवकोटीनियुतशतसहस्राभिसुखनयनावलोकितानेके महाविपुलधर्म-
 संगीतिसर्वकामरतिवेनलेशैर्देने अपगताखिलकौधप्रतिघमानमद्द- ५
 र्पापनयने प्रीतिप्रसादपमिबोत्तप्तविपुलस्रुतिसंजनने सुखोपविष्टस्य
 तस्मिन्नाहाधर्मसांख्ये प्रवृत्ते तेभ्यश्चतुरशीतिभ्यस्तूर्ध्वसंगीतिसहस्रनिर्ना-
 दितेभ्यो बोधिसत्त्वस्य पूर्वशुभकर्मोपचयेनेमाः संचोदना गायो
 निचरन्ति स्म ।

स्मर विपुलपुष्पनिचयं स्मृतिमतिमतिमनलाप्रज्ञाप्रभाकरिन । १०

अतुलवलविपुलविक्रम आकरणं दीपसङ्केताम्बु ॥

स्मर विपुलनिर्मलमनसं त्रिमलमलप्रहीनज्ञानमद्दोषं ।

शुभविमलशुद्धचित्ता दामचरी यादृशा ति पुरे ॥

स्मर कुलकुलीनां श्रमयं शीलव्रतं समादरं चैव ।

वीर्यबलध्यानप्रज्ञा निषेविता कल्याणकोटीनियुतानि ॥ १५

स्मर स्मर अनन्तकीर्ते संपूजिता ये ति बुद्धनियुतानि ।

सर्वान्कथयामासः कालो ऽये मा उपैक्षस्य ॥

अथ अथ हि श्रुतिविधिज्ञा जरामरयलेशमुदना विरजा ।

समुदीपने बहवो देवासुरनागयक्षगन्धर्वा ॥

कल्याणसहस्ररमित्वा तृप्तिर्नास्त्वयसीव समुद्रे । २०

साधु भव प्रज्ञातृप्तं तर्पय जनतां चिरतृप्तार्तां ॥

किं चाप्यनिन्दितयशस्त्वं धर्मरतिरतो न चासि कामरतः ।

- अथ च पुनरमलनयना अनुकम्पा सदैवकं लोके ॥
 किं चापि देवनयुताः युत्वा धर्मं न ते वितुष्यन्ते ।
 अथ च पुन रचणगतानपायसंस्नानपेषस्त ॥
 किं चापि विमलचक्षो पश्यसि बुद्धान्दशादिशि लोके ।
 ५ धर्मं शृणोषि च ततस् तं धर्मवरं विभज्य लोके ॥
 किं चापि तुषितभवने तव पुण्यश्रियाभिर्गोभते श्रीमान् ।
 अथ च पुन कण्ठमानस प्रवर्ष जम्बुध्वजे वर्षम् ॥
 समतीत्य कामधातुं देवा ये रूपधातुकानिजे ।
 सर्वे त्वभिनन्दन्ते सुश्रेय सिद्धिप्रप्तो बोधि ॥
 १० निहता ति मारकर्म जितास्त्वयान्ये कुतीर्षिका नाथा ।
 केन सकलगत ति बोधी कालो ऽयं मा उपैष्यस्व ॥
 क्लेशापिना प्रदीप्ते लोके त्वं वीर मेघवज्राण्य ।
 अभिवर्षामृतवर्षं शमय क्लेशाघ्नरसकृणान् ॥
 त्वं रैकधातुकुशलं चिरातुरान् सख्यैव सखवान् ।
 १५ त्रिविभाषागदयेनैर्निर्वाणमुखे स्वपय श्रीधरम् ॥
 अमुत्त सिंहनादं क्रौष्टुकनादं नदन्त्यनुवष्टाः ।
 नदं बुद्धसिंहनादं त्रासय परतीर्षिकशृगालान् ॥
 प्रक्षामदीपहस्ता बलवीर्यबलोदिता धरणिमण्डे ।
 करतलवरेण धरणीं परा हनित्वा जिगहि मारम् ॥
 २० मसुदीचने पालायतुरो ये तुभ्य दास्यन्ते पात्रम् ।
 शकाश्च ब्रह्मनयुता ये जातं त्वां यहीष्यन्ति ॥
 अश्वलोकाभियशा कुलरत्नकुलोदिता कुलकुलोना ।

यच्च स्त्रिया सुमति दर्शयामि बोधिसत्त्वचरितम् ॥

यच्च भागनेस्त्रिण् मणिरत्नं तिष्ठते भवति श्रीमान् ।

मणिरत्नं विमलबुद्धे प्रवर्ष जम्बुध्वजे वर्षम् ॥

एवं बद्धप्रकारा संगीतिरवानुनिश्चरा गाथा ।

चोदेति कुरुणामनसं अयं स कालो मा उपैषस्व ॥ इति ॥ ५

इति श्रीनलिनतविहारे समुत्साहपरिवर्तो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥

इति हि भिक्षवो बोधिसत्त्व एवं धर्मकालसंचोदितः संसृता
महाविमानात्तिष्कस्य धर्मोद्भवो नाम महाप्रासादो यच्च नियमः १०
बोधिसत्त्वसुपितेभ्यो देवेभ्यो धर्मं दर्शयति स्म । तं बोधिसत्त्वा
ऽभिरौहति स्म । अभिरुह्य च सुधर्मे सिंहासने निषीदति स्म ॥
अथ ये देवपुत्रा बोधिसत्त्वस्य सभागाः समयानसंग्रहितासि ऽपि
तमेव प्रासादमभिरौहन्ति स्म । ये च दशदिक्संनिपतिता बोधिसत्त्वाः
समागचरिता बोधिसत्त्वस्य देवपुत्राश्च ते ऽपि तं प्रासादमभिरुह्य १५
यथा प्रवर्षेषु सिंहासनेषु स्वकस्वजेषु निषीदन्ति स्म । अपगतप्सरोगणा
अपगतप्राकृतदेवपुत्राः समानाध्याश्रयपरिवारा अष्टषष्टिकोटिसहस्रप-
रिवाराः ॥

इति हि भिक्षवो द्वादशभिर्वर्षेर्बोधिसत्त्वा मातुः कुचिमवक्रमि-
ष्यतीति ॥ २०

अथ शुद्धावासकायिका देवपुत्रा जम्बुद्वीपमागत्य दिव्यं वर्षमन-
र्थाय ब्राह्मणवेद्यैश्च ब्राह्मणान्निदानध्यापयन्ति स्म । यस्मैवरूपा नर्मा-

वक्रान्तिर्भवति स द्वाविंशता महापुरुषलघणैः समन्वागतो भवति ।
 यैः समन्वागतस्य द्वे गतो भवतो न तृतीया स चैदगारमध्यावसति
 राज्ञा भवति चक्रवर्ती चतुरङ्गो विजितवान् धार्मिको धर्मराजः
 सप्तरत्नसमन्वागतः । तस्मैमानि सप्तरत्नानि भवन्ति । तद्यथा ।
 ५ चक्ररत्नं इक्षिरत्नं अक्षरत्नं स्त्रीरत्नं मणिरत्नं गृहपतिरत्नं परिशा-
 चकरत्नमेव सप्तमे ॥

अथैष्येण राजा चक्रवर्ती चक्ररत्नेन समन्वागतो भवति ॥
 इह राज्ञः अविद्यस्य मूर्धाभिषिक्तस्य तदेव पोषधेयं च पञ्चदशां शिरः
 स्नातस्नोपवासोपितस्नोपरिप्रासादतलगतस्य स्त्र्यागारपरिवृतस्य पूर्वस्थां
 १० दिशि दिव्यं चक्ररत्नं प्रादुर्भवति । सहस्रारं सनेमिकं सनाभिकं
 सुवर्णवर्णकर्मलकुतं सप्ततालमुच्चैः समन्ताद्ब्रह्मान्तःपुरं राज्ञः
 अविद्यस्य मूर्धाभिषिक्तस्य तद्विव्यं चक्ररत्नमेव भवति ॥ युते शत्रु मया
 यस्य किं राज्ञः अविद्यस्य मूर्धाभिषिक्तस्य तदेव पोषधेयं पञ्चदशां
 शिरःस्नातस्नोपवासोपितस्नोपरिप्रासादतलगतस्य स्त्र्यागारपरिवृतस्य
 १५ पूर्वस्थां दिशि दिव्यं चक्ररत्नं प्रादुर्भवति स भवति राजा चक्रवर्ती ।
 जूनमहं राजा चक्रवर्ती यन्महं दिव्यं चक्ररत्नं भीमसिंघेयम् । अथ
 राज्ञा अविद्यो मूर्धाभिषिक्त एकसिमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणजानुमण्डलं
 पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य दक्षिणेन पाणिना तद्विव्यं चक्ररत्नं प्रार्थयेदेवं
 चावेदयेत् । प्रवर्तयस्य भद्रं दिव्यं चक्ररत्नं धर्मेण माधर्मेण ॥
 २० अथ तद्विव्यं चक्ररत्नं राज्ञा अविद्येन मूर्धाभिषिक्तेन प्रवर्तितं सम्यगेव
 अङ्गी विहायसा पूर्वेण व्रजति । अन्वेति राजा चक्रवर्ती सार्धं
 चतुरङ्गेण वलकायेन । यत्र च पृथिवीप्रदेशे तद्विव्यं चक्ररत्नं संतिष्ठति

तत्र राजा चविद्यो मूर्धाभिषिक्ता वामे कक्षयति सार्धं चतुरङ्गेण
 वज्रकायेन ॥ अथ ये ते भवन्ति पूर्वस्था दिशि राजानो मण्डलिनस्ते
 कक्षपात्री वा सुवर्णचूर्णपरिपूर्णाभादाय स्वर्णपात्री वा कक्षचूर्णपरि-
 पूर्णाभादाय राजानं चक्रवर्तिनं प्रत्युत्तिष्ठन्ति । एहि देव स्वागतं
 देवायैद् देवस्य राज्यमुदं च स्वीतं च धेमे च सुभिद्ये च रमणीये ५
 चाकीर्णवज्रजनमनुद्ये च अध्यावसतु देव स्वकं विजितमनुपाप्नन् ॥
 एवमुक्ते राजा चविद्यो मूर्धाभिषिक्तस्त्राता तान् राज्ञो मण्डलिन
 एतदेवाचत् । कारयन्तु भवन्तः स्वकानि राज्यानि धर्मेन । हन्त भवन्तो
 मा प्राणिनं घातयिष्यथ सादृतादास्वथ मा कामिषु मिथ्या चरिष्यथ
 मा मृषां वक्ष्यथ यावन्मा मे विजिते अधर्ममुत्पद्यते माधर्मचारिणो १०
 रोच्ये ॥ एवं खलु राजा चविद्यो मूर्धाभिषिक्तः पूर्वा दिशि विजयति ।
 पूर्वा दिशि विजितः पूर्वं समुद्रमवगाह्य पूर्वं समुद्रमवतरति । पूर्वं
 समुद्रमवतीर्थं सम्यगेव शृङ्गा विहायसा दक्षिणेन व्रजति । अनेति
 राजा चक्रवर्ती सार्धं चतुरङ्गेण वज्रकायेन पूर्ववदेव दक्षिणां दिशं
 विजयति ॥ यथा दक्षिणामिव पश्चिमासुत्तरां दिशं विजयति । १५
 उत्तरां दिशं विजित्य उत्तरसमुद्रमवगाहति । यवगाह्यात्तरात्समुद्रात्प्र-
 त्युत्तरति प्रत्युत्तीर्थं सम्यगेव शृङ्गा विहायसा राजधानीनामलोपरि
 अन्नःपुरद्वारं ऽचतमेवास्त्रात् ॥ एवंरूपेण राजा चविद्यो मूर्धाभिषि-
 क्तश्चक्रवर्तेन समन्वायतो भवति ॥

कथंरूपेण राजा चक्रवर्ती हस्तिरत्नेन समन्वायतो भवति ॥ २०

इह राज्यः चविद्यस्य मूर्धाभिषिक्तस्य पूर्ववदस्तिरत्नमुत्पद्यते । सर्वं जितं
 सप्ताङ्गमुपतिष्ठितं स्वर्णचूडकं स्वर्णध्वजं स्वर्णालंकारं हेमजालप्रतिच्छदं

अदिमन् विहायसा गामिनं विकुर्वणाधर्मिणं यदुत वाधिर्नाम
नागराजा ॥ यदा च राजा अविद्यो मूर्धाभिषिक्तस्तद्विस्तरत्वं भीमा-
सितुकामो भवति । अथ सूर्यस्त्राभ्युद्गमनवेलायां तद्विस्तरत्वमभिरुह्य
इमामेव महापृथिवीं समुद्रपरिखां समुद्रपर्यन्तां समन्ततो ऽन्वाहिरुह्य
५ राजधानीमागत्य प्रशासनरतिः प्रत्यनुभवति ॥ एवंरूपेण राजा
चक्रवर्ती हस्तिरत्नेन समन्वागतो भवति ॥

अथैरूपेण राजा चक्रवर्ती अश्वरत्नेन समन्वागतो भवति ॥
अथ राज्ञः अविद्यस्य मूर्धाभिषिक्तस्य पूर्ववदश्वरत्नमुत्पद्यते । सर्वं
नीलं छण्णशिरसं भुजकेशमावृतवदने स्वर्णध्वजं स्वर्णालंकारं
१० हेमजालप्रतिच्छन्ने अदिमन् विहायसा गामिनं विकुर्वणाधर्मिणं
यदुत आलाहको नामाश्वराजम् ॥ यदा च राजा अविद्यो
मूर्धाभिषिक्तो अश्वरत्वं भीमासितुकामो भवति । अथ सूर्यस्त्राभ्युद्गमन-
वेलायामश्वरत्नमभिरुह्य इमामेव महापृथिवीं समुद्रपरिखां समुद्रप-
र्यन्तां समन्ततो ऽन्वाहिरुह्य राजधानीमागत्य प्रशासनरतिः
१५ प्रत्यनुभवति ॥ एवंरूपेण राजा चक्रवर्ती अश्वरत्नेन समन्वागतो
भवति ॥

अथैरूपेण राजा चक्रवर्ती मणिरत्नेन समन्वागतो भवति ॥
इह राज्ञः अविद्यस्य मूर्धाभिषिक्तस्य पूर्ववन्मणिरत्नमुत्पद्यते । शुद्धनील-
वैडूर्यमण्डांशे सुपरिकर्मकृतं तस्य खलु पद्ममणिरत्नस्याभया सर्वमन्तः
२० पुरमवभाषेनमुपटं भवति । यदा च राजा अविद्यो मूर्धाभिषिक्तस्तं
मणिरत्वं भीमासितुकामो भवति । अथ राज्यामर्धरावसमये अथका-
रतमिस्रायां तं मणिरत्नं ध्वजाय उच्छ्रापयित्वा उद्यानभूमिं निर्याति

सुभूमिदर्शनाय । तस्मात् खलु पुनर्मणिरत्नस्य भया सर्वावन्तं चतुरङ्ग-
 बलकायमवभासेन स्फुटीभवति, भामन्तेन योजने । ये खलु पुनस्तस्य
 मणिरत्नस्य सामन्तके मनुष्याः प्रतिवर्तन्ति ते तेनावभासेनास्फुट-
 समाना अन्योऽन्यं सञ्ज्ञानन्वयोऽन्यं पञ्चान्वयोऽन्यमाहुः । उत्तिष्ठ
 भद्रमुखाः कर्मान्तानि कारयत आपणानि प्रसारयत दिवा मन्वाग्ने ५
 सूर्यमभ्युदयतम् ॥ एवंरूपेण राजा चचिवो मूर्धाभिषिक्तो मणिरत्नेन सम-
 न्वागतो भवति ॥

कथंरूपेण राजा चक्रवर्ती स्त्रीरत्नेन समन्वागतो भवति ॥
 इह राज्ञः चचियस्य मूर्धाभिषिक्तस्य पूर्ववत्स्त्रीरत्नमुत्पद्यते । सङ्गृही-
 त्वा चचिया नातिदीर्घा नातिदृष्ट्वा नातिस्थूला नातिहृष्टा नातिगौरी १०
 नातिहृष्टा अभिरूपा प्रासादिका दर्शनीया । तस्याः सर्वरोमकू-
 पेभ्यश्चन्द्रगन्धे प्रवाति मुखाद्योत्पलगन्धे प्रवाति । काचिलिन्दित-
 सुखसंस्पर्शा । शीतलकानि चाम्बा उष्णानि संस्पर्शानि गात्राणि भवन्ति ।
 उष्णकानि च शीतसंस्पर्शानि । सा राजानं चक्रवर्तिनं मुक्त्वा नान्य-
 क्षिन्वनमापि रागं करोति किं पुनः कायेन ॥ एवंरूपेण राजा चक्रवर्ती १५
 स्त्रीरत्नेन समन्वागतो भवति ॥

कथंरूपेण राजा चक्रवर्ती गृहपतिरत्नेन समन्वागतो भवति ॥ इह
 राज्ञः चचियस्य मूर्धाभिषिक्तस्य पूर्ववद्गृहपतिरत्नमुत्पद्यते । पण्डितो बल्लि-
 मेधावी दिव्यचक्षुः । स तेन दिव्यचक्षुषा सामन्तेन योजने सखामिकानि
 निधानानि पश्यति अस्त्रामिकानि निधानानि पश्यति । स यानि तानि २०
 भवन्ति अस्त्रामिकानि तै रराजश्चक्रवर्तिनो धनेन करणीये करोति ॥
 एवंरूपेण राजा चक्रवर्ती गृहपतिरत्नेन समन्वागतो भवति ॥

कथंरूपेण राजा चक्रवर्ती परिणायकरत्नेन समन्वामतो भवति ॥
 ३३ राज्ञः चतुर्विंशत् सूर्याभिषिक्तम् पूर्ववत्परिणायकरत्नमुत्पद्यति ।
 पण्डितो व्यक्तो मेधावी राज्ञश्चक्रवर्तिनश्चिन्तितमावेण उद्योजयितुं
 मेनामुद्योजयति स्म ॥ एवंरूपेण राजा चक्रवर्ती परिणायकरत्नेन
 ५ समन्वामतो भवति ॥ एभिः सप्तरत्निः समन्वामतो भविष्यति ।
 चास्य पुत्रसहस्रं भवति शूराणां वीराणां वराङ्गरूपिणां परसैन्य-
 प्रमर्दकार्णा । स इमा महापृथिवीं सप्तावरपर्यन्तामक्षिणामकण्टकाम-
 दण्डिमाशस्त्रिणाभिनिर्विज्याध्यासयति ॥ स चेदगारादग्गारिको
 प्रव्रजिष्यति बानाकन्दरागो नेता जनन्यदेवः शान्ता देवानो च
 १० मनुष्याणां वेति ॥

तद्यान्ते ऽपि देवपुत्रा जम्बुद्वीपमागत्य प्रत्येकबुद्धेभ्यः क्षरितचयनि
 स्म । रिञ्जत मार्गां नृपचैव । इतो द्वादशवत्सरे बोधिसत्त्वो मातुः
 कुक्षिमवक्रमिष्यति ॥

तेन खलु पुनर्भिचवः समयेन राजगृहे महानगरे गौलाकुल-
 १५ परिवर्तने पर्वते मातङ्गो नाम प्रत्येकबुद्धो विहरति स्म । स तं शब्दं
 श्रुत्वा कर्दम इव शिलायां प्रस्त्राय विहायसा सप्ततालभावमखुद्रम्य
 च तेजोधातुं समापद्योन्नेव परिनिर्वाणोऽयम् । यत्तस्य पित्तदोषमना-
 ध्वस्त्रिमांसरुधिरं चासीत्तत्सर्वं तेजसा पर्यवदानमगच्छच्छुद्धशरीरा-
 ख्येव भूमी प्रापतस्तथापि च तानि क्षपिपदान्येव संज्ञायन्ते ॥

२० तेन खलु पुनर्भिचवः समयेन वाराणस्यां क्षपिपतने मृगदवि
 पक्ष प्रत्येकबुद्धजतानि विहरन्ति स्म । ते ऽपि तं शब्दं श्रुत्वा
 विहायसा सप्ततालभावमखुद्रम्य तेजोधातुं समापद्योन्नेव परि-

निर्वाणि स्म । यत्तैषां पितृश्रेष्ठाभावात्स्त्रिणासुराधिरं चाभूत् तत्सर्वं
तेजसा पर्यवदानमगच्छत्कुशरीरास्त्रिव भूमी प्रापतन्नस्मिन्नृषयः
पतिता इति । तस्मात्प्रभृति अपिपतनसंज्ञादपादि । अभयदत्ताश्च
तस्मिन्मुखाः प्रतिवसन्ति इति तदर्थेण मृगदादश्च मृगदाव इति
संज्ञादपादि ॥

५

इति हि भिन्नो बोधिसत्त्वमुचितवरभवनस्मितचत्वारि
महाविशोक्तानि विज्ञोकयति स्म ॥ कतमानि चत्वारि । तथाथा ।
कालविशोक्तं द्वीपविशोक्तं देशविशोक्तं कुलविशोक्तं ॥

किं कारणं भिन्नो बोधिसत्त्वः कालविशोक्तं विज्ञोकयति
स्म ॥ न बोधिसत्त्व आदिप्रवृत्ते लोके सत्त्वसेवर्तनीकालसमये १०
मातुः कुक्षिमवकाशमिति । अथ तर्हि यदा व्यक्ता लोकः सुस्थिति
भवति । जातिप्रज्ञायते वराप्रज्ञायते आधिप्रज्ञायते मरणप्रज्ञायते ।
तदा बोधिसत्त्वो मातुः कुक्षिमवकाशमिति ॥

किं कारणं बोधिसत्त्वो द्वीपविशोक्तं विज्ञोकयति स्म ॥
न बोधिसत्त्वाः प्रत्यन्तद्वीपा उपपद्यन्ते न पूर्वविदिहे वापरगोदानीये १५
न चान्तरजुरी । अथ तर्हि अमुद्वीप एवोपपद्यन्ते ॥

किं कारणं भिन्नो बोधिसत्त्वो देशविशोक्तं विज्ञो-
कयति स्म ॥ न बोधिसत्त्वाः प्रत्यन्तजनपदेषूपपद्यन्ते । येषु
मनुष्याव्यत्वा कडा एवमुक्तजातीया अभवाः सुभाषितदुर्भाषिताना-
मर्थं ज्ञातुम् । अथ तर्हि बोधिसत्त्वा मध्यमेष्वेव जनपदेषूप- २०
पद्यन्ते ॥

किं कारणे भिद्येवो बोधिसत्त्वः कुलविलोकितां विलोकयति
 स्म ॥ न बोधिसत्त्वा हीनकुलेऽप्यपश्यन्ते । वण्डालकुलेषु वा ।
 वेणुकारकुले वा रथकारकुले वा पुष्कसकुले वा । अथ तर्हि कुलद्वये
 एवोपपद्यन्ते । ब्राह्मणकुले चत्त्रियकुले च । तत्र यदा ब्राह्मणगुरुको
 ५ लोको भवति तदा ब्राह्मणकुले उपपद्यन्ते । यदा चत्त्रियगुरुको
 लोको भवति तदा चत्त्रियकुले उपपद्यन्ते ॥ एतर्हि भिद्यः
 चत्त्रियगुरुको लोकोः । तस्माद्बोधिसत्त्वाः चत्त्रियकुले उपपद्यन्ते ।
 समर्थं च संप्रतीत्य बोधिसत्त्वमुषितवरभवनस्यद्यत्वारि महाविलो-
 कितानि विलोकयति स्म ॥

१० एवं चावलोक्य तूष्णीमभूत् ॥ इति हि भिद्यन्ति देवपुत्रा
 बोधिसत्त्वस्यान्वोऽयं परिपृच्छन्ति स्म । कतमस्मिन्कुलरतिं कियद्रूपायां
 जनन्यां बोधिसत्त्वः प्रतिष्ठेति ॥ तत्र केचिदाहुः । इदं वैदेहीकुलं
 मगधेषु जनपदेषु अदं च स्फीतं च धीमे सुभिचं वेदं प्रतिरूपमस्य
 बोधिसत्त्वस्य गर्भस्थानम् ॥ अपरे त्वाहुः । न तत्प्रतिरूपं ।
 १५ तत्कस्मात् । तथा हि । तत्र मातृशुद्धं पितृशुद्धं अमृतं चक्षुलमनवस्थितं
 परित्तपुष्पाभिषादितं न विपुलपुष्पाभिषिक्तं सत्कुलप्रदेशोपचारं
 प्राधान्यसरसहायाकीर्णं कर्षटमिव प्रत्यन्तवासं । तेन न तत्प्रतिरूपं ॥

अपरे त्वाहुः । इदं पुनः कौशलकुलं महावाहनं च महाप-
 रिवारं च महाधनं च । तत्प्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भप्रतिसे-
 २० स्थानायति ॥ अपरेऽप्याहुः । तदप्यप्रतिरूपं । तत्कस्माद्विज्ञेताः । तथा
 हि । कौशलकुले मातृशुद्धं पितृशुद्धं न मातृपितृशुद्धं हीनाधिमुक्तिर्कं न च
 कुलोदितं न चापरिमितधनरत्ननिधिसमुत्थितं । तेन न तत्प्रतिरूपं ॥

अपरे ऽप्याहुः । इदं ^{अत्र} वंशराजकुलं अद्य च स्त्रीतं च वैभे
च सुभिचं चैदं प्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भस्थानमिति ॥ अपर
एवमाहुः । इदमप्यप्रतिरूपं । किं कारणं । तथाहि । वंशराजकुलं
प्राकृतं च चण्डं च न बोध्यन्विततैजसे परपुरुषवज्रकावृतं च न
मानृपितुस्त्वतेजःकर्माभिनिर्वृत्तं चोच्छेदवादी च तत्र राजा । तेन ५
तदप्यप्रतिरूपं ॥

अपरे ऽप्याहुः । इयं वैशाली महानगरी अद्या च स्त्रीता च
विमा च सुभिचा च रमणीया चाकीर्णवज्रजनमनुष्या च वितर्दि-
नियुहतीरणगवाहर्न्यकूटागारप्रासादतलसमलंकृता च पुष्पवाटिका
चनराजिर्मकुमुमिता च । अमरभवनपुरप्राकाशा सा प्रतिरूपास्य १०
बोधिसत्त्वस्य गर्भप्रतिसेखानयेति ॥ अपर आहुः । सायप्रतिरूपा ।
किं कारणं । तथा हि । तेषां नास्ति परस्परन्यायवादिना नास्ति
धर्माचरणं नोत्तममध्यवृहन्विष्टानुपालिता । एकैक एव मन्यते । अहं
राजा अहं राजेति । न च कस्यचिच्छिष्यत्वमभ्युपगच्छति न धर्मत्वं ।
तेन सायप्रतिरूपा ॥ १५

अपरे त्रैवमाहुः । इदं प्रचीतकुलं महाबलं च महाबाहवं च पर-
चमूशिरमि विजयलब्धं च । तत्प्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भप्रति-
सेखानयेति ॥ अपरे त्रैवमाहुः । तदप्यप्रतिरूपं । किं कारणं । तथा
हि । ते चण्डाचपलाश्च रौद्राश्च परपाश साहसिकाश्च न च कर्मद-
र्शिनः । तेन तदप्यप्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भप्रतिसेखानयेति ॥ २०

अपर एवमाहुः । इयं नगुरा नगरी अद्या च स्त्रीता च
विमा च सुभिचा चाकीर्णवज्रजनमनुष्या च । राघः सुबाहीः

कंसकुलस्य शूरसेनचरस्य राजधानिः । सा प्रतिरूपास्य बोधिसत्त्वस्य
गर्भप्रतिसंस्नानायिति ॥ अपरे षोडशः । सायप्रतिरूपा । किं कारणं ।
तथा हि । स राजा मिथ्यादृष्टिकुलवर्गप्रसूतो दस्युराजा न युज्यते
चरमभविष्यस्य बोधिसत्त्वस्य मिथ्यादृष्टिकुले उपपत्तुं । तेन साय-
५ प्रतिरूपा ॥

अपरे षोडशः । अयं हस्तिनापुरे महानगरे राजा पाण्डव-
कुलवर्गप्रसूतः शूरो वीर्यवान्तराष्ट्ररूपसंपन्नः परसैन्यप्रमदकानां तत्कुले
प्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भप्रतिसंस्नानायिति ॥ अपरे षोडशः ।
तदप्यप्रतिरूपं । किं कारणं । तथा हि । पाण्डवकुलप्रसूतः कुलवर्गो
१० इति जाकुलीकृता युधिष्ठिरो धर्मस्य पुत्र इति कथयति भीमसेनो
वायोरर्जुन इन्द्रस्य नकुलसहदेवाश्चिन्नोरिति । तेन तदपि कुलम-
प्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भसंस्नानायिति ॥

अपर षोडशः । इयं मिथिला नगरी अतीव रमणीया
मिथिलस्य राज्ञः मुमिवस्य निवासभूमिः । स राजा प्रभूतहस्तचरण-
१५ पदातिवलकायसमन्वितः प्रभूतहिरण्यमुवर्णमणिमुक्ताविहृत्यशङ्खशिखा-
प्रवाडजातकूपरजतविभोपकरणः सर्वसामन्तराज्याभीतवलपराक्रमो
मित्रवान्धर्मवत्सलः । तत्कुले प्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भप्रतिसंस्ना-
नायिति ॥ अन्यं कुतुः । तदप्यप्रतिरूपम् । अस्त्वसौ राजा मुमिव
एवमुक्तयुक्तः किं त्वत्तिवृद्धौ न समर्थः प्रजानुत्पादयितुमतिवज्रपुत्रस्य ।
२० तस्मात्तदपि कुलमप्रतिरूपमस्य बोधिसत्त्वस्य गर्भप्रतिसंस्नानायिति ॥

एवं मिथिलस्य बोधिसत्त्वा देवपुत्रस्य सर्वस्य अमुदीपि षोड-
शज्ञानपदेषु यानि कानिचिदुचोक्तानि राजकुलानि तानि सर्वाणि

अवलोकायन्तः । तानि सर्वाणि सदोषास्तद्वाचुः ॥ तेषां चिन्तामन-
 स्कारप्रयुक्तानां ज्ञानकेतुध्वजो नाम देवपुत्रो वैवर्तिको वीधाय
 कृतनिश्चयो ऽस्मिन्महायाने स तां महतीं बोधिसत्त्वदेवपक्ष्दमेतद-
 वीचत् । एतच्चार्या एतमेव बोधिसत्त्वमुपसंक्रम्य परिप्रज्ञानः ।
 कीदृग्गुणसंपन्ने कुले चरमभविष्यो बोधिसत्त्वः प्रत्यावायत इति ॥ ५
 साधिति ते सर्वे कृताञ्जलिपुटो बोधिसत्त्वमुपसंक्रम्य पर्यग्राधुः ।
 कीदृग्गुणसंपन्ने सत्पुत्रपकुलरत्ने चरमभविष्यो बोधिसत्त्वः प्रत्यावायत
 इति ॥

ततो बोधिसत्त्वस्ते सहान्ते बोधिसत्त्वगणं देवगणं च अवलोकाय
 एतदवीचत् । चतुष्पत्थाकारैर्मोषाः संपन्नकुलं भवति यत्र चरमभविष्यो १०
 बोधिसत्त्वः प्रत्यावायति । कतमेवचतुष्पत्थाकारिः । तद्यथा । अभिजात
 च तत्कुलं भवति । अशुद्रानुपघाति च तत्कुलं भवति । जातिसंपन्नं
 च तत्कुलं भवति । शौवसंपन्नं च तत्कुलं भवति । पुरुषयुगसंपन्नं
 च तत्कुलं भवति । अजीनं च तत्कुलं भवति । पूर्वपुरुषयुगसंपन्नं
 च तत्कुलं भवति । अभिजातपुरुषयुगसंपन्नं च तत्कुलं भवति । १५
 अभिर्जातपुरुषयुगसंपन्नं च तत्कुलं भवति । सहश्राव्यपुरुषयुगसंपन्नं
 च तत्कुलं भवति । वज्रस्त्रीकं च तत्कुलं भवति । वज्रपुरुषं च
 तत्कुलं भवति । अमीतं च तत्कुलं भवति । अदीनालीनं च तत्कुलं
 भवति । अनुब्धं च तत्कुलं भवति । शीलवच्च तत्कुलं भवति ।
 प्रज्ञावच्च तत्कुलं भवति । अमात्रविचितं च तत्कुलं भवति भोगान् २०
 परिभुनक्ति । अवधमित्रव्यनिवेशने च तत्कुलं भवति भोगान् परि-
 भुनक्ति । वृद्धमित्रं च तत्कुलं भवति । तिर्यग्योगिनमतप्राणानुपरोधकरं च

तत्कुलं भवति । छतच्छे च छतवेदितं च तत्कुलं भवति । अच्यन्द-
 गामिनं च तत्कुलं भवति । अदोपगामिनं च तत्कुलं भवति ।
 अमोहगामिनं च तत्कुलं भवति । अमयगामिनं च तत्कुलं भवति ।
 अनवद्यमीशं च तत्कुलं भवति । अमोहविहारि च तत्कुलं भवति ।
 ५ सूक्ष्ममित्रं च तत्कुलं भवति । क्रियाधिमुक्तं च तत्कुलं भवति ।
 त्यागाधिमुक्तं च तत्कुलं भवति । दानाधिमुक्तं च तत्कुलं भवति ।
 पुरुषकारमति च तत्कुलं भवति । वृद्धविक्रमं च तत्कुलं भवति ।
 वल्लविक्रमं च तत्कुलं भवति । श्रेष्ठविक्रमं च तत्कुलं भवति । आधि-
 पूजकं च तत्कुलं भवति । देवतापूजकं च तत्कुलं भवति । वैश्यपूजकं
 १० च तत्कुलं भवति । पूर्वप्रेतपूजकं च तत्कुलं भवति । अप्रतिवद्वैरं
 च तत्कुलं भवति । दशदिग्भिर्गुणैश्च च तत्कुलं भवति । महापरि-
 वारं च तत्कुलं भवति । अभिषेपरिवारं च तत्कुलं भवति ।
 अनुत्तरपरिवारं च तत्कुलं भवति । कुलश्रेष्ठं च तत्कुलं भवति ।
 कुलश्रेष्ठं च तत्कुलं भवति । कुलवर्धिताप्राप्तं च तत्कुलं भवति ।
 १५ महिषास्यं च तत्कुलं भवति । मातृश्रेष्ठं च तत्कुलं भवति । पितृश्रेष्ठं
 च तत्कुलं भवति । ग्रामण्यं च तत्कुलं भवति । ब्राह्मण्यं च तत्कुलं
 भवति । प्रभूतधनधात्वकोपकोष्ठागारं च तत्कुलं भवति । प्रभूतहि-
 रण्यमुवर्णमणिमुक्तावातरूपपरजतवित्तोपकरणं च तत्कुलं भवति ।
 प्रभूतहस्त्यद्योद्गवैडकं च तत्कुलं भवति । प्रभूतदासीदासकर्मकर-
 २० पीरुष्यं च तत्कुलं भवति । दुःप्रार्थं च तत्कुलं भवति । सर्वाय-
 सिद्धं च तत्कुलं भवति । चक्रवर्तिकुलं च तत्कुलं भवति । पूर्वकुश-
 लमूलमहाधोपचितं च तत्कुलं भवति । बोधिसत्त्वकुलकुलोदितं

च तत्कुले भवति । अनवधं च तत्कुले भवति सर्वजातिवाददेविः
सदेवके लोके समारके सप्रज्ञके सयमगत्राङ्गिकायां प्रजायां ॥
एभिर्मार्षाद्यतुप्पश्याकारैः समन्वागतं च तत्कुले भवति यस्मिंश्चरम-
भविको बोधिसत्त्व उत्पद्यते ॥

द्वाविंशता मार्षा गुणाकारैः समान्वागता सा स्त्री भवति ५
यस्याः स्त्रियाश्चरमभविको बोधिसत्त्वः कुचाववक्रामति । कतमैर्द्वाविं-
शता । यदुताभिज्ञातायां स्त्रियां कुचौ चरमभविको बोधिसत्त्वो
ऽवक्रामति । अभिलक्षिताया अन्विद्रोपचाराया जातिसंपन्नायाः कुल-
संपन्नाया रूपसंपन्नाया नामसंपन्नाया आरौहपरिणाहसंपन्नाया
अग्रसूतायाः शीलसंपन्नायास्त्वामसंपन्नायाः क्षितमुक्तायाः प्रदधि- १०
गयाहिष्णा व्यक्ताया विनीताया विशालदाया वज्रश्रुतायाः पण्डि-
ताया अशठाया अमायाविन्धा अक्रोधनाया अपगतेर्थाया अमत्स-
राया अचक्षलाया अचपलाया अमुचरायाः चान्तिसीरम्भसंपन्नाया
क्षुपषाप्यसंपन्नाया मन्दरागद्वेषमोहाया अपगतमातृग्रामदोषायाः
पतिव्रतायाः सर्वाकारगुणसंपन्नायाः स्त्रियाः कुचौ चरमभविको १५
बोधिसत्त्वो ऽवक्रामति ॥ एभिर्मार्षा द्वाविंशताकारैः समन्वागता
सा स्त्री यस्याः स्त्रियाः कुचौ चरमभविको बोधिसत्त्वो ऽवक्रा-
मति ॥

न खलु पुनर्मार्षाः कृष्णपत्रे बोधिसत्त्वो मातुः कुचाववक्रामति ।
अपि तु शुक्लपत्रे एवं पञ्चदश्यां पूर्णायां पूर्णिमायां पुष्यनक्षत्रेणे २०
पौषधपरिशुद्धीताया मातुः कुचौ चरमभविको बोधिसत्त्वो ऽवक्रा-
मति ॥

अथ खलु ते बोधिसत्त्वानो च देवपुत्रा बोधिसत्त्वस्त्राप्तिकादि-
 मामेवैरूपां कुलपरिशुद्धिं मातृपरिशुद्धिं च श्रुत्वा चिन्तामनस्कारा
 अभूवन् । कतमं केवले एवं गुणसमन्वागतं भवेत्तावद्विधमनेन
 सत्पुरुषेण निर्दिष्टं तेषां चिन्तामनस्कारप्रयुक्तानामेतदभूत् । इदं
 ५ खलपि शाक्यकुलं खड्गं च स्त्रीतं च चेमं च सुमित्रं च रमणीयं चाकी-
 र्णमङ्गजनमनुयं च । राज्ञा शुद्धोदना मातृशुद्धः पितृशुद्धः पत्नीशुद्धो
 ऽपरिहृष्टमपत्तायाः स्वाकारमुविज्ञापकः पुण्यतेजस्सेजितो महासमेतकुले
 प्रसूतश्चक्रेवर्तिर्वंशकुलकुलोदितो ऽपरिमितधननिधिरत्नसमन्वागतः कर्म-
 दूकच विगतपापवृष्टिकश्च सर्वशाक्यविषये चैकरात्रा पूजितो मानितः
 १० अश्विगृहपत्यमात्यपारिषद्वानां प्रासादिको दर्शनीयो नातिवृद्धो
 नातिरुद्धो ऽभिरूपः सर्वगुणोपेतः शिल्पज्ञः कालज्ञ आत्मज्ञो
 धर्मज्ञसत्त्वज्ञो लोकज्ञो लघुज्ञो धर्मराजो धर्मेजानुशातो अव-
 रोपितकुशलसूत्रार्ता च सत्त्वानां अपिलवस्तुमहानगरनिबन्धः ।
 ये ऽपि तत्रोपपन्नास्तै ऽपि तत्सभाया एव राज्ञश्च शुद्धोदगच्छ
 १५ माया नाम देवी सुप्रवृत्तश्च शाक्याधिपतेर्दुहिता नवतरुणी रूपयौ-
 वनसेपत्रा अममृता अपगतपुत्रदुहितुका सुरूपा सत्तेखाविविधैव
 दर्शनीया देवकन्यैव सर्वान्कारभूयिता अपगतमातृश्यामदोषा मत्त-
 वादिन्वकर्कशा अपरूपा अचपमानवद्या कोकिलस्तरा अमलापिनी
 मधुरप्रियवादिनी । अपगताखिलक्रोधमदमानदर्पप्रतिष्ठा अनीर्तुका
 २० कालवादिनी त्यागसेपत्रा शीलवती प्रतिलेनुष्टा पतिव्रता परपुरुष-
 चिन्तामनस्कारापगता समसहिताशिरःकर्षणासा अमरवरचदृशकेशी
 मुललाटी सुभूषणतम्रकुटिका क्लितमुखी पूर्वाभिलापिनी दृक्क्षम-

धुरवचना प्रदक्षिणाहिणी सञ्जी अकुटिला अशठा अमायाविनी
 रूपचायसेपना अचपला अचञ्जला अमुखरा अविस्तीर्णवचना मन्दराग-
 द्वेपमोहा चान्तिसारभ्रसेपना करचरणनयनस्तरचित्तुष्टिः । नृदुत-
 कणहस्तपादा काचिन्निन्दिकमुखसंस्पर्शा नवनलितेन्द्रीवरपवसुविशु-
 द्धनयना रक्ततुङ्गनासा सुप्रतिष्ठिताङ्गी सेन्द्रायुधमिव यष्टिः सुविनीता ५
 सुविभक्ताङ्गप्रखङ्गा अनिन्दिताङ्गी विम्बोष्ठी चारुदग्धना अनुपूर्वशीवा
 स्वच्छता सुमना वार्षिकी सुविशुद्धदर्शना सुविनीताङ्गा अनुपूर्वसुजा-
 तवाङ्गवापीदरी अनुपहतपाश्या गभीरनाभिमण्डला वृत्तसुविस्तीर्ण-
 दणकटिनकटिर्वज्रसंहननकल्पसदृशगात्रा गजभुजसमसमाहितसदृशीरू-
 एण्यमृगसदृशजहा लाचारसदृशपाणिपादा जगति नयनाभिरम्या १०
 अप्रतिहतचक्षुरिन्द्रिया मनापप्रियदर्शना स्त्रीरत्नरूपप्रतिविशिष्टा
 मावानिमित्तमिव विम्बे मायानामसेकेता कलाविषयार्ता नन्दन-
 इवाप्सरः प्रकाशा शुद्धोदनस्य महाराजस्थानः पुरमध्यगता सा
 प्रतिरूपा बोधिसत्त्वस्य जननी ॥ या चैयं कुलपरिशुद्धिबोधिसत्त्वि-
 नीदाहता सा शाक्यकुल एव सेदृजते ॥

१५

तत्रैदमुच्यते ॥

प्रासादि धर्मोच्चयि शुद्धसत्त्वः सुधर्मसिंहासनि सेनपणः ।
 समार्गदेविः परिवारितो अविः संबोधिसत्त्वेभि महायशोभिः ॥
 तत्रोपविष्टान् अभूषि चिन्ता कतमत्पुले शुद्धसुसेप्रजान् ।
 यद्वाधिसत्त्वे प्रतिरूपजन्ते माता पिता कुव च शुद्धभावाः ॥ २० ॥
 अवलोकयन्तः खलु जम्मुसाङ्गयं यः चविद्यो राजकुलो महात्मा ।
 सर्वान् सद्दोषाननुचिन्तयन्तः शाक्ये कुले चावसु जीतदोषे ॥

- शुद्धिदनी राजकुले कुलीनो नरेन्द्रवंशे सुविशुद्धयाचः ।
 अष्टौ च मकीतं च निराकुलं च समीरवां मज्जनधार्मिकं च ॥
 अन्वेयि सत्त्वाः कपिलाङ्गु च पुरे सर्वे सुगुह्याशयधर्मयुक्ताः ।
 इत्याम आरामविहारमण्डिता कपिलाङ्गुये शोभति अन्वभूमिः ॥
 ५ सर्वे महानघवल्लभपेता विसीर्णहृत्सी नयरत्नवन्ति ।
 इष्टम्यशेषेषु च पारमि गता न चापरं हिंसिषु जीवितार्थं ॥
 शुद्धोदनस्य प्रमदा प्रधाना नारीसहस्रेषु हि सायप्राप्ता ।
 मनोरमा मायलतेव विम्बे नामेन सा उच्यति मायादेवी ॥
 सुरूपरूपा यय देवकन्या सुविभक्तगात्रा शुभनिर्मलाङ्गी ।
 १० न सोऽस्ति देवो न च मानुषो वा यो मायदृष्टा च लभेत तृप्तिं ॥
 न रागरक्ता न च दोषदुष्टा लक्षणा मूढा सा अजुस्मिन्धवाक्का ।
 अजर्जसा चापरूपा च सौम्या क्षितीमुखा सा भुक्नुठीप्रहीणा ॥
 ह्रीमा अपवापिणि धर्मचारिणी निर्मास्य अस्तस्य अचक्षता च ।
 अनीर्पुका चाप्यशठा अमाया त्वानानुरक्ता सहस्रैवचित्ता ॥
 १५ कर्मेच्छिनी मिथ्यप्रयोगहीना सखि स्थिता कायमनःसुसंवृता ।
 स्त्रीदोषजालं भुवि यत्प्रभूतं सर्वं ततोऽस्या खलु नैव विद्यते ॥
 न विद्यते कस्य मनुष्यलोकि गन्धर्वलोकि ऽथ च देवलोकि ।
 मायाय देवीय समा कुतो नारी प्रतिरूप सा वै जननी महर्षेः ॥
 जातीश्रुता पञ्चममूनकारि सा वीधिसत्त्वस्य वभूव माता ।
 २० धिता च शुद्धोदनु तत्र तत्र प्रतिरूप तस्याञ्जननी मुष्णान्विता ॥
 प्रतस्य सा तिष्ठति तापसीव प्रतानुचारी सहधर्मचारिणी ।
 राक्षान्धनुष्मात वरप्रलब्धा द्वाविंस मासामव काम सेवहि ॥

यत्र प्रदेशे स्निहते निधीर्दत्ते श्रयामता च क्रमणे च तस्याः ।
 श्रीभाषितो भोति सदैवभागे आभाव तस्याः शुभकर्मनिष्ठयाः ॥
 न सोऽस्ति देवासुरमानुषो वा यो रागचित्तेन समर्थं प्रेक्षितुं ।
 पश्यन्ति मातां दूहितां च मर्वे हर्षापेक्षार्यगुणीपयेता ॥
 मायाय देव्याः शुभकर्महेतुना विषर्जते राजकुलं विशालं । ५
 प्रदेशराज्यामपि चाप्रचारी विवर्जते कीर्तिं यशश्च पार्थिवे ॥
 यथा च माया प्रतिरूपभाजनं यथार्थसत्त्वः परमे विराजते ।
 पश्येत् एवावधिकं गुणान्विता दयासुता सा जननी च माया ॥
 जस्रुध्विदेव्या न हि सन्ति नारी यस्या समर्था धरितुं नरोत्तमाः ।
 अथैव देव्यातिगुणान्विताया दशभागसाहस्रवले हि यस्याः ॥ १०
 एवं हि ते देवसुता महात्मा संबोधिसत्त्वाश्च विशालप्रज्ञा ।
 वर्णयन्ति मायां जननीं गुणान्वितां प्रतिरूपं सा शास्त्रकुलनन्दनस्य इति
 ॥ इति श्रीललितविस्तरे कुलपरिशुद्धिपरिवर्तो नाम तृतीयोऽध्यायः ॥

इति हि भिक्षुवि बोधिसत्त्वो जस्रुकुलं अवलीक्य
 उल्लसद्भवं नाम तुषितालये महाविमानं चतुःपष्ठियोजनान्यावा-
 मविस्तारिणं यस्मिन्बोधिसत्त्वः सेनियश्च तुषितेभ्यो देवेभ्यो १५
 धर्मे देशयति स्म । तं महाविमानं बोधिसत्त्वोऽभिरोहति
 स्म । अभिरुह्य च सर्वान् तुषितकाधिकान् देवपुत्रानामनयति स्म ।
 सेनियतन्तु भवन्तज्जुह्वाकारप्रयोगं नाम धर्मानुष्मृतिचर्यानुशासनीं
 पद्मिसे बोधिसत्त्वस्त्वान्तिकाहर्मश्रवणं श्रावयेति ॥ इदं खल्वपि वचनं

शुक्ला सर्वे तुषितकायिका देवपुत्राः साप्परोमणास्तस्मिन् विमाने
सर्निपतन्ति स्म ॥

तत्र बोधिसत्त्वेन चतुर्महाद्वीपके लोकधातुवित्तरप्रमाणो मण्ड-
लमावाधिष्ठितो ऽभूत् । तावच्चित्रस्तावद्दर्शनीयस्तावत्स्वर्लोकतस्तावत्सुह-
५ चरिणी यावत्सर्वे कामावचरा देवा रूपावचराश्च देवपुत्राः स्निग्ध-
भवनकूर्हेषु रमयन्तस्त्रामुत्पादयामासुः ॥

तत्र बोधिसत्त्वः स्वपुण्यविपाकनिष्पन्दपरिमण्डिते सिंहासने
निषीदति स्म । अनेकमणिरत्नपादप्रत्युप्ते अनेकपुष्पसंस्तरसंस्कृते
अनेकद्विचगन्धवासोपवासिते अनेकसारवरगन्धनिर्धूपिते अनेकवर्णदि-
१० व्युष्पगन्धसंस्तरसंस्कृते अनेकमणिरत्नलङ्कृतशतसहस्रप्रभोज्ज्वालिततैलमणि
अनेकमणिरत्नत्राणसेकिते अनेककिङ्किणिजालसमिहिताभिनादिते अने-
करत्नषष्ठाशतसहस्ररगितनिर्घोषे अनेकरत्नवालशतसहस्रपरिमण्डिते
अनेकरत्नगणशतसहस्रसेकादिते अनेकपट्टशतसहस्राभिप्रसम्भिते अने-
कपट्टदाममाण्डशतसहस्रसमलङ्किते अनेकाप्सरःशतसहस्रनृत्तगीतवादित-
१५ परिगीते अनेकगुणशतसहस्रवर्णिते अनेकलोचपाणशतसहस्रानुपाविते
अनेकशक्रशतसहस्रगमस्कृते अनेकब्रह्मशतसहस्रप्रणते अनेकबोधिसत्त्व-
कीटीनियुतशतसहस्रपरिमृहीते दशदिगनेकबृहकोटीनियुतशतसहस्र-
समन्वाहते अपरिमितकल्पकोटीनियुतशतसहस्रपारमितासंभारपुष्पावि-
पाकनिष्पन्दसमुत्पत्ते ॥ इति हि भिक्षव एवंगुणसमन्वागते सिंहासने
२० निषद्य बोधिसत्त्वसां महतीं देवपर्यट्टमामन्वयते स्म । ज्वल्लोकयत
मार्पां बोधिसत्त्वस्य कार्यं शतपुष्पलज्जणसमलङ्कृतं । ज्वल्लोकयत
पूर्वदक्षिणपश्चिमीत्तरास्त्रयं कर्षुं समन्ताद्दशदिषु अप्रमियासेच्छेयामण-

नासमतिकानान् बोधिसत्त्वान् ये तृषितवरभवनस्थाः सर्वे चरमभ-
 वाभिमुखा देवगणपरिवृताश्चवनाकारं देवतासङ्घर्षणं धर्मालोकमुखं
 संप्रकाशयन्ति । अद्राचोत् सा सर्वा देवपर्यट्टं बोधिसत्त्वाधिष्ठानेन
 तान् बोधिसत्त्वान् दृष्ट्वा च पुनर्येन बोधिसत्त्वस्यैव साज्जलिं प्रणम्य
 पञ्चमण्डलीर्जमस्यन्ति स्म । एवं बोधानुदानमुदानयन्ति स्म । साध्वचिन्धमिदं ५
 बोधिसत्त्वाधिष्ठानं यच्च हि नाम वयं अबलोकितमाचिणीयन्तो
 बोधिसत्त्वान् पश्याम इति ॥

अथ बोधिसत्त्वः पुनरपि तां महतीं देवपर्यट्टमामश्चैवमाह ।
 तेन हि मार्षाः शृणुत आत्माकारं देवतासङ्घर्षणं धर्मालोकमुखं यदेते
 बोधिसत्त्वा एभ्यो देवपूर्वभ्यो भाषन्ते । अष्टोत्तरमिदं मार्षा धर्मा- १०
 लोकमुखं शतं चदवज्जं बोधिसत्त्वेन चवनकालसमये देवपर्यट्टि
 संप्रकाशयितव्यं ॥ कतमत्तदष्टोत्तरशतं । यदुत अद्या मार्षा धर्मालो-
 कमुखमभेकाश्रयताथि सेवन्ते । प्रसादे धर्मालोकमुखमाविलचित्तप्र-
 सादनताथि सेवन्ते । प्रामोख्यं धर्मालोकमुखं प्रसिद्धिं सेवन्ते ।
 प्रीतिधर्मालोकमुखं चित्तविशुद्धिं सेवन्ते । कायसेवरो धर्मालोकमुखे १५
 चिकायपरिशुद्धिं सेवन्ते । वाक्सेवरो धर्मालोकमुखं चतुर्वारदोषप-
 रिवर्जनताथि सेवन्ते । मनःसेवरो धर्मालोकमुखमभिध्यायापादमि-
 खादृष्टिप्रहायाय सेवन्ते । बुद्धानुस्मृतिधर्मालोकमुखं बुद्धदर्शनविशुद्धिं
 सेवन्ते । धर्मानुस्मृतिधर्मालोकमुखं धर्मेदेशभाविशुद्धिं सेवन्ते । संघा-
 नुस्मृतिधर्मालोकमुखं स्वायाकमणताथि सेवन्ते । त्यागानुस्मृतिधर्मालो- २०
 कमुखं सर्वोपधिप्रतिनिःसर्गाथि सेवन्ते । शीलानुस्मृतिधर्मालोकमुखं
 प्रणिधानपरिपुर्णं सेवन्ते । देवतानुस्मृतिधर्मालोकमुखमुदारचित्तताथि

संवर्तते । मैत्री धर्मालोकमुखं सर्वोपधिकपुण्यक्रियावस्त्वभिभावनतायै
 संवर्तते । करुणा धर्मालोकमुखमविहिंसापरमतायै संवर्तते । मुदिता
 धर्मालोकमुखं सर्वारत्यप्रकर्षणतायै संवर्तते । उपेक्षा धर्मालोकमुखं
 कामलुगुप्सनतायै संवर्तते । अनित्यप्रत्यवेक्षा धर्मालोकमुखं कामरूपा-
 ५ रूपाग्रसमतिक्रमाय संवर्तते । दुःखप्रत्यवेक्षा धर्मालोकमुखं प्रणि-
 धानसमुच्छेदाय संवर्तते । अनात्मप्रत्यवेक्षा धर्मालोकमुखमाद्यानभि-
 निवेशनतायै संवर्तते । शान्तप्रत्यवेक्षा धर्मालोकमुखमनुनयासंभूतनतायै
 संवर्तते । द्वीधर्मालोकमुखमध्यात्मोपशमाय संवर्तते । अप्रवाधे
 धर्मालोकमुखं वहिर्धाप्रशमाय संवर्तते । सत्यं धर्मालोकमुखं देवम-
 १० नुधाविसेवादनतायै संवर्तते । भूतं धर्मालोकमुखमाद्याविसेवादनतायै
 संवर्तते । धर्मचरणे धर्मालोकमुखं धर्मप्रतिशरणतायै संवर्तते ।
 चिशरणमनं धर्मालोकमुखं त्र्यपाद्यसमतिक्रमाय संवर्तते । कृतज्ञता
 धर्मालोकमुखं कृतकृश्लमूलाविप्रणाशाय संवर्तते । कृतवेदिता धर्मा-
 लोकमुखं पराभिमन्यतायै संवर्तते । आत्मज्ञता धर्मालोकमुखमाद्या-
 १५ नुत्कर्षणतायै संवर्तते । सत्त्वज्ञता धर्मालोकमुखं परापत्नमानतायै
 संवर्तते । धर्मज्ञता धर्मालोकमुखं धर्मानुधर्मप्रतिपत्तिं संवर्तते ।
 कालज्ञता धर्मालोकमुखसमोद्यदर्शनतायै संवर्तते । निवृत्तमानता
 धर्मालोकमुखं ज्ञानतापरिपूर्तिं संवर्तते । अप्रतिहतचित्तता धर्मा-
 लोकमुखमात्मपरानुरक्षणतायै संवर्तते । अनुपनाहो धर्मालोकमुखम-
 २० कौकल्याय संवर्तते । अधिभुक्तिधर्मालोकमुखमविविक्तिमापरमतायै
 संवर्तते । अशुभप्रत्यवेक्षा धर्मालोकमुखं कामवितर्कमहाणाय संवर्तते ।
 अन्धापादो धर्मालोकमुखं व्यापादवितर्कमहाणाय संवर्तते । अमोहो

धर्मान् लोकमुखं सर्वाज्ञानविधमनतायै संवर्तते । धर्माधिकता
 धर्मान् लोकमुखमर्थप्रतिशरणतायै संवर्तते । धर्मकामता धर्मान् लोकमुखं
 लोकप्रतिलब्धाय संवर्तते । श्रुतपर्येष्टिधर्मान् लोकमुखं वेदान् शोधर्मप्र-
 त्वविवेकतायै संवर्तते । सम्यक्प्रयोगो धर्मान् लोकमुखं सम्यक्प्रतिपत्तयै
 संवर्तते । नामरूपपरिज्ञा धर्मान् लोकमुखं सर्वसङ्गसमतिक्रमाय संवर्तते । ५
 हेतुदृष्टिसमुद्घाटी धर्मान् लोकमुखं विद्याधिमुक्तिप्रतिलब्धाय संवर्तते ।
 अनुनयप्रतिघप्रहाणे धर्मान् लोकमुखमनुव्रामावनामनतायै संवर्तते ।
 स्वान्वेषकौशल्यं धर्मान् लोकमुखं दुःखपरिज्ञानतायै संवर्तते । धातुसमता
 धर्मान् लोकमुखं समुद्यप्रहाणाय संवर्तते । ज्ञायतनापकर्षणं धर्मान् लो-
 कमुखं मार्गभावनायै संवर्तते । अनुत्पादचान्निधर्मान् लोकमुखं १०
 निरोधसाधारिक्रियायै संवर्तते । कायगतानुसृतिधर्मान् लोकमुखं काय-
 विवेकतायै संवर्तते । वेदनागतानुसृतिधर्मान् लोकमुखं सर्ववेदितप्रति-
 प्रत्यक्ष्यै संवर्तते । चित्तगतानुसृतिधर्मान् लोकमुखं मायापमचित्तप्र-
 त्वविवेकतायै संवर्तते । धर्मगतानुसृतिधर्मान् लोकमुखं विततिमिरज्ञा-
 नतायै संवर्तते । चत्वारि सम्यक्प्रहाणानि धर्मान् लोकमुखं सर्वाकुशल- १५
 धर्मप्रहाणाय सर्वकुशलधर्मपरिपूर्तयै संवर्तते । चत्वार आलिपादा
 धर्मान् लोकमुखं कायचित्तलघुत्वाय संवर्तते । अक्षेन्द्रियं धर्मान् लोकमु-
 खमपरप्रक्षियतायै संवर्तते । वीर्वेन्द्रियं धर्मान् लोकमुखं सुविचिन्तितज्ञा-
 नतायै संवर्तते । स्मृतीन्द्रियं धर्मान् लोकमुखं सुहृतकर्मतायै संवर्तते ।
 समाधीन्द्रियं धर्मान् लोकमुखं चित्तविमुक्तिं संवर्तते । प्रज्ञेन्द्रियं २०
 धर्मान् लोकमुखं प्रत्यविवेकज्ञानतायै संवर्तते । अज्ञावले धर्मान् लोकमुखं
 मारवन्धसमतिक्रमाय संवर्तते । वीर्यवले धर्मान् लोकमुखमविवर्तकतायै

सेवते । स्मृतिबले धर्मालोकमुखमसंहायतायै सेवते । समाधिबले
 धर्मालोकमुखे सर्ववितर्कप्रहाणाय सेवते । प्रज्ञाबले धर्मालोकमु-
 खमनवमूढतायै सेवते । स्मृतिसंबोधद्वं धर्मालोकमुखे यथावद-
 र्मप्रज्ञानतायै सेवते । धर्मप्रविचयसंबोधद्वं धर्मालोकमुखे सर्वधर्म-
 ५ परिपूर्णे सेवते । वीर्यसंबोधद्वं धर्मालोकमुखे सुविचित्रबुद्धितायै
 सेवते । प्रीतिसंबोधद्वं धर्मालोकमुखे समाध्यायिकतायै सेवते ।
 प्रश्रुतिसंबोधद्वं धर्मालोकमुखे कृतकरणीयतायै सेवते । समाधि-
 संबोधद्वं धर्मालोकमुखे समतानुबोधाय सेवते । उपवासबोधद्वं
 धर्मालोकमुखे सर्वोपपत्तिजुमुपनतायै सेवते । सम्यग्दृष्टिधर्मालो-
 १० कमुखे न्यायाकमणतायै सेवते । सम्यक्प्रकल्पो धर्मालोकमुखे
 सर्वकल्पविकल्पपरिकल्पप्रहाणाय सेवते । सम्यग्वाग्धर्मालोकमुखे
 सर्वोत्तरवृत्तौपवाक्यप्रथप्रतिश्रुत्वात्मतानुबोधनतायै सेवते । सम्य-
 क्कर्मालो धर्मालोकमुखमकर्मविपाकतायै सेवते । सम्यग्जीवी
 धर्मालोकमुखे सर्वेषणप्रतिप्रख्ये सेवते । सम्यग्वायामो धर्मालोकमुखे
 १५ परतीरगमनाय सेवते । सम्यक्स्मृतिधर्मालोकमुखममृतमनसिकार-
 तायै सेवते । सम्यक्साधिधर्मालोकमुखमकोपचेतःसमाधिप्रतिपत्त्याय
 सेवते । बोधिचित्ते धर्मालोमुखे चिरत्ववशानुपर्वेदाय सेवते ।
 ज्ञाशयो धर्मालोकमुखे हीनयानास्यूहणतायै सेवते । अध्याशयो
 धर्मालोकमुखमुदारबुद्धधर्माबालम्वनतायै सेवते । प्रयोगो धर्मालो-
 २० कमुखे सर्वकुशलधर्मपरिपूर्णे सेवते । दानपारमिता धर्मालोकमुखे
 लज्जानुलज्जनबुद्धचरपरिशुद्धिं मत्सरिसत्त्वपरिपावनतायै सेवते ।
 शीलपारमिता धर्मालोकमुखे सर्वाणामापायसमतिक्रमाय दुःशील-

सत्त्वपरिपाचनतायै संवर्तते । ध्यानिपारमिता धर्मालोकमुखं सर्व-
 व्यापादखिलदोषमानसदर्पप्रहाणाय व्यापद्रवित्तसत्त्वपरिपाचनतायै
 संवर्तते । वीर्यपारमिता धर्मालोकमुखं सर्वकुशलमूलधर्मारंगोत्तारणाय
 कुशीदसत्त्वपरिपाचनतायै संवर्तते । ध्यानपारमिता धर्मालोकमुखं
 सर्वज्ञानाभिज्ञात्पादाय विचित्रचित्तसत्त्वपरिपाचनतायै संवर्तते । ५
 प्रज्ञापारमिता धर्मालोकमुखमविद्यामोहतमोऽन्धकारोपलब्धदृष्टिप्रहा-
 णाय दुष्प्रज्ञसत्त्वपरिपाचनतायै संवर्तते । उपायकौशलं धर्मालोकमुखं
 यथाधिमुक्तसत्त्विर्यापयसंदर्शनाय सर्वबुद्धधर्माविधमनतायै संवर्तते ।
 चत्वारि संयद्वभूनि धर्मालोकमुखे सत्त्वसंयहाय संबोधिप्राप्तस्य च
 धर्मसंप्रत्यवेक्षणतायै संवर्तते । सत्त्वपरिपाको धर्मालोकमुखमात्र- १०
 मुखानध्वसानायापरिखेदतायै संवर्तते । सद्धर्मपरिग्रहो धर्मालोकमुखं
 सर्वसत्त्वसंक्षेपप्रहाणाय संवर्तते । पुण्यसंभारो धर्मालोकमुखं सर्वस-
 त्वोपकीर्यतायै संवर्तते । ज्ञानसंभारो धर्मालोकमुखं दशबलप्रतिपूर्तिं
 संवर्तते । शमयसंभारो धर्मालोकमुखं तषागतसमाधिप्रतिबन्धाय
 संवर्तते । विदर्शनासंभारो धर्मालोकमुखं प्रज्ञाचक्षुःप्रतिबन्धाय १५
 संवर्तते । प्रतिसेविद्वतारो धर्मालोकमुखं धर्मचक्षुःप्रतिबन्धाय
 संवर्तते । प्रतिशरणावतारो धर्मालोकमुखं बुद्धचक्षुःपरिगुह्यै संवर्तते ।
 धारणीप्रतिबन्धो धर्मालोकमुखं सर्वबुद्धभाषिताधारणतायै संवर्तते ।
 प्रतिमानप्रतिबन्धो धर्मालोकमुखं सर्वसत्त्वसुभाषितसंतोषणायै संवर्तते ।
 आनुलोमिकधर्मचान्तिधर्मालोकमुखं सर्वबुद्धधर्मानुलोमनतायै संवर्तते । २०
 अनृत्यक्तिकधर्मचान्तिधर्मालोकमुखं व्याकरणप्रतिबन्धाय संवर्तते ।
 षड्वैवर्तिकभूमिधर्मालोकमुखं सर्वबुद्धधर्मप्रतिपूर्तिं संवर्तते । भूमेभूमि-

संक्रान्तिज्ञानं धर्मालोकमुखं सर्वज्ञज्ञानाभिषेकतायै संवर्तते । अभिषे-
कसुमिधर्मालोकमुखमवक्रमणक्रयाभिनिष्क्रमणदुष्करचर्याबोधिमण्डो-
पसंक्रमणमारध्वंसनबोधिविवोधनधर्मचक्रप्रवर्तनमहापरिनिर्वाणसंदर्श-
नतायै संवर्तते ॥ इदं तन्मार्गा अप्युत्तरं धर्मालोकमुखशतं यदवच्छं

५ बोधिसत्त्वेन अवनकालसमये देवपर्यदि संप्रकाशयितव्यं ॥

अस्मिन् खलु पुनर्भिषवो धर्मालोकमुखपरिवर्ते बोधिसत्त्वेन
निर्दिष्टमानि तस्यां देवपर्यदि चतुरशीतेर्देवपुत्रसहस्राणाममुत्तरायां
सम्यक्बोधो चित्तानुत्पद्यते । द्वाविंशतिश्च देवपुत्रसहस्राणां पूर्वपरि-
कर्मकृतानामनुत्पत्तिकेषु धर्मेषु चान्तिप्रतिलब्धौ भूतः । पदविंशतिश्च
१० देवपुत्रपुत्रानां विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मवतुर्विशुद्धं सर्वावच्छ
तुषितवरभवने आनुमात्रे द्विधिः पुष्पैः सञ्जादितमभूतः ॥

इति हि भिषवो बोधिसत्त्वस्तस्या देवपर्यदेो भूयस्या माचया
संहर्षणार्थं तस्यां विलायामिमां गाढामभाषत ॥

तुषितवरभवन्निलयावदा अवति नायकः पुरुषसिंहः ।

१५ आमन्त्रयते देवान् प्रमादमखिलं विसर्जयत ॥

या काचि रतिवियूहा दिव्या मनसा विचिन्तिता श्रीमान् ।

सर्वशुभकर्महेतोः फलमिदं शृणुस्व कर्मस्य ॥

तस्माद्भवत छतञ्जा अपूर्वशुभसंचयं क्षपित्वह ।

मा गच्छत पुनरपायानसाध्यमुक्तवेदना यवः ॥

२० धर्मेद्य यः श्रुतो ऽयं समान्तिके गौरवमुपजेत्स्वित्वा ।

तच्च प्रतिपद्यथाः प्राप्स्वच्च नियतं सुखमनन्तरम् ॥

सर्वमनित्य कामा अध्रुवं न च शाकता अपि न कल्याः ।

मायामरीचिसदृशा विद्युत्क्षेपोपमा चपलाः ॥

न च कामगुणरतीभिः तृप्तिर्लवणादकं यथा पीत्वा ।

ते तृप्तं येष प्रज्ञा चार्या लोकोत्तरा विरजा ॥

न तरङ्गतुल्यकल्पाः संगीति च अप्सरीभिः सेवासः ।

अन्यो न्यग्रमयुक्ता यथैव सामान्य कामं च ॥

५

न च संस्कृते सहाया न मिचक्षातीक्ष्णो च परिवाराः ।

अन्यच्च कर्म सुकृतादनुबन्धति पृष्ठतो याति ॥

तस्यासहितसमया अन्यो न्यैव मैवचित्तहितचित्ताः ।

धर्मचरणं चरेथाः सुचरितचरणा न तप्यन्ते ॥

बुद्धमनुस्मरेथा धर्मं संघं तथाप्रमादं च ।

१०

श्रुतशीलदाननिरता चान्ध्या सारभ्यसंपन्नाः ॥

दुःखमनित्यमनाद्या निरीचथा योनिसो दमा धर्मा ।

हेतुप्रत्यययुक्ता वर्तन्ते स्वामिका जडाबुद्ध्या ॥

या काचिच्छब्दिमल्लं पश्यत प्रतिभां च ज्ञानगुणतां च ।

सर्वशुभकर्महेतोः शीलेन श्रुतेन चाप्रमादेन ॥

१५

अनुशिष्यध्वं मल्लं शीलेन श्रुतेन चाप्रमादेन ।

दानदमसंयमेना सत्तार्थं हितार्थं मिचार्थः ॥

न च वाक्पुत्रतरवेणा शक्याः संपादितु कुशलधर्मान् ।

प्रतिपत्तिमारभेथा यथा च वदथा तथ करोथा ॥

मा स्तु परावकाशं स्वयं यतध्वं सदा प्रयत्नेन ।

२०

न च कश्चि कृत्व ददते न चाप्यकृत्वा भवति सिद्धिः ॥

समनुस्मरेथा पूर्वं बहुः संसारगिरमनुभूतम् ।

- न च निर्वृती विरागो समनुगतो मिथ्य नियतैव ॥
 तस्मात्त्वणं लभित्वा मित्रं प्रतिरूपदेशवासे च ।
 श्रेष्ठं च धर्मश्रवणं समेध रागादिकां क्रेशान् ॥
 मानमददर्पविगताः सदाज्वलामन्दवाञ्छाश्च शशाङ्काश्च ।
 ५ निर्वानगतिपरायणं युज्यत मार्गाभिसमयाय ॥
 मोहकनुषान्धकारं प्रज्ञाप्रदीपेन विधमया सर्वं ।
 सानुशयदोषजालं विदारयत ज्ञानवज्रेण ॥
 किमपि सुवज्रं वदेद्यं धर्मं युष्माकमर्थमेयुक्तं ।
 न च तत्रवतिष्ठेया न तत्र धर्मस्य अपराधः ॥
 १० बोधिर्यथा मि प्राप्ता (स्वाह) धर्मं च प्रवर्षयेदमुतगामि ।
 पुनरपि विशुद्धचित्ता उपैष्य वरधर्मश्रवणाय ॥ इति ॥
 ॥ इति श्रीललितविसरि धर्मान्नीकमुखपरिवर्तो नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥

इति हि भिक्षुवा बोधिसत्त्वस्यो महतीं देवपर्यदमनया धर्म्या
 कथया संदर्शमादाय समुत्तेज्यो संप्रहर्ष्य चमापयित्वा मज्झिमा देव-
 १५ पर्यदमामन्वयते स्म । यमिष्याम्यहं मार्या जम्बुद्वीप । मया पूर्व-
 बोधिसत्त्वचर्यां चरता सत्त्वाद्यतुर्भिः संयहवस्तुभिर्जिमन्तिता दानेन
 प्रियवचोनायार्थकियया समानार्थतया च । तदयुक्तमेतन्मार्गा मम भवेद्-
 कृतज्ञता च यदहमनुत्तरायां सम्यक्संबोधी नाभिसंबुद्धेयम् ॥

अथ ते तुषितकाचिका देवपुत्रा इदानीं बोधिसत्त्वस्य चरणां
 २० परिगृह्णैवमाहुः । इदं खलु सत्पुरुषं तुषितभवनं स्वया विहीनं

न भ्राजिष्यति ॥ अथ बोधिसत्त्वो महतीं देवपर्षदमेवमाह । अथ
मेवेयो बोधिसत्त्वो युष्माके धर्मं देशयिष्यति ॥ अथ बोधिसत्त्वः
स्वकाच्छिरसः पट्टमीलं चावतार्य मेवेयस्य बोधिसत्त्वस्य शिरसि
प्रतिष्ठापयामास । (एवं चाबोचत्) । ममानरेण त्वं सत्पुरुषानुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसेभोत्स्यसे ॥

५

अथ बोधिसत्त्वो मेवेयं बोधिसत्त्वं तुषितमवने अभिनिषद्य
पुनरपि तां महतीं देवपर्षदमामन्त्रयति यः । कीदृशेनाहं मार्षा
रूपेण मातुः कुषाववक्रामिष्यं ॥ तत्र केचिदाहुः । मार्षा मानवकरूपेण ॥
केचिदाहुः । शक्ररूपेण ॥ केचिदाहुः । ब्रह्मरूपेण ॥ केचिदाहुः ।
महाराजिकरूपेण ॥ केचिदाहुः । वैश्वदेवरूपेण ॥ केचिदाहुः । १०
गन्धर्वरूपेण ॥ केचिदाहुः । किन्नररूपेण ॥ केचिदाहुः । महोरगरूपेण ॥
केचिदाहुः । महेश्वररूपेण ॥ केचिदाहुः । चन्द्ररूपेण ॥ केचिदाहुः ।
सूर्यरूपेण ॥ केचिदाहुः । गरुडरूपेण ॥ तत्रायतिजो नाम ब्रह्मका-
शिको देवपुत्रः पूर्वर्षिजस्यच्युतो वैवर्तिकोऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधिः
स एवमाह । यथा ब्राह्मणानां मन्त्रवेदशास्त्रपठिष्यामर्हति तादृशेनैव १५
रूपेण बोधिसत्त्वो मातुः कुषाववक्रामितव्यः । तत्पुनः कीदृशं ।
गजवरमहाप्रमाणः पट्टदन्तो हिमबालसंकाशः सुखचिरः सुरतशीर्षः
स्फुटितगलितरूपवान् । एतच्छ्रुत्वा रूपं ब्राह्मणवेदशास्त्रतत्त्वज्ञो
व्याकर्षितश्चेतो वै भावी द्वाविंशज्जणोपेतः ॥

इति हि मित्रवो बोधिसत्त्वो त्रयकालमवलोक्य तुषितवरभव- २०
नस्यः एवं राद्यः शुद्धोदमस्य गृहवरे अष्टौ पूर्वनिमित्तानुपदर्शयति
यः ॥ कतमान्यष्टौ । तद्यथा । व्यपगततुणस्याणुकण्टकशर्करकण्डलानिर्मलं

मुषिकं मुशोधितमनाकुलवाततमोरजोविभतदंशकमणिकापतंगसरीसृ-
पापगतमवकीर्णकुसुमं ससं पाणितलजातं तद्वहं संस्मितमभूत् । इदं
प्रथमं पूर्वनिमित्तं प्रादुरभूत् ॥

ये च हिमवत्पर्वतराजनिवासिनः पञ्चमुत्तशुकशारिकाकोकिलहंस-
५ कौहमधुरचक्रवाककुशलकलविद्धुजीवञ्जीवकादयो विचित्रवचिरपञ्चा
मनोह्राप्रियभाषिणः शकुनिगणान्ते आगत्य राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहवरे
वितर्दिनियुह्तोरखगवाक्षहर्म्यकूटानगरप्रासादतलेषु श्रित्वा प्रमुदिताः
प्रीतिसौमनस्यजाताः स्वकत्वकानि स्तान्युदाहरन्ति स्म । इति द्वितीयं
पूर्वनिमित्तं प्रादुरभूत् ॥

१० ये च राज्ञः शुद्धोदनस्यारामरमणीयेषु वनरमणीयेषु चोद्या-
नरमणीयेषु नानापुष्पफलवृक्षा नानतुङ्कारिकास्ते सर्वे संपुष्पिताः
संकुसुमिता अभूवन् । इदं तृतीयं पूर्वनिमित्तं प्रादुरभूत् ॥

यावत् राज्ञः शुद्धोदनस्य पुष्करिणो जलपरिभोग्यस्नाताः
सर्वाः शकटचक्रप्रभाणिरनैककोटीनियुतव्रतमहस्रपद्मैः पद्मैः संछादिता
१५ अभूवन् । इदं चतुर्थं पूर्वनिमित्तं प्रादुरभूत् ॥

ये च राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहवरे भाजनविषये संपिष्टैलमधुफा-
णितशर्करावाभां ते परिमुञ्चमानाः चयं न गच्छन्ति स्म । परिपूर्णा
एव संदृश्यन्ते स्म । इदं पञ्चमं पूर्वनिमित्तं प्रादुरभूत् ॥

ये च राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहवरप्रधाने महत्त्वलाः पुंर-
२० मेरीमुदङ्गपणवतूणववीणविवुवन्नकीसंपतादप्रभृतयभूर्यभाण्डास्ते सर्वे
स्वयमघटिता एव मनाह्वयन्ते मुञ्चन्ति स्म । इदं षष्ठं पूर्वनिमित्तं
प्रादुरभूत् ॥

यानि च राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहवरप्रधाने सुवर्णरूपमणि-
मुक्तविट्पुष्पशङ्खशिलाप्रवालादीनां रत्नानां भावयानि तानि सर्वाणि
निरवशेषं विवृतविमलविभूषणपरिपूर्णान्वितं विरोचन्ते स्म । इदं सप्तमं
पूर्वनिमित्तं प्रादुरभूत् ॥

विमलविभूषणाय चन्द्रसूर्यजिह्वाकरणाय प्रमथा कायचित्तो- ५
द्विन्त्ययजनन्या तद्गुहं समन्तादवभासितमभूत् । इदमष्टमं पूर्वनिमित्तं
प्रादुरभूत् ॥

माया च देवी स्नातानुलिप्तगात्रा विविधाभरणविष्कम्भितभुजा
सुखचणसुलीडवस्त्रवरधारिणी प्रीतिप्रानिष्टप्रसादप्रतिलब्धा सार्धं
दशभिः स्त्रीसहस्रैः परिवृता पुरस्कृता राज्ञः शुद्धोदनस्य संगीतिप्रसादे १०
सुखोपविष्टस्नानिकमुपसंक्रम्य दक्षिणे पादौ रत्नजालप्रलुप्ते भद्रासने
निषण्ण स्निहतमुखी व्यपगतभुकुटिका महसितवदना राजानं शुद्धोदन-
माभिर्यायाभिरभाषत् ॥

साधो शुणुष्व मम पार्श्वे भूमिपाला याचामि ते नृपतिरस्य वरं
प्रयच्छ ।

१५

अभिप्रायु मया यस्य चिन्तमनःप्रहर्षं तस्मै शुणुष्व भव प्रीतमना
उदयः ॥

गृह्णामि देव व्रतशीलवरौपवासे अष्टाङ्गपौषधमहं जनि मीच-
चित्ता ।

प्राणिषु हिंसविरता सदं शुद्धभावा प्रेमे यथात्मनि परेषु तथा २०
करोमि ॥

सौम्याद्विचर्जितमना मदलोभहीना कामेषु मिथ नृपते न समा-
चरिष्ये ।

सखे स्थिता अपिगुणा परुषप्रहीणा संधिप्रलापमशुभे न समा-
चरिष्ये ॥

५ आपाददोषाखिलमोहमदप्रहीणा सर्वा अभिधायिगता स्वधनेन
तुष्टा ।

सम्यक्प्रयुक्त अकुतानिलया अनिर्यु कमां यथा दश इमे कुशला
चरिष्ये ॥

मा खं नरेन्द्र मयि कामतृषो कुरुष्व शीलव्रतेष्वभिरताय सुसंवृ-
१० ताय ।

मा ते अपुण्य नृपते भवि दीर्घरात्रे अनुमोदया हि मम शील-
व्रतोपवासं ॥

इन्द्रो ममेष नृपते प्रविज्ञाच्च शीघ्रे मासादहर्ष्यशिवरे स्मित-
धार्तराद्वि ।

१५ सखिभिः सदा परिवृता सुख मोदयेय पुण्याभिकीर्णशयने मुमुक्षु
मुगन्धे ॥

न च काकुकीचपुरुषा नपि दारकाश्च न च हस्ति प्राकृत ममा
पुरतः स्निहेया ।

नो वामनाथ मम रूपं न शब्दगन्धान् नान्यत्र इष्टमधुरा शृणुया
२० सुशब्दान् ॥

ये रोधवन्धनगताः परिमुञ्च सर्वान् द्रव्याम्बराश्च पुरुषान्धनिनः
कुरुष्व ।

वस्त्राग्नपान रथयुग्य तथाशयानं दद सप्तरात्रिकमिदं जगतः
सुखार्थं ॥

नो यो विवादकलहा न च रौप्यवाक्का चाश्विन्मैत्रमनसा हित-
सौम्यचित्ता ।

अस्मिन् पुरे पुरुषदृष्टिक दारकाच्च देवाश्च नन्दनगताः सहिता ५
रमन्तान् ॥

न च राजदण्डनभटा न तथा कुदण्डा नोत्पीडना नपि च तर्जन-
ताडना वा ।

सर्वान् प्रसन्नमनसा हितमैत्रचित्ता वीचस्व देव जगतां यद्य
एकपुत्रं ॥ १०

युस्मिन् राज नचनं परमे उदये प्राहासु सर्वमिदमेव यथा
तवेच्छा ।

अभिप्रायु तुभ्य मनसा स्वनुचिन्तितानि यथाचक्षे तव वरं तदहं
ददामि ॥

आज्ञाप्य पार्थिववरः स्वकपारिषदां प्राप्तादश्रेष्ठशिरि प्रकरोष १५
अग्निं ।

पुण्याभिकीर्णशिरं वरधूपगन्धं क्षुचापताक समलंकृत ता-
नपत्तिं ॥

विंशत्सहस्ररत्नसौषडं विचित्रवर्मा नाराचमूलशरशक्तिगृहीत-
खट्वा । २०

परिवारयाद्य धूतराज्यमनोऽश्वघातं देव्याभयार्थं कश्चास्त्रित
रचमाणा ॥

स्त्रीभिस्तु सा परिवृता यद्य देवकन्या स्नातानुलिप्तप्रवराम्बरभू-
षिताङ्गी ।

तूर्ये सहस्रमनुगीतमनोज्ञघोषैः आरुह्य देव्युपविश्य मन्-
त्रमुधेव ॥

५ दिक्किमंहायंमुविचित्रमुरत्नपादिः स्वास्त्रीर्णं पुष्पविविधिः
शयने मनोज्ञे ।

शयने स्थिता विगणिता मणिरत्नसूडा यद्य मिश्रकावनयता खलु
देवकन्या ॥

अथ खलु भिन्नवस्त्रत्वारो महाराजानः शक्य देवानामिन्द्रः
१० सुयामश्च देवपुत्रः संतुषितश्च सुनिर्मितश्च परनिर्मितवपुर्वर्ती च
सार्धवाहश्च मारपुत्रव्रह्मा च सहापतिर्ब्रह्मोत्तरश्च पुरोहितः सुब्रह्मा
च पुरोहितः प्रभाकूहाभास्वरश्च महेश्वरश्च शुद्धावासकायिका
निष्ठामतश्चाकनिष्ठश्च एतामि चान्यानि चरैकानि देवशतसहस्राणि
संनिपत्य अन्वोऽन्वमेवमाहुः । अयुक्तमेतन्मार्गो अस्माकं स्वादृक्ततज्जता
१५ च यद्वयमेकाकिनमहितीयं बोधिसत्त्वमुत्सृज्ये । कोऽस्माकं मार्गो
उत्सर्जितं बोधिसत्त्वं सततममितमनुवतुमवक्रमगतमर्भस्थानजन्मदीव-
नभूमिदारककीडान्तःपुरनाटकसंदर्शनाभिनिष्क्रमणदुष्करचर्याबोधिम-
ण्डोपसंक्रमणमारधर्पणबोधभिसंबोधनधर्मचक्रप्रवर्तनं यावन्महापरि-
निर्वाणादितचित्ततया स्निग्धचित्ततया प्रियचित्ततया मित्र-
२० चित्ततया भौम्यचित्ततया ॥ तस्मां विनायामिमां याचाम-
भाषत ।

को वीक्षते वररूपधरं	अनुवन्धयितुं सततं प्रीतमनाः ।
कः पुष्पतेज यशसा वधसा	सत्यमात्मनिष्कृति विवहयितुं ॥
यस्मैष्णितं चिदशदेवपुरे	दिष्टैः सुखिहिं रमितुं सततं ।
परमाप्सरोभिरिह कामगुणैः	अनुवहितां विमलचन्द्रमुखं ॥
तथ मिथ्यके वनवरे रुचिरे	दिष्टाकरे रमितुं देवपुरं । ५
पुष्पात्कारे वनकचूर्णनिभे	अनुवन्धतां विमलतेजधरं ॥
यस्मैष्णितं रमितुं चिचरणे	तथ नन्दने सुरवधूसहितः ।
मान्दारवेः कुसुमपञ्चविते	अनुवन्धतामिमु महापुरुषं ॥
यामाधिपत्यमथ वा तुषितिर	अथ वापि प्रार्थयति चेश्वरतां ।
पूजा रहो भवितु सर्वज्ञे	अनुवन्धतामिमु अनन्तयज्ञं ॥ १०
यो इच्छति निर्मितपुरे रुचिरे	वसवतिदेवभवने रमितुं ।
मनसैव सर्वमनुमोक्तिक्रिया	अनुवन्धतामिमु गुणाद्यधरं ॥
मरिचरो न च प्रदुष्टमवा	सर्वविधैश्वर्यपारगतः ।
कामेश्वरो वशितपारगतो	गच्छत्वसौ हितकरेण सह ॥
तथ कामधातु समतिक्रमितुं	मति यस्तु ब्रह्मपुरमावसितुं । १५
चतुरग्रमाणप्रभतेजधरः	सोऽद्यानुवहतु महापुरुषं ॥
अथ वापि यस्तु मनुजेषु मति	वरचक्रवर्तिविषये विपुले ।
रत्नाकरमभयसौख्यददं	अनुवन्धतां विपुलपुण्ड्रधरं ॥
पृथिवीश्वरस्यपि श्रेष्ठमुतो	आढ्यो महाधनु महानिचयः ।
परिवारवाग्निहतशत्रुगणे	गच्छत्वसौ हितकरेण सह ॥ २०
रूपं च भोगमपि चेश्वरता	कीर्तिर्ब्रह्म वक्षता गुणवती ।
अदियैवाकाशमपि याह्यरतो	ब्रह्मेश्वरं मनुषयातु विदुः ॥

- ये दिव्यकाम तथ मानुषका या इच्छन्ती विभवि सर्वमुखं ।
 ध्वनिं मुखं च प्रविवेकमुखं धर्मेश्वरं समनुबन्धयती ॥
 रागप्रहाणु तथ दोषमपी यो इच्छते तथ किनेश्वरं ।
 ज्ञानप्रज्ञानोपज्ञानमना सो दानचित्तमनुयातु लघु ॥
 ५ शिवा अश्विच तथ प्रथिकजिना सर्वज्ञज्ञापमनुप्रापुरितुं ।
 दशभिर्बलिर्नदितु सिंह इव गुणसागरं समनुयातु विदुं ॥
 पिबितुं अपायपथं येन मतिरु विवृतुं च पद्मतिपथे ह्यमृतं ।
 अष्टाङ्गमार्गममनेन गतिं अनुबन्धतां गतिपथान्तकरं ॥
 यो इच्छते सुगत पूजयितुं धर्मं च तेषु क्षुति कारुणिके ।
 १० प्राप्नो गुणानपि च संधगतान् गुणसागरं समनुयातु इमे ॥
 जातिजरामरणादुःखक्षये संसारबन्धन विमोचयितुं ।
 चरितुं विशुद्धमनान्तसमे सो शुद्धसत्त्वमनुबन्धयतां ॥
 इष्टो मनाप्रप्रियु सर्वजने वरलक्ष्णो * * गुणोपचितः ।
 आत्मा परं च तच्च मोचयितुं प्रियदर्शने समुपयातु विदुं ॥
 १५ शीले समाधि तथ प्रज्ञमयी गङ्गीरदुर्दर्शदुरोपगमे ।
 यो इच्छते विदु विमुक्तिजमे सो वैद्यराजमनुयातु लघु ॥
 एते च अन्य गुणैकविधा उपपत्तिर्सांख्य तथ निर्वृतिषि ।
 सर्वगुणैभि प्रतिपूर्णसिद्धिं सिद्धव्रतं समनुयातु विदुं ॥ इति ॥

इदं खलु वचने श्रुत्वा चतुरशीतिसहस्राणि चातुर्महाराजिकानां
 २० देवानां शतसहस्रे चर्यचिंशानां शतसहस्रे यामानां शतसहस्रे तुषितानां
 शतसहस्रे निर्माणरतीनां शतसहस्रे परनिर्मितवशवर्तीनां देवानां
 पञ्चसहस्राणि भारकायिकानां पूर्वशुभकर्मनिर्वातानां अष्टषष्ठिसहस्राणि

ब्रह्मकायिकानां बह्विंशत्सहस्राणि यावदकनिष्ठानां देवानां
संनिपतितान्यभूवन् । अन्ये च भूयः पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरेभ्यो दिग्भ्यो
बह्विंशत्सहस्राणि संनिपतितान्यभूवन् ॥ तैश्चो य उदारतमा
देवपुष्पांस्तौ महतीं देवपर्षदं गाथाभिरभ्यभाषन् ।

हन्त शृणोष्य वचनं क्षमरेत्परहिंसां अस्मिन् विधानमस्ति यावद्भूत- ५
त्वभूता ।

त्वत्कार्षिकामरतिं ध्यानमुखं प्रणीते अनुबन्धयाम इममुत्तमशुद्ध-
सत्त्वं ॥

ओक्तान्तपाद् तथ गर्भस्थितं महात्वं पूजारहं अतिशयमभिपूजयामः ।
पुष्पैः सुरचितमूर्ध्नि परिरचिसन्तो यस्यावतारस्तमति न मनः प्रदुष्टं ॥ १०
संगीतितूर्यरचितं च सुवाचकं च वर्णानुगां कथयतो गुणसागरस्य ।
कुर्वाम देवमनुजान् प्रहर्षणीयं यं श्रुत्वा बोधिवरचितं जने ज-
नेयां ॥

पुष्पाभिकीर्णं नृपतिं करोम मेहं कालागुरुत्तममुधुपितसौम्यगन्धं ।
यं घ्रात्वं देवमनुजाश्च भवन्मुदया विगतज्वराश्च सुखिनश्च भवन्त्य- १५
रोगाः ॥

सान्दारविंशं कुसुमैस्तथ पारिजातिं चन्द्रेः सुचन्द्रं तथ स्थानविरो-
चमानैः ।

पुष्पाभिकीर्णं कपिलाङ्गयतं करोम पूजार्थं पूर्वशुभकर्मसमुद्भूतस्य ॥
यावच्च गर्भिं वसते चिमलैरलिप्तो यावच्चरामरत्नचान्दकरः प्रसूतः ॥ २०
तावत्प्रसन्नमनसो अनुबन्धयाम एषा मतिर्मतिधरस्य करोम
पूजां ॥

लाभा सुखव्यविपुलाः सुरमानुषाणां द्रव्यन्ति ज्ञानं इमुं सप्तपदां
कमनं ।

शकैश्च ब्रह्मणकरैः परिगृह्यमानं भवेदादकैः स्त्रियमानि सुशु-
द्धमन्त्रं ॥

५ यावच्च लोकि अनुवर्तनतां करोति ज्ञानः पुरे वसति कामकिले-
शघाती ।

यावच्च निष्कमति राज्यमपाश्र्म सर्वं तावत्प्रसन्नमनसा अनुबन्ध-
यामः ॥

यावदुपैति महिमण्डि तूणां गृहीत्वा यावच्च बोधिसृजति विनिहत्य

१० मारं ।

अथैष्टु ब्राह्मणयुतेभि प्रवर्ति चक्रे तावत्करोम विपुलां सुगतस्य
पूजां ॥

यद् बुद्धकार्यं कृतुं भिष्यति चिमहन्ने सत्त्वान् कौटिल्ययुता अभूति
विनीता ।

१५ निर्वाणमार्गमुपयास्यति शीतिभावां तावन्महाशयमूर्ध्नि न ग्रहाम
सर्वे ॥ इति ॥

अथ खलु भिचवः कामधात्वीश्वराणां देवकन्यानां बोधिसत्त्वस्य
रूपकायपरिनिष्यत्ति दृष्ट्वा एतदभवत् । कीदृशी त्वसा कन्या भविष्यति

या इमे वरप्रवरशुद्धसत्त्वे धारयिष्यति ॥ ताः कौतूहलजाता वरप्र-

२० वरपुष्पधूपदीपगन्धमालाविलेपनचूर्णचोचरपरिगृहीता दिव्यमनोमया-
त्मभावप्रतिबन्धाः पुष्पाविपाकाधिस्नानाधिस्वितास्त्रिभिः चणैः स्मरपुर-
भवनादलर्हिताः कपिलाङ्गुलि महापुरवर उद्यानगतसहस्रपरिमण्डिते

राक्षः शुशोदनश्च गृहे धृतराष्ट्रि महाप्रासादे अमरभवनप्रकाशे
विमलिताम्बरधारिणः शुभविमलतैजप्रतिमण्डिता दिव्याभरणस्तोत्रि-
तभुजाः शयनवरगता मायादेवीमेकाङ्गुलिकयोपदर्शयन्त्यो मगगतल-
गताः परस्परं गाथाभिरन्वभाषन्तः ॥

अमरपुरगतान् अप्सराणां रूपमनोरमं दृष्ट्वा बोधिसत्त्वः । ५
मतिरियमभवत्तदा हि तामां प्रमदं नु कीदृशं बोधिसत्त्वमाता ॥
तद्य सहितपुष्पमान्यहस्ता उपममि वेत्ता नृपस्य ज्ञातकाङ्क्षा ।
पुष्पं तद्य विनिपन्नां गृहीत्वा दशनस्य अञ्जलिभिर्नमस्कृत्यमानाः ॥
विमलितवसनाः सलीडरूपाः करतलं दक्षिणं अङ्गुलीं प्रणम्य ।
शयनगतं विदर्शि मायादेवीं साधु निरीक्ष्य रूपं मानुषीणां ॥ १०
वयमिह अभिमन्ययाम अन्त्ये परममनोरमसुरूपं अप्सराणां ।
इमं नृपतिवधू निरीक्षमाणा जिह्मविपश्चयं दिव्यं चात्मभावां ॥
रतिरिव सदृशी गुणान्विता च जननिरियं प्रवरायपुङ्गवस्य ।
मणिरतनं यथा सुभाजनलं तद्य इव भाजनं देवि देविदेवि ॥
करचरणतलेभिः यावदूर्ध्वं अङ्गमनोरमदिव्यं चातिरेकाः । १५
प्रेषतु नयनात्त चास्ति तृप्तिं भूय प्रहर्षति चिन्तमानसे च ॥
शशिरिव मगणे विराजतेऽस्मा वदन् वरं च विराज्य गावभासा
रशिरिव विमला शशीव दीप्ता तद्य प्रम निश्चरतेऽस्य चात्मभावात् ॥
कञ्चकमिव मुजातजातरूपा वर्णं विरोचति देविद्ये तथैव ।
अमरवरनिकाशं कुन्तलानी मृदुकमुगन्धश्रवास्त मूर्धजानि ॥ २०
कमलदलनिभे तथास्य नेत्रे दशनविशुद्धं नभेव ज्योतिषाणि ।
चाप इव तनुदरी विशाला पार्श्वे समुद्रतः मान्ति नास्ति संधिः ॥

- गजभुजसदृशेऽस्य ऊरुजडं जानु सुजातनुपूर्वमुन्नतास्य ।
 करतलचरणा समा मुरक्ता व्यक्तमियं खनु देवकन्या नान्या ॥
 एव बज्रविधे निरीक्षा देवीं कुमुदचिपित्तं प्रदक्षिणे च हत्वा ।
 सुपिययसवती त्रिनक्ष माता पुनरपि देवपुरं गता चक्षेण ॥
 ५ अथ चतुरि चतुर्दिशां पालाः शक्रं मुयाम तथैव निमिताद्य ।
 देवगणकुम्भाण्डराक्षसाद्य असुरमहोरगकिन्नराद्यवैद्यन ॥
 गच्छत पुरतो नरोत्तमस्य पुरुषवरस्य करीव रचयुग्मि ।
 मा कुरुत अगे मनःप्रदीपं मा च करीय विहेठ मानुषाणां ॥
 यच्च गृहवरसि मायदेवी तच्च समय संपारिपद्य सर्वे ।
 १० अस्मिधनुशरशक्तिषड्वहता गगनतलसि स्थिता निरीक्षयाथ ॥
 ज्ञात्व अवनकालं देवैर्भुवा उपगमि मायसकाशं हृष्टचित्ता ।
 पुष्य तस्य विलेपनी गृहीत्वा दशमस्य अञ्जलिभिर्नमस्कृताः ॥
 अथ अथ हि नरेन्द्र शुद्धसत्त्वा अथु समयो भवतोऽव वादिसिंह ।
 हृष्य कक्षेण वनित सर्वलोके अस्मि अध्येषम धर्मदानहेतोः ॥ इति ॥
 १५ अथ खनु भिषवो बोधिसत्त्वस्य अवनकालसमये पूर्वस्था
 दिशो बहूनि बोधिसत्त्वशतसहस्राणि सर्वं एकजातिप्रतिवज्जानुधित-
 वरभवनवासिनो येन बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रामन् बोधिसत्त्वस्य पूजा-
 कर्मणे । एवं दशम्भो दिग्म्भो एकैकस्या दिशो बहूनि बोधिसत्त्व-
 शतसहस्राणि सर्वं एकजातिप्रतिवज्जानुधितवरभवनवासिनो येन
 २० बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रामन् बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे । चातुर्मेहाराज-
 कायिकेभ्यो देवेभ्यश्चतुरशीत्यपरः शतसहस्राक्षैव चयविंशतो यामिभ्य-

स्तुतिभ्यो निर्माणरतिभ्यः परनिर्मितवशवर्तिभ्यो देवेभ्यश्चतुरशीत्यम्पर-
शतसहस्राणि नानातुर्यसंतीतिवादिनेन येन बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रामन्
बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणि ॥

अथ खलु बोधिसत्त्वः श्रीगर्भसिंहासने सर्वपुण्यसमुद्भूते सर्वदे-
वनागसेदर्शने महाकुटागरे निषण्ण सार्धं तैर्बोधिसत्त्वैर्देवनामयच्च ५
कीटिनियुतशतसहस्रैः परिवृतः पुरस्कृतस्तुपितवरभवनात् प्रचलति
स्म । प्रचलता च भिच्चवो बोधिसत्त्वेन तथारूपा कायात् प्रभा
मुक्तमुद्गं यथा प्रभयायं विसाहस्रमहासाहस्रो लोकाधातुरेवं
विपुलविस्तीर्णो महतोदारेण सुप्रचलितपूर्वेण दिव्यप्रभासगतिकानि-
नाचभासेन परिस्फुटो ऽभूत् ॥ या अपि ता लोकान्तरिका अप्या १०
अचस्फुटा अन्धकारात्मनिषा यवेर्मा चन्द्रसूर्यावेवं महर्त्तिकावेवं
महानुभावावेवं महेशास्त्री चाभया आभां वर्णेन वर्णे तेजसा तेजो
नाभितपतो नाभिविरोचतः । तत्र ये सत्त्वा उपपन्नास्ते स्वकानपि
बाह्यप्रसारितास्त पश्यन्ति । तथापि तस्मिन् समये महत उदारस्वा-
वभासस्य प्रादुर्भावो ऽभूत् । ये च तत्र सत्त्वा उपपन्नास्ते तेनैवावभासेन १५
स्फुटाः समाना अन्यो ऽन्यं सन्त्यक् पश्यन्ति स्म । अन्यो ऽन्यं संजानन्ते
स्म । एवं बाह्यः । अन्ये ऽपि किल भोः सत्त्वा रहोपपन्नाः किल
भो इति ॥

अथ च विसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुः पट्टिकारमशादशम-
हानिमित्तमभूत् । अकम्पत् प्राकम्पत् संप्राकम्पत् । अवेधत् प्रविधत् २०
संप्रविधत् । अचलत् प्राचलत् संप्राचलत् । अबुभ्यत् प्राबुभ्यत्
संप्राबुभ्यत् । अरणत् प्रारणत् संप्रारणत् । अगर्जत् प्रागर्जत् संप्रागर्जत् ॥

अने एवममति स्म । मध्ये उत्तममति स्म । मध्ये एवममति स्म । अने उत्तममति स्म ॥ पर्वस्था दिश्वनमति स्म । पश्चिमायां दिश्वुत्तममति स्म । पश्चिमायां दिश्वनमति स्म । पूर्वस्थां दिश्वुत्तममति स्म ॥ दक्षिणस्थां दिश्वनमति स्म । उत्तरस्थां दिश्वुत्तममति स्म । उत्तरस्थां ५ दिश्वनमति स्म । दक्षिणस्थां दिश्वुत्तममति स्म ॥ तस्मिन् समये हर्षणीयास्तोषणीयाः प्रेमणीयाः प्रसादनीया अवलोकनीयाः प्रह्लादनीया निर्वर्णनीया असेचनीया अप्रतिकूलान् अनुवासकराः शब्दाः श्रूयन्ते स्म । न च कस्माचित् सत्त्वस्य तस्मिन् चणे विहेठा वा चामो वा भये वा क्षमितत्वे वामुत् ॥ न च भूयः सूर्याचन्द्रमसीर्न १० ब्राह्मणकलोकपालानां तस्मिन् चणे प्रभा प्रचार्थते स्म । सर्वनरकतिर्यग्योनिवमल्लोकोपपन्नाश्च सत्त्वास्तस्मिन् चणे विगतदुःखा अभूवन् । सर्वसुखसमर्पिताः । न च कस्माचित् सत्त्वस्य रागो बाधते स्म द्वेषो वा माहो वा इर्या वा मात्सर्यं वा मानो वा अहो वा मदो वा क्रोधो वा व्यापादो वा परिदाहो वा । सर्वसत्त्वास्तस्मिन् १५ चणे मैत्रचित्ता हितचित्ताः परस्परं मातापितृसङ्गिणो भूवन् ॥ अधट्टितानि च दिव्यमानुषकाणि तुर्यकोटिन्युतशतसहस्राणि मनोऽश्वीषमुत्सृजन्ति स्म । देवकोटीन्युतशतसहस्राणि पाणिभिरन्निःशिराभिस्तै महाविमानं वहन्ति स्म । तानि चाप्सरःशतसहस्राणि स्ता स्ता संगीतिं सेप्रयुज्य पुरतः पुष्टतो वामदक्षिणैश्च २० स्त्रित्वा बोधिसत्त्वं संगीतिरुतस्त्रेणाभिनुवन्ति स्म ॥

पूर्वकर्मगुभसंचितस्य ते दीर्घरात्र कुशलोदितस्य ते ।

सावधर्मनयज्ञाधितस्य ते पूजा अथ विपुला प्रवर्तते ॥

पूर्वि तुभ्य ब्रह्मकल्पकोटियो दानु दक्षु प्रियपुत्रधीतराः ।
 तस्य दानचरितस्य तत्फलं येन दिव्यकुमुदाः प्रवर्षिताः ॥
 आत्मनासतुल्यवित्तं ते विभो सोभिदक्षु प्रियपचिकारणात् ।
 तस्य दानचरितस्य तत्फलं प्रितल्लोकि त्वभि पानभीजनं ॥
 पूर्वि तुभ्य ब्रह्मकल्पकोटियो शीलरचितमखण्डनव्रतं । ५
 तस्य शीलचरितस्य तत्फलं येन अचण अपाय शोधिताः ॥
 पूर्वि तुभ्य ब्रह्मकल्पकोटियो चान्ति भावित निदानबोधये ।
 तस्य चान्तिचरितस्य तत्फलं मैत्रचित्तं भुत देवमानुषाः ॥
 पूर्वि तुभ्य ब्रह्मकल्पकोटियो वीर्यं भावितमलीनमुत्तमं ।
 तस्य वीर्यचरितस्य तत्फलं येन कायु यय मेरु शोभते ॥ १०
 पूर्वि तुभ्य ब्रह्मकल्पकोटियो ध्यान ध्यायित क्लेशश्लेषणात् ।
 तस्य ध्यानचरितस्य तत्फलं येन क्लेश जगतो न बाधते ॥
 पूर्वि तुभ्य ब्रह्मकल्पकोटियो प्रज्ञा भावित क्लेशश्लेदनी ।
 तस्य प्रज्ञाचरितस्य तत्फलं येन आत्म परमो विरोचते ॥
 मैत्रवर्मितक्लेशमूढना सर्वसत्त्वकरुणाय उन्नता । १५
 मोदिप्राप्त परमा उपेयका ब्रह्मभूत सुगता नमो ऽस्तु ते ॥
 प्रज्ञाउत्कृष्टभतेजसाज्ञता सर्वदोषतममोहशोधका ।
 चतुभूत त्रिसहस्रि नायका मार्गदेशिक मुने नमो ऽस्तु ते ॥
 अज्ञिपादवरभिज्ञ कोविदा सखदर्शि परमार्थि शिखिता ।
 तीर्णं तारयसि अन्यप्राणिनो दासभूत सुगता नमो ऽस्तु ते ॥ २०
 सर्वोपायवरभिज्ञ कोविदा दर्शयसि श्रुतिमश्रुतिश्रुतिं ।
 लोकधर्मभवनाभिवर्तसे नो च लोक कृचि अपोपलिप्यसे ॥

- लाभं तेष परमा अचिन्तितया येषु दर्शनं अयं च एष्यते ।
 किं पुनः शुभं चोति धर्मतां अहं मीति विपुला अनेष्यते ॥
 जिह्वा सर्वतुषितालयो भूतो जम्बुद्वीपि पुरि यो उदागतः ।
 प्राणिकोटिनयुता अचिन्तितया बोधयिष्यमि प्रसुप्तं क्लेशतो ॥
 ५ अहं स्फीत पुरमथ भेष्यती देवकोटिनयुतैः समाकुले ।
 अपरोमि तुरियैर्निनादिते राजगहि मधुरं युगिष्यति ॥
 पुष्पैश्च भरिता शुभकर्मणा नारि सा परमरूप उषिता ।
 यस्य पुत्र अयमेव समृद्धः तिस्रलोकि अभिभाति शीरिषे ॥
 नो भुयो पुरवरस्मि देहिना लाभदापकलहा विवादका ।
 १० सर्वमेवमनसः सशैरवाः भाविनो नरवरस्य तेजसा ॥
 राजवंशं नृपतेः प्रवर्द्धते चक्रवर्तिकुलराजसंभवः ।
 भेष्यते कपिलसाङ्ग्ये पुरं रत्नकोषभरितं सुसमृद्धं ॥
 यच्चरायसकुम्भाण्डमुद्रका देवदानववणाः सरङ्गकाः ।
 ये स्थिता नरवरस्य रजकाः तेषु मोक्षं न चिरेण भेष्यते ॥
 १५ पुष्पुपाञ्जितु कवित्वं नायकं प्रेमगीरवमुपस्थपित्वा ना ।
 सर्वं बोधि परिणामयामहे जिप्रं भोम यथ त्वं नरोत्तम ॥ इति ॥
 ॥ इति श्रीजलितविशारं प्रचलपरिवर्तो नाम पञ्चमोऽध्यायः ॥

इति हि भिन्नवः शिशिरकालविलिर्नते विशाखमासि विशा-
 खनक्षत्रानुगते ऋतुप्रवरे वसन्तकालसमये तरुवरपत्राकीर्णे वरप्रवर-
 २० पुष्पसंकुमुमिति शीतोष्णतमोरजोविगते मृदुशादले सुसंस्थिते विभुषन-

ज्येष्ठा शीतमहिता स्वपलाय्य अतुक्कालसमये पञ्चदशा पूर्णमास्यां
 पोषधनुहीताया मातुः पुष्यनक्षत्रयोगेन बोधिसत्त्वसुषितवरभवनात्
 च्युत्वा स्मृतः संप्रजानन् पाण्डुरो मज्जपोतो भूत्वा पद्दन् इन्द्र-
 गोपकशिराः सुवर्णराजीदन्तः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गो ऽहीनेन्द्रियो जनन्या
 दक्षिणायां कुचाववक्रान्तं अवक्रान्तश्च स दक्षिणावचरो ऽभून् जातु ॥
 वामावचरः ॥ मायादेवी मुखशयनप्रमुखा इमे खप्रमपञ्चतु ।

हिमरजतनिभश्च यद्विषाणः सुचरण चास्त्रभुजः सुरक्तशीर्षः ।
 उदरमुपगतो मज्जप्रधानो जलितमतिर्दृढवक्रमाचसेधिः ॥
 न च मम सुख जातु एवरूपं दृष्टमपि श्रुतं नापि चानुभूतं ।
 कायमुखचित्तसीम्नभावा यच्चरिष्य ध्यानसमाहिता अभूवम् ॥ १०

अथ खलु मायादेवी आभरणविगलितवस्त्रमा प्रज्ञादित्कायचित्ता
 प्रीतिप्रमोदप्रसादप्रतिलब्धा शयनवरतन्त्रादुत्थाय नारीगणपरिवृता
 पुरस्कृता प्रसादवरशिखरादवतीर्य येनाशोकवनिका तेनापजगाम ।
 सा ऽशोकवनिकायां सुखोपविष्टा राज्ञः शुद्धोदनस्य दूतं प्रेषयति
 क्क । आगच्छतु देवी देवी ते द्रष्टुमिति ॥ १५

अथ स राजा शुद्धोदनस्तद्वचनं श्रुत्वा प्रहर्षितमना आक-
 स्मितशरीरो भद्रासनादुत्थायामात्यनैगमपार्ष्ववन्मुक्त्वा परिवृतो येना-
 शोकवनिका तेनापसेकामदुपसेकान्तश्च न शक्नोति क्क अशोकवनिकां
 प्रवेष्टुं । मुहुरन्तरमिवाकानं मन्यते क्क । अशोकवनिकाहरि स्थितो
 मुहूर्तं संचिन्त्य तस्मां त्रेलायाभिर्मां नाथामभाषत ॥ २०

न स्मरि रणशीणिङ्गं मूर्धसंस्त्रस्य मद्यं एव मुहुरन्तरं मन्यमी
 यादृशी ऽथ ।

स्वकुलगृहमग्नं न प्रभोमि प्रवेष्टुं किमिह मम भवेद्गुह्योक्तान्
पृच्छेय चाहं ॥ इति ॥

अथ खलु शुद्धावासकायिका देवपुत्रा गगणतलगतता अर्धकाय-
मभिनिर्माय राजानं ^{शुद्धावास} गावयाश्चभापन्त ।

५ व्रततपगुणयुक्तास्त्रिस्तोत्रेषु पूज्यो मैत्रवरुणनाभो पुण्यज्ञा-
नाभिषिक्तः ।

सुषितपुरि च्यवित्वा बोधिसत्त्वो महात्मा नृपति तव सुतत्वं माय-
कुक्षीपपन्नः ॥

१० दशनख तद् कृत्वा स्वे शिरं कम्पयन्तो नृपतिरनुप्रविष्टश्चिविका-
रानुयुक्तः ।

माय तद् निरिच्छ्य मानदर्पोपनीतां यदहि कुहमि किं ते किं
प्रयोगो भण्णाहि ॥

देवाह ।

१५ हिमरजतनिकाशश्चन्द्रसूर्यातिरिक्तः सुचरण सुविभक्तः षड्भि-
षाणी महात्मा ।

गगनवरु दृढसंधि वज्रकल्यम्भुरूपः उदरि मम प्रविष्टस्तत्र
हेतुं शृणुष्व ॥

वितिमिरचिह्नहस्ता पञ्चमी आजमानां देवनयुत देवाये सुवन्ती
सयानी ।

२० न च मम खिलदोषो नैव राषो न मोहो ध्यानसुख समद्वी जगमी
ज्ञानचित्ता ॥

साधु नृपति शीघ्रं ब्राह्मणानामयास्मिन् वेदमुपनिषाढायै गृहिषू
विधिज्ञा ।

मुपिनु मम हि धेमं व्याकरी तत्त्वयुक्तं किमिदं मम भवेद्या त्रैयु
पापं कुलस्य ॥

वचनमिमुं शुणित्वा पार्थिवस्तत्त्वज्ञेन ब्राह्मणं हतवेदानामयन् ५
शास्त्रपाठान् ।

मायं पुरतः स्थित्वा ब्राह्मणानामवाचत् मुपिन् मयि ह दृष्टस्तस्य
हेतुं शुणोष ॥

ब्राह्मणा आहुः। गृहि देवि त्वया कीदृशं स्वप्नं दृष्टं श्रुत्वा शास्त्रामः॥

देवाह ।

५८

हिमरजतमिकाशचन्द्रसूर्यातिरिक्तः सुचरण सुविभक्तः पङ्क्ति-
पाणो महात्मा ।

गजवर दृढमेधि वज्रकल्पस्फुरूपः उदरि मम प्रविष्टस्तस्य
हेतुं शुणोष ॥

वचनमिमुं शुणित्वा ब्राह्मणा एवमाहुः प्रीतिविपुलचिन्त्यानास्ति ५५
पापं कुलस्य ।

पुत्रं तव जनेसी लघुर्भूषिताङ्गं राजकुलकुलीनं चक्रवर्तिं
महात्मां ॥

स च पुरविजहिता कामराज्यं च गेहं प्रवर्जितनिरपेक्षः सर्व-
लोकानुकम्पी ।

२०

बुद्धो भवति एषो दक्षिणीयस्त्रिलोचिः अमृतरसवरेणा तर्पयेत्
सर्वलोके ॥

त्वांकरित्व गिरं सौम्यां भुत्वा पार्थिवभोजनम् ।

आच्छादनानि चाब्रुवन् प्रकान्ता ब्राह्मणान्ततः ॥

इति हि भिक्षुर्वा राजा शुद्धादनो ब्राह्मणेभ्यः लक्षणैर्मिति-
कचैपक्षकेभः स्वप्राध्यायीपाठकेभः प्रतिश्रुत्य हृष्टस्तुष्ट उदय आत्मनाः

५ प्रमुदितः प्रीतिर्सौमनस्यजातस्तान् ब्राह्मणान् प्रभूतेन खादनीयभा-
जनीयास्तादनीचेन संतर्प्य संप्रवाय्याच्छादनानि च दत्त्वा विसर्जयति

स्व ॥ तस्मां वैजाया कपिलवस्तुनि महानगरे चतुर्थं नगरद्वारेषु
सर्वनगरचत्वरगृहाटकेषु च दानं दापयति स्म । अन्नमन्नार्थिकेभः ।

पानं पानार्थिकेभः । वस्त्राणि वस्त्रार्थिकेभः । दानानि दानार्थिकेभः ।

१० एवं गन्धमाल्गविलेपनशृङ्खोपाश्रये प्राजीविकं प्राजीविकार्थिभ्यः सायदेव
बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणि ॥

अथ खलु भिक्षुर्वा राज्ञः शुद्धादनस्यैतदभवत् । कतमस्मिन्
गृहे मायादेवी मुक्तमनुपक्रिष्टा विहरेदिति ॥

अथ तत्क्षणमेव चत्वारो महाराजानो राजानं शुद्धादनमुपसं-
१५ क्रम्यवमाहुः ।

अन्त्यात्मुक्तो देव भव मुचं तिर उपैत्तको ।

वयं हि बोधिसत्त्वस्य विरम वै मापयामहे ॥

अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो राजानं शुद्धादनमुपसंक्रम्यवमाह ।

हीना विमाना पाषाणां चयविज्ञानामुत्तमाः ।

२० वैजयन्तसमं विरम बोधिसत्त्वस्य दाम्यहे ॥

अथ खलु सुयामी देवपुत्रो राजानं शुद्धादनमुपसंक्रम्यवमाह ।

मदीयं भवनं हृद्वा विस्मिताः शक्रकोटयः ।

मुद्यामभवनं श्रीमद्वोधिसत्त्वस्य दाम्यहं ॥

अथ खलु संतुषितो देवपुत्रो राजानं शुद्धोदनमुपसंक्रम्य व-
माह ।

यच्चैव उषितः पूर्वं तृषितेषु महायमा ।

तदेव भवनं रम्यं बोधिसत्त्वस्य दाम्यहं ॥

५

अथ खलु मुनिर्मितो देवपुत्रो राजानं शुद्धोदनमुपसंक्रम्य वमाह ।

मनोमयमहं श्रीमद्वैरम तद्रतनामयं ।

बोधिसत्त्वस्य पूजार्थमुपनिष्यामि पार्श्वेव ॥

अथ खलु परनिर्मितवशवतीं देवपुत्रो राजानं शुद्धोदनमुप-
संक्रम्य वमाह ।

१०

यावन्तः कामधातुस्था विमानाः शोभनाः क्वचित् ।

भामिस्ते मद्रिमानस्य भवन्त्यभिहतप्रभाः ॥

तत् प्रयच्छाम्यहं श्रीमद्वैरम रत्नमयं शुभं ।

बोधिसत्त्वस्य पूजार्थमानयिष्यामि पार्श्वेव ॥

दिव्यैः पुष्पैः समाकीर्णं दिव्यगन्धोपश्रामितं ।

१५

उपनामयिष्ये विपुले यच्च देवी वसिष्ठति ॥

इति हि भिषवः सर्वैः कामावचरैर्देवैश्चरैर्बोधिसत्त्वस्य पूजार्थं
कपिलाद्रुधे महापुरवरे स्वकस्यकामि गृहाणि (प्रदत्तं) मापिता-
न्यभूवन् । राज्ञा चापि शुद्धोदनेन मनुष्यातिक्रान्तं दिव्यासंभ्रातृ गृह-
तरं प्रति संस्कारितमभूत् । तच्च बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महाब्रूहस्य २०
समाधेरनुभावेन सर्वेषु तेषु गृहेषु माघादेवीमुपदर्शयति क्व ।
अथ नगरगत्य बोधिसत्त्वो मायादिव्याः कुक्षौ दक्षिणे पार्श्वे पर्यङ्कमानुज

निषण्णो ऽभूत् । सर्वे च ते देवेश्वरा एकैकमेवं संजानीते स्म । सर्वैव
गृहे बोधिसत्त्वमाता प्रतिवसति नान्वचेति ॥

तच्चेदमुच्यते ।

महाब्रूहाय स्मितः समधिगे अचिन्तिया निर्मितनिर्मिणित्वा ।

५ सर्वेष देवानभिप्राय पूरिता नृपस्य पूर्णं च तदा मनोरथः ॥

अथ खलु तस्मा देवपर्यदि केषांचिद्देवपुत्राणामितदभवत् ।

ये ऽपि तावन्नातुर्महाराजकायिका देवास्ते ऽपि तावन्मनुष्याश्च-

गतस्तेत निर्विद्यापक्रमन्ति । कः पुनर्वादा ये तदन्वे उदारतमा

देवाः । चायत्रिंशा वा यामा वा तुषिता वा । तत्कथं हि नाम

१० सर्वलोकाभ्युद्भूतो बोधिसत्त्वः । शुचिर्निरामगन्धः सत्त्वरत्नः संतुषिताद्दे-
वनिकायाच् च्युत्वा दुर्गन्धि मनुष्याश्च ये दशमासान्नातुः कुर्वी स्मित इति ॥

अथ खल्वपुष्पानानन्दो बुद्धानुभविन भगवन्नामेतदेवावत् ।

आश्चर्यं भगवन् यावज्जुगुप्सनीयञ्च मातृयामस्तथागतेनोक्तो यावद्वा-

गचरितञ्च । इदं तु भगवन्नाश्चर्यतरं कथं हि नाम सर्वलोकाभ्युद्भूतो

१५ भगवान् पूर्वं बोधिसत्त्वभूत एव तुषिताद्देवनिकायाच् च्यवित्वा मनु-

ष्याश्च ये (दुर्गन्धि) मातुर्देवित्ते (पात्रे) कुक्षानुपपन्न इति । नाहं

भगवन्नदमुत्सहंत एव वक्तुं यद्येव पूर्वं भगवता व्याकृतमिति ॥

भगवानाह । इच्छसि त्वमानन्द रत्नब्यूहं बोधिसत्त्वपरिभागं द्रष्टुं

या मातुः कुषिगतस्य बोधिसत्त्वस्य परिभागे ऽभूत् ॥ आनन्द

२० आह ॥ अयमस्य भगवन् कालोऽयं सुगत समयो यत्तथागतस्य बोधि-

सत्त्वपरिभागमुद्दर्शयेद् यं ब्रूहा प्रीतिवैत्स्नयः ॥

अथ खलु भगवांस्तथाह्यपनिमित्तमकरोत् । यद्ब्रह्मा सहापतिः
 सार्धमष्टषष्ठिव्रह्मशतसहस्रैर्व्रह्मलोकं नार्हितो भगवतः पुरतः प्रत्यक्षात् ।
 स भगवतः पादौ शिरसाभिवन्द्य भगवन् विप्रदक्षिणीकृत्यकान्ते
 स्थात् प्राज्ञलीभूतो भगवन् नमस्कृत्य । तत्र खलु भगवान् जानन्नैव
 ब्रह्माणं सहापतिमामन्वयते स्म ॥ गृहीतस्त्वया ब्रह्मणं स बोधिसत्त्व- ५
 परिभोगो दशमासिको यो मम पूर्वं बोधिसत्त्वभूतस्तस्मात्तुः
 कुचिगतस्याभूत् ॥ ब्रह्मा आह । एवमेतद्भगवन्नैवमेतत् सुगत ॥
 भगवानाह । क्व स इदानीं ब्रह्मसुपदर्शयेत् तं ॥ ब्रह्मा आह ।
 ब्रह्मलोकं स भगवन् ॥ भगवानाह । तेन हि त्वं ब्रह्मसुपदर्शयेत् तं
 दशमासिकं बोधिसत्त्वपरिभोगं ज्ञास्वन्ति कियत्संस्कृतमिति ॥ १०

अथ खलु ब्रह्मा सहापतिस्तान् ब्राह्मणानेतदवोचत् । तिष्ठन्तु
 तावद्भवन्तो चावश्यं रत्नचूडं बोधिसत्त्वपरिभोगमानयिष्यामः ॥

अथ खलु ब्रह्मा सहापतिर्भगवतः पादौ शिरसाभिवन्दित्वा
 भगवतः पुरतो नार्हितस्तत्त्वणमेव ब्रह्मलोकं प्रत्यक्षात् ॥

अथ खलु ब्रह्मा सहापतिः सुब्रह्माणं देवपुत्रमेतदवोचत् । गच्छ १५
 त्वं मार्या इतो ब्रह्मलोकमुपादाय चावचयतिशब्दवनं शब्दसुदीरय
 घोषमनुधावय । रत्नचूडं बोधिसत्त्वपरिभोगं वयं तद्यागतस्त्वान्ति-
 कमुपनामयिष्यामः । यो युष्माकं द्रष्टुकामः स शीघ्रमागच्छत्विति ॥

अथ खलु ब्रह्मा सहापतिश्चतुरशीत्या देवकोट्या नयुतशतसहस्रैः
 सार्धं तं रत्नचूडं बोधिसत्त्वपरिभोगं परिगृह्य महति ब्राह्मे विमाने २०
 त्रिदोत्रजशक्तिके प्रतिष्ठाप्यनिकैर्देवकोटीनयुतशतसहस्रैः समनतो न्युप-
 रिवार्य जम्बुद्वीपमवतारयति स्म ॥

तेन खलु पुनः समयेन कामावचराणां देवानां महासेनिपातो
 भूत् । भगवत्सकाशे गन्तुं ॥ स खलु पुन रत्नचूडो बोधिसत्त्व-
 परिभोगो दिविवंस्त्रिदिविर्भास्त्रिदिविर्गन्धिदिविः पुष्पिदिविर्वाचीदिविश्च
 परिभोगैरभिसंस्तुतो भूत् । तावन्महेशास्त्रिश्च देवैः परिवृतो भूद्
 ५ यच्छक्रो देवानामिन्द्रः सुमेरी (समुद्रे) स्थित्वा दूरत एव मुखे
 तालच्छकं दत्त्वा श्रीर्षयवलोकनेनानुक्लिोकयति स्म । उन्निपध्या-
 यिकया वा न च शक्नोति स्म द्रष्टुं । तत्कस्मात् । महेशास्त्रा हि देवा
 ब्राह्मणाः । इतरास्त्रायविंश यामास्तुषिता निर्माणरतयः परनिर्मि-
 तवशवर्तिनः । कः पुनर्वादः शक्रो देवानामिन्द्रः । माह ते वै
 १० यानि स्म ॥

अथ खलु भगवान्मं दिव्यं वाचनिर्घोषमन्तर्धापयति स्म ।
 तत्कस्मात् । यात्सहस्रवणादेव आस्तुदीपका मनुष्या उन्मादमापस्वन्ता
 इति ॥

अथ खलु चत्वरिं महाराशानः शक्रं देवानामिन्द्रमुपसंक्रम्य-
 १५ वमाङ्कः । कथं देवानामिन्द्र करिष्यामो न जन्मामहे रत्नचूडं
 बोधिसत्त्वपरिभोगं द्रष्टुं ॥ स तानवीचत् । किमहं मार्याः करि-
 ष्याम्यहमपि न जने द्रष्टुं । अपि तु खलु पुनर्मार्या भगवत्समीपमु-
 पनीतं द्रष्टव्यमः । ते (तदा) आङ्कः ॥ तेन हि देवानामिन्द्र
 तथा कुत्र यथास्म विप्रं दर्शनं भवेत् । शक्र आह ॥ आश्रमयत
 २० मार्या मुज्जतं यावदतिक्रान्तातिक्रान्ततमा देवपुत्रा भगवन्तं प्रतिसे-
 मादयन्ति स्म । तदैकान्ते स्थित्वा श्रीर्षीन्निजितकया भगवन्तमनुक्लि-
 ञ्जोक्तयन्ति स्म ॥

अथ खलु ब्रह्मा सहायतिः सार्धं तैत्तिरुशीत्या देवकोटीनयुतश-
 तसहस्रैर्न रत्नसूहं बोधिसत्त्वपरिभोगं गृहीत्वा येन भगवान्नेमोपसं-
 कामयति स्म ॥ स खलु पुन रत्नसूहं बोधिसत्त्वपरिभोगो ऽभिरूपः
 प्रासादिको दर्शनीयश्चतुरस्रश्चतुष्टयः । उपरिष्ठाच्च कूटागारसमन्-
 कृत एवं प्रमाणस्तथापि नाम षण्मासजातो दारक उद्दिस्त्वेन । ५
 तस्य खलु पुनः कूटागारस्य मध्ये पर्यङ्कः प्रज्ञप्तस्तथापि नाम
 षण्मासजातस्य दारकस्य भित्तीफलकः । स खलु पुन रत्नसूहं
 बोधिसत्त्वपरिभोग एवं वर्णसंस्थानी यस्य न कश्चित् सदेवके लोके
 समारके सत्रह्णके सदृशो ऽस्ति । आकृत्वा वा वर्णेन वा । देवाः
 खल्वपि तं दृष्ट्वा आश्चर्यमाप्ता अभूवन् । चतुर्षु तेषां विश्वमस्ति १०
 स्म । स च तथागतस्थान्तिक उपनीतो ऽतीव भासते तपति विरोचते
 स्म । तद्वथापि नाम द्विनिर्घातं सुवर्णकुशलेन कर्मकारेण सुपरिनि-
 ष्टितमपगतकाचदोषे एवं (तस्मिन् समये) स कूटागारो विराजते
 स्म ॥ तस्मिन् खलु पुनर्बोधिसत्त्वपरिभोगे पर्यङ्कः प्रज्ञप्तो यस्य
 सदेवके लोके नास्ति कश्चित् सदृशो वर्णेन वा संस्थानेन वात्यत्र १५
 कस्युप्रीवाद्या बोधिसत्त्वस्य । यत् खलु महाब्रह्मणा चीवरं प्रावृ-
 त्तमभूत् । तत्तस्य बोधिसत्त्वपर्यङ्कस्याद्यतो न भासते स्म । तद्वथापि
 नाम वातवृष्ट्याभिहतः छण्णकम्बलः ॥ स खलु पुनः कूटागार उरन-
 सारचन्दनमथो यस्मैकसुवर्णधरणी बाहसं लोकधातुं सूत्रं धमते
 तथानिधिगारगसारचन्दनेन स कूटागारः समन्तादनुपजितः । २०
 तादृश एव द्वितीयः कूटागारः कृतो यस्तस्मिन् प्रथमे कूटा-
 गरि ऽभ्यन्तरतः । अमर्तो ऽवहस्तिनः । तादृश एव तृतीयो ऽपि

कूटागारो यस्मिन् द्वितीये कूटागारे भवन्ति ऽसतो व्यवस्थितः ।
 स च पर्यङ्कस्मिन् गन्धमये तृतीये कूटागारे व्यवस्थितः संप्रति-
 च्छन्नस्तस्य खलु पुनर्गन्धसारचन्दनस्त्रिवे रूपो वर्णलवचापि नामाभि-
 जातस्य नीलवैडूर्यस्य । तस्य खलु पुनर्गन्धकूटागारस्योपरि समन्तात्पा-
 ५ वन्ति कानिचिद्विद्यातिक्रान्तानि पुष्पाणि सन्ति तानि सर्वाणि तस्मिन्
 कूटागारे बोधिसत्त्वस्य पूर्वकुशलमूलविपाकेनानुप्राप्तान्येव जायन्ते
 स्म ॥ स खलु पुन रत्नबूही बोधिसत्त्वपरिभोगो बृहत्सरो भेषो
 वज्रोपमः स्थलेन च काचिलिन्दिकमुखसंस्पर्शः । तस्मिन् खलु पुन
 रत्नबूही बोधिसत्त्वपरिभोगे ये केचित् कामावचराणां देवानां
 १० भवनबूहास्तै सर्वे तस्मिन् संदृशन्ते स्म ॥

यामेव च रात्रिं बोधिसत्त्वी मातुः कुचिभवक्रान्तस्तामेव
 रात्रिमध आपस्त्र्यमुपादाय अष्टपशियोजनशतसहस्राणि महापुचिवीं
 भित्त्वा यावद्ब्रह्मलोकं पद्ममभ्युन्नतमभूत् । न च कश्चित् पद्मं पश्यति
 स्म । अन्यत्र सारधिनीरोत्तमाद्दशशतसाहस्रिकाश्च महावज्राणाः ।
 १५ यच्चैह विसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुविजो वा मण्डो वा रसो वा
 तत्सर्वं तस्मिन् महापद्मे मधुविन्दुः संतिष्ठति स्म ॥

तमेन महावज्रा शुभे वैडूर्यभाजने प्रक्षिप्य बोधिसत्त्वस्योप-
 नामयति स्म । तं बोधिसत्त्वः परिगृह्य भुङ्क्ते स्म महावज्राणो
 ऽनुकम्पामुपादाय । नास्ति स कश्चित् सत्त्वः सत्त्वनिकाये यस्य स
 २० जीर्वाविन्दुः परिभुक्तः सम्यक्कुस्तेन परिणामेदन्यत्र चरमभविक्वा-
 द्बोधिसत्त्वात् सर्वबोधिसत्त्वभूमिपरिपूर्णात् ॥ कस्य च कर्मणो
 विपाकेन स जीर्वाविन्दुर्बोधिसत्त्वस्योपतिष्ठति स्म । दीर्घरात्रं खलपि

बोधिसत्त्वेन पूर्वं बोधिसत्त्वचर्यां चरता ग्लानेभ्यः सत्त्विभ्यो भिषज्जं
 दत्तमासापराणां सत्त्वानामासाः परिपूरिताः शरणागतत्वाच्च न परि-
 ख्यता निजं चास्यपुष्पमयफलमश्वरसं तथायतिभ्यस्तथागतचैत्येभ्यस्तथा-
 यतश्चावकसेधेभ्यो मातापितृभ्यश्च दत्त्वा पञ्चादात्मना परिभुजं । तस्य
 कर्मणो विपाकेन महात्राणां बोधिसत्त्वस्य तं मधुविन्दुमुपनामयति ५
 स्म ॥

तस्मिन् खलु पुनः कूटागारि यानि कानिचित् सत्त्वतिक्रा-
 न्तातिक्रान्तानि मायागुणरतिस्त्रीडासमयसूतस्त्रानानि । तानि सर्वाणि
 तस्मिन् प्रादुर्भावानि संदृश्यन्ते स्म । बोधिसत्त्वस्य पूर्वकर्मविपाकेन ॥

तस्मिन् खलु पुन रत्नचूडे बोधिसत्त्वपरिभोगे शतसहस्रचूडं १०
 नाम वासोयुगं प्रादुर्भूतं । न स कश्चित्सत्त्वः सत्त्वनिकाये संविद्यते यस्य
 तत्प्रादुर्भवेदस्य चरमभविक्त्वा बोधिसत्त्वात् । न च ते केचन उदारी-
 दारा रूपशब्दगन्धरसस्पर्शा ये तस्मिन् कूटागारि न संदृश्यन्ते स्म ॥
 स चैत्कूटागारपरिभोगः (एवं सुपरिभोगः) एवं सुपरिनिष्यदः सान्त-
 रंहितः सुपरिनिष्ठितः एवं मृदुकश्च तद्यथापि नाम काचिलिन्दिक- १५
 सुखसंस्पर्शो निदर्शनमात्रेण न तु तस्योपमा संविद्यते ॥ धर्मता
 खल्वेषा बोधिसत्त्वस्य पूर्वकेण च प्राणिधानेन इयं चेतना कृताववर्धं
 बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन मनुष्यलोक उपपत्तयमभिनिकम्ब्य चानुत्तरां
 सम्बन्धे बोधिमभिसेवुष्य धर्मचक्रं प्रवर्तयितव्यं । यस्या मातुः
 कुचावुपपत्तिर्भवति तस्या दक्षिणे कुचावादित एव रत्नचूडः कूटागारो २०
 भिनिवर्तते ॥ पञ्चद्विधसत्त्वशुणितेभ्यश्च्युत्वा तस्मिन् कूटागारे
 पर्यङ्कुनिषणः संभवति । न हि चरमभविक्त्वा बोधिसत्त्वस्य कलजा-

बुद्धघनपेशीभावं कायः भेतिष्ठते स्म । अथ तर्हि सर्वाङ्गप्रखण्डनश-
यसंपन्नः संनिषण्ण एव प्रादुर्भवति । स्वप्नान्तरगता च (बोधिसत्त्व-
माता) मायादेवी महानागकुञ्जरमवक्रान्तं संजानीते स्म ॥

तस्य खलु पुनश्च या निषण्णस्य शक्रो देवानामिन्द्रश्चत्वारश्च
५ महाराजानी ऽष्टाविग्रतिश्च महायक्षसेनापतयो नृह्यकाधिपतिश्च नाम
यच्चकुलं यतो वज्रपाशेऽत्यत्तिस्ते बोधिसत्त्वे मातुःकुचिगतं विदित्वा
सततं समितमनुवदा भवन्ति स्म ॥ सन्ति खलु पुनश्चतस्रो बोधिस-
त्त्वपरिचारका देवताः । उत्खली च नाम समुत्खली च नाम ध्वजवती
च नाम प्रभावती च नाम । ता अपि बोधिसत्त्वे मातुःकुचिगतं
१० विदित्वा सततं समितं रचन्ति स्म । शक्रो ऽपि देवानामिन्द्रः सार्धं
पञ्चमार्चिर्देवपुत्रश्चैर्बोधिसत्त्वं मातुःकुचिगतं ज्ञात्वा सततं समि-
तमनुवध्नाति स्म ॥

बोधिसत्त्वस्य खलु पुनर्मातुःकुचिगतस्य कायसंवाविधो ऽभूत् ।
तद्यथापि नाम पर्यंतमूर्धनि राधावन्धकारतमिस्रायां महानप्रिस्त्वथो
१५ योजनादपि दृश्यते स्म । यावत् पद्मिनी योजनेभी दृश्यते स्म ।
एवमेव बोधिसत्त्वस्य मातुःकुचिगतस्याद्वभावी ऽभिनिर्वृत्तो ऽभूत् ॥
प्रभास्वरौ ऽभिरूपः प्रासादिको दर्शनीयः स तस्मिन् कूटानरि
पर्यङ्कुनिषण्णो ऽतीव शोभते स्म । विदूर्यप्रलुप्तमिवाभिजातं जातदृष्टं ।
बोधिसत्त्वस्य माता च निधाय स्निग्धा पश्यति स्म कुचिगतं बोधिसत्त्वं ।
२० तद्यथापि नाम महती ऽधकूटाद्विद्युतो निःसृत्य महान्तमवभासं
संजनयत्येवमेव बोधिसत्त्वो मातुःकुचिगतः त्रिधा तेजसा वर्जितं
च तं प्रथमं रत्नकूटानारमवभासयति स्म । अथभास्य द्वितीय

गन्धकूटागारमवभासयति स्म । द्वितीये गन्धकूटागारमवभास्य तृतीये
 रत्नकूटागारमवभासयति स्म । तृतीये रत्नकूटागारमवभास्य सर्वा-
 वर्णं मातुरात्राभावमवभासयति स्म । तमवभास्य यत्र चासने निषण्णो
 भवति स्म तदवभासयति स्म । तदवभास्य सर्वं गृहमवभासयति
 स्म । सर्वं गृहमवभास्य गृहस्योपरिष्टान्निसृत्य पूर्वा दिशमवभासयति ५
 स्म । एवं दक्षिणां पश्चिमां उत्तरामथ ऊर्ध्वं समन्ताद्दशदिशः
 कोशमात्रमेकैकक्षां दिशि मातुःकु^{त्र}चित्तो बोधिसत्त्वः श्रिया तेज-
 सा वर्णेन चावभासयति स्म ॥

आगच्छन्ति स्म खलु पुनर्भिक्षवच्चत्वारो महाराजानो ऽष्टा-
 विंशच्च महायक्षसेनापतयः सार्धं पञ्चमार्च्यचरन्तिः पूर्वाह्णकालसमये १०
 बोधिसत्त्वस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मयवणाय च ॥
 तदा बोधिसत्त्वस्तान्नायतान् विदित्वा दक्षिणे पाणिमभ्युत्थिष्य एका-
 हुलिकया चासनान्युपदर्शयति स्म । निषीदन्ति स्म ते लोकपालादयो
 यथा प्रज्ञेभिर्ध्यासनेषु । पश्चन्ति स्म बोधिसत्त्वं मातुःकुचिगतं
 ज्ञातृरूपमिव विग्रहं हृष्टं चालयन्तं विचालयन्तं उत्थिपन्तं प्रति- १५
 ष्ठापयन्तं । ते प्रीतिप्रभाणप्रसादप्रतिलब्ध्वा बोधिसत्त्वं नमस्कुर्वन्ति
 स्म । निषण्णाश्च तान् विदित्वा बोधिसत्त्वो धर्म्यया कथया संदर्शयति
 स्म । समादापयति स्म । समुत्तेजयति स्म । संग्रहयति स्म ॥ यदा
 च प्रकमितुकामा भवन्ति तदा बोधिसत्त्वसेयां चेतमैव विचिन्ति
 विज्ञाय दक्षिणे पाणिमुत्थिष्य संचारयति स्म । संचार्य विचा- २०
 रयति स्म । मातरं च न बाधते स्म ॥ तदा तेषां चतुर्णां
 महाराजानामेव भवति स्म । विसर्जितास्तं वयं बोधिसत्त्वेनेति ।

ते बोधिसत्त्वे बोधिसत्त्वमातरं च विप्रदक्षिणीकृत्य प्रकामन्ति स्म ॥
अथ हेतुरयं प्रत्ययो यद्बोधिसत्त्वो राज्ञो प्रशान्तायो दक्षिणे पाणि
सेवार्थं विचारयति स्म । विचार्य पुनरपि स्मृतः सेपज्जानंस्ते पाणि
प्रतिष्ठापयति स्म ॥ पुनरपरं यदा बोधिसत्त्वस्त्व केचिद्दर्शनाया-
५ नच्छन्ति स्म । स्त्रियो वा पुंसो वा दारको वा दारिका वा ।
तान् बोधिसत्त्वः पूर्वतरमेव प्रतिसंमोदयति स्म । पञ्चाद्बोधिसत्त्व-
माता ॥

इति हि भिषवो बोधिसत्त्वो मातुःकुचिगतः सन् सत्त्वान् प्रति-
संमोदनः कुशलो भवति स्मिति । न न कश्चिद्देवो वा नगि वा यज्ञो
१० वा मनुष्यो वाऽमनुष्यो वा यः शक्नोति स्म बोधिसत्त्वं पूर्वतरं प्रति-
संमोदितुं । अथ तर्हि बोधिसत्त्व एव तावत् पूर्वतरं प्रतिसंमो-
दति स्म । पञ्चाद्बोधिसत्त्वमाता ॥

निर्यते खलु पुनः पूर्वाह्नकालसमये मध्याह्नकालसमये प्रत्युप-
स्थितिः । अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो निष्कान्तोऽभिनिष्कान्ताश्च
१५ वायविंशद्देवपुत्रा बोधिसत्त्वस्त्व दर्शनाय वन्दनाय धर्मपामनाय
धर्मश्रवणाय चानच्छन्ति स्म । तस्मिन् बोधिसत्त्वो दूर एवागच्छतो
दृष्ट्वा दक्षिणं सुवर्णवर्णंवाजे प्रसार्य शक्रं देवानामिन्द्रं देवांश्च
वायविंशान् प्रतिसंमोदति स्म । एकाकुलिकया चामनान्मुपदर्शयति
स्म । न च शक्नोति स्म भिषवः शक्रो देवानामिन्द्रो बोधिसत्त्व-
२० स्यान्नां प्रतिराहुं । निषीदति स्म शक्रो देवानामिन्द्रस्तद्व्ये न
देवपुत्रा यवा प्रश्नमिच्छामहेषु । तान् बोधिसत्त्वो निषण्णान् विदित्वा
धर्म्या कथया संदर्शयति स्म । समादापयति स्म । समुत्तेजयति

स्म । संग्रहपदार्थं स्म । येन च बोधिसत्त्वः पाणिं संचारयति स्म
तन्मुखा बोधिसत्त्वमाता भवति स्म । ततस्तेषामेव भवति स्म । जस्माभिः
सार्धं बोधिसत्त्वो समोदति स्म । एकैकद्विव संजानीति स्म । मयैव सार्धं
बोधिसत्त्वः संनपति मामेव प्रतिसमोदति स्म इति ॥

तस्मिन् खलु पुनः कूटानगरे शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य चाय- ५
विंशानां देवानां च प्रतिभासः संदृश्यति स्म ॥ न खलु पुनरन्वयैवं
परिशुक्लो बोधिसत्त्वपरिभोगो भवति यथा मातुःकुचिमतस्य
बोधिसत्त्वस्य ॥ यदा च भिषवः शक्रो देवानामिन्द्रस्तद्व्ये च
देवपुत्राः प्रक्रमितुकामा भवन्ति स्म । तदा बोधिसत्त्वस्तेषां चतसैव
चित्परिवितर्कमाज्ञाय दक्षिणं पाणिमुत्थिष्य संचारयति स्म । १०
संचार्य विचार्य पुनरपि स्मृतः संग्रहानन् प्रतिष्ठापयति स्म । मातरं
च न बाधति स्म । तदा शक्रस्य देवानामिन्द्रस्यान्येषां च चायविंशानां
देवानामेव भवति स्म । विसर्जिता वयं बोधिसत्त्वनिनि । ते बोधि-
सत्त्व बोधिसत्त्वमातरं च विप्रदक्षिणीकृत्य प्रक्रामन्ति स्म ॥

निर्यति च खलु पुनर्भिक्षवो मध्याह्नकालसमये सायाह्नकालसमये १५
प्रत्युपस्थिति । अथ खलु ब्रह्मा सहापतिरनेकैर्ब्रह्मकायिकैर्देवपुत्रशतसहस्रैः
परिवृतः पुरस्कृतस्तं दिक्मौजोविन्दुमादाय येन बोधिसत्त्वस्तेनोप-
संक्रामति स्म । बोधिसत्त्वं द्रष्टुं वन्दितुं पर्युपासितं धमे च ज्ञातुं ॥
समन्वाहरति स्म भिक्षवा बोधिसत्त्वो ब्रह्माणं सहापतिमागच्छन्
सपरिवारं पुनरैव च बोधिसत्त्वो दक्षिणं सुवर्णवर्णपाणिमु- २०
त्थिष्य ब्रह्माणं सहापतिं ब्रह्मकायिकांश्च देवपुत्रान् प्रतिसमोदति
स्म । एकाङ्गुलिकथा चासनान्युपदर्शयति स्म । न च शक्तिरस्ति

भिषयो ब्रह्मणः सहापतेर्बोधिसत्त्वस्याद्या प्रतिरोतु । निषीदति स्म
 भिषयो ब्रह्मा सहापतिस्तद्व्ये च ब्रह्मकायिका देवपुत्रा यथाप्रश्रि-
 ष्णामनेषु । तान् बोधिसत्त्वो निषण्णान् विदित्वा धर्म्या कथया
 संदर्शयति स्म । समादापयति स्म । समुत्तेजयति स्म । संप्रहर्षयति
 ५ स्म । येन च बोधिसत्त्वः पाणिं संचारयति स्म तन्मुखेन मायादेवी
 भवति स्म । ततस्तोषामिकैकस्थैव भवति स्म । मया सार्धं बोधिसत्त्वः
 संलपति मामेव प्रतिसंभेदति स्म इति ॥ यदा च ब्रह्मा सहापति-
 स्तद्व्ये च ब्रह्मकायिका देवपुत्रा गन्तुकामा भवन्ति स्म । तदा
 बोधिसत्त्वस्तेषां चेतसैव चेतःपरिवितर्कमाध्याय दक्षिणं सुवर्णवर्णबाह्वं
 १० उत्थिष्य संचारयति स्म । संचार्यं विचारयति स्म । संचार्यं
 विचायावसादनाकरिण पाणिं संचारयति स्म । नातरं च न बाधति
 स्म । ततो ब्रह्मणः सहापतेस्तद्व्येषां च ब्रह्मकायिकानां देवपुत्राणामेवं
 भवति स्म । विसर्जिता वयं बोधिसत्त्वनेति । ते बोधिसत्त्वे बोधि-
 सत्त्वमातरं च विप्रदक्षिणीकृत्य पुनरैव प्रज्जामन्ति स्म । बोधिसत्त्वश्च
 १५ कृतः संप्रज्जानर् पाणिं प्रतिष्ठापयति स्म ॥

आगच्छन्ति स्म खलु पुनर्भिषवः पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तराग्नी
 दिग्भ्यो ध्वस्तानुपरिष्ठासमनाद्दृग्भ्यो दिग्भ्यो ब्रह्मणि बोधिसत्त्व-
 ज्ञतमहस्याणि बोधिसत्त्वस्य दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्र-
 वणाय च धर्मसंगीतिसंभायनाय च । तेषामायतामतानां बोधिसत्त्वः
 २० कायात् प्रभामुत्सृज्य प्रभायूहानि सिंहासनान्वभिनिर्मिमीते स्म ।
 अभिनिर्माय तान् बोधिसत्त्वोऽस्तिष्णामनेषु निषीदयति स्म । निषण्ण-
 णान् विदित्वा परिपूच्छति स्म । परिप्रश्रयति स्म । यदुतास्त्रैव

बोधिसत्त्वस्य महायानस्य विस्तरविभागतामुपादाय । न च तान्
 कचिदन्यः पश्यति स्म । अन्यत्र सभाभिर्भूो देवपुत्रैः ॥ अथ भिक्षुो
 हेतुरयं प्रत्ययो येन बोधिसत्त्वः प्रशान्तायो राज्ञो जायात् प्रभा-
 मुत्सृजेति स्म ॥

न खलु पुनर्भिक्षुो मायादेवो बोधिसत्त्वकुचिगते गुरुका- ५
 यतो संजानीते स्म । अन्यत्र लघुतामेव मृदुतामेव सौख्यतामेव ।
 न चोदरगतानि दुःखानि प्रत्यनुभवति स्म । न च रागपरिदहिन वा
 द्वेषपरिदहिन वा मोहपरिदहिन वा परिदह्यति स्म । न च काम-
 वितर्कं वा ज्वापाद्वितर्कं वा विहिंसावितर्कं वा वितर्कयति स्म ॥
 न च शीतं न चोष्णं वा जिघत्सां वा पिपासां वा तमो वा रजो १०
 वा क्लेशे वा संजानीते स्म । पश्यति वा । न चास्त्रा अमनापा रूप-
 शब्दगन्धरसस्पर्शा वा काभासमागच्छन्ति स्म । न च पापकान्
 स्वप्नान् पश्यति स्म । न चास्त्राः स्त्रीमाया न शास्त्रं नेर्यां न
 स्त्रीक्लेशा बाधन्ते स्म ॥ पञ्चशिष्यापदसमादत्ता खलु पुनः शीलवती
 दशकुशलकर्मपथे प्रतिष्ठितां तस्मिन् समये बोधिसत्त्वमाता भवति १५
 स्म । न च बोधिसत्त्वमातुः क्वचित्पुरुषे रागचित्तमुत्पद्यते स्म । नापि
 कश्चिदप्युषस्य बोधिसत्त्वस्य मातुरनिके ॥ ये च केचित्कपिला-
 द्रुये महापुरवरे अन्येषु वा जनपदेषु देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुड-
 भूताविष्टाः स्त्रीपुरुषदारकदारिका वा ते सर्वे बोधिसत्त्वमातुः सह-
 दर्शनादेव स्वस्थाः स्मृतिप्रतिलब्धा भवन्ति स्म । ते चामनुष्याः २०
 क्षिप्रमेव प्रकामन्ति स्म ॥ ये च केचिद्गानारोगस्यूष्टाः सत्त्वा भवन्ति
 स्म । वातपित्तश्लेष्मसेनिपातजै रोगैः पीड्यन्ते स्म । चक्षुरेनिष वा

श्रीचरेणिण वा घ्राणरेणिण वा जिह्वारेणिण वा श्रोत्ररेणिण वा
 दन्तरेणिण वा कण्ठरेणिण वा गलमण्डरेणिण वा उरमण्डकुष्ठकिन्ना-
 सशेषिन्नादापस्त्रारज्वरगलमण्डपिटकविसर्पविचर्चिकादि रेणिः संपी-
 ड्यन्ते स्म । तेषां बोधिसत्त्वमाता दक्षिणपाणिं सूक्ष्मं प्रतिष्ठापयति
 ॥ स्म । ते सहप्रतिष्ठापिते पाणी विगतव्याधयो भूत्वा स्वकस्वकानि
 गुहाणि गच्छन्ति स्म ॥ अन्ततो मायादेवी तृणमुत्सृज्य धरणि-
 त्नादभ्युत्थित्वा ग्लानिभ्यः सत्त्वैर्भ्योऽनुप्रपद्यते स्म । ते सहप्रति-
 ज्ञाद्दरोगनिर्विकारा भवन्ति स्म ॥ यदा च मायादेवी स्वं दक्षिणं
 पार्श्वं प्रत्यवेक्षते स्म तदा पश्यति स्म बोधिसत्त्वं कुचिगतं । तद्वशा
 १० ऽपि नाम सुपरिशुद्ध आदर्शमण्डले मुखमण्डले दृश्यते । वृद्धा च
 पुनस्तुष्टा उदया ज्ञानमना प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता भवति स्म ॥

बोधिसत्त्वस्य खलु पुनर्भिचर्यो मातुःकुचिगतस्याधिष्ठितं सततं
 समितं रात्रिदिवं दिव्यानि तूर्याणि अभिनिर्माय प्रददन्ति स्म ।
 दिव्यानि च पुष्पाणि अभिप्रवर्षन्ति स्म । कालेन देवा वर्षन्ति
 १५ स्म । कालेन वायव्यो वानि स्म । कालेन चतुर्वी नद्यवाणि च
 परिवर्तन्ते स्म । ईमे च राज्यं सुभिषे च सुमनाकुलमनुभवति स्म ।
 सर्वे च कपिलाद्वये महापुरवरे शाक्या अन्ये च सत्त्वाः खादन्ति स्म ।
 पिबन्ति स्म । (रमन्ते स्म) क्रीडन्ति स्म । प्रविचारयन्ति स्म । दानानि
 च ददन्ति स्म । पुण्यानि च कुर्वन्ति स्म । वैमोक्षामिव चातुर्मास्या-
 २० मेकान्तरे क्रीडामुखविहरिर्विहरन्ति स्म । राजापि शुद्धोदनः संप्राप्त-
 ब्रह्मचर्योऽपरतराष्ट्रकाव्यो ऽपि सुपरिशुद्धस्त्वपोवनगत इव धर्म-
 मेवानुवर्तते स्म ॥

एवंरूपेण भिचवः क्षत्रिप्रातिहार्येण समन्वागतो बोधिसत्त्वो
 मातुःकुचिगतोऽस्मात् ॥ तत्र खलु भगवानायुष्मन्तस्मानन्दसामन्वयते
 स्म । द्रुचसि त्वमानन्द रत्नबूहं बोधिसत्त्वपरिभोगं यत्र बोधिसत्त्वो
 मातुःकुचिगतो व्याहार्यते । आह । पश्येयं भगवन् पश्येयं सुगत ॥
 दर्शयति स्म तद्यागत आयुष्मत आनन्दस्य शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य ५
 चतुर्थीं च लोकपालानां तदन्येषां च देवमनुष्याणां । दृष्ट्वा च ते
 तुष्टा अभूवन् उदया आनन्दमनसः प्रसुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥
 स च ब्रह्मा महापतिः पुनरेव ब्रह्मलोके समारोप्य प्रतिष्ठापयति
 स्म चैतदार्थं ॥

तत्र खलु भगवान् पुनरपि भिन्नानामन्वयते स्म ॥

९०

इति हि भिचवो दशमासकुचिगतेन बोधिसत्त्वेन पट्विशतयु-
 नानि देवमनुष्याणां त्रिषु यानिषु परिपाचितान्यभूवन् ॥ यत्रेदमुच्यते ।

यद्बोधिसत्त्व अयमसत्त्व मातुः कुचिसंस्थितः

प्रकम्पिता च षडङ्गकार मेदिनी सकानना ।

सुवर्णवर्णं आभ मुक्ता सर्वापाय श्लाघिता

९५

महर्षितास्तु देवसेष धर्मगज्जु मेघ्यते ॥

सुसंस्थितो महाविमानु नैकरत्नचिचितो

यत्र धीर आरुहित्य तिष्ठते विनायकः ।

यन्मोक्षमेव चन्द्रेण पूरितो विरोचते

यस्यैककर्पुं चिसहस्र मूलरत्नपूरिता ॥

२०

महासहस्रलोकधातु हेमि मिन्दियित्वा

उदानतो मुणाकरस्य पद्म आब्रविन्दुको ।

सो सप्तरात्र पुष्पतेज ब्रह्मलोकं उद्गतो

गृहीत्वा ब्रह्म शिवविन्दु बोधिसत्त्वनामथी ॥

न चास्ति सर्वसत्त्वकायं भुक्तं यो जरेय तं

अन्यत्र भूरि बोधिसत्त्व ब्रह्मकल्पसेनिभिः ।

५ अनेककल्प पुष्पतेज शिवविन्दु संस्थितो

भुजित्वा सत्त्व कायचित्तं ज्ञानगुहं यच्छिष्य ॥

शक्रब्रह्मलोकपाल पूजनाय नायकं

वीणि काल चागमित्वा बोधिसत्त्वचक्रिकं ।

वन्दयित्वा पूजयित्वा धर्मं शृणुते वरं

१० प्रदक्षिणे करित्वा सर्वं यच्छिष्य यथागता ॥

बोधिसत्त्व धर्मकाम एति लोकधातुषु

प्रभाविष्युह आसनेषु ते निषण्ण दृष्टिषु ।

परस्परं च युत्वा धर्मं ध्यानवेष्टमुत्तमं

प्रयान्ति सर्वे हृष्टचित्तं वर्णमान भाषतो ॥

१५ ये च दृष्टिदारकाम् दुःखिता तदा जन्तु

भूतस्पृष्ट चित्तचित्तं नयपागुमचिता ।

ते च सर्वे दृष्ट्वा मायं भौति नान्यचित्तना

स्मृतीमतीगतोऽपि तेहि तेहि यच्छिष्य ॥

वाततो वा पित्ततो वा त्रिष्वसेनिपातकैः

२० ये च चक्षुरीम श्रोतरीम कायचित्तं पीडिता ।

नैकरूपनिकजाति आधिभिश्च ये हताः

स्वार्पितं च मायं मूर्ध्नि पाणि भौति निर्जरा ॥

अथापि वा तृणस्रु तूचि भूमितो नृहीत्वना
 ददाति माय आतुराण सर्वि भोजि निर्जरा ।
 सीखप्राप्ति निर्विकार गेहि गेहि गच्छिषु
 भयजामृति विहराजि कुचि संप्रतिष्ठिते ॥
 यस्मि कालि मायदेवि स्वातनु मिरीचते
 अहृशाति बोधिसत्त्व कुचिधि प्रतिष्ठित ।
 यथैव चन्द्र अन्तरीच तारके परिवृतं
 तथैव नायु बोधिसत्त्व लक्ष्मीरलेकृतं ॥
 नो च तस्य रामदीप नैव मोह बाधते
 कामकन्दू नैव तस्य रंषि नैव हिंसिता ।
 तुष्टचित्त हृष्टचित्त प्रीतिसौमनस्यिता
 बुधा पिपास शीतउष्ण नैव तस्य बाधते ॥
 अघट्टितास निखकाल दिव्यतूर्य वादिषु
 प्रवर्षयन्ति दिव्यपुष्प गन्धश्रेष्ठ शोभना ।
 देव पञ्चि मानुषाश्च मानुषा अमानुषा
 नो विहेठि नो विहिंसि तत्र ते परस्परं ॥
 रमन्ति सत्त्व कीडयन्ति अन्नपानु दैन्ति च
 आनन्दशब्द घोषयन्ति हृष्टतुष्टमानसाः ।
 अमारजो अनाकुला च कालि देव वर्षते
 तृणाश्च पुष्प औषधीय तस्मि कालि रोहिषु ॥
 राजगेहि सप्तराच रत्नवर्ष वर्षिती
 यतो दरिद्रसत्त्व गृह्य दान दैन्ति मुञ्जते ।

५

१०

१५

२०

नास्मि मत्तं यो दरिद्रं यो च आस्मि दुःखितो

मेहमूर्ध्नि नन्दनैव एव मत्तं नन्दिषु ॥

सो च रात्रु शाकियान पीपधी उपीषितो

राजकार्यं नो करोति धर्ममेव गौचरी ।

५ तपोवनं च सी प्रविष्ट भायदेवी पृच्छते

कीदृशेति कायि मौख्य अयमत्तधार ति ॥ इति ॥

इति श्रीललितविस्तरि सर्मावकान्तिपरिवर्तो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥

इति हि भिषवो दशमांशेषु निर्गतेषु बोधिसत्त्वस्य अष्टका-
लमस्ये प्रत्युपस्थितिं राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहोद्याने द्वाविंशत्पूर्वनिमित्तानि
१० प्रादुरभूवन् ॥ कतमानि द्वाविंशत् । सर्वपुष्पाणि सुव्रीभूतानि न
पुष्पन्ति स्म । पुष्करिणीषु चोत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकाक्षभुव्रतानि कुटम-
लीभूतानि न पुष्पन्ति स्म । तदा च पुष्पफलवृक्षा धरणीतलादभुव्रस्य
चारकजाता न फलन्ति स्म । अष्टौ च रत्नवृक्षाः प्रादुरभूवन् । विंशति
च रत्नविधानशतसहस्रास्तुल्य अवस्थितानि दृश्यन्ते स्म । अन्तः-
१५ पुरे च रत्नाकुलाः प्रादुरभूवन् । सुगन्धितलपरिवामिताश्च गन्धोदक-
शीतोष्णाः प्रयवन्ति स्म । हिमवत्पर्वतपादाञ्च सिंहपोतका आगता-
गताभिगन्धन्तः कपिलाह्वये पुरवरं प्रदक्षिणीकृत्य द्वारमूलैर्ध्ववर्तिष्ठन्ते
स्म । न च कंचित्तत्त्वं विहिठयन्ति स्म । पञ्चशतानि पाण्डुराणां
हस्तिशायकानामागत्य राज्ञः शुद्धोदनस्यायकरीचरणावभिलिखन्ति
२० स्म ॥ मेघलीवहकाश्च देवदारका राज्ञः शुद्धोदनस्यान्तःपुरे उत्सृज-

नोत्सङ्गमनुपरिवर्तमानाः संदृश्यन्ते स्म । गगनतलगतार्धकाया ना-
 गकन्या नानापुत्रोपकरणपरिगृहीता जघ्वालम्बमानाः संदृश्यन्ते स्म ।
 दश च नागकन्यासहस्राणि मयुराङ्गहस्तकपरिगृहीता गगनतले
 स्थिताः संदृश्यन्ते स्म । दश च पूर्णकुम्भसहस्राणि कपिलवस्तुमहानगरं
 प्रदक्षिणीकुर्वन्ति संदृश्यन्ते स्म । दश च देवकन्यासहस्राणि गन्धी- ५
 दकभृङ्गारपरिगृहीता सूर्भि धारयन्तो स्थिताः संदृश्यन्ते स्म । दश
 च देवकन्यासहस्राणि क्वचध्वजपताकापरिगृहीता अवस्थिताः संदृश्यन्ते
 स्म । वह्नि चाप्सरःशतसहस्राणि शङ्खभेरीमुदङ्गपणविः घण्टावसक्तिः
 प्रतीचमाशान्यवस्थितानि संदृश्यन्ते स्म । सर्वे वायव्यावस्थिता न
 वान्ति स्म । सर्वेऽदी च प्रसवणानि च न वहन्ति स्म । चन्द्रसूर्यवि- १०
 मानानि नक्षत्रज्योतिर्गङ्गाश्च न वहन्ति स्म । पुष्ये च नक्षत्रयुक्तमभूत् ।
 रत्नजालपरिस्फुटं च राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहे स्थितमभूत् । वैश्वानरश्च
 न ज्वलति स्म । कूटागारप्रामादतोरणद्वारकतलेषु च मणिरत्ना-
 न्यभिप्रजम्बमानानि च संदृश्यन्ते स्म । दुष्यन्तज्ञाश्च विविधरत्नगङ्गाश्च
 प्रावृताः संदृश्यन्ते स्म । काकोलूकगृध्रकशूनालशब्दाद्यान्तर्हिता १५
 अभूवन् । मुजातजातशब्दाश्च श्रूयन्ते स्म । सर्वजनपदकर्मोन्ताश्च
 समुच्छिन्ना अभूवन् । उत्कूलनिकूलाश्च पृथिवीप्रदेशाः समाः सम-
 वस्थिताः सर्ववीथीचत्वरशृङ्गाटकरध्याप्तरापणमुखानि च पाणितल-
 मृष्टानीव पुष्पाभिकीर्णानि विरोचन्ते स्म । सर्वाश्च गुर्विणः सम्यक्कु-
 खेन प्रसूयन्ते स्म । सर्वशालवनदेवताश्च पविष्वर्धकायानभिनिर्माय २०
 नम्यमानाः स्थिताः संदृश्यन्ते स्म ॥ इमानि द्वाविंशत्पूर्वनिमित्तानि
 प्रादुरभूवन् ॥

अथ खलु मायादेवी बोधिसत्त्वस्य जन्मकालसमयं ज्ञात्वा
बोधिसत्त्वस्यैव तेजोऽनुभावेन राज्यां प्रथमे यामि राजानं शुचीद-
नमुपसंक्रम्य गाथाभिरम्बभाषत ॥

देव शृणु हि महीं भाषतो ये मतं मे

५ अचिरचिरचिरेणा जात उद्यानवृद्धिः ।

यदि च तव न रोषो नैव दोषो न मोहः

चिप्रमहु ब्रजेया कीडउद्यानभूमि ॥

त्वमिह तपसि विप्रो धर्मचित्तप्रयुक्तो

अहु च चिरप्रविष्टा शुद्धसत्त्व धरेन्ती ।

१० द्रुमवरप्रतिबुद्धाः फुलिता ज्ञानवृक्षाः

युक्त भविय देवा मनुमुद्यानभूमि ॥

अतु प्रवर वसन्तो योषितां मण्डनीयो

अमरवरविधुष्टाः कोकिलवर्हिणीताः ।

मुचिरचिरविचित्रा भ्राम्यन्ति पुष्परेणुः

१५ साधु ददहि ज्ञाप्तां गच्छसो मा विलम्बः ॥ १ ॥

वचनमिमुं शृणित्वा देविये पार्थिवेन्द्रः

तुष्टो मुदितचित्तः पारिषद्यानवीक्षत ।

हयमञ्जर्यपङ्कजा वाहना योजयध्वं

प्रवरगुणसमृद्धां लुम्बिनीं मण्डयध्वं ॥

२० भीमगिरिनिकाशां मेघवर्णानुवर्त्ता

विंशति च सहस्रान्वोजयध्वं गजानां ।

मणिकनकविचित्रा हिमजालोपगृहा
धष्टरुचिरपाशान् पट्टिपाशा मञ्जुह्वान् ॥

हिमरजतनिष्काशा मुञ्जकेशा मुक्तेशा
विंशति च सहस्रान्बोजयध्वं हृद्यानां ।

कनकरचितपाशान् किङ्किणीजालन्धरा
पवनज्वितविना वाहना पार्श्ववस्त्र ॥

५

नरमण रणक्षीण्डान् शूरसेयामकामान्
असिधनुशरशक्तिपाशखट्वायहसान् ।

विंशति च सहस्रान्बोजयध्वं सुशीघ्रे
माय सपरिवारां रचथा अग्रमत्ता ॥

१०

मणिकनकनिषिक्ता लुम्बिनी कारयध्वं
विविधवसनरत्नैः सर्ववृक्षां प्रविष्टा ।

विविधकुसुमचित्रं नन्दनं वा सुराणां
वदथ च सम शीघ्रे सर्वमेतं विधाय ॥ ० ॥

वचनमिमु निशम्या पारिपथी चणैन
वाहनकृतसज्जा लुम्बिनी मण्डिता सा ।

१५

पारिषथ आह । जय जय हि नरेन्द्रा आयु पाप्महि दीर्घ
सर्वं कृतु यद्योक्तं कारु देव प्रतीच ॥

सो च नरनरेन्द्रो हृष्टचित्तो भवित्वा
गृहवरमनुविष्टो दृष्टिकानिवमाह ।

२०

यस्मिन् बहु मनापो या च मे प्रीतिकामा
सा मि कुरुत आज्ञां मण्डयित्वात्मभावं ॥

- वरसुरभिसुगन्धां भावरङ्गां त्रिचिवां
 वसनमूदुमनोज्ञां प्रावृणोषा उदयाः ।
 उरसि विगलितानां मुक्तहारा भवेया
 आभरणविभूषां दर्शयिष्यामि सर्वाः ॥
- ५ तुलपणवमृदङ्गां धीगविभूमुकुण्डां
 तूर्यशतसहस्रान्वोज्ज्वलं मनोज्ञां ।
 मूय कुरुत हर्षं देवकन्यान् मूय
 मूल मधुरघोषं देवतापि स्मृहेयुः ॥
- एकरथवरेष्मिन् तिष्ठतां मायदेवी
 १० मा च पुरुष रस्त्री च न्य तपारहेया ।
 नारि विविधवसां तं रथं वाहयन्तां
 मा च प्रतिकूलं मामनापि शृणुष्या ॥
- हयगजवरधपत्नीं मेन्यथीमदिचिवां
 द्वारि स्मित मुपस्थां श्रूयते उत्तमोषाः ।
 १५ चुम्बितजलनिधिर्वा श्रूयते एव शब्दो ॥ १० ॥
- माय यद् गृहातो निर्गता द्वारमूले
 घण्ट शतसहस्रां लाडिता मङ्गलार्थं ॥
 सो च रथविचित्रो मण्डितः पार्श्वेन
 अपि चमरसङ्घै दिव्यसिंहासनेभिः ।
 २० चतुरि रत्नगवचाः पञ्चपुष्पोपपिताः
 अभिनदितमनोज्ञा इमकोशाक्ययूरान् ॥

कृचध्वजपताकाद्योक्ता वैजयन्तः

किङ्किनिवरजानिरक्षादित दिव्यवस्त्रैः ।

मरुवधु गगणेस्त्रिन्ने रथे प्रेक्षयन्ते

दिव्यमधुरघोषं श्रावयन्त सुवर्णा ॥

उपविशति यदा सा माय सिंहासनाद्ये

५

प्रचलित विसहस्रा मेदिनी षड्विकारा ।

पुष्प मरु क्षिपिन् अम्बरा भ्रामयिन्

अथ जगति श्रेष्ठो जायते लुम्बिनीये ॥

चतुरि जगति पान्नासं रथे वाहयन्ते

चिदशपतिरपीन्द्रो मार्गशुद्धिं करोति ।

१०

ब्रह्म पुरतु गच्छी दुर्बनां चारयन्तो

अमरशतसहस्राः प्राञ्जलीका नमन्ते ॥

नुपति मुदितचित्तो वीचति तां विद्युहां

तस्मै भवति एवं व्यक्तं यं देवदेवो ।

यस्य चतुरि पात्वा ब्रह्म मेन्द्राद्य देवाः

१५

कुक्षत विपुलपूर्वा व्यक्तं यं शुद्धभावी ॥

नास्ति विभक्ति सत्त्वो यः सहित्पूजयेतां

देव अथ च भागाः शक्र ब्रह्मा च पान्नाः ।

मूर्धं तद् फलेया जीवितं चान्ध गच्छेत्

अथ पुन अतिदेवः सर्वपूजां सहाति ॥

२०

अथ यत्तु भिषवी मायादेवी चतुरशीत्वा ह्यरण्यसहस्रैः

सर्वानेकारविभूषितैः परिवृता चतुरशीत्वा गजरण्यसहस्रैः सर्वानेका-

रविभूषितैः । चतुरशीत्या च पत्तिसहस्रैः शूरिवीरिवैराङ्गकपिभिः सुसैन-
 ५ बृहद्वर्गैकवर्चिर्ननुपरिगृहीता । पश्चा च शाक्यकन्यासहस्रैः पुरस्कृता ।
 बलारिशता च सहस्रै राक्षः शुद्धोदनस्य ज्ञातिकुलप्रभूतैः शाक्यैः
 बृहदहरसङ्घमैः संरक्षिता । पश्चा च सहस्रै राक्षः शुद्धोदनस्यान्तःपु-
 ५ रैण गीतवाद्यसम्पत्कूर्यताडावचरसंगीतिसंप्रवादिभिः परिषुता । चतु-
 रशीत्या च देवकन्यासहस्रैः परिषुता । चतुरशीत्या च नागकन्यासहस्रैः ।
 चतुरशीत्या च गन्धर्वकन्यासहस्रैः । चतुरशीत्या च किन्नरकन्यासहस्रैः ।
 चतुरशीत्या चामुरकन्यासहस्रैः । नानाकूहालंकारालंकृताभिः ।
 नानागीतवाद्यवर्णभाषिणीभिरनुगम्यमाना निर्व्याति ॥ सर्वे च
 १० सुस्मिनीवर्ग गन्धोदकसिक्तं दिव्यपुष्पाभिकीर्णोक्ततमभूत् । सर्ववृषाद्य-
 तस्मिन्वनवरे अकालपत्रपुष्पफलानि ददन्ति ॥ देवैश्च तथा
 तद्वनं समलंकृतमभूत् । तद्यथापि नाम मित्रकावनं देवानां
 समलंकृतं ॥

अथ सन्तु मायादेवी सुस्मिनीवर्गमनुप्रविश तस्माद्रथवरादवतीर्थे
 १५ नरमण्डकन्यापरिवृता वृषेण वृषं पर्यटन्ती यनाशनं चङ्गम्यमाणा
 द्रुमाङ्गुलं निरीचमाणा अशुपूर्वेण येनासी जलो महाद्रुमरत्नवरप्रवरः
 सुविभक्तशाखः समपत्रमञ्जरीधरो दिव्यमानुषनानापुष्पसंपुष्पितो
 वरप्रवरसुरभिरगन्धिनानागन्धिनानारङ्गवस्त्राभिप्राप्तमितो विविध-
 मणिविचित्रप्रभोज्ज्वलितः सर्वैरलमूलदण्डशाखापत्रसमलंकृतः सुविभ-
 २० क्तविस्तीर्णशाखः करतलचर्म भूमिभानि सुविभक्तविस्तीर्णनीलतृणमधु-
 रयीयासंनिभं काचिलिन्दिकमुद्यतेत्यर्थं धरणीतले संस्थितः पूर्वजि-
 नजनेज्याभिनिवासितः देवसंगीत्यनुनीतः शुभविमलविशुद्धः शुद्धा-

वासदेवशतसहस्रैः प्रशान्तचिन्तैरभिनतजटासकुटावलम्बितावनतमूर्ध-
भिरभिनन्दमानसं स्रग्धुवसुपन्नगाम् ॥

अथ स स्रग्धुवो बोधिसत्त्वस्व त्रैकोऽनुभवनावनम्य प्रणमति
स्म ॥ अथ मायादेवी गगनातलगतैव विद्युद्दृष्टिं दक्षिणे बाह्वे प्रसाद्य
स्रग्धराणां गृहीत्वा मलीने गगनातले प्रचमाणा विवृण्मन्माणा स्निता- ५
भूत ॥ अथ तस्मिन्समये पञ्चपञ्चशतसहस्राणि कामावधरदिवेभ्य
उपसंक्रम्य मायादेव्या उपश्रान्ते परिचर्यां कुर्वन्ति स्म ॥

एवंरूपेण खलु पुनर्बहिर्प्रातिहार्येण समन्वानतो बोधिसत्त्वो
मातुःकुचिगतोऽस्मात् । स परिपूर्णाणां दशाणां मासानामन्वयेन
मातुर्दक्षिणपाशांस्त्रिज्जमति स्म । स्मृतः संप्रजानन्नमुपनिज्जो गमंमन्नि- १०
र्यथा नावः कञ्चिदुच्यते न्येषां गमंमन् इति ॥

तस्मिन् खलु पुनर्भिक्षवः समये शक्रो देवानामिन्द्रो ब्रह्मा
च सहापतिः पुरतः स्नितावभूवतां । यौ बोधिसत्त्वं परमगौरवजातो
दिव्यकाशिकवस्त्रात्करितं सर्वोद्गमत्वङ्गैः स्मृतौ संप्रद्यौ प्रतिगृह्णति स्म ॥

तस्मिन्स कूटागारे बोधिसत्त्वो मातुःकुचिगतोऽस्मात् । तं १५
ब्रह्मा सहापतिर्वज्रकायिकाश्च देवपुत्रा अभुत्विष्य ब्रह्मलोके चैवार्थं
पूजार्थं चोपनामयामासुः । अपरिगृहीतः खलु पुनर्बोधिसत्त्वः कैचि-
न्ननुश्रुभूतेन । अथ तर्हि बोधिसत्त्वं देवताः प्रथमतः प्रतिगृह्णति स्म ॥

अथ बोधिसत्त्वो जातमात्रः पृथिव्यामवतरति स्म । समनन्त-
रावतीर्णस्व च बोधिसत्त्वस्व महासत्त्वस्व महापृथिवीं मित्वा २०
महापद्मं प्रादुरभूत् । नन्दीपनन्दी च नागराजानी गगनातले धर्माकायी
स्थित्वा प्रीतीष्णद्भि वाग्धिधारेऽभिनिर्मित्वा बोधिसत्त्वं स्नापयतः स्म ।

शक्रब्रह्मलोकपालाः पूर्वगमाद्यान् च बहवो देवमुवाः शतसहस्रा ये
 बोधिसत्त्वः ज्ञातमात्रं ज्ञानामन्वोदकमुत्तकुमुभिः स्नापयन्त्यभयकिरन्ति
 स्म । अन्तरिक्षे च द्वे चामरे रत्नच्छत्रं च प्रादुर्भूतं ॥ स तस्मिन्
 महापद्मे स्थित्वा चतुर्दिशमवलोकयति स्म । (चतुर्दिशमवलोक्य)
 ५ मिहावलोकितं महापुरुषावलोकितं अवलोकयति स्म ॥

तस्मिन् खलु पुनः समये बोधिसत्त्वः पूर्वकुशलमूलविपाकजिना-
 प्रतिहर्तेन दिव्यचक्षुप्रादुर्भूतेन दिव्येन चक्षुषा सर्वावलोक्य विमोहते
 महासाहस्रं लोकधातुं सनगरनिगमजनपदराष्ट्रराजधानीं संदेवमानुषं
 पश्यति स्म । सर्वसत्त्वानां च चित्तचरितं च प्रजानाति स्म । ज्ञात्वा
 १० च अवलोकयति स्म । जतिं तस्मीं कश्चित्सत्त्वो यो मया सदृशः
 शीलेन वा समाधिना वा प्रज्ञया वा कुशलमूलचर्यया वा ॥ यदा
 च बोधिसत्त्वः विमोहसमहासाहस्रलोकधातौ न कश्चित्सत्त्वमात्मतुल्यं
 पश्यति स्म । अथ तस्मिन्समये बोधिसत्त्वः सिंह इव विगतभय-
 भैरवो भैरवस्तः । जलस्थो मुचिन्तितं स्मृत्वा चिन्तयित्वा सर्वसत्त्वानां
 १५ चित्तचरितानि ज्ञात्वा अपरिगृहीतो बोधिसत्त्वः पूर्वा दिशमभिमुखः
 सप्तपदानि प्रकान्तः । पूर्वगमो भविष्यामि सर्वेषां कुशलमूलानां
 धर्माणां ॥ तत्र प्रकमत उपर्यन्तरीक्षे ऽपरिगृहीतं दिव्यशैतविपुल-
 छत्रं चामरशुभे गच्छन्तमनुगच्छन्ति स्म ॥ यत्र यत्र च बोधिसत्त्वः
 पदमुत्थिष्यति स्म । तत्र तत्र पद्मानि पादुर्भवन्ति स्म ॥ दक्षिणां
 २० दिशमभिमुखः सप्तपदानि प्रकान्तः । दक्षिणीयो भविष्यामि देवमनु-
 ष्याणां ॥ पश्चिमां दिशमभिमुखः सप्तपदानि प्रकान्तः सप्तमे पदे
 स्थित्वा सिंह इवाह्लादनाद्विकां पादं भाषते स्म । अहं लोके ज्येष्ठोऽहं

लोके श्रेष्ठः । इयं मे पश्चिमा जातिः । करिष्यामि जातिज्वरामरणदुःख-
 स्थानं ॥ उत्तरी दिशमभिमुखः सप्तपदानि प्रकान्तः । चनुत्तरी
 भविष्यामि सर्वसत्त्वानां ॥ अधस्ताद्दिशमभिमुखः सप्तपदानि प्रकान्तः ।
 निहनिष्यामि मारं च मारसेनां च । सर्वैरधिष्ठाणां च निर्यापि-
 प्रतिघाताय महाधर्ममेघवृष्टिं वर्षिष्यामि । येन ते सुखममर्पिता ५
 भविष्यन्ति ॥ उपरिष्ठाद्दिशमभिमुखः सप्तपदानि प्रकान्त ऊर्ध्वं चाव-
 लोकायति क्व । उल्लोकनीयो भविष्यामि सर्वसत्त्वानां ॥ समनन्तरमा-
 पिता चेयं बोधिसत्त्वेन वाक् । अथ तस्मिन्समये अयं विमहाह-
 महासाहस्रलोकधातुः स्त्रिणाभिविज्ञाप्नो भूदियं बोधिसत्त्वस्य कर्म-
 विपाकजा अभिज्ञाधर्मता ॥

१०

यदा बोधिसत्त्वश्चरमभविष्य उपजायते । यदा चानुत्तरी सम्य-
 क्तबोधिमभिसंयुज्यते । तदास्त्रिमास्यैवर्षाणि अष्टिप्रातिहार्याणि
 भवन्ति ॥ तस्मिन् खलु पुनर्भिषवः समये संहर्षितरोमकूपजाताः
 सर्वसत्त्वा अभूवन् । महतश्च पृथिवीचालस्य लोके प्रादुर्भावो भूत् ।
 भिरवस्य रोमहर्षणस्य । अघट्टितानि च दिव्यमानुषकानि तूर्याणि १५
 संप्रवादितानि । सर्वर्तुकालिकाश्च वृक्षास्तस्मिन्समये विमहाहस्रमहासाह-
 स्रलोकधाती संकुसुमिताः फलिताश्च । विशुद्धाश्च नगनतलान्मैघशब्दः
 श्रूयते क्व । अपगतमेघाश्च [नगणाच्छ्रैः सूक्ष्मसूक्ष्मो देवः प्रवर्षति
 क्व । नानावर्षदिव्यकुसुमवस्त्राभरणगन्धचुण्णैश्चामिश्राः परमसुखसंस्त-
 र्णाश्च सौम्याः सुगन्धवाताः प्रवायन्ति क्व । अपगततमोरजीधूमनीहा- २०
 राश्च सर्वा दिशः सुप्रसन्ना विराजन्ते क्व । उपरिष्ठाच्चानरिषाददृष्टा
 गम्भीरा महाब्रह्मघोषाः संश्रूयन्ते क्व । सर्वचन्द्रसूर्यशक्रब्रह्मलोकपा-

नप्रभावाभिभूता अभूवन् । परमसुखसंस्पर्शाद्या च सर्वसत्त्वकावचित्तसु-
खसंजनन्या लोकोत्तरयानिकशतसहस्रवर्णप्रमया सर्वविषादसमहासाह-
सलोकधातुः परिस्फूटो भूत् ॥ समनन्तरजातस्य खलु पुनर्बोधिसत्त्वस्यै-
कान्तसुखममर्पिताः सर्वसत्त्वा अभूवुः । सर्वरान्द्विषमौहदपारतिविषा-
५ दमधानोभेद्यामात्सर्यविगताः । सर्वाकुशलक्रिया प्रतिविरता । व्या-
धितामां सत्त्वानां व्याधय उपशान्ताः । बुत्पिपासितानां सत्त्वानां
बुत्पिपासा प्रस्रव्याभूत् । मयमदमत्तानां च सत्त्वानां मदापगतः
सेवृत्तः । उन्मत्तस्य स्मृतिप्रतिलब्धा । चक्षुर्विकलैश्च सत्त्वैश्चक्षुः प्रतिलब्ध ।
श्रोत्रविकलैश्च सत्त्वैः श्रोत्रं । अङ्गप्रत्यङ्गविकलेन्द्रियाद्याविकलेन्द्रियाः
१० संवृत्ताः । दरिद्रैश्च धनानि प्रतिलब्धानि । बन्धनबन्धाश्च बन्धनेभ्यो
विमुक्ताः । आवीचिमादिं कृत्वा सर्वनैरयिकाणां सत्त्वानां सर्वका-
रणादुःखं तस्मिन्समये प्रस्रव्यं । तिर्यग्योनिकानामन्योऽन्वभक्षणा-
दिदुःखं । यमलोकिकानां सत्त्वानां बुत्पिपासादिदुःखं व्युपशान्तमसूत् ॥

यदा च बोधिसत्त्वो जातमात्रः सप्तपदानि प्रकान्तो भूत् ।

१५ असंख्ययाकल्पकोटिन्युतशतसहस्रैः सुचरितचरणैर्महावीर्यमहास्त्राम-
धमंतामृतिलम्बेन तस्मिन्समये दग्गदिग्गीकधातुस्त्रिता बुद्धा भगवन्तस्तं
पुण्ड्रिणीप्रदेशं व्रजमयमधितिष्ठन्ति स्म । येन महापुण्ड्रिणी तस्मिन्प्र-
देशे नाजतीर्यत तावन्महावल्लभेनसमन्वागतो हि भिचारी जातमात्रो
बोधिसत्त्वः सप्तपदानि प्रकान्तो भूत् ॥ सर्वलोकान्तरिकाश्च तस्मिन्
२० समये महतावभासेन स्फूटो अभूवन् ॥ महाश्च तस्मिन्समये गीत-
शब्दो भून्मुखशब्दो प्रमेयाश्च तस्मिन्समये पुण्यचूर्णगन्धमाच्छरत्वा-
भरणवस्त्रनैद्या अभिप्रवर्षन्ति स्म । परमसुखसमर्पिताश्च सर्वसत्त्वा

अभूवन् । संविषादचिन्ता सा क्रियाभूत् । यदा बोधिसत्त्वो लोके
प्रादुरभूत् सर्वलोकाभ्युन्नतः ॥

अथ खत्वाद्युष्मानानन्द उत्थायासनदिक्कामसूत्तरासङ्गं कृत्वा
दक्षिणजानुमण्डलं पृथिव्या प्रतिष्ठाप्य येन भगवोस्तेनाद्भुते प्रणम्य
भगवन्तमेतदवोचत् । सर्वसत्त्वानां भगवंसत्त्वगत आश्चर्यभूतो ऽभूत् । ५
बोधिसत्त्वभूत एवाद्भुतधर्मसमन्वामतश्च कः पुनर्वाद एव ह्यनुत्तरां
सम्यक्संविधिमभिसंनुवृत्तः । एषो ऽहं भगवंश्चतुष्पञ्चकृत्यो ऽपि दशकृत्यो
ऽपि चावत्पञ्चाशत्कृत्यो ऽपि शतकृत्यो ऽपि चावदनेकशतसहस्रशो
ऽप्यहं भगवन् वृत्ते भगवन्तं शरणं गच्छामि ॥

एवमुक्ते भगवान्नायुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् । भविष्यन्ति खलु १०
पुनरानन्दानामते ऽध्वनिं केचिद्विचरन्ती भ्रावितकाया अभ्रावितचिन्ता
अभ्रावितशीला अभ्रावितप्रज्ञा बाला अपण्डिता आभिमानिका
उदता उन्नता असेवृता विचित्रचिन्ताः काङ्क्षापरीक्षा विचिकित्सा-
वज्रला अश्रद्धाः अमणमत्ताः अमणप्रतिरूपकान्ते न अहास्यन्ति
इमामेवंप्रकारं बोधिसत्त्वस्य गर्भावक्रान्तिपरिशुद्धिं । ते ऽन्वोन्वमेकान्ते १५
संनिपातित्वं वक्ष्यन्ति । पश्चात् भो सुचमितदपूज्यमानं बोधिसत्त्वस्य किञ्च
मातुःकुचमत्तस्त्रोच्चारप्रसावमण्डोपरिमिश्रस्य ईदृशी विभूतिरासीत् ।
न च किञ्चाभिनिष्कामन् मातुर्दक्षिणाया कुचेरनुपनिप्तो गर्भमन्तेना-
भूदिति । कथमेतद्योज्यते ॥ न पुनस्ते मोहपुरुषा एव ज्ञास्यन्ति । न
सुकृतकर्मणां सत्त्वानामुच्चारप्रसावमण्डि जायः संभवतीति ॥ भद्रिका २०
खलपि तथारूपाणां सत्त्वानां गर्भावक्रान्तिर्भवति । गर्भावस्थितश्च

सत्त्वानुकम्पया हि बोधिसत्त्वो मनुष्यलोके उपपद्यते । न देवभूत
 एव धर्मचक्रं प्रवर्तयति । तत्कस्मात् । सा खल्वानन्द सत्त्वाः कौ-
 सीयमापत्स्यन्ते । देवभूतः स भगवान् तद्यागतो ऽहंन सम्यक्संबुद्धो
 वयं तु मनुष्यमात्रा न वयं समर्थास्तत्त्वज्ञानं परिपूरयितुमिति ।
 ॥ कौसीयमापयेरन् ॥ न खलु पुनस्तेषां मोहपुरुषाणां धर्मसैन्यकानामिव
 भविष्यति । अचिन्तयो हि स सत्त्वो नासावस्त्राभिः प्रामाणिकः
 कर्तव्य इति ॥ अपि तु खल्वानन्द बुद्धाच्छ्रुतिप्रतिहार्यमपि ते
 तस्मिन् काले नावकत्वादिष्यन्ति । किमद्व पुनर्बोधिसत्त्वभूतस्य तद्या-
 गतस्य बोधिसत्त्वप्रतिहार्याणि ॥ पञ्चानन्द कियन्ते ते मोहपुरुषा
 १० बह्वपुण्याभिसंस्कारमभिसंस्करिष्यन्ति । ये बुद्धधर्मान् प्रतिषेप्स्यन्ति
 लाभसत्कारद्योकाभिभूता उद्धारलपा लाभसत्काराभिभूता इतरजा-
 तीयाः ॥

आनन्द आह । सा सर्वरूपा भगवन्ननागते ऽभवति भिक्षवो
 भविष्यन्ति य इमामिव भद्रिकां सुवान्तां प्रतिषेप्स्यन्ति । प्रतिपद्ये
 १५ पचन्ति च ॥

भगवानाह । सर्वरूपाश्च ते आनन्द सुवान्तां प्रतिषेप्स्यन्ति
 प्रतिवच्छन्ति चानेकप्रकारान् चान्यान्यापक्वानभिसंस्कारानभिसंस्करि-
 ष्यन्ति । अनर्थिकाश्च ते श्रामण्यो न भविष्यन्ति ॥

आनन्द आह । का पुनर्भगवन् तेषां तद्याख्यानामसत्पुरुषाणां
 २० गतिर्मविष्यति । को ऽभिसंपरायः ॥

भगवानाह । या गतिर्बुद्धबोधिमनर्थाया ऽप्यतीतानागतप्र-
 क्षुत्पन्नाश्च बद्धान्भगवतो ऽत्याख्याय तां ते गतिं गमिष्यन्ति ॥

अथ सन्त्यायुष्मानानन्दः संदर्पितरोमकूपजातो नमो बुद्धाय
इत्युक्त्वा भगवन्तमेतदबोधत । मूर्खा मे भगवन् कायस्याभूदिमे
तेषामसत्पुरुषाणां समुदाचारं श्रुत्वा ॥

भगवानाह । न तेषामानन्द समाचारो भविष्यति । विषमसमुदा-
चाराः खलु पुनस्ते सत्त्वा भविष्यन्ति । ते तेन विषमेन समुदाचा- ५
रेणावीची महानरके प्रपतिष्यन्ति ॥ तत्कस्य हेतोः । ये केविदानन्द
भिक्षवी वा भिक्षुस्यो वा उपासकी वा उपासिका वा इमानेव-
रूपान्मूचान्तावच्छ्रुत्वा नाधिमोक्षन्ति न श्रद्धास्त्वन्ति न प्रतिवे-
त्स्यन्ति । ते श्रुताः समाना अवीची महानरके प्रपतिष्यन्ति ॥ मा
जानन्द तद्यागताप्रासादिकं अकार्षुः ॥ तत्कस्माद्धेतोः । अप्रमेयो १०
जानन्द तद्यागतो गम्भीरो विपुलो दुरवगाहः । येषां केषांचिदानन्द
इमानेवरूपान्मूचान्तावच्छ्रुत्वापपत्स्यन्ते प्रीतिप्रामोखं प्रसादनाभासैः
सत्त्वैः सुखव्याः । अमोघं च तेषां जीवितं अमोघं च तेषां मानुषं
सुचरितचरणाद्य ते आदत्तं च तेः सारं मुक्ताद्य ते चिन्मोऽपाचिन्मो
भविष्यन्ति च ते पुत्रास्तद्यागतस्य परिप्राप्तं च तेः सर्वकार्यं अमोघस्य १५
तेषां अद्याप्रतिलब्धः सुविभक्तं च ते राष्ट्रपिण्डं प्रसन्नाद्य तेऽसत्त्वैः
संक्षिप्तास्त्रीमार्पाशा निस्त्रीर्लब्धं तेः संसाराटवीकानारः समुद्भूतस्य
तेः शोकशक्नोऽनुप्राप्तं च तेः प्रामोख्यस्य सुगृहीतानि च तेः
शरणगमनानि दक्षिणीयाद्य ते पूजार्हा दुर्लभप्रादुर्भावाद्य ते लोके
दक्षिणीयाद्य ते धारयितव्याः ॥ तत्कस्य हेतोः । तथा हि ते सर्व- २०
लोके इमेव सर्वलोकविप्रत्यनीके तद्यागतधर्मं श्रद्दधन्ति । न ते
जानन्द सत्त्वा अवरेकेण कुशलमूलेन समन्वागता भवन्ति । ते

चानन्द सत्त्वा समैकजातिप्रतिबद्धानि मित्राणि भविष्यन्ति ॥ तत्क-
 ष्यान्तेति । कश्चिदानन्द अवस्थादेव प्रियो भवति मनापद्य न तु
 दर्शनेन । कश्चिदानन्द दर्शनेनापि प्रियो भवति मनापद्य न तु
 खलु पुनः अवशेन । कश्चिदानन्द दर्शनेनापि अवशेनापि प्रियो
 ५ भवति मनापद्य । तेषां केषांचिदानन्दाहं दर्शनेन वा अवशेन वा
 प्रियो मनापो भवेयं निष्ठात्वं तत्र गच्छेथा न तानि समैकजा-
 तिप्रतिबद्धानि मित्राणि । कृष्टास्ते तद्यागतेन मोचयित्वास्ते तद्या-
 गतेन ते समगुणप्रत्यक्षास्ते तद्यागतगुणप्रत्यक्षास्ते तद्यागतेन कर्तव्या
 उपासकास्ते तद्यागतं शरणं गता उपान्तास्ते तद्यागतेन । समान्तिक्ता
 १० खल्वप्यानन्द पूर्वं बोधिसत्त्वचर्यामेव तावद्धरतो ये केचिद्व्यादिताः
 सत्त्वा चागताऽभयं प्रतिपाद्यन्ते स्म । तेषां हेतुं सत्त्वेषां भयं
 दत्तवान् । किमत्र पुनरितर्हानुत्तरां सम्बन्धोविमभिसंबुधः ॥
 अद्याप्यमानन्द योगः करणीयः । इदं तद्यागतो विज्ञापयति ।
 यदानन्द तद्यागतेन युष्माकं करणीयं कृतं तत्तद्यागतेन शोधितो
 १५ मानशब्दः । अवशेनाप्यानन्द मित्रस्य ननु योजनशतान्तरमपि गच्छन्ति
 गत्वा च सुखिता भवन्त्यदृष्टपूर्वं मित्रं कृष्टा । कः पुनर्वादो ये मां
 निःश्रित्य कुशलसुलान्दवरोपयन्ति । आख्यन्त्यानन्द तद्यागता अर्हन्तः
 सम्बन्धेनुदाः । पूर्वमित्रास्ते सत्त्वास्तद्यागतानामस्माकमप्येते मित्राणि
 भवन्तीति ॥ तत्कस्यात् । खलु पुनरानन्द मित्रं मित्रस्य प्रियं च मनाप
 २० च भवति । तस्यापि (तदपि प्रियमेव भवति) मित्रस्य यत्प्रिये मित्रं
 तदपि प्रियमेव भवति मनापं च । तस्यान्तर्हानन्दारीचद्यामि च
 प्रतिवेद्यामि च । अद्यामात्रकमुत्पादयथ अनुपरिन्द्यामो वचयना-

यतानीं तद्यागतानामर्हतां सम्यक्त्वबुद्धानामन्तिके तेऽस्याकमपि मिचा-
णीति विदित्वा यथाभिप्राये परिपूरयिष्यन्ति ॥ तद्यथापि नाम
आनन्दः कस्यचिदेव पुरुषस्त्वैकपुत्रको भवेत् । सुवयाः प्रदक्षिणयाही
स च पुरुषो बज्रमिवो भवेत् । स तस्मिन् पितरि ज्ञातमति न हि
विहन्ति पितृमित्रमुपरिगृहीतः । एवमेवानन्दः ये केचिन्मम अदास्वन्ति ॥
तानहमुपाददामि । मिचाणीव मम तानि (ते) मम शरणे यताः ॥
बज्रमिव च तद्यागतः । तानि च तद्यागतस्य मिचाणि भूतवादीनि
न सुषावादीनि । अनुपरिन्दाम्यहं । भूतवादीनां यानि तद्यागतस्य
मिचाण्यनागतस्तद्यागता अर्हन्तः सम्यक्त्वबुद्धाः ॥ अदायामानन्दः योगः
करणीयः । अचाहं युष्मान् विज्ञापयामीति ॥

१०

इति हि ज्ञाति बोधिसत्त्वे गगनतलगतान्यप्सरःकोटिनयुतशत-
सहस्राणि दिव्यैः पुष्पधूपमन्त्रमालाविलेपनवस्त्राभरणैर्मायादिषीमभ्यव-
हिरन्ति स्म ॥ तत्रेदमुच्यते ।

शुभाविनलविशुद्धह्रिमप्रभा चन्द्रसूर्यप्रभा

षष्टिदशसहस्रं देवाप्सरा मञ्जुघोषस्वराः ।

१५

तस्मिन् जगति उपेत्य तौ बुद्धिनीं मायादेव्यनुवन्

मां शुभं जनि विषादु तृष्टा भवोपशायिकास्ति वयं ॥

मया हि किं करणीयं किं कुर्महे केन कार्यं च ते

वयं तव सुसमर्थोपशायिका प्रेमभावस्त्रिताः ।

अपि च भव उदय हर्षान्विता मां च खेदं जनेहि

२०

जराभरणविधाति वैजोत्तमं अथ देवी जनेयी जगु ॥

यथ द्रुम परिपुल्ल संपुष्पिता शालवृक्षा इमे

यथ चमकसहस्र पार्श्वे स्थिता भ्रामयन्तो भुजान् ।

यथ च चलि समानरा मेदिनी पङ्क्तिवारा इव

दिवि भुवि च विघट्ट लोकोत्तरं त्वं जनेषी सुतं ॥

५ यथ च प्रभ विशुद्ध विशाजते स्वर्णवर्णं शुभा

तूर्यशतमनोज्ञा चाघट्टिता घुण्णयन्ते ऽम्बरे ।

यथ च शतसहस्र शुद्धा शुभा वीतरागाः सुरा

नमिषु मुदितचित्ता जगो जने सर्वलोके हितं ॥

शकमपि च ब्रह्म पाप्मापि चान्धा च या देवता

१० तुष्ट मुदितचित्ता पार्श्वे स्थिता नामयन्तो भुजाः ।

सो च पुरुषसिंह शुद्धव्रतो (भित्त) कुक्षि निर्धावितो

कनकगिरिनिवास शुद्धव्रतो निष्कमी नायकः ॥

शकमपि च ब्रह्म तो पाणिभिः संप्रतीच्छा मुनिं

येच शतसहस्र संकम्पिता जाम मुक्ता शुभा ।

१५ अपि च त्रिषु जपायि सत्त्वा सुखी नास्ति दुःखं पुन

जमरशतसहस्र पुष्पां क्षिपी भ्रामयन्त्वम्बरान् ॥

वीर्यबलवर्धित वज्रात्मिका मेदिनी संस्थिता (भुजदा)

पद्म हविरक्षिपु अभुव्रतो यव (चक्राङ्गचिचिभिः) पद्मा

स्थितो (ऽपि नायकः) ।

२० सप्तपदकमिव ब्रह्मखरो भुवि घोषीतमं

जराभरणविधाति वैखीतमो मेधि सत्त्वोत्तमः ॥

गगणतलस्थिहित्व तस्मैऽन्तमो शक्रदेवोत्तमः

मुचिश्चिरप्रसन्नगन्धोदकै विस्त्रयी नायकै ।

अपि च उरगराजा शीतोष्णदे वारिधरि शुभे

व्यमुद्यतान्तरीचि स्थिताः

अमरशतसहस्र गन्धोदकै विस्त्रयी नायकै ॥

५

लोकपालाश्च संभ्रान्त संधारयन्ती करैः शोभनैः ।

विमहसा इयं भूमिः कम्पते सत्तरावरा ॥

प्रभा च रुचिरा मुक्ता अपायाश्च विशोधिताः ।

क्लिशदुःखाश्च ते शान्ता जति लोकविनायकै ॥

शिपानि भरतः पुष्प जति स्त्रिन्नरनायकै ।

५०

कम सप्तपदा वीरः कम्पते वलवीर्यवान् ॥

पादौ निक्षिपते यव भूमौ पद्मवराः शुभाः ।

अभ्युन्नच्छन्तौ मङ्गां सर्वरत्नविभूषिताः ॥

यदा सप्तपदां गत्वा प्रहस्यरमुदाहरि ।

जराभरणविधाती भिषग्वर इवोन्नतः ॥

५५

लवलोकायित्वा च विशालदो दिशां ततो गिरां मुञ्चति अर्घ्ययुक्तां ।

अष्टौ ऽहं सर्वलोकस्य अष्टौ लोके विनायकः ।

इयं च जातिर्मम पश्चिमा (इति) ॥

हास्यं च मुक्तं नरनायकेन स लोकपालैर्महभिज्ञ मेन्द्रैः ।

प्रसन्नचित्तैर्वरगन्धवारिभिः संस्कारितो लोकहितार्थकारी ॥ २०

अपि चोरेन्द्रैः सहितैः समर्थैः गन्धोपधाराविभरैः क्षपिन्सु ।

अन्वि(पि) देवानयुता (स्थिता)ऽन्तरीचि क्षपिन्सु गन्धावजिने स्वयम् ॥

चेतं च विपुलं ह्येव चामराद्य शुभाश्वरान् ।

चन्तरीषं गता देवाः स्नापयन्ति नरर्पणे ॥

(पञ्चकुलिकशतानि प्रमूचन्ते स्म)

पुरुष त्वरितु गत्वा शुद्धोदनमग्नवीत् हर्षितौ

५ वृद्धिं विपुलं जातु देवा सुतो भूषितो नक्षत्रैः ।

महकुलरत्ननक्ष (वृद्धिभूता) ज्योती जसौ चक्रवर्तीचरः

न च भवि प्रतिश्रुतु जम्बुधरे एकच्छत्रो भवेत् ॥

द्वितीयं पुरुष गत्वा (राशि) शुद्धोदने स्नेपयित्वा क्रमे

वृद्धिं विपुलं देव जाता नृपे शाकियानां कुले ।

१० पञ्चविंशतिसहस्र जाताः सुताः शाकियानां नृपे

सर्वे वल्लर्षेय नपाः समा वृषधर्षाः परैः ॥

अपह पुरुष आह देवा युष्मा नन्दशब्दं ममा

छन्दकप्रमुखानि चेटीसुता जात अष्टौ गता ।

अपि च दशसहस्र जाता हयाः कण्डकस्य सखा

१५ तुरगवरप्रधानं हिमप्रभा मञ्जुकेशावराः ॥

विंशतिं च सहस्र पर्यन्तकाः कोटुराजस्तथा

नृपति कम तलेभि चान्वाकमी साधु देवा जया ।

आज्ञा खलु ददाहि मच्छाम किं वा करोमी नृपा

त्वमिह वशिषु प्राप्तु भृत्या वर्य भट्टदेवा जया ॥

२० विंशतिं च सहस्र जागोत्तमा हिमजातोच्चला

त्वरितमुपगमिन्सु राज्ञो गृहं नवमाना नभे ।

लुण्णसवन्नवत्सगोपासुखा जात पट्टिग्रता

इयमपि मुनि देवदेवोत्तमे वृद्धि राक्षो गृहे ॥

अपि च नृपति मच्छ प्रेष स्वयं सर्वमेव प्रभो

पुनर्निज प्रभे ।

नरमरुतसहस्र ये हर्षिता दृष्ट जाति गुणो

५

बोधिवर अशोक संप्रसृताः क्षिप्र भोमो जिनाः ॥ इति ॥

इति हि भिक्षवो जाति बोधिसत्त्व तत्पुण्यं दाननिमग्नः पुनरुत्तरि
प्रवर्तते स्म । पञ्च च कुलिकाशतानि प्रसूयन्ते स्म । दश च कन्या-
सहस्राणि यशोवतीप्रमुखाणि । अष्टौदामीशतानि अष्टौदासशतानि
अन्धकप्रमुखाणि । दश वडवासहस्राणि दश किशीरसहस्राणि १०
कण्डकप्रमुखाणि । पञ्च करेणुसहस्राणि पञ्च पिङ्गसहस्राणि प्रसूयन्ते
स्म । तानि सर्वाणि राज्ञा शुद्धोदनेन पुनर्वरोपेतानि कुमारस्य
कीदार्थं दत्तान्मभूवन् ॥ चतुर्णां च द्वीपकोटीशतसहस्राणां मध्ये
पृथिवीप्रदेशे अचत्तयष्टिः प्रादुरभूदन्तर्हीपि च चन्दनवनं प्रादुर्बभूव ।
बोधिसत्त्वस्य परिभोगार्थं बोधिसत्त्वस्त्रिवानुभाविनः पञ्च घोषानशतानि १५
समन्तान्नगरस्य प्रादुर्बभूवुर्बोधिसत्त्वस्य परिभोगाय । पञ्च च विधा-
नसहस्राणि धरणीतन्नादुत्सुखं मुखं दर्शयन्ति स्म ॥ इति हि ये
केचिद्ब्राह्मः शुद्धोदनस्वार्याभिप्रेता अभूवन् ते सर्वे समुद्राभिप्रेता
अभूवन् संसिद्धाः ॥

ततो राज्ञः शुद्धोदनश्चित्तदभूत् । किमहं कुमारस्य नामधेयं २०
करिष्यामीति ॥ ततोऽस्थितदभूत् । अस्य हि जातमचिण मम सर्वार्थाः
संसिद्धाः । यन्वहमस्य सर्वार्थमिदं इति नाम कुर्यां ॥ ततो राज्ञा

बोधिसत्त्व महता सत्त्वरिण सत्त्वस्य सर्वार्थमिदो ऽयं कुमारो नाद्या
भवतु इति नामास्त्राकार्येति ॥

इति हि भिचवो जाते बोधिसत्त्व मातुः कुचिपार्थमद्यतमनुप-
हृतमभवद्यथा पूर्वं तथा पश्चात् ॥ चित्तवियब्दाम्बुक्षूपाः प्रादुरभूवन्
५ अपि च सुगन्धतैलपुष्करिण्यः ॥ पञ्चाप्सरःसहस्राणि दिव्यगन्धपरिवा-
सिततैलपरिगृहीतानि बोधिसत्त्वमातरमुपसंक्रम्य सुजातजाते तामज्ज्ञान-
लकायतां च परिपुच्छन्ति स्म । पञ्चाप्सरःसहस्राणि दिव्यानुलेपनप-
रिगृहीतानि बोधिसत्त्वमातरमुपसंक्रम्य सुजातजाते तामज्ज्ञानलकायतां
च परिपुच्छन्ति स्म । पञ्चाप्सरःसहस्राणि दिव्यगन्धोदकपरिपूर्णधट्टा-
१० परिगृहीतानि बोधिसत्त्वमातरमुपसंक्रम्य सुजातजाते तामज्ज्ञानलकायतां
च परिपुच्छन्ति स्म । पञ्चाप्सरःसहस्राणि दिव्यदारुचवीवरपरिगृही-
तानि बोधिसत्त्वमातरमुपसंक्रम्य सुजातजाते तामज्ज्ञानलकायतां च
परिपुच्छन्ति स्म । पञ्चाप्सरःसहस्राणि दिव्यदारुकामरणपरिगृहीतानि
बोधिसत्त्वमातरमुपसंक्रम्य सुजातजाते तामज्ज्ञानलकायतां च परिपु-
१५ च्छन्ति स्म । पञ्चाप्सरःसहस्राणि दिव्यतूर्यसंसीतिसंग्रभजितेन बोधि-
सत्त्वमातरमुपसंक्रम्य सुजातजाते तामज्ज्ञानलकायतां च परिपुच्छन्ति स्म ।
यावन्निवेह जम्बुद्वीपे बाह्याः पञ्चाभिज्ञा क्षययन्ते सर्वे गगणतलिनागत्य
राज्ञः मुहोदमस्य पुरतः स्थित्वा जयवृद्धिशब्दमनुश्रावयन्ति स्म ॥

इति हि भिचवो जातमाचो बोधिसत्त्वः सप्तरात्रं जुम्बिनीवने
२० दिव्यमानुष्यकैस्तूर्यताडावचरिः सत्क्रियते स्म । मुचक्रियते स्म । मान्यते
स्म । पूज्यते स्म । स्थावभोज्यत्वादनीयानि विग्राह्यन्ते स्म । सर्वशा-
स्त्रमणाय संनिपात्यानन्दशब्दमुदीरयन्ति स्म । दानानि च ददन्ति

स्य । पुण्यानि च कुर्वन्ति स्म । द्वाविंशच्च ब्राह्मणशतमहस्त्राणि दिने
दिने संतर्पन्ति स्म । येषां च धेनार्धेन तेभ्यस्तद्दीयते स्म । शक्यं
देवानामिन्द्रो ब्रह्मा च तस्यां ब्राह्मणपर्यदि मानवकरूपमभिनिर्मा-
यायामने निषयेमां मनुजानां नाशमभ्यभाषतां ॥

अपायास्तु यथा शान्ता सुखी सर्वं यथा जगत् ।

५

ध्रुवं सुखावहो जातः सुखे स्थापयिता जगत् ॥

यथा विततिमिरा चामा रविचन्द्रमुरग्रभाः ।

अभिभूता न भासन्ते ध्रुवं पुण्यप्रभोद्भवः ॥

पञ्चनयनयना यद्वच्च क्षीचहीनाः युजन्ति च ।

जन्तवः स्मृतीमन्तो भविता लोकचेतियः ॥

१०

न बाधन्ते यथा क्षिप्रं जातं मेघजनं जगत् ।

निःसंशये ब्रह्मकोटीनां भविता पुनरारुहः ॥

यथा संपुष्पिताः शाला मेदिनी च समा स्थिता ।

ध्रुवं सर्वजगत्पुण्यः सर्वज्ञो ऽयं भविष्यति ॥

यथा निराकुलो लोको महापद्मो यचोद्भवः ।

१५

निःसंशये महतिज्ञा लोकनाथो भविष्यति ॥

यथा च मृदुका वाता दिव्यगन्धोपवामिताः ।

शोभन्ति स्वाधि सत्त्वाणां वैश्वराजो भविष्यति ॥

वीतरागा यथा चिमे रूपधातौ मरुच्छताः ।

कृताङ्गानि नमस्सन्ते दक्षिणीयो भविष्यति ॥

२०

यथा च मनुजा देवान् देवाः पश्यन्ति मानुषान् ।

हेठयन्ति न चान्योन्यं सार्धवाहो भविष्यति ॥

यथा च ज्वलनः ज्ञानः सर्वा मयश्च विस्मिताः ।

सूक्ष्मे च कन्यते भूमिः भविता तत्त्वदर्शनः ॥ इति ॥

इति हि भिद्यः सप्तरात्रजातश्च बोधिसत्त्वश्च माता मायादेवी
कालमकरोत् । सा कालमता चाद्यविंशतिं देवैरुपपद्यत ॥ स्थात् खलु
५ पुनर्भिद्यवो युष्माकमेव बोधिसत्त्वापराधेन मायादेवी कालमतेति ।
न खल्वेवं द्रष्टव्यं ॥ तत्कस्माद्वेतोः । एतत् परमे हि तस्या चाद्युक्क-
माणमभूत् । अतीताग्रामपि भिद्यवो बोधिसत्त्वानां सप्तरात्रजातानां
जनेभ्यः कालमकुर्वन्त ॥ तत्कस्माद्वेतोः । विवृणुष्व हि बोधिसत्त्वश्च
परिपूर्णेन्द्रियस्याभिनिष्कामतो मातुर्हृदये स्फुटेत् ॥

१० इति हि भिद्यः सप्तमे दिवसे यादृशेनैव क्षुहेन मायादेवी
कपिलवस्तुनो महानगरादुद्यानभूमिमभिनिष्कान्ताभूत् । ततः कोटी-
शतसहस्रगुणोत्तरेण महाक्षुहेन बोधिसत्त्वः कपिलवस्तु महानगरं
प्राविशत् ॥ तस्य च प्रविशतः पथं पूर्णकुक्षसहस्राणि गन्धोदकपरि-
पूर्णाणि पुरतो गच्छन्ति स्म । एवं पथं कन्यासहस्राणि मयूरहस्तका-
१५ परिगृहीतानि पुरतो गच्छन्ति स्म । पथं च कन्यासहस्राणि तालवृक्षक-
परिगृहीतानि पुरतो गच्छन्ति स्म । पथं च कन्यासहस्राणि गन्धोद-
कभृङ्गारपरिगृहीतानि पुरतो गच्छन्ति स्म । मार्गमवसिञ्चन्ति स्म ॥
पथं च कन्यासहस्राणि त्रिचिचपटलकपरिगृहीतानि पुरतो गच्छन्ति
स्म । पथं च कन्यासहस्राणि त्रिविचित्रप्रलम्बनमान्तापरिगृहीतानि
२० पुरतो गच्छन्ति स्म । पथं च कन्यासहस्राणि रत्नभद्रालंकारपरिगृ-
हीतानि पुरतो गच्छन्ति स्म । मार्गं शोधयन्ति स्म ॥ पथं च कन्या-
सहस्राणि भद्रासनपरिगृहीतानि पुरतो गच्छन्ति स्म । पथं च

ब्राह्मणसहस्राणि घृष्टापरिगृहीतानि मातृन्मशब्दं आवयन्तः पुरतो
 गच्छन्ति स्म । विंशति नागसहस्राणि सर्वाङ्गकारविभूषितानि पुरतो
 गच्छन्ति स्म । विंशति हयसहस्राणि सुवर्णाङ्गकारसेकज्ञानि सर्वाङ्ग-
 कारविभूषितानि पुरतो गच्छन्ति स्म । अशीतिरथसहस्राणि उच्छ्रित-
 कचध्वजपटाकाकिङ्किनीजालसमलङ्कृतानि बोधिसत्त्वस्य पृष्ठतोऽनुगच्छ- ५
 न्ति स्म । चत्वारिंशत्यदातिसहस्राणि शूराणां वीराणां वराङ्गरूपिणां
 सैनदृढदयर्मज्जवचानां बोधिसत्त्व गच्छन्तमनुगच्छन्ति स्म । गगनतल-
 गतानि चाप्रमेयासंख्येयान्यभिज्ञातानि कामावचराणां रूपावचरदेव-
 पुत्रकोटीनयुतशतसहस्राणि नानाप्रकारमनेकवर्णहोधिषत्त्वस्य पूजां
 कुर्वन्तोऽनुगच्छन्ति स्म ॥ यस्मिंश्च वरप्रवररथे बोधिसत्त्वः समभिच्छेदो १०
 भूतः स कामावचरदेवैरेकैर्महावर्णैः समलङ्कृतो भूतः ॥ विंशति च
 देवकन्यासहस्राणि सर्वाङ्गकारविभूषितानि रत्नसूत्रपरिगृहीतानि तं
 रथं सहन्ति स्म । द्रयोद्याप्सरसोर्यथै एका मानुषी कन्या द्रयोमा-
 नुषीकन्योर्यथै एकाप्सरा । न चाप्सरसां मानुषीणामामगन्धं विघ्नन्ति
 स्म । न च मानुषा अप्सरसां रूपं दृष्ट्वा प्रमादमापद्यन्ते स्म । यदिदं १५
 बोधिसत्त्वस्य तेजोऽनुभावेन ॥

इति हि भिक्षवः कपिलाहये पुरवरे सर्वार्थसिद्धाय पञ्चमार्गैः
 शास्त्रशतैः पञ्च गृहशतानि निर्मापितान्यभूवन् बोधिसत्त्वमुद्दिशन् । ते
 बोधिसत्त्वे भगवन् प्रविशन्त्येकस्मिन्गृहद्वारसूत्रे स्निग्धा लताजलिपुट-
 तामिनतकाद्याः सगौरवा एवमाहुः । इह भोः सर्वार्थसिद्धं प्रविश । २०
 इह भो देवातिदेव प्रविश । इह भोः शुद्धसत्त्व प्रविश । इह भोः
 सारथिवर प्रविश । इह भोः प्रीतिप्रामोद्यकर प्रविश । इह भो

अनिन्दितयशः प्रविश । इह भोः समन्तचक्षुः प्रविश । इह भोः
जसमसम प्रविश । इह भोः असदृशगुणतिजोधर लक्ष्म्यानुव्यजनस्वर्न-
जतकाय प्रविशेति ॥ (ततश्चोपादाय कुमारस्वह सर्वार्थसिद्धः सर्वार्थ-
सिद्ध इति संज्ञामगमत्) ॥

- ५ तत्र राजा शुद्धोदनस्तेषां सर्वेषामनुवर्तनार्थं बोधिसत्त्वं सर्वगृहेषु
प्रवेष्ट्वा चतुर्णां भासानामव्ययाद्बोधिसत्त्वं स्वगृहे प्रवेशयति स्म । तत्र च
नानारत्नजूहो नाम महाप्रासादस्य बोधिसत्त्वः समाकूडोऽभूत् ॥ तत्र ते
वृद्धवृद्धाः शाक्याः सेनियस्यैवं मतं चारयन्ति स्म । का नु खलु समर्था
बोधिसत्त्वं गोपायितुं क्लियितुं ममायितुं हितचित्ततया सौचचित्ततया
१० गुणचित्ततया सौम्यचित्ततया चेति ॥ तत्र पक्ष भावाणि शाक्यवधूशता-
न्विका एवमाहुः । अहं कुमारमुपस्थास्य इति ॥ तत्र महल्लकमहल्लिकाः
शाक्या एवमाहुः । सर्वा एता वधूका नवा दृष्टास्तरुण्यः । रूपयौ-
वनमदमत्ता निताः समर्था बोधिसत्त्वं कालेन कालमुपस्थापयितुं । अथ
च पुनरियं महाप्रजापती गीतमी कुमारस्य मातृत्वसा । एषा समर्था
१५ कुमारं सम्यक्मुखेन संवर्धयितुं । राजानं च शुद्धोदनमभिधारयितुं ॥
इति हि ते सर्वे समया भूत्वा महाप्रजापती गीतमीमुत्साहयन्ति
स्म ॥ इति हि महाप्रजापती गीतमी कुमारं संवर्धयति स्म ॥ तत्र
बोधिसत्त्वस्यार्थं हाचिंशहात्र्यः संस्थापिता अभूवन् । अष्टावहूधात्र्यः ।
अष्टौ चीरधात्र्यः । अष्टौ मलधात्र्यः । अष्टौ क्रीडाधात्र्यः ॥

- २० ततो राजा शुद्धोदनः सर्वे शाक्यगणे सेनियस्यैवं मीमांसते स्म ।
किं नु खल्वयं कुमारो राजा भविष्यति चक्रवर्त्योऽस्तिदमिनिष्कमि-
ष्यति प्रवज्जायि ॥

तेन च समयेन हिमवतः पर्वतराजस्य पार्श्वे अक्षितो नाम
 महर्षिः प्रतिवसति स्म । पञ्चामिन्नः सार्धं भरद्वाजेन भागिनेयेन ॥
 स बोधिसत्त्वस्य जातमानस्य बह्व्याद्यर्थान्नृतप्रातिहार्याणां द्राक्षीत् ।
 गमणतलमतांश्च देवपुत्रान् बुद्धशब्दमनुधावयतो ऽम्बराणि च आमयत
 इत्यतः प्रमुदितान् भ्रमतो ऽद्राक्षीत् ॥ तस्मैतद्भूत । यन्वहं ज्वजो- ५
 कथेयमिति । स दिक्ष्वेन चक्षुषा सर्वं जम्बुद्वीपमनुविनोक्त्यग्नद्राक्षीत्
 कपिलाङ्गये महापुरवरे राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहे कुमारं जातं शतपु-
 ष्यतेऽक्षेजितं सर्वलोकमहितं द्वाविंशत्यहापुरुषलक्षैः समलङ्कृतमात्रं ।
 दृष्ट्वा च पुनर्नरदत्तं मानवकमामन्वयति स्म । यत् खलु मानवक
 जातोऽयम् जम्बुद्वीपे महारत्नमुत्पन्नं । कपिलवस्तुनि महानगरे राज्ञः १०
 शुद्धोदनस्य गृहे कुमारो जातः शतपुष्यतेऽक्षेजितः सर्वलोकमहितो
 द्वाविंशत्यहापुरुषलक्षैः समन्वागतः ॥ स चेत्सो ऽगारमध्यावसिष्यति
 राजा भविष्यति चतुरङ्गचक्रवर्ती विजितवान् । धार्मिको धर्मराजो
 जानपदस्यामवीर्यप्राप्तः सत्तरत्नसमन्वायतः । तस्मैमानि सप्त रत्नानि
 भवन्ति । तद्यथा । चक्ररत्नं हस्तिरत्नं जम्बरत्नं मणिरत्नं स्त्रीरत्नं गृह- १५
 पतिरत्नं परिणायकरत्नं । एवं सत्तरत्नसंपूर्णस्यास्य पुत्रसङ्गत्वं भविष्यति ।
 शूराणां वीराणां वराङ्गदूषिणां परसैन्यप्रमदकानां । स हर्षं महा-
 पुष्टिवीमण्डले समुद्रपरिषमदण्डेनाशस्त्रेण सैन्यं (धर्मेण) वल्लेनाभि-
 भूयामिनिर्जित्य राज्यं करिष्यत्येवमाधिपत्येन । स चैत्पुनरमारादन-
 गारिकां प्रव्रजिष्यति । तथानतो भविष्यति अहंन् सम्यक्तेबुद्धो नेता २०
 अनन्धनेयः शास्त्रा लोके संबुद्धः । तदेतत्पुण्यसकमिधावस्तद्भूतमिति ॥

अथ खल्वसितो महर्षिः सार्धं नरदत्तेन साभिनिधेन राजहंस
इव गगणतलादभ्युदस्य समुत्प्लुत्य येन कपिलवन्तु महानगरं तेनो-
पसंक्रामदुपसंक्रम्य अहिं प्रतिसेह्य पञ्चानेव कपिलवन्तु महानगरं
प्रविष्टः येन राज्ञः शुद्धोदनस्य निविशन् तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य
५ राज्ञः शुद्धोदनस्य गृहद्वारे ऽस्मात् ॥

इति हि भिक्षवो ऽसितो महर्षिः पश्नति स राज्ञः शुद्धोदनस्य
गृहद्वारे ऽनेकानि प्राणिशतसहस्राणि सेनियतितानि ॥ अथ खल्व-
सितो महर्षिर्दौवारिकमुपसंक्रम्यैवमाह । नष्टं त्वं भोः पुरुष राज्ञः
शुद्धोदनस्य निवेदय द्वारि अपिर्ष्ववस्थित इति ॥ परमेति दौवा-
१० रिको ऽसितस्य महर्षेः प्रत्युत्पद्य येन राज्ञा शुद्धोदनस्तेनोपसंक्रा-
मदुपसंक्रम्य कृताञ्जलिपुटो राजानं शुद्धोदनमेवमाह । यत् खलु
देव जानीया अपिजीर्णो वृद्धो महल्लङ्को द्वारे स्थितः । एवं च
वदति राजानमहं द्रष्टुकाम इति ॥ अथ राज्ञा शुद्धोदनो ऽसितस्य
महर्षेरासन्नं प्रश्नाय तं पुरुषमेवमाह । प्रविशतु अपिरिति ॥ अथ
१५ स पुरुषो राजकुलान्निष्कम्यासितं महर्षिमैवमाह । प्रविशति ॥

अथ खल्वसितो महर्षिर्घनेन राज्ञा शुद्धोदनस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य
पुरतः स्त्रित्वा राजानं शुद्धोदनमेवमाह । त्रय त्रय महाराज चिर-
मायुः पालय धर्मेण राज्ञं कारयेति ॥

अथ स राजा शुद्धोदनो ऽसितस्य महर्षेरर्घपात्रमर्चनं च कृत्वा
२० साधु सुदु च परिगृह्य आसनेनोपनिमन्त्रयते स । सुखोपविष्टं चैनं
ज्ञात्वा समीरवः सुप्रतीस एवमाह । न काराम्यहं तव अपि दर्शनं ।
तत्त्वैर्नर्षिर्नेहाभागतो ऽसि किं प्रयोजनं ॥

एवमुक्तेऽसितो महर्षी राजानं शुद्धोदनमेतदबोधत । पुत्रस्य
महाराजं ज्ञातस्त्वहं द्रष्टुकाम इहागत इति ॥

राजा आह । स्वपतिं महर्षे कुमारो मुहूर्तमागमय यावदुत्पा-
स्यतीति ॥

अपिरबोधत । न महाराज तादृशं महापुरुषाक्षरं स्वपतिं ५
जागरणीयास्तादृशः सत्पुरुषा भवन्ति ॥

इति हि भिषगो बोधिसत्त्वोऽसितस्य महर्षेरनुकम्पया जा-
गरन्निमित्तमकूरोत् ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनः सर्वार्थसिद्धे
कुमारमुभाभ्यां पाणिभ्यां साधु च सुष्ठु चानुपरिगृह्णासितस्य महर्षे-
रलिकमुपनामयति स्म ॥ १०

इति ह्यसितो महर्षिवीथिमत्त्वमवलोक्य द्वाविंशता महापुरुष-
लक्षणीः समन्वागतमशीत्यनुयञ्जनमुविचित्रगात्रं शक्रब्रह्मलोकपालातिर-
जवपुषं दिनकरगतसहस्रातिरकतेजसं सर्वोद्गमुन्दरं दृष्ट्वा चोदानमु-
दानयति स्म । आश्चर्यपुङ्गवो वतायं लोके प्रादुर्भूतः (महाचर्यपुङ्गवो
वतायं लोके प्रादुर्भूतः) । इत्युत्पाद्यासनात्कृताञ्जलिपुटीं बोधिसत्त्वस्य १५
चरणयोः प्रक्षिपत्य प्रदक्षिणीकृत्य च बोधिसत्त्वसंज्ञैः परिगृह्य निधा-
यन्नवस्थितोऽभूत् ॥ सोऽद्राघीद्बोधिसत्त्वस्य द्वाविंशन्महापुरुषलक्षणानि
यैः समन्वागतस्य पुरुषपुङ्गवस्य द्वे गती भवती नान्या । स चेदया-
रमधावसति राजा भवति । यत्तुरङ्गश्चक्रवर्ती पूर्ववयावदेवैश्वर्याधि-
पत्येन । स चित्पुनरगारादनगारिको प्रव्रजति तथागतो भविष्यति २०
विष्णुशब्दः सम्यक्शब्दः ॥ स तं दृष्ट्वा मारोदीदशूणि च प्रवर्तयन्
गभीरं च निश्चसति स्म ॥

अद्राचीद्राजा शुद्धीदनो ऽसितं महर्षिं रुदनामश्रुणि च
प्रवर्तयमानं गन्धीरं च निःश्वसन् । दृष्ट्वा च सेहर्षितरोमकूपजा-
तस्त्वरितं त्वरितं दीनमना असितं महर्षिमेतदबोचत् । किमिदमृषे
रोदसि अश्रुणि च प्रवर्तयसि गन्धीरं च निःश्वससि । मा खनु
५ कुमारस्य काचिद्विप्रतिपत्तिः ॥

एवमुक्ते ऽसितो महर्षी राजानं शुद्धीदनमेवमाह । नाहं
महाराज कुमारस्त्वायेन रोदिमि नाप्यस्य काचिद्विप्रतिपत्तिः । किं
त्वात्मानमहं रोदिमि ॥ तत्कस्माद्विप्रोः । अहं च महाराज जीर्णो
वृद्धो महत्बलको ऽयं च सर्वार्थसिद्धः कुमारी एवमननुत्तरां सम्यक्-
१० बोधिमभिसंभोत्स्वत्यभिसंनुध्य चानुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यति ।

अप्रवर्तितं अमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मरिगेन वा अन्येन
वा पुनः केनचिद्धीके सहधर्मेण । सदैवकस्य लोकस्य हिताय
मुखाय धर्मं देशयिष्यति । आदौ कल्पाय मध्ये कल्पाय पर्ववसाने
कल्पाय स्वर्गं भुवज्जनं केवलं परिपूर्णं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं
१५ सत्त्वानां संप्रकाशयिष्यति । अस्मान् धर्मं श्रुत्वा जातिधर्माणः सत्त्वा
आत्मा परिमोचन्ते । एवं जरात्वाधिमरणशोकपरिदेवदुःखदीर्घमस्त्रो-
पायासेभ्यः परिमोचन्ते । रागेदेषमोहापिसेतज्ञानां सत्त्वानां सहस्र-
जलवर्षेण प्रह्लादनं करिष्यति । नानाकुट्टित्यहङ्गप्रस्कन्धानां सत्त्वानां
कुपयप्रयातानामृजुमर्गेण निर्वीर्यपथमुपनिष्यति । संसारपञ्जरधारका-

२० षड्वहानां क्लेशवन्धनवहानां सत्त्वानां बन्धननिर्मोक्षं करिष्यति ।
अज्ञानतमलिमिरपटलपर्यवहनहनयनानां सत्त्वानां मञ्जाचक्षुर्वहत्या-
दयिष्यति । क्लेशशब्दविहानां सत्त्वानां शब्दीहरणं करिष्यति । तद्यथा

महाराज श्रीदुस्वरपुष्प कदाचित्कर्हिचिन्नोक्ते उत्पद्यते । एवमेव
महाराज कदाचित्कर्हिचिद्वज्रभिः कल्पकोटिनद्युतैर्बुद्धा भगवन्तो
जीवे उत्पद्यन्ते ॥ सो ऽयं कुमारो वषट्मनुत्तरां सम्यक्बोधिमभि-
संभोत्स्यते । अभिसंबुध्वा च सत्त्वकोटीनियुतशतसहस्राणि संसारसा-
गरात् पारमुत्तारयिष्यति । अमृतं च प्रतिष्ठापयिष्यति ॥ वयं च तं ५
बुद्धरत्नं न द्रक्ष्याम इतिव तदहं महाराज रोदिमि परिदीनमना
दीर्घं च निश्चसामि । यदहमिमं नारोम्ये ऽपि राधयिष्यामि ॥

यथा ह्यस्माकं महाराज मन्त्रवेदशास्त्रेष्वान्वहति । नार्हति
सर्वार्थसिद्धः कुमारो ऽगारमध्यावसितुं ॥ तत्कस्य हेतोः । तथा
हि महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारो द्वाविंशता महापुरुषलक्षणैः १०
समन्वागतः ॥ कतमेद्वाविंशता । तद्यथा । उष्णीषशीर्षां महाराज
सर्वार्थसिद्धः कुमारः । अनेन महाराज प्रथमेन महापुरुषलक्षणेन
समन्वागतः सर्वार्थसिद्धः कुमारः । भिन्नाञ्जनमयूरकलापाभिनीलव-
ज्जितप्रदचिणावर्तकेशः । समविपुलललाटः । जगतां महाराज सर्वार्थ-
सिद्धस्य कुमारस्य भुवोर्मध्ये जाता हिमरजतप्रकाशा । गोपधनेवः । १५
अभिनीलनेवः । समचत्वारिंशदन्तः । अविरलदन्तः । शुक्लदन्तः ।
ब्रह्मसूरो महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । रसरसायवान् । प्रभूतत-
नुजिह्वः । सिंहहनुः । सुसंवृत्तस्कन्धः । सप्रोत्सदः । चितान्तरासिः ।
सूक्ष्मसुवर्णवर्णकृपिः । श्लितो ऽनवनतप्रलम्बबाहुः । सिंहपूर्वार्धकायः ।
अयोधपरिमण्डलो महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । एकीकरोमा । २०
ऊर्ध्वाद्याभिप्रदचिणावर्तरोमाः । जोशोपगतवस्त्रिगुह्यः । सुविवर्ति-
तोरुः । एणियमृगराजब्रह्मः । दीर्घाङ्गुलिः । आद्यतपार्थिपादः ।

उत्सङ्गपादः । मृदुतरुणहस्तपादः । बालाङ्गुलिहस्तपादः । दीर्घाङ्गुलि-
 रधःकृततलयोर्महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारस्य चक्रे जति चित्रे
 (अर्चिष्मती प्रभास्तेरिति) सहस्रारि सनेमिके सनाभिके । सुप्रति-
 धितसमपादौ महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । अनेन महाराज
 ५ द्वाविंशतमेन महापुरुषलक्षणैः समन्वागतः सर्वार्थसिद्धः कुमारः ।
 न च महाराज चक्रवर्तिनामेवविधानि लक्षणाणि भवन्ति । बोधि-
 सत्त्वानां च तादृशानि लक्षणाणि भवन्ति ॥

संविद्यते यत्पु पुनर्महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारस्य काये
 शीतलनुचञ्जनानि । येऽ समन्वागतः सर्वार्थसिद्धः कुमारो नाहं-
 १० वारमध्याचमितुं । चक्षुःशर्मभिलिखमिष्यति प्रव्रज्यायै ॥ कतमानि च
 महाराज तान्यशीतलनुचञ्जनानि । तद्यथा । तुङ्गनखस्य महाराज
 सर्वार्थसिद्धः कुमारः । ताम्रनखस्य स्निग्धनखस्य वृत्ताङ्गुलिस्य अनुपू-
 र्वमिच्छाङ्गुलिस्य गूढागिरस्य गूढगुल्फस्य धनसंधिस्य अविषमसमपादस्य
 आयतपाणिस्य महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । स्निग्धपाणिलेखस्य
 १५ तुल्यपाणिलेखस्य गम्भीरपाणिलेखस्य अजिह्वापाणिलेखस्य अनुपूर्वपाणि-
 लेखस्य विम्बोष्ठस्य मोक्षध्वजशब्दस्य मृदुतरुणताद्यजिह्वस्य रजगरजिता-
 भिलिनितमिषस्तरमधुरमञ्जुषोषस्य परिपूर्णचञ्जनस्य महाराज सर्वार्थ-
 सिद्धः कुमारः । प्रलम्बवाङ्मस्य शुचिगात्रयस्तुसंपन्नस्य मुदुगात्रस्य
 विशालगात्रस्य चर्दीनगात्रस्य अनुपर्वोन्नतगात्रस्य सुसमाहितगात्रस्य
 २० सुविभक्तगात्रस्य पुष्पविमुलसुपरिपूर्णानुमण्डलस्य वृत्तगात्रस्य महाराज
 सर्वार्थसिद्धः कुमारः । सुपरिमृष्टगात्रस्य अजिह्ववृषभगात्रस्य अनुपूर्व-
 गात्रस्य गम्भीरनाभिस्य अजिह्वनाभिस्य अनुपूर्वनाभिस्य शुच्चाचारस्य

अपभ्रंशमन्त्राणादिकञ्च परमसुविशुद्धवित्तिमिरालोकसमन्तप्रभञ्ज
 नाशविनाशितगतिञ्च महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । सिंहविक्रान्तग-
 तिञ्च अपभ्रंशिकान्तगतिञ्च हंसविक्रान्तगतिञ्च अभिप्रदक्षिणावर्तगतिञ्च
 पुनःकुपिञ्च मृष्टकुपिञ्च अविहङ्गकुपिञ्च चापोदरञ्च अपगतहृद्दोष-
 नीलकानकादुष्टशरीरञ्च वृत्तद्वयञ्च महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । ५
 तीक्ष्णद्वयञ्च अनुपूर्वद्वयञ्च तुङ्गनामञ्च शुचिनयनञ्च विमलनयनञ्च
 प्रहसितनयनञ्च आशयनयनञ्च विशालनयनञ्च नीलकुवलयदलसदृश-
 नयनञ्च सहितभूञ्च महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । चित्तभूञ्च
 अमितभूञ्च संगतभूञ्च अनुपूर्वभूञ्च पीनगण्डञ्च अविपमगण्डञ्च अप-
 रितगण्डदीपञ्च अनुपहतकुष्ठञ्च सुषिदितेन्द्रिञ्च सुपरिपूर्णेंद्रिञ्च १०
 महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । संगतमुखललाटञ्च परिपूर्णोत्तमाङ्गञ्च
 अमितकेशञ्च सहितकेशञ्च (सुसंगतकेशञ्च) सुरभिकेशञ्च अप्रसपकेशञ्च
 अनाकुलकेशञ्च अनुपूर्वकेशञ्च मुकुटितकेशञ्च जीवत्सस्त्रस्तिकनन्धावर्त-
 वर्धमानसंज्ञानकेशञ्च महाराज सर्वार्थसिद्धः कुमारः । इमानि तानि
 महाराज सर्वार्थसिद्धञ्च कुमारश्चाशीत्यनुव्यञ्जनानि । यैः समन्वागतः १५
 सर्वार्थसिद्धः कुमारो नाहंत्वनारमध्यावसितुं । अवञ्जमभिनिक्रमि-
 ष्यति प्रव्रज्यायै ।

अथ खलु राजा शुद्धोदनो ऽसितस्त्र महर्षेः सकाशात्कुमारस्त्रेदे
 आकर्ण्य श्रुत्वा संतुष्ट उदय आत्तमनाः प्रसुदितः प्रीतिसौमनस्त्रजात
 उत्थायासनाह्वोधिस्तत्पुत्र चरणयोः प्रणिपत्येमां गायाममाधत । २०

वन्दितस्त्वं सुरैः भेद्भिः अविभिद्यामि पूजितः ।

वैद्यं सर्वस्य लोकस्य वन्दे ऽहमपि त्वां विभो ॥

इति हि भिषगो राजा शुद्धोदयो ऽसितं महर्षिं सार्धं
नरदत्तेन भागिनियेनानुहूपेण भोजेन सेतयति स्म । संतर्प्या-
भिवाद्य प्रदक्षिणमकरोत् ॥ अथ खल्वसितो महर्षिस्तत एवर्त्ता
विहायसा प्राक्रमत् । येन स्वाश्रमस्तेनोपासकामत् ॥

- ५ अथ (खलु द्वयं संक्रम्य) तत्र खल्वसितो महर्षिर्नरदत्तं मान-
वकमेतदबोधत् । यदा त्वं नरदत्तं शृणुष्या बुद्धो लोके उत्पन्न इति
तदा त्वं गत्वा तस्मै शासने प्रव्रजे । तस्मै भविष्यति दीर्घरात्रमर्थाय
हिताय सुखायैति ॥

तत्रेदमुच्यते ।

- १० बृहदा देवगणात्मसलगतान् बुद्धश्रवोद्धारिणो
देवर्षीरसितो ऽद्विकन्दरगतः प्रीतिं परां प्राप्तवान् ।
बुद्धो नाम पदे किमेतदिह भोः हर्षावहं प्राणिनां
प्रज्ञादं मम काय इति सुखितं शान्तं च चित्तं परं ॥
- किं देवो तमुरो ऽथवापि स भवेद् नरुद्धो ऽथवा किन्नरः
१५ बुद्धो नाम किमेतदश्रुतपदं प्रीतिकरं मोदनं ।
दिव्या चक्षुषं प्रेक्षते दशदिशः शैलान् महतीं सागरान्
भूयः पश्यति चाद्भुतं वज्रविधं भूमीं गिरीं सागरं ॥
- आमेधं प्रविराजते नुबच्चिरा प्रज्ञादयन्ती तनुं
जाताश्चैव यथा हि शैलशिखरि स्निग्धाः प्रवाडाङ्गुराः ।
२० बुधाश्चैव यथा सुपुष्पभरिता नानाफलैर्मण्डिताः
सुवक्त्रं चिभवि भविष्यति लघु रत्नोद्भवः शोभनः ॥

भूमिर्भाति यथा च पाणिसदृशा सर्वा समा निर्मला
 देवाश्चिव यथा प्रहृष्टमनसः सि क्षामयन्त्वम्बरान् ।
 यद्गत्तामरनामराजनिर्लये रत्नाः क्षयन्ते ऽद्भुताः
 सुव्यक्तं जिनरत्न अम्बुनिर्लये धर्माकरस्योद्भवः ॥

यद्ब्रह्मान्त अपाय दुःखविगताः सत्ताश्च सौख्यान्विताः ५
 यद्ब्रह्मैवगणा नभस्तलगतं गच्छन्ति हर्षान्विताः ।
 यथा च क्षिप्रधरवं मनोज्ञं शुणुया दिव्यान् संगीतिनां
 रतनस्था इव प्रादुर्भावु चिम्बे यस्या निमित्ता इमे ॥

असितः प्रेषति अम्बुसाङ्गयमिदं दिव्येन वै चक्षुषा
 सो ऽद्राचीत् कपिलाङ्गये पुरवरं शुद्धोदगस्थानये । १०
 जातो लक्षणपुष्पतेजभरितो नारायणस्यामवान्
 दृष्ट्वा चान्तमना उद्ग्रमनसः क्षामास्त्रं संवर्धितः ॥

उद्युक्तस्त्वरितो ऽतिविक्रितमना चासौ स्वशिष्यान्वितः
 आगत्वा कपिलाङ्गये पुरवरं द्वारि स्थितो भूपतिः ।
 अनुब्रूया ब्रह्मपाणिर्कोटिनयुता दृष्ट्वा अपिर्जीर्णकः १५
 अवची सारथि राज्ञ वेदय लघुं द्वारि अपिः तिष्ठति ॥

श्रुत्वा चाशु प्रविष्ट राजभवनं राजसमाख्यातवान्
 द्वारि देव तपस्वि तिष्ठति महान् जीर्णो अपिर्जीर्णरः ।
 सो चापी अभिनन्दति अपिवरः प्रविष्टु राज्ञो गृहं
 आज्ञा दीयतु ताव पार्थिववरा देमि प्रवेशं तथा ॥ २०

आप्या चासनमस्य चाह नृपतिः गच्छ प्रवेशं दद
 असितः सारथिवाक्यं श्रुत्वा मुदितः प्रीत्या मुखेनान्वितः ।

- शीतं वारि यथाभिकाङ्क्षितुं तृपितो मुक्तादितो चाग्रन
 तद्वत्सुखाभिनन्दितो अधिवरः तं द्रष्टुं सत्त्वोत्तमं ॥
- जय भोः पार्थिव इत्युवाच मुदितो चायुं चिरं पालय
 वृद्धिं कृत्वा निपन्न दान्तमनसः शान्तिद्विजः सूरतः ।
- ५ राजा वै अभिवाद्य तं सुनिभृतं प्रोवाच किं कारणं
 आगामस्त्वव पार्थिवेन्द्रनिजये तद्रूहि शीघ्रं मुने ॥
- पुत्रस्य वररूपं पारमितातो जातो महातिष्ठमान्
 द्वाविंशद्वरजवर्णैः कवचितो नारायणस्यामवान् ।
- तं द्रष्टुं हि भवेत्पितं नरपतिं सर्वाण्यसिद्धं क्षिप्तुं
 १० इत्यर्थं समुपागतो ऽस्मि नृपते नास्त्वन्वकार्थं मम ॥
- साधु स्वागतु चाचसे किलमित्रः प्रीतो ऽस्मि ते दर्शनात्
 एषो ऽसौ शयितः कुमार वरदो द्रष्टुं न शक्यो ऽधुना ।
- साधु ताव मुहूर्तमागम इहा च द्रष्टव्यं मे निमलं
 चन्द्रं वा यद्य पूर्णमासि विमलं तारागणैर्मण्डितं ॥
- १५ यद् चासौ प्रतिबुद्ध सारथिवरः परिपूर्णचन्द्रमभः
 तद् राजा प्रतिबुद्धा वद्विवपुषं कुर्यातिरेकप्रभं ।
- इत्था पञ्च ऋषे नृदेवमहितं हिमाचलिन्योपमे
 असितो वृष्ट च तस्मा तौ सुचरणी चक्राङ्कितौ शोभनी ॥
- प्रकृत्याथ ततः कृताञ्जलिपुटौ चरणानि भो वन्दते
 २० चङ्क्षु नृह्य महात्मशास्त्रकुशलो निधायतो प्रेक्षते ।
- सो ऽपञ्चद्वरजवर्णैः कवचितं नारायणस्यामवं
 शीर्षं कम्बु स वेदशास्त्रकुशलो द्वे तस्य पञ्चव्रती ॥

राजा वा भवि चक्रवर्ति बलवान् बुद्धो व लोकोत्तमः

वाप्य त्वत्क सुदीनकायममसौ मन्वीर निश्चयः च ।

उद्विपन्न बभूव पार्श्ववराः किं ब्राह्मणो रोदिती

मा विप्रं खलु पश्यते ऽयमस्मिन्तः सर्वार्थसिद्धयः मे ॥

भूतं व्याहर किं तु रोदिषि अयि श्रेयो ऽथ किं यापके

५

पापं नास्ति न चान्तरायमिह भोः सर्वार्थसिद्धयः ते ।

आत्मानं वञ्च सोपमी नरपते जीर्णो ऽस्मि यज्ज्वरः

यदयं भिष्यति बुद्ध लोकात्महितो धर्मं यदा वक्ष्यति ॥

न द्रष्टुं चञ्च लब्धप्रीतिममसौ इत्यर्थं रोदान्वहं

यस्या काचि भवन्ति लक्षणवरा द्वाविप्रति निर्मला ।

५०

हे तन्मा मतयो न अन्य मृतिया जानीष्व एवं नृप

राजा वा भवि चक्रवर्ति बलवान् बुद्धो ऽथ लोकोत्तमः ॥

नायं कामगुणैर्भिरर्थिषु पुनः बुद्धो अयं भिष्यति

श्रुत्वा व्याकरणं क्षपिः स नृपतिः प्रातिं मुक्षं लब्धवान् ।

प्रत्युत्वाय ततः कृताञ्जलिपुटो चरणवसो वन्दते

१५

देवैस्त्वं स्वभिपूजितः सुवन्दवान् क्षपिभिश्च संवर्षितः ॥

वन्दे त्वां वरसार्धवाहं विभवे सर्वे अग्रे पूजितं

अस्मिन्तः प्राह च भागिनेय मुदितः संश्रूयतां भावतो ।

बुद्धावोधि यदा शृणोसि अगतो चर्तति चक्रं ह्ययं

शीघ्रं भद्रव शासने ऽस्य मुनये तत्प्राप्यसे निर्वृतिं ॥

२०

वन्दित्वा चरणीं ह्यसौ मुनिवरः कृत्वा च प्रादक्षिण्यं

जामा ते नृपते मुलञ्च त्रिपुला यस्मिद्भुजानि मुतः ।

एषो लोक सदेवकं समनुजं धर्मेण तर्पयति

निष्कामं क्षयिणाह्वयादृषिवरो ऽरण्ये स्थितः स्वाश्रमे ॥ इति ॥

इति हि भिषवो जातमात्रस्य बोधिसत्त्वस्य महेश्वरो देवपुत्रः
 शुद्धावासकायिकान्देवपुत्रानामन्यैवमाह । यो ऽसौ भार्गो असेष्य-
 ५ कल्पकोटिनियुतशतसहस्रमुकृतकर्मदानशीलचान्निवीर्यध्यानप्रज्ञोपाय-
 श्रुतचरणव्रततपःसुचरितचरणः । महामैत्रीमहाकरुणामहामुदितासम-
 न्वागतः । उपेक्षामुद्रतचित्तः । सर्वसत्त्वहितमुखोद्यतः । दृढवीर्यक-
 वचसुसंवाहसेनः । पूर्वजिनकृतकुशलमूलोदितः । शतपुष्पलक्षणसम-
 लेकृतः । मुकृतनिश्चयपराक्रमः । परचक्रप्रमथनः । सुविमलशुद्धाश्रयसंपन्नः
 १० सुचरितचरणी महाज्ञानकेतुध्वजः । मारजलान्तकरणः । विसाह-
 समहासाहससार्धबाहः । देवमनुष्यपूजितमहायज्ञायुष्टः । सुसमृद्ध-
 पुष्पनिचयनिम्नरणाभिप्रायो जातिवरामरणान्तकरः सुजातजातः ।
 इत्याकुराजकुलसंभूतो जगद्विबोधयिता बोधिसत्त्वो महासत्त्वो मनुष्य-
 लोक उपपन्नो न चिरादसावनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिमंभोत्यति ।
 १५ हन्त गच्छामसमभिवन्दिषु मानयितुं पूजयितुमभिसोतुमन्वेषां च
 मानाभिभूतानां देवपुत्राणां मानमददर्पेन्दुनार्थं । ते ऽस्मानभिवन्द-
 मानान्वृद्धा ते ऽपि बोधिसत्त्वं वन्दिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयि-
 ष्यन्ति च । तत्तेषां भविष्यति दीर्घरात्रमर्थाय हिताय सुखाय
 चावदमृताधिगमाय । राज्ञश्च शुद्धोदनस्य अयवृद्धिरनुयाविता
 २० भविष्यति । तत्त्वचाकरणेन च बोधिसत्त्वं चाकृत्य पुनरप्यावमि-
 ष्याम इति ॥

अथ खलु महेश्वरो देवपुत्रो द्वादशभिर्देवपुत्रशतसहस्रैः परि-
 वृतः पुरस्कृतः सर्वकपिलवस्तुमहानगरमवभासिन स्फुरच्चित्वा येन
 राज्ञः शुद्धोदनस्य निवेशनं ततोपसंक्रामदुपसंक्रम्य दीवारिके निवेश्य
 राज्ञास्वगुह्यातो राजकुले प्रविश्य बोधिसत्त्वस्य पादौ शिरसाभि-
 वन्द्यैकस्मिन्तरामङ्गं कृत्वा निष्कृतसहस्रकलः प्रदक्षिणीकृत्य बोधिस- ५
 त्वमङ्गि समारोप्य राजानं शुद्धोदनमावासायति स्म । तृष्टो महाराज
 भव परमप्रीतश्च ॥ तत्कस्माद्विदोः । यथा महाराज बोधिसत्त्वस्य
 जलधौरनुचञ्जनैश्च कायः समलंकृतो यथा च कुमारोऽभिभवति
 सदेवमानुषासुरलोकं वर्णेन तेजसा च यशसा जलम्बा च निःसंशयं
 महाराज बोधिसत्त्वोऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्वति ॥ १०

इति हि भिक्षवो महेश्वरो देवपुत्रः सार्धं शुद्धावासकायि-
 किर्देवपुत्रैर्बोधिसत्त्वस्य महत्पूजोपस्थानं कृत्वा बोधिसत्त्वं तत्तज्वाकरणेन
 व्याकृत्य पुनरपि स्वभवने प्राकामत ॥

तत्रैदमुच्यते ।

जातश्च तस्य गुणसागरसागरस्य

१५

ज्वाला सुरेश्वरमरुद्भवते उदयः ।

यस्या मुदुजभयघो वज्रकल्पकोट्या

हन्तेषु तं प्रजम पूजयितुं मुनीन्द्र ॥

परिपूर्णद्वादशसहस्र मरुद्दिशुवा

मखिरत्नचूडसमलंकृत इत्यवन्तः ।

२०

कपिलाङ्गयं पुरवरे समुपेत्य शीघ्रं

द्वारि स्थिता जरपतेः मुचिलम्बचूडाः ॥

ते द्वारपालमवदन् सुमनोजघोषाः

प्रतिवेद्यस्त नृपते भवन् प्रविष्टः ।

दीवारिको वचनं कृत्वा गृहं प्रविष्टः

प्रहृष्टताञ्जलिपुटो नृपतिं वभाषि ॥

५ अथ देव नित्यमनुपालय दीर्घमायुः

द्वारे स्थिता विपुलपुण्ड्रविशुद्धभासः ।

मणिरत्नचूडमुविभूषित इयं वनतः

परिपूर्णचन्द्रवदना शशिनिर्मलाभाः ॥

काद्यां न तेषां नृपते क्वचिदप्यपश्यन्

१० शब्दं न चैव चरणोत्थिपणो शुणोमि ।

न च भेदिनीं विचरतो रवमुत्थिपन्ति

तृप्तिं न यान्ति च जनाः समुदीचतां वै ॥

कायप्रभा सुविपुला च विभाति तेषां

वाचा मनोज्ञा यथा नास्ति ह मानुषाणां ।

१५ गन्धिरञ्जणमुशिला च सुखाकरा च

शङ्का हि मे सुरगणा न हि ते मनुष्याः ॥

वरपुष्पमाला अनुलेपनपट्टदामा

पाणी मुहील्वन उदीविषु गौरवेण ।

निस्तेजस्य नृपतिं द्रष्टुं कुमारमेते

२० देवाधिदेव मन्त्रतामस पूजनाथं ॥

राजा निशाम्य वचनं परमे उदयो

गच्छा भगवाहि प्रविशन्तु गृहं भवन्तः ।

न हि मानुषाण इयमीदृशं अत्रि काचि
यय भार्गवे च गुण तेष यथा च इत्थं ॥

दीवारिकः कृतपुटो मरुतिवमाह
प्रविशी भवन्त अनुज्ञातु नराधिपिन ।

ते हृष्टतुष्टमनसो वरमान्महता
नेहं प्रविष्ट नृपतेरमरान्तये वा ॥

दृष्ट्वा च तां सुरवरां प्रविशन्त नेहं
प्रत्युत्थितो नृपतिरज्जानि संप्रगृह्य ।

संविशयन्त इमं आसनं रत्नपादा
अथा निषीदन्त भवन्ननुकम्प्य बुद्ध्या ॥

ते मानदर्पविगता स्त्रित आसनेषु
यस्त्रार्थं आगत इहा नृपते शृणुष्व ।

पुच्छन्वातिपृथुपुच्छविशुद्धकायो
जातः मुजातचरणं वयं द्रष्टुकामाः ॥

अस्मो विधिज्ञं वरलक्षणलक्षणज्ञा
येषां तथा भवति या गति य प्रयोगः ।

तत्साधु पार्श्वववरं प्रजहस्व क्षिदं
पश्चाम लक्षणविविचविमूषिताङ्गं ॥

स स्त्रीगणैः परिवृतो नृपतिः प्रहृष्टो
गृह्य कुमारमसमे ज्वलनार्चिषर्षं ।

उपनामयन् सुरवरां सुविलम्बचूडो
द्वारात्तु निष्क्रमतु कम्पित विस्रहस्ताः ॥

दृष्ट्वैव ते सुरवरा कम नायकस्य
 तासां नखां विमलपत्रविग्रुहतेजो ।
 ते उत्थिता त्वरित रूपविनम्रचूडा
 मूर्ध्नाभिवन्दिषु कमां विमलप्रभस्य ॥

५ यच्च लक्षणा यच्च च दर्शित लक्षिता च
 यच्च पुष्पतित्रि शिरि मूर्धं विनोक्तिं च ।
 यच्च हस्यं नेत्र विमलाप्रभ कर्णकोशा
 निःशेषयं सृष्टति बोधि विजित्य मारं ॥

ते तं सुवन्ति गुणभूत यच्चाद्यदर्शी
 १० ध्यायी गुणां विगतक्लेशतमोनुदस्य ।
 सुचिरैष सत्त्वरतनस्य हि प्रादुर्भावो
 ज्ञातीज्वरामरणक्लेशरणं ब्रह्मस्य ॥

आदीप्त सर्वविभवं विभिरप्यितप्रं
 संकल्परागविषयारणि उच्छ्रितेन ।

१५ त्वं धर्ममेघ चिसहस्र स्फुरित्य धीरा
 चमूतोदकेन प्रशमयेज्जसि क्लेशतापं ॥

त्वं भिन्नवाक्य कक्षलान्वित द्यव्यवाक्य
 ब्रह्मस्वरारचितघोष मनोज्ञवाणि ।

चिसहस्र आक्षपरिविज्ञपनी जगत्स्य

२० क्षिप्रं प्रमुञ्च भगवन् महबुद्धघोषं ॥

भया कुतीर्षिकमणा विपरीतदृष्टिः

भयरागबन्धननिमग्नलिता भवाद्ये ।

हेतु प्रतीत्य भव शून्य शुणित्व धर्मा
सिंहस्य लोष्टुक्नगीव पलायिनास्ते ॥

भिक्षा अविद्यपटले महल्लेशधूमे
पर्युत्थिता जनतये निचयप्रकाशे ।

ज्ञानार्चि प्रज्ञप्रभविद्यु विन्नोक्तिन
सर्वे जने विधमये महदन्धकारे ॥

५

जामा मुक्त्य विपुला महमानुषाणा
यचोद्भवो ऽद्भुत रहिदृशि शुद्धसत्त्वे ।

पिबिता चपायपच स्कीत मरुत्पद्यानि
भेष्यन्ति सत्त्वरतनेन विबोधनेन ॥

१०

वर्षित्व दिव्यकुसुमां कपिलाह्वयेस्मिन्
कृत्वा प्रदक्षिण शक्तित्व च गौरवेण ।

बुद्ध सुबुद्ध इति वाक्यमुदीरयन्तः

प्रकान्त ते मुरगणा गगने सलीलाः ॥ इति ॥

॥ इति श्रीजैतविक्षरि जन्मपरिवर्तो ज्ञान सप्तमोऽध्यायः ॥

१५

इति हि भिक्षवो यामेव रात्रिं बोधिसत्त्वो ज्ञातस्तस्यामेव रात्र्यां
विंशति कन्यासहस्राणि चर्चिचब्राह्मणनैगमगुहपतिमहासालकुलेशु
जाताः । तासु सर्वा मातापितृभिर्बोधिमत्याय दत्ता उपस्थानपरि-
चर्याय । विंशति च कन्यासहस्राणि राज्ञा शुद्धोदनेन दत्तानि बोधि-
सत्त्वस्त्रोपस्थानपरिचर्याय । विंशति च कन्यासहस्राणि मित्रामात्या- २०

अज्ञातिसालोहितदत्तानि बोधिसत्त्वस्योपपन्नानपरिचर्याथ । विंशति च
कन्यासहस्राणि अमात्यपार्षदैर्दत्तानि बोधिसत्त्वस्योपपन्नानपरिचर्याथ ॥

तदा च भिक्षुो महन्नकमहल्लिकाः शाक्याः सेनिपत्य राजाने
शुद्धोदनमुपसंक्रम्यवमाहः । यत्तल्लु देव जानीथाः । देवकुले कुमार
५ उपनीयतामिति ॥ राजा आह । साधूपनीयतां कुमारस्तेन हि मण्ड्यतां
नगरमुपशोभयन्तां वीथिचत्वरशृङ्गाटकान्तरापणारख्यामुत्तानि । अपनी-
यन्ताममङ्गलाः काणकुन्वर्वाधिरान्धमूकविसेलितविकृष्टरूपा अपरिपू-
र्णोद्भियाः । उपनाम्यन्तां मङ्गलानि । युध्यन्तां पुण्यभेर्यस्ताड्यन्तां मङ्ग-
लघण्टाः । समलेक्रियन्तां पुरवरद्वाराणि । वायन्तां मुमनोहृतूर्यताडा-
१० वचराणि । सेनिपात्यन्तां सर्वकोट्टराजानः । एकीभवन्तु अठिगृहपत्यमा-
त्यदीवारिकपारिषथाः । युध्यन्तां कन्यारथाः । उपनाम्यन्तां पूर्णकु-
न्याः । सेनिपात्यन्तामधीयानां ब्राह्मणाः । जलेक्रियन्तां देवकुलानि ॥

इति हि भिक्षुो यथोक्तपूर्वं सर्वं कृतमभूत् ॥

ततो राजा शुद्धोदनः स्वगृहं प्रविश्य महाप्रजापतीं गौतमीमा-
१५ मन्त्रीवमाह । जलेक्रियतां कुमारो देवकुलमुपनिष्यत इति ॥
साध्वितिप्रतिश्रुत्य महाप्रजापती गौतमी कुमारं मण्डयति क्व ॥

ततः कुमारो मण्ड्यमानः ग्रहसितवदनो ज्वपयतभुकुटिकः
परममधुरया वाचा मातृस्वसारमेवमाह । अस्म्य कुषाहमुपनिष्यत
इति ॥ आह । देवकुले पुत्रेति ॥ ततः कुमारः क्लितमुपदशंयन्
२० ग्रहसितवदनो मातृस्वसारं मायाभिरथभाषत ।

जातस्य मङ्गलमिह कम्पित विसहस्रे

शक्यं ब्रह्म अमुरास्य महोरगाद्य ।

चन्द्रश्च सूर्यं तथ वैश्रवणं कुमारी

सूध्राक्रमेषु मिथयित्व नमस्त्वयन्ति ॥

कतमो ऽयु देव मम उत्तरियो विशिष्टो

घञ्जिन्मम प्रणयसे त्वमिहायं अम्भ ।

देवातिदेव अह उक्तमु सर्वदेवैः

५

देवो न मे ऽस्ति सदृशः कुत उत्तरं वा ॥

लोकानुवर्तनं प्रती इति अम्भ यास्ते

ब्रह्मा विकुर्वित ममा जनता उदयाः ।

अधिमानु भीरवः करिष्यति चिचकारः

आसन्ति देवमनुजा स्वयं देवदेवः ॥

१०

इति हि मिथयः सर्वैर्वर्णैः स्तुतिमङ्गलैः प्रत्युपस्थितैरपरि-
मितालंकारालङ्कितेषु श्रीषिचत्वरशृङ्गाटकान्तरापणमुखेष्वलःपुरे कुमा-
रस्य रघमलंकृत्य राजा शुद्धोदगो ब्राह्मणनैगमचेष्ठिगृहपत्यमात्यको-
ट्टराजदीवारिकपारिषदमिव छातिपरिवृतः पुरस्कृतो धूपनधूपितेन
मुक्तपुष्पाभिकीर्त्तनं हयगजरघपत्तिकलिसेनोच्छ्रितक्ष्वध्वजपटकिन १५
नानातूर्यसंप्रवादितेन मार्गेण कुमारं गृहीत्वा गच्छति स्म ।
देवताशतसहस्राणि बोधिसत्त्वस्य रणे वहन्ति स्म । अनेकानि च
देवपुष्पाप्सरःकोटिनियुतशतसहस्राणि मगधतलगतानि पुष्पवर्षाण्य-
भिप्रवर्षन्ति स्म । तूर्याणि च प्रवादयन्ति स्म ॥ इति हि राजा
शुद्धोदगो महता राजशूहेन महता राज्ञ्या महता राजानुभावेन २०
कुमारं गृहीत्वा देवकुले प्रविशति स्म ॥ समनन्तरप्रतिष्ठापितश्च
बोधिसत्त्वेन दक्षिणधरणयोः कमतलमस्मिन् देवकुले ऽथ ता अच-

तन्यो देवप्रतिमाः । तथाषा । शिवस्तन्दमारयणकुवैरचन्द्रसूर्यवै-
 श्वणश्चक्रवर्त्तलोकपालप्रभृतयः प्रतिमाः । सर्वा स्वेभ्यः स्वेभ्यः खानेभ्यो
 कुत्पाय बोधिसत्त्वस्य कसमतलयोर्निपतन्ति स्म ॥ तत्र देवसमुपशत-
 सहस्राणि हीहीकारकिन्नकिलाप्रमुखैः प्रलेखितशतसहस्राणि प्रामुख्य-
 ॥ शैलविशेषाणि चाकार्षुः । सर्वे च कपिलवल्लुमङ्गानगरं पट्टिकारं
 प्राकल्पितं । दिव्यानि च कुसुमानि प्रावर्षन् । तुर्यशतसहस्राणि
 चाघट्टितानि प्रणेदुः ॥ येषां च देवानां ताः प्रतिमास्तै सर्वे
 स्वस्वरूपमुपदर्शयन्ति मायां जभाषत ।

नो मेरु गिरिराज पर्वतवरो जातु नमो सर्वपे

१० नो वा सागर वागराजनिनयो जातु नमो गोप्यदे ।

चन्द्रादित्य प्रभकरा प्रभकरा खद्योतक नो नमो

प्रज्ञापुष्पकुलोदितो गुणधरः कल्याणमे देवते ॥

यद्वत् सर्वप गोप्यदे व सलिलं खद्योतका वा भवत्

एवं च त्रिसहस्रदेवमनुजा ये केचि मानात्रिताः ।

१५ मेरुसामरचन्द्रसूर्यसदृशो लोके स्वयंभुक्तमो

ये लोको ह्यभिवन्ध काम लभति स्वर्गं तथा निर्वृति ॥

अस्मिन्सालु पुनर्भिषयो बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन देवकुले

प्रविशे सदर्शमाने द्वाविंशतां देवपुत्रशतसहस्राणामनुत्तरायां सम्य-

क्संबोधीं चित्तान्युत्पन्नानि ॥ अथ भिषयो हेतुरयं प्रव्रज्यो येनो-

२० पेक्षको बोधिसत्त्वो भवति स्म । देवकुलमुपनीयमान इति ॥

॥ इति श्रीललितविहारि देवकुलोपनयनपरिवर्तो नाम अष्टमो

ऽध्यायः ॥

अथ खलु भिक्षव उदयनी नाम ब्राह्मणो राज्ञः पुरोहित उदा-
यिनः पिता स पञ्चमावैर्ब्राह्मणश्रुतिः परिवृतो हृत्सोत्तरे चिचानयने
राजानं शुद्धोदनमुपसेकस्यैवमाह । यत्खलु देवो जानीयादाभरणानि
कुमाराय क्रियन्तामिति ॥ तं राजा आह । वाढं वाढं क्रियतामिति ॥

तत्र राजा शुद्धोदनेन पञ्चमाविष्ट श्रावणश्रुतिः पञ्चमावाण्या- ५
भरणश्रुतानि कारितान्भूवन् । तथावा । हस्ताभरणानि पादाभरणानि
मूर्धाभरणानि कण्ठाभरणानि मुद्रिकाभरणानि कर्णिकायकेश्यूराणि
मेखलामुवर्णसूत्राणि क्लिङ्कनीजालानि रत्नजालानि मणिप्रत्युग्राणि
पादुका नानारत्नसमलंकृता हाराः कटका हर्षा मुकुटानि ।
कारयित्वा च पुण्यनयचयोगेनानुयुक्तं ते श्राव्या राजानं शुद्धो- १०
दनमुपसेकस्यैवमाह । इन्न देव मण्ड्यतां कुमार इति ॥ राजा
आह । अलमलंकृतं पुञ्जितं भवद्भिः कुमारः । मयापि
(कुमारश्च) सर्वाभरणानि कारितानि ॥ ते ऽवोचन् । सप्तसप्तरा-
विन्दिवान्यथस्नाकमाभरणानि कुमारः काय आवध्नातु । ततो ऽस्ना-
कमसोघो आयासो भविष्यतीति ॥

१५

तत्र रावो विनिर्गतायामादित्य उदिते विमलव्यूहनामोद्यानं
तत्र बोधिसत्त्वो निर्गतो ऽभूत् । तत्र महाप्रजापत्या गौतम्या
बोधिसत्त्वो ऽङ्गु गृहीतो ऽभूत् ॥ अशीतिश्च स्त्रीसहस्राणि प्रत्युग्रस्य
बोधिसत्त्वस्य वदनं प्रेक्षन्ते स्म । दश च कन्यासहस्राणि प्रत्युग्रस्य
बोधिसत्त्वस्य वदनं प्रेक्षन्ते स्म । पञ्च च ब्राह्मणसहस्राणि प्रत्युग्रस्य २०

बोधिसत्त्वस्य वदन् प्रेषन्ते स्म ॥ तत्र यानि भद्रिकेण शाक्यरा-
जैनाभरणानि कारितान्यभूवन् । तानि बोधिसत्त्वस्य काये आवध्यन्ते
स्म । तानि समनन्तरावदानि बोधिसत्त्वस्य कायप्रभया जिह्मीकृता-
न्यभूवन् । न भासन्ते स्म । न तपन्ति स्म । न विरोचन्ते स्म । तद्यथापि
५ नाम आम्बूनदस्य सुवर्णस्य पुरतो मसिपिण्ड उपनिविष्टो न भासति
न तपति न विरोचते । एवमेव तान्नाभरणानि बोधिसत्त्वस्य
कायप्रभया पृष्ठानि न भासन्ते न तपन्ति न विरोचन्ते स्म ॥ एवं
या यामरणाविकृतिर्बोधिसत्त्वस्य काये आवध्यते स्म । सा सा
जिह्मीभवति स्म । तद्यथापि नाम मसिपिण्डः ॥

१० तत्र विमला नामीषानन्ददेवता सा चौदारिकमाकभावमभिसंदेशं
पुरतः स्त्रिया राजानं शुद्धोदनं तस्य महान्तं शाक्यगणं याथाभिर-
भिभाषते स्म ।

सर्वेद्यं त्रिसहस्रमेदिनी सनगरनिगमा

पूर्णा काञ्चनसंचिता भवेत् सुसुचिर विमला ।

१५ एका काकिनि आम्बुकाञ्चने भवति उपहता

ना भासी इतरः स काञ्चन प्रभसिरिरहितः ॥

आम्बुकाञ्चनसंचिभा पुनर्भवेत् सकर इय मही

रोमे आम प्रमुक्त नायके हिरिसिरि भरति ।

ना भासी न तपी न सोमते न च प्रभवति

२० आभाये सुगतस्य कायि नो भवति यद्य मसिः ॥

सि तेजिन अद्य स्वर्णकृती मुण्यशतभरितो

नो तन्नाभरणा विरोचिषू सुविमलवपुषः ।

चन्द्रसूर्यप्रभञ्ज ज्योतिषा तच्च सखिज्जलनाः

शक्रब्रह्मप्रभा न भासते पुरतः शिरिचने ॥

यस्या लवणि कायु चिचितः पुरिमशुभफलैः

किं तस्या भरणेभिरित्वरैः परकृतकरणैः ।

अपनेद्या भरणा न हेठता अबुध बुधकरं

५

नाये कृत्तिमभूषणार्थिक परममतिकरः ॥

चेष्टस्याभरणानि दिदिमे सुखचिर विमला

सहजातो य सुभूषि छन्दको मृपतिकुलशुभे ।

तुष्टा शाकिय विस्मिताश्च अभवन्प्रमुदितमनसो

वृद्धः शाक्यकुलनन्दस्य चोत्तमा भविष्यति विपुला ॥ १०

रत्नमुक्ता सा देवता बोधिसत्त्वे दिव्यैः पुष्पैरभ्यवकीर्य तत्रैवा-

नारधात् ॥

॥ इति श्रीललितविस्तर आभरणपरिवर्तो नाम नवमो

ऽध्यायः ॥

इति हि भिषवः सेवुङ्गः कुमारः । तदा साञ्ज्जसत्तसहस्रैः १५
 लिपिजालामुपनीयते स । दशभिर्दारकसहस्रैः परिवृतः पुरस्कृतः ।
 दशभिश्च रथसहस्रैः खादनीयभोजनीयत्वादनीयपरिपूर्णाहिरण्यमुव-
 र्णपरिपूर्णाश्च । येन कपिलवस्तुनि महानगरे बोधिसत्त्वररघ्यानरा-
 पणमुखेष्वाभ्यवकीर्यते स अभिविश्राम्यन्ते । अष्टाभिश्च तूर्यशतसहस्रैः
 प्रघुष्यमाणैर्महता च पुष्पवर्षणाभिप्रवर्षता धितर्दिनिर्युहतोरणमवा- २०

- बह्वर्गकूटागारप्रासादतलेषु कन्याशतसहस्राणि सर्वालेकारभूषिताः
 स्थिता अभूवन् । बोधिसत्त्वः प्रेक्षमाणाः कुसुमाभि च विपन्ति स्म ।
 अष्टौ च महत्कन्यासहस्राणि विगणितालंकाराभरणालंकृतानि रत्नमण्ड-
 करेण गृहीतानि मार्गं शोधयन्त्यो बोधिसत्त्वस्य पुरतो गच्छन्ति स्म ।
 ५ देवनागयक्षगन्धर्वामुरगरुडकिन्नरमहोरगाद्याध्वंकायिका गमणतला-
 त्युष्मपट्टदामान्त्रभिप्रलम्बयन्ति स्म । सर्वे च शाक्यगणाः शुद्धोदनं
 राजानं पुरस्कृत्य बोधिसत्त्वस्य पुरतो गच्छन्ति स्म । अनेनैव रूपेण
 ब्रूहेन बोधिसत्त्वो लिपिशालामुपनीयति स्म ॥

समभन्तरप्रवेशितश्च बोधिसत्त्वो लिपिशालां । अथ विद्यामित्रो
 १० नाम दारकाचार्यो बोधिसत्त्वस्य शिष्यं तिवश्वासहमानो धरणिर्तले
 निविष्टो ऽधोमुखः प्रपतति स्म ॥ तं तथा प्रपतितं दृष्ट्वा शुभाङ्गी नाम
 तुषितकाक्षिको देवपुत्रो दक्षिणेन करतलेन परिगृह्योत्थापयति स्म ।
 उत्थाप्य च गमणतलस्यो राजानं शुद्धोदनं तं च महान्तं जनकाय
 गाथाभिरध्वभाषत ।

- १५ शास्त्राणि यानि प्रचरन्ति मनुष्यलोके
 संख्या लिपिश्च गणनापि च धातुतन्त्रं ।
 ये शिल्पयोगं पृथु लौकिकं अप्रमेयाः
 तेष्वेव शिचितुं पुरा ब्रह्मकल्पकोदाः ॥

- किं नू ज्ञेयं अनुवर्तनतां करोति
 २० लिपिशालमागतुं मुनिशितुं शिष्यणार्थं ।
 परिपादनार्थं ब्रह्मदारकं ज्ञेयं यानि
 अन्त्याश्च सत्त्वगयुतानमृते विनेतुं ॥

लोकोत्तरेषु चतुस्रस्यपि विधिज्ञो
 हेतुप्रतीत्यकुशलो यद्य संभवति ।
 यद्य चानिरोधचयु संस्थितु सीतिभावः
 तस्मिन्निधिज्ञ किमर्थो लिपिशालमवि ॥

नेतस्य आचरिय उत्तरि वा विलोके
 सर्वेषु देवमनुजेष्वयमेव जेष्ठः ।
 नामापि तेष लिपिनां न हि वित्य यूयं
 यत्रेय शिचितु पुरा वज्रकल्पकोव्यः ॥

सो चित्तधार जगतां विविधा विविधा
 एकवर्णिन अयु जानति शुद्धसत्तः ।

अदृश्यरूपपरहितस्य गतिं च वेत्ति

किं वा पुनो ऽय लिपिनी ऽचरदृश्यरूपा ॥

इत्युक्त्वा स देवपुत्रो बोधिसत्तं दिवैः कुमुभैरभ्यर्च्य तत्रै-
 वान्तर्दधे ॥

तत्र धाव्यस्य चेटीवर्गाद्य स्थापिता अभूवन् । परिशिष्टाः १५
 प्राक्काः शुद्धोदनप्रमुखाः प्रकामन्तः ॥

अथ बोधिसत्त उरगसारचन्दनमयं लिपिफलकमादाय दिव्या-
 र्धसुवर्णतिरके समन्ताभ्यगिरत्नप्रत्युप्तं विश्वामित्रमाचार्यमेवमाह । कतमां
 मे भो उपाध्याय लिपिं शिचापयसि । ब्राह्मीखरोष्टीपुष्करसारि ।
 अङ्गुलिपिं वङ्गुलिपिं मगधलिपिं मङ्गुलिपिं अङ्गुलीयलिपिं सङ्का-२०
 रिलिपिं ब्रह्मवलिपिं पाण्डुलिपिं द्वाविडलिपिं किरातलिपिं
 दाचिण्डलिपिं उयलिपिं सेण्णालिपिं अनुलोमलिपिं अथमूर्धलिपिं

दरदलिपिं स्वायलिपिं चीनलिपिं जूनलिपिं जूनलिपिं मध्यावरति-
 स्तरलिपिं पुण्यालिपिं देवलिपिं नामलिपिं यचलिपिं मय्यवलिपिं
 किन्नरलिपिं महोरगलिपिं असुरलिपिं गरुडलिपिं मृगचक्रलिपिं
 वायसरुतलिपिं भौमदेवलिपिं अक्षरीचदेवलिपिं उत्तरकुहदीपलिपिं
 ५ अपरशोडानीलिपिं पूर्वविंदहलिपिं उत्तरेपलिपिं निचेपलिपिं विचेप-
 लिपिं प्रचेपलिपिं सागरलिपिं वज्रलिपिं लेखप्रतिलिखलिपिं अनुदुत-
 लिपिं शास्त्रावर्तनीं गणनावर्तलिपिं उत्तरेपावर्तलिपिं (भिक्षेपावर्तलिपिं)
 पादलिखितलिपिं द्विस्तरपदसंधिलिपिं यावहशोत्तरपदसंधिलिपिं
 मध्याहारिणीलिपिं सर्वरुतसंयहणीलिपिं विद्यानुलोमाविमिश्रितलिपिं
 १० अक्षितपस्तनां रोचमानां धरणीमिचिणीलिपिं नगणमिचिणीलिपिं
 सर्वोपधिनिष्पन्दां सर्वसारसंयहणीं सर्वभूतरुतयहणीं । आसां भो
 उपाध्याय चतुष्पष्टीलिपीनां कतमां त्वं शिष्यापचिष्यसि ॥

अथ विद्यामित्रो दारकाचार्यो विस्मितः प्रहसितवदनो निहत-
 मानमददर्प इमां गायामभाषत ।

१५ आद्यं गुह्यसत्त्वस्य लोके लोकानुवर्तिनो ।
 शिषितः सर्वशास्त्रेषु लिपिशालामुपागतः ॥
 येषामहं नामधेयं लिपीनां न प्रजानमि ।
 तेषु शिषितस्तनो लिपिशालामुपागतः ॥
 वक्तुं चास्मै न पश्यामि मूर्धानं तस्य नैव च ।
 २० शिष्यसिद्धे कथं ह्येनं लिपिप्रज्ञाद्य पारमं ॥
 देवदेवो ह्यतिदेवः सर्वदेवोत्तमो विभुः ।
 असमद्य विशिष्टस्य लोकेष्वप्रतिपुङ्गवः ॥

अस्मैव तनुभावेन प्रज्ञोपाये विशेषतः ।

शिक्षितं शिष्यमिच्छामि सर्वलोकपरायणं ॥

इति हि भिषवो दश दारकसहस्राणि बोधिसत्त्वेन सार्धं
लिपिं शिष्येणे स्म ॥ तत्र बोधिसत्त्वाधिष्ठानेन तेषां दारकाणां
भातुकां वाचयतां । यदा अकारं परिकीर्तयन्ति स्म । तदा अन्विष्टः ५
सर्वसंस्कारशब्दो निश्चरति स्म । चाकारं परिकीर्त्तयन्ति आत्मपरहित-
शब्दो निश्चरति स्म । इकारं इन्द्रियवैकल्यशब्दः । ईकारं ईतिव-
ज्जले जगदिति । उकारं उपद्रववज्जले जगदिति । ऊकारं ऊनसत्त्वं
जगदिति । एकारं एयलासमुत्थानदोषशब्दः । ऐकारं ऐयापथ्येया-
निति । ओकारं ओघोत्तरशब्दः । औकारं औपपादुकशब्दः । १०
अंकारं अमोघोत्पत्तिशब्दः । अःकारं असंशयमनशब्दो निश्चरति स्म ॥
ककारं कर्मविपाकावतारशब्दः । खकारं खसमसर्वधर्मशब्दः । गकारं
गभीरधर्मप्रतीत्यसमुत्पादावतारशब्दः । घकारं घनपटलाविद्यामो-
हान्धकारविधमनशब्दः । ङकारं ङ्गविशुद्धिशब्दः । चकारं चतुरा-
र्यसत्त्वशब्दः । छकारं छन्दरागप्रहाणशब्दः । जकारं जरामरणसम- १५
तिक्रमणशब्दः । झकारं झषध्वज्वलनियहणशब्दः । ञकारं ज्ञापन-
शब्दः । टकारं पटोपक्षेदनशब्दः । ठकारं ठपनीयप्रज्ञशब्दः । डकारं
डमरभारनियहणशब्दः । ढकारं मीढविषया इति । णकारं रेणुक्षि-
या इति । तकारं तद्यतासंभेदशब्दः । थकारं थामबलवेगवैशारद्य-
शब्दः । दकारं दानदमसेयमसौरभशब्दः । धकारं धनमार्थाणां २०
सप्तविधमिति । नकारं नामरूपपरिज्ञाशब्दः । पकारं परमार्थशब्दः ।
फकारं फलप्राप्तिसाक्षात्क्रियाशब्दः । बकारं बन्धनमोचशब्दः ।

भकारि भवविभवशब्दः । मकारि मदमानोपशमनशब्दः । यकारि यथावत्प्रतिविधशब्दः । रकारि रत्नरतिपरमार्थरतिशब्दः । लकारि लताकिदनशब्दः । वकारि वरदानशब्दः । शकारि शमयविपश्चनाशब्दः । यकारि षडाद्यतननियहनाभिज्ञज्ञानावप्तिशब्दः । सकारि सर्वज्ञज्ञानाभिज्ञानाभिधानशब्दः । हकारि हतस्त्रिविरागशब्दः । चकारि परिची-
 ५ र्त्वमानि चणपर्यन्ताभिन्नाय सर्वधर्मशब्दो निश्चरति स्म ॥

इति हि भिषवस्तेषां दारकाणां मातृकौ वाचयता बोधिसत्त्वा-
 नुभावेनैव प्रमुखान्वसेस्त्वेषानि धर्ममुखगतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म ॥

तदनुपूर्वेण बोधिसत्त्वेन लिपिशालान्वितेन द्वाविंशद्द्वारक-
 १० सहस्राणि परिपाचितान्वभूवन् । अनुत्तरायां सम्यक्तेबोधीं चित्ता-
 न्युत्पादितानि द्वाविंशद्द्वारिकासहस्राणि ॥ अयं हेतुरयं प्रत्ययो
 यच्छ्रितोऽपि बोधिसत्त्वो लिपिशालामुपागच्छति स्म ॥

इति श्रीजलितविस्तेरं लिपिशालासंदर्शनपरिवर्तो नाम दशमो
 अध्यायः ॥

१५ इति हि भिषवो यावद्विभूतः कुमारः । अथापरेण समयेन
 कुमारभादन्विः कुमारैरमात्यपुत्रैः सार्धं क्षपियामभवलीकथितुं गच्छति
 स्म । अथलीक्य च क्षपिकर्मानामन्वत उद्यानभूमिं प्रविशति स्म ॥
 सेविप्रमनास्तत्र बोधिसत्त्व एकाकी अद्वितीयोऽनुब्रह्मन्वमानोऽनुवि-
 चरन् क्षमुकृष्णपञ्चत प्रासादिकं दर्शनीये । तत्र बोधिसत्त्वपद्मायायां
 २० पर्यङ्केन निषीदति स्म । निषण्ण्य बोधिसत्त्वजिनीकायतामाभादयति

का । आमाय च विविक्तं कामैर्विविक्ते पापकिरकुशलेर्धर्मैः सवितर्कं
सविचारे विविक्तं प्रीतिसुखे प्रथमे ध्यानमुपसंपन्नं विहरति ॥

स वितर्कविचारणो व्युपसमादध्यान्नसंप्रसादाद्वितस एकीति-
भावाद्वितर्कमविचारं समाधितं प्रीतिसुखे द्वितीये ध्यानमुपसंपन्नं
विहरति ॥ ५

स प्रीतिर्विरामादुपेक्षको विहरति ॥ स्मृतिमान् संप्रधानम्
सुखे च आयेन प्रतिसेवेदयति ॥ यत्तदायी आचक्षते उपेक्षकः
स्मृतिमान्स्मृतिविहारी निष्प्रीतिके तृतीये ध्यानमुपसंपन्नं विहरति ॥

स सुखसा च प्रहाणाद्दुःखसा च प्रहाणात् पूर्वमेव च सीमनस्य-
दीर्घमेव धीरसंगमाददुःखामुखमुपेक्षास्मृतिपरिशुद्धे चतुर्थे ध्यानमुप- १०
संपन्नं विहरति ॥

तेन च समयेन पञ्च अथयो नाह्नाः पञ्चाभिज्ञाः अद्विमलो
विज्ञायसंगमा दक्षिणाया दिश उत्तरां दिशं गच्छन्ति ॥ ते तस्य
वनखण्डस्त्रीपरि गच्छन्तः प्रत्याहता इव न प्रकुर्वन्ति ॥ गन्तुं । ते
सेविप्ररोमकूपजाता इमां नायामभाषन् । १५

ययमिह मणिवत्पूटे गिरिं मेढमभुङ्गते तिर्यग्गच्छयैवसारिकं

गच्छ इव सहकारजाताकुलो वृषवृन्दो प्रदारित्व निर्धोवि-
तानिकशः ।

ययमिह मरुणां पुरे चाप्यसक्ता यता यथन्यवैवैशमानि चोर्ध्वं
नमे निश्चिता २०

इम पुन वनखण्डनासाय सोढाम भीः कस्त लक्ष्मी निषर्तेति
अदिर्भलं । इति ॥

अथ या तव वनखण्डदेवता सा तानृषीन् नाथयाध्वभाषत ।

नृपतिपतिकुलोदितः प्राणरावाग्रजो बालसूर्यप्रकाशप्रभः

स्रुष्टिकमलगर्भवर्णप्रभश्चारुचन्द्राननो लोकजेशो विदुः ।

अयमिह वनमाश्रितो ध्यानचिन्तापरो देवगन्धर्वनानिन्द्रयचार्वितो

५ भवशतगुणकोटिभेवर्धितस्तस्य लक्ष्मी निवर्तेति अतिर्वलं ॥ इति ॥

ततस्तैः धन्वादेवलोकयन्तो द्वाभुः कुमारं श्रिया तेषसा च

ब्राह्मण्यमानं ॥ तेषामितद्भूतं । लो न्वयं निषण्णो मा ह्येव वैश्ववर्णो

धनाधिपतिर्भवेत् । आहो स्विस्वरः कामाधिपतिः । अथ महोर-

जिन्द्रः । अथेन्द्रो वज्रधरः । अथ रुद्रः कुम्भाण्डाधिपतिः । अथ

१० कृष्णो महोत्साहः । उत चन्द्रो देवपुत्रः । उत सूर्यः सहस्ररश्मिः ।

उत रावा चक्रवर्ती भविष्यति ॥ तस्यो च वेलायामिमां नाथाम-

भाषन्त ।

रूपं वैश्ववर्णातिरिक्त्वपुणं व्यक्तं कुर्वन्तो ह्ययं

आहो वज्रधरश्च चैव प्रतिमा चन्द्रो ऽथ सूर्यो ह्ययं ।

१५ कामाद्याधिपतिश्च वा प्रतिहृती रुद्रश्च कृष्णश्च वा

श्रीमान् लक्षणचिचिताङ्गमनघो बृहो ऽथ वा स्वादयं ॥ इति ॥

ततः सा वनदेवता तानृषीन् नाथया प्रत्यभाषत ।

या श्रीं वैश्ववर्णे च वै निवसति या वा सहस्रेष्वणे

लोकानां परिपालकेषु चतुषु या चामुरेष्टश्रिया ।

२० ब्रह्मै या च सहापती निवसति कृष्णे च या च श्रिया

सा श्रीं प्राप्य इमं हि शाक्यतनयं निषिंति कोचित्कक्षां ॥

अथ खलु ते अमयस्तस्या देवताया वचनमुपश्रुत्य धरणीतले
प्रतिष्ठन्ते । ते पश्चात्ति स्म बोधिसत्त्वे ध्यायन्तमनिञ्जमानेन कायेन
तेजोराशिसिव ज्वलन्ते ॥ ते बोधिसत्त्वमुपनिधाय साक्षाभिरभितु-
षुषुः ॥ तथैव आह ।

नेकिं क्लेशाघिसेतसि प्रादुर्भूतो ह्ययं जडः ।

५

अयं तं प्राप्स्यति धर्मे यज्जगद् ज्ञादधिष्यति ॥

अपरो ऽप्याह ।

अज्ञानतिमिरे नेकिं प्रादुर्भूतः प्रदीपकः ।

अयं तं प्राप्स्यति धर्मे यज्जगद्वासयिष्यति ॥

अपरो ऽप्याह ।

१०

शोकसामरकान्तारि चानत्रेष्टमुपस्थितं ।

अयं तं प्राप्स्यति धर्मे यज्जगत्तारयिष्यति ॥

अपरो ऽप्याह ।

क्लेशवन्धनवह्णानां प्रादुर्भूतः प्रमोचकः ।

अयं तं प्राप्स्यति धर्मे यज्जगद्वोचयिष्यति ॥

१५

अपरो ऽप्याह ।

जराव्याधिक्षिणिष्ठानां प्रादुर्भूतो भिषक्करः ।

अयं तं प्राप्स्यति धर्मे जातिमृत्युप्रमोचकं ॥

अथ खलु ते अपयो बोधिसत्त्वमाभिर्गोचाभिरभिक्षुत्वा वि-
प्रदक्षिणीकृत्य विहायसा प्रकान्ताः ॥ राजापि शुद्धोदयो बोधिसत्त्व- २०
मपञ्चन् बोधिसत्त्वेन विना न रमते स्म ॥ सो ऽबोचत् । कुमारः
क शतो निमं पञ्चामीति ॥ तत्र महाजनकायो निर्धोक्वितो भूत

कुमारं परिगेषमाणः । ततोऽन्यतम आमाख्यो बोधिसत्त्वं पश्यति
 स जम्बुकायायां पर्यङ्कुनिषण्णं ध्यायन्तं । सर्ववृक्षाणां च तस्मिन्
 समये काया परिवृत्ताभूत् । जम्बुकाया च बोधिसत्त्वस्य काये न
 विकहाति स ॥ स तं दृष्ट्वा आश्चर्यमाप्नोष्ट उदय आत्तमनाः
 ५ प्रमुदितः प्रीतिर्मीमनस्वजातः ग्रीष्मं ग्रीष्मं त्वरमाणरूपो राजानं
 शुद्धोदनमुपसंक्रम्य गाथाभ्यामघभाषत ।

पञ्च देव कुमारीऽयं जम्बुकायाहि ध्यायति ।

यथा ब्रह्मोऽथवा ब्रह्मा श्रिया तेजिन शोभते ॥

यस्य वृक्षस्य कायायां निषण्णो वरसज्जनः ।

१० सैनं न जहति काया ध्यायन्तं पुरुषोत्तमं ॥

अथ राजा शुद्धोदनो येन स जम्बुवृक्षसैनोपसंक्रामत् । सोऽद्राक्षी-
 द्बोधिसत्त्वं श्रिया तेजसा च ज्वलन्तं दृष्ट्वा चेमां गाथाभ्यामभाषत ।

इतासन्नो वा निरिमूर्धं संस्थितः शशीव नक्षत्रमणानुचीर्णः ।

वैपन्ति गाथाणि मि पञ्चतो हमे ध्यायन्तु तेजो नु प्रदीपकन्तं ॥

१५ स बोधिसत्त्वस्य पादावभिवन्धीमां गाथाभ्यामभाषत ।

यदा चासि मुने जातो यदा ध्यायसि चार्चिमन् ।

एकद्विरपि ते नाथ पादौ चन्द्रे विनायक ॥

तत्र विप्लववाहका दारकाः शब्दं कुर्वन्ति स ॥ तानमात्वा
 एवमाहुः । मा शब्दं मा शब्दं काठेति ॥ तेऽबोचन् । किमेत-
 २० दिति ॥ अमात्वा आहुः ।

आवृत्तेति निमिरमुदस्य मण्डलंऽपि बीजभागे शुभवरत्नवर्णाग्रधारि ।

ध्यायन्तं निरिनिचलं वरेन्द्रपुत्रं सिद्धार्थं न जहति सैव वृक्षकाया ॥

तचेदमुच्यते ।

यीषी वसन्त समुदागत जेष्ठमासि

संपूर्णपिते कुसुमपञ्चवसंप्रकीर्ण ।

कोष्ठामधूरशुकसारिकसंप्रघुष्ट

भूयिष्ठसाक्षियमुता अभिनिष्कमन्ति ॥

५

खन्दो ऽभ्युवाच परिवारितु दारिकेभिः

हन्ता कुमार वनि गच्छन् लोचनार्थ ।

किं ते गृहे निवसतो हि यथा द्विजस्य

हन्ता ब्रजाम वध चोदननारिसंघे ॥

मध्याह्नकालमसये सुविशुद्धसत्त्वः

१०

पञ्चाशतैः परिवृत्तैः सह चेटकेभिः ।

न च मातु नैव च पितु प्रतिविदित्वा

सो ऽबुद्ध निष्कमिति गच्छि कषाणयामे ॥

तस्मिन् पार्थिववरस्य कषाणयामे

जम्बुद्वीपो ऽभवदनेकविंशतिशालः ।

१५

दृष्ट्वा कुमार प्रतिबुद्धदुःखेन चोत्तो

धिक्लं स्मृतिति वज्रदुःखं कृषी करोति ॥

सो जम्बुकायमुपगम्य विनीतचित्तो

तुण्णकानि गृह्य स्वयं संनष्ट संनरित्वा ।

पर्यङ्कमाभुञ्जिष्य उज्जु करित्वा कायं

२०

चत्वारि ध्यानं शुभं ध्यायि स बोधिसत्त्वः ॥

पञ्चा क्षयि क्षयपथेन हि गच्छमाना
 जम्बूयमूर्धं न प्रभोति पराक्रमेतु ।
 ते विस्मिता निहतमानमदाद्य भुत्वा
 सर्वे समयसहिता समुदीपयन्तो ॥

५ वय मेह पर्वतवरं तच्च चक्रवाडान्
 निर्भिय गच्छन् जवेन जसज्जमानाः ।
 ते जम्बुवृक्षं न प्रभोम क्षतिक्रमेतुं
 को न्वच हेतुरयमव भविष्यतीह ॥

ज्वतीर्य मेदिनितले च प्रतिष्ठित्वा
 १० पञ्चानि शाक्यतनये तहि जम्बुसूने ।
 जम्बूनदार्चिसदृशं प्रभोतजरश्मिं
 पर्यङ्कयन्तु तद् ध्यायन्तु बोधिमत्तं ॥
 ते विस्मिता दशनखा करिष्यान् मूर्ध्नि
 पणता कृताञ्जलिपुटा निपतन् क्रमेण ।

१५ साधो सुजात सुमुखे करुणा जगच्छ
 ग्रीष्मे विबुध जम्बुते विनयस्य सत्त्वान् ॥
 परिपुत्त सूर्यं न जहो सुगतस्य काथा
 क्षीलन्मते द्रुमवरं यच्च पद्मपत्रं ।
 देवा सहस्र बहवः स्थात जज्ञवीभिः

२० वन्दन्ति तस्य चरणी कृतनिष्ठयस्य ॥

मुहोदनस्य स्वगृहे परिमार्गमानः
 संपृच्छते क्व नु गतः स हि मे कुमारः ।

मातृस्वसा अर्वादि मार्शत नो लभामि

संपृच्छता नरपते ऊ नतः कुमारः ॥

शुद्धीदनस्त्वरितु पृच्छति काङ्क्षकीर्य

दौवारिकं तथपि चान्तजनं समन्तात् ।

दृष्टं कुमार मम केनचि निष्क्रमनो

५

शुभुते वरूपगतु देव कृपाणयाम् ॥

सो शीघ्रमेव त्वरितं सह साक्षिधेभिः

निष्क्रान्तु प्रेषि छपियामगिरि प्रविष्ट ।

यद्य सूर्यकोटिनिद्युतानि ममुद्रतानि

तद्य प्रेषति हितकरं शिरिया ज्वलन्तं ॥

१०

मुकुटं च खड्गं तथ पादुका क्षौरयित्वा

कृत्वा दशाङ्गुलिं शिरि अभिवन्दिते त ।

साधु सुभूतवचना अथयो महात्मा

अतः कुमार अभिनिष्क्रमि बोधिहितोः ॥

परिपूर्णद्वादशशता सुप्रसन्नदेवाः

१५

पञ्चाशता उपगता यद्य साक्षियार्ता ।

दृष्ट्वा च अष्टि सुगते गुणसागरस्य

संबोधिचित्तु जनयं दृढआशयेन ॥

सो कल्पयित्व त्रिसहस्रं अक्षैषभूमि

श्रुतु संप्रजानु प्रतिबुद्ध ततः समाधिः ।

२०

ब्रह्मस्वरः पितरमात्मपते कुतीमान्

उत्सृज्य तात छपियामभतो गवेष ॥

यदि स्वर्णकार्यं चक्रे स्वर्णप्रवर्षयिष्ये
 यदि वस्त्रकार्यं चक्रे स्वर्णप्रवर्षयिष्ये ।
 अथ धान्यकार्यं चक्रे स्वर्णप्रवर्षयिष्ये
 सम्यक्प्रयुक्तं भव सर्वजने नरेन्द्र ॥

- ५ अनुशासदित्य पितरं जनपारिषदा
 तस्मिन् वने पुरवरं पुन सो प्रविषी ।
 अनुवर्तमान जगतः स्मिहते पुरेस्मिन्
 नैष्कस्ययुक्तमनसः सुविशुद्धमनः ॥ इति ॥
 ॥ इति श्रीललितविस्तर लघिसामपरिवर्तौ नाम एकादशोऽध्यायः ॥

- १० इति हि मिथवः संवृष्टे कुमारि राजा शुद्धोदनोऽपरेण समयेन
 शाक्यगणैर्न सार्धं संस्नागारि निषण्णोऽभूत् ॥ तत्र ते महत्कथमहत्त-
 काः शाक्या राजानं शुद्धोदनमेवमाहुः । अस्मन्नु देवो जानीयात् ।
 अथ सर्वार्थमिदं कुमारो निमित्तकिं ब्राह्मणैः कृतमिदं देवैर्यद्व्यस्यसेव
 निर्दिष्टो यदि कुमारोऽमिनिष्कमिष्यति । तच्चानतो भविष्यत्यहं न
 १५ सम्यक्तमुदः ॥ उत नाभिनिष्कमिष्यति । राजा भविष्यति चक्रवर्ती
 चतुरङ्गो विजितवान् धार्मिको धर्मराजः सत्परत्नसमन्वितः । तस्मिन्
 सत्परत्नानि भविष्यन्ति । तच्च । चक्रवर्ते हस्तिरत्ने अश्वरत्ने
 मणिरत्ने स्त्रीरत्ने गृहपतिरत्ने परिणायकरत्ने । एवं सत्परत्ने संपूर्णं
 चास्मिन् पुत्रसङ्घे भविष्यति । शूराणां वराङ्गुलिणां परस्मैव्यग्रमर्दकानां ।
 २० स इमे पुष्यवीमवडकमदण्डिनामस्त्रिणाभिनिर्जिताध्यावमिष्यति सह

धर्मेणेति ॥ तन्नामनिवेशनं कुमारस्य क्रियतामिति । तत्र स्त्रीनक्षत्रपरिवृत्तौ रतिं वेत्स्यति । नाभिनियमिष्यति इवमस्त्राकं चक्रवर्तिवृत्तस्य चानुषेदो भविष्यति । मानिताश्च भविष्यामोऽनवयाश्च सर्वकोट-
राजभिः ॥

ततो राजा शुद्धोदन एवमाह । शब्देन तेन हि व्यवलीक्यत ५
कतमा कन्या कुमारस्त्रानुरूपमा स्थात् ॥

तत्र पञ्चमाचाष्टि शास्त्रशतानि एकैक एवमाह । मम दुहिता-
नुरूपमा स्थात् कुमारस्य सुरूपमा मम दुहितेति ॥

राजा प्राह । दुरासदः कुमारः । तत् प्रतिविदित्विषामस्तावत्
कुमारस्य कतमा ति कन्या रोचत इति ॥ १०

ततश्च ते सर्वे सेनपत्य कुमारसैन्यां प्रकृतिमारोचयन्ति स्म ॥
तान्कुमार उवाच । सप्तमे दिवसे प्रतिवचनं श्रोष्येति ॥

ततो बोधिसत्त्वस्वीतदभवत् ।

विदितं मम अपन्नकामदोषाः शरणसर्वैरसशोकदुःखमूलाः ।

भवत्करविषयपचमेनिकायाः ज्वलननिभा असिधारतुल्यरूपाः ॥ १५

कामगुणि न मेऽस्ति कन्दरायो न च अङ्ग सोममि इस्त्रिवारमध्ये ।

यत्तु अङ्ग यन् वसेय तूष्णीं ध्यानसमाधिसुखेन शान्तचित्तः ॥ इति ॥

स पुनरपि सीमासीयायलौशक्यमामुखीकृत्य सत्त्वपरिपा-
कमेष्वेवमाहो महाकव्यां सञ्चालय्य तस्यां वेलायामिमां नायाम-
भाषत । २०

भक्तीर्णं पङ्क्तिं पदुमानि विवृद्धिमनि

आकीर्णं राज नरमण्डि लभाति पूजां ।

यद् बोधिसत्त्व परिवारवत्त्वं जन्मते
तद् सत्त्वकोटिनयुतान्ममृते विनैति ॥

ये चापि पूर्वकं अभूद्विदुर्बोधिसत्त्वाः
सर्वेभिर्भार्यसुत दर्शित इस्त्रिगाराः ।

५ न च रागरक्तं न च ध्यानसुखेभिर्भट्टाः
हन्तानुशिचयि अहंपि गुणेषु तेषां ॥

न च प्राकृता मम वधू अनुकूलया स्वाद्
यस्या न इष्यतु गुणा सद सत्त्ववाक्यं ।

या चिन्ति मह्यमभिराधयते प्रमत्ता
१० रूपेण जन्मकुलसौवतया सुशुद्धा ॥

सो मायलेख लिखिते गुणवर्धयुक्ता
या क्व ईदृश भवे मम तां वरेषा ।

न ममार्युं प्राकृतजनेन जन्मवृत्तेन
यस्या गुणा कथयन्ती मम तां वरेषा ॥

१५ या रूपयौवनवरा न च रूपमत्ता
माता स्वसा व यच्च वर्तति मैत्रचित्ता ।

त्वामि रता यमराज्राज्ञदानशीला
तां तादृशां मम वधू वरदत्त तात ॥

यस्या न मानु न खिलो न च दोषमणि
२० न च शास्त्र ईर्ष्यं न च माय न वञ्चभट्टा ।

सम्प्रान्तरि अपि पुच्छे मयिरे अभिरक्ता
तुष्टा स्वकेन पतिना सह शयते प्रमत्ता ॥

न च खर्विता नपि च उद्धत न प्रमलभा
निर्माण मानविगतापि च चेष्टिभूता ।

न च यानमृद न रसेषु न शब्दगन्धे
निर्लोभमिध्वविभता स्वधनेन तुष्टा ॥

सखि स्निता नपि च चञ्चल निव भान्ता ५
न च उद्धतोद्धतस्निता हिरिवस्त्रच्छन्ना ।

न च दृष्टिमङ्गलरता सद धर्मयुक्ता
कायेन वाच मनसा सद शुद्धभावा ॥

न च स्थानमिद्ववद्वन्ता न च मानमूढा
मीमांसयुक्ता मुक्तता सद धर्मचारी । १०

स्त्र्यौ च तस्य स्वशुरे यथशास्त्रप्रेमा
दासीकलचञ्चलि यादृशमात्मप्रेम ॥

शास्त्रे विधिज्ञ कुशला नणिका यथैव
पश्चात् स्वपेत् प्रथममुत्तिहते च शय्यात् ।

मैवानुवर्ति चकुहापि च मातृभूता १५
एतादृशी मि नृपते वधुका वृणीष्व ॥ इति ॥

अथ खलु भिषवो राजा शुद्धोदन इमा माया वाचयित्वा
पुरोहितनामन्वयते स्म । गच्छ त्वं महाब्राह्मण कपिलवस्तुमहानगरे
सर्वगृहाण्यनुप्रविश्य कन्या ज्वलोकय । यस्या एते गुणाः सेविष्यन्ते ।
चचिकन्याया वा ब्राह्मणकन्याया वा वैश्यकन्याया वा शूद्रकन्याया २०
वा । तां कन्यामश्नात् प्रतिवेदय ॥ तत्कन्याहेतोः । न हि कुमारः
कुलार्थिको न गोचार्थिको । गुणार्थिक एव कुमारः ॥

तस्यां च वेलायामिमां गाथाभाषत ।

ब्राह्मणी चन्द्रिका कन्या विशां सुद्रीं तथैव च ।

यस्या एते गुणा सन्ति तां मे कन्यां प्रवेदय ॥

न कुर्वन् न शोचन् कुमारी समं विक्षितः ।

५ गुणे सखे च धर्मे न तवास्व रमति मनः ॥ इति ॥

अथ खलु भिचवः स पुरोहितस्तं गाथालेखं गृहीत्वा कपि-
जवस्तुनि महानगरे मुद्गाहुहं जवलोक्तयन् गत्वा द्विषडम् कन्यां
परोक्षेण च । एवंगुणयुक्तामपश्यन् (न चैव गुणयुक्तां कन्यां) सोऽनुपूर्वञ्च
विचरन् येन दृष्टपाणिः प्राक्पक्षं निवेशनं तेनोपसंक्रामत् । स तं
१० निवेशनं प्रविष्टोऽद्वाधीत् कन्यामभिरूपां प्रासादिकां दर्शनीयां
परमया शुभवर्णपुष्करतया समन्वातां नातिदीर्घां नातिह्रस्वां
नातिस्तुर्वा नातिरुद्रां नातिनीरां नातिरुद्राणां प्रथमश्रीवनावस्थां
स्त्रीरजमिवाव्यापमानां ॥

अथ सा दारिका पुरोहितस्तं चरणौ गृहीत्वा एवमाह । किं
१५ ते महाब्राह्मण कार्यं ॥ पुरोहित आह ।

गुणोदनस्तं तव्यः परमाभिरूपो

प्राविशकमलधरो गुणतेजयुक्तः ।

तेनेति माधवलिखिता गुणधे चधूनां

यस्या गुणानि हि रमे स हि तस्य पत्नी ॥

२० स तस्यास्तं मेखमुपनामयति स्म ॥

अथ सा दारिका तं गाथालेखं वाचयित्वा स्मितमुपदर्शं तं
पुरोहितं गाथया ध्वभाषत् ।

मष्टेति ब्राह्मणमुणाऽनुकूपं सर्वे

सो मे पतिर्भवतु सीम्य मुख्यरूपः ।

भयहि कुमार यदि कार्यं मह विनम्र

मा हीनप्राकृतवनेन भवेय वासः ॥ इति ॥

अथ खलु स पुरोहितो राजानं शुद्धोदनमुपसंक्रम्य तमर्थ- ५
मारोचयति क् । दृष्ट्वा मेवा देव कथा या कुमारस्यानुरूपा स्यात् ॥
आह । कस्यासी ॥ आह । दण्डपाणिर्देव शाक्यस्य दुहिता ॥

अथ राज्ञः शुद्धोदनस्वीतदभवत् । तुरासदः कुमारः शुभा-
धिमुह्य प्रथिण च मातृयामोऽसंविद्यमानमुखोऽपि मुणानामात्मनि
प्रवानीति । यन्वहमशोकभाण्डकानि कारयेयं यानि कुमारः सर्वदा- १०
रिकाभ्यो नुप्रयच्छेत् । तत्र यस्या दारिकायां कुमारस्य चचुरभिनिवे-
यति तां कुमारस्य वरचिन्तामीति ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनोऽशोकभाण्डानि कारयति क् ।
सुवर्णमयानि कृत्स्नमयानि जानारत्नमयानि । कारयित्वा च कपिल-
वस्तुनि महानगरे घण्टाघोषणां कारयामास । सप्तमे दिवसे कुमारी १५
दर्शनं दास्यति । अशोकभाण्डकानि च दारिकाभ्यो विश्वार्पयिष्यति ।
तत्र सर्वदारिकाभिः संस्त्रागरे संनिपतितवमिति ॥

इति हि भिषवः सप्तमे दिवसे बोधिसत्तः संज्ञानारमुपसंक्रम्य
भद्रार्चने व्यपीदत् ॥ राजापि शुद्धोदनो दृष्ट्वापुरुषान् स्थापयति
क् । यस्या दारिकायां कुमारस्य चचुः संनिविशेत्तां ममारोचयध्व- २०
मिति ॥

इति हि भिक्षवो यावत्तः क्षपिलवस्तुनि महानगरे दारिकाभाः
सर्वा येन संख्यामारो येन च बोधिसत्त्वसेनोपासकामन् । बोधिस-
त्त्वस्य दर्शनाय अशोकभाण्डकानि च प्रतिगृहीतुं ॥

इति हि भिक्षवो बोधिसत्त्वो यथागताभ्यन्ताभ्यो दारिकाभ्यो
५ अशोकभाण्डकान्यनुप्रयच्छति स्म ॥ तासु दारिका न शक्नुवन्ति स्म
बोधिसत्त्वस्य त्रियं तेजस्य सोढुं । ता अशोकभाण्डकानि गृहीत्वा
शीघ्रं शीघ्रमेव प्रकामन्ति स्म ॥

अथ दण्डपाणिः शाक्यस्य दुहिता गोपा नाम शाक्यकन्या सा
दासीयणपरिवृता पुरस्कृता येन संख्यामारो येन च बोधिसत्त्वसे-
१० नोपासकामदुपसंस्कृत्यैकान्ते स्थात् । बोधिसत्त्वमनिमेषार्थां नयनाम्नां
प्रेचमाणा । तच्छा । बोधिसत्त्वेन सर्वाण्यशोकभाण्डकानि दत्तानि ॥
तदा सा बोधिसत्त्वमुसकस्य प्रहसितवदना बोधिसत्त्वमेवमाह ।
कुमार किं ते मयापगीतं यस्त्वं मां विमानयसि ॥

आह । नाहं त्वां विमानयाम्यपि तु खलु पुनस्त्वमभिपद्यादाग-
१५ तेति ॥ स तस्यै चनेकशतसहस्रमुख्यमङ्गुलीयके निर्मुक्त्यं प्रादात् ॥

सा प्राह । इदमहं कुमार तवान्तिकादर्हामि ॥

आह । इमानि मदीयान्याभरणानि गृह्णतां ॥

सा आह । न वयं कुमारे ज्वलेकरिष्यामः । ज्वलेकरिष्यामो
वयं कुमारं । इत्युक्त्वा सा कन्या प्रकामत् ॥

२० ततस्मैर्गुह्यपुरुषैः राजानं शुबोदनमुपसंस्कृत्यैव वृत्तान्तो निवेदितो
भूत् । देव दण्डपाणिः शाक्यस्य दुहिता गोपा नाम शाक्यकन्या
तस्मां कुमारस्य चक्षुर्निविष्टं मुहूर्तं च तयोः संजायो भूत् ॥

इत्येतत्तनु वचनं श्रुत्वा राजा शुद्धोदनो दण्डपाणिः शाक्यस्य
पुरोहितं दौत्येन प्रेषयति स्म । या ते दुहिता सा मम कुमारस्य
प्रदीयतामिति ॥

दण्डपाणिराह । आर्यकुमारो बृहन्मुचसेवृद्धः । अस्माकं चार्यं
कुलधर्मः शिल्पज्ञस्य कन्या दातव्या नाशिल्पज्ञस्येति ॥ कुमारश्च य ५
शिल्पज्ञो नासिधनुष्कलापयुद्धसालस्यविधिज्ञः । तत्कथमशिल्पज्ञायाहं
दुहितरं दास्यामि ॥

इत्येतच्च राज्ञः प्रतिविदितं ॥ ततो राज्ञ एतदभवत् । द्विरपी-
दमहं बहुधर्मेण चोदितः । यदापि मयीकं कस्माच्छाक्यकुमाराः
कुमारस्योपस्थानाय नागच्छन्तीति । तदाणहमभिहितः । किं वयं १०
मण्डकस्योपस्थानं करिष्याम इति । एतर्ह्यपि वमिति । प्रध्यायन्निपत्यो
भूत् ॥

बोधिसत्त्वश्चैवं वृत्तान्तमश्रोणीत् । श्रुत्वा च येन राजा शुद्धो-
दनस्तोपसंज्ञामबुधसेकस्यैवमाह । देव किमिदं दीनमनास्तिष्ठसि ॥

राजा आह । अहं ते कुमारोऽनेन ॥

१५

कुमार आह । देव सर्वथा तावदवज्ञमेवमास्त्रातव्यं ॥ याव-
न्निरपि बोधिसत्त्वो राजानं शुद्धोदनं परिपृच्छति स्म ॥

ततो राजा शुद्धोदनो बोधिसत्त्वाय तां प्रकृतिमारोचयति
स्म ॥ तां श्रुत्वा बोधिसत्त्व आह । देव अस्मि पुनरिह नगरे कश्चिद्यो
मया सार्धं समर्थः शिल्पेन शिल्पमुपदर्शयितुं ॥

२०

ततो राजा शुद्धोदनः प्रहसितवदनो बोधिसत्त्वमेवमाह ।
शक्यसि पुनस्त्वं पुत्रं शिल्पमुपदर्शयितुं ॥ स आह । (वाड) शक्यामि

देव तेन हि संनिपात्यन्ता सर्वशिल्पज्ञाः । तेषां पुरतः स्वं शिल्पमुप-
दर्शयिष्यामि ॥

ततो राजा शुबोदनः कपिलवस्तुनि महानगरवरे घट्टाघोषणां
कारयति क्व । सप्तमे दिवसे कुमारः स्वं शिल्पमुपदर्शयति । तत्र
॥ सर्वशिल्पज्ञैः संनिपतितव्यं ॥

तत्र सप्तमे दिवसे पञ्चमाचारिणः शाक्यकुमारशतानि संनि-
पतितान्वभूवन् । दम्बपाण्डित्यं शाक्यस्य द्रुहिता मोषा नाम शाक्यकन्या
जयपताका स्थापिताभूत् । यो वाचासिधनुष्कलापसुदसान्निधियुः श्रेयति
तस्मैवा भविष्यतीति ॥

१० तत्र सर्वपुरतो देवदत्तः कुमारो नगरादभिनिष्कामति क्व ।
क्षेत्रञ्च हृष्टो महाप्रमाणो बोधिसत्त्वस्त्वाप्ये नगरं प्रवेजति क्व । तत्र
देवदत्तः कुमार ईर्यया च शाक्यवनमदेन च सक्तः स तं हस्तिनायं
वामेन पाणिना शुवडायां गृहीत्वा दक्षिणेन पाणिना खपेटया
एकमहरितेन हतोऽभूत् ॥

१५ तस्मानन्तरं सुन्दरगन्दकुमारोऽभिनिष्कामति क्व । सोऽब्राह्मीयं
हस्तिनायं नगरदरि हतं दृष्ट्वा च पर्यपुच्छत् । केनायं हत इति ॥
तत्र महाजनकाय आह । देवदत्तेनेति ॥ स आह । अशोभनमिदं
देवदत्तस्य ॥ स तं हस्तिनायं काठुजं गृहीत्वा नगरद्वारादप-
कर्षति क्व ॥

२० तदनन्तरं बोधिसत्त्वो रथाभिरुद्धोऽभिनिष्कामति क्व । चट्टा-
चीह्नोभिसत्त्वस्य हस्तिनं हतं दृष्ट्वा च पर्यपुच्छत् । केनायं हत इति ॥
आहः । देवदत्तेनेति ॥ आह । अशोभनं देवदत्तस्य । केन

युनरस्मात्तगरद्वारादपकर्षित इति ॥ आङ्गः । मुन्दरनन्देति ॥
आह । शोभनमिदं मुन्दरनन्दस्य किं तु महाकायोऽयं सत्त्वः सो
ऽयं क्लिप्तः सर्वनगरं दीर्गन्धेन स्फुरिष्यतीति ॥

ततः कुमारो रथस्य एवैकं पादं भूमौ प्रसार्य पादाङ्गुष्ठेन तं
हस्तिनामं जाङ्गुले गृहीत्वा तप्त प्राकारान्सप्त च परिखानतिक्रम्य ५
बहिर्नगरस्य कौशमावे प्रविपति स्म ॥ यत्र च प्रदेशे स हस्ती
पतितस्तस्मिन् प्रदेशे महहिले संवृत्ते यत्प्राप्तं हस्तिगतेत्यभिधीयते ॥

तत्र देवमनुजाः शतसहस्राणि हाहाकारकिलकिलाप्रत्येदित-
शतसहस्राणि प्रामुख्यैर्जविचेपाद्याकार्युः ॥ मगगतत्नगताश्च देवपुत्रा
इमे गाथे भोपन्त ।

१०

यत्र भक्तगजिन्द्रगतीनां	पादाङ्गुष्ठतलेन गजेन्द्र ।
तप्त पुरापरिखा चतिक्रम्य	क्षिप्तु बहि पुपुरातु चर्य हि ॥
निःसेशचमेप सुमेधा	मानवलेन समुक्लितकायान् ।
सेमारपुरातु बहिर्धा	एक क्षपिष्यति प्रक्षवलेन ॥

इति हि पञ्चमावाणि शाक्यकुमारशतानि नगरान्निष्क्रम्य १५
येनान्वतमः पृथिवीप्रदेशो यत्र शाक्यकुमाराः शिल्पमुपदर्शयन्ति ता
तेनोपसंक्रामन् ॥ राजापि शुद्धोदयो महत्कर्महृत्काष्ठ शाक्या
महांश्च जनकायो येनासी पृथिवीप्रदेशस्तेनोपसंक्रामन् । बोधिसत्त्वस्य
चान्येषां च शाक्यकुमाराणां शिल्पविशेषं द्रष्टुकामाः ॥

तत्रादित एव ये शाक्यकुमारा लिप्सो पटुविधिज्ञाने बोधि- २०
मत्त्वेन सार्धं लिपिं विशेषयन्ति स्म ॥ तत्र तैः शाक्यैर्विज्ञामित्र
आचार्यः साची स्थापितो भूत । स त्वं ज्वलोक्य कतमोऽत्र

कुमारो लिपिज्ञाने विशिष्यते यदि वा लेखतो यदि वा बह्वलिपि-
निर्याणतः ॥ अथ विद्वामिव आचार्यः प्रत्यक्षो बोधिसत्त्वस्य लिपि-
ज्ञाने स्मितमुपदर्शयन्निमे गाथे भाषत ।

भानुष्यल्लोके ऽथ च देवलोके मत्थर्वल्लोके ण्यसुरेन्द्रलोके ।

५ यावन्ति केचिल्लिपि सर्वल्लोके तथैव पारंगतु शुद्धसत्त्वः ॥

नामिापि यूये च अहं च तेषां लिपीन जानाम न चाचराणां ।

यान्धेव जानाति मनुष्यचन्द्रो अहमव प्रत्यक्षु विजेष्यते ऽये ॥

शाक्यो आहः । विशिष्यतां तावत्कुमारो लिपिज्ञाने संख्या-
ज्ञाने कुमारो विशिष्यतयो विद्यास्वच्च ॥ तवार्जुनो नाम शाक्य-
५० गणको महाभावः संख्यागणनानु पारंगतः स साधो स्थापितो
भूत् । स त्वं व्यवलोकय कतमो ऽव कुमारो विशिष्यते संख्याज्ञानत
इति ॥ तव बोधिसत्त्वस्योद्दिशति अ । एकच्च शाक्यकुमारो निशि-
पति अ । न च परिप्रापयति अ बोधिसत्त्वस्त्रैकहो चयस्त्वारः पञ्च
दश विंशच्छिंशत्वारिंशत्पञ्चाशच्छतं यावत्पञ्चापि शाक्यकुमारगतानि
५५ युगपत्काले निशिपन्ति अ न च परिप्रापयन्ति अ ॥ ततो बोधिसत्त्व
आह । उद्दिशत यूयमहं निवेष्णामीति ॥ तत्रैकशाक्यकुमारो
बोधिसत्त्वस्योद्दिशति अ । न च परिप्रापयति अ । इवपि चयो
ऽपि पञ्चापि दशापि विंशत्यपि विंशदपि चत्वारिंशदपि पञ्चाशदपि
यावत्पञ्चापि शाक्यकुमारगतानि युगपदुद्दिशन्ति अ । न च
२० परिप्रापयन्ति अ बोधिसत्त्वस्य निशिपतः ॥

बोधिसत्त्व आह । अलमलमनेन विवादेन सर्वं इदानीमिच्छी-
भूत्वा ममोद्दिशताहं निवेष्णामीति ॥ तव पञ्चमावाणि शाक्यकुमार-

शतान्धिकवचनोदाहरिणापूर्वचरितं समुद्दिशन्ति स्म । बोधिसत्त्वज्ञा-
नेमूढो निक्षिपति स्म ॥ एवमपर्यन्ताः सर्वशास्त्रकुमारा च च पर्यन्तश्च
बोधिसत्त्वः ॥

ततो ज्ञेनो गणकमहामात्र आश्चर्यप्राप्त इमे गात्रे भाषत ।
ज्ञानस्य ग्रीष्मता साधु बुद्धे संपरिपुष्कता ।
पञ्चमावशतास्त्रेते धिष्ठिता गणनापद्ये ॥
ईदृशी च इयं प्रज्ञा बुद्धिज्ञानं स्मृतिर्मतिः ।
अद्यापि शिष्येते चाद्यं गणितं ज्ञानसागरः ॥

ततः सर्वशास्त्रगण आश्चर्यप्राप्तः परमविष्णुयापन्नो भूत् । एक-
कण्ठाश्चिमां याचमभाषन् । जयति जयति भोः सर्वार्थसिद्धः कुमारः ॥ १०
सर्वे चासनेभ्य उत्थाय कृताञ्जलिपुट्टा भूत्वा बोधिसत्त्वं नमस्कृत्य
रात्रानं शुद्धोदनमेतदवोचन् । आभासि महाराज परमसुलब्धाः ।
यस्य ते पुत्र एवं ग्रीष्मलघुजवचपलपरिपृच्छाप्रतिमान इति ॥

अथ स राजा शुद्धोदनो बोधिसत्त्वमेवमाह । शक्यसि पुत्रार्जुनेन
गणकमहामात्रेण सार्धं संख्याज्ञानकौशल्यगणनागतिमनुप्रविष्टु ॥ बो- १५
धिसत्त्व आह । शक्यामि देव ॥ आह । तेन हि गण्यतां ॥

अथार्जुनो गणकमहामात्रो बोधिसत्त्वमेवमाह । जानीषे त्वं
कुमार कोटिशतोत्तरां नाम गणनागतिं ॥ आह । जानाम्यहं ॥
आह । कथं पुनः कोटिशतोत्तरा गणनागतिरनुप्रविष्टव्या ॥

बोधिसत्त्व आह । शतं कोटीनामयुतं नामोच्यते । शतमयुतानां २०
नियुतो नामोच्यते । शतं नियुतानां कङ्कुरं नामोच्यते । शतं कङ्कुराणां
विवरं नामोच्यते । शतं विवराणामशोभं नामोच्यते । शतमशोभाणां

विवाहे नामोच्यते । शतं विवाहानामुत्सङ्गं नामोच्यते । शतमुत्सङ्गानां
 बङ्गले नामोच्यते । शतं बङ्गलानां नागवले नामोच्यते । शतं नाग-
 बलानां तिटिलम् नामोच्यते । शतं तिटिलस्थानां व्यवस्थानप्रज्ञप्ति-
 नामोच्यते । शतं व्यवस्थानप्रज्ञप्तीनां हेतुहिले नामोच्यते । शतं
 ५ हेतुहिलानां करफुर्नामोच्यते । शतं करफुर्णां हेत्विन्द्रियं नामोच्यते ।
 शतं हेत्विन्द्रियाणां समाप्तलम् नामोच्यते । शतं समाप्तलस्थानां
 गणनागतिर्नामोच्यते । शतं गणनागतीनां निरवले नामोच्यते । शतं
 निरवस्थानां मुद्रावले नामोच्यते । शतं मुद्रावस्थानां सर्ववले नामो-
 च्यते । शतं सर्ववस्थानां विसेक्षानती नामोच्यते । शतं विसेक्षानतीनां
 १० सर्वसेक्षा नामोच्यते । शतं सर्वसेक्षानां विभूतं गमा नामोच्यते । शतं
 विभूतं गमानां तल्लक्षणं नामोच्यते ॥ इति हि तल्लक्षणगणनया सुमेध-
 पर्वतराजो लक्षनिर्घेपक्रियया परिचये गच्छेत् ॥ अतो ऽप्युत्तरि
 ध्वजायवती नाम गणना । यस्यां गणनायां गङ्गानदीवाल्मिकासमा-
 लक्षनिर्घेपक्रियया परिचये गच्छेत् ॥ अतो ऽप्युत्तरि ध्वजायनिशामणी
 १५ नाम गणना । अतो ऽप्युत्तरि बाहनप्रज्ञप्तिर्नाम । अतो ऽप्युत्तरि इङ्गा
 नाम । अतो ऽप्युत्तरि कुक्षट्टु नाम । अतो ऽप्युत्तरि कुक्षटावि नाम ।
 अतो ऽप्युत्तरि सर्वनिर्घेपा नाम गणना । यस्यां गणनायां दश
 गङ्गानदीवाल्मिकासमा लक्षनिर्घेपक्रियया परिचये गच्छेत् ॥ अतो
 ऽप्युत्तरि अयसारा नाम गणना । यत्र कीटीशतं गङ्गानदीवाल्मिका-
 २० समा लक्षनिर्घेपाः परिचये गच्छेत् ॥ अतो ऽप्युत्तरि परमाणुरजःप्रवे-
 शानुगता नाम गणना । यत्र तथामतं स्थापयित्वा बोधिमण्डवरा-
 यमते च सर्वधर्माभिधिकाभिमुखं बोधिसत्त्वं नाभ्यः कश्चित्सत्त्वः

सत्त्वनिकाये संविद्यते य एतां गणनां प्रजानात्यन्वयाहे वा यो वा
भ्याकादृशः । एवं चरमभाविको विनिष्क्रान्तगृहवासो बोधिसत्त्वः ॥

चर्जुनो ऽबोचत् । कथं कुसार परमाणुरजाप्रवेशमगमनानुप्रवेष्टव्या ॥

बोधिसत्त्व आह । सप्त परमाणुरजांस्त्वयः । सप्ताणवस्तुतिः ।

सप्तचुत्तरिकं वातायनरजः । सप्त वातायनरजांस्त्रिकं शशरजः । सप्त ५
शशरजांस्त्रिकमेडकरजः । सप्तैडकरजांस्त्रिकं गौररजः । सप्त गौरजांस्त्रिकं
मिशारजः । सप्त मिश्राः सर्पपः । सप्तसर्पपाववः । सप्तघवादङ्गुलीपर्व ।
द्वादशाङ्गुलीपर्वानि वितस्त्रिः । द्वे वितस्त्री इकाः । चत्वारो इका
धनुः । धनुसहस्रं मार्गधजाकोशः । चत्वारः कोशा योजनं ॥ तत्र को
युष्माकं योजनपिण्डं प्रजानाति । कियन्ति तानि परमाणुरजांसि १०
भवन्ति ॥

चर्जुनो ऽबोचत् । अहमेव तावत्कुमार संमोहमापन्नः । किमङ्ग
पुनर्यं चाद्ये न्यबुद्धयः ॥ निर्दिशतु कुमारो योजनपिण्डं कियन्ति
तानि परमाणुरजांसि भवन्तीति ॥

बोधिसत्त्वो ऽबोचत् । तत्र योजनपिण्डः परमाणुरजसां परि- १५
पूर्वमचोभनयुतमेकं विश्वं कोटीनयुतशतसहस्राणि यद्विंश कोटी-
शतानि द्वाविंशतिश्च कोत्यः पञ्च च दशशतसहस्राणि द्वादश च
सहस्राणि एतावान्योजनपिण्डः परमाणुरजोनिषेपलानि प्रवेशेनायं
जम्बुद्वीपः सप्तयोजनसहस्राणि । गोदानीयो ऽष्टौ योजनसहस्राणि ।
पूर्वविदिहो नव योजनसहस्राणि । उत्तरकुब्जद्वीपो दशयोजनसहस्राणि ॥ २०
अनेन प्रवेशेनेमे चातुर्द्वीपकं लोकाधातुं प्रमुखं कृत्वा परिपूर्णकोटीजतं ।
चातुर्द्वीपकानां लोकधातूनां यत्र कोटीजतं महासमुद्राणां । कोटी-

शतं चक्रवादमहाचक्रवादानां । कोटीशतं सुमेरूणां पर्वतराजानां ।
 कोटीशतं चातुर्महाराजिकानां देवानां । कोटीशतं चायचिंशानां ।
 कोटीशतं यामानां । कोटीशतं तुषितानां । कोटीशतं निर्माणरतीनां ।
 कोटीशतं परनिर्मितवशवर्तीनां । कोटीशतं ब्रह्मकायिकानां । कोटीशतं
 ५ ब्रह्मपुरोहितानां । कोटीशतं ब्रह्मपार्षद्यानां । कोटीशतं महाब्रह्माणां ।
 कोटीशतं परीक्षाभानां । कोटीशतं अप्रमाणाभानां । कोटीशतं
 आभास्वराणां । कोटीशतं परीक्षशुभानां । कोटीशतं अप्रमाणशुभानां ।
 कोटीशतं शुभकृत्स्नानां । कोटीशतं अनभक्ताणां । कोटीशतं पुष्क-
 प्रसवानां । कोटीशतं बृहत्फलानां । कोटीशतं असेचिसत्त्वानां ।
 १० कोटीशतं अवृहानां । कोटीशतं अतपानां । कोटीशतं सुदृशानां ।
 कोटीशतं सुदर्शनानां । कोटीशतं अकनिष्ठानां देवानां । अथमुच्यते
 त्रिंशत्सहस्रमहासाहस्रलोकधातुर्विपुलश्च त्रिंशत्सहस्रं । स यावन्ति यो-
 जनशतानि (परमाणुरजांसि त्रिंशत्सहस्रमहासाहस्रलोकधातौ) यावन्ति
 योजनसहस्रानि । यावन्ति योजनकोट्यः । यावन्ति योजनमयुतानि
 १५ येषाम् यावन्त्यावन्ती योजनाद्यसारा गणनाकियत्वेतानि परमाणु-
 रजांसि । इत्याह । संख्यागणना ज्यतिवृत्ता ह्येषा गणना तदुच्यते
 संख्येयमिति । अतो संख्येयतमानि परमाणुरजांसि यानि त्रि-
 साहस्रमहासाहस्रलोकधातौ भवन्ति ॥

अस्मिन् खलु पुनर्गणनापरिवर्ते बोधिसत्त्वेन निर्दिष्टमाने
 २० जर्ज्वनो गणकमहामात्रः सर्वं च शाक्यगणसुष्ठु उदय आत्मनः
 प्रमुदित आचर्याद्भुतप्राप्तो भूतः । ते सर्वे एकैकैर्वस्त्रैः स्त्रिता
 अभूवन् । परिशिष्टैर्वस्त्राभरणैर्बोधिसत्त्वमहिम्नादयन्ति स्म ॥

अथ खल्वर्जुनो गणकमहामात्र इमे गाथेऽभाषत ।

कौटीशतं च अयुता नयुतास्तथैव

नियुतानु कङ्कुरगती तथ विम्बराद्य ।

अक्षोभिणी परमज्ञानु न मेऽस्त्वतोऽर्थे

मत उत्तरे गणनमप्रतिमस्य ज्ञानं ॥

५

अपि च भोः शाक्याः ।

विंसाहस्रि रजात्रयन्तका तृणवन ओषधियो जलस्य विन्दून् ।

ऽङ्कारेण व्यस्य एकिंशो को पुनि विस्मयु पञ्चभिः शतेभिः ॥

तथ देवमनुजाः शतसहस्राणि हाहाकारकिन्किन्नामचेदित-
शतसहस्राणि प्रामुह्यन् ॥ गगणतलगतस्य देवपुत्रा इमा गाथा १०
अभाषन्त ।

यावन्त सत्त्वं निखिलेन विषध्वयुक्ताः

चित्तानि धैतसिकसेष्टि वितर्कितानि ।

हीनाः प्रणीत तथ संचिपविचिपा ये

एकस्मि चित्तपरिवर्ति प्रयानि सर्वान् ॥

१५

इति हि भिचर्योऽभिभूताः सर्वे शाक्यकुमारा अभूवन् ।
बोधिसत्त्व एव विशिष्यते । तदनन्तरे लङ्घिते ज्विते ज्विते सर्वेषु
बोधिसत्त्व एव विशिष्यते स्म ॥ गगणतलगतस्य देवपुत्रा इमा
गाथामभाषन्त ।

व्रततपसगुणेन संयमेन यमदममैववलेन जल्पकोषः ।

२०

अथ ऋतुलघुकायचित्तनेता तस्य जवस्य विशेषतां शृणोष ॥

इह गृहगतं सुप्ते पञ्चधा सत्त्वसारं अपि च दशसु दिक्षु
गच्छते इयं वनेन ।

अपरिमितशिनानां पूजनामेव कुर्वन् मणिकनकविचित्रै-
र्लोकधातुध्वनना ॥

५ न च पुन गतिं आगतिं च अस्मा युयं प्रजानस्य तावद्वृत्तिमाप्नो ।

को ऽव जविति विस्मयो जनेया अमदृश एव करोष गौरवो ऽस्मिन् ॥

एवं कृत्वा बोधिसत्त्व एव विशिष्यते स्म ॥

तत्र शाक्या आहुः । युद्धेषु तावत्कुमारो विशिष्यतव्यो
जिज्ञासुश्च ॥ तत्र बोधिसत्त्व एकस्मिन् स्थितो ऽभूत् । तस्मिन् च

१० पञ्चमावाणि शाक्यकुमारशतानि युग्मपयुधानि स्म ॥

इति हि द्वाविंशच्छाक्यकुमाराः सालायाय स्थिताः । तदा
सन्धानन्दश्च बोधिसत्त्वमभिगतौ सालायाय तौ समवनारं स्पृष्टावेव
बोधिसत्त्वेन पाणिना तौ बोधिसत्त्वस्य बलं तेजसासहमानौ धर-
णीतले प्रपतितावभूता ॥ तदनन्तरं देवदत्तः कुमारो गर्वितश्च

१५ मानी च बलवानेव तव्यः शाक्यमानेन च तव्यो बोधिसत्त्वेन

सार्धं विस्मयमानः सर्वावन्तं रज्जुमण्डलं प्रदक्षिणीकृत्य विज्जीडमानो

बोधिसत्त्वमभिपतति स्म । अथ बोधिसत्त्वो ऽसंभ्रान्त एवात्वरन्

दक्षिणेन पाणिना सलीढं देवदत्तं कुमारं गृहीत्वा चिरंगणतले

परिवर्त्य मानसियहार्यमविहिंसाबुद्ध्या भिक्षुं चित्तेन धरणीतले

२० निक्षिपति स्म । न चास्य कार्यं व्यावर्धते स्म ॥

ततो बोधिसत्त्वो ऽप्याह । अलमलमनेन विषादिन सर्व एव एकी-

भूत्वा इदानीं सालायायामच्छतेति ॥

अथ ते सर्वे हर्षिताभूत्वा बोधिसत्त्वमभिनिपतिताः । ते
सममनरस्युष्टा बोधिसत्त्वेन बोधिसत्त्वस्य श्रिये तेजस्य कायज्ञे
स्थामे चासहस्राणाः स्युष्टमावा एव बोधिसत्त्वेन धरन्तिले प्रापन् ॥
तत्र मरुत्तनुजगतसहस्राणि ह्रीहीकारकिलिकिलाप्रवेष्टितगतसहस्रा-
णाकार्युः ॥ यमगतलगताश्च देवपुत्रा महान्तं पुष्पवर्यमभिप्रवृक्षन् ५
स्वर्णिमां नायामभाषन् ।

यावन् सत्तनपुता दशसू दिशासु

ते द्रुष्टमल्लमहनपसमा भवेयुः ।

एकचण्डेन निपतेयु नरर्षभस्य

संसृष्टमात्र निपतेयु चितीतलेखि ॥

१०

मेरुः सुमेरु तत्र वज्रकचकवाडाः

ये चान्य पर्वतं क्वचिद्दशसू दिशासु ।

पाणिभ्य गृह्य मसिचूर्णानिभौ प्रकुर्यात्

को विस्मयी मनुजश्चाश्रयके असरि ॥

एषो द्रुमेन्द्रप्रवरं महद्रुष्टमल्लं

१५

मारं ससैन्यसबलं सहयं ध्वजार्थे ।

मैत्रीवलेन विनिहत्य हि कृष्णवन्धुं

साधत पृतिष्यति अनुत्तरबोधिसानं ॥ इति ॥

एवं कृत्वा बोधिसत्त्व एव विशिष्यति स्म ॥

अथ दण्डपाणिः शाक्यकुमारानेतद्वोचत् । जिज्ञासितमिदं २०
द्रुष्टं च ज्ञानेदानीमिवुधेपमुपदर्शयतेति ॥ तत्रानन्दस्य द्वयोः को-

अथोरयस्त्रयी भेरी लब्धं स्थापिताभूत् । अस्त्रानन्तरं देवदत्तस्य
चतुर्षु क्रोशेष्वयस्त्रयी भेरी स्थापिताभूत् । सुन्दरनन्दस्य षट्सु
क्रोशेष्वयस्त्रयी भेरी स्थापिताभूत् । दण्डपाण्योञ्जनद्वये ऽयस्त्रयी
भेरी स्थापिताभूत् । बोधिसत्त्वस्य दशसु क्रोशेष्वयस्त्रयी भेरी
५ स्थापिताभूत् । तस्मानन्तरं सप्त ताला अयस्त्रयी वराहप्रतिमा
यन्त्रयुक्ता स्थापिताभूत् ॥ तत्रानन्देन द्वाभ्यां क्रोशाभ्यां भेर्याहता-
भूत् । ततोत्तरि न शक्नोति स्म ॥ देवदत्तेन चतुःक्रोशस्त्रा
भेर्याहताभूत् । सोत्तरि शक्नोति स्म ॥ सुन्दरनन्देन षट्सुक्रोशस्त्रा
भेर्याहताभूत् । सोत्तरि शक्नोति स्म ॥ दण्डपाणिना द्वियोञ्जनस्त्रा
१० भेर्याहताभूत् । निर्विज्ञा च सोत्तरि शक्नोति स्म ॥ तत्र बोधिसत्त्वस्य
यस्यदेव धनुरूपनाम्न्यते स्म । तत्तदेव विद्धिष्यते स्म ॥

ततो बोधिसत्त्व आह । अस्मीह देव नगरे किञ्चिदन्वहनु-
र्यन्त्रमारोपणे संहतं कायवलम्ब्यामं च ॥ राज्ञा आह । अस्मि पुत्रः ॥
कुमार आह । क्व तदेव ॥ राज्ञा आह । तव पुत्रः पितामहः
१५ सिंहहनुर्नामाभूत् । तस्मै यद्वनुर्देव तर्हि देवकुले गन्धमाब्धौर्महीयते
न पुनस्तत्कश्चिच्छक्नोति स्म तद्वनुरारोपयितुं प्रणिव पुरयितुं ॥

बोधिसत्त्व आह । आनीयतां देव तद्वनुर्विघ्नासिध्यामहे ॥

तावद्यावत्तद्वनुरूपनामितमभूत् । तत्र सर्वे शाक्यकुमाराः पर-
मैलापि प्रयत्नेन व्यावच्छन्ताना न शक्नुवन्ति स्म तद्वनुरारोपयितुं
२० प्रणिव पुरयितुं ॥ ततस्तद्वनुर्दण्डपाणेः शाक्यस्योपनामितमभूत् । अथ
दण्डपाणिः शाक्यः सर्वकायवलम्ब्यामं संजनञ्च तद्वनुरारोपयितुमा-
रब्धौ अभूत् । न च शक्नोति स्म ॥ यावद्बोधिसत्त्वस्योपनामितमभूत् ।

तद्वोधिसत्त्वो मृहीत्वा आसनादनुत्तिष्ठन्निवार्यपर्यङ्कं कृत्वा बभिन
पाणिना (मृहीत्वा) दक्षिणेन पाणिना एकाङ्गुल्येणारोपितवानभूत् ॥
तस्य धनुष आरौप्यमाणस्य सर्वं कपिलवस्तु महानगरं शब्देनाभि-
विज्ञप्तमभूत् । सर्वनगरजनस्य विह्वलीभूतो न्योन्यमपृच्छत् । कस्या-
यमेवविधः शब्द इति ॥ अन्ये तदवोचन् । सिद्धार्थेन किल कुमारेण ५
पितामहधनुरारोपितं तस्यायं शब्द इति ॥ तत्र देवमनुजशतसह-
स्राणि हाहाकारकिलिकिलाप्रवेडितशतसहस्राणि प्रामुञ्चन् ॥ गगन-
तलगतस्य देवपुत्रा राजानं शुद्धोदनं तं च महान्तं जनकायं
यावयाध्वभापन्त ।

यच्च पूरित एष धनुर्मुनिना

१०

न च उत्थितु आसनि नो च भुमी ।

मिश्रेण्यु पूर्णमभिप्रायु मुनिः

लघु भेषति जित्वा च मारचमुं ॥

इति हि मिश्रवो वोधिसत्त्वस्तदनुः पूरयित्वं मृहीत्वा ता-
दृशेन वलस्यान्ता तमिषुं क्षिपति स्म । येन या चानन्दस्य भेरी १५
या च देवदत्तस्य यावत्सुन्दरनन्दस्य यावद्दण्डपाणिलाः सर्वा अभि-
निर्भिय तां च दशकोशस्था स्वकामयस्त्रयीं भेरीं भग्नतान्ता यन्त्र-
शुक्तावराहप्रतिमामभिनिर्भिय स इषुधरणीतले प्रविष्टा अदर्शना-
भासो भूत् ॥ यत्र च प्रदेशे स इषुर्भूमितले भित्त्वा प्रविष्टस्तस्मिन्देशे
कूपः सेवतः । यदवति अपि शरकूप इत्यभिधीयते ॥ तत्र देवमनुज- २०
शतसहस्राणि ह्रीहीकारकिलिकिलाप्रवेडितशतसहस्राणि प्रामुञ्चन् ।
सर्वं च शाक्यजनो विक्षितो भूत् । आश्चर्यप्राप्तः ॥ आश्चर्यं भो न च

नामानि चोक्ता कृता इदं चैतृशे शिल्पकीर्णम् ॥ मगगतमगताय
देवपुत्रा राजानं शुद्धोदनं तं च महानं जनकायमेवमाहुः । कोऽयं
विश्वयो मनुजाः । तत्कथात् ।

एष धरणिमण्डे पूर्ववृद्धासनस्थः

५ समस धनुर्गृहीत्वा शून्धैरात्मवाहीः ।

केशरिपुनिहत्वा दृष्टिजाले च भित्त्वा

शिवविरजमशोकां प्राप्स्यते बोधिमग्न्या ॥

एवमुक्त्वा ते देवपुत्रा बोधिमन्त्रे दिव्यैः पुष्पैरम्बुजकीर्य
प्राकामन् ॥ एवं लङ्घिते प्राप्स्यन्त्र लिपिमुद्रागणनासेष्वासान्ध-
१० धनुर्वेदे ज्वरिते स्रविते तरणे इष्वस्त्रे हस्तियीवायामम्बुपूठे रणे
धनुष्कलापे क्षीर्यन्मामि मुशौर्ध्वे बाहुज्यायामि अङ्गुशयहे पाशयहे
जशामि निर्याणे अवयामि मुष्टिवन्धे पदवन्धे शिखावन्धे केशे भेषे
दाजने म्फालने अङ्गुलवेधित्वे मर्मवेधित्वे शब्दवेधित्वे वृद्धप्रहारित्वे
अधकीडायां काण्डकरणे यन्त्रे चित्रे रूपे रूपकर्मणि धीते ।
१५ अपि कर्मणि वीणायां वाद्ये नृत्ये गीते पठिते आख्यानं हास्ये लास्ये
नाट्ये विद्वम्बिते मान्दयन्त्रे सेवाहिते मणिरागे वस्त्ररागे भाषाकृते
स्वप्राध्याये शकुनिरुते स्त्रीलक्षणे पुरुषलक्षणे अश्वलक्षणे हस्तिलक्षणे
गोलक्षणे अन्नलक्षणे मिश्रलक्षणे कौटुम्बिकलक्षणे निर्घण्टे निगमे
पुराणे इतिहासे वेदे व्याकरणे निरुक्ते शिष्यायां हन्द्स्त्रिन्या
२० यज्ञकल्पे ज्योतिषे सांख्ये योगे क्रियाकल्पे वैशिके वैशेषिके
अर्थविद्यायां बाह्यस्त्रि आन्तर्ये आनुषंगे मृगपरिरुते हेतुविद्यायां
जलधन्त्रे मधुच्छिष्टकृते सूत्रिकर्मणि विदलकर्मणि पञ्चकक्षे नन्वसुक्ती

इतिवशात्सु सर्वकर्मकलासु लौकिकादिषु दिव्यमानुष्यकालिकान्तासु सर्वत्र बोधिसत्त्व एव विशिष्यते स्म ॥

अथ खलु पुनश्चैन समयेन दण्डपाणिः शाक्यः स्त्रां दुहितरं गोपां शाक्यकन्यां बोधिसत्त्वाय प्रादात् । सा च राज्ञा गुर्वीक्षितानामुपूर्वेण बोधिसत्त्वस्य वृताभूत् ॥

५

तत्र खल्वपि बोधिसत्त्वश्चतुरशीतिस्त्रीसहस्राणां मध्ये प्राप्नोतीकानुभवगतया रममाणं क्रीडयन्तं परिचारयन्तमात्मानमुपदर्शयति स्म ॥ तासां चतुरशीति स्त्रीसहस्राणां गोपा शाक्यकन्या सर्वाभामपमहिष्यभिषिक्ताभूत् ॥

तत्र खल्वपि गोपा शाक्यकन्या न केचिद्दृष्ट्वा वदन् आदयति १० स्म । स्वयं वा स्वशुरं वानाजैनं वा । ते तामुपध्यायन्ति स्म । विचारयन्ति स्म । नववधूका हि नाम प्रतिजीना तिष्ठतीयं । पुनर्विवृतैव सर्वदा इति ॥ ततो गोपा शाक्यकन्या एतां प्रकृतिं श्रुत्वा सर्वस्नानार्जनस्य पुरतः स्थित्वा इमा गाथा अभायत ।

त्रिवृतः शोभते आर्य आसनस्थानचङ्क्रमे ।

१५

मणिरत्ने ध्वजसि वा भासमानं प्रभाकरं ॥

गच्छन् शोभते आर्य आगच्छन्नपि शोभते ।

स्थितो वाय निषण्णो वा आर्यः सर्वत्र शोभते ॥

कथयं शोभते आर्यमूर्च्छीभूतो ऽपि शोभते ।

कलविद्धो यथा पद्मी दर्शनेन स्त्रेण वा ॥

२०

कुशवीरनिवक्षो वा मन्दैवः छग्रंतनुः ।

शोभते ऽसौ स्वतेजेन गुणवान् गुणभूषितः ॥

सर्वेण शोभते आर्यां यस्य पापं न विद्यते ।

कियद्विभूषितो बालः पापधारी न शोभते ॥

ये कित्तिधा स्वहृदये मधुरासु वाचं

कुस्रो विषस्मि परिषिक्तं यथामूर्तिम् ।

५ दुस्सर्गशैलशिलवत् कचिन्नान्तराख्या

सर्पस्य वा विरसु दर्शनं तादृशानां ॥

सर्वेषु ते नमिषु सर्वमुपैति सौम्या

सर्वेषु तीर्धमिव सर्वजगोपजीव्याः ।

दधिघोरपूर्णघटतुल्यं सदैव आर्या

१० शुक्लाब्जदर्शनं सुमङ्गलं तादृशानां ॥

येः पापमिव परिचञ्चितं दीर्घरात्रे

कल्याणमिचरतमैश्च परिगृहीताः ।

पापं विषजैश्च निवेशयिषु बृहधर्मे

सफलं सुमङ्गलं सुदर्शनं तादृशानां ॥

१५ ये कायसेवृतं सुसेवृतकायदोषाः

ये वाचसेवृतं सदा नयकीर्णवाचः ।

गुप्तिद्विधा मुनिभृताश्च मनःप्रसन्नाः

किं तादृशानं वदनं प्रतिष्ठादयित्वा ॥

वस्त्रासहस्रं यदि ह्यादयि ज्ञातमात्रं

२० चित्ते च येषु विवृते न हिरी न लज्जा ।

न च येषु रौद्रशुणा नपि मत्तवाक्ये

नपि विमपतरं ते विचरन्ति लोकैः ॥

याचित्तुमुक्तं सततेन्द्रियसंयताय

न च अन्यसत्त्वमनसा स्वपतीनं तुष्टाः ।

आदित्यवन्द्यसदृशा विवृतप्रकाशा

किं तादृशानं वदने प्रतिष्ठादयित्वा ॥

अपि च ।

५

जानन्ति आश्रयु मम आपयो महात्मा

परचित्तवृत्तिकुशलाभय देवसेषाः ।

यच्च मह्यं शीलगुणसेवक अप्रमादो

वदनावगुण्डनमतः प्रकरोमि किं मे ॥

अश्रौषीद्विचरो राजा शुद्धोदनो गोपायः शाक्यकन्याया इमा- १०

मैवंख्यां सर्वां गाथां प्रतिभाननिर्देशं कृत्वा च पुनस्तुष्ट उदय आत्त-

मनाः प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातो ऽनेकरत्नप्रत्युत्तेन दृष्ट्ययुगेन

कोटीशतसहस्रमुखेन च मुक्ताहारिणाभिजातलोहितमुक्ताप्रत्युत्तया च

सुवर्णमालया गोपां शाक्यकन्यामभिकाञ्चनमुदानमुदानयति स्म ।

यथा च पुरीं मम भूषितो गुणैः तथा च कन्या स्वगुणा प्रभासते । १५

विशुद्धसत्त्वो तदुभौ समागतौ समेति सर्पिर्दंष्ट्र सर्पिमण्डे ॥ इति ॥

(अनुपूर्वेण यथा पूर्ववद्बोधिसत्त्वप्रमुखा स्वपुरं प्रजानन्त)

॥ इति श्रीललितविस्तरं शिल्पसंदर्शनपरिचरितं नाम द्वादशमोऽध्यायः ॥

इति हि भिषग्व आत्स्यतर्ह्यमुदीरयन्त आगता आसन् बोधि-

सत्त्वस्थानः पुरमध्यगतस्त्रिमूर्तिर्देवीनामयचनस्त्रिंशसुरगश्चक्रिन्नरमहोरग- २०

शक्रब्रह्मलोकपालाः । ये बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे श्रोतुं स्वमा-
पत्यन्ते स्म ॥

तत्र भिचवोऽपरेण समयेन संवज्जलानां देवनागयक्षगन्धर्वा-
सुरनरहडकिन्नरमहोरसशक्रब्रह्मलोकपालानामेतद्भवत् । अतिचिरे
५ वताये सत्पुरुषोऽन्तःपुरे विलम्बितो ये चास्त्रेभ्यो दीर्घरात्रं परि-
पाचिताः सत्त्वाद्यतुभिः संयद्भवस्तुभिर्दानेन प्रियवाक्केनार्चकियथा
समानार्थतया यस्य बोधिप्राप्तस्य धर्मदेशितमाज्ञास्त्वन्ति तस्मिन्नु च
तानि धर्मभाजनानि सर्वास्त्वन्तर्हितानि भविष्यन्ति । बोधिसत्त्वश्च
पश्चादभिनियम्यानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यति ॥

१० ततस्ते सगौरवाः सप्रतीचाः प्राञ्जलीभूता बोधिसत्त्वं नमस्कृन्ति
स्म । एवमाभिप्रायाद्योदीचमाणा श्रिता अभूवन् । कदा च नाम
तद्भविष्यति यद्धर्मं वरप्रवरं शुद्धसत्त्वमभिनियम्यन्तं पश्चिमाभिनियम्य
च तस्मिन्महाद्रुमराजमूलेऽभिनियम्य सवले मारं धर्षयित्वा अनुत्तरां
सम्यक्संबोधिमभिसंभुवद् दशभिलषागतवलीः समन्वागतं चतुर्भिश्च तथा-
१५ गतवैशारद्यैः समन्वागतमष्टादशभिश्चाविण्णिकैर्वृद्धधर्मैः समन्वागतं चि-
परिवर्तद्वादशाकारमनुत्तरं धर्मचक्रे प्रवर्तयन्तं महता बुद्धविकीर्तितेन
सद्देवमानुषासुरलोके यथाधिमुत्तया सुभाषितेन संतोषयन्तमिति ॥

तत्र भिचवो बोधिसत्त्वो दीर्घरात्रमसंख्येयान्कल्याणुपादाय
सततं समितमपरमण्योऽभूत् । सर्वलौकिकलोकोत्तरेषु धर्मेषु स्वय-
२० मेवाचार्यैः सर्वकुशलमूलधर्मचर्यासु दीर्घकालं च कालञ्चो वेलाञ्चः
समयञ्चोऽभुदञ्चुतोऽभिज्ञः पञ्चाभिज्ञाभिः समन्वागतोऽभूत् ।
आदिपादविकीर्तितः सर्वेन्द्रियकुशलः कालाकालञ्चः कालविषी महा-

सागर एव प्राप्तां विना नातिक्रामति स्म ॥ सोऽभिज्ञानवलेन
 समन्वागतः स्वयमेव सर्वं आनाति स्म । अस्त्रायं कालः प्रयहस्त्रायं
 कालो नियहस्त्रायं कालः संयहस्त्रायं कालोऽनुयहस्त्रायं काल
 उपेक्षाया अयं कालो भाषितस्त्रायं कालसूणीभावस्त्रायं कालो
 निष्क्रम्यस्त्रायं कालः प्रव्रज्याया अयं कालः स्वाध्यायस्त्रायं कालो ५
 योनिशोभनस्तारस्त्रायं कालः प्रविवेकस्त्रायं कालः चचियपर्वदमुप-
 संक्रमितुं पेयालं यावदयं कालो ब्राह्मणमृहपतिपर्वदमुपसंक्रमितुं ।
 अयं कालो देवनागयचगन्धर्वामुरगहृदकिन्नरमहोरगशक्रब्रह्मलोकपा-
 लभिक्षुभिषुष्णपासकोपासिकापर्वदमुपसंक्रमितुं । अयं कालो धर्मदेश-
 नाया अयं कालः प्रतिसेलघनस्त्र । सर्वत्र बोधिसत्त्वो नित्यकाले १०
 कालज्ञो भवति स्म । कालविपी ॥

अथ च पुनर्भिक्षवो धर्मताप्रतिपत्त्य एष चरमभाषिकानां
 बोधिसत्त्वानां यदवशं दशदिग्लोकधातुस्थितेर्बुद्धैर्भगवद्विरक्तः पुर-
 मध्यमताः संगीततूर्यनिनादितरिभिरेवैर्धर्ममुखैः संचोदितत्वा
 भवन्ति ॥

१५

तविदमुच्यते ।

ये भत्त्वाया दशदिग्लोकि
 गाथा गीता इम रतिमधुरा
 पूर्व तुभं अयु क्तु प्रणिधी
 जिनं चाणं अगनिअशरणे
 साधो वीरा अर चरिपुरिमां
 कालो विना अयु तव समयो

तेषु विशेषात्तत्र रतितुरियैः ।
 संचोदिनी नरवरप्रवरं ॥
 दृष्ट्वा सत्त्वान्दुःखशतभरिता ।
 भेषि नाथो हितकर परमः ॥ २०
 या ते आसीज्जगहितप्रणिधिः ।
 निष्क्रम्याही आधिवरप्रवरा ॥

- यस्यार्थे ते धनवरविविधा त्वक्ता पुर्वे शिरकरचरणा ।
 भेषे युद्धो नरमरुदमको लोकस्याद्यो गुणशतनिचितः ॥
 त्वं श्रीलेन व्रततपचरितः त्वं चान्कीये जगहितकरणः ।
 त्वं योयेंशा शुभगुणनिचितो ध्याने प्रज्ञे न तु समु चिन्तये ॥
 ५ क्रोधाविष्टा खिलमलवज्जला ते मीचीये त्वयि स्फुट सुगता ।
 कारुण्यं ते वज्रविधमबुधे मिथ्यात्वेष्ट शुभगुणरहिते ॥
 पुण्यज्ञाने शुभनिचितात्मा ध्यानाभिज्ञो प्रतपसि विरजो ।
 ओमासेसी दश रम दिशतो मेघानुक्तः शशिरिव विमलः ॥
 एते चान्ये वज्रविधरुचिरा तूर्यधोपा जिनरुतरवना ।
 १० ये चेदिनी सुरनरनहितं निष्कन्याही अयु तव समयु ॥ इति ॥

बोधिसत्त्वस्य खलु पुनर्भिषवसंस्मिन्गृहवरप्रधाने सर्वोपकरण-
 समृद्धिसमुदिते यथाभिप्रायसुखविहारानुकूले अमरपुरभवनप्रकाशे
 वितर्दिनिर्युहगोरणमवावहर्त्यकूटानारामासादवरप्रचरे सर्वरत्नविचि-
 चास्त्रकारविविधभक्तिमुविभक्ते उच्छ्रितञ्चध्वजपटाकानिकरत्नकिङ्कु-
 १५ नीजालसमलंकृते अनेकपट्टदामशतसहस्राभिप्रलम्बिते नानारत्नप्रत्युप्ते
 मुक्ताहाराभिप्रलम्बिते विचित्रपट्टरत्नसंक्रमोपशोभिते अवसक्तपट्टमा-
 ल्यदामकलापि गन्धघटिकानिर्धूपिते अवस्थापयितविततविताने सर्वतु-
 कपुष्पपरमसुगन्धिसुखचिराभिप्रकीर्णपुष्करिणीपुण्डरीकनवनलिनीजाल-
 संस्नानपरिभोगवज्जले पद्मगुप्तशुकसारिककोकिनहंसमयूरचक्रवाककु-
 २० नावकलविङ्गजीवजीवकादिनानाविधद्विजगणमधुरस्वरनिकृजिते मी-
 लवैदूर्यमये धरणीतलसंस्नानपरिभोगे सर्वरूपप्रतिभाससंदर्शने अतुप्त-
 नयनाभिरस्ये परमप्रीतिप्रामोदसंजनने तस्मिन्गृहवरप्रधाने अध्यावसतो

बोधिसत्त्वस्योदारवरशरणभवननिवासिनो ऽमलविमलनिर्मलाङ्गुष्ठा-
 मुत्तमान्नाभरणस्य प्रवरसुरभिगन्धानुलेपनानुलिप्तगावस्य शुक्लशुभवि-
 मलविशुद्धनिर्मलवस्त्रप्रावृतशरीरस्थानेकदिग्दूष्यशूक्तमुनिव्यसामृदुका-
 चिलिन्दिक्सुखसंस्पर्शवराङ्गरचितशयनवरतलाभिरूढस्थानरवधूमिरिव
 सर्वतोऽनवद्याप्रतिकूलदर्शनशुभोपचारचरितस्त्राभिरूपान्पुरमध्यगतस्य ५
 शङ्खभेरीमृदङ्गपणवतुलववीणावल्लकिसम्पताङ्गकिपलनकुलमुद्योपकमधु-
 रवेणुनिर्नादितघोषरुतनानातूर्यसंगीतिसंप्रयोगप्रतिबोधितस्य ये च
 नारीगणाः स्निग्धमधुरमनोज्ञस्वरवेणुनिर्नादितनिर्घोषरुतेन बोधि-
 सत्त्वं प्रतिसेवोधयन्ति स्म ॥ तेषां दशदिग्बस्थितानां बुद्धानां
 भगवतामधिष्ठानेन तेषां वेणुतूर्यनिर्नादनिर्घोषरुतेभ्य इमा बोधि- १०
 सत्त्वस्य संवोदना गाथा निश्चरन्ति स्म ।

या नार्थो मुदितमनाः प्रसन्नचिन्ता

वेणुभ्यो मधुरमनोरमं रणन्ते ।

आधिशाहशदिग्गतां जिनोत्तमानां

गायेमा विविध विचित्रचित्ररूपाः ॥

१५

पूर्वं ते ऋषु ऋतुं पणिधी अभूषि वीरा

दृढमां जनत सदा अनाद्यभूता ।

शौचिषि जरमरणात्तद्यान्वदुःखाद्

बुद्धित्वा पद्मज्वरं परं अशीकं ॥ ० ॥

तत्साधो पुरवर इत शीघ्रं निष्कम्पा पुरिमस्यपिभि चीर्णं । २०

आक्रम्या धरणिजम्प्रदेशं संबुद्धा असदृशजिनज्ञानं ॥

- पूर्वे ते धनरतन विचित्रा ललाभूत्करचरणाप्रियात्मा ।
 एषो ह्येव तव समयु महर्षे धर्मोद्यं जगि विभव जगन् ॥
 श्रीलं ते शुभविमलमण्डले पूर्वान्ते वर सततमभूषी ।
 श्रील्लिङ्गानतिसदृशु महर्षे सोचैही जगु विविधकलेशः ॥
 ५ चानीये भव शतचरितस्त्वे चान्तास्ते जगि विविधदुःखाः ।
 चानीये जगदभिरतात्मा नैष्ठिक्ये मति कुरु द्विपदेन्द्रा ।
 वीर्यं ते दृढमचलमकम्प्यं पूर्वान्ते पृथु सुगत अभूवन् ।
 धर्यित्वा नमुचिशङ्कसैन्यं सोपिथे चय सकलरूपायात् ॥
 यस्यार्थे व्रततप चरितस्त्वे ध्यायित्वा कलिकलुषकिल्बिषा ।
 १० त्वं वर्षां जमृतजलममोद्ये तपेही विरतुपितज्जनावा ।
 तां पूर्वां गिरवरमनुचिन्ता निष्कम्या पुरवर इत श्रीधरे ।
 बुद्धित्वा पदममृतमशोकं तर्पिथे जमृतरसि तृषार्ता ॥
 प्रज्ञाया परिचरि कुशल त्वं ज्ञानं ते पृथु विपुलमननं ।
 मूढानां विमतिपथस्त्रितानां प्रज्ञाभां शुभरुचिर कुरु त्वं ॥
 १५ मैत्रायां भव शतचरितस्त्वं काश्ल्ये वरमुदित उपेक्षे ।
 यामैवा वरचरि चरितस्त्वं तामैवा चरि विभव जगन् ॥
 एवं ता दशदिशि जिनतेजैर् माया वै गुणकुसुमविचित्राः ।
 तूर्येभ्यो विविधमनुरवन्ते चेदिन्ती शयनगतकुमारं ॥ ० ॥

यद पुन प्रमुदित रतिकर प्रमदा

२० सुखचिर सुमधुर प्रभाणिषु तुरिधैः ।

अथ जिन दशदिशि मुरनरदमकाः

गिरिवरमनुरवि ततु रवि तुरिधैः ॥

छत त्वयि हितकर वज्रगुण जनतो

निजिनितु जिनगुण विचरति मतिषु ।

स्मर स्मर पुरिमक व्रततपचरणा-

लघु व्रज द्रुमवर सृश पद्ममृत ॥

सुतुषित नरमरु जिनगुणरहिता

५

त्वयि मतिप्रतिबलु अमृतरसद्दा ।

दशवज्रगुणधर बुधजनमहित

लघु त्वयि नरपति विमजहि अमृत ॥

त्वजि त्वयि पुरि भवि धनमणिजनका

सखि प्रियसुत महि सनगरनिगमा ।

१०

शिरमपि त्वजि स्लकु करचरनयना

जगति य हितकह जिनगुणनिरता ॥

पुरि तुम नरवर सुतु नृपु यदभू

नरु तव अभिमुख इम गिरमवची ।

दद मम इम महि सनगरनिगमां

१५

त्वजि तद् प्रमुदितु न च मनु चुमितो ॥

पुरि तुम नरपति स्लकु द्विज यदभू

गुरुजनि परिचरि न च द्रुहि परतो ।

स्वपयिसु द्विजवर वज्रजन कुशले

च्युत तनु भवगतु मरुपुरनिलय ॥

२०

पुरि तुम नृपसुत अपिवरु यदभू

द्विनि तव तनुवह कलिनृपु रपितो ।

कृत त्वयि कुलक्रिय न च मनु बुभितो
पयु तव स्रवि तद् करतलचरणीः ॥

स्यमु पुन आपिसुतु त्वयि पुरि यदभू
प्रतरतु गुरुभरु गिरिवरनिलये ।

५ इत भव नृपतिम विषकृत इषुणा
कप तव तहि नृप न च मनु बुभितो ॥

पुरि तुम गुणधर मृगपति यदभू
गिरिनदिवज्जलि दुयमनु पुरुषो ।

हित भव त्वयि नरु स्रलपधि स्रपितो
१० उपनधि तव अरि न च मनु बुभितो ॥

पुरि तुम नरवर त्वजिसुतु यदभू
मणि तव प्रपतितु जलधरि विपुले ।

अवयितु चपयितु त्वय महउदधि
लभि तद् धनमणि वृहज्जल वृषभो ॥

१५ पुरि तुम सुपुरुष आपिवरु यदभू
द्विज तव उपगतु भव मम शरणे ।

भणि अपि द्विजवर मम रिपुउपने
त्वजि त्वय स्वकि तनु न च द्विज त्वजसे ॥

स्यमु अपि उपगतु पुरि द्रुमनिलये
२० इचि भणि तरुवरु कति इम मणये ।

सुविदित सुगणित यद्य तहि किशला
तद्य तव अवितय समशिर रचिता ॥

मुकु लसु गुणधर पुरि द्रुमि वसतो
 जयनतु न च त्वजि कृतु स्मरि पुरिम ।
 मरुपति प्रमुदितु तव गुण स्मरतो
 श्रियकरि द्रुमवरि यथरिव पुरिमा ॥
 इति तव असदृश व्रततपचरणा
 वज्रगुण गुणधर गुणपथि चरतो ।
 त्वजि महि सननरि अयु तव समयो
 लघु जगु स्थापयहि जिनगुणचरणे ॥ ० ॥

५

यद् प्रमदरतना शुभवस्त्रा भूषितमात्रा
 वरप्रवर तुरिया सुमनोज्ञा संप्रभलीषु ।
 अथ दशसू दिशतो जिनतेजिगीय विचित्रा
 इति रविषू मधुरा कृतघोषा तूर्यस्वरिभ्यः ॥
 तव प्रणिधी पुरिमे वज्रकल्पां लोकप्रदीपा
 जरमरणयसिति अज लोके चानु भविष्ये ।
 स्मर पुरिमप्रणिधि नरसिंहा या ति अभूषी
 अयु समयो त्वमिहा द्विपदेन्द्रा निष्कमणाय ॥
 भवनयुते त्वमिहा वज्रदाने दत्तमनेक
 धनकनका रतना शुभवस्त्रा रत्नविचित्रा ।
 करचरणा नयना प्रियपुत्रा राज्यसमुद्धे
 त्वयि त्वजितं न च ते खिलदोषा याचनकेषु ॥
 शिशुनृपति त्वमिहा शशिकितो आसि मुदंघ्रौ
 कपकक्षामनसो मणिबूडो चन्द्रप्रदीपः ।

१०

१५

२०

- इति प्रमुखा करिया वृद्धसूरी राजमुनेचो
 वज्र नृपति नयुता रतदग्नि त्वं सविकुर्वन् ॥
- तव मुगता चरितो वज्रकल्पा शीलचरीये
 मणिरत्ना विमला सदृशाभुच्छीलविशुद्धिः ।
- ५ त्वयि चरता चमरी खड्ग बालं रचितु शीलं
 कृतु त्वमिहा भगति विपुलार्थं शीलरतेना ॥
- गजवह त्वमिहा रिपुलुब्धे विदु इषूणा
 कृपकहृणा अनिया अतिरीद्रे कादितु गोमे ।
- परित्यजि ते रुचिराशुभदन्ता न च त्वयि शीलं
 १० इति प्रमुखा करिया वज्र तुभ्यं शीलविकुर्वी ॥
- त्वयि सहिता जगतो इतिनेका दुःखसहसा
 वज्रकटुकावचनं वधवन्धा चान्तिरतेना ।
- परिचारित पुरिमे वर ये ते सर्वसुखेना
 पुन वधकास्तव ते ह अभूवन्तस्तु ति चान्तं ॥
- १५ मिरिप्रवरानिलये तुम नाथा अयु यदासी
 हिमकिरणा सज्जिता मयभीतं त्वं नर गृह्य ।
- परिचरमि विविधाफलमूलैः सर्वसुखेना
 कथु वधकां स तवा उपनेची तं च ति चान्तं ॥
- इदु सेलितमचलमकम्प्यं वीर्यं तवासीत्
 २० व्रततपसा विविधागुणज्ञानं एषत वीर्ये ।
- कृतु अवलो नमुची वशयतीं वीर्यवलेना
 अयु समथो त्वमिहा नरसिंहा निष्क्रमणाय ॥

हृद्यप्रवह त्वमिहा पुरि आसी हेमसुवर्णो

लघु गमणे ब्रजसे छपवातो राक्षसिदीप ।

असनगतमनुजान्तद गृह्या चेमि अपेसी

इति प्रमुखा करिया बज्र तुभं वीर्यविकुर्वा ॥

दससमये नियमादृतकेशा ध्यायिन अया

५

लघु चपलं विषये रतिलोले चित्तु दमित्वा ।

छतु स्वगुणो त्वमिहा अगतो ऽयं ध्यानरतेना

अयु समयो त्वमिहा वरसत्त्वा ध्यानविकुर्वा ॥

त्वं पुरिमे अविमुञ्चितु आसी ध्यानरतीये

नृपरहिता मनुजा त्वमु गृह्या राक्षभिषिञ्ची ।

१०

दशकुशली जनिता अपिता ते ब्रह्मपथेषु

अतमनुजा त्रिषू तद सर्वे ब्रह्मनिकेतं ॥

दिशिविदिशि विविधागतिज्ञाने त्वं सुविधिज्ञो

परचरिता अगति रतज्ञाने इन्द्रियज्ञाने ।

नयविनये विविधामतिधरि पारगतस्त्वं

१५

अयु समयो त्वमिहा नृपसूना निष्कमणाय ॥

त्वयि पुरिमा जनिता इम दृष्टा दृष्टिविपन्ना

अरमरणाविविधाबज्रदुःखे छद्मगता हि ।

भवाविभवकरणो अशुभार्गे स्वामनुवहा

हततमस त्वमिहा छतु लोकं अयं महन्तो ॥

२०

इति विविधा रुचिरागुणयुक्ता गाय विचित्रा

तनु रविषु तुरियेभी जिनतेजा चोदयि वीर ।

दुःखभरितजनते रह दृष्टा मा त्वमुपेया

अयु समयो त्वमिहा वरवृद्धे निष्कमणाय ॥ ० ॥

विचित्रवस्त्ररत्नहार गन्धमाब्जभूषिता

प्रसन्नचित्त प्रेमजात नारियो प्रहर्षिता ।

५ प्रबोधयन्ति ये ऽयसत्त तूर्यसंप्रवादितैः

जिनानुभावि एवरूप गाथ तूर्य निन्दरी ॥

यस्माच्चिं तुभ कल्पनेक त्वक्तु त्वागदुस्त्वजा

मुचीर्णं शीलु चान्तिवीर्यं ध्यानप्रज्ञभाविता ।

जगद्वितार्थं सो ति कालु सांप्रतं उपस्थितो

१० निष्कस्यनुवि चिन्तयाशु मा विलम्ब नायक ॥

त्वक्तु पूर्वं रत्नकोश स्वर्णरूपभूषणा

यष्टा ति यच्च नैकरूप तासु तासु जातिषु ।

त्वक्तु मार्यपुत्रधीत कासु राज्य जीवितं

बोधिहेतुरप्रमिय त्वक्तु दुस्त्वजा त्वया ॥

१५ अभूषि त्वं अदीनपुण्य राज विसृतत्रियो

निमित्थरो निमित्त्य छण्णवन्नु) ब्रह्मदत्त केशरी ।

महस्ययज्ञ धर्मचिन्ति अर्चिमान्दृढधनु

मुचिन्तितार्थं दीनसत्त्व ये ति त्वक्तु दुस्त्वजा ॥

सुतमोन दीप्तवीर्यं पुण्डरजिन यो सो ऽभु मह

२० त्वागवन्नु खामवन्नु यः कृतञ्च त्वं अभूः ।

राजर्षिं चन्द्ररूपवन्नु मूर सत्त्वधर्मो

मुभाषितं नवेपि रजि असि सुमतिं च मूरतो ॥

चन्द्रप्रभो विशिष्यामि रेणुभूदिशापति

प्रदानसूर काशिराजु रत्नचूड शान्तमः ।

एति चान्ति पार्थिवेन्द्र येभि त्यक्त दुस्त्यजा

यथा ति वृष्ट त्वानवृष्टि एष धर्म वर्षही ॥

दृष्टा ति पूर्वं सत्त्वसार यज्ञवानुकोपमा

कृता ति तेष वृष्टपूज अप्रमेयचिन्तया ।

वरायनोधि एषमान सत्त्वमोक्षकारणाद्

अयं स कालु प्राप्तु सूक्त निष्कमा पुरोत्तमात् ॥

प्रथमेन ते अमोघदर्शिं ज्ञानपुष्पपूजितो

विरोचनः प्रसन्नचित्त प्रेषित वरान्तरं ।

हरीतकी च एक दत्त दुन्दुभिस्वराय ते

तृणोत्थ गृह्य धारिता ति दृष्ट चन्द्रे गृहे ॥

पुरप्रवेशि रेणु दृष्ट चित्त चूर्णमुष्टिका

धर्मेश्वराय साधुकाय दत्त धर्मभासतो ।

नमो नमः समन्तदर्शिं दृष्ट वाच भाषिता

महार्चिस्कन्धि स्वर्णमान चित्र हर्षितेन ते ॥

धर्मध्वजो दशाप्रदानि रोधु मुञ्च मुष्टिना

अशीकपुष्पि ज्ञानकेतु ध्यानुपान सारथिः ।

रत्नशिखी च दीपदानि पद्मयोनि ओषधी

सर्वाभिभूज मुक्तहारि पद्मदानि सागरौ ॥

वितानदानि पद्मगर्भि सिद्ध वर्षसंस्मरि

सालिन्द्रराज सर्पिदानि धीरत्वानि पुष्पितौ ।

यशीदनु कुरुष्टपुष्पि सत्यदर्शिं भोजने
कायुप्रणामि ज्ञानमेष नागदनु चीवरं ॥

अत्युच्चनामि चन्द्रनायि तिप्पल्लोह मुष्टिना
महाविग्रह पद्मदानि रश्मिराज रत्नभिः ।

५ शाक्यमुनि च सुवर्णमुष्टि इन्द्रकेतु संस्तुतो
सूर्यामनो वर्तस्येहि स्वर्णपट्टि भूमतो ॥

नागाभिभु मणिप्रदानि पुष्प दूष्यसंस्तरे
मेषण्वराज रत्नकरि सिंहेकेतु आसने ।

गुणायधारि रत्नजालि सर्ववादि काशपो

१० गन्धाय चूणि मुक्त अर्चिकेतु पुष्पचैत्यिक ॥

अक्षोभ्यराज कूटामारि मान्ध लोकपूजितो
तगरशिखि च राजत्यामि सर्वगन्धि दुर्जयो ।

महामदीप आत्मत्यामि भूपणे पद्मोत्तरो
विचित्रपुष्पि धर्मकेतु दीपकारि उत्पलैः ॥

१५ एति चान्धि सत्त्वसार ये ति पूर्वपूजिता
मानारूपविचित्र पूज अन्यजन्यकुर्वता ।
अराहि ते अतीतबुद्ध ता च पूज शास्तुनां
अनाद्यसत्त्व शोकपूर्ण मा उपेचि निष्कमा ॥

दीपङ्कुरे ति दृष्टमात्रि लब्ध चान्ति उत्तमा

२० अभिज्ञ पद्म अच्युता ति लब्ध आनुलोमिका ।
अतीत्तरेण एकमेक बुद्ध पूजचिन्तिया
प्रवर्तिता असंख्यकल्प सर्वलोकधातुषु ॥

कीणा ति खल्य अप्रमेय ते च ब्रुह निर्वृता

तवापि सर्वं ज्ञातृभावि ते च नाम कृ गता ।

चयान्तधर्मि सर्वि भावु नास्ति नित्यु संस्कृते

अनित्य कामराज्यभोग निष्क्रमा पुरोत्तमात् ॥

जरा च ज्वाधि मृत्यु एन्ति दाहणो महाभया

५

हताशनो व उद्यतेज भीमकल्पसंचये ।

चयान्तधर्मि सर्वि भावु नास्ति नित्यु संस्कृते

सुकृच्छप्राप्तसत्त्व " " निष्क्रमा गुणधरा ॥ ० ॥

यद् भारिणस्तुण्यैश्वर्यैः

विविधिसुरिद्यै प्रतिबोधयिषु ।

सुखशयनगतं मनुजाधिपतिं

तद् तूर्यरवौ जसु निश्चरते ॥ १०

ज्वलितं विभवं जरब्बाधिदुष्टैः

मरणापिप्रदीप्तमनाधमिदं ।

भवन्ति सरणिं सदं सूढं जगत्

भ्रमती भ्रमरो यद्य कुम्भगतो ॥

अधुव विभवं शरदधनिभे

नटरङ्गसमा जगि कूर्मिचुति ।

मिरिचयसमं लघुशीघ्रजवं

व्रजतायु जगे यद्य विषु भमे ॥

मुवि देवपुरे चिच्छपायपथे

भवतुष्णव्यथिव्यवशा ज्वलता । १५

परिवर्तिषु पङ्कगतिव्यवधाः

यद्य कुम्भकरस्व हि चक्रधमी ॥

प्रिचरूपर्वैरं सह स्निग्धरुतैः

शुभगन्धरसै वरस्पर्शमुष्टिः ।

परिपिक्तमिदं कलिपाशजगत्

मृगकुम्भकपाशि यद्यैव कपि ॥

सभया सरणां सदं वैरकराः

बह्वशोक उपद्रव कामगुणाः ।

असिधारसमा विषपवनिभाः

जहितार्यैर्जनैर्यद्य मीढघटाः ॥ २०

स्मृतिशोककरात्मसीकरणाः

भवहेतुकरा दुःखमूल सदा ।

भवतुष्णलताय विवृद्धकराः

सभया सरणां सदं कामगुणाः ॥

- यद्यपिखदा ज्ञानिता समयः तद्य काम इमे विदितार्थजनैः ।
 महपङ्कसमा असिसुप्तसमाः मधुदिग्ध इव सुरधार यथा ॥
 यद्य सर्पिसरी यद्य मीढघटाः तद्य काम इमे विदिता विदुषां ।
 तद्य मूलसमा द्विपेग्निसमाः यद्य स्नान करङ्कसवैरमुखा ॥
- ५ उदधन्द्रसमा इमि कामगुणाः प्रतिबिम्ब इवा मिरिषोष यथा ।
 प्रतिभाससमा मटरङ्कसमाः तद्य स्वप्नसमा विदितार्थजनैः ॥
 जलिका वसिका इमि कामगुणाः तद्य माघमरीचिसमा जलिकाः ।
 उदबुद्बुदफेनसमा वितथा परिकल्पसमुच्छ्रित बुद्बुधिः ॥
 प्रथमे वयमे वररूपधरः प्रिय इष्टमतो इय वाजचरी ।
 १० जरयाधिदुषि हततेजवपुं विजहन्ति मुगा इव शुष्कनदीं ॥
 धनधान्यवरी बह्मद्रव्यवली प्रिय इष्टमतो इय वाजचरी ।
 परिहीनधनं पुन क्लृप्तगतं विजहन्ति नरा इव शून्यटवीं ॥
 यद्य पुष्पद्रुमो सफलैव द्रुमो नरु दानरतस्तद्य प्रीतिकरो ।
 धनहीन जरार्जितु याचनको भवते तद् अप्रियु गृध्रसमः ॥
 १५ प्रमु द्रव्यवली वररूपधरः प्रियसंगमनेन्द्रियप्रीतिकरो ।
 जरयाधिदुष्कार्दितु क्षीणधनो भवते तद् अप्रियु मृत्युसमः ॥
 जरया जरितः समतीतवयो द्रुम विवृणोतेव यथा भवति ।
 जरजीर्णं जगाद यथा समयो जरनिःसरणं लघु ब्रूहि मुने ॥
 जर शोषयते नरनारिणं यद्य मालुजता घनशालवनं ।
 २० जर वीर्यपराक्रमवेगहरी जर पङ्कनिमग्न यथा पुरुषो ॥
 जर रूपसुरूपविरूपकरी जर तेजहरी वल्लभाहरी ।
 सहसौख्यहरी परिभावकरी जर मृत्युहरी जर क्षोणहरी ॥

वज्ररोगशति घनव्याधिदुर्षः उपसृष्ट असञ्ज्यजतिव मृगाः ।
 वरव्याधिगत प्रसमीक्ष्य जगत् दुःखनिःसरणं लघु देशचह्री ॥
 मिश्रिरेहियथा हिमधातुमहान तुण्णुत्ववनीपधि ओजहरी ।
 तथ ओजहरी अज्जव्याधिजरो परिहीयति इन्द्रियरूपवले ॥
 धनधान्यमहार्यचयान्तकरो परितापकरः सहव्याधिजरो । ५
 प्रतिघातकरः प्रियु द्वेषकरः परिदाहकरो यथ सूर्यं नमे ॥
 मरणं चयनं चुतिकात्क्रिया प्रियद्रव्यजनेन विद्योगु सदा ।
 अपुनागमनं च असंगमनं द्रुमपत्रफला नदिस्रोत यथा ॥
 मरणं वशितामवशीकुरुते मरणं हरति नदि दारु यथा ।
 असहायु नरो व्रजति इदितियो स्वककर्मफलानुगता विवशः ॥ १०
 मरणो यमते वज्रप्राणिशतं मकरेव जलाहरि भूतगणं ।
 गच्छो उरमं मुगराजु गजं ज्वलनेव तृणोपधिभूतगणं ॥
 इमं ईदृशकं वज्रदोषशतिः जगु मोचयितुं कृत या प्रणिधि ।
 स्मर तां पुरिमां प्रणिधानचरीं अयु कालु तवा अभिनिष्क्रमितुं ॥०॥

यद् नारिण्यं ग्रहर्षितो बोधयती तुरिर्वैमंहासुनि । १५
 तद् गाथ विचित्र निचरी तूर्यशब्दात् सुगतानुभावतः ॥
 लघु तद्वज्रति सर्वसंस्कृतं अचिरस्त्रायि नमेव विवृतः ।
 अयु कालु तवा उपस्थितः समयो निष्क्रमणाय सुव्रत ॥
 संस्कार अनित्य अधुवाः आमकुम्भोपम भेदनायकाः ।
 परकिरकवाचितोपमाः पाशुननरोपम तावकालिकाः ॥ २०
 संस्कार प्रलोपधमिमे वर्षकालि चलितं च जेपनं ।
 नदिकूल इवा सवालुकं प्रत्ययाधीनस्वभावदुर्वजाः ॥

- संस्कार प्रदीपश्चर्चित् विप्रउत्पत्तिनिरोधधर्मिकाः ।
 अनवस्थितमास्तोपमाः फलपिण्डिव असार दुर्बलाः ॥
 संस्कार निरीह शून्यकाः कदलीस्कन्धसमा निरीचतः ।
 मायोपमचित्तमोहना बालउल्लापन उक्तमुष्टिवत् ॥
 ५ हेतूभि च प्रत्ययेभि चा सर्वसंस्कारगतं प्रवर्तते ।
 अन्योन्यप्रतीत्यहेतुतः तदिदं बालव्रजो न बुध्यते ॥
 यद्य मुञ्जप्रतीत्यवलम्बं रज्जु व्यायामबलेन वर्तिता ।
 घटित्यन्व सचक्र वर्तते एष एकैकस नान्ति वर्तना ॥
 तद्य सर्वभवाङ्गवर्तिनी अन्यमन्योपचयेन निश्चिता ।
 १० एकैकस तेषु वर्तिनी पूर्वपरान्तत नोपलभ्यते ॥
 बीजस्य सतो यथाङ्कुरो न च यो बीज स चैव अङ्कुरो ।
 न च ततो न चैव तत् एवमनुच्छेद अशाश्वत धर्मता ॥
 संस्कार अविवक्षप्रत्ययाः ते संस्कारे न सन्ति तत्त्वतः ।
 संस्कार अविवक्ष चैव हि शून्य एके प्रकृती निरीहकाः ॥
 १५ मुद्रात्प्रतिमुद्र दृश्यते मुद्रसंक्रान्ति न चोपलभ्यते ।
 न च तच्च न चैव शाश्वतो एव संस्कारानुच्छेद शाश्वताः ॥
 चक्षुश्च प्रतीत्यरूपतः चक्षुर्विज्ञानमिहोपजायते ।
 न चक्षुषि रूपनिश्चितं रूपसंक्रान्ति न चैव चक्षुषि ॥
 निरात्म्यशुभाद्य धर्मिणि पुनराद्येति शुभाद्य कल्पिताः ।
 २० विपरीतमसद्विकल्पितं चक्षुर्विज्ञान ततोपजायते ॥
 विज्ञान निरोधुसंभव विज्ञानोत्पादव्ययं विपश्यति ।
 अकर्हि च गतं अनागतं शून्य मायोपम योमि पश्यति ॥

अरणिं यद्य चोत्तरारणिं हस्तव्यायाम चयेभि संगति ।
 इति प्रत्ययतो ऽपि जायते आतु छतार्थं लघु निरुध्यते ॥
 अथ पण्डितु कश्चि मार्गते कुतये आगतु कुच याति वा ।
 विदिशो दिशि सर्वं मार्गतो नायति नास्त्य गतिश्च लभ्यते ॥
 स्तन्वधालाद्यतमानि धातवः तृष्ण अविद्या इति कर्मप्रत्यया । ५
 सामयि तु सत्त्वसूचना स च परमार्थं तु नोपलभ्यते ॥
 कण्ठोष्ठप्रतीत्य तालुके जिह्वापरिवर्तितं अचरा ।
 न च कण्ठगता न तालुके अचरिक्क तु नोपलभ्यते ॥
 सामयिप्रतीत्यतश्च सा वाच मनबुद्धियश्चैन निश्चरी ।
 मनवाच अदृशरूपिणी बाह्यतो ऽभ्यन्तर नोपलभ्यते ॥ १०
 उत्पादक्ये विपण्यतो वाचस्तद्योपस्तरस्त्य पण्डितः ।
 वज्रिकां वज्रिकां तदादृशी सर्वापाचप्रतिश्रुतकोपमा ॥
 यद्य तन्निप्रतीत्य दाश्च हस्तव्यायाम चयेभि संगति ।
 तुलवीणमुघोषकादिभिः शब्दो निश्चरति तदुज्ज्वलः ॥
 अथ पण्डितु कश्चि मार्गते कुतये आगतु कुच याति वा । १५
 विदिशो दिशि सर्वं मार्गतः शब्दसमनायमने न लभ्यते ॥
 तथ हेतुभि प्रत्ययेभि च दर्वसेस्कारगतं प्रवर्तते ।
 योगी पुन भूतदर्शनात् शून्यसेस्कारनिरीह पश्यति ॥
 स्तन्वाद्यतमानि धातवः शून्यअध्यात्मिक शून्यबाह्यकाः ।
 सत्त्वात्मविविक्तमनामथा धर्माशास्त्रभाववचनाः ॥ २०
 इय ईदृश धर्मवचनाः पुन दीपंकरदर्शने त्वया ।
 अनुबुद्ध स्वयं यथात्मना तथ बोधिहि सदेवमानुषा ॥

- विपरीतचभुतकल्पितैः रागदोषैः परिदृश्यते जगत् ।
 कृपमेधसमाशुश्रीतनां मुञ्च धाराममृतस्य नायका ॥
 त्वयि यस्तु कृतेन पण्डिता दत्तु दाने वज्रकल्पकोटिषु ।
 मेप्राप्य हि बोधिमुत्तमां आर्यधनसंग्रहं करिष्य प्राणिनां ॥
 ५ तां पूर्वचरीमनुस्मरा नार्यधनहीनं दरिद्रं दुःखितां ।
 मा उपेक्षहि सत्त्वसारवे आर्यधनसंग्रहि तेषु कुर्वहि ॥
 त्वयि श्रील सदा सुरक्षितं पिथनाशाय क्षपायभूमिनां ।
 स्वर्गामृतद्वारमुत्तमां दर्शयिषि वज्रसत्त्वकोटिनां ॥
 तां पूर्वचरीमनुस्मरा वज्रा द्वार निरदाय भूमिनां ।
 १० स्वर्गामृतद्वारं मुञ्चही अस्महि श्रीलपतो चिन्तितं ॥
 त्वयि ज्ञानि सदा सुरक्षिता प्रतिघक्रोधसमार्थं देहिनां ।
 भावार्थं सत्त्वसारिया क्षापयिष्ये सिवि चेमि निर्वर्जने ॥
 तां पूर्वचरीमनुस्मरा वैरक्षापादविहिंसकाकुलां ।
 मा उपेक्ष विहिंसचारिणः ज्ञानिभूमीय स्वपे इमे जगत् ॥
 १५ त्वयि वीर्यं यदर्थं सेवितं धर्मनाथं समुदानयित्वा ।
 उन्नायं जगद्भवाणोवात् क्षापयिष्ये सिवि चेमि निर्वर्जने ॥
 तां पूर्वचरीमनुस्मरा चतुरोर्ध्वैरिव मुह्यति जगत् ।
 लघु वीर्यबलं पराक्रमा सत्त्व संतारवही चनायकां ॥
 त्वयि ध्यानकलेशधिपणा भाविता यस्तु कृतेन मूरता ।
 २० धानेन्द्रिय प्राकृतेन्द्रिया कृपि चित्तार्थपथे स्वपेक्षहं ॥
 तां पूर्वचरीमनुस्मरा क्लेशजालिरिहमाकुले जगत् ।
 मा उपेक्षहि क्लेशपद्भुता ध्यानिकायि स्वपेहिनां प्रजा ॥

त्वयि प्रज्ञा पुरा सुभाविता मोहविद्यान्वतमोवृते जगे ।
 वज्रधर्मशताभिलोकने दास्ये चक्षुषि तत्त्वदर्शनं ॥
 तां पूर्वचरीमनुस्मरा मोहविद्यान्वतमोवृते जगे ।
 ददही वरप्रज्ञासुप्रभा धर्मेषु विमले निरञ्जने ॥
 रयसीदृश माय निन्दरी तूर्यसेगीतिरवातु नारिणा । ५
 ये श्रुत्वा मित्रं विवर्जिता चित्तु प्रेषेति वराग्रबोधये ॥ रति ॥

इति हि भिषवो ज्ञानपुरमध्यगतो बोधिसत्त्वो विरहितो भू-
 तमश्रवणेन । अविरहितो भूतममनसिक्किण । तत्कस्माहेतोः ।
 तथा हि भिषवो बोधिसत्त्वो दीर्घरात्रं समीरवो भूत् । धर्मेषु
 धर्मभानकेषु चाध्यागयेन धर्माधिक्यं धर्मकामो धर्मरतिरतो भूत् । १०
 धर्मपर्यव्यतृप्तो यथाश्रुतधर्मसंप्रकाशकः । अनुत्तरो महाधर्मदानपतिः ।
 निरामिषधर्मदेशको धर्मदानिनामत्सरः । आचार्यमुष्टिविगतो धर्मा-
 नुधर्मप्रतिपन्नो धर्मप्रतिपत्तिशूरः । धर्मलयनो धर्मवाणो धर्मशरणो
 धर्मप्रतिशरणो धर्मपरायणः । धर्मनिष्ठाग्निः ज्ञाननिर्व्यातः प्रज्ञा-
 पारमिताचरित उपायकौशल्यगतिगतः ॥ १५

तत्र भिषवो बोधिसत्त्वो महोपायकौशल्यविक्रीडितेन सर्वो-
 ज्ञानपुरस्य यथाधिमुक्त्वा ईर्यापद्यमुपदर्शं पौर्विकाणां च बोधि-
 सत्त्वानां लोकविषयसमतिक्रान्तानां लोकानुवर्तनक्रियाधर्मतामनुवर्त्य
 दीर्घरात्रं सुविदितकामदोषः सत्त्वपरिपाकवशादकामात्कामोपभोगं
 संदर्शं अपरिमितकुशलमूलोपचयपुण्यसंभारवत्विशेषणामदृशीलोका- २०
 धिपतियतां संदर्शं देवमनुष्यातिक्रान्तं सारोदारविधिधविचित्ररूप-
 शब्दगन्धरसस्पर्शपरमरतिरमणीयं कामरतिसौख्यमुपदर्शं सर्वकाम-

रतिस्त्वविषयैषपर्यन्तत्वात् । स्वचिन्तवशवर्तितां भंदर्शं पूर्वप्रणिधान-
 वल्लभहायकुशलमूलोपचितास्तत्त्वान्समानसेवासतया परिपाद्य सर्व-
 लोकासंज्ञिभलासेत्किटचित्ततयान्नापुरमध्यगतो यथाभिनिमित्तितस्त्र
 सत्त्वधातोः परिपाककालमवैवमाणो भूयस्वा मात्रया बोधिसत्त्व-
 ५ चिन्तमये पूर्वप्रतिज्ञामनुसरति स्म । बुद्धधर्मोच्चासुखीकरोति स्म ।
 प्रणिधानवल्लं चाभिनिर्हरति स्म । सत्त्वेषु च महाकरुणामवकामेति
 स्म । सत्त्वप्रमोदं च चिन्तयति स्म । सर्वसेपदो विपत्तिपर्यवसाना
 इति प्रज्ञावेक्षते स्म । अनेकोपद्रवभयवह्मलं च संसारमुपपरीक्षते स्म ।
 मारकलिपाशाश्च संक्षिप्तं स्म । संसारप्रवन्धाच्चात्मानमुत्सारयति स्म ।
 १० निर्वोदो च चित्तं संप्रिययति स्म ॥

तत्र भिषगो बोधिसत्त्वः पूर्वानात एव सुविदितसंसारदोषः
 संस्कृतेनाध्याशयेनानार्थिकः सर्वोपादानपरिग्रहैरनार्थिको बुद्धधर्म-
 निर्वोदोऽभिमुखः संसारपराङ्मुखस्तत्त्वान्तगोचराभिरतः । मारविषय-
 जोचरासंमृष्टः । आदीप्तभवदोषदर्शी विधातुकान्तिशरणाभिप्रायः
 १५ संसारदोषादीनवनिशरत्कुशलः प्रव्रज्याभिलाषी निष्क्रमणाभिप्रायो
 विवेकनिष्ठो विवेकप्रवणो विवेकप्राग्भारः । चारुप्रारब्धाभिमुखः
 प्रविवेकप्रशमाभिकाङ्क्षी आत्मपरहितप्रतिपन्नः । अनुत्तरप्रतिपत्तिशूरो
 लोकस्थार्थकामो हितकामः सुखकामो योगधेमकामो लोकानुकम्पको
 हितैषी मित्रोविहारी महाकावणिकः । संयहवन्तुकुशलः सततसमित्तम-
 २० परिशिष्टमानसः सत्त्वपरिपाकविनयकुशलः सर्वसत्त्वैकपुत्रकप्रेमानु-
 यतमनसिकारः सर्ववन्तुनिरपेक्षपरित्यागी दानसंधिभासरतः प्रयुक्त-
 त्वागः प्रयतपाणित्वानशूरो यष्टयज्ञः सुसमृद्धपुण्यः सुसंगृहीतपुण्यः

परिष्कारविनतमन्नामात्सर्यसुनिगृहीतचित्तो ऽमुत्तरो महादानपति-
 र्देहा न विपाकाप्रतिकाही प्रदानशूरः । इच्छामहेच्छालोभद्वयमदमान-
 मोहमात्सर्यप्रमुखसर्वारिक्लेशमप्रत्यर्धिकनिसहायाभुत्वितः । सर्वज्ञता-
 चित्तोत्पादप्रवन्धाक्षितः । महात्यागचित्तमेताहमुसेवतः । लोकानु-
 कम्पको द्वितीयी वर्मितकवचितवीर्यः सत्त्वप्रमोक्षान्धनमहाकल्या- ५
 नलविक्रमपराक्रमः । अविवर्तितसर्वसत्त्वममचित्तत्यागप्रहरणो यथा-
 भिप्रायसत्ताशयसंतोषणो बोधिभाजनीभूतः कालाशुगधर्मवेधी
 बोधिपरिणामप्रणिधिः । अनवनामितध्वजस्त्रिमण्डलपरिभोधनदान-
 परित्रासी ज्ञानवरवज्रदृढप्रहरणः सुनिगृहीतक्लेशप्रत्यर्धिकः शीलगुण-
 चारित्रप्रतिपन्नः स्वारचितकायवाङ्मनस्कर्मज्ञो ऽमुमात्रावयवभयदर्शी १०
 सुपरिशुद्धशीलः । कमलविमलनिर्मलचित्तः सर्वदुःखदुरागतवचन-
 पथाक्लेशपरिभाषणकुत्सनतादनतर्जनवधवन्धनो ऽवरोधनपरिक्लेशानु-
 दितचित्तो ऽशुभितचित्तः । चान्तिमीरभ्यसेपन्नः । अचतो ऽनुपहतो
 ऽव्यापन्नचित्तः । सर्वसत्त्वहितापीयोत्तमवीर्यारण्यो दृढसमादानसर्व-
 कुशलमूलधर्मसमुदानयनाप्रत्युदावर्त्यस्मृतिमात्सुसेपञ्चासुसमाहितो ऽवि- १५
 चिप्रचित्तो ध्यायीकायमनसिकारो धर्मप्रवित्तयकुशलो लब्धालोको
 विगततमोऽन्धकारः । अनित्यदुःखात्मा शुभाकारपरिभावितचेतः । सुख-
 यज्ज्ञानसम्बन्धप्रहाणच्छब्दपदिन्द्रियबलबोधवृत्तमार्गायंसत्त्वसर्वबोधपञ्च-
 धर्मसुपरिकर्मलतमनसिकारः समर्थाविपश्चनासुपर्यवदातवुद्धिः प्रती-
 त्वसमुत्पादसत्त्वदर्शी सत्यानुबोधादपरप्रत्यवस्थिविमोक्षसुखविक्रीडि- २०
 तो मायामरीचिस्वप्नोदकचन्द्रप्रतिधुत्कामतिभासोपमसर्वधर्मनयाव-
 तीर्णः ॥

इति हि भिचवो बोधिसत्त्वस्यैवं भवति प्रतिष्ठस्यैवं धर्मविद्वार्थेवं
 गुणमाहात्म्यविद्वार्थेवं सत्त्वार्थाभियुक्तविद्वार्थभूत् ॥ भूयस्वा मावथा
 आभिर्दशद्विबुद्धाधिस्त्वनतूर्यसंगीतिविनिःसृताभिर्गोत्राभिः संचोदितः
 स तस्मां वेलायां पूर्वेषां च बोधिसत्त्वानां चरमभवोपगतानामन्तः-
 ५ पुरपरिपाचितानि चत्वारि धर्ममुखान्वामुखीकरोति स्म । कतमानि
 चत्वारि । यदिदं दाने प्रियवचनमर्थक्रिया समानार्थतां च । चतुः-
 संयहवस्तुप्रयोगनिर्हारविशुद्धिं च नाम धर्ममुखमामुखीकरोति स्म ।
 चिरत्वर्षशसाधारणाभिप्रायो विप्रणाशसर्वज्ञताचित्तप्रणिधानवत्साधा-
 नाविवर्त्तविषयं च नाम धर्ममुखमामुखीकरोति स्म । सर्वसत्त्वाप-
 १० रितामाध्याश्रयमहाकल्याणवतारतां च नाम धर्ममुखमामुखीकरोति
 स्म । सर्वबोधिपक्षधर्मपदे प्रमेदार्थाभिनिरूप्यज्ञानसंसारवज्रविशेष-
 समुदानयमहाव्यूहं च नाम धर्ममुखमामुखीकरोति स्म ॥ इमानि
 चत्वारि धर्ममुखान्वामुखीकृत्य बोधिसत्त्वः सर्वस्त्वान्तःपुरस्थ परिपा-
 चनार्थं तस्मां वेलायां तद्याहूपमृद्धाभिसंस्कारमभिसंस्करोति स्म ।
 १५ यद्याहूपेण अद्धाभिसंस्कारिणाभिसंस्कृतेन तेभ्यः संगीतिरुतेभ्यो बोधि-
 सत्त्वानुभविनेमान्विवक्षुपाणि धर्ममुखशतसहस्राणि निश्चरन्ति स्म ।
 तद्यथा ।

उदारहन्तेन च आशयेन अध्याशयेना कल्याण प्राणिषु ।
 उत्पद्यते चित्तु वरायबोधये शब्दे च रूपशूरिद्येभि निश्चरी ॥
 २० अद्या प्रसादो अधिमुक्ति गौरवं निर्माणता चोममना नुक्कणा ।
 परिपुच्छता किं कुशले नवियणा जनुस्मृतीभावन् शब्द निश्चरी ॥

दानि दमे सयमशीनशब्दः चान्तीय शब्दस्तथ वीर्यशब्दः ।
 ध्यानाभिनिर्हारसमाधिशब्दः प्रज्ञा उपायस्तथ च शब्द निश्चरी ॥
 मैत्राय शब्दः कश्चाय शब्दो मुदिता उपेयाय अभिज्ञशब्दः ।
 चतुसंयहावस्तुविनिश्चयेन सत्त्वान परिपाचनशब्द निश्चरी ॥
 स्मृतिरूपस्थानप्रभेदशब्दः सम्यक्प्रहाणास्तथ च्छदिपादाः । ५
 पक्षेन्द्रिया पञ्चबलप्रभेदा बोध्यशब्दस्तुरियेभि निश्चरी ॥
 अष्टाङ्गिको मार्गबलप्रभेदः समस्य शब्दो ऽथ विपश्चनायाः ।
 अनित्यदुःखार्तिक्ष्णानात्मशब्दः अशुभार्तिशब्दो तुरियेभि निश्चरी ॥
 विरागशब्दश्च विवेकशब्दः यस्यज्ञानशब्दो अनुत्पादशब्दः ।
 अनिरोधशब्दश्च अनालये च निर्वाणशब्दस्तुरियेभि निश्चरी ॥ १०
 इम एव रूपास्तुरियेभि शब्दः संबोधिशब्दश्चनुभाव निश्चरी ।
 ये शुल्ल सर्वा प्रमदानुशिञ्जिता वरायसत्त्वे प्रणिधेनि बोधये ॥

इति हि भिचवो ऽन्तःपुरमध्यगतेन बोधिसत्त्वेन तानि चतुर-
 शीतिस्त्रीसहस्राणि परिपाचितान्यभूवन् । अनुत्तरायां सम्यक्बोधौ
 बहूनि च देवताशतसहस्राणि ये च तत्र संप्राप्ता अभूवन् ॥ १५

तथाभिनिष्क्रमणकाले तस्मिन्समये बोधिसत्त्वस्तु ह्रीर्देवो नाम
 तुषितकायिको देवपुत्रो ऽनुत्तरायाः सम्यक्बोधेः स रात्रौ प्रशान्ता-
 यां हार्चिता देवपुत्रसहस्रैः परिवृतः पुरस्कृतो येन बोधिसत्त्वस्यो-
 पस्थानप्रासादक्षेत्रोपसंक्रामदुपसंक्रम्य गणतलगत एव बोधिसत्त्वे
 मायाभिरध्वमापत । २०

श्रुति दर्शिता अतियज्ञा ज्ञानं च संदर्शितं पुरुषसिंह ।

अन्तःपुरं विदर्शितुं कृतानुवृत्तिस्त्वया लेकि ॥

परिपाचिता ति बहवो देवमनुजलोकं धर्ममनुप्राप्य ।

अथमग्नं कालसमयो निष्कम्ये मतिं विचिन्तेहि ॥

नहि ब्रह्म मोचयतीति न चान्यपुरुषेण दर्शयति मार्गः ।

मुक्तस्तु मोचयतीति सच्चक्षुषा दर्शयति मार्गः ॥

५ ये सत्त्व कामदासा गृहे धने पुत्रभार्यपरिश्रयाः ।

ते तुभ्यं शिष्यमाणा निष्कम्यमतीं स्पृहां कुर्युः ॥

एकैव कामक्रीडा चतुर्दीपा सप्तरत्न विजहत्वा ।

निष्कान्तं त्वां विदित्वा स्पृहयेत्स नरामरो लोकः ॥

किं चापि ध्यानसौख्यैर्विहरसि धर्मिनं चासि कामरतः ।

१० अथ पुनं चिरप्रसुप्तां बोधय मन्त्रमानुषशतानि ॥

अतिपतितं यौवनमिदं गिरिनदि यच्च चञ्चलप्रचलवेगा ।

गतयौवनस्य भवतो निष्कम्यमतिर्न श्रमिति ॥

तत्साधु तरुणरूपे प्रथमे वरयौवने ऽभिनिष्कम्य ।

उत्तारय प्रतिष्ठां कुक्ष्यं चार्धं सुरगणानां ॥

१५ न च कामगुणरतीभिस्तृप्तिर्लवणोदधिचंथाभ्यांभिः ।

ते तुभ्यं येष प्रज्ञा चार्या लोकोत्तरा विरजा ॥

त्वमिह प्रियामनापो राक्षः शुद्धोदनस्य राद्रस्य ।

शतपत्रसदृशवदना निष्कम्यमतिं विचिन्तेहि ॥

आदीप्रलेशतपिरतिशरणिगौडवन्धनैर्वह्ना ।

२० शीघ्रे प्रमोचमार्गे स्थापय शान्तेः असमवीरा ॥

त्वं वैद्यधातुकुशलाक्षिरातुरां सत्त्वरोगसंस्पृष्टां ।

भीषणधर्मयोगिनिर्वाणमुखे स्थापय शीघ्रे ॥

अन्धातमा अनयना मोहाकुलदृष्टिजालवद्धाः ।
 प्रज्ञाप्रदीपचक्षुः शोधय शीघ्रं नरमङ्गलां ॥
 समुदीचन्ते बहवो देवामुरनामयचमन्धराः ।
 द्रष्टव्यं बोधिप्राप्तं निरुत्तरं धर्मं श्रोष्टव्यम् ॥
 द्रक्षति च भुवनराजो भवन् अवभासितं तव शिरीषे । ५
 करिष्यति अनन्तपूजा पूरहि व्रताशयसाक्ष्य ॥
 चत्वारि लोकपालाः ससिन्धुकास्ते तव प्रदीपने ।
 दास्याम चतुरि पाचां बोधिध्वजि पूर्णमनसस्य ॥
 ब्रह्मप्रशान्तचारी उदीयते मैत्रवाङ्मङ्गलाभी ।
 अधोषिष्ये नरैर्द्धं वर्तेन्ति निरुत्तरं चक्रं ॥ १०
 बोधिपरिपाचिकापि च देवत अभिवृत्तं बोधिमण्डिस्मिन् ।
 उत्पत्ये ऽयं सत्यं ति द्रष्टव्यमभिषुध्यतो बोधि ॥
 सत्यं मि बोधिसत्त्वा अन्तःपुरिषे क्रिया विदर्शयन्ति ।
 पूर्वगमो भव त्वं मा भेष्यसि पश्चिमलोषां ॥
 मञ्जुव्रत मञ्जुघोषा क्लृप्ताहि दीपकरस्य आकरणं । १५
 भूतं तथा अवितथा विनघोषव्रतं उदीरेहि ॥
 ॥ इति श्रीललितविस्तरे संचोदनापरिवर्तो नाम चयोदशोऽध्यायः ॥

इति हि मित्रवो बोधिसत्त्वः संचोदितः सन् तेन देवपुत्रेण
 राज्ञः शुद्धोदनस्येवं स्वप्नमुपदर्शयति का । यद्वाक्वा शुद्धोदनः सुप्तः
 स्वप्नान्तरगतो ऽद्राधीत् । बोधिसत्त्वः राज्ञी प्रशान्तायामभिनिष्क्रमन् २०

देवगणपरिवृतमभिनिष्कस्य प्रवृत्तं चाद्राशीत् काषायवस्त्रप्रावृतं ॥
स प्रतिविबुधः । त्वरितं त्वरितं काञ्चुकीयं परिपृच्छति स्म । कस्यित्
कुमारो ऽन्तःपुरे ऽस्ति ॥ सो ऽवोचदस्ति देवेति ॥

ततो राज्ञः शुद्धोदगस्नानःपुरे शोकशल्बो हृदये ऽनुप्रविष्टो
५ ऽभूत् । अभिनिष्कमिष्यति अवश्यं कुमारो ऽयं यस्मैमानि पूर्वनि-
मित्तानि संदृष्ट्वन्ते स्म ॥

तस्मैतदभवत् । न खल्ववयं कुमारेण कदाचिदुद्यानभूमिमभि-
निर्गन्तव्यं । स्त्रीगणमध्ये ऽभिरत इहैव रम्यति नाभिनिष्कमिष्यतीति ॥

ततो राज्ञा शुद्धोदगेन कुमारस्य परिभोगार्थं त्रयो यद्यतुका-
१० प्रासादाः कारिता अभूवन् । येष्मिको वार्षिको हेमनिकश्च ॥ तत्र
यो येष्मिकः स एकान्तशीतलः । यो वार्षिकः स साधारणः । यो
हेमनिकः स स्वभाव उष्णः ॥ एकैकस्य च प्रासादस्य सोपानानि
पञ्चपञ्चपुरुषशताभ्युत्थिष्यन्ति स्म । निचिष्यन्ति स्म । तेषां तद्योत्तिव-
ष्यमाणानां निचिष्यमाणानां च शब्दो ऽर्धयोजने श्रूयते स्म । मा खलु
१५ कुमारो नमिच्छात् एवाभिनिष्कमिष्यतीति ॥ नैमित्तिकैर्वैपश्चित्त्य
व्याकृतमभूत् । मञ्जुलद्वारेण कुमारो ऽभिनिष्कमिष्यतीति ॥ ततो
राज्ञा मञ्जुलदारस्य महान्ति कपाटानि कारयति स्म । एकैकं च
कपाटं पञ्चपञ्चपुरुषशताभ्युत्थाटयन्ति स्म । अपथाटयन्ति स्म । तेषां
चार्धयोजनं शब्दो गच्छति स्म ॥ पञ्च चास्य कामगुणानसदृशा-
२० नुपसंहरति स्म । गीतवादितनृत्त्यैवीनं मदिव युक्ततय उपतस्थुः ॥

अथ भिषयो बोधिसत्त्वः सारथिं ग्राह्य । शीघ्रं सारथे
रथे योजयोजानभूमिं गमिष्यामीति ॥ ततः सारथी राजानं

शुद्धोदनमुपसंक्रम्यिवमाह । देव कुमार उद्यानभूमिमभिनिर्याच्छ-
तीति ॥

अथ राज्ञः शुद्धोदनस्यैतदभवत् । न कदाचिन्मया कुमार
उद्यानभूमिमभिनिर्यामिः सुभूमिदर्शनाय । यन्महं कुमारमुद्यान-
भूमिमभिनिर्यामयेयं । ततः कुमार स्वीयणपरिवृतो रतिं वेत्स्यति ॥
नाभिनिर्यामिष्यतीति ॥

ततो राजा शुद्धोदन खेडवज्रमानाभ्यां बोधिसत्त्वस्य नगरे
षष्ठ्यावधोषणां कारयति स्म । सप्तमे दिवसे कुमार उद्यानभूमिं
निर्यामिष्यतीति (सुभूमिदर्शनाय) । तत्र भवद्भिः सर्वमनापानि
चापनयितव्यानि । मा कुमारः प्रतिकूलं पश्येत् । सर्वमनापानि १०
चोपसंहरतं व्यानि विषयाभिरम्याणि ॥

ततः सप्तमे दिवसे सर्वं नगरमल्लतमभूत् । उद्यानभूमिमुपशो-
भितं नानारङ्गदृश्यवितालीकृतं कृषध्वजपताकासमल्लकृतं ॥ येन च
मार्गेण बोधिसत्त्वो अभिनिर्याच्छति स्म । स मार्गः सिक्तः समृद्धो
गन्धीदकपरिषिक्तो मुक्तकुसुमावकीर्णो नानागन्धघटिकानिधूपितः १५
पूर्णकुशोपशोभितः कदलीवृक्षोच्छ्रितो भानाविचित्रपटवितानविततो
रत्नकिङ्किनीजालहारार्धहारामिग्रलम्बितो भूत् । चतुरङ्गसैन्यव्यूहितः
परिवारद्योव्यूक्तो भूत् कुमारस्त्वान्तपुरं प्रतिमण्डयितुं ॥ (अथ शुद्धा-
वासकायिका देवा निधापयन्ति स्म । बोधिसत्त्वमाहरितुं) ॥ तत्र
बोधिसत्त्वस्य पूर्वेण नगरद्वारेणोद्यानभूमिमभिनिर्यामतो महता २०
व्यूहेन । अथ बोधिसत्त्वस्त्वानुभावेन शुद्धावासकायिकिर्देवपुत्रिसाक्षिन्
मार्गे पुरुषो जीर्णो वृद्धो महल्लको धमनीसंततगात्रः खण्डदन्तो

वलीनिचितकायः पलितकेशः कुण्डो गोपानसीवक्त्रो विभ्रपो दण्ड-
परायण आतुरो यतयौवमः खरखरावसक्तकण्ठः प्राग्भरिण कायेन
दण्डमवलम्ब्य प्रविषयमानः सर्वाङ्गप्रत्यङ्गैः पुरतो मार्मस्त्रोपदर्शितो
भूतः ॥

॥ अथ बोधिसत्त्वो जानन्नेव सारथिमिदमवोचत् ।

किं सारथे पुरुष दुर्बल अल्पस्थामो

उच्छृङ्खलमांसरुधिरत्वचस्त्राद्युनतः ।

स्वितंशिरो विरलदन्त कृपाङ्गरूपो

आलम्ब्यदण्डं व्रजते अमुष्णे स्थलजलः ॥

१० सारथिराह ।

एषो हि देव पुरुषो जरयाभिभूतः

धीर्लोन्द्रियः सुदुःखितो बलवीर्यहीनः ।

बन्धूजनैर्न परिभूत अवाचभूतः

कार्यासमर्थ अपविष्टु वनेव दाहः ॥

११ बोधिसत्त्व आह ।

कुलधर्म एष अयमस्य हितं भणाहि

अथवापि सर्वजगती इत्य इयं ह्यवस्था ।

ग्रीष्मे भणाहि वचनं यद्य भूतमेतत्

युत्वा तथार्थमिह योनिश चिन्तयिष्ये ॥

२० सारथिराह ।

नैतस्य देव कुलधर्मं न राष्ट्रधर्मः

सर्वे जगस्य जर यौवनं धर्षयति ।

तुभ्यं पि मातृपितृबान्धवज्जातिसेधो

अरया अमुक्त न हि अन्य गतिर्जनस्य ॥

बोधिसत्त्व आह ।

धिकसारथे अनुधवानवनस्य बुद्धिः

यद्यौवनेन मदमत्त जरां न पश्येत् ।

५

आवर्तयाशु मि रथं पुनरहं प्रविधे

किं मत्वा क्रीडरतिभिर्जरयाश्रितस्य ॥

अथ बोधिसत्त्वः प्रतिनिवर्त्य रथवरं पुनरपि पुरं प्राविशत् ॥

इति हि भिक्षवो बोधिसत्त्वोऽपरेण कालसमयेन दक्षिणेन

नगरद्वारेणोच्चानभूमिमभिनिष्कमकहता ब्रूहेन सोऽद्राचीकामं पुरुषं १०

आधिस्तुष्ट दग्धोदराभिभूतं दुर्बलकायं स्वकिं मूचपुरीषे निमग्नमचा-

णमप्रतिशरणं कृच्छ्रेणोच्छसन्तं प्रवसन्तं । दृष्ट्वा च पुनर्बोधिसत्त्वो-

जानन्नेव सारथिमिदमवोचत् ।

किं सारथे पुरुष रुष्यविवर्णमाचः

सर्वेन्द्रियेभि विक्वलो गुरु प्रस्रसन्तः ।

१५

सर्वाङ्गमुक्क उदराकुलकृच्छ्रप्राप्तो

मूचे पुरीषि स्वकिं तिष्ठति कुत्सनीये ॥

सारथिराह ।

एषो हि देव पुरुषो परमं गित्वानो

आधीमथे उपगतो मरणान्तप्राप्तः ।

२०

आरोग्यैर्जरहितो बलविप्रहीनो

अचाणदीपशरणो ह्यपरायणस्य ॥

बोधिसत्त्व आह ।

आरोक्षता च भवति यद्य स्वप्नकीडा

आधीमये च इममीदृशु घोररूपे ।

यो नाम विप्रपुरुषो इमं दृष्टवन्ना

५ जीहारति च जनयेच्छुभसंज्ञतां वा ॥

अथ जनु भिषवो बोधिसत्त्वः प्रतिनिवर्त्य रथवरं पुनरपि
पुरवरं प्राविशत् ॥

इति हि भिषवो बोधिसत्त्वोऽपरेण कालसमयेन पश्चिमेन
नगरद्वरिणोद्यानभूमिमभिनिष्क्रम्य हता ब्रूहेन सो द्वावीत्युत्थं मृतं
१० काळमतं मये समारोपितं विलवितानीकृतं ज्ञातिसंघपरिवृतं सर्वं
रुदग्निः क्रन्दद्भिः परिदेवमानिः प्रकीर्णकेशिः पांशवकीर्णशिरो-
भिर्हरांसि तादयद्भिर्हृत्कोशद्भिः पृष्ठतोऽनुगच्छद्भिः । इहा च
पुनर्बोधिसत्त्वो जानन्नैव सारधिमिदमवोचत् ।

किं सारधे पुरुष मद्यपरि गृहीतो

१५ उद्धतकिशनस पांशु शिरि विपन्ति ।

परिचारयित्व विहरन्धुरस्ताडयन्तो

भामाविलापवचनानि उदीरयन्तः ॥

सारधिराह ।

एषो हि देव पुरुषो मृतुं जन्मुद्धीपे

२० नहि भूय मातृपितृ द्रक्षति पुत्रदारा ।

अपहाय भोगगृह(मातृपितृ)मिव ज्ञातिसंघे

परलोकाप्राप्तुं नहि द्रक्षति भूय ज्ञाती ॥

बोधिसत्त्व आह ।

धिग्जीवनेन जरया समभिद्रुतेन

आरोग्य धिम्निविधवाधिपराहतेन ।

धिग्जीवितेन विदुषा नविरक्षितेन

धिक्षपण्डितस्य पुरुषस्य रतिप्रसङ्गः ॥ ० ॥

५

यदि जर न भवेया नैव व्याधिर्न मृत्युः

तद्यपि च महदुःखं पञ्चस्कन्धं धरन्तो ।

किं पुन जरव्याधिर्मृत्युं नित्यानुवदाः

साधु प्रतिनिवर्त्तां चिन्तयिष्ये प्रमोदं ॥ ० ॥

अथ खलु भिषवो बोधिसत्त्वः प्रतिनिवर्त्तं तं रघवरं पुनरपि १०
पुरं प्राविशत् ॥

इति हि भिषवो बोधिसत्त्वस्त्रापरेण कामसमयेनोत्तरेण
नगरद्वारिणोच्चानभूमिर्माभिनिकामतस्तीरेव देवपुत्रैर्वोधिसत्त्वस्त्रानुभा-
वेनैव तस्मिन्मार्गे भिक्षुरभिनिर्मितो भूत् । अद्राचीद्वोधिसत्त्वस्य
भिषु शान्तं दान्तं सेयतं ब्रह्मचारिणमविशिष्टचक्षुषं युगमाचम्रेचिणं १५
प्रासादिकेनिर्यापयेन संपन्नं प्रासादिकेनाभिक्रमप्रतिक्रमेण संपन्नं प्रा-
सादिकेनावलोकितव्यवलीकितेन प्रासादिकेन समिञ्जितप्रसारितेन
प्रासादिकेन संधाटीपावचीवरधारणेन मार्गे स्थित । दृष्ट्वा च
पुनर्वोधिसत्त्वो जानन्नेव सारथिमुदमवोचत् ।

किं सारथे पुरुष शान्तप्रशान्तचित्तो

२०

नोत्थिष्यचक्षु ब्रजते युगमाचदर्शी ।

काषायवस्त्रवसनो सुप्रशान्तचारी

पावं गृहीत्व न च उन्नत उन्नतो वा ॥

सारधिराह ।

एषो हि देव पुरुषो इति भिक्षु नामा

५ अपहाय कामरतयः सुविनीतचारी ।

प्रव्रज्यप्राप्तुं सममात्मन एवमाणो

संरागद्वेषविगतो ऽन्विति पिण्डचर्या ॥

बोधिसत्त्व आह ।

माधु सुभाषितमिदं मम रोचते च

१० प्रव्रज्य नाम विदुभिः सततं प्रमत्ता ।

हितमात्मनश्च परसत्त्वहितं च यच्च

सुखजीवितं सुमधुरं अमृतं फले च ॥

अथ खलु भिक्षवो बोधिसत्त्वः प्रतिनिवर्त्य तं रथवरं पुनरपि
पुरवरं प्राविशत् ॥

१५ इति हि भिक्षवो राजा शुद्धोदनी बोधिसत्त्वस्त्रैमानीवरूपां

संशीदनां दृष्ट्वा श्रुत्वा च भूयस्त्वा मावया बोधिसत्त्वस्य परिचक्षणार्थं

प्राकारान्वापयति स्म । परिष्ठाः खानयति स्म । द्वाराणि च

गोदानि कारयति स्म । आरक्षान्वापयति स्म । शूरांश्चोदयति

स्म । बाहुनानि योजयति स्म । वर्माणि याहयति स्म । चतुर्थं

२० नगरद्वारशृङ्गादक्षिणं चतुरो महासिनाम्बूहान्वापयति स्म बोधिसत्त्वस्य

परिचक्षणार्थं । य एनं रात्रिर्दिवं रक्षति स्म । मा बोधिसत्त्वो

ऽभिनिष्कमिष्यतीति ॥ अन्तःपुरं वाञ्छां ददाति स्म । मा स्म कदा-

चित्संगीतिं विद्वेत्स्रष्ट । सर्वरतिक्रीडाद्योपसंहर्तव्या स्त्रीमायाद्यो-
पदर्शयत निर्वन्धत कुमारं यवानुरक्तचित्तो न निर्गच्छित्प्रव्रज्यायै ॥

तथेदमुच्यते ।

हरि स्थापित सुदृशीष्टपुरुषाः खन्नाद्युधापाणयो

हस्ती अश्वरघाच्च वर्मितनरा आरूढ भागावली ।

५

परिखा खोटकतोरणाच्च महता प्राकार उच्छापिता

द्वारा बद्ध मुगाडबन्धनकृताः क्रोशस्वरामुञ्चनाः ॥

सर्वे शाक्यशला विषण्णमनसो रचन्ति राविर्दिवं

निर्घोषिष्व वलस्त्र तस्त्र महतः शब्दो महा श्रूयते ।

नगरं व्याकुलु भीतचक्षुमनसो मा स्थाव्रजेत्सुरतो

१०

मा भूच्छाक्यकुलोदितस्त्र गमने ह्रियेत वंशो ह्ययं ॥

आञ्जानो युवतीजनश्च सततं संगीति मा हित्स्वधा

वस्थानं प्रकरोष क्रीडरतिभिः निर्वन्धया मानसं ।

ये वा इस्त्रियमाय नैकविविधा दर्शय चेष्टां वज्रं

आरक्षां प्रकरोष विघ्न कुरुषा मा शु व्रजेत्सुरतः ॥

१५

तस्त्रा निष्क्रमिकानि सारथिर्वैर पूर्वे निमित्ता इमे

हंसाक्रोशमयूरसारिकशुका नो ते रवं मुखिषु ।

प्रासादिषु यवाचतोरणवरेष्वातालमहेषु च

त्रिह्वात्रिह्सुदुर्मना अमुषिता ध्यायन्त्यधोमूर्धकाः ॥

पुडिनीपुष्करिणीषु पद्मरुचिरा खानानि खायन्ति च

२०

वृषा शुक्लपलाश पुष्परहिताः पुष्पानि भूयो न च ।

वीणावज्जकिञ्चनान्तरिचिता द्विदन्धकक्षात्तदा

मेरीक्ष्व मृदङ्ग पाण्यभिहता भिद्यन्ति नो नायिषु ॥

सर्वे व्याकुलमासि तच्च नगरं निद्राभिभूतं मृगं

नो मृत्ते न च नायिते न रमिते भूयो मनः कस्यचित् ।

५ राजापी परमे सुदीनमनसः चित्तापरो ध्यायते

हा धिक्शगाव्यकुलस्य च्छद्विपुलो सा द्वेव संधयते ॥

एकस्मिं शयने स्थिते स्थितमभून्नोपा तथा पार्थिवी

ओपा राचिद्यि अर्धराचसमये स्तम्भानिमा पश्चाति ।

सर्वेद्यं पृथिवी प्रकम्पितमभूच्चूला सकूटावटो

१० वृक्षा मास्तएरिता चिति पती उत्पाद्य मूलोद्धताः ॥

चन्द्रासुर्यं नभात् भूमिपतितौ सज्ज्योतिषालेङ्गतौ

किशातदृशि लून दक्षिणि भुजे मुकुटं च विध्वंसितं ।

ह्रस्वी क्षिप्तं तथैव क्षिप्तं चरणौ नपावृशी आत्मनं

मुक्ताहारं तथैव मेखलमखी क्षिप्तादृशी आत्मनः ॥

१५ शयनस्थादृशि क्षिप्तं पादचतुरो धरणीतलेक्षिं क्षयी

क्ष्वे दण्डु मुचिवु श्रीम रुचिरं क्षिप्तादृशी पार्थिवे ।

सर्वे आभरणा विकीर्णं पतितं मुह्यन्ति ते वारिणा

भर्तृचाभरणा सवस्त्रमुकुटा शय्यागता व्याकुला ॥

उन्मत्ता पश्चाति निष्कमन्त नगरान्तमसाभिभूतं पुरं

२० क्षिप्ता जानिकमदृशाति सुपिने रतनामिकां शोभनां ।

मुक्ताहारं प्रसम्बमानु पतितः चुम्बितो महासागरं

मेरु पर्वतराजमदृशि तदा खानात् सकम्पितं ॥

एतानीदृशं शास्त्रकन्य सुपिनां सुपिनान्तरे चदृशी

दृष्टा सा प्रतिबुद्धं कृण्वन्वनां स्वं स्वामिनं अत्रवीत् ।

देवा किं मि भविष्यति खलु भया सुपिनान्तराणीदृशा

भान्ता मे स्मृति नो च पश्यमि पुनः शोकादितं मे मनः ॥

श्रुत्वामौ कलविद्धुदुन्दुभिरतो व्रजस्वरः सुस्वरो

५

गोपामानपते भव प्रमुदिता पापं न ते विद्यते ।

ये सत्ता हतपुण्यपूर्वचरिता तेयेति स्वप्ना इमे

को ह्यः पश्यति नैकदुःखविहितः स्वप्नान्तराणीदृशा ॥ ० ॥

यत्ते दृष्टा मेदिनी कम्पमाना कूटाक्षिणा मेदिनीये पतन्ता ।

देवा नागा राक्षसा भूतसंघाः सर्वे तुभं पूजयेष्टां करोन्ति ॥ १०

यत्ते दृष्टा वृचसूक्तोदृतानि केशां लूनां दक्षिणेनादृशासि ।

चिप्रं नेपि केशजालं छिनित्वा दृष्टीजालं उदरीं संस्कृतातः ॥

यत्ते दृष्टा चन्द्रसूचीं पतन्ती दृष्टा नचचा ज्योतिषा नीपतन्ताः ।

चिप्रं नेपि केशशत्रुं निहत्वा पूजां जेकि भाविनी त्वं प्रशस्या ॥

यत्ते दृष्टा मुक्तहारं विशीर्णं नये भये सर्वकायादृशासि । १५

चिप्रं नेपि इन्द्रिकायं ब्रह्मत्वा पुरुषस्त्वं वै मेय्यसे गोचिरेण ॥

यत्ते दृष्टं मन्त्रकं छिन्नपादं ह्ये दृष्टं रत्नचित्रं प्रभये ।

चिप्रं नेपि शोधचत्वारि तीलां मां दृष्टासी एकह्रस्वं चिन्नेकि ॥

यत्ते दृष्टा भूषणा उह्यमाना धूडा वस्त्रा मन्त्रा मन्त्रे दृशासि ।

चिप्रं नेपि लचणैर्भूषिताङ्गं मां संपश्यी सर्वलोकिं मुच्यन् ॥ २०

यत्ते दृष्टा दीपकोटीशतानि नगराग्निष्कान्ता तत्पुरं चान्धकारं ।

चिप्रं नेपि मोहविशान्धकारिं प्रक्षालेकि कुर्वमी सर्वलोके ॥

- यत्ने दृष्टं मुक्तहारं प्रभये द्विजे चैव स्वर्णसूत्रं विचित्रं ।
 विप्रं गोपि किञ्चजाले क्षिप्त्या भञ्जा सूत्रं उदरी संस्कृतातः ॥
 यत्ने गोपि चित्तिचारं करोषी नित्यं पूजा गौरवेशोत्तमिन ।
 नास्ती तुभ्यं दुर्गती नैव शोकः विप्रं भीही प्रीतिप्रामोदलक्ष्या ॥
 ५ पूर्वं सङ्घं दानु दत्तं प्रणीतं शीलं चीर्णं भाविता नित्यचान्ति ।
 तस्मात्सङ्घं ये प्रसादं लभन्ते सर्वे भोक्ता प्रीतिप्रामोदलाभाः ॥
 कल्पाकोटी संस्कृता मे खनन्ता बोधीमार्गो शोधितो मे प्रणीतः ।
 तस्मात्सङ्घं ये प्रसादं करोन्ति सर्वे द्विजा तेषु चीक्षुषपायाः ॥
 हर्षं विन्दा मा च खेदं जनेहि तुष्टिं विन्दा संजनेही च प्रीतिं ।
 १० विप्रं भवेत् प्रीतिप्रामोदलाभी सेही गोपि भद्रका ते निमित्ता ॥

- सो पुष्कतेजभरितो सिरितेजसभो
 पूर्वं निमित्तमुपिमे इमि अदृशासि ।
 ये भोन्ति पूर्वशुभकर्मसमुच्चयानां
 निष्कम्बकालसमये नरपुङ्गवानां ॥
 १५ सो अदृशासि च क्षराक्षरणावताना
 महसागरेभि चतुभिर्जल लोलयन्ता ।
 सर्वामिमा वसुमतीं शयने विचित्रं
 मेरुं च पर्वतवरं शिरसोपधानं ॥
 जामा प्रमुक्तं सुपिने तद अदृशासि
 २० लोके विलोकिन्तु महातमसान्धकारं ।
 ह्योन्नतं धरणिषु स्फुरते विलोकं
 आभायं स्पृष्टं विनिपातदुःखा प्रशान्ता ॥

कृष्ण शुभा चतुरि प्राणक पाद लेखी

चतुर्वर्ण एव सङ्कुनायुत एकवर्णाः ।

मीढंगिरी परमहीन जुगुप्सनीया

अभिभूय चङ्क्रमति तत्र च नोपनिप्तो ॥

भूयो ऽदृशी सुपिनि नच जलप्रपूर्णा

५

वङ्गसत्त्वकोटिनयुतानि च उह्यमाना ।

सो नावकृत्व प्रतरित्व परां प्रतार्य

स्त्रापिति सो स्वल्पवेर अभये अशक्तिः ॥

भूयो ऽदृशाति वङ्गजातुररोगसृष्टां

आरोग्यतेजरहितां वलविप्रहीनां ।

१०

सो वैद्यभूत्व वङ्ग औषध संप्रचक्षा

मोचति सत्त्वजयुतां वङ्गरोगसृष्टां ॥

सिंहासने च हि निषण्ण मुमेरुपृष्ठे

शिष्यां कृताञ्जलिपुटानमरात्नमनां ।

संयाममर्ध्वि जयु अदृशि आत्मनश्च

१५

आनन्दशब्दममरां यमणे ब्रुवन्तः ॥

एवंविधा सुपिनि अदृशि बोधिसत्त्वो

मङ्गलसोमनप्रतप्तश्च च पारिपूरिं ।

यां श्रुत्वा देवमनुजा अभवन्प्रहृष्टा

न चिराद्भविष्यति अयं नरदेवदेवः ॥ इति ॥

२०

॥ इति श्रीललितविस्तर स्वप्नपरिवर्तो नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥

अथ खलु भिषगो बौधिसत्त्वस्यैतदभूत् । अयुक्तमेतन्मम स्वाद-
 कृतज्ञता च यदहमप्रतिवेद्य महाराज्ञः शुद्धोदनस्नानमुच्चातस्य पिब-
 निष्क्रमेद्य । स रावी प्रशान्ताया स्वत्वादुपस्थानप्रासादादवतीर्य राज्ञः
 शुद्धोदनस्य प्रासादतले प्रतिष्ठितो ऽभूत् । प्रतिष्ठितमाचक्ष्य च पुन-
 ५ बौधिसत्त्वस्य सर्वो ऽसौ प्रासाद आभवा स्फुटो ऽभूत् ॥ तत्र राजा
 प्रतिविवृण्णान् प्रभामद्रावीद् दृष्ट्वा च पुनस्त्वरितं स्वरितं काकुकी-
 यमानन्वयासास । किं भोः काकुकीय सूर्यो ऽभ्युन्नतो येनेद्यं प्रभा
 विराजते ॥ काकुकीय आह । अद्यापि नावदेष रजन्वा उपार्धं
 नातिक्रान्तं । अपि च देव ।

१० सूर्यप्रभाय भवति द्रुमकुण्डाद्या

सेतापयति च तनुं प्रकरोति घर्मं ।

हंसामधूरशुककोकिलचक्रवाकाः

प्रसूयकालसमये स्वरता रवन्ति ॥

आभा इयं तु नरदेव मुखा मनोज्ञा

१५ प्रह्लादनी शुभकरी न करोति दाहं ।

कुट्या च वृष्य अभिमुख्य न नास्ति क्षाया

निस्सीशयं मुण्धरो रह अथ प्राप्तः ॥

सो प्रेषते दशदिशो नृपती विषण्णो

दृष्ट्वा सो कमललोचन मुदसलः ।

सो ऽभ्युत्थितुं शयनिं दृच्छति न प्रमोति

पितृगौरवं जनयते वरशुक्लबुद्धिः ॥

सो च स्निहितं पुरतो नृपतिं ज्वोचत्

मा भूयु विघ्नं प्रकरोहि मं चैव खेदं ।

निष्क्रम्यकालसमयो मम देव युक्तो

हन्तं वमस्व नृपते सजनः सराद्रः ॥

५

तं अश्रुपूर्णनयनो नृपती वभषि

किञ्चित्प्रयोजनं भवेद्विनिवर्तते ते ।

किं याचसे मम वरं वद सर्वं दास्ये

अनुगृह्य राजकुलं मां च इदं च राद्रं ॥

१०

तद बोधिसत्त्व ज्वषी मधुरप्रलापी

इच्छामि देव चतुरो वरं तान्नि देहि ।

यदि शक्यमे ददितुं मया वसेति तव

तद्रक्षसे सदं गृहे न च निष्क्रमिष्ये ॥

इच्छामि देव वरं मया न चाकमेया

शुभवर्णयौवनस्थितो भवि नित्यकाले ।

आरोग्यप्राप्तुं भवि नो च भवेत्त आधिः

अमितायुषश्च भवि नो च भवेत्त मूलः

(संपत्तितच्च विपुला नु भवेद्विपत्तिः) ॥

१५

राजा सुशित्तं वचनं परमं दुःखाती

जम्भानु याचसि कुमारं न मे ऽव शक्तिः ।

२०

अरव्याधिमृत्युभयतश्च विपत्तितश्च

कल्पस्त्रितीयं क्षपय्यो ऽपि न जातु मुक्ताः ॥

[श्रुत्वा वचनमत्र पितुः कुमारो ऽवचि]

यदिदानं देव चतुरो वरं नो ददासि

४ अरव्याधिमृत्युभयतश्च विपत्तितश्च ।

इनाः शृणुष्व नृपते अपरं वरं

अस्माच्छ्रुतस्य प्रतिसेधि न मे भवेद्या ॥

शुर्विव चेम वचनं नरपुङ्गवस्य

तृष्णा तनुं च करि किन्दति पुवस्तेह ।

१० अनुमोदनी हितकरा अगति प्रमोदं

अभिप्रायु तुम्ह परिपूर्यतु यच्चतं ते ॥

अथ चतुर्भिर्वचो बोधिसत्त्वः प्रतिकम्बं स्वके प्रासादि ऽभि-
हस्य शयने निपसाद । न चास्य कश्चिद्भयं वा खानमनं वा
सेवानीति स्म ॥

१५ इति हि निचवो राजा शुद्धोदनस्तस्या राज्ञ्या चत्वर्येण सर्वं
शाक्यनगं सेनिपात्तीनां प्रकृतिमारोचयति स्म । अभिनिष्कमिष्यति
कुमारस्तत्किं करिष्यामः ॥ शाक्या आहुः । रथां देव करिष्यामः ।
तत्कस्मात् । अथ च महान्शाक्यगणः स विजाकी । तत्का तस्य
शक्तिरसि बलादभिनिष्कमितुं ॥

२० तत्र तैः शाक्यै राज्ञा शुद्धोदनेन च पञ्च शाक्यकुमारशतानि
कृतान्म्राणि कृतयोम्यानि इष्वस्यशिक्षितानि महानप्रवक्षोपितानि पूर्वं
नगरद्वारि स्थापितान्यभूवन् । बोधिसत्त्वस्य रचणार्थं । एकैकस्य

शाक्यकुमारः पञ्चरथशतपरिवारः । एकैकं च रथं पञ्चपत्तिशतपरि-
 वारं स्थापितमभूत् । बोधिसत्त्वस्य रथणार्थं । एवं दक्षिणे पश्चिमे
 उत्तरे नगरद्वारे पञ्च पञ्च शाक्यकुमारशतानि हतास्त्राणि कृतचो-
 र्गानि हृत्स्वश्लिष्टाणि महानपवनेपितानि । एकैकश्च शाक्यकुमारः
 पञ्चरथशतपरिवारः । एकैकं च रथं पञ्चपत्तिशतपरिवारं स्थापितम- ५
 भूत् । बोधिसत्त्वस्य रथार्थं । महत्त्वमहत्किञ्चाश्च शाक्याः सर्व-
 चत्वरशुक्लाटकपूगरव्यास्त्रारचार्यं स्त्रिता अभूवन् । राजा च शुद्धोदनः
 पञ्चभिः शाक्यकुमारशतैः सार्धं परिवृतः पुरस्कृतः स्वके गृहद्वारे
 हयेषु च गजेषु च समभिरुह्य आगतिं या ॥ महाप्रजापती च
 गीतमी चेटीवर्गमामन्वयते या ।

१०

ज्वालयेद्दीपविमलां ध्वजायि मणिरत्न सर्पिं स्थापिष्या ।

ओलम्बयाश्च हारां प्रभां कुरुत सर्पिं गेहेस्मिन् ॥

संगीतिं योजयेद्य आगरथ अतन्द्रिता इमां रथनीं ।

प्रतिरथथा कुमारं यथा अविदितो न गच्छेया ॥

वर्मित कलापइशा अमिधनुशरशक्तितोमरगृहीताः ।

१५

प्रियतनयरथणार्थं करोथ सर्वे महायत्ने ॥

द्वारा पिषेध सर्वां सुयन्त्रितानिर्गन्धां वृद्धकपाटां ।

मुख्यं मा च अकाले मा अयसत्त्वं इतु न व्रजेया ॥

मणिहारमुक्तहारां मुखपुष्पे अर्धचन्द्रं संशृङ्खलाः ।

मेखलकर्णिकमुद्रिकं सुनिबन्धां नूपुरां कुरुत ॥

२०

यदि सहस्र निष्क्रमेया नरनरहित मत्तवारणविचारी ।

तथ तथ पराक्रमेया यथा विघातं न विन्देया ॥

या नारि शक्तिधारी शयनं परिवारयन्तु विमलस्य ।
 स च भवत्य मित्रविहताः पतंग इव रक्षया त्रैभिः ॥
 जदिथ रतलजानि इदं गृहं पार्थिवस्य रक्षार्थं ।
 वेगुरवांश्च रक्षया इमां रजनि रक्षया विरक्षां ॥
 ५ चन्दोन्य बोधयेथा म वसधया रक्षया इमां रजनीं ।
 मा ङ अभिनिष्क्रमेथा विजह्य राष्ट्रे च राज्यं च ॥
 एतस्य निर्यतस्ता राजकुलं सर्वमे निरभिरस्य ।
 उच्छिन्नञ्च भवेथा पार्थिववर्षाद्विरगुवचः ॥ इति ॥

अथ खलु भिषवो ऽष्टाविंशतिमहायज्ञसेनापतयः पाञ्चिक-
 ५० यज्ञसेनापतिपूर्वगमानि च पञ्चहारितीपुत्रशतान्येकस्मिन्सेनिप्राक्षिष्व मतं
 विचारयन्ति स्म । अथ मायां बोधिसत्त्वो ऽभिनिष्क्रमिष्यति ।
 तस्य युष्माभिः पूजाकर्मणे शीतुस्त्वमापन्नव्यं ॥

चत्वारश्च महाराजानो ऽजडकवतीं राजधानीं प्रविश्य तां
 महतीं यज्ञपर्यट्टमागच्छयन्ति स्म । अथ मायां बोधिसत्त्वो ऽभिनि-
 ५५ ष्क्रमिष्यति । स युष्माभिर्हृदयवरचरणपरिमृहीतो निष्क्रामयितव्यः ॥
 सा च यज्ञपर्यट्टाह ।

वचसुष्टु अभय नारायणो आत्मभावो गृह

वीर्यवत्तत्पितु सो ऽकम्पितो सर्वसत्त्वोत्तमः ।

निरिवरमहमेव उत्पाद्य शक्ये नभे धारितुं केनचित्

२० न तु विनगुणसिद्धं शैलैर्गुरुः पुण्यज्ञानाश्रितः शक्यं नेतुं
 क्वचित् ॥

विचयना आह ।

ये मानगर्वित नरा मुहुः तेषु शास्ता

ये प्रेमगौरवस्थिता लघु ते विजानि ।

अध्याशयेन अभियुज्यथ गौरवेण

लघु ते हि वेत्स्यथ सगा इव तुल्येति ॥

५

अहं च पुरतो यास्ते यूयं च बहया हय ।

निष्क्रम्य बोधिसत्त्वस्य पुत्रसार्जयामो वहे ॥

अथ खलु भिचवः शक्रो देवानामिन्द्रो देवांस्रायविश्राना-
मन्वयते स्म । अथ सार्पा बोधिसत्त्वो ऽभिनिष्क्रमिष्यति । तत्र
युष्माभिः सर्वैः पूजाकर्मणे औत्सुक्येन भवितव्यं ॥

१०

तत्र शान्तमतिर्नाम देवपुत्रः स एवमाह । अहं तावत्कपि-
नवस्तुनि महानगरे सर्वस्त्रीपुरुषदारकदारिकाणां प्रस्थापनं करि-
ष्यामि ॥

जलितब्रूहो नाम देवपुत्रः स एवमाह । अहमपि सर्वहयग-
जखरोध्रमोमहिषस्त्रीपुरुषदारकदारिकाणां शब्दमन्त्रार्थापयिष्यामि ॥

१५

ब्रूहमतिर्नाम देवपुत्रः स एवमाह । अहं नगणतले सप्त-
रथविस्तारप्रमाणं रत्नवेदिकापरिवृतं सूर्यकान्तमणिरत्नप्रभोज्ज्वलित-
मुच्छ्रितवज्रवज्रपटाकं नानापुष्पाभिकीर्णं नानागन्धघटिकानिधूपितं
मार्गब्रूहं करिष्यामि । येन मार्गेण बोधिसत्त्वो ऽभिनिष्क्रमि-
ष्यति ॥

२०

ऐरावतो नाम नागराजा स एवमाह । अहमपि च स्वस्त्रां
शुण्डायां द्वाविंशतीजनप्रमाणं कूटानारं मापयिष्यामि । यत्राश्वरसो

॥ भिच्छन् तूर्यसंतीतिसंप्रभर्गितेन महता गीतवादिनेन बोधिसत्त्वस्यो-
पस्थानपरिषदां कुर्वन्त्यो नमिष्यामि ॥

स्वयं च शक्रो देवानामिन्द्र एवमाह । अहं द्वाराणि विव-
रिष्यामि । मार्गं च संदर्शयामि ॥

५ धर्मचारी देवपुत्र आह । अहं विहृतमन्तःपुरमुपदर्शयि-
ष्यामि ॥

संघोदको देवपुत्र आह । अहं बोधिसत्त्वे शयनादुत्थापयि-
ष्यामि ॥

तत्र वरुणश्च नाम नागराजो मनस्वी च नागराजः सागरश्च
१० नागराजो जलवत्प्रश्च नागराजो नन्दोपनन्दौ नागराजविवमाजः ।
वयमपि बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे कालामुसारिमेषमभिनिर्मायोरम-
सारवन्दनचूर्णवर्षमभिवर्षयिष्यामः ॥

इति हि भिच्छवो देवनानयस्यगन्धर्वैश्चायमेवंरूपो निश्चया-
भिप्रायश्चिन्तितो भूदुःखवसितश्च ॥ बोधिसत्त्वस्यैवं धर्मचिन्तानुप्र-
१५ विष्टस्य संनीतिप्रासदिषु सुखशयनगतस्नान्तःपुरमध्यगतस्य पूर्वबुद्ध-
चरितं विचिन्तयतः सर्वसत्त्वहितमनुचिन्तयतश्चत्वारि पूर्वप्रणिधान-
पदान्वामुखीभवन्ति स्म । कतमानि चत्वारि । पूर्वं मया स्वयमुवा-
माधिपतेयतामाभिलषता सर्वज्ञतां प्रार्थयमानेनैवं संनाहः सेनद्वौ भूतौ ।
सत्त्वान्दुःखितान्दृष्ट्वा अहो कताहं संसारमहाचारकबन्धनप्रविष्टस्य
२० लोकसेनिवेशस्य संसारचारकं भित्त्वा बन्धनप्रमोचशब्दं चोदीरयेयं
तुल्यायाः सनिगडगाढबन्धनवद्वाच्यं सत्त्वान्प्रमोचयेयं । इदं प्रथमं
पूर्वप्रणिधानपदमामुखीभवति स्म ॥

अहो वताहं संसारमहाविद्यान्धकारमहनप्रणिप्रस्रं लोकस्या-
ज्ञानपटलजतिमिरावृतनयनस्य प्रज्ञाचक्षुर्विरहितस्याविद्यामोहान्धकारस्य
महान्तं धर्मान्दोकं कुर्यां । ज्ञानप्रदीपं चोपसंहरये चिविमोक्षमुख-
ज्ञानवतीपथिसंप्रयेगेण चोपायप्रज्ञाज्ञानसंप्रयुक्तेन सर्वाविद्यान्धकार-
तमोहतं महन्तिमिरपटलकानुष्यमपनीय प्रज्ञाचक्षुर्विशोधयेयं । इदं ५
द्वितीये पूर्वप्रणिधानपदमामुखीभवति स्म ॥

अहो वताहं भानध्वजोच्छ्रितस्य लोकस्याहंकारममकाराभिनि-
विष्टस्यात्मनीयसाह्यानुगमानसस्य संचाचित्तदृष्टिविपर्ययोसविपर्ययस्या-
संयज्ञगृहीतस्वार्थमार्गोपदेशेनास्मिन्मानध्वजप्रपातनं कुर्यां । इतीदं
तृतीये पूर्वप्रणिधानपदमामुखीभवति स्म ॥ १०

अहो वताहं व्युपशान्तस्य लोकस्य तन्द्राकुलजातस्य गुणाव-
गुण्डितभूतस्वावर्कवसमापन्नस्यास्माद्धोकात् परं लोकं परलोका-
दिमं लोकं संधावतः संसरतः संसारादभिनिवृत्तस्थालातचक्रसमा-
रूढस्योपसमिकं प्रज्ञातृप्रिकरं धर्मं संप्रकाशयेयं । इतीदं चतुर्थं
पूर्वप्रणिधानपदमामुखीभवति स्म ॥ इमानि चत्वारि पूर्वप्रणिधा- १५
नपदान्मामुखीभवन्ति स्म ॥

तस्मिंश्च जगि धर्मचारिणा देवपुत्रेण शुद्धावासकायिकैश्च
देवपुत्रैर्विहृतविगलितमनःपुरमुपदर्शितमभूत् । विसंखितं बी-
भत्सरूपमुपदर्शं च गगनतलस्थान्ते बोधिसत्त्वं मायाभिरध्य-
भायन्त । २०

अब्राह्मणं देवमुता महर्षयो विबुधपद्मायतनीचनं तं ।

कथं तवास्मिन्नुपजायते रतिः दमश्चानमधि समवस्थितस्य ॥

संघोदितः सोऽथ सुरेश्वरभिः निरीचते ज्ञानपुरं तं मुहूर्तं ।

संघर्षते पश्यति तां विभक्तां रमशानमध्ये वसितोऽसि भूतं ॥

अद्राचीत् खल्वपि बोधिसत्त्वः सर्वावन्तं नारीयणं । ज्व-
लोकयन् पश्यति । तत्र काश्चिद्वपुःपङ्क्तयः काश्चिद्विधूतकेशः का-

५ चिद्विकीर्णभरणाः काश्चिद्विभ्रष्टमुकुटाः काश्चिद्विहृतिरेधैः काश्चिद्वि-
गोपितगात्रः काश्चिद्विसंक्षितमुखाः काश्चिद्विपरिवर्तितनयनाः का-

श्चित्प्रसवन्तीलालाभिः काश्चित्पुंसनयः काश्चित्प्रहसनयः काश्चित्काशनयः
काश्चित्प्रलपनयः काश्चिद्विनालकटकायनयः काश्चिद्विवर्णावदनाः का-

श्चिद्विसंक्षितरूपाः काश्चित्प्रलम्बितबाहुवः काश्चिद्विप्लवचरणाः का-

१० चिद्विस्तारितशीर्षाः काश्चिद्वगुण्डितशीर्षाः काश्चिद्विपरिवर्तितमुख-
मण्डलाः काश्चित्प्रध्वस्तशरीराः काश्चिद्विभ्रष्टगात्रः काश्चित्त्रिकुन्दाः

सुरसुरायमानाः काश्चिन्मृदङ्गमुपगृह्य परिवर्तितशीर्षेशरीराः का-

श्चिद्विगावहक्यावपरिवहपाणयः काश्चिद्वेष्टुं दम्भैः कटकटायनयः
काश्चित्प्रिमलनकुलसंपताडापकर्षितवाणमाण्डाः काश्चित्प्रिमैषीक्षेप-

१५ परिवृत्तनयनाः काश्चिद्विवृतास्त्राः । एवं तद्विहृतं धरणीतलगतमन्तः-
पुरं निरीचमानो बोधिसत्त्वः रमशानसंभ्रान्तुत्पादयति स्म ॥

तत्रैवमुच्यते ।

तां हृष्टं उद्विपं स लोकनाथः कथं विनिश्चय इदं जगद् ।

अहो वता हृच्छ्रमता ब्रजेयं कथं रतिं विन्दति राक्षसीगणे ॥

२० अतिमोहतमावृतं दुर्मतिं कामगुणैर्विगुणैर्गुणसंज्ञिनः ।

विह्वलपत्नारमधमता यथा न हि जग्मन्ति कदाचि विनि-
सृतिं ॥

अथ बोधिसत्त्वो ऽनेन पुनरपि धर्मास्त्रीकमुखेनान्तःपुरे प्रत्य-
 वेचमाणो महाकवलापरिदिवितेन सत्त्वान्परिदेवते ख । इह ते
 बाला हन्यन्ते आघातन इव बध्नाः । इह ते बाला रज्ज्वले
 चिचघटेष्विवामेध्यपरिपूर्णेष्वविद्वांसः । इह ते बाला मज्जन्ति नल
 इव वारिमध्ये (इह ते बाला रुध्यन्ते घौरा इव चारकमध्ये) । इह ५
 ते बाला अभिरता वराहा इवागुचिमध्ये । इह ते बाला
 अध्ववशिताः कुङ्कुरा इवास्त्रिकरङ्गमध्ये । इह ते बालाः प्रपतिता
 दीपशिखास्त्रिव पतंगः । इह ते बाला बध्यन्ते कपय इव जेपेन ।
 इह ते बालाः परिदह्यन्ते जालोत्थिता इव जलपाः । इह ते
 बालाः परिकृड्यन्ते सुनाकाष्ठेष्विषोरन्धाः । इह ते बाला अयसज्ज्वले १०
 क्लिप्तकारिण इव शूलाये । इह ते बालाः संसीदन्ति जीर्णगजा
 इव पक्षे । इह ते बाला विषज्ज्वले भिन्नयानपाव इव महासमुद्रे ।
 इह ते बालाः प्रपतन्ते महाप्रपात इव जालम्बाः । इह ते बालाः
 पर्यादानं गच्छन्ति पातालसंधिगतमिव वारि । इह ते बाला
 धूमायन्ते कल्पसंशय इव महापृथिवी । आभिर्बाला भ्राम्यन्ते १५
 कुम्भकारकचक्रमिवाविष्टं । इह ते बालाः परिभ्रमन्ति शैलान्तर्गता
 इव जालम्बाः । इह ते बाला विपरिवर्तन्ते कुङ्कुरा इव शर्द-
 लवहाः । इह ते बाला स्थायन्ते शीघ्रकाल इव तुल्यवत्सतयः ।
 इह ते बालाः परिहीयन्ते शशीव कृष्णपत्रे । आभिर्बाला भजन्ते
 गच्छेनेव पत्रगाः । आभिर्बाला यस्त्रन्ते महामकरेणैव पोतः । २०
 आभिर्बाला लुप्यन्ते चोरसंघेनैव मार्यः । आभिर्बाला भिद्यन्ते
 मारुतेनैव शालाः । आभिर्बाला हन्यन्ते दृष्टीर्विपरिव जन्तवः ।

आसादसेचिनी बालाः चक्षन्ति मधुदिग्धाभिरिव दुरधाराभिर्वा-
नजातीयाः । आभिर्वाला वक्षन्ते दासकल्पा एव जलौघैः । आभि-
र्वालाः क्रीडन्ति दारका एव स्वमूत्रपुरीषैः । आभिर्वाला आचर्त्तन्ते
ऽङ्गुष्ठेनैव गन्धाः । आभिर्वाला बध्यन्ते धूर्तैरिव वानजातीयाः ।

५ इह ते बाला कुञ्जलमूलानि चपयन्ति श्रुताभिरता एव धन ।
आभिर्वाला भक्षन्ते रावसीभिरिव वणिजाः ॥ इत्येभिर्द्वाविंशता-
कारिर्बोधिसत्त्वो ऽन्तःपुरं परि तुल्यित्वा कावेः शुभसेक्षां विचारयन्
प्रतिकूलसंज्ञासुपसेहरन् कुण्डलसंज्ञानुत्पादयन् स्वकायं प्रतिविभा-
वयन् कायस्थादीनवं संपन्नं कायात्कायाभिविशेषमुच्चारयन्
१० शुभसेक्षां विभावयन् अशुभसेक्षामवकामयन् अधः पादतलाभ्यां
यावदूर्ध्वं मलकपट्येन पश्यति ह्य । अशुचिसमुत्थितमशुचिसंभवम-
शुचिस्त्वं निखं ॥ तस्मां च वेलायामिमां गायामभाषत ।

कर्मचपयहं तृपासज्जले सत्कायसंघीकृतं

अशुस्वेदकफाद्रंमूत्रविहृतं शोणीतविन्हाकुलं ।

१५ यस्मीपूयवसासमलकरसैः पूर्णं तथा किल्बिषः

नित्यप्रसूयितं श्मशेधसकलं दुर्गन्धनानाविधं ॥

अस्त्रीदन्तसंकेशरीमविहृतं चर्मावृतं लोमसं

अन्तःश्रीहृज्जलदपोष्णरसनैरेभिश्चितं दुर्वले ।

मज्जास्नायुनिबद्धयन्त्रसदृशं मांसिनं शोभीकृतं

२० नानाव्याधिप्रकीर्णसौकज्जिलं चुत्तर्पसंघीकृतं ॥

अक्षुर्ना निलयं अनेकमुधिरं मूलं जरां वाञ्छितं

इहा को हि विचक्षणो रिपुनिभं मन्त्रे शरीरे स्खलं ॥

एवं च बोधिसत्त्वः काये कायानुगतया स्मृत्या विहरति स्म ।
 गमणतन्मगताश्च देवपुत्रा धर्मचारिणो देवपुत्रमेवमाहुः ।
 किमिदं भार्या सिद्धार्थो विलम्बते ऽन्तःपुरे चावलोकयति स्म ।
 तं चोपदृशयति चित्तं चोद्विजयति । भूयश्चतुर्निवेशयति । अथवा
 जवजलनिधिगम्भीरो ऽयं न शक्यमस्य प्रमाणं यहीतुमथवा ऽसङ्गस्य ५
 मा खलु विषये सञ्जाते मनः । मा खल्वमरैरसंचोदितो विस्मरति
 पूर्वप्रतिज्ञामिति ॥

धर्मचार्याह । किमेवं कथयत । ननु यूयमस्य प्रत्यक्षपूर्वमेव
 बोधाय चरतस्तथाविधा निःसङ्गताभूत् । निष्कम्यत्यागि च किमङ्ग
 पुनरैतर्हि चरमभावावस्थितस्य सङ्गो भविष्यति ॥ १०

अथ खलु भिषगो बोधिसत्त्वः कृतनिश्चयः सर्वज्ञितमानसो
 अवसितबुद्धिः सलीलमविलम्बितं पर्यङ्कादवतीर्य संगीतिप्रासादि पूर्वा-
 भिसुखः स्त्रिया दक्षिणेन पाणिना रत्नजालिकामवनाम् प्रासादको-
 टीगतो दशनखकृतकरपुटो भूत्वा सर्वबुद्धान्समन्वाहत्वा सर्वबुद्धेभ्यश्च
 नमस्कारं कृत्वा गमणतन्ममवलोकयति स्म । सो ऽद्राचीद् गमणत- १५
 न्मगतममराधिपतिं दशशतनयनं देवशतसहस्रपरिवृतं पुष्पधूपगन्धमा-
 ल्यविलेपनचूर्णाचीवरत्नवध्वजपताकावतंसकरत्नहारदामपरिगृहीतमवन-
 तकायं बोधिसत्त्वं नमस्कृत्य स्मितं । चतुरस्र लोचपालान् चचरा-
 चसगन्धर्वभुजगगणसपरिवृतान् सेनद्वन्द्ववर्मितकवचितान् असिधनुश-
 रशक्तितोमरचिगूलहस्तान् सलीलं भणिमकुटविलम्बितचूडान् बोधि- २०
 सत्त्वं नमस्कृत्य स्मितान् पश्यति स्म । चन्द्रसूर्यावपि देवपुत्री

वामदक्षिणयोः पार्श्वयोः स्वितावपश्यत् ॥ पुण्यं नववाधिपतिर-
पस्वितो भूत् । अर्धरात्रिं च समये संप्राप्ते । दृष्ट्वा च बोधिसत्त्व-
रहृन्दकमामन्त्रयते स्म ।

हृन्दका चपत्तु मा विलम्बहे अथरात्र दद मे अनङ्गतं ।
५ सर्वसिद्धिं मम एति मङ्गला अर्धसिद्धिं ध्रुवमद्य भेष्यते ॥

अथ हृन्दक इदं वचनं श्रुत्वा उद्दिपमना एवमाह ।

कं नमिष्यसे विकसितधू कमलदलशुभलोचन ।

नृपसिंह शरदिन्दुपूर्णं कुमुदशशाङ्कुमुदिता ॥

नवनलिनकोमलविवुदपद्मवदना ।

१० हाटकसुधान्तरवितरणविमलशशितेज

घृतकृताचिरेपिमणिविवुत्प्रभोज्यललिततेजो ॥

वारणमत्तलीङ्गमजगामि ।

भोवृषभृगेन्द्रहंसकम सुकृता सुचरणा ॥ ० ॥

बोधिसत्त्व आह ।

१५ हृन्दक यस्व आर्घ्यं मयि पूर्वं त्यक्तं करचरणनयन ।

तद्य उत्तमाङ्ग तनय भार्यप्रियाद्य राज्यधनकनकवसन

रत्नपूर्णं गजतुरगानिलजववेग विक्रमवलाः ॥

शीलु मि रक्षि आनिपरिभावि ।

वीर्यबलध्यानप्रज्ञानिरतश्चास्मि वज्रकल्पकोटिनयुता ॥

२० किं तु श्रुशित्य बोधिप्रवृत्तान्ति ।

अरामरगपञ्जरनिरष्टसत्त्वपरिभोजनस्य समयोऽनुपस्मितु मम ॥ ० ॥

इन्द्रक आह । युतं मया कार्यं पुत्रं यथा त्वं जातमात्र
एव निमित्तिकानां ब्राह्मणानामुपनामितो दर्शनाय । तेषामि
राजः शुशोदनस्वायतो व्याकृतः । देव वृद्धिस्ति राजकुलस्य ॥
आह । किमिति ॥ ते आहः ।

अयं कुमारः शतपुष्कलवर्णो जातस्तवा आत्मज पुस्ततेजितः । ५
स चक्रवर्ती चतुर्द्वीप ईश्वरो भविष्यती संप्रधनिरूपितः ॥
स चित्पुनर्लोकमवेक्ष्य दुःखितं विजह्यमानःपुरि निष्कामिष्यति ।
अवाप्य बोधिं अजरामरं पदं तपेयते धर्मजैरिमां प्रजां ॥

हन्तार्यपुत्रास्ति तार्वदेव तस्याकरणं नेदं नास्ति । किं तु शृणु
तावन्मार्गकामस्य वचनं ॥ आह । किमिति ॥ आह । देव १०
यस्मात्तु इह केचिदनेकविधानि व्रततपास्त्वारभन्ते ऽजिनवटानकुट-
चीवरवल्कलधारा दीर्घनखकिशकश्रुचानेकविधानि कायस्नातापन-
परितापनानि समुत्सहन्ते । तीव्रं च व्रततपमारभन्ते । किमिति ।
अयं देवमनुष्यसंपत्तिं प्रतिबभूवहीति । सा च संपत्त्यार्यपुत्र
प्रतिबभूवा । इदं च राज्यमृषं च स्त्रीदं च चैमे सुभिषे रमणीयमा- १५
कीर्णवज्रजनमनुष्यं । इमानि चोद्यानानि वरप्रवराणि नानाविधपुष्प-
फलप्रतिमण्डितानि नानाशकुनिगणिकूजितानि पुष्करिण्योत्पलप-
द्मकुमुदपुण्डरीकोपशोभिता हंसमयूरकोकिलचक्रवाककोशसारसनि-
कूजिताः पुष्पितसहकाराशोकचम्पककुरवकतिलककेशरादिनानाद्रुम-
तीरोपरिवृता नानारत्नवृक्षवातिकासमलंकृता अष्टापदविनिचिता २०
रत्नविदिकापरिवृता रत्नजालसेकृता यथर्तुकालपरिभोगा सीम्नवर्ण-
शरहेमनासुखसेवासाः । इमे च शरदभनिभाः कैलाशपर्वतसदृशा

महाप्रासादा वैजयन्तसमा धर्मसुधर्मचैमसमा शोकविगतप्रभृतयो
 वितर्दिनिर्मुहोत्तोरणमवाचहर्षकूटानारप्रासादतलसमलङ्कता रत्नकि-
 ङ्किनीजालसमीरिताः । इदं चार्यपुत्रान्तपुरं तुणवपणववीणविणु-
 संपताडावचराकिम्यलनकुलसुधोपकमृदङ्गपटहनुत्यगीतवादिचसेगीति-
 ५ संयोगमुज्जितं हास्यलास्यक्रीडितरमितसुखिलमधुरोपचारं । त्वं च
 देव युवानभिमानयौवनो नवो दृढस्वरुणः कोमलशरीरः शिशुः
 छायाकेशोऽविक्रीडितः कामैः । अभिरमस्व तावदमराधिपतिरिव
 दशशतनयनस्त्रिदशधिपतिस्ततः पञ्चाद्वृद्धीभूता अभिनिष्कमिष्यामः ॥
 तस्यां च वेलायामिमां मायामभाषत ।

१० रमतां च रतिविधिज्ञां अमराधिपतिर्यथा विदश्लोके ।

पञ्चाद्वृद्धीभूता व्रततपसे आरमिष्यामः ॥

बोधिसत्त्व आह । अने छन्दस्य अनित्याः सन्त्येते कामा
 अधुषा अशाश्वता विपरिणामधर्माणः प्रद्वृताद्यपला गिरिनदीवेग-
 तुन्म्याः । अवस्त्रायविन्दुवदचिरस्त्रायिन उज्जापना अक्तमुष्टिवदसाराः
 १५ कदलीस्तन्ववहुर्वला आमभाजनवज्जेदनात्मकाः शरदधनिभाः अणा-
 द्भूता न भवन्ति । अचिरस्त्रायिनो विद्युत इव नभसि सविषभोज-
 नमिव परिणामदुःखा मालुतालतेवासुखदा अभिनिष्ठिता बालबु-
 द्धिभिश्चदकुवृद्धोपमाः क्षिप्रं विपरिणामधर्माणः । मायामरीचिस-
 दृशाः संज्ञाविपर्ययसमुत्पिताः । मायामदृशाश्चक्षुष्यविपर्ययविधापि-
 २० ताः । स्वप्नसदृशा दृष्टिविपर्ययसपरिग्रहयोगेनातृप्तिकराः । भागर
 इव दुष्पूरा लवणोदक इव तृषाकराः । सर्पेशिरोवद्दुःखशोभाया

महाप्रपातवत्परिवर्जिताः पण्डितैः । सभयाः सरलाः सादीनवाः स-
दोषा इति ज्ञात्वा विवर्जिताः प्राज्ञैर्विगर्हिता विद्वद्भिर्जुगुप्सिता
आर्यैर्विवर्जिता बुधैः परित्यूहीता अबुधैर्निषेविता बान्धवैः ॥ तस्यां
च वेलायामिमां गायामभाषत ।

विवर्जिता सर्पशिरो यथा बुधे विगर्हिता मीढघटो यथाशुचिः । ५

विनाशका सर्वशुभस्य कन्दका ज्ञात्वा हि कामान्न मि जायते रतिः ॥

तदा कन्दकः शल्वविज्ञो यथा कन्दमानस्ततो ऽश्वनेवो दुःखी
एवं वाक्यमब्रवीत् ।

देवा यस्त्वार्यं केचिदिहा तीव्रनेत्रैर्विधा चारमन्ते व्रतान्

अजिनजटाधरसुदीर्घकेशा नखा स्मश्रु चीरास्तथा १०

चल्ललाधार शुष्काङ्गुलैके व्रतानाश्रिता ।

शाकस्यामाकगर्हूलभषाद्य ओमूर्ध्वाशपरि गोव्रतां संश्रिताः ॥

किं तु यद्य भवेम श्रेष्ठा विशिष्टा जग्ने

चक्रवर्तीविरा लोकपालास्तथा

शक्र वज्रधरा याम देवाधिपा निर्मिता । १५

ब्रह्मलोकं य ध्याना मुखा काङ्क्षिणः ॥

तदिदं नरवरिष्ठ राज्यं तव स्वीतमृदं सुभिक्षं तथा ।

आरामोद्यानप्रासाद उल्लेपितं वैजयन्तासमे ।

रस्त्रिगारस्यथं वैशुचीगारवि गीतवादि रतो मृत्तसंगीति

संयोगि संश्रित । २०

मुञ्च कामानिमान्वा ब्रवा मूरता ॥ ० ॥

बोधिसत्त्व आह ।

इन्द्रक गुणु यानि दुःखाशतामर्पिता पूर्वं जन्मान्तरं
बन्धना रुन्धना ताडना तर्जना कामहितोर्मया ।

नो च निर्विण्णभूत संस्कृते मानसे ॥

५ प्रसद्वशगतं च मोहाकुलं दृष्टिजालावृतं जन्मभूतं पुरा ।

आत्मसंज्ञायहाकारका वेदनावीतिवृत्ता इमे धर्मजज्ञानतः ॥

संभुता चपलचलानित्यमेषिः समा विद्युभिः सदृशाः ।

ओसविन्दूपमा ज्ञातुच्छा अमारा कनाढ्या च शून्यस्वभावा
इमे सर्वशः ॥

१० न च मम विषयेषु संरक्षति मानसे

देहि मे इन्द्रका कण्टकानलगतं अक्षराजोत्तमं ।

पूर्णं मे मङ्गलायि पुरा चिन्तिता

मेषि सर्वाभिभूः सर्वधर्मेश्वरो धर्मराजो मुनिः ॥ ० ॥

इन्द्रक आह ।

१५ इमां विबुधामुपपन्नलोचनां विविचहारा मणिरत्नभूषितां ।

घनप्रमुक्तामिष विद्युतां नभे नोपैवसे शयनगता विरोचतीं ॥

इमांश्च विष्णुभक्त्या सुधीषकां मृदङ्गवशांश्च संगीतवादितां ।

चकोरसोरां करविद्युनादितां यथालये विज्जरिणां विहास्यसे ॥

सुमनोत्पलां वार्षिकचम्पकान्तिषा सुगन्धमालां गुणपुष्पसंघयां ।

२० कालानुकुन्तमगन्धधूपनां नोपैवसे ताननुलेपनान्वराण् ॥

सुगन्धगन्धाश्च रसां प्रणीतां मुसाधितां व्यञ्जनभोजनान्तिषा ।

मशर्करां पानरसां सुसंस्कृतां नोपैवसे देव कहिं गमिष्यसि ॥

श्रीतिं च उष्णानमुलेपनाम्बरां उष्णी च तानुरगसारचन्दनां ।
 तां काशिकावस्त्रवराम्बरां शुभां नोपेक्षसे देव कहिं यमिष्यसि ॥
 इमे च ते (देव) कामगुणा हि पञ्च समृद्ध देवेष्विव देवतानां ।
 रमस्व तावद्भूतिसौख्यचन्वितः ततो वने यास्यसि शाकापुङ्खवः ॥

बोधिसत्त्व आह ।

५

अपरिमिताननकल्या मया कन्दका

भुक्त कामानि रूपाश्च शब्दाश्च गन्धा रसा स्पर्श नानाविधा ।

दिव्य ये मानुषा नो च तृप्तीरभूत् ॥

नृपतिवरमुनिन ईश्वर्यकारापितं

चातुर्द्वीपे यदा राजभूचक्रवर्ती समन्तागतः सप्तभि रत्नभिः । १०

इस्त्रिगारस्य मध्ये गतः ॥

चिदशपति सुयामदेवाधिपत्यं च कारापितं ।

वेभ्यश्चाहं च्यवित्वा इहाभ्यागतो निर्मितो निर्मितेषु मानो-

आक्रिका च श्रिया उत्तमा

भुक्त पूर्वं मया ॥

१५

सुरपुरि वज्रवर्ति मरिचरत्नं च कारापितं

भुक्त कामाः समृद्धा वरा नो च तृप्तीरभूत् ।

किं पुनो अथ मां हीनसंसेवतस्तृप्तिं गच्छेदहं

स्नानमेतन्न संविद्यते ॥

अपि च इमु जगं अपेक्षाम्यहं कन्दका दुःखितं शोककान्तर- २०
 संसारमध्ये स्थितं ।

जैशब्बादाकुले उत्पन्नाने सदा ॥

अशरणमपरायणं मोहविद्यान्धकारे चराब्धाधिमृत्युभयैः पीडितं ।

अन्धदुःखैः समभ्याहतं व्याहतं शत्रुभिः ॥

अहमिह समुदानिया धर्मनाथं महात्मानशीलव्रतचान्निवीर्यावलां ।

दाससेभारसंघातितां सारसध्वाशयैर्वचकैः संगृहीतां दृढां ॥

५ स्वयमहमभिरुह्य नावामिमांशानोऽपतीर्य संसारजोषे अहं
तारयिष्ये अनर्त्ता जगत् ।

शोकसंसारकान्ताररोषोर्मिरामयहावर्तविराकुले दुर्लभे ।

एव चित्तं मम ॥ १० ॥

तदात्मनोत्तीर्य रूढं भवार्णवं सवैरदृष्टिदृष्टैश्चराचसे ।

१० स्वयं तरित्वा च अनन्ताकं जगत् स्थले स्थपेथि अवरामरे शिवे ॥

तदा कन्दको भूयस्या भावया प्रसदन्नेवमाह । देव एष
व्यवसायस्य निश्चयः ॥

बोधिसत्त्व आह ।

शृणु कन्दक मह्य निश्चयं मोक्षसत्त्वार्थं हितार्थमुच्यते ।

१५ अचलाचलमव्ययं दृढं मेरुराजेष यथा सुदुश्चलं ॥

कन्दक आह । कीदृशं चार्थपुत्रस्य निश्चयः ॥

बोधिसत्त्व आह ।

वज्राग्निः परशुशक्तिशराद्य वर्षे

विशुत्पतानज्वलितः क्लृप्तं च लोहं ।

२० आदीप्रशीलशिखरा प्रपतिसु मूर्ध्नि

निवा अहं पुन अनियं गृहाभिजायं ॥

तदा अमरानभगताः किञ्चिकिला मुखेषु कुसुमवृष्टिः । अथ हे
परममतिधरा जगति अभयदायका भाष ॥

न रज्यति पुरुषवरस्व मानसं नभो यथा तमरवधूमकेतुभिः ।

न लिप्यते विषयमुखेषु निर्मलो जले यथा नवनलिनं समुद्रय ॥

अथ खलु भिषयो बोधिसत्त्वस्य निश्चये विदित्वा शान्तमतिश्च ५
देवपुत्रो जलितव्यूहस्य देवपुत्रः कपिलवस्तुनि महानगरे सर्वस्त्रीपुरु-
षदारकदारिकानामपस्वापनमकुर्वता सर्वशब्दाश्चान्तर्धापयामासतुः ॥

अथ खलु भिषयो बोधिसत्त्वः सर्वे नगरजनं प्रमुपे विदित्वा
धर्माविसमये चोपस्थितं ज्ञात्वा पुण्यं च नवजाधिपतिं युक्तं ज्ञात्वा
संप्रति निष्क्रमणकाल इति ज्ञात्वा कन्दकमामन्त्रयते स्म । कन्दक मां १०
मेदानीं वेदय । प्रयच्छ मे कण्डकं समलंकृत्य मां च विलम्बिषाः ॥

समनन्तरीदाहता च बोधिसत्त्वेनेयं वाग् अथ तत्क्षणमेव
चत्वारो लोकपाला बोधिसत्त्वस्य वचनमुपश्रुत्य स्वस्वकानि च
भवनानि गत्वा बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मेणै स्त्रैः स्त्रैर्व्यूहैस्त्वरितं त्वरितं
पुनरपि कपिलवस्तुमहानगरमागच्छन्ति स्म ॥ १५

तव धृतराष्ट्रो महाराजो गन्धर्वाधिपतिः पूर्वस्था दिश आगतो
ऽभूत् । सार्धमनेकैर्गन्धर्वकोटिनियुतशतसहस्रैर्नानातूर्यसेनीतिसंप्रवा-
दितेन । आगत्य च कपिलवस्तुमहानगरं प्रदक्षिणीकृत्य यथागतः
पूर्वा दिशमुपनिश्रित्याख्यात । बोधिसत्त्वं नमस्कृत्मानः ॥

दक्षिणस्था दिशो विरूढको महाराजो ऽभ्यागतो ऽभूत् । २०
सार्धमनेकैः कुष्माण्डकोटिनियुतशतसहस्रैर्नानामुक्ताहारपाणिप्रलम्बि-

तेनानामगिरत्वपरिगृहीतैर्विविधगन्धोदकपूर्णघटपरिगृहीतैः । आगत्य
च कपिलवस्तुमहानगरं प्रदक्षिणीकृत्य यथागत एव दक्षिणां दिश-
मुपनिश्रित्वा स्यात् । बोधिसत्त्वं नमस्कृत्यमानः ॥

पश्चिमाया दिशो विष्णुपात्रो महाराज आगतो भूत । सार्धम-
५ नैकेनांगकोटिनियुतशतसहस्रैर्नानामुक्ताहारपाणिप्रलम्बितैर्नानामगिर-
त्वपरिगृहीतैर्गन्धचूर्णपुष्पवर्षमेघसमुत्पतितैश्च मृदुभिः सुगन्धिभिर्नानावातिः
प्रवासयद्भिः । आगत्य च कपिलवस्तुमहानगरं प्रदक्षिणीकृत्य यथागत
एव पश्चिमां दिशमुपनिश्रित्वा स्यात् । बोधिसत्त्वं नमस्कृत्यमानः ॥

उत्तरस्या दिशः कुबेरो महाराज आगतो भूत । सार्ध-
१० मनेकैर्यक्षकोटिनियुतशतसहस्रैर्ज्योतीरसमगिरत्वपरिगृहीतैर्दीपिकापा-
णिपरिगृहीतैश्च ज्वलितोल्कापाणिपरिगृहीतैर्धनुरसिगरशक्तितोमर-
विशूलचक्रकनकमणिन्दिपालादिनानाप्रहरणपरिगृहीतैर्दृढसंनद्धवर्मितक-
वचिनीः । आगत्य कपिलवस्तुमहानगरं प्रदक्षिणीकृत्य यथागत
एवोत्तरां दिशमुपनिश्रित्वा स्यात् । बोधिसत्त्वं नमस्कृत्यमानः ॥

१५ शक्य देवानामिन्द्रः सार्धं चायत्रिशद्वैरिणो भूत ।
दिव्यपुष्पगन्धमालाविलेपनचूर्णचीवरक्वध्वजपटाकावतंसकाभरणपरिगृ-
हीतैः । आगत्य कपिलवस्तुमहानगरं प्रदक्षिणीकृत्य यथागत एव
सपरिवार उपर्यन्तरीये स्यात् । बोधिसत्त्वं नमस्कृत्यमानः ॥

इति हि भिषगरक्ष्ण्डको बोधिसत्त्वस्य वचनमुपश्रुत्वा सुपूर्ण-
२० नयनो बोधिसत्त्वमेवमाह । आर्यपुत्र त्वं च कालो वेत्तव्यश्च
समयश्च । अयं चाकालो समयो ननु । (तत्किमाद्यापयसि) इति ॥
बोधिसत्त्व आह । कन्दकार्यं स कालः ॥

कन्दक आह । कस्मार्थपुत्र कालः ॥

बोधिसत्त्व आह ।

यत्तन्मया प्रार्थितुं दीर्घरात्रं सत्त्वानमर्थं परिमार्गता हि ।
अवाप्य बोधिं अत्ररामरं पदं मोक्षे जगत्तस्य चणो उपस्थितः ॥
इयमव धर्मता ॥ ० ॥

५

तवेदमुच्यते ।

भौमान्तरीयाश्च तथैव पात्नाः शक्रश्च देवाधिपतिः सद्यः ।
यामाश्च देवास्तुषिताश्च निर्मिताः परनिर्मितोद्युक्त तथैव देवाः ॥
वरुणो मनस्वी अपि नागराजा अनावतप्रश्च तथैव सागरः ।
अभियुक्त ते चाप्यभिपूजनार्थं वैष्णव्यकाले नरपुङ्गवस्य ॥ १०
ये चापि रूपावचरेषु देवाः प्रशान्तचारी सह ध्यानगोचराः ।
अभियुक्त ते चाप्यभिपूजनार्थं त्रिलोकापूज्यस्य नरोत्तमस्य ॥
दशादिशो भ्रान्तशुद्धसत्त्वाः सहायकाः पूर्वचरिं चरन्तः ।
द्रव्यामहे निष्कमणं जिनस्य पूजां करिष्यामि तच्चानुरूपं ॥
स चापि गुह्याधिपतिर्महात्मा प्रदीप्तवद्यो नभसि प्रतिस्थितः । १५
सेनशमाचो बलवीर्यविक्रमः करिण गुह्यं ज्वलमानु वचं ॥
चन्द्रश्च सूर्यो उभि देवपुत्रौ प्रदक्षिणं वामकु सुप्रतिस्मिती ।
दशाङ्गुली अञ्जलिभिर्गृहीत्वा वैष्णव्यशब्दोऽनुविचारयन्ति ॥
पुण्यश्च नवच सपारिषयो औदारिकं निर्मणि आत्मभाव ।
स्त्रित्वायतनस्य नरोत्तमस्य मनीषघोषाभिहृतं प्रमुञ्चत ॥ २०
सर्वेऽप्य सिद्धाः शुभ तूभ्य मङ्गलाः पुण्यश्च युक्तः समयश्च ननु ।
अहं पि यास्यामि त्वयैव सार्धं अनुत्तराचो भव रागमूढनः ॥

संचोदकसोदयि देवपुत्र उत्तिष्ठ शीघ्रे बलवीर्यउद्धतः ।
 दुःखिहंतास्तारय सर्वसत्त्वान् निष्काम्यकालः समुपस्थितसि ॥
 समागता देवसहस्रकोट्यः प्रवर्षमाणा कुसुमाकनोद्धान् ।
 स चापि पर्यङ्कुचरे निपणो देवैर्वृतो भ्रात्रति दीप्ततेजः ॥०॥

५ नगरे इस्त्रिक दारकाय पुरुषा याद्याभवन्दारिकाः
 सर्वे ते शयिता किलानामनसो ईर्यापथेभ्यश्च्युताः ।

हस्ति अश्वगवाश्च सारिकमुकाः कौद्या मयूरास्तथा
 सर्वे ते शयिता किलानामनसः पश्यन्ति रूपं न ते ॥

ये चा ते दृढवचतोमरधराः शाक्वी सुता स्थापिताः

१० हस्तिश्चरधेषु तोरणवरे ते चाप्यवस्थापिताः ।

राजा राजकुमार पार्ष्विवज्रनः सर्वे प्रसुप्ताभवन्

अपि चा नारिगणा विनयवसना मुप्ता न ते बुद्धिपू ॥

सो च ब्रह्मरतो मनोऽवचनः कलविङ्कुघोषस्तरो

राची निर्गत अधरावसमये तं हृन्दके अत्रवीत् ।

१५ साधू हृन्दक देहि कण्ठकु मम स्वालंकृतं शोभनं

मा विघ्नं कुरु मे ददाहि चपलं यदि मे प्रियं मन्यसे ॥

मुत्वा हृन्दक अशुपूर्णनयनसं स्वामिनं अत्रवीत्

त त्वं यास्यसि सत्त्वसारणिधरा किं अश्वकार्यं च ते ।

कालश्चः समयश्च धर्मचरणो कालो न गन्तुं क्वचित्

२० द्वारास्ते पिबिता वृद्धार्गलकृता को दास्यते तान्ताव ॥

शक्तिना मनसा च चेतनवशात्ते द्वार मुक्ता कृताः

दृष्ट्वा हृन्दक हर्षितो पुन दुस्त्री अशूणि सो ज्वर्तयौ ।

हा धिक्को मि सहायु किं तु कुर्वमी धावामि कां वा दिशं
उर्यतेजधरेण वाक्च भक्तिं शक्यं न संधारितुं ॥

मा सेना चतुरङ्गिनी बलवती किं भुं करोतीह हा
राजा राजकुमार पार्थिवजनो नेमं हि बुध्यन्ति ते ।

स्त्रीसंघः शयितस्तथा शयवती औस्वापिता देवतैः ५

हा धिग्गच्छति सिध्यते ऽस्य प्रणिधिर्यश्चिन्तितः पूर्वशः ॥

देवाः कीटिसहस्रं तृष्टमनसस्तं कन्दकं सत्तुवन्
साधू कन्दकं देहि कण्ठकवरं मा खेदयि मायकं ।

मेरीशङ्खमुदङ्गतूर्यनयुता देवासुरिवादिताः

नेवेदं प्रतिबुध्यते पुरवरं औस्वापितं देवतैः ॥ १०

पञ्च कन्दकं अन्तरीचविमले दिव्या प्रभा शोभते

पञ्च त्वं वज्रबोधिसत्त्वनयुता ये पूजनायागताः ।

शक्तिं पञ्च शचीपतिं बलवतं द्वारस्थितं भ्राजते

देवाद्याप्यसुराश्च किन्नरगणा ये पूजनार्थागताः ॥

शुत्वा कन्दकं देवतान् वचनं तं कण्ठकं आलपी १५

एषामच्छति सत्त्वसारशिवरः त्वं ताव हेमिष्यसे ।

सो तं वर्षिकुं वर्णकाञ्चनसुरं स्वानेकतं कल्पना

उपनेती गुणसागरस्य बह्वर्णं रोदनाको दुर्मना ॥

एषो ते वरलक्षणा हितकरा अशः सुजातः शुभो

गच्छ सिध्यतु तुभ्य एष प्रणिधिर्यश्चिन्तितः पूर्वशः । २०

ये ते विघ्नकरा व्रजन्तु प्रशमे आसां व्रतं सिध्यतां

भयही सर्वजगस्य सौख्यददनः स्वर्गस्य शान्दान्तदा ॥

सर्वा कल्पित पट्टिकारं धरणी शयनावदा सोत्पितः

आकटः शशिपूर्णमण्डलनिभे तं अचराजोत्तमे ।

पात्ता पाणिपिशुदपद्मविमला न्यसयिषु अशोत्तमे

शक्रो ब्रह्म उभौ च तस्य पुरतो दर्शयन्ति भागौ ह्यथे ॥

५ आभा तेन प्रसुप्त अर्द्धविमला श्रीभासिता भेदिनी

सर्वे शान्त अपायसत्त्व सुखिता क्लेशैर्न बाध्नी तदा ।

पुष्पा वर्षिषु तूर्यकोटि रणिषु देवासुरास्तुष्टुवः

सर्वे काल प्रदक्षिणं पुरवरं गच्छन्ति हर्षान्विताः ॥ ० ॥

पुरवरोत्तमि देवत दीनमना उपगम्य गच्छति महापुरुषे ।

१० पुरतः स्थिता कल्यादीनमना गिरया समालपति पद्ममुखे ॥

तमसाकुले भुविषु सर्वपुरं नगरं न शोभति त्वया रहितं ।

न समाव काचि रति प्रीतिकरी त्यक्तं त्वया च यदिदं भवनं ॥

न पुनः शुणिषि रतु पक्षिगणे अन्तःपुरं मधुरवैणुर्वच ।

मङ्गलशब्दं तच्च गीतरचं प्रतिबोधनं तव अनन्तयज्ञः ॥

१५ दर्शे न भूयु सुरसिद्धगणां कुर्वन्तु पूजा तव राचिदिवं ।

प्रायिषि नन्द न च दिव्य पुनः त्वयि निर्गते निहतक्लेशगणे ॥

निर्मुक्तमात्ममिव पर्युषितं त्यक्तं त्वयाच भवनं हि तथा ।

मटरङ्गकल्प प्रतिभायति मे त्वयि निर्गते न भूयु तेजशिरी ॥

शोभो बलं हरसि सर्वपुरं न च शोभते अटवितुल्यमिदं ।

२० वितथं अशील वचनाद्य भुतं येही विद्याकृतं भुवि चक्रवलो ॥

अवलं बलं भुविषु शाक्यबलं उच्छिन्नं यथा इह राजकुले ।

आसा प्रनष्ट इह शाक्यगणे त्वयि निर्गते महति पुण्यद्रुमे ॥

अहमेव तुभ्य मतिं गच्छयामी यद्य त्वं प्रयासि अमला विमला ।
 अपि चा कृपाकरुण संजनिय व्यवलोकयस्व भवनं त्वमिदं ॥
 व्यवलोक्य चैव भवनं मतिमान् मधुरस्वरो निरमुदीरितवान् ।
 नाहं प्रवेष्टुं कपिलस्य पुरं अप्राप्य जातिमरणान्तकरं ॥
 स्नानासनं शयनचक्रमणं न करिष्ये ऽहं कपिलवस्तुमुखे । ५
 यावन्न लब्धं वरवीधि मया अजरामरं पदवरे ह्यमृतं ॥ ० ॥

यदसौ जगत्प्रधानो निष्कान्तु बोधिसत्त्वो
 तस्मा नभे व्रजनो स्ववर्षिसु अप्सराणां ।
 एष महदचिणीयो एष महपुण्यधैवं
 पुण्यार्थिकान् धैवं अमुताफलस्य दाता ॥ १०
 एष वज्रकल्पकोटी दानदमसेयमेना
 समुदानितास्य बोधिः सत्त्वकरुणायमाना ।
 एष परिशुद्धशीलो मुव्रत अखण्डचारी
 न च काम नैव भोगां प्रार्थेन्नु शीलरक्षी ॥
 एष सदं चान्तिवादी क्षियन्ति अङ्गमङ्गे ॥ १५
 न च क्रोधो नैव रोषः सत्त्वपरिचायणार्थं ।
 एष सदं वीर्यवन्तो अविखिन्नकल्पकोवः
 समुदानितास्य बोधिर्व्यष्टा च वज्रकोटीः ॥
 एष सदं ध्यानध्यायी शान्तप्रशान्तचित्तो
 ध्यायित्व सर्वक्लेशां मोचिष्यि सत्त्वबोटीः । २०
 एषो असङ्गप्राप्तः कर्त्तृर्विकल्पमुक्तो
 कर्त्तृर्विमुक्तचित्तो जिनु भेष्यते स्वयम्भूः ॥

एष सद भैवचित्तो कङ्कणाय पारप्राप्नो
 मुदितो उपेचध्यायी ब्राह्मे षष्ठि विधिज्ञः ।
 एषो ऽतिदेवदेवो देवेभि पूजनीयो
 शुभविमलशुद्धचित्तो गुणनियुतपारप्राप्तः ॥

५ शरणं भयार्दितानां दीपो अचक्षुषाणां
 लयनी उपद्रुतानां वैद्यश्चिरात्तुराणां ।
 राजिव धर्मराजो इन्द्रः सहस्रनेत्रो
 ब्रह्मस्वर्यमुभूतः कायप्रशब्दचित्तो ॥

धीरः प्रभूतप्रज्ञो वीरो विविक्तचित्तः
 १० शूरः क्लेशघातो अजितं जयो जितारिः ।
 सिंहो भयप्रहीनो नागः सुदानचित्तो
 अष्टभो गणप्रधानः खान्तः प्रहीनकोपः ॥

चन्द्रः प्रभासयन्तः सूर्यो ऽवभासकारी
 उल्का प्रक्षीतकारी सर्वतमोविमुक्तः ।

१५ पद्मं चनोपलिप्तं पुष्पं मुग्धोत्पलपत्रं
 मेरुरकम्भि शम्भा पृथिवी यद्योपजीव्यो
 रतनाकरो अक्षोभ्यः ॥

एन जितुं क्लेशमारो एन जितुं स्कन्धमारो
 एन जितुं मूलुमारो निहतो ऽस्य देव(पुत्र)मारो ।

२० एष महसार्धपाहो कुपणप्रतिस्वितानां
 अष्टाङ्गमार्गवेष्टं देशैर्यते नचिरता ॥

जरमरणकेशघाती तमतिमिरविप्रसृक्तो

भुवि दिवि च संप्रघुष्टो जिनु भेष्यते स्वयंभूः ।

स्रुत स्रुवितु अप्रमेयो वरपुरुषरूपधारी

यत्पुण्यं त्वां स्रुवित्वा भोम यथ वादिसिंहः ॥

इति हि भिक्षवो ऽभिनिष्कान्तो बोधिसत्त्वो ऽतिक्रम्य शा- ५
क्यानतिक्रम्य कोट्यानतिक्रम्य सत्ताक्षिनेयानामनुविनेये निगमे यद्गु-
योऽनेषु तत्र बोधिसत्त्वस्य रात्रिप्रभातो ऽभूत् ॥ ततो बोधिसत्त्वोऽ-
कण्डकादवतीर्य धरणीतले स्थित्वा तं महान्तं देवनागवज्रगन्धर्वा-
सुरगण्डकिन्नरमहोरगसंघं विसर्जयति स्म । विसर्ज्य चास्तीतदभूत् ।
इमान्याभरणानि कण्ठकं च हृत्स्वस्य हृष्टे विसर्जयामीति ॥ १०

अथ बोधिसत्त्वश्चन्द्रकमामन्वीतदवोचत् । गच्छ त्वं चन्द्रक-
इमान्याभरणानि कण्ठकं च गृहीत्वा निवर्तयस्व ॥ यत्र च प्रदेशे
चन्द्रको निवृत्तस्तत्र चैवं स्थापितमभूत् । अद्यापि तच्चैवं चन्द्रकनि-
वर्तनमिति ज्ञायते ॥

पुनश्च बोधिसत्त्वस्तीतदभवत् । कथं हि नाम चूडा च प्रव्रज्या १५
चेति ॥ स खड्गेन चूडां हित्वा अन्तरीचे क्षिपति स्म । सा च
चायचिंशता देवैः परिगृहीताभूत् पूजार्थं । अद्यापि च चायचिंशत्सु
देवेषु चूडामहो वर्तते ॥ तत्रापि चैवं स्थापितमभूत् । अद्यापि च
तच्चूडाप्रतिग्रहणमिति ज्ञायते ॥

पुनरपि बोधिसत्त्वस्तीतदभूत् । कथं हि नाम प्रव्रज्या च २०
काशिकानि वस्त्राणि । स चैवमवासानुरूपानि कायायानि वस्त्रा-
णि कर्मेव शोभनं स्यात् ॥

अथ शुद्धावासकायिकानां देवानामेतदभूत् । काषायैर्वोधि-
सत्त्वस्य कार्यमिति ॥ तत्रैको देवपुत्रो दिव्य रूपमन्तर्धाय लुब्धक-
रूपिण काषायवस्त्रप्रावृतो बोधिसत्त्वस्य पुरतो ऽस्मात् ॥

अथ बोधिसत्त्वमेतदबोचत् । स चेन्मे त्वं मार्या काषायानि
५ वस्त्राणि दद्या इमानि ते ऽहं काशिकानि वस्त्राणि दद्यां ॥

सो ऽबोचत् । एताणि वस्त्राणि तव शोभन्ते । इमानि मम ॥
बोधिसत्त्व आह । अहं त्वं याचामि ॥

ततस्तेन लुब्धकरूपिणा देवपुत्रेण बोधिसत्त्वाय काषायानि
वस्त्राणि दत्तान्वभूवन् । काशिकानि गृह्णीते अथ ॥

१० अथ स देवपुत्रो गौरवजातस्तानि वस्त्राणि उभाभ्यां पाणिभ्यां
शिरसि कृत्वा तत एव देवलोकमगमत् तेषां पूजार्थं ॥ तच्छन्दकेन
दृष्टमभूत् ॥ तत्रापि चैत्वं स्थापितं । अद्यापि तच्चैत्वं काषाययहण-
मिति वं ज्ञायते ॥

यदा च बोधिसत्त्वेन चुडां कृत्वा काषायानि वस्त्राणि
१५ प्रावृत्तानि तस्मिन्मये देवपुत्रगतसहस्रा ब्रह्मास्तुष्टा उदया चान्त-
मजसः परमप्रमुदिताः प्रीतिसीमनस्वजाता ह्रीहीकारकिलिकिला-
प्रवेडिता निर्नादनिर्घोषशब्दमकार्षुः । सिद्धार्थो भो मार्या कुमारः
प्रव्रजितः । सो ऽयमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसेवुष्व धर्मचक्रं
प्रवर्तयिष्यति । असंख्येयाज्जातिधर्माणः सत्ताज्जात्वा परिमोचयि-
२० ष्यति । यावज्जरात्वाधिमरणशोकपरिदेवदुःखदार्मनसोपायासेभ्यः
परिमोच्य संसारसागरात् पारमुत्तार्यानुत्तरं तेने ऽभये ऽशिके

निरुपद्रवे शिवे विरजसे ऽमृते धर्मधातौ प्रतिष्ठापयिष्यतीति ॥

स च शब्दः शब्दपरंपरया यावदकनिष्ठभवनमभुवन्नतो ऽभूत् ॥

ततो ऽन्तःपुरिकाभिः (कुमारमपञ्चलीभिः) यीष्मिकवार्पिकहि-
मन्तिकेषु प्रासदिष्वासनेषु च गृहेषु परिमार्गमाणा यदा न पञ्चानि
स्य । तदेकीभूताभिः कुररीभिरिवोत्कुष्टमभूत् ॥ तत्र काश्चिच्छ्रयः ५
परमशोकार्ता हा ततिति कन्दन्ति स्य । काश्चिद्वातः काश्चिन्नतं
इति कन्दन्ति स्य । काश्चिदा नाथिति कन्दन्ति स्य । काश्चिदा
स्वामिन्निति । काश्चिन्नानाप्रियवचनप्रकापिः काश्चिन्नानाकायपरि-
मर्पिकया रुदन्ति स्य । काश्चिच्छीर्षोपकर्षिकया काश्चिदन्योन्य-
मुखावलोकितया रुदन्ति स्य । काश्चिच्चतुःपरिवर्तिकया काश्चि- १०
त्स्ववदनानि वस्त्रैरुक्ताय रुदन्ति स्य । काश्चिदूरु पाणिभिः प्रस्यो-
टयन्त्यः काश्चिदुदयं पाणिभिस्तुडयन्त्यः काश्चिद्वाह्न्यपाणिभिः प्रस्यो-
टयन्त्यः काश्चिच्छिरांसि काश्चिच्छिरः पांशुभिरवकिरन्त्यो रुदन्ति
स्य । काश्चिद्विधिप्रकेशः काश्चित्क्लेशं विलुप्त्यः काश्चिदूर्ध्वबाहव
उक्षीरत्कोशन्ति स्य । काश्चिन्मृग्य इव दिग्धविदाः सहसा प्रधावन्त्यो १५
रुदन्ति स्य । काश्चिन्मार्गतकम्पिता इव कदम्बाः प्रविकम्पमाना रुदन्ति
स्य । काश्चिद्वरणीतले विनिपतिताः किञ्चित्प्राणाः काश्चिज्वालोत्थि-
न्नमत्स्या इव पृथिव्यां परिवर्त्तमाना रुदन्ति स्य । काश्चिन्मूलक्षिप्ता
इव वृक्षाः सहसा धरणीतले निपत्य रुदन्ति स्य ॥

तं च शब्दं राजा युत्वा शाक्तानामन्वयते स्य । किमेतदुक्षी- २०
रन्तःपुरे शब्दः श्रूयते ॥ शाक्ता विज्ञाय कथयन्ति स्य । कुमारः

किञ्च महाराजान्पुरि न दृश्यते ॥ राजा आह । क्षिप्रं नगरद्वाराणि पिषयत । कुमारमभ्यन्तरे मृगयामः ॥

ते सान्त्वहिर्मृगयन्ते स्म । सान्त्वहिर्मृगयमाना न पश्यन्ति स्म ॥

महाप्रजापत्यपि गौतमीं परिदेवमाना महीतले परिवर्तते स्म ॥

५ राजानं शुद्धोदनमेवमाह । क्षिप्रं मां महाराज पुत्रेण समञ्जिनीं कुरुष्वेति ॥

ततो राजा चतुर्दिशमन्त्रदूतान् प्रेषयति स्म । गच्छत यावत्कुमारं न पश्यथ तावन्मा निवर्तयथ ॥

निमित्तिकिर्वैषष्टिकश्च आकृतमभूत् । मङ्गलद्वारेण बोधिसत्त्वो
१० ऽभिनिष्कमिष्यतीति ॥ ते मङ्गलद्वारेण गच्छन्तः पश्यन्ति स्म । अनन्तरा
पचि पुष्पवर्षं प्रपतितं ॥ तेषामितदभूत् । अनेन पथा कुमारी
ऽभिनिर्गत इति ॥

ते खल्वमन्तरं गत्वा तं देवपुत्रं पश्यन्ति स्म । बोधिसत्त्वस्य
काशिकवस्त्राणि शिरसि कृत्वा आगच्छन् ॥ तेषामितदभूत् । इमानि
१५ खनु कुमारस्य काशिकवस्त्राणि । मा खल्वनेनैषां वस्त्राणामर्थे
कुमारी जीविताद्वपरोपितः स्यात् । गृहीतिनमिति ॥ भूयः पश्यन्ति
स्म । तस्य पृष्ठतश्चन्द्रकं कण्ठकमाभरणानि चादायान्गच्छन् ॥ ततस्ते
परस्परमुचुः । मा तावद्भ्यो साहसं मा कार्षी । एष चन्द्रको ऽभ्याग-
च्छति कण्ठकमादाय यावदेनं प्रचक्षामः ॥

२० ते चन्द्रकं परिपृच्छन्ति स्म । हे चन्द्रक मा खल्वनेनैव पुरुषेण
काशिकानां वस्त्राणामर्थाय कुमारी जीविताद्वपरोपितः स्यात् ॥

छन्दक आह । नह्येतदपि त्वेन कुमाराय काषाद्यानि वस्त्राणि
दत्तानि । कुमारेण चास्त्रैतानि काशिकानि वस्त्राणि दत्तानि ॥

अथ स देवपुत्रस्यानि वस्त्रास्तुभाभां पणिम्भां शिरसि कृत्वा
तत एव देवलोकमगमत् तेषां पूजार्थं ॥

एवं च ते भूयःछन्दकं परिपृच्छन्ति स्म । तत्किं सन्ध्यां ५
छन्दकं गच्छामो वयं । शक्यः कुमारः प्रतिनिवर्तयितुं ॥ स आह ।
मा खल्वनिवर्त्यः कुमारो दृढवीर्यपराक्रमः ॥ एवं च तेनोक्तं । न
तावद्दहं पुनरपि कपिलवस्तुमहानगरं प्रवेक्ष्यामि । थावन्मे नानुत्तरां
सन्ध्यां बोधिमभिसंयुध्यति ॥ यथा च कुमारेणोक्तं तथैव तद्विधयति ।
तत्कस्मात् । अनिवर्त्यः कुमारो दृढवीर्यपराक्रमः ॥ १०

ततःछन्दकः कण्ठकमाभरणानि चादायान्तपुरं प्राविशत् ॥
ततस्तान्माभरणानि चिरेण कालेन भद्रिकस्य शाक्यकुमारस्य महा-
नाम्नो ऽनिरुद्धस्य चावध्यन्त स्म । तानि महानारायणसंघटनका-
यार्धमन्ये (नारायणसंघटनना) न शक्नुवन्ति स्म धारयितुं । यदा न
कश्चित्तानि धारयितुं शक्नोति स्म । तदा महाप्रजापत्या गीतम्या १५
चिन्तितमभूत् । यावद्दहमिमान्माभरणानि पश्यामि तावत्कमं हृदये
शोको भविष्यति । यत्नहमिमान्माभरणानि पुष्करिण्यां प्रचिपेय-
मिति ॥ ततो महाप्रजापती गीतमी तान्माभरणानि पुष्करिण्यां
प्रचिपति स्म ॥ अद्यापि सा आभरणपुष्करिणीत्वेन संज्ञायते ॥

तच्चिदमुच्यते ।

२०

निष्क्रान्तु शूरो यद् विदु बोधिसत्त्वो

नगरं विवृष्टं कपिलपुरं समये ।

मन्यन्ति सर्वे शयनगतो कुमारो
अन्योन्यं हृष्टाः प्रमुदित आलभन्ते ॥

गोपा विबुधा तथ अपि रस्त्रिगारा
शयनं निरीषी न च दृष्टि बोधिसत्त्व ।

५ उत्क्रोमु मुक्तो नरपतिनो अगारि
हा वक्षिता खः कहि गतु बोधिसत्त्वो ॥

राजा शुणित्वा धरणितले निरस्तो
उत्क्रोमु कृत्वा अहो मम एकपुत्रो ।

सो सेमितो ही जलघटसंप्रसिक्तो

१० आश्वासयन्ती बह्वृशत शाकियानां ॥

गोपा शयातो धरणितले निपत्य
केशां लुनाती अवशिरि भूषणानि ।

अहो सुमाष्टे मम पुरि नायकेना
सर्वप्रियेभिर्नचिरतु विप्रयोगः ॥

१५ रूपानुरूपा विमलविचित्रिताङ्गा
अच्छा विबुधा जगति प्रिया मनापा ।

धन्या प्रसन्ना दिवि भुवि पूजनीया
कृत् त्वं गतो ऽसौ मम शयि क्षीरयित्वा ॥

न पास्त्रि घानं न च मधु न प्रमादे

२० भूमी शयिष्ये जटमकुटं धरिष्ये ।

स्नानं ब्रह्मिणा व्रततप आचरिष्ये

यावत्तं द्रुक्ष्ये मुखधरं बोधिसत्त्वं ॥

उद्यान सर्वे अफल अपचपुष्पा

हारा विशुद्धा तमरजपांशुतुन्दाः ।

वेष्टं न शोभी चट्वि पुरं प्रकाशं

यत्नैर्न त्यक्तं नरवरपुङ्गवेन ॥

हा गीतवाद्याः सुमधुरमञ्जुघोषाः

हा इस्त्रिमारा विगडितभूषणाभिः ।

हा हेमजालैः परिरुटमन्तरिचं

न भूयु द्रक्ष्ये गुणधरविप्रहीणा ॥

मातृस्वभावा चा परमसुकृच्छ्राप्राप्ता

आद्यासयाती म रुदहि शाक्यकन्ये ।

पूर्वे च उक्तं नरवरपुङ्गवेन

कर्तास्मि लेखि वरमरणात्प्रमोषं ॥

सो चा महर्षी कुशलसहस्रवीर्यः

षड्योजनानी प्रतिगतु राचिशेषे ।

कन्दस्व देती हयवह भूषणानि

कन्दा गुहीत्वा कपिलपुरं प्रयाहि ॥

मातापितृणां मम वचनेन पूज्ये

भतः कुमारो न च पुन शोचयेथा ।

वृत्तित्व बोधि पुनरिहभागमिष्ये

धर्मं श्रुत्वा भविष्यथ ज्ञानचित्ताः ॥

कन्दो रुदन्तो प्रतिभणि नायकस्य

न मे ऽस्ति शक्तिर्वलत पराक्रमो वा ।

५

१०

१५

२०

हनेयु मद्यं नरवरज्ञातिसंघाः

कन्दा कृ नीतो गुणधर बोधिसत्त्वो ॥

मा ताहि कन्दा प्रतिभणि बोधिसत्त्वो

तुष्टा भवित्वा अपि मम ज्ञातिसंघाः ।

५ शास्त्रारसंज्ञा त्वयि सद भाविष्यन्ति

प्रेमेण मद्यं त्वयमपि वर्तिष्यन्ते ॥

कन्दो गृहीत्वा हयवर भूषणानि

उद्यानप्राप्तो नरवरपुङ्गवस्य ।

उद्यानपालः प्रमुदितु वेमजातो

१० आनन्दशब्दं प्रतिभणि शाकिद्यानां ॥

अयं कुमारो हयवर कन्दकच

उद्यानप्राप्तो न च पुन शोचितव्यो ।

राजा सुगित्वा परिवृतु शाकियेभिः

उद्यानप्राप्तो प्रमुदितु वेमजातो ॥

१५ गोपा विदित्वा हृदमतिबोधिसत्त्व

नो चापि हर्षो न च गिर अहधाति ।

अस्मानमेतद्विनिगतु यत्कुमारो

अप्राप्य बोधिं पुनरिह आगमिथा ॥

दृष्ट्वा तु राजा हयवर कन्दकं च

२० उत्क्रोमु कृत्वा धरणिजले निरस्यो ।

हा मद्यं पुत्रा सुकुशलगीतवाद्या

कृत्वा लं गतो ऽमी विजहिय सर्वराज्यं ॥

साधू भणाही वचन ममेह कन्दा

किं वा प्रयोगः क्वा च गतु बोधिसत्त्वः ।

केनाथ नीतो विवरित केन द्वारा

पूजा च तस्या कथं कृतं देवसंघेः ॥

कन्दो भणाती शृणु मम पार्थिवेन्द्रा

५

राचौ प्रसुप्ते नगरि सवालवृद्धे ।

सो मज्झघोषो मम भणि बोधिसत्त्वो

कन्दा ददाही मम लघु अक्षराजे ॥

सो बोधयामी नरगणि भारिसंघं

सुप्ता प्रसुप्ता न च गिर ते शुणन्ति ।

१०

सो रोदमानो ददि अज्ज अक्षराजे

हन्त व्रजाही हितकर येन कामं ॥

शक्रेण द्वारा विवरित यन्मयुक्ताः

पालाञ्चतस्तो हयचरणे शिलिष्टाः ।

आवृष्टि शूर प्रचलित विसहसाः

१५

मार्गो नभेस्त्रिन्सुविपुल येन कान्तो ॥

आभा प्रसुक्ता विहततमोऽन्यकारा

पुष्पा पतिंसू तुरियशता रणिषू ।

देवा क्षविंसू तद्यपि हि चाप्सराणी

नभसा प्रयातो परिवृतु देवसंघेः ॥

२०

कन्दो गृहीत्वा हयवह भूषणानि

अनापुरे सो उपगतु रोदमानो ।

दृष्ट्वा तु गोपा हयवत् छन्दं च
संमूर्कयित्वा धरणिर्लले निरस्ता ॥

उद्युक्त सर्वा मुविपुलनारिसेधाः
वारिं गृहीत्वा स्वपद्मिषु शाक्यकन्या ।

५ मा हिव कालं करिष्यति श्लोकप्राप्ता
द्वाभ्यां प्रियाभ्यां बद्ध भवि विप्रयोगी ॥

स्वामं जनित्वा मुदुःखित शाक्यकन्या
कण्ठे वलम्ब्या हयवर अश्वराजे ।

अनुस्मरित्वा पुरिमक कामक्रीडां
१० गानाप्रलापी प्रजपति श्लोकप्राप्ता ॥ ० ॥

हा मम प्रीतिजनना हा मम नरपुङ्गवा विमलचन्द्रमुखा ।

हा मम मुरुरूपहा हा मम वरलक्षणा विमलतेजधरा ॥

हा मम अर्निन्दिताङ्गा मुजात अनुपूर्वउन्नता असमा ।

हा मम गुणाद्यधारि नरमहभिः पूजिता परमकारुणिका ॥

१५ हा मम बलीर्षपेता नरायणस्वामवन्निहतशत्रुगणा ।

हा मम सुमङ्गुषोषा कलविङ्कृतस्वरा मधुरव्रजहता ॥

हा मम अमलकीर्तिं शतपुष्पसमुद्भता विमलपुष्पधरा ।

हा मम अमलवर्णा गुणगणप्रतिमण्डिता अविगणप्रीतिकरा ॥

हा मम मुजातजाता लुम्बिनिवन उत्तमे धमरगीतहते ।

२० हा मम विघुष्टशब्दा दिवि भुवि अभिपूजिता विपुलज्ञानद्रुमा ॥

हा मम रमारसाया विम्बोष्ठा कमलकीचना कमलकिभा ।

हा मम सुशुद्धदन्ता शोचीरतुषारसेनिभसहितदन्ता ॥

हा मम सुनास सुभू कर्णाभुमुखान्तरेस्थिता विमला ।
 हा मम सुवृत्तस्तन्वा चापोदर एण्यजह्वृत्तकटी ॥
 हा मम गजहस्तीरु करचरणविशुद्धशोभना ताम्रनखा ।
 इति तस्य भूषणानी पुच्छेहि कृतानि पार्थिवे प्रीतिकरा ॥
 हा मद्य गीतवाद्या वरपुष्पविलेपना शुभञ्जतुप्रवरे । ५
 हा मद्य पुष्पगन्धा अन्तःपुरि गीतवादिर्हर्षकरा ॥
 हा कण्डका मुजाता मम भर्तु सहायकस्त्वया कृ नीतो ।
 हा कन्दका निकरुणा न बोधयसि गच्छमानके नरवरिष्ठे ।
 गच्छत्ययं हितकरो एका गिर तस्मिन्नन्तरि न भसि कस्यात् ।
 इतु अवा पुरवरातो गच्छति नरदम्बसारथिः कारुणिकः ॥ १०
 कथं वा गतो हितकरो केन च निष्क्रामितो इतु मराजकुलान् ।
 कतमां दिशामनुगतो धन्वा वनगुणदिवता यास्य सखी ॥
 अतिदुःख मद्य कन्दा निधिदर्शिय नेच उद्युता वशु ददा ।
 सर्वैर्जनेषु कन्दा मातापितृनिखवर्णिता पूजनियाः ॥
 तानपि जहिल्व निर्गतुं किं पुनरिम इत्थिकामरति । १५
 हा धिक् प्रियैर्विद्योगो नटरङ्गस्वभाषसेनिभा अनित्या ॥
 संज्ञायहेण वाला दृष्टिविपर्ययास निश्चिता जन्मच्युति ।
 प्रानेव तेन भणितं नास्ति जरामरणसंस्कृते काचि सखा ॥
 परिपूर्यतोऽस्य चासा स्पृशतु वरबोधिमुत्तमां द्रुमवरिष्ठे ।
 बुद्धिस्त बोधिविरजा पुनरपि एतू इहा पुरवीरे अस्मिन् ॥ ० ॥ २०

कन्दकः परमदीनमानसो गोपिकाय वचनं श्रुत्वा ।
 सायुकण्डगिरि संप्रभाषते साधु गोपि निशृणोहि मे वचः ॥

- राचिये रहसि यामि मध्यमे सर्वनारिगणि संप्रसुप्तके ।
 सो तदा च शतमुखउन्नतो आलपति मम देहि कण्ठके ॥
 तं निशाम्य वचनं तदन्तरं तुभ्य प्रेषामि शयानि मुक्तिका ।
 उच्चघोषु अज्ज तव मुञ्चमी उत्ति गोपि अयु याति ते प्रियो ॥
 ५ देवता वचनु तं निरोधयी एक इस्त्रि नपि काचि बुध्यते ।
 रोदमान समलंकरित्वना अश्वराजु ददमी नरोत्तमे ॥
 कण्ठको ह्रिपति उयतेवस्वी क्रोशमावु खरु तस्व गच्छती ।
 नो च कश्चि कृणुते पुरोत्तमे देवताभि ओत्थापनं कृतं ॥
 स्वर्णरूप्यमणिकोटिता मही कण्ठकस्व चरणी पराहता ।
 १० सा रणी मधुरभीष्मशोभना नो च केचि कृणुवन्ति मानुषाः ॥
 पुण्य युक्तं जमु तस्मि जन्तरे चन्द्रज्योतिष नभे प्रतिस्थिता ।
 देवकौटि गमणे कृताञ्जली ओनमन्ति शिरसा भिवन्दिषू ॥
 यशराजसगणीरुपस्थिता लोकपालचतुरो महर्धिकाः ।
 कण्ठकस्व चरणां करे न्यमी पञ्चकेशरविशुद्धनिर्मलं ॥
 १५ सो च पुण्यशततेजउन्नतो आरुही कुमुदवर्षिकोपमं ।
 यज्जिकार धरणी प्रकम्पिता बुद्धयेच स्फुट आभनिर्मला ॥
 शक्र देवगुरुः शचीपतिः स्वाम द्वार विवरी तदन्तरं ।
 देवकौटिनयुते पुरस्कृतो सो वजी अमरनागपूजितो ॥
 संघमाव इह याति कण्ठको लोकनाथु वहती नभोऽन्तरं ।
 २० देवदानवगणा सदन्द्रिकाः ये वहन्ति सुगतस्व गच्छतः ॥
 अप्सरा कुशलगीतवादिते बोधिसत्त्वगुणभाषमानिकाः ।
 कण्ठकस्व वनु ते ददन्तिकाः मुञ्चि घोषु मधुरं मनोरमं ॥

कण्ठका वहहि लोकनायकं शीघ्रशीघ्र म अनेहि खेदता ।
 नास्ति ते भयमपायदुर्गतिं लोकनायमभिधारचित्वना ॥
 एकमेक अभिनन्दते सुरो वाहनं सि अङ्ग लोकनायके ।
 नो च किञ्चिदपि देशु विद्यते देवकोटिपरणिर्न मदितं ॥
 पञ्च कण्ठक नभोऽन्तरे इमं मार्गं संखितु विचित्रशोभनं । ५
 रत्नवेदिकविचित्रमण्डितं दिव्यसारवरगन्धधूपितं ॥
 एन कण्ठक शुभेन कर्मणा वायविशभवने सुनिर्मितो ।
 अपरि परिवृतः पुरस्कृतो दिव्यकामरतिभी रमिष्यसे ॥
 साधु गोपि म खु भूयु रोदही तुष्ट भीहि परमप्रहर्षिता ।
 द्रष्टसे नचिरतो नरोत्तमं बोधिप्राप्तममी पुरस्कृतं ॥ १०
 ये नराः सुकृतकर्मकारकाः ते न गोपि सद रोदितव्यकाः ।
 सो च पुण्यशततिजठगतो हर्षितव्य न म रोदितव्यकः ॥
 सप्तरात्र भणमानु गोपिके सा विग्रह नपि शक्य चेपितुं ।
 या विग्रह चभु तत्र पार्थिवे निष्क्रमन्ति नरदेवपूजिते ॥
 लाभ तुभ्य परमा अचिन्तिया ये त्युपखितु जने हितकरो । १५
 मह्य संज्ञि स्वकमेव वर्तते त्वं हि मेघसि यथा नरोत्तमः ॥ इति ॥
 ॥ इति श्रीललितविस्तारः अभिनिष्क्रमणपरिवर्तो नाम पञ्चदशमोऽध्यायः ॥

एवं खलु भिषवन्कन्दको बोधिसत्त्वाधिष्ठानेन रात्रः शुद्धो-
 दनस्य गोपायाः शाक्यकन्यायाश्च सर्वस्य चान्तपुरस्य सर्वस्य च
 शाक्यगणस्य श्रीकविनोदकवामकार्षीत् ॥

इति हि भिष्वो बोधिसत्त्वो लुब्धकरूपाय देवपुत्राय का-
शिकानि वस्त्राणि दत्त्वा तस्य सकाशात्काषायानि वस्त्राणि गृहीत्वा
स्वयमेव प्रव्रज्या लोकानुवर्तनामुपादाय सत्त्वानुकम्पार्थं सत्त्वपरिपा-
चनार्थं ॥

५ अथ बोधिसत्त्वो येनैव शास्त्रा ब्राह्मणा आश्रमस्तेनोपसंक्रा-
मत् । सा बोधिसत्त्वं वासेन भक्तिन चोपनिमन्त्रयते स्म ॥

ततो बोधिसत्त्वः पद्माया ब्राह्मणा आश्रमं गच्छति स्म ।
तयापि बोधिसत्त्वो वासेन भक्तिन चोपनिमन्त्रितो भूत् ॥

ततो रैवतस्य ब्रह्मपैराश्रममगमत् । असावपि बोधिसत्त्वं
१० तथैवोपनिमन्त्रयते स्म ॥ तथैव राजको ऽपि दत्तुमदण्डिकपुत्रो
बोधिसत्त्वमुपनिमन्त्रयते स्म ॥

इति हि भिष्वो बोधिसत्त्वो ऽनुपूर्वेण विशाली महानग-
रीमनुप्राप्नो भूत् ॥

तेन खलु पुनः समयेनाराडः कालापो विशालीमुपनिसृत्य
१५ प्रतिवसति स्म । महता आवक्तसेधेन सार्धं त्रिभिः शिष्यश्रुतिः ॥ स
शिष्येभ्य आक्षिपन्वायतनसहस्रतायै धर्मं देशयति स्म ॥ स बोधिसत्त्वं
दूरत एवागच्छन्तं दृष्ट्वाश्चर्यमाप्तः शिष्यानामन्वयते स्म । पञ्चत पञ्चत भो
रूपमस्मेति ॥ ते ब्रुवन् । एव ह्येतत्पञ्चमः । एनमतिविक्षयनीये ॥

ततो ऽहं भिष्वो येनाराडः कालापस्तेनोपसंक्रम्याराडं काला-
२० पमेतदवोचत् । चरैर्यमहं भो आराडे कालपि ब्रह्मचर्यं ॥ सो
वोचत् । चर भो नीतम तथाकूपेण धर्माख्याने यक्षिञ्चाडः
कुलपुत्रो न्यकृच्छेनाज्ञामाराधयति ॥

तस्य मे भिषव एतदभूत् । अस्ति मे कन्दो ऽस्ति वीर्यमस्ति
स्मृतिरस्ति समाधिरस्ति प्रज्ञा यन्वहमेको ऽप्रमत्त आतापी अपकृष्टो
विहरियं । तस्मैव धर्मस्य प्राप्तये साक्षात्क्रियायै ॥

अथ खल्वहं भिषवो एको ऽप्रमत्त आतापी अपकृष्टो विह-
रन्नल्पकृच्छ्रणीयं तं धर्ममध्यगच्छन्साक्षादकार्षं ॥ ५

अथ खल्वहं भिषवो येनाराडः कालापसीनोपसंक्रमीतदवोचत् ।
एतावन्नो त्वया ऽराड धर्माधिगतः साक्षात्कृतः ॥ सो ऽवोचत् ।
एवमेतन्नो गौतम ॥ तमहमवोचत् । मयापि भो एष धर्मः साक्षा-
त्कृतो ऽधिगतः ॥ सो ऽवोचत् । तेन हि भो गौतम यदहं धर्मं
जानामि भवानपि तं जानाति ये भवाज्जानाति अहमपि तं जा- १०
नामि । तेन ह्यावामुभावपीमं शिष्यगणं परिहरायः ॥

इति हि भिषव आराडः कालापः परमया पूजया मां
पूजयति अ । अन्तेवासिषु च मां समानार्घतया स्थापयति अ ॥

तस्य मे भिषव एतदभूत् । अयं खल्वाराडस्य धर्मो न निर्या-
णिको न निर्याति तत्कतरस्य सम्यग्दुःखक्षयाय यन्वहमत उत्तरि १५
पर्येषमाणदरियं ॥

अथ खल्वहं भिषवो यथाभिरामे वैशाखां विहाय मगधेषु
च प्रकान्तो ऽभूत् सो ऽहं मगधेषु चर्यां चरन् । येन मागधकानां
राजगृहं नगरं तदनुसृतो येन च पाण्डवः पर्वतराजसेनोपसंक्रान्तो
ऽभूत् ॥ तत्राहं पाण्डवे पर्वतराजपाशे व्याहार्यं । एकाक्यद्वितीयो २०
ऽसहायो ऽनेकैर्देवकोटिन्युतशतसहस्रैः संरक्षितः ॥

ततो ऽहं कञ्चमेव सेनिवास्त्र पाचचीवरमादाय तपोद्वारेण
 राजगृहं महानगरं पिण्डाय प्राविषत् । प्रासादिकेनाभिकानेन प्रति-
 कान्तेन चवलीकितेन संमिश्रितेन प्रसारितेन प्रासादिकेन संघा-
 टीपटपाचचीवरधारणेनाविचित्रैरिन्द्रिधैरवर्हिर्हितेन मानसेन निर्मि-
 ५ तवनीलपाचधरवयुगमाचं पञ्चान् ॥ तत्र मां राजगृहका मनुष्या दृष्ट्वा
 विस्मिता अभूवन् । किं स्विदयं ब्रह्मा भविष्यति शक्नो देवानामिन्द्रो
 ऽहो स्विदैश्रवणो ऽहो स्वित्किंचिन्निरिदैवतं ॥

तत्रेदमुच्यते ।

- अथ विमलधरो ह्यनन्तजो स्वयमिह प्रव्रजियान बोधिसत्त्वः ।
 १० शान्तमनु दान्त इर्यवन्तो विहरति पाण्डवशीलराजपार्श्वे ॥
 रजनि विगतु जाल बोधिसत्त्वः परमसुदर्शनियं निवासयित्वा ।
 पाच प्रतिगृहीय नीचमानो प्रविशति राजगृहं सपिण्डपाचं ॥
 कनकमिव सुधातुजातरूपं कवचितु लवणचिंशता द्विभिद्य ।
 नरमण तथ नारि प्रेचमाणो न च भवति क्वचि तृप्ति दर्शनेन ॥
 १५ वीथि रचित रत्नवस्त्रधार्यं अवशिरिया जनु याति पृष्ठतोऽस्य ।
 को नु चयु अदृष्टपूर्वसत्त्वो यस्य प्रभाय पुरं विभाति सर्वं ॥
 उपरि स्निहिय नारिणां सहस्रा तथरिव द्वारि तथैव वातयनि ।
 रथ भरित मेहि शून्य कृत्वा नरवर प्रेचिषु ते अनन्तकर्माः ॥
 न च भुयु क्लयविक्रयं करोन्ती न च पुन सौण्ड पिवन्ति मद्यपानं ।
 २० न च गृहि न च वीथिधे रमन्ते पुरुषवरस्त्र निरीचमाण रूपं ॥
 पुरुष स्वरितु गच्छि राजगृहं अवचिषु राजस निम्बिसार तुष्टो ।
 देव परम तुभ्य लब्ध नामा स्वयमिह ब्रह्म पुरं चराति पिण्डं ॥

केचि अथचि शक्र देवराजो अपरि भणन्ति मुयाम देवपुत्रः ।
 तथ अपि सेतुपित व निर्मितश्च अपरि भणन्ति मुनिर्निर्तेषु देवः ॥
 केचि पुन भणन्ति चन्द्रसूर्यौ तथपि च राज्ञ वनिश्च वेमचिषी ।
 केचि पुन भणन्ति वाचमेवं अयु सो पाण्डवशैलराजवासी ॥
 वचनमिमु शुणित्व पार्थिवोऽसौ परम उदयमना स्थितो गवाचि । ५
 प्रैषति वरसत्त्वं बोधिसत्त्वं ज्वलतु शिरीष सुधातुकाक्षनं वा ॥
 पिण्ड ददिय राज विम्बिसारः पुरुषमवोचत्त्रिरीषं क प्रयाती ।
 दृष्ट्वा निरिष्वरं स गच्छमानो अथचिषु देव गतः स शैलपार्थ ॥
 रजनि विगतु ज्ञात्वा विम्बिसारो महत जनैः परिवारितो नरेन्द्रः ।
 उपगमि पाण्डवशैलराजमूले शिरिय ज्वलन्तुं तमदृशाति शैल ॥ १०
 धरणि ज्वितु यानि ओरुहिला परमसुगौरव प्रैषि बोधिसत्त्वं ।
 मेरुरिव यथा ह्यकम्प्यमानो न्यसिय तुणानि निपण सोल्लिक्कि ॥
 शिरसि चरणि वन्दयित्वा राजा विविधकथां समुदाहरित्ववोचत् ।
 ददमि तव उपाधु सर्वराज्याद् रम इह कामगुणैरहं च पिण्डे ॥
 प्रभणति गिरि बोधिसत्त्वं श्रवणं धरणिपते चिरमायु पाप्मयस्य । १५
 अहमपि प्रविज्झा राज्यमिष्टं प्रप्रजितो निरपेक्षि शान्तिहेतोः ॥
 दहसु तत्तण्णायीपनैरुपेतः शुभतनुवर्णनिभो ऽसि वेगप्राप्तः ।
 विपुलधनं प्रतीच्छं नारिसेधं इह मम राज्य वसाहि भुञ्ज कामा ॥
 परमप्रसुद्धितो ऽस्मि दर्शनान्ते ऽवचिषु स भागधराज बोधिसत्त्वं ।
 भवहि मम महायु सर्वराज्यं अङ्गं तव दास्सि प्रभूत भुञ्ज कामा ॥ २०
 मा च पुन वने वसाहि शून्ये म भुयु तृणेषु वसाहि भूमिवासे ।
 परमसुकुमारु तुभ्य काथो इह मम राज्य वसाहि भुञ्ज कामा ॥

- प्रमथति मिरि बोधिसत्त्व यत्थं अकुटिलप्रेमशय्या हितानुक्रमी ।
 स्वस्ति धरणिपाल ते ऽसु नित्यं न च चक्र कामगुणेभिरर्थिको ऽस्मि ॥
 काम विषयमा अनन्तदोषा नरकप्रपातन प्रेततिर्यग्योनी ।
 विदुभि विगर्हित चाप्यनार्यकामा जहित मया यच्च पञ्चखेटपिण्डं ॥
- ५ काम द्रुमफला यथा पतन्ती यद्यमिव अथ बलाहका व्रजन्ती ।
 अध्वं चपलगामि मारुतं वा विकिरण सर्वशुभस्य वञ्चनीया ॥
 काम अलभमान दह्ययन्ते तथ अपि जस्यु न तृप्ति विन्दयन्ती ।
 यद् पुन अवशस्य भक्षयन्ते तद् महद्दुःख जनेन्ति घोरकामाः ॥
 काम धरणिपाल ये च दिव्या तथ अपि मानुष काम ये प्रणीता ।
- १० एकं नरं लभेत सर्वकामा न च सो तृप्ति लभेत भूयु एषण ॥
 ये तु धरणिपाल ज्ञानदाना आर्य अनाश्रय धर्मपूर्णसंज्ञा ।
 प्रज्ञविदुष तृप्त ते सुतुष्टा न च पुन कामगुणेषु काचि तृप्तिः ॥
 काम धरणिपाल सेवमाना पुरिम न विवर्ति कोटिसंस्कृतस्य ।
 लवणजल यथा हि नाह पित्वा भूयु तृप्त वर्धेति कामसेवमाने ॥
- १५ अपि च धरणिपाल पञ्च कार्ये अध्वमसारकु दुःखयन्ममेतत् ।
 नवभि व्रणमुखैः सदा श्वन्नं न मम नराधिप कामहृन्दरामः ॥
 अहमपि विपुला विजह्य कामा तद्यपि च इस्त्रिसहस्रदर्शनीया ।
 अनभिरतु भवेयु निर्गतो ऽहं परमशिवा वरबोधि प्राप्तुकामः ॥
 राजा आह ।
- २० कतमदिशि कुतो गतोऽसि भिक्षो क्व च तव जन्म क्व ते पिता क्व
 माता ।
 चक्षिय अथ ब्राह्मणो ऽथ राजा परिक्रम्य भिक्षु चदी न भारसंज्ञा ॥

बोधिसत्त्व आह ।

श्रुतुं ति धरणिपाल शाब्जियानां कपिलपुरं परमे सुखद्विस्कीतं ।
पितु मम शुद्धोदभेति नास्मा तनु अङ्ग प्रव्रजितो गुणाभिलाषी ॥
राजा आह ।

साधु तव सुदृष्टदर्शनं ते यनु तव जन्म कथं पि तस्य शिष्याः । ५
अपि च मम जमस्य आशयेना यमपि निमन्त्रितुं कामवीतरागो ॥
यदि त्वय अनुप्राप्तुं भोति बोधिः तद् मम सेति भोति धर्मस्त्वामि ।
अपि च मम पुरा भुज्ज्व लाम्भा मम विजिते वससीह यत्स्वयंभो ॥
पुनरपि चरणानि वन्दयित्वा कृत्व प्रदक्षिणु गौरवेण राजा ।
स्वकजनपरिवारितो नरेन्द्रः पुनरपि राजगृहं अनुप्रविष्टः ॥ १०
मगधपुरि प्रवेशि लोकनाथो विहरिच शान्तमना यथाभिप्राये ।
अर्थुं करिष्य देवमानुषाणां उपगमि तीरु निरञ्जना नरेन्द्रः ॥

॥ इति श्रीललितविस्तरं बिम्बिसारोपसंक्रमणपरिवर्तं नाम
षोडशमी अध्यायः ॥

तेन खलु पुनर्भिक्षवः समयेन रुद्रको नाम रामपुत्रो राजगृहं १५
नाम महानगरमुपनिमृत्वा विहरति स्म । महता शिष्यमणौन सार्धं
सप्तभिः शिष्यश्रुतिः । स तेभ्यो निवसंजानासंज्ञायतनसहजतार्थं धर्मं
देशयति स्म ॥ अद्रावीत्यन्वपि भिक्षवो बोधिसत्त्वो रुद्रको रामपुत्रं
संघमणिनं गणाचार्यं ज्ञातमभीप्सितं बज्जजनपूजितं पण्डितसंमतं ।
दृष्ट्वा चास्मितदभूत् । अयं खल्वपि रुद्रको रामपुत्रः संघमणी गणा- २०
चार्यः । ज्ञातो अभीप्सितो बज्जजनपूजितः पण्डितसंमतः । स

चेदहमस्वान्तिकमुपसंक्रम्य व्रततपमारभेयं । नैष समान्तिके विशिष्ट-
संज्ञो भवेन्नापि प्रत्यक्षज्ञानेन ज्ञातो भवेन्नापि संस्कृतानां सायवानां
सीपादानानां ध्यानसमाधिसमापत्तीनां दोषो दत्तो भवेत् ॥ यन्वहं
तत्पारूपमुपायमुपसंदर्शयेयं चेनेति च प्रत्यक्षा भवेयुः । ध्यानगोचराणां
५ च समापत्त्यारम्भणानां लौकिकसमाधीनामनिसरणता दर्शिता भवेत् ॥
यन्वहं रुद्रकस्य रामपुत्रस्य सकासमुपसंक्रम्य स्वसमाधिगुणविशेषोद्भा-
वनार्थं शिष्यत्वमभ्युपगम्य संस्कृतसमाधीनामसारतामुपदर्शयेयमिति ॥

अथ खलु भिक्षवो बोधिसत्त्व इदमर्थवशमधिष्ठत्य येन रुद्रको
रामपुत्रस्यनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य रुद्रकं रामपुत्रमेतद्वोचत् । कस्ते
१० मार्गं शास्त्रा कस्य वा धर्मं देशितमात्रानासि ॥

इतिवमुक्ते रुद्रको रामपुत्रो बोधिसत्त्वमेवमाह । न मे मार्गं
काश्चिच्छास्त्रा । अपि तु खलु पुनः स्वयमेव मयेदं सम्यग्धिगतमिति ॥

बोधिसत्त्व आह । किं भवताधिगतं ॥ आह । नैवसंज्ञाना-
संज्ञायतनसमापत्तिमार्गः ॥

१५ बोधिसत्त्व आह । लभेमहि वयं भवतः सकासादववादानुशा-
सनीयस्य समाधिर्मार्गं ॥ आह । बाहमस्त्विति धावहन्तो एववा-
दो भूतः ॥

ततो बोधिसत्त्व एकान्तं गत्वा पर्यङ्कुमाभ्युत्थीपविशति स्म ॥
समनन्तरोपविष्टश्च बोधिसत्त्वस्य पुण्यविशेषेण च ज्ञानविशेषेण च
२० पूर्वसुचरितचर्याकलविशेषेण च सर्वसमाधिपरिचयविशेषेण च ध्या-
नप्रमुखाणि सर्वाणि लौकिकानि लोकोत्तराणि समापत्तिशतान्या-
मुखीभवन्ति स्म ॥ साकाराणि सोद्देशानि यथापि तत्क्षिप्तवशव-

तित्यादयश्च बोधिसत्त्वः स्मृतः संप्रजानन् उत्थायामनाग्नेन रुद्रको
रामपुत्रस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य रुद्रकं रामपुत्रमेवमाह । अस्तुत्वो
ऽपि मार्गं कश्चिदुत्तरं नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसमापत्तेर्मार्गः ॥ सो ऽत्र-
वीज्ञास्तीति ॥

ततो बोधिसत्त्वस्त्रितदभवत् । न खलु रुद्रकस्तेवास्ति यदा ५
वीर्यं स्मृतिः समाधिः प्रज्ञा । ममाप्यस्ति यदा वीर्यं स्मृतिः समाधिः
प्रज्ञा ॥

अथ बोधिसत्त्वो रुद्रकं रामपुत्रमेवमाह । मयाप्येष मार्गं
धर्मी ऽधिगतो यच्च त्वं निर्यातः ॥ सो ऽवोचत् । तेन ह्यामच्छ त्वं
चाहं चिमं गणं परिहराव इति । समानार्थं च बोधिसत्त्वो स्थापयति १०
सु आचार्यस्थाने च ॥ बोधिसत्त्व आह । नैव मार्गं मार्गो निर्वृतये
न विरागाय न निरोधाय नोपसमाय नाभिज्ञायै न संबोधये न
खामणाय न ब्राह्मणाय न निर्वाणाय संवर्तते ॥

इति हि भिक्षवो बोधिसत्त्वो रुद्रकस्य रामपुत्रस्य सशिष्यस्या-
वर्जनीकत्वात्पादत्वमिति कृत्वा प्रक्रामद् अन्तं समानेनेति ॥ १५

तेन खलु पुनः समयेन पञ्चका भद्रवर्गीया रुद्रके रामपुत्रे
ब्रह्मचर्यं चरन्ति स्म ॥ तेषामितदभूत् । यस्य खलु वयमर्थाय दीर्घरात्रं
घटामहे उद्युज्यामहे न च शक्नुमो ऽनो वा पर्यन्तं चाधिगन्तुं तच्छ्रमणेन
गीतमेनाम्यलक्ष्णेणाधिगन्तुं साक्षात्कृतं । तस्माच्च न रोचते । तथा
चोत्तरि पर्येषते निःसंशयमेष शास्ता लोकं भविष्यति । यस्मै २०
साक्षात्करिष्यति । तदस्मत्त्वं सेविभक्ष्यतीति ॥ एवं विमृष्य पञ्चका
भद्रवर्गीया रुद्रकरामपुत्रसकासादपक्रम्य बोधिसत्त्वमन्ववध्नन् ॥

इति हि भिचवो बोधिसत्त्वो यथाभिप्रेतं राजगृहे विहाय
मगधेषु चारिकां प्रकामत सार्धं पञ्चकैमंद्रवर्ग्यैः ॥

तेन खलु पुनः समयेनान्तराच्च राजगृहस्थान्तराच्च गथाया
यो ऽन्यतमो गण उत्सवं करोति स्म । तेन च गणेन बोधिसत्त्वो
५ ऽभिनिमन्त्रितो ऽभूत् । वासेन भक्तिन च सार्धं पञ्चकैमंद्रवर्ग्यैः ॥

अथ खलु भिचवो बोधिसत्त्वो मगधेषु वर्षा चरण येन
मागधकानां गथा तामनुसृत्य तामनुप्राप्तो ऽभूत् । तत्र खल्वपि
भिचवो बोधिसत्त्वः प्रहाणार्थी विहरति स्म गथाशीर्षे पर्वते ॥ तत्रास्म
विहरतस्मिन् उपमाः प्रतिभान्ति स्म । अमृतपूर्वा अन्नभिज्ञातपूर्वाः ।
१० कतमाश्लिष्टः । ये केचित्ते खल्वपि अमणब्राह्मणाः कामेभ्यो ऽनव-
कष्टकाया विहरन्ति स्म । कामेभ्यो ऽनवकष्टचिन्ताय विहरन्ति स्म ।
यापि वैशां कामेषु नन्दिः कामेषु रागः कामेषु हृन्दः कामेषु तृष्णा
कामेषु पिपासा कामेषु मूर्खा कामेषु परिदाहः कामेष्वध्ववसानता
साध्वनुपशान्ता । किं चापि ते आलोपकमिकां शरीरोपतापिकां
१५ दुःखां तीव्रां खरां कटुकाममनायां वेदनां वेदयन्ते । अथ तद्वर्जित्वा
एव ते उत्तरि मनुष्यधर्मादन्नमार्वाञ्छानदर्शनविशेषं साचात्कर्तुं ॥
तद्यथापि नाम पुच्छो ऽन्वर्धो ज्योतिर्गवेषो ज्योतिं पश्येमान्नः स
चाहं काष्ठमादायाद्रीं चोत्तरारणीमुदके प्रविष्य मञ्जीयाद् अमब्धो
ऽस्रावप्रमुत्यादयितुं तेजः प्रादुर्कर्तुं । एवमेव य इमे अमणब्राह्मणाः
२० कामेभ्यो ऽनवकष्टकाया अनवकष्टचिन्ताय विहरन्ति । याप्येषां कामेषु
नन्दिः कामेषु रागः कामेषु हृन्दः कामेषु तृष्णा कामेषु पिपासा
कामेषु मूर्खा कामेषु परिदाहः कामेष्वध्ववसानं तदध्वनुपशान्तं ।

किं चापि ते आत्मोपक्रमिकां शरीरोपतापिकां दुःखां तीव्रां खरां
कटुकां वेदनां वेदयन्ते । अथ तद्धर्मव्या एवोत्तरि मनुष्यधर्मादलमा-
र्यज्ञानदर्शनविशेषं साक्षात्कर्तुं । इयं बोधिसत्त्वस्य प्रथमा उपमा
प्रतिभाति स्म ॥

भूयद्यास्तीतदभूत् । य इमे अमणब्राह्मणाः कामेभ्यो व्यपहृष्ट- ५
कायचित्ता विहरन्ति । चापि तेषां कामेषु नन्दीति सर्वं कर्तव्यं
यावज्ज्योतिः पर्येषत इति । स आर्द्रं काष्ठमादाय खले स्थापयित्वा
आर्द्रां चोत्तरारणिं मग्नीचाद् अभव्योऽसावपिमुत्पादयितुं । एव-
मेव य इमे अमणब्राह्मणा इति सर्वं पूर्ववत्कार्यं यावदभव्या उत्तरि
मनुष्यधर्मादलमार्यज्ञानदर्शनविशेषं साक्षात्कर्तुं । इयं द्वितीया उपमा १०
प्रतिभाति स्म । पूर्वमद्युता चाविज्ञाता च ॥

पुनरपरं य इमे अमणब्राह्मणा भवन्तः कामेभ्यो व्यपहृष्टका-
यचित्ता विहरन्ति । चापि तेषां कामेषु नन्दिः । इति सर्वं पेयात् ।
तदप्येषामुपशान्तं । किं चापि ते आत्मोपक्रमिकां शरीरोपतापिकां
दुःखां तीव्रां खरां कटुकां वेदनां वेदयन्ते । अथ खलु पुनर्मव्या १५
एव ते उत्तरि मनुष्यधर्मादलमार्यज्ञानदर्शनविशेषं साक्षात्कर्तुं ॥
तद्यथापि नामिह स्थात्युत्थोऽग्न्यर्घ्यो ज्योतिर्गवेषी ज्योतिः पर्येषमाणः
स शुष्कं काष्ठमादाय शुष्कां चोत्तरारणिं खले प्रतिष्ठाप्य मग्नीचात्
स भव्योऽपि सभिनिर्वर्तयितुं तेजः प्रादुर्भूतुं । एवमेव य इमे भवन्तः
अमणब्राह्मणा इति सर्वं यावद्वेदनां वेदयन्त इति । अथ च पुनर्मव्या २०
एव ते उत्तरि मनुष्यधर्मादलमार्यज्ञानदर्शनविशेषं साक्षात्कर्तुं । इयं
तृतीया उपमा प्रतिभाति स्म । अद्युतपूर्वा चाविज्ञातपूर्वा च ॥

अथ खलु भिषयो बोधिसत्त्वस्यैतदभूत् । अहं खल्वेतर्हि
 कामभ्यो व्यपकृष्टकायो विहरामि व्यपकृष्टचित्तश्च । यापि मे कामेषु
 बन्दीति सर्वं यावत्तदपि मे उपशान्तं । किं चायहमाक्षोपकमिका
 शरीरोपतापिका दुःखामिति धेवानं यावदेदनां वेदि । अथ खल्वहं
 ५ भव्य एवोत्तरि मनुष्यधर्मादलमार्यज्ञानदर्शनविशेषं साक्षात्कर्तुं ॥

इति हि भिषयो बोधिसत्त्वो यथाभिप्रेतं गयायां विहृत्य
 गयाशीर्षं पर्वते ब्रह्माविहारमनुवहन्त्यमाणो येनोद्भवित्वा सेनापति-
 यामकस्तदनुसृतस्तदनुग्राहो भूत् ॥ तत्राद्राक्षीन्द्रदीं नैरञ्जनामञ्जो-
 दकां सूपतीर्थं प्रासादिकैश्च द्रुमगुल्मैरलंकृतां समन्ततश्च गोचरया-
 १० मां ॥ तत्र खल्वपि बोधिसत्त्वस्य मनो एतीव प्रसन्नमभूत् । सुमो
 चतायं भूमिप्रदेशो रमणीयः प्रतिसंलघनानुरूपः पर्याप्तमिदं प्रहा-
 णार्थिककुलपुत्रस्नाहं च प्रहाणार्थी यन्वहमिहैव तिष्ठेयं ॥

इति हि भिषयो बोधिसत्त्वस्यैतदभूत् । पञ्चकषायकाले इहमिह
 अम्बुदीपे एवतीर्णो ह्रीनाधिमुक्तिकेषु सत्त्वेष्वकीर्णतीर्थवर्जेषु नाना-
 १५ इष्टिप्रस्फुटेषु कायपिण्डयाहाभिनिविष्टेषु नानाविधिजातापनपरिता-
 पनैः कायगुष्टिं पर्येषन्ते प्रज्ञापयन्ति च संसृष्टाः । तद्यथा मन्त्रवि-
 चारकैर्हस्तप्रलेहकैर्नयाचनकैर् (अनामन्त्रणकैर्) अनेकमूलिकैरमत्स्यमां-
 सैरिवार्थिकैः सुरातुषोदकवर्जैर्नैरैकविंशसप्तकुलभिचायहणैर्मूलफलश्री-
 वालककुशपत्रगोमयनोमूत्रपायसदधिसर्पिःफाणितामपिष्टकभक्ष्यपानैः
 २० सारसिकापोतकसंदंशिकोत्सृष्टसंप्रचानकैः । याम्यारस्त्राभिश्च वृत्तिभिः ।
 गोमूत्रतमुगच्चवराहवानरहसिप्रतैश्च स्थानमौनवीरासनैश्च एकाक्षार्थिकै-
 र्यावासप्रान्नापकैः । एकभक्ता एकाहोरात्रचातुर्ध्वपण्ड्यदुकानान्तराद्य

यत्तत्पण्यसामयपण्यचान्द्रायणीय गृहोक्तपचधारणीय फलमुज्जा-
 समवस्तवदर्भवलवजोद्वकम्बलाजकम्बलकेशकम्बलचर्मनिवेशनीय चार्द्र-
 पटाक्षोपकजालशयनीय भस्मशर्कलापाप्राणफलककष्टकतुल्यमुसलशय-
 नावाक्किरौत्कुटुकषण्डिलशयनीय एकवासद्विविचतुष्पक्षपट्टमवज्जवा-
 सोभिर्नपभावैश्च स्थानास्थानविधिभिश्च दीर्घकेशनखरभ्रशुण्डामकुट- ५
 धारणीय एककोलतिक्ततण्डुलाहरिश्च भस्ममसिनिर्माळोद्भुततमो-
 रजपाशुपङ्गुपरिसरणीय लोममुज्जकेशनखचीवरपञ्जरकरङ्गधारणीय
 वण्णोदकतण्डुलोदकपरिसावितकाम्बलिकस्थालीपानीयपानीय कङ्का-
 रधातुकषायचिदपङ्गुमुण्डिककुण्डिककपालखट्वाङ्गधारणीय शुद्धिं प्रत्य-
 वगच्छन्ति संभूताः । धूमपानाधिपानादित्यनिरीक्षणपञ्चतपैकपादो- १०
 र्धवाङ्गस्थानैकचरणीय तपः सेचिन्वन्ति । तुषासङ्कारदाहनिकुम्भासा-
 धनपङ्कशिलापचनाग्निजलप्रवेशनमरुतीर्षगमनमरणीयेष्टां गतिं भुग-
 यन्ते । शिंकारवयट्टारस्वधाकारस्वाहाकारागीर्वचनस्तुतिचयनावा-
 हनशयमन्वाधयनधारणकरणीय शुद्धिं प्रत्यवगच्छन्ति । शुद्धं चाब्धानं
 भव्यमाना इमानाश्चयन्ते । तद्यथा ब्रह्मेन्द्रवृद्धविष्णुदेवीकुमारमातृका- १५
 त्वायनीचन्द्रादित्यवैश्रवणवत्सवासवादिनौ नागचयमन्धर्वसुरमन्द-
 किन्नरमहोरगराक्षसप्रितभुतकुम्भाष्टपार्षदगणपतिपिशचांश्च देवर्षिरा-
 जर्षिजगर्षींश्च नमस्कृन्ति । तेषु च सारसंज्ञिनो भवन्ति । पृथिव्या-
 त्रिजोवाखाकाशे चाश्रयन्ते । गिरिनदीनद्युतसरोद्भूतजडागसागरसरः-
 पान्थलपुष्करिणीजूषवृषगुञ्जलतातुल्यस्थानुगोष्ठरमशानचत्वरशूङ्गाटका- २०
 लरापलमुखादि चाश्रयन्ते । गृहस्थोपलमुपजासिधनुपरशुशरशक्ति-
 विशूलाश्च नमस्कृन्ति । दधिघृतसर्पपयवप्रतिसरादूर्वाभक्षिकनकरजता-

दिमिच्च मङ्गलं प्रत्यवगच्छन्ति । एवंविधानीमे तीर्थाः कुर्वन्ते ।
आययन्ते च संसारमयभीताः ॥

इह च केचित्परच मन्यन्ते स्वर्गापवर्गावस्त्राकर्मतेभ्यो निर्वर्त्यन्ते
इति । मिच्छामार्गप्रयाता चशरणे शरणसेचिनी ऽमङ्गले मङ्गलसेचिनी
५ ऽशुद्धा शुद्धिं मन्यन्ते ॥ यन्महं तादृशं व्रततपोविशेषमात्मभये यथा
सर्वपरप्रवादिनश्च निगृहीताः स्तुः । कर्मक्रियाप्रणष्टानां च सत्त्वानां
कर्मक्रियाविप्रणाशमादर्शयेत् । ध्यानगोचराणां च रूपावचराणां
च देवानां ध्यानविशेषोपदर्शनादावर्जनं कुर्यामिति ॥

इति हि भिचवो बोधिसत्त्व एवं चिन्तयित्वा षड्दुर्षिकं महा-
१० घोरं व्रततपःसुदुष्करात्सुदुष्करां दुष्करचर्यामात्मभते स्म । केन कारणे-
नोच्यते दुष्करचर्येति । दुष्करकारिकेण तेनोच्यते दुष्करचर्येति ॥
न स कश्चित्सत्त्वः सत्त्वनिकाये संविद्यते । मनुष्यो वा अमनुष्यो वा
यः समर्थस्तत्त्वारूपं दुष्करं चरितुं । अन्यच्च चरमभविताहोधिस्तत्त्वाच्च
आस्त्रानकध्यानं समापयति स्म ॥ केन कारणेनोच्यते आस्त्रानकमिति ।
१५ स चतुर्थध्यानं आदित एव समापयमान आश्वासप्रश्वासानुपरोधयति
सेनिरोधयति । अकल्पं तद्व्याप्तमविकल्पमनिज्जनमपपीतमस्पन्दनं सर्व-
वानुगतं च सर्वच्च चानिश्चितं । न च तद्व्याप्तं जातु केनचित्समापन्नं पूर्वं
शिक्षिण वा अशिक्षिण वा प्रत्येकबुद्धेन वा चर्यामतिपन्नेन वा बोधिसत्त्वेन ।
अतश्चास्त्रानकं नानोच्यते ॥ आकाशमस्करणमकरणमविकरणं तच्च
२० सर्वं शरतीति ह्याकाशममं तद्व्याप्तं तेनोच्यते आस्त्रानकमिति ॥

अथ खलु भिचवो बोधिसत्त्वो लोकस्वाद्यर्थसंदर्शनार्थं तीर्थ-
क्षानां च दर्पनिर्घातनार्थं परप्रवादिनां च निग्रहार्थं देवानां चा-

वर्धनार्थमुच्चैर्दशाश्वतवादिनां च सत्त्वानां कर्मक्रियाप्रसङ्गानां कर्म-
क्रियावतारणार्थं पुष्पफलोद्भावनार्थं ज्ञानफलसंदर्शनार्थं ध्यानाङ्गवि-
भक्त्यर्थं कायबलस्थामसंदर्शनार्थं चित्तशीर्यसंजननार्थं वासंस्कृतायां
पृथिव्यां पर्यङ्कमाभुज्य निषीदति स्म । निषय च स्वकार्यं चेतसा
निगृह्णीति स्म । निष्पीडयति स्म ॥

५

ततो मे भिषवो हैमन्तिकास्तृष्टकराचिषु तथा कायं निगृह्णीतो
निष्पीडयतः कक्षाभ्यामपि स्वेदाः प्रस्रवन्ति स्म । जलाटादपि स्वेदाः
प्रस्रवन्ति स्म । भूमौ निपतन्ति स्म । अवश्यायन्त ऊष्मायन्तो बाष्पा-
यन्तः । तद्यथापि नाम बलवान्पुरुषो दुर्बलतरं पुरुषं यीवायां
गृहीत्वा निष्पीडयेत् । एवमेव भिषव इमे कार्यं चेतसा निगृह्णीतो १०
निष्पीडयतः कक्षाभ्यामपि स्वेदाः प्रस्रवन्ति स्म । जलाटादपि स्वेदाः
प्रस्रवन्ति स्म । भूमौ निपतन्ति स्म । अवश्यायन्त ऊष्मायन्तो बाष्पा-
यन्तः ॥

तस्य मे भिषव एतदभूत् । यन्वहमास्त्रानकं ध्याने ध्यायेत् ॥
ततो मे भिषव आस्त्रानकं ध्याने ध्यायतो मुखतो नासिकातश्चा- १५
श्वासप्रश्वासावुपनिर्हतावभूता । कर्णद्विद्राभ्यामुच्चशब्दो महाशब्दो
निश्चरन्ति स्म । तद्यथापि नाम कर्मरगर्गर्या मध्यमानायामुच्चशब्दो
महाशब्दो निश्चरति । एवमेव मे भिषवो मुखनासिकाभ्यामाश्वा-
सप्रश्वासावुपनिर्हतावभूता ओतद्विद्राभ्यामुच्चशब्दो महाशब्दो निश्चर-
ति स्म ॥

२०

तस्य मे भिषव एतदभूत् । यन्वहं भूय आस्त्रानकं ध्याने
ध्यायेयमिति ॥ ततो मे भिषवो मुखनासिकाओवाष्पुपनिर्हता

वामूवन । तेषूपरुदेषु नायुर्धुं शिरःकपालमुपनिहन्ति स्म ।
तद्यथापि नाम भिद्यः पुरुषः कुण्डया शङ्कया शिरःकपालमुपहन्वाद्
एवमेव मे भिद्यवो मुखनासिकाग्रोर्चेषूपरुदेषु आद्यासप्रत्यासा ऊर्ध्वं
शिरःकपालमुपनिघ्नन्ति स्म ॥

५ तां चावस्थां दृष्ट्वा बोधिसत्त्वस्य तत्र केचिद्देवा एवमाहुः ।
कष्टं भो कालगतो वतायं सिद्धार्थः कुमारः ॥ अपरे एवमाहुः ।
नायं कालगतः । अपि तु ध्यानविहार एषो ह्येतामिवविध इति ॥
तस्यां च वेलायामिमां गाथामभाषत ।

मा खल्वयं शाक्यनरेन्द्रगर्भो ह्यपूर्णेसंकल्प इहैवरत्ने ।

१० कृत्वा चित्तोक्तं दुखितं ह्यनाथं कालं करिष्यत्यक्रतार्थ एव ॥

हा सत्त्वसारा सदृढप्रतिष्ठा सद्गम्यश्चैन निमग्नितामू ।

वयं पुरा ते तुष्टिषु नाथा कृन्तुमा प्रतिष्ठा तव शुद्धसत्त्व ॥

अथ ते देवपुत्रास्त्रायस्त्रिंशेषु देवेषु गत्वा मायादेव्या एवमर्थं
आवयन्ति । कालगतः कुमारः ॥

१५ अथ मायादेवी अप्सरागणपरिवृता ऊर्ध्वरात्रसमये निरञ्जना-
यास्त्रीरि येन बोधिसत्त्वसैन्योपसंक्रान्ता सा पश्यति स्म बोधिसत्त्वं
शुष्कगात्रं । कालगतमिव दृष्ट्वा वाप्यगजदकण्डया रीदितुमारब्धा ॥
तस्यां च वेलायामिमां गाथामभाषत ।

यदा जातो ऽसि मे पुत्र वने लुम्बिनिसाहये ।

२० सिंहवज्रामुहीतस्त्वं प्रक्रान्तः सप्त पदा स्वयं ॥

दिष्टा चान्त्रोक्तं चतुरे वाचा ते प्रख्याहता शुभा ।

इयं मे पद्मिमा जातिः सा ते न परिपूरिता ॥

असितेनाभिनिर्दिष्टो बुद्धो नेकि भविष्यसि ।
 चुण्णे व्याकरणं तस्य न दृष्टा तेन नित्यता ॥
 चक्रवर्तित्रिये पुत्र नपि भुक्ता मनोरमा ।
 न च बोधिमनुप्राप्तो यातो ऽसि निधनं वने ॥
 पुत्रार्थं कं प्रपद्यामि कं व रुन्दामि दुःखिता ।
 को मे द्रष्टुकपुत्रस्य किञ्चित्प्राणस्य जीवितं ॥

बोधिसत्त्व आह ।

किंवा अति त्वां कष्टं रुदामि प्रकीर्णकेशा विनिवृत्तशोभा ।
 पुत्रं ह्यतीवा परिदेवयन्ती विचेष्टमाना धरणीतलस्था ॥

मायदेवी आह ।

मया तु दशमासां वै कुक्षौ बद्ध इवा धृतः ।
 सा ते ऽहं पुत्रका माता विलापामि सुदुःखिता ॥

अथ बोधिसत्त्व आश्वासयन्नुवाच ।

न मेतत्पुत्रविलासो यस्मै ते सफलं करिष्यसि । अमोघं बुद्धपरित्यागं ।

असितनिर्देशं च व्यक्ते करिष्यामि

१५

दीपंकरस्य व्याकरणं व्यक्तीकरिष्यामि च ॥

अपि शतधा वसुधा विकीर्येत मेरुः स्रवे चाश्वसि रत्नशृङ्गः
 चन्द्रार्कतारामण भू पतेत पृथग् जनो नैव अहं म्रियेयं ।
 यस्मान्न शोको त्वयि अत्र कार्यो न वै चिराद्भूष्यसि बुद्धबोधि ॥

सहस्रवर्णादेव देवी माया संप्रहर्षितरोमकूपजाता बोधिसत्त्वे २०
 मान्दारवपुष्पैरभवकीर्य चिप्रदक्षिणीकृत्वा दिव्यतुर्यैः संप्रवाचमानैर्येन
 स्वभवनं तेनोपजगाम ॥

तस्य मे भिचव एतद्भूत । सर्वेके अमणप्राप्त्या ये अल्पाहा-
 रतया शुद्धिं भवन्ते । यत्त्वहमल्पाहारतया प्रतिपद्येमिति । अभि-
 जानान्यहं भिचव एकमेवाद्वितीयं कोलमाहारमाहर्तुं ॥ स्वात्स्वत्तु
 पुनर्भिचवो युष्माकं एषा बुद्धिः । महत्तरं तव काले कोलमासीदि-
 ५ ति । न खल्वेवं द्रष्टव्यं । अथ खल्वियदेव तव काले कोलमभूत् ॥
 तस्य मे भिचव एकमेव कोलमाहारमाहरतो द्वितीयं कार्यो अत्यर्थं
 कर्तितो भूदुर्वलः । तद्यथापि नाम भिचव आसीतकीर्वाणि वा
 कालापवाणि वा एवमेव मे इद्वप्रत्यङ्मान्यभूवन् । तद्यथापि नाम
 कर्कटपार्शुका एवमेव मे पार्शुका अभूवन् । तद्यथापि नाम बाह्व-
 १० कारसालायां वा हृत्तिसालायां वा जीर्णायामुभयतो विवृतायां
 गोपानखान्तरिकाश्च विराजन्ते व्यवभासन्ते एवमेव मे पार्शुका
 अन्तःकाये उभयतो विराजन्ते स्म व्यवभासन्ते स्म । तद्यथापि नाम
 वर्तन्वा वेष्णुज्ञतावनता भवति समविषमा एवं मे पृष्ठीकण्टकी
 भूदुज्ञतावनतः समविषमः । तद्यथा तिरुक्कालावुत्तरुणो जून आ-
 १५ स्नानो भवति संस्नानः समुत्पुटकजात एवमेव शिर आस्नानमभू-
 तसंस्नानं समुत्पुटकजातं । तद्यथापि नाम यीष्माणां पश्चिमे मासे
 कूपतारका दूरगता भवन्ति रुच्छेण संप्रकाशन्ते एवमेव मे इक्षित-
 रकी दूरगतावभूतां रुच्छेण संप्रकाशन्ते स्म । तद्यथापि नामाजपदं
 वीद्रपदं वा एवमेव मे कचाकुचिवचादीन्वभूवन् ॥ ततो यदाहं
 २० भिचवः पाणिना कुचं स्पृशामीति पृष्ठिकण्टकमेवाभ्याचमुत्तिष्ठामीति
 आभिसेस्तुर्वलधैवावकुञ्जः प्रयामिण प्राप्त । ततः रुच्छेखीत्यतो ऽपि

पांशुलतानि नावाणि पाणिना प्रमुञ्चती मे पूतिरोमाणि काया-
च्छीर्यन्ते स्म । यापि मे भूत्पौराणी शुभवर्णतनुः सायन्तरधा-
वशापीदं ह्युचप्रधानं प्रहितात्मनः । सामन्ताश्च मे योचरयामवासिन
एवं संजानन्ते स्म । कालको वत भोः अमणो गौतमः । ज्ञामको
वत भोः अमणो गौतमः । महुरह्विवर्त भोः अमणो गौतमः । ५
याप्यस्याभूत्पौराणी शुभवर्णा निमा सायन्तर्हिता ॥

तस्य मे भिषव एतद्भूत् । यन्वहं भूयस्या मावयान्वाहारतया
प्रतिपद्येमिति । अभिजानाम्यहं भिषव एकमेव तण्डुलमद्वितीयमा-
हारमाहर्तुं ॥ स्यान्निचवो युष्माकमेव महत्तरं तण्डुलं तस्मिन्काले
भूदिति । न खल्वेवं द्रष्टव्यं । अर्घतावानिव तस्मिन्काले तण्डुलो १०
भूत् ॥ तस्य मे भिषव एकं तण्डुलमाहारतः क्षिप्रं कायो भूदिति
पूर्ववशावन्महुरह्विवर्त भोः अमणो गौतम इति । याप्यस्य साभूत्पौ-
राणी शुभवर्णतनुः सायन्तर्हितीति ॥

तस्य मे भिषव एतद्भूत् । यन्वहं भूयस्या मावयान्वाहारतया
प्रतिपद्येमिति । अभिजानाम्यहं भिषव एकमेव तिलमद्वितीयमा- १५
हारमाहारयितुं पियानं यावत्सायस्य शुभवर्णतनुरन्तर्हितीति ॥

तस्य मे भिषव एतद्भूत् । सन्त्येकि अमणब्राह्मणा ये ऽनाहा-
रतया शुद्धिं मन्यन्ते । यन्वहं सर्वेण सर्वमनाहारतया प्रतिपद्ये-
मिति ॥ ततो ऽहं भिषवो ऽनाहारस्थितो भूवं ॥ तस्य मे भिषवो
ऽनाहारस्य कायो ऽतीव कुण्ठो भूत् लघो दुर्बलः । तद्यथापि ना- २०
मांसितकीपर्वाणि वा कालापर्वाणि वा । ततो द्विगुणविगुणचतुर्गुण-
पञ्चगुणदशगुणं मे लघान्बहुप्रत्यङ्गान्वभूवन् । तद्यथा कर्कटकपार्शुका

वाहनशालायां वा गोपानसी (पाखें) द्विपरिवर्तनां वैशीवत्पृष्ठी-
 कष्टकः । तित्तालायुवच्छिरःकपालं । कूपतारका इवाक्षितारके ।
 सी ॥ मिश्रवः साधुकमुत्तिष्ठामीति साक्षात्प्रसिद्धं ब्रह्मकुलः
 प्रापत । लक्ष्मणापि चोत्थितः पांशुवृत्तानि मे साक्षात् प्रसृजतः
 ५ पुत्तिमूलानि रोमाश्वशीर्षतः । यापि मे सामूह्यभुवर्णतनुनिभा
 साधनरक्षात् । तवयापि तद्रूपप्रधानप्रहितात्मकत्वात् ॥ सामन्नाश्च मे
 गोचरयानवासिनो जना एवं संजानन्ते स्म । कालको वत भोः
 अमणो गौतमः । श्यामको वत भोः श्रमणो गौतमः । महुर-
 क्विवर्त भोः अमणो गौतमः ॥ याप्यस्य सामूह्योराणी शुभवर्ण-
 १० निभा साधनार्हन्ति ॥

राजापि तदा शुद्धोदनः प्रतिप्रतिदिवसं बोधिसत्त्वस्थानिके
 दूतं प्रेषयति स्म ॥

इति हि मिश्रवो बोधिसत्त्वो लोकस्त्राद्भुतक्रियासंदर्शनार्थं
 पूर्ववत्प्रावृत्तकर्मक्रियाप्रणष्टानां सत्त्वानां कर्मक्रियावतारणार्थं पुण्य-
 १५ सेचयानां बोद्धावतारार्थं महाज्ञानस्य च गुणसंदर्शनार्थं ध्यानाङ्गानां
 च विभजनावर्मेकतिलकोलतण्डुलेन पट्टुषीणि दुष्करचर्यानुवर्तयन्त-
 मुपदर्शयति स्म । अदीनमानसः पट्टुषी बोधिसत्त्वो यथा निषण्ण
 एवास्मान् पर्यङ्गेन न च ईर्यापद्याच्छयति स्म । नातपाच्छाया-
 मगमन्न छायाया आतपं न च वातातपवृष्टिपरिबाणमकरोत्त च
 २० देशमशक्नोतीनुपानपनयति स्म । न बोद्धारप्रत्यावर्त्येभ्यसिद्धानका-
 नुत्सृजति स्म । न च शैमिजनप्रसारणमकरोत् । न च पाक्षोदर-
 पृष्ठस्थानिनास्त्रात् । ये अपि च ते महामिथा बुद्धिर्नवर्षाश्च निशरञ्जी-

अहिमनिकास्ते ऽपि बोधिसत्त्वस्य काये निपतन्ति स्म । न चान्तरी
बोधिसत्त्वः पाणिनापि प्रज्ञादनमकरोत् । न चेन्द्रियाणि पिबत्यति
स्म । न चेन्द्रियाणां गृहीते स्म । ये च तवागमन्यामकुमारका
वा ग्रामकुमारिका वा गोपालका वा पशुपालका वा तृणहारिका
वा काष्ठहारिका वा गोमयहारिका वा ते बोधिसत्त्व पाशुपिशाच- ५
मिति मन्यन्ते स्म । तेन च कीडन्ति स्म । पाशुभिर्वेधं सञ्चयन्ति स्म ॥

तत्र बोधिसत्त्वस्यः षड्विंशैर्पैशावज्जहन्नूनदुर्बलकायः संवृत्तो ऽभूत् ।
यदस्म कर्णश्रोताभ्यां तृणतुलकं प्रविष्य नासाश्रोताभ्यां निष्कास्यते
स्म । नासाश्रोताभ्यां प्रविष्य कर्णश्रोताभ्यां निष्कास्यते स्म । कर्णश्रो-
ताभ्यां प्रविष्य मुखद्वारेण निष्कास्यते स्म । मुखद्वारेण प्रविष्य १०
कर्णनासिकाश्रोताभ्यो निष्कास्यते स्म । नासायां प्रविष्य कर्णनासि-
कामुखद्वारेण निष्कास्यते स्म ॥

ये च ते देवनागयक्षगन्धर्वासुरगण्डकिन्नरमहोरगा (मनुष्या-
मनुष्या) बोधिसत्त्वस्य गुणेषु प्रव्रज्य चास्ते राविर्दिवं समधिष्ठा बोधि-
सत्त्वस्य पूजां कुर्वन्ति स्म । प्रणिधानानि च कुर्वन्ति स्म ॥ १५

तत्र बोधिसत्त्वेन तेः षड्विंशैर्दुष्करचर्यां संदर्शयता परिपूर्णानि
द्वादशचयुतानि देवमनुष्याणां त्रिभिर्धानैः परिपाचितान्भूवन् ॥

तत्रेदमुच्यते ।

तस्मै च गुणान्वितस्म पुराहिनिष्कस्य बोधिसत्त्वस्य ।

चिन्ता उपाययुक्ता सत्त्वार्थहिताय उत्पन्ना ॥

२०

पञ्चमु कषायकाले हीने ऽधर्माधिभुक्तिके जेकि ।

जातो ऽस्मि जम्बुद्वीपे धर्मकिय उदुरे जेकि ॥

- चाकीर्णं तीर्थिकमणं कौतुहलमङ्गुलैरिमे युक्ता ।
 काथोपक्रमकरणे मन्थने बालिशः शुद्धिः ॥
 अपिमवेगमरुप्रपातपाङ्गुभङ्गादिमञ्जिता नपाः ।
 कायपरितापनार्थं पञ्चातपयोगमनुयुक्ताः ॥
 ५ मन्वाविचारकरणा केचिदन्नावलेहका अबुधाः ।
 न च कुक्षमुखकरोटान्न धारकुशलानराद्य गृह्णन्ति ॥
 न च यच्च स्थानुभवती न चाहितं तेन तिष्ठवाक्कथं ।
 कुलमिष एकगृहा गृहं मन्यन्तिहाङ्गान् ॥
 वर्ज्यन्ति सर्पितैले फाणितदधिदुग्धनख्यमांसानि ।
 १० स्वामाकमाकभवा मृणालगर्हजकणाभवाः ॥
 मूलफलपत्रभवाः कुशवीवरचर्मकम्बलधराश्च ।
 अपरे भ्रमन्ति नपाः सत्यमिदं मोहमन्यदिति मूढाः ॥
 धरिन्ति तर्धहृन्ना तर्धकेशा जटाश्च धरिन्ति ।
 मार्गानतिप्रमृष्टा अमार्गसंख्या सुगतिगमनकामाः ॥
 १५ तुणमुसलभक्षशयनाः कण्टकशयनाश्च उत्कुटध्यायि ।
 स्त्रित केचिदेकपदि तर्धमुखाचन्द्रसूर्यपश्यन्तः ॥
 उत्तां सरस्वतायां सागरसरितश्च चन्द्रसूर्या च ।
 वृषगिरिशिखरिणिरा कुम्भं धरणीं नमस्कृते ॥
 विविधैश्च कार्त्तिकैश्च काये परिशोधयन्ति समूढाः ।
 २० मिष्ठाद्दृष्टिपरीताः शिष्यं प्रयतन्त्यपायेषु ॥
 यत्तु नमहं व्रततप दुष्करचर्यां समारभे घोरा ।
 यं दुष्करं न शक्यं चरितुं देवैर्मनुजैर्वा ॥

आस्फानकं च ध्यानं ध्यायेद्यं वसकल्पदृढस्थानं ।

यं ध्यानं न समर्थाः प्रत्निकजिनापि दर्शयितुं ॥

सन्तीह देवमनुजाः तीर्थिक लूटव्रतेन हृथ्यन्ते ।

त्रिषु परिपाकहेतो दुष्करव्रततपरमेय सुतीव्र ॥

पर्यङ्कुमामुजित्वा उपविष्टोऽभूत्स्थले असंस्तीर्णं ।

५

कोष्णतिलतण्डुलेना आहारविधिं विदर्शयति ॥

आश्वासविप्रहीनः प्रश्नासवर्जितुं न चेज्जते बलवान् ।

षड्रुपाणि प्रवरं ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ॥

कल्पं नो न विकल्पं न चेज्जनं नापिमन्येन प्रचारं ।

आकाशधातुस्फरणं ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ॥

१०

न च आतपातुं छायां छायाया नातपं मतवासी ।

मिहिरिव निष्प्रकल्पो ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ॥

न च वातवृष्टिहृदयं न दंशमशकासरीसृपाचाणं ।

अविकोपितया चर्या ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ॥

न च केवलमात्मार्थं ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ।

१५

अन्यत्र कश्चिन्नो भावी लोकस्य विपुनार्थं ॥

ये यामदारकाय गोपालाः काष्ठहारतृणहाराः ।

पाशुपिशाचकमिति तं मन्यन्ते पाशुना च स्रजन्ति ॥

अमुचीना च किरन्ते विविधास्ते कारणाश्च करिन्ति ।

न च हज्जते भ्रमति वा ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ॥

२०

न च नमति नो विनमति न कायपरिरचनां सृजति ।

किञ्चित्तोद्धारप्रसव शब्देषु न संवसी न परमेची ॥

- संशुष्कमांसवधिरं चर्मस्त्राव्यस्त्रिकाञ्च अवशिष्टा ।
 उदराच्च पृष्ठिवंशो विदृञ्चते वर्तिता यथा वेणी ॥
 ये ते कृताधिकारा देवाः सुरनामयश्चमन्धवीः ।
 मत्स्यश्च गुणधरस्त्रा करोन्ति पूजां दिवा रात्रौ ॥
 ५ मणिधिं च कुर्वते ते वयमपि तादृशं भवामहे शिप्रं ।
 यच्च एष गगनचिन्तो ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ।
 न च किञ्चिन्मात्सर्यं न ध्यानस्वादनान्न सुखबुद्ध्या ।
 अन्यच्च कर्णबुद्ध्या करिष्यत्यर्थं विपुललेकि ॥
 निहताः परम्परादा ध्यामीकृत तीर्थिका सतिविहीनाः ।
 १० कर्मक्रिया च दर्शित या प्रोक्ता काश्चपि वाचा ॥
 ककुब्जकक्ष बोधि बोधिरहं सुदुर्लभा वज्रमि जल्पेः ।
 जनताया इत्यर्थं ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ॥
 द्वादशनयुता पूर्णा विनोत मरुमानुषास्त्रिभिर्गतिः ।
 एतदधिष्ठत्य सुमति ध्यायत्वास्फानकं ध्यानं ॥
 १५ ॥ इति श्रीजलितविकारे दुष्करचर्यापरिवर्तो नाम सप्त-
 दशमोऽध्यायः ॥

मारश्च भिचवः पापीयान् बोधिसत्त्वस्य पटुर्वाणि दुष्करचर्या
 चरतः पृष्ठतः पृष्ठतः समनुबन्धो भूतः । अवतारप्रेक्षी । अवतारनवेष्टी
 न च कदाचित्किञ्चिदवतारमध्यगच्छतः । सोऽवतारमनधिगच्छति-
 २० विंशो विप्रतिसारी प्राक्रामत ॥

तत्रेदमुच्यते ।

रमणीयान्वरस्थानि वनमुत्थाय वीरुधाः ।

प्राचीनमुद्वित्वायां यत्र निरञ्जना नदी ॥

प्रहाणायोवतं तत्र सततं दृढचिन्तनम् ।

पराकमनं वीर्येण योगधैर्यस्य प्राप्तये ॥

५

नमुचिर्मधुरां वाचं भाषमाणो उपागमत् ।

शाक्यपुत्रा समुत्तिष्ठ कायखेदेन किं तव ॥

जीवतो जीवितं श्रेयो जीवन्ममं चरिष्यसि ।

जीवं हि तानि कुरुते यानि कृत्वा न सोचति ॥

हृष्टो विवर्णो दीनस्त्वं क्षणिके मरणं तव ।

१०

सहस्रभागि मरणं एकभागे च जीवितं ॥

ददतः सततं दानं अपिहोवे च ब्रूतः ।

भविष्यति महत्पुण्यं किं प्रहाणे करिष्यसि ॥

दुःखे भार्गवं प्रहाणस्य दुष्करं चित्तनियमं ।

इमां वाचं तदा मारो बोधिसत्त्वमवाब्रवीत् ॥ ० ॥

१५

तं तथा वादिनं मारं बोधिसत्त्वस्ततो ब्रवीत् ।

प्रमत्तबन्धो पापीयं स्वेनार्थेन त्वमागतः ॥

अनुभावं हि मे पुण्यैरर्थो मार न विद्यते ।

अर्थो योगो तु पुण्येन तानिधं वक्तुमर्हसि ॥

निवाहं मरणं मय्ये मरणान्तं हि जीवितं ।

२०

अनिवर्तो भविष्यामि ब्रह्मचर्यपरायणः ॥

- श्रीतांस्तपि नदीनां हि वायुरेष विशोषयेत् ।
 किं पुनः शोषयेत्काशे शोनितं प्रहिताब्जनां ॥
 शोनिते तु विशुष्के वै ततो मांसं विशुष्यति ।
 मांसेषु जीवमानेषु भूयश्चित्तं प्रसीदति ।
 ५ भूयश्छन्दश्च वीर्यं च समाधिदावतिष्ठते ॥ ० ॥
 तस्मैव मे विहरतः प्राप्नोत्योज्ज्वलचेतनां ।
 चित्तं नाविधति कायं पश्य सत्त्वस्य शुद्धतां ॥
 अस्मि ह्यहं तथा वीर्यं प्रज्ञापि मम विद्यते ।
 तं न पश्चाम्यहं त्रिंशो वीर्याद्यो मां विचालयेत् ॥
 १० वरं मृत्युं प्राणहरो धिरसाम्यं नोपजीवितं ।
 संयामि मरणं श्रेयो यच्च जीवेत्पराजितः ॥
 नाशूरो जायते सेनां जित्वा चैना न भन्यते ।
 शूरसु जायते सेनां लभुं मारं जयामि ते ॥
 कामाक्षी प्रथमा सेना द्वितीया अरतिस्तथा ।
 १५ तृतीया क्षुत्पिपासा ते तृष्णा सेना चतुर्थिका ॥
 पञ्चमी स्वप्नमिदं ते भयं षष्ठी निरुच्यते ।
 सप्तमी विचिकित्सा ते क्रोधश्चैव तथाष्टमी ॥
 नीमशोकी च संस्कारौ मिथ्यालब्धं च ययसः ।
 आत्मानं यच्च उत्कर्षेद्यच्च वै ध्वंसयेत्परा ॥
 २० एषा हि वसुधैः सेना कृष्णवन्धो प्रतापिनः ।
 अचावनाडा दृक्क्षणे एते यमराजसङ्घाताः ॥
 या ते सेना धर्षयति लोकमेतं सदिवकं ।

भिक्षासि प्रज्ञया तां ते आभयाचमिवान्मुना ॥

स्मृतिं सूपस्थितां कृत्वा प्रज्ञां चैव सुभाविता ।

सेप्रज्ञानं चरिष्यामि किं करिष्यसि दुर्मेते ॥ ० ॥

एवमुक्ते मारः पापीयान्दुःखी दुर्मना अनात्मना विप्रति-
सारी तत्रैवान्तरधात् ॥

५

अथ खलु भिक्षवो बोधिसत्त्वस्यैतदभूत् । ये केचिच्छमणा
ब्राह्मणा वा चत्तीताचान्तप्रस्युत्पन्नेष्वधस्तातोपकर्मिकां शरीरोपता-
पिकां दुःखां तीव्रां खरां कटुकाममनायां वेदनां वेदयन्त्येतावत्परमे
ते दुःखमनुभवन्ति ॥

तस्य मे भिक्षव एतदभूत् । अनयापि खलु मया धर्षयानयापि १०
प्रतिपदा न कश्चिदुत्तारि मनुष्यधर्मादवमार्यज्ञानदर्शनविशेषः साक्षा-
त्कृतो नायं मार्गो बोधिर्नायं मार्ग आयात्वा जातिजरामरणसंभवा-
नामसंगमाय । स्यात्तदन्वो मार्गो बोधिरायात्वा जातिजरामरणदुः-
खसमुदयानामसंगमायेति ॥

तस्य मे भिक्षव एतदभवत् । यदहं पितुरुद्यानि जमुकायायां १५
नियतो विविक्षं कामैर्विविक्षं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सन्निवारं
विवेकञ्च प्रीतिमुक्ते प्रथमं ध्यानमुपसंपन्नं आहार्यं यावच्चतुर्थध्या-
नमुपसंपन्नं आहार्यं । स्यात्स मार्गो बोधिर्जातिजरामरणदुःखसमुद-
यानामसंभवायासंगमायेति । तदनुसारि च मे विज्ञानमभूत् । स
मार्गो बोधेरिति ॥

२०

तस्य ममेतदभूत् । नासौ मार्गः शक्य एवं दौर्बल्यप्रतिभाभि-
संबोद्धुः । स चैत्युत्तरहमभिप्राज्ञानवर्त्तेनैव सुहं दुर्बलकाय एव बोधि-

मण्डमुपसंक्रमेय । न मे पश्चिमा ज्ञानतानुकम्पिता स्यात् । न चैव
मार्गो बोधेः ॥ यन्वहमोदारिकमाहारमाहृत्य कायवज्रस्थाने
संजानत्य पश्चाद्बोधिमण्डमुपसंक्रमेय ॥

तव भिक्षवो ये ते लूहाधिमुक्ता देवपुत्रास्ते मम चित्तचित्तमेव
५ परिवर्तितकमाश्नाय येनाहं तेनोपसंक्रम्य मामिवमाहुः । मा स
त्वं मनुष्यमोदारिकमाहारमाहरित्वं ते रोमकूपिरोजः प्रवेष्ट्याम
इति ॥

तस्य मे भिक्षव एतद्भूत । अहं खल्वनशन इत्यात्मानं प्रति-
जाने सामन्ताश्च मे गौचरयामवासिनो जना एवं संजानन्ते स्म ।
१० यच्चानशनः अमणो गौतमः । इतीव मे खलु लूहाधिमुक्ता देवपुत्रा
रोमकूपिरोजः अचिपन्ति । स मम परमो मृषावादः स्यात् ॥ ततो
बोधिसत्त्वो मृषावादपरिहारार्थं तान्देवपुत्रान्प्रतिचिष्योदारिकमा-
हारमाहर्तुं चित्तं नामयति स्म ॥

इति हि भिक्षवः षड्वर्षव्रततपःसमुत्तीर्णो बोधिसत्त्वो ऽस्मादा-
१५ सनादुत्पायीदारिकमाहारमाहरिष्यामीति वाचं निश्चारयति स्म ।

तवथा फालीकृतं मुद्गयूषं हरिणुकयूषं मण्योदनकुम्भायमिति ॥

अथ खलु भिक्षवः पञ्चानां भद्रवर्गीयानामेतद्भूत । तथापि
तावच्चर्यया तथापि तावत्प्रतिपदा अमणेन गौतमेन न शक्तिं
किंचिदुत्तरि मनुष्यधर्मादलमार्यज्ञानदर्शनविशेषं साक्षात्कर्तुं । किं
२० पुनरेतर्ह्योदारिकमाहारमाहरन्मुखसिकानुयोगमनुयुक्तो विहरन्नन्वक्तो
वाक्त्रो ऽयमिति च मन्थमाना बोधिसत्त्वस्त्रान्तिकात्प्रकामंते वारा-
णसीं गत्वा अचिपन्ते मृगदारुं व्याहर्तुः ॥

तत्र बोधिसत्त्वमादित एव दुष्करचर्यां चरन्तं दश यामिक-
दुहितरः कुमार्य उपमन्वन्दर्शनाय वन्दनाय पयुषामनाय च ॥ तैरपि
पञ्चैर्भद्रवर्गीयैरुपस्थितो ऽभूत् । एककोलतिलतण्डुलप्रदानेन च प्रति-
पादितो ऽभूत् ॥ वल्गा च नाम दारिका बलमुग्धा च सुप्रिया च
विजयसेना च अतिमुक्तकमला च सुन्दरी च कुम्भकारी च उलुवि- ५
जिका च अटिलिका च सुजाता च नाम यामिकदुहिता आभिः
कुमारिकाभिर्बोधिसत्त्वाय सर्वांस्तां सूपविधाः कृत्योपनामिता
अभूवन् । तांश्चाभवहस्य बोधिसत्त्वः क्रमेण गोचरयामि पिण्डाय
चरन्त्यङ्गरूपवत्त्ववानभूत् । तदयेण बोधिसत्त्वः सुन्दरः अमणो महा-
श्रमण इत्याचरति ॥

१०

तत्र च भिक्षवः सुजाता यामिकदुहिता बोधिसत्त्वस्य दुष्क-
रचर्यां चरन्त आदित एव बोधिसत्त्वस्य व्रततपःसमुत्तारणार्थं शरी-
रस्थाप्यायतनहेतोश्च प्रतिदिवसमष्टशतं ब्राह्मणानां भोजयति स्म ।
एवं च प्रणिदधाति स्म । मम भोजनं भुक्त्वा बोधिसत्त्वो ऽनुत्तरां
सत्त्वकं बोधिमभिमन्वृधेति ॥

१५

तस्य मे भिक्षवः वद्व्यव्यतिवृत्तस्य काषायानि वस्त्राणि परि-
जीर्णान्यभूवन् ॥ तस्य मे भिक्षव एतदभूत् । स चेदहं कौपीनप्रकादनं
लभेयं शोभनं स्यात् ॥

तेन खलु पुनर्भिक्षवः समयेन सुजाताया यामिकदुहितुर्दासी
राधा नाम कालवताभूत् । सा शाकिकेः परिवेष्य रमशानमपहृष्य २०
परित्यक्ताभूत् । तदहमेवाद्राघीत्यांशुकुले । ततो ऽहं तत्प्राशङ्क्यं
वामेन पदिनाक्रम्य दक्षिणे हस्तं प्रसार्यावनतो ऽभूत्तद्वहीतुं ॥

अथ भौमा देवा जलरीचाणां देवानां धौघमनुवावयन्ति
 स्म । आद्यर्थं मायां जगुतमिदं मायाः । यच्च हि नामैवं महाराज-
 कुलप्रसूतस्य चक्रवर्तिराज्यपरित्यागिनः पांशुकूले चित्तं नतमिति ।
 जलरीचा देवा भौमानां देवानां शब्दं श्रुत्वा चातुर्महाराजिकानां
 ५ देवानां धौघमुदीरयन्ति स्म । चातुर्महाराजिका देवास्त्रायचिंशतः ।
 त्रायचिंशा यामाणा । यामास्तुषितानां । तुषिता निर्माणरतीनां ।
 निर्माणरतयः परनिर्मितवशवर्तिना । परनिर्मितवशवर्तिनो यावद्ब्रह्म-
 कायिकानां ॥ इति हि भिषवस्तत्त्वर्णं तज्ज्वं तन्मुहूर्तं यावदक्षनिष्ठभुव-
 नदिक्धोष एकसंनिर्नादो ऽभ्युग्रतो ऽभूत् । आद्यर्थमिदं मायां
 १० जगुतमिदं । यच्च हि नामैवं महाराजकुलप्रसूतस्य चक्रवर्तिराज्यपरि-
 त्यागिनः पांशुकूले चित्तं नतमिति ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरप्येतदभवत् । ज्ञत्वा मया पांशुकूले स
 चेदुदकं जमेयं शोभनं स्यादिति ॥ ततस्तत्रैव देवता पाणिना महीं
 पराहन्ति स्म । तत्र पुष्करिणीं प्रादुरभूत् । अद्यापि सा पाणिहतिरिति
 १५ पुष्करिणी संज्ञायते ॥

पुनरपि बोधिसत्त्वस्त्वैतदभवत् । ज्ञत्वा मया पानीयं स
 चेत्किंवा जमेयं यवेदं पांशुकूले प्रचालयेयं शोभनं स्यात् ॥ अथ
 तत्रैव शक्तिं शिलां तत्त्वगमेवोपनिधिमाभूत् । ततो बोधिसत्त्वस्य
 त्पांशुकूले प्रचालयति स्म ॥

२० अथ शक्तो देवराजो बोधिसत्त्वमेवमाह । ददस्वैदं सत्पुरुष
 मज्जमहं प्रचालयिष्यामीति ॥ ततो बोधिसत्त्वः स्वयंकारितां
 प्रवज्जायाः संदर्शयितुं तत्पांशुकूले शकस्यादत्त्वा स्वयमेव प्रचालयति

स्य । स आन्तः ज्ञानकायो ज्योतीर्यं पुष्करिणीमुत्तरिष्यामीति ॥
 मरिणं च पापीयसा रीत्याधर्मपरीतेन पुष्करिणा अमुच्छितानि
 तटानि निमित्तान्बभूवन् ॥ तस्माद्य पुष्करिणास्तीरे महात्ककुभपादपः ।
 तच्च देवतां बोधिसत्त्वो लोकांमुवृत्त्वा देवतानुग्रहायै यात्रवीत् ।
 आह्वर देवते वृषशाखामिति ॥ तथा वृषशाखावनामिताभूत् । तां ५
 बोधिसत्त्वो ज्वलन्ज्योत्तरति स्य । उज्जीर्यं च तस्य ककुभपादपस्या-
 धनात्तत्पांशुकूलं संघाटीकृत्वा सीवति स्य । अद्यापि तत्पांशुकूल-
 सीवनमित्येवं संज्ञायते स्य ॥

अथ विमलप्रभो नाम शुद्धावासकायिको देवपुत्रः स दिव्यानि
 चीवराणि कापायरङ्गरक्तानि कान्त्यक्तानि श्रमणसाध्याणि बोधि- १०
 सत्त्वाद्योपनामयति स्य । बोधिसत्त्वश्च तानि गृहीत्वा पुर्वाङ्गे निवास्य
 संघाटीप्रावृत्त्य शीघ्ररयामाभिमुखो भूत् ॥

तच्च देवताभिह्वलित्वासेनापतियामकि नन्दिकयामिकदुहितुः
 मुञ्जाताया आरोक्षितममूर्द्धराचसमये । यदर्थं त्वं महायज्ञे यजसे
 तस्माद्वृतादुत्तीर्णः स सुभगमीदारिकमाहारमाहरिषति । त्वया च १५
 पूर्वं प्रणिधानं कृतं मम भोजनं मुञ्जा बोधिसत्त्वो ज्युत्तरां सम्भ-
 वतंबोधिमभिसंबुधित इति । यत्ते करणीयं तत्कुर्वन्ति ॥

अथ खलु भिषवः मुञ्जाता नन्दिकयामिकदुहिता तेषां देव-
 तानां तद्वचनं श्रुत्वा शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं शीघ्रं
 दय्यमोजोमण्डं गृहीति स्य । गृहीत्वा च सा तत्पीरमभिनवम- २०
 भिनविषण्णद्वैरभिनवायां खान्तामभिनवां सुखीमुपलभ्य तज्जोवनं
 साधयति स्य । तस्मिंश्च साधयामि इमानि पूर्वनिमित्तानि संदृष्ट्वे

का । तस्मिन्मन्त्रेऽपि श्रीरे श्रीवत्सस्वास्तिकमन्त्रावर्तपद्मवर्धमानादीनि
 मङ्गलानि संदृश्यते ॥ ततस्तस्मा एतदभूत् । यादृशानीमानि
 पूर्वनिमित्तानि संदृश्यते निःशेषयमिदं भोजनं भुक्त्वा बोधिसत्त्वो
 अनुत्तरां सम्यक्संबोधिं प्राप्स्यति । सामुद्रञ्चानविधिञ्च नैमित्तिकत्वं
 ५ प्रदेशं पाप्मोऽभूत् । सोऽपि तथैवामृताधिगमनमेव व्याकृतवान् ॥
 ततः सुजाता तं पायसे पक्के स्नानिडलमुपलिप्य पुष्परवकीयं गन्धो-
 द्दकनाभुञ्चासनं प्रक्षाय्य मङ्गलानुत्तरां नाम चेटीमामन्वयते ॥
 गच्छोत्तरे ब्राह्मणमानयाहमिदं मधुपायसमवलोकयामि ॥ साध्वार्यं
 इति प्रतिबुध्य (उत्तरां) पूर्वां दिशमगमत् । सा तत्र बोधिसत्त्व-
 १० पश्यति ॥ तथैव दक्षिणां बोधिसत्त्वमेव पश्यति ॥ एवं पश्चि-
 मासुत्तरामिव दिशं गच्छति ॥ तत्र तत्र बोधिसत्त्वमेवाद्राक्षीत् ॥
 तेन खलु पुनः समयेन गुहावासकार्यकिं देवपुत्रैः सर्वेऽन्यतोर्षिका
 निगृहीता अभूवन् । न कश्चित्संदृश्यते ॥ ततः साऽगत्वा स्वा-
 मिनीमेवमाह । न खल्वार्यं न्यः कश्चिदृश्यते अमणो वा ब्राह्मणो वा
 १५ न्यच यतो यत एव गच्छामि तत्र तत्र अमणमेव सुन्दरं पश्यामि ॥
 सुजाता आह । गच्छोत्तरे स एव ब्राह्मणः स एव अमणः ।
 तस्मैवार्थं इत्यमारम्यमेवानयेति ॥ साध्वार्यं इत्युत्तरां गत्वा बोधि-
 सत्त्वस्य चरणयोः प्रणिपत्य सुजाता या नास्त्रीपनिमन्वयते ॥ ततो
 भिचरो बोधिसत्त्वः सुजातायां शान्तिकद्वहितुर्निवेशनं गत्वा प्रक्षप्र-
 २० एवासने न्यषीदत् ॥

अथ खलु भिचवः सुजातां शान्तिकद्वहितां सुवर्णमयीं पात्रीं
 मधुपायसपूर्णां बोधिसत्त्वस्योपनामयति ॥

अथ बोधिसत्त्वस्त्वितद्भवत् । यादृशमिदं सुजातया भोजनमुप-
नामितं निःसंशयमहमदीनं (भोजनं) भुक्तानुत्तरां सम्पत्संबोधिमभि-
संभोत्स्यते ॥

अथ बोधिसत्त्वस्तद्भोजनं प्रतिगृह्य सुजाता यामिदमुद्दिष्टमिति-
द्वोचत् । इयं भगिनि सुवर्णपात्री किं क्रियतां ॥ सा आह । तत्रैव ५
भर्वात्यति ॥ बोधिसत्त्व आह । न ममेदृशेन भाजनेन प्रयोजनं ॥
सुजाता आह । यथेष्टं क्रियतां । नाहं विना भाजनेन कस्यचिद्भोजनं
प्रयच्छामि ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पिण्डपाचमादायोऽविविक्षाया निष्कम्प्य ना-
शनदीं पूर्वाह्नकालसमये नदीं नैरञ्जनामुपसंक्रम्य तं पिण्डपाचं १०
चीवराणि चैकान्तिं निक्षिप्य नदीं नैरञ्जनामवतरति स्म । गात्राणि
शीतलीकर्तुं ॥

बोधिसत्त्वस्तु खलु पुनर्भिषवः स्नायतो ऽनेकानि देवपुत्रशत-
सहस्राणि दिव्यानुश्चन्दनचूर्णविभेषनिर्दोमालोडयन्ति स्म । दिव्यानि
च नानावर्णाणि कुसुमानि जले क्षिपन्ति स्म । यदुत बोधिसत्त्वस्तु १५
पूजाकर्मणि ॥

तेन खलु पुनः समयेन नैरञ्जनानदीं दिव्यैर्गन्धिः पुष्पैश्च
समाकुला वहति स्म ॥ येन च गन्धोर्दकेन बोधिसत्त्वः स्नातो
ऽमृतः । तं देवपुत्रकोटीनिच्युतशतसहस्राण्यभुत्विष्य स्वकस्वकानि
भवनानि नयन्ति स्म । चैत्थार्थं पूजार्थं च ॥ २०

यानि च बोधिसत्त्वस्तु केशरमयूखभूवनानि सर्वाणि सुजाता
यामिदमुद्दिष्टा मज्जुच्छानीति कृत्वा चैत्थार्थं पूजार्थं च परिगृहीति स्म ॥

ननुत्तीर्णस्य बोधिसत्त्वः पुनितं निरीक्षते स्म । उपवेष्टुकामः ॥
 अथ या निरञ्जनायां नयां नागकन्या सा धरणीतलादभुद्रस्य
 मणिमयं (मनोरमं) भद्रासनं बोधिसत्त्वायोपनामयति स्म । तत्र
 बोधिसत्त्वो निषद्य यावदर्थं तं मधुपायसं परिभुङ्क्ति स्म । सुजाताया
 ५ यामिकन्दुहितुरनुकम्बामुपादाय । परिभुञ्ज्य च तां सुवर्णपाचीमनपेक्षो
 वारिणि प्रक्षिपति स्म । क्षिप्तमात्रां च तां सागरो नागराजक्षिति-
 कारवज्रमानजातो गृहीत्वा स्वभद्रनामिमुचः प्रस्थितो भूत । पूजा-
 र्हेति कृत्वा ॥ अथ दशशतनयनः पुरंदरो गरुडरूपमभिनिर्माय
 वज्रतुण्डो भूत्वा सागरस्य नागराजस्थानिकात्तां सुवर्णपाचीं हर्तुमा-
 १० रञ्चो यदा न शक्नोति स्म । तदा स्वरूपेणादरेण याचित्वा
 चायर्विशङ्खवनं नीतवान् विद्यार्थं पूजार्थं च । नीत्वा पाचीयात्रां
 नाम पर्वणि प्रवर्तितवान् । अद्यापि च चायर्विशेषेषु देवेषु प्रतिसेव-
 त्सरं पाचीमहो वर्तते ॥ तत्र भद्रासनं तथैव नागकन्यया परिगृहीतं
 विद्यार्थं पूजार्थं च ॥

१५ समनन्तरपरिभुक्तस्य भिक्षवो बोधिसत्त्वेनोद्धारक आहारो ऽथ
 तत्त्वणमेव बोधिसत्त्वस्य पुण्यवलेन प्रज्ञावलेन पूर्विका कायि शुभ-
 वर्णपुष्करता प्रादुरभूत् । द्वाविंशत् महापुरुषलक्षणानि अशीतिशा-
 नुल्लङ्घनानि व्यामप्रभता च ॥ तत्रेदमुच्यते ।

षड्दुर्गं व्रत उत्तरित्व भगवान् एवं मतिं चिन्तयन्

२० सो ऽहं ध्यानअभिज्ञज्ञानवल्लवानिव कृशाङ्गो ऽपि स्म ।

गच्छेये इमराजमूलं विटपं सर्वज्ञतां बुध्यते

नो मे स्यादनुकम्पिता हि जनता एवं भवेत्पश्चिमा ॥

यत्तीदारिक मुक्त भोजनवरं काये वने कृत्वन्वा

गच्छेद्यं द्रुमराजमूलं विटपं सर्वश्रुतां मुधितुं ।

सा हिवेत्तरपुष्पं देवमनुजा नृहेन ज्ञानेचिणी

नो शक्ता सिय बुद्धनाथ कमुतं कायेन ते दुर्वलाः ॥

सा च यामिकधीत पूर्वचरिता नाद्या मुजाता इति

५

यद्या नित्यं यजाति एवमनसा सिद्धे व्रतं नायके ।

सा देवान् निशाम्य चोदनं तदा गृह्या मधुपायसं

उपनम्या नदितीरं हृष्टमनसा निरञ्जनाया स्थिता ॥

सो चाकल्पसहस्रवीर्यचरितो ज्ञानप्रशान्तिन्द्रियो

देवर्षीनामगणैर्धर्षी परिवृतो जागत् निरञ्जना ।

१०

तीर्थक्षारकु पारसत्त्वमतिमां स्नाने मतिं चिन्तयन्

ओषध्या नदि स्नापि शुद्धविमलो लोकानुकम्पी मुनिः ॥

देवाः कोटिसहस्रं हृष्टमनसा गन्धाम्बु तूर्णानि च

ओषध्या नदि स्नोडयन्ति सलिले स्नानार्थं सत्त्वोत्तमे ।

स्नाना स्नात्वन बोधिसत्त्व विमलस्तीरे स्थितः सूरतः

१५

हर्षदेवसहस्रं स्नानसलिले पूजार्थं सत्त्वोत्तमे ॥

काषायाणि च वस्त्रनिर्मलशुभा ता देवपुत्रो ददे

कल्पोद्यानि च संनिवास्य भगवांस्तीरे हि नथा स्थितः ।

नागाकल्पा उदयहृष्टमनसा भद्रासनं सा व्यधीत

यचामौ विषसाद ज्ञानमनसो लोकस्य चचुष्करः ॥

२०

दत्त्वा भोजनं सा मुजात मतिमां स्वर्णामये भाजने

अन्दित्वा चरणानि सा प्रमुदिता परिमुञ्च मे शारथे ।

मुक्ता भोजनं यावदर्थं मतिमान्पात्री जने प्राचिपत

तां जयाह पुरंदरः सुरगुहः पूजां करिष्याम्यहं ॥

यद् भुङ्क्ते च जिनेन भोजनवरे श्रीदारिकं तत्त्वणे

तस्या कायबलं च तेजश्रिया पूर्वं यथा संस्थितं ।

५ धर्मा कृत्व कथा सुजात मरुणां कृत्वा च अर्थं वहे

सिंहो हंसगतिर्गजेन्द्रगमनो बोधिद्रुमं संस्थितः ॥ इति ॥

॥ इति श्रीजलितविस्तरं निरञ्जनापरिवर्ती नामाष्टादशमोऽध्यायः ॥

इति हि भिषयो बोधिसत्त्वो यथा निरञ्जनायां जाला च

मुक्ता कायबलस्थाम संजनय्य येन बोद्धशाकारसेपज्ञपृथिवीप्रदेशे

१० महाबोधिद्रुमराजमूलं तेन प्रतस्थे विजयया तथा च गत्वा । यासी

महापुरुषाणां गतिरनुल्लितगतिरिन्द्रियेष्टिगतिः सुसंस्थितगतिः ।

मेघराजगतिरजिह्वगतिरकुटिलगतिरनुपद्रुतगतिरविलम्बितगतिरकुडि-

तगतिरस्त्रलितगतिरसंघटितगतिरजीनगतिरचपलगतिः । सलीड-

गतिः । विमलगतिः शुभगतिरदोषगतिरमोहगतिररक्तगतिः । सिंह-

१५ गतिः । हंसराजगतिर्नागराजगतिर्नारायणगतिः । धरणीतलासेमुष्ट-

गतिः । सहस्रारचक्रधरणीतलचिचगतिः । जालाङ्गुलिताम्रनखगतिः ।

धरणीतलनिर्गोदगतिः । शिलराजसंघटनगतिः । उत्कूलनिकूलसमकर-

चरणगतिः । जालान्तराभाररस्युत्सर्जनसत्त्वसंस्पृशनमुगतिगमनगतिः ।

विमलपद्मकर्मनिधिपङ्कगतिः । पुर्यंशुभमुचरितगमनगतिः । पूर्वबुद्धिसं-

२० हाभिगमनगतिः । वल्लदृढभिषाशयनगतिः (सर्वोपायगतिः) । सर्वा-

पायदुर्गेतिपिथितगतिः । सर्वसत्त्वसुखसंजननगतिः । मोक्षपथसंदर्शन-
गतिः । मारवलावलकरणगतिः । कुगणियगपरप्रवादिसहधर्मनियहण-
गतिः । तमःपटलकेशविधमनगतिः । संसारपचापचकरणगतिः । शक्र-
ब्रह्ममहेश्वरलोकपालाभिभवगतिः । विसाहस्रमहासाहस्रकशूरगतिः ।
स्वयंभवनभिभूतगतिः । सर्वज्ञानाभिगमनगतिः । स्मृतिमतिगतिः । ५
मुगतिगमनगतिः । जरामरणप्रशमनगतिः । शिवविरजामलाभयनि-
र्वाणपुरगमनगतिः । ईदृशा गत्या बोधिमत्त्वो बोधिमण्डं संप्र-
स्थितो भूतः ॥

इति हि भिचवो यावच्च नया निरञ्जनाया यावच्च बोधिम-
ण्डादिल्लिखन्तरे वातवलाहकैर्देवपुत्रैः समुष्टमभूत् । वर्षवलाहकैर्देव- १०
पुत्रैर्गन्धोदकेन सिक्तमभूत्पुष्पैश्चावकीर्णमभूत् । यावदेव विसाहस्र-
महासाहस्रलोकधातौ वृक्षास्ते सर्वे येन बोधिमण्डलेनाभिनताया
अभूवन् । ये ऽपि च तदहोजातबालदारिकास्ते ऽपि बोधिमण्ड-
शीर्षका स्तपन्ति स्म । ये ऽपि चेह विसाहस्रमहासाहस्रलोकधातौ
सुमेरुप्रमुखाः पर्वतास्ते ऽपि सर्वे येन बोधिमण्डलेन प्रणता अभूवन् । १५
नदीं च निरञ्जनामुपादाय यावद्बोधिमण्डो ऽस्त्रिन्नरे कामा-
वधैर्देवपुत्रैः क्षीणविलारिकप्रमाणो मार्गो ऽभिचूहितो भूतः । तस्य
च मार्गस्य वामदक्षिणयोः पार्श्वयोः सप्तरत्नमयी वेदिका ऽभि-
निर्मिता भूतः । सप्ततालानुसैस्त्वेन उपरिष्ठाद्रत्नबालसंज्ञता दिव्य-
ह्रस्वध्वजपटाकासमलेकता । १८
इत्युत्तरे सप्तरत्नमयाशाला अभिनिर्मिता २०
अभूवन् । तस्या वेदिकाया अभुजताः सर्वस्याच्च तालाद्रत्नसूचा
द्वितीये तालमवसक्तमभूत् । तयोश्च तालयोर्मध्ये पुष्करिणी मापि-

ताभूत् । गन्धोदकपरिपुर्णा सुवर्णवातिकासेस्तुता तत्पत्रपत्रकुमुदपुण्ड-
रीकसेहता रत्नवेदिकापरिवृता विदूर्यमणिरत्नसोपानप्रसृताः । आ-
दिवलाकाहंसचक्रवाकमयूरोपकृजिताः ॥ तं च मार्गमशीत्वप्सरःसह-
स्राणि गन्धोदकेन सिञ्चन्ति स्म । अशीत्वप्सरःसहस्राणि मुक्तकुसुमैरभ्य-
षञ्चिरन्ति स्म । दिव्यैर्मन्धवद्भिः ॥ सर्वेद्यं च तानवृषस्य पुरतो रत्न-
बोमकः संस्थितो भूत् । सर्वस्मिंश्च रत्नबोमके अशीत्वप्सरःसहस्राणि
चन्दनागुरुचूर्णकपुटापरिगृहीतानि कारानुसारिधूपघटिकापरिगृही-
तानि स्थितान्यभूवन् । सर्वस्मिंश्च रत्नबोमके पद्मपद्माप्सरःसहस्राणि
दिव्यसंगीतिसंप्रवादिनेन स्थितान्यभूवन् ॥

- १० इति हि भिचवो बोधिसत्त्वः प्रकम्प्यमानिः विचै रस्मिन्कोटी-
नियुतशतसहस्राणि निचारयन्सूर्यशतसहस्रैः प्रवाचमानिः । महता
पुण्याद्येन प्रवर्षतां । अम्बरशतसहस्रैर्भोग्यमानिः । दुन्दुभिशतसहस्रैः परा-
ङ्मुखमानैर्गर्जद्भिः प्रगर्जद्भिः । हयगजवृषभैः प्रदक्षिणोर्कुर्वद्भिः । शुक्-
सारिकाश्वोक्लिक्लविद्धुर्जीर्वाश्वकहंसकोजमयूरचक्रवाकशतसहस्रैरुप-
५५ नास्यमानिः । मद्भुजशतसहस्रैरनेनैवैकपिण मार्गयुहेन बोधिसत्त्वो बो-
धिमण्डं गच्छति स्म ॥ यो च रात्रिं बोधिसत्त्वो बोधिमभिसंषोढु-
कामो भूत् तामिव रात्रिं वज्रवर्ती नाम विमोहसमहासाहस्राधि-
पतिर्ब्रह्मा महापतिर्ब्रह्मपथेदनामन्धैवमाह । यत्पञ्च माषा जानी-
याः । एष स बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महासेनाहसेनदो महाप्रति-
२० ज्ञानुत्सृष्टो हृदसेनाहसेनदो परिस्त्रिप्तमानसः सर्वबोधिसत्त्वचर्यामु-
निर्वातः सर्वपारमितासु पारंगतः सर्वबोधिसत्त्वभूमिषु वशिताप्राप्तः
सर्वबोधिसत्ताग्रयमुविशुद्धः सर्वसत्त्वैर्द्विष्यन्नुगतः सर्वतथागतगुह्य-

स्त्रानिषु सुप्रविष्टः सर्वमारकर्मपथसमतिक्रान्तः सर्वकुशलमूलैष्वपरप्राप्तयः
 सर्वतन्त्रागतिरधिष्ठितः सर्वसत्त्वेषु प्रमोक्षमार्गैर्दशचिता महासार्धवाहः ।
 सर्वमारमण्डलविध्वंसनकरः । त्रिसाहस्रमहासाहसैकशूरः सर्वधर्मै-
 ष्वक्षयमुदासीतः । महावैद्यराजो विमुक्तिपट्टावली महाधर्मराजः ।
 महाप्रज्ञाप्रभोत्सर्जनकरः । महाकेतुराजः । चण्डलोकधर्मानुपलिप्तः । ५
 महापद्मभूतः । सर्वधर्मधारणसंग्रमुषितः । महासागरभूतः । अनुनय-
 प्रतिघापगतः । अचलोऽप्रकम्पी महासुमेरुभूतः । सुनिर्मलः सुपरिशुद्धः
 स्ववदपितविमलवृद्धिर्महामणिरत्नभूतः । सर्वधर्मवशवर्ती सर्वकर्मण-
 चित्तो महाबलभूतो बोधिसत्त्वो बोधिमण्डपमुपसंक्रमति मारसैव-
 प्रधर्पणार्थमनुत्तरां सख्यं बोधिमभिसंवेष्टुकामः । दशवन्धवारिणा- १०
 ष्टादशवैष्णवबुद्धधर्मपरिपूरणार्थं महाधर्मचक्रप्रवर्तनार्थं महासिंह-
 नादनादनार्थं सर्वसत्त्वान्धर्मदानेन संतर्पणार्थं सर्वसत्त्वानां धर्म-
 चक्षुर्विशोधनार्थं सर्वपरप्रवादीनां सहधर्मेण निग्रहार्थं पूर्वप्रतिज्ञा-
 परिपूरिसंदर्शनार्थं सर्वधर्मैश्वर्यवशिताप्राप्त्यर्थं । तत्र युष्माभिर्मार्गा
 सर्वैरेव बोधिसत्त्वस्य पूजोपस्थानकमंण्यसुकिर्मवितथं ॥ १५

अथ खलु वशवर्ती महाब्रह्मा तस्यां वेलायामिमां गाथां भाषत ।

यस्या तेजतु पुण्यतश्च शिरिये ब्राह्मः पथो ज्ञायते

मिची वा कक्षणा उपेक्षमुदिता ध्यानान्यभिज्ञाक्षणा ।

सोऽयं कल्पसहस्रवीर्णचरितो बोधिदुर्म प्रस्रितः

पूजां साधु करोष तस्मै मुनिनो आश्रिते साधना ॥ २०

यं गत्वा शरणं न दुर्गतिभयं प्राप्नोति नैवाचरे

देवेष्टिष्ठमुखं च प्राप्य विपुलं ब्रह्मानन्दं गच्छति ।

षड्वर्षाणि चरित्व दुष्करचरि यात्रिषु बोधिद्रुमे
साधू सर्वे उदयैर्दृष्टमनसः पूजास्य कुर्वामहे ॥

राजासौ त्रिमहसि ईश्वरवरो धर्मेश्वरः पार्श्विणः
शकाव्रह्मपुरे च चन्द्रसुरिये नास्त्यस्य कश्चित्समः ।

५ यस्या जायत त्रिचकोटिनयुता सेकन्मिता षड्विधा
सिषो ऽयं प्रवर्तते महाद्रुमवरं भारस्य जितुं चमूना ॥

मूर्धं यस्य न शक्यमीचितुमिह ब्रह्मालये ऽपि स्थितिः
कायो यस्य वरायलक्षणधरो द्वाविंशतानलङ्कतः ।

१० वाग्यस्त्रिह मनोज्ञवस्तुमधुरा ब्रह्मसूत्रा सुसूत्रा
चित्तं यस्य प्रज्ञानं दोषरहितं गच्छाम तत्पूजने ॥

येषां वा मति ब्रह्मशक्त्यभवेन निर्व्यं सुखं वेपितु
अथवा सर्वकलेशवन्धनक्षतां जितुं हि तां जालिनीं ।

अश्रुत्वा परतः स्मृश्रेयसमृतं प्रत्येकबोधिं शिवा
बुद्धत्वं यदि वेप्सितं त्रिभुवने पूजित्वसौ नायकं ॥

१५ त्वक्ता येन ससागरा वसुमती रत्नान्वनन्तान्वयो
प्रासादाश्च गवाक्षहर्म्यकलिका युग्मानि यानानि च ।

भूम्यालङ्कत पुष्पदाम रुचिरा उद्यानकूपासराः
हस्ता पादशिरोत्तमाङ्गनयना सो बोधिमण्डोद्युतः ॥

इति हि भिषवस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रिको महाब्रह्मा एतं वि-
२० साहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं तत्पुण्यं सममध्यतिष्ठत् । पार्श्वितलजा-
नमपगतसर्करकठजमुत्सदमणिमुक्तिवैदूर्यशङ्खशिलाप्रवाहरजतजातरूप्यं
नीलमृदुकुण्डलजातप्रदक्षिणनन्दावर्तकापिजिन्दिक्कमुषसंस्पर्शं च तृणि-

रिमे चिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं संज्ञादितमध्यतिष्ठत् ॥ सर्वे च
तदा महासमुद्रा धरणीतलसंस्थिता अभूवन् । न च जलचलानां
सत्त्वानां काचिद्विहिताभूत् । इमे चैव लोकधातुमलंकृतं दृष्ट्वा च
दशसु दिक्षु शक्रप्रह्वलोकपालैर्बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे बुद्धचैवशत-
सहस्राणि समलंकृतान्भूवन् । बोधिसत्त्वश्च दिव्यमानुष्यकातिक्रान्तैः ५
पूजाबूहिर्दशसु दिक्ष्वप्रमेयानि बुद्धचैवाणि प्रतिमण्डितान्भूवन् ।
बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे । सर्वाणि च तानि बुद्धचैवाण्येकमिव
बुद्धचैवं संदृच्छन्ते स्म । नानाबूहालंकारालंकृतानि च । न च सुयो
लोकान्तरिका न च कालपर्वता न च चक्रवाडमहाचक्रवाडाः प्र-
चक्ष्यन्ते स्म । सर्वाणि च तानि बुद्धचैवाणि बोधिसत्त्वस्याभया १०
स्तुतानि संदृच्छन्ते स्म ॥ षोडश च बोधिमण्डपरिपालका देवपुत्राः ।
तद्यथा । उत्पलनी च नाम देवपुत्रसूतपलनी च नाम प्रजापतिश्च
शूरवत्सश्च केयूरवत्सश्च सुप्रतिष्ठितश्च महिधरश्च अवभासकरश्च वि-
मलश्च धर्मेन्द्रश्च धर्मेक्षितुश्च सिद्धपात्रश्च अप्रतिहतनेत्रश्च महाबूहश्च
शीलविशुद्धनेत्रश्च पद्मप्रभश्च । इतीमे षोडश बोधिमण्डप्रतिपालका १५
देवपुत्राः सर्वे ऽवैवल्लभान्तिप्रतिलब्धान्ते बोधिसत्त्वस्य पूजार्थं बोधि-
मण्डं मण्डयन्ति स्म । समन्तादशीतियोजनानि सप्तमी रत्नवेदि-
काभिः परिवृतं सप्तभिस्तालपङ्क्तिभिः सप्तमी रत्नकिङ्किणीजालैः
सप्तमी रत्नसूचिः परिवृतं सप्तरत्नप्रखुरैश्च जाम्बूनदसुवर्णपटैः सुवर्ण-
सूचिजाम्बूनदसुवर्णपटैश्चावकीर्णं सारवरगन्धनिर्घुषितं रत्नजालसंक्रम्य २०
ये च दशसु दिक्षु नानालोकधातुषु विविधा वृक्षाः सन्धभिजाता
अभिपूजिता दिव्यमानुष्यकास्ते ऽपि सर्वे तत्र बोधिमण्डे संदृच्छन्ते

क । याश्च दशसु दिषु नानाप्रकारा जलजस्तलभाः पुष्पजातयसा
अपि सर्वास्तव बोधिमण्डे संदृश्यन्ते स्म । ये ऽपि च दशसु दिषु
नानालोकधातुषु बोधिसत्त्वा बोधिमण्डालं कुर्वन्त्यप्रमाणपुष्पाञ्जल-
संभारव्यूहेषु ऽपि तत्र बोधिमण्डे संदृश्यन्ते स्म ॥

५ इति हि भिक्षवो बोधिमण्डपरिपालकैर्देवपुत्रैस्तादृशा ब्रूहा
बोधिमण्डं अभिनिर्मिता अभूवन् । यान्दृष्ट्वा दिवनागयक्षगन्धर्वसुराः
स्वभवनानि रमणानमंजामुत्पादयामासुः । तांश्च ब्रूहान्दृष्ट्वात्थं
चित्रोत्कारमुत्पादयामासुः । एवमुदानं बोदानयामासुः । साध्यहो
ऽचिन्तः पुष्पाविषाकनिषण्ण इति ॥ ॥ चत्वारश्च बोधिवृक्षदेवताः ।

१० तथा । वेणुश्च वल्गुश्च सुमनश्च क्षोजापतिश्च । एते चत्वारो
बोधिवृक्षदेवता बोधिसत्त्वस्य पूजार्थं बोधिवृक्षं मापयन्ति स्म ।
मूलसंपन्नं स्कन्धसंपन्नं शाखापत्रपुष्पफलसंपन्नं आरोग्यपरिणाहसंपन्नं
प्राप्तादिकं दर्शनीयं विस्तीर्णमशीतिशालानुसंस्तेन तदनुरूपेण
परिणाहिन चित्रं दर्शनीयं मनोरमे सप्रभी रत्नवैदिकामिः परिवृत
१५ सप्रभी रत्नतालपङ्क्तिभिः सप्रभी रत्नकिङ्किणीजालैः सप्रभी रत्नसूचैः
समन्तादनुपरिवृत्तरनुपरिचित्रैः पारिजातककोविदारप्रकाशमनुप्रचक्षु-
र्दर्शनं ॥ स च पृथिवीपदेशस्त्रिसाहस्रमहासाहसलोकधातुवर्षेणाभि-
वृढः सारो भेषजवस्त्रमयः संस्मितो ऽमृतः । यत्र बोधिसत्त्वो निषण्णो
ऽभूद्बोधिमभिसंयोजकामः ॥

२० इति हि भिक्षवो बोधिसत्त्वेन बोधिमण्डमुपसंस्कृता तथा-
रूपा जायात्प्रभा मुक्ताभूषण्यया प्रभया सर्वे ऽपायाः शान्ता अभूवन् ।
सर्वाण्यपणानि पिबितान्भूवन् । सर्वदुर्गतिवेदनाद्योपशोषिता अभू-

वन । ये च सत्त्वा विकलेन्द्रिया अभूवन् ते सर्वे परिपूर्णैन्द्रियता-
मनुप्राप्नुवन् । आधिताश्च आधिभ्यो व्यमुच्यन्त । भवार्दिताश्चाद्या-
सप्राप्ता अभूवन् । बन्धनवद्वाश्च बन्धनेभ्यो व्यमुच्यन्त । दरिद्राश्च
सत्त्वा भोगवन्तो अभूवन् । क्रेशसेतप्राश्च निष्परिदाहा अभूवन् ।
बुभुक्षिताश्च सत्त्वाः पूर्णोदरा अभूवन् । पिपासिताश्च तृषापमता ५
अभूवन् । गुर्विण्णश्च सुखेन प्रमूषन्ते स्म । जीर्णदुर्बलाश्च बलसंपन्ना
अभूवन् । न च कश्चित्सत्त्वस्य तस्मिन्समये रामो बाधते द्वेषो वा
मोहो वा क्रोधो वा भोभो वा खलो वा कापादो वा ईर्ष्या वा
मात्सर्यो वा । न कश्चित्सत्त्वस्तस्मिन्समये सिध्यते स्म । न च्यवते स्म ।
नोपपद्यते स्म । सर्वसत्त्वाश्च तस्मिन्समये मैत्रचित्ता हितचित्ताः १०
परस्परं मातापितृसंज्ञिनो अभूवन् ॥

तत्रेदमुच्यते ।

यावन्नावीक्षिपर्यन्तं नरका घोरदर्शनाः ।

दुःखं प्रशान्तं सत्त्वानां सुखं विन्दन्ति वेदनाः ।

तिर्यग्योनिषु यावन्तः सत्त्वा जन्वोन्वघातकाः ।

१५

मैत्रचित्ता हिते जाताः स्पृष्टा भाभिर्महामुनेः ।

प्रेतलोकेषु यावन्तः प्रेताः चुत्तर्षपीडिताः ।

प्राप्नुवन्धनपानाग्नि बोधिसत्त्वस्य तेजसा ॥

अशक्ताः पिष्टिताः सर्वे दुर्गतिद्योपशोषिताः ।

मुञ्चिताः सर्वसत्त्वाश्च दिव्यमौल्यसमर्पिताः ॥

२०

चचुश्रोतविहीनाश्च ये चान्ये विकलेन्द्रियाः ।

सर्वेन्द्रियैः सुसंपूर्णा जाताः सर्वोद्गुणोभवाः ॥

रान्द्रिषादिभिः क्लेशैः सत्त्वा बाध्यन्त ये सदा ।

शान्तैश्शान्तदा सर्वे ज्ञाताः सुखसमर्पिताः ॥

उन्मत्ताः क्लृप्तिमन्तश्च दरिद्रा धनिनस्तथा ।

आधिता रोगनिर्मुक्ता मुक्ता बन्धनबद्धकाः ॥

५ न खल्वं न च मात्सर्यं व्यापादो न च विग्रहः ।

अन्योन्यं संप्रकुर्वन्ति भिन्नचित्ता स्थितास्तदा ॥

मातुः पितुश्चैकपुत्रे यथा प्रेम प्रवर्तते ।

तथान्योन्येन सत्त्वानां पुत्रप्रेम तदाभवत् ॥

बोधिसत्त्वप्रभावानैः स्फुटाः चेवा ह्यचिन्तियाः ।

१० गङ्गाबालिकसंस्त्राताः समन्तदि दिशो दृश ॥

न भूयश्चक्रवाढाश्च दृश्यन्ते कालपर्वताः ।

सर्वे ते विपुला चेवाः दृश्यन्तीकं यथा तथा ॥

पाणितलप्रकाशाश्च दृश्यन्ते सर्वरजिकाः ।

बोधिसत्त्वस्य पुजार्थं सर्वचेवा खल्लताः ॥

१५ देवाश्च योद्धाश्च तथा बोधिमण्डोपचारकाः ।

खल्वचक्रबोधिमण्डं अशीतिर्योजनावृत्तं ॥

चे च केचिन्महायूहाः चेचकोटीध्वजस्तकाः ।

ते सर्वे तत्र दृश्यन्ते बोधिसत्त्वस्य तेजसा ॥

देवा नागस्तथा यथाः कित्तराश्च महोरगाः ।

२० स्वानि स्वानि विमानानि रत्नशानानीव मैर्निर ॥

तान्मूर्खान्मैर्निरिच्छेह विस्मिताः सुरमानुषाः ।

साधुः पुण्यस्य निखन्दः संपण्यस्यैवमीदृशी ॥

करोति नैव बोधोगं कायवाङ्मनसा तथा ।
 सर्वार्थाद्यास्य सिद्धान्तिं च अभिप्रिया मनोरथाः ॥
 अभिप्राया यथान्वेषा पूरिताश्चरता पुरा ।
 विपाका कर्मणस्तस्य संप्रकृतिर्यमीदृशी ॥
 जलं जलतो बोधिमण्डस्तुर्भिर्वीधिदेवतिः ।
 पारिजातो दिवि यथा तस्मादपि विशिष्यते ॥
 गुणाः शक्ता न ते वाचा सर्वे संपरिकीर्तितुं ।
 ये ब्रूहा बोधिमण्डस्य देवतैरभिमस्कृताः ॥

५

इति हि भिन्नवस्तुया बोधिसत्त्वस्य कायप्रभुत्वाया प्रभया
 कालिकस्य नागराजस्य भवनमवभासितमभूत् । विशुद्धया विमलया १०
 कायचित्तप्रज्ञादौ द्विलज्जनन्या सर्वज्ञेशापर्यव्या सर्वसत्त्वसुखप्रीतिप्र-
 सादप्रामोद्यजनन्या । दृष्टा च पुनः कालिको नागराजस्तस्मां वेलायां
 स्वस्य परिवारस्य पुरतः स्निग्धमा गाथा अभ्यायत् ।

ककुब्धे यथा आभ दृष्ट रश्मिरा दृष्टा च कनकाद्भ्ये

यदुत्काशपि धर्मराजमनघे दृष्टा प्रभा निर्मला ।

१५

निःसंशयं वरलक्षणो हितकरो उत्पन्नं ज्ञानप्रभो

येनेदं भवन्ति विरोचति हि मे स्वर्णप्रभालेखतं ॥

नास्ति चन्द्ररविप्रभा सुविपुला सदृज्जतिं वैरमणि

भो चापेर्न मणेर्न विशुद्धमला नो च प्रभा ज्योतिषां ।

नो वा शक्राभा न ब्रह्मण प्रभा नो च प्रभा आसुरी

२०

एकान्तं तमसाकुलं मम गृहं प्राग्दुष्कृतिः कर्मभिः ॥

अशेदं भवनं विराजति शुभे मध्ये रविदीप्तिवत्
चित्तं प्रीतिजन्येति कायु सुखितो भावाद्भुता शीतला ।
तप्ता वालिक या शरीरि निपती वाता स मे शीतला
मुक्तं वङ्गकन्यकोटिचरितो बोधिद्रुमे गच्छति ॥

५ शीघ्रे गृह्यत नागपुष्प रुचिरा वस्त्रा सुगन्धा शुभा
मुक्ताहारपिनदताञ्च कलयाञ्जलीनि धूपोत्तमा ।
संगीतिं प्रकुर्वन् वाद्यविविधा भेरीमुदङ्गः शुभे
हन्ता गच्छेत् पुजना हितकरं पूजार्हं सर्वे जने ॥

१० सोऽभुत्वाय च नागकन्यसहितसुरो दिशः प्रैषति
अद्राक्षीदथ भेरुपर्वतनिभे स्थानकृतं तेजसा ।
देविदानवकोटिभिः परितुतं ब्रह्मैन्द्रयक्षैश्च
पूजां तस्य करोन्ति हृष्टमनसो दर्शेन्ति मार्गो ह्ययं ॥

सैवष्टः स हि नागराद्भुमुदितश्चाभ्यर्च्य लोकोत्तमं
बद्धित्वा चरणी च गौरवकृतलस्यो मुनेरयतः ।

१५ नामाकन्य उदय हृष्टमनसः कुर्वन्ति पूजां मुनेः
पुष्पं गन्धविलेपना च क्षिपिषुस्तूर्याणि निर्वादयन् ॥

कृत्वा चाञ्जलि नागराद्भुमुदितस्तुष्टाव तस्मिन्गुणैः
साधुदर्शितुं पूर्णचन्द्रवदने लोकोत्तमे नायके ।
यद्य मे वृष्ट निमित्तं पूर्वच्छपिणां पञ्चामि तानिव ते
२० अथ त्वं धिनिहृत्य मारुतवनानिष्टं पदं सप्रस्थसे ॥

यस्यार्थे दमदानसेयम पुरे सर्वा ति ज्ञानी अभूत्
यस्यार्थे दमशीलमेवकहना चान्तिव्रतं भावितं ।

यस्मात्तु दमवीर्यं ध्याननिरतः प्रज्ञाप्रदीपः कृतः

सिधा ते परिपूर्णं सर्वप्रणिधी अथा विनो भेषसे ॥

यद्वद्वच सपचपुष्प सफलता बोधिद्रुमे संनताः

यद्वत्कुम्भसहस्रं पूर्णसलिला कुर्वन्ति प्रादक्षिणे ।

यद्वत्तापसरगणाश्च संप्रमुदिता स्निग्धं कृतं कुर्वन्ते

५

हंसाः कोष्ठमगता यथा च गमणे गच्छन्ति लीडान्वितं

कुर्वन्ते सुमनाः प्रदक्षिणमृषि भावि त्वमवाह्वान् ॥

यद्य वा काष्ठनवर्णं आभरुचिरा चचाशता गच्छते

शान्ताश्चापि यथा अपाचनिखिला दूःखैर्विसृक्ता प्रजाः ।

यद्वद्वृष्टिं चन्द्रसूर्यभवना वायुर्मृदुर्वायते

१०

अथा भेषसि सार्धंवाहू विभवे वातीजरामोचको ॥

यद्वत्कामरती विहाय च सुरास्त्वत्पूजने श्वागताः

ब्रह्मा ब्रह्मपुरोहिताश्च अमरा उत्सृज्य ध्यानं सुखं ।

ये केचिन्निभवे तथैव च पुरे सर्वे इहाभ्यागताः

अथा भेषसि विषराजु विभवे वातीजरामोचको ॥

१५

मार्गश्चापि यथा विशोध्यतु सूर्येणाव त्वं गच्छसे

एतेनागतु ककुब्धं भगवान् कनकाङ्कयः काश्यपः ।

यद्य वा पद्मं विशुद्धनिर्मलशुभा भित्वा महीमुद्रताः

यस्मिन् निक्षिपसे कमानतिबला भावि त्वमवाह्वान् ॥

भाराः कोटिसहस्रनेकनयुता गङ्गा यथा बालिकाः

२०

ते तुभ्यं न समर्थं बोधिबिटपाद्याजितुं कम्पेतु वा ।

यथा नैकविधाः सहस्रनयुता मञ्जा यथा वालिकाः

यष्टास्ते चरता हिताय जगतस्तेनेह विश्वावसे ॥

नचवा मञ्जरी सतारकरवी भूमी पतेदम्बरात्

स्वस्थानाच्च चलेकहागिरिवरः शुषेदधो सागरः ।

५ चतुरो धातव कश्चि विश्वपुरुषो दर्शेय एकैकसः

नैव त्वं द्रुमराजमूलपगतो जप्राप्य बोध्युत्विहेत् ॥

लाभा मङ्गल मुक्तव्य वृद्धि विपुला दृष्टो ऽसि यत्सारथे

पूश्वा चैव कृता गुणाश्च कषिता बोधाय चोत्साहितः ।

सर्वा नागवधू ऋहं च समुता मुञ्चेमितो योनितः

१० त्वं यामी यथ मत्तवारण्यगते मञ्जेम एवं वयं ॥ इति ॥

इति हि भिक्षवः कालिकस्य नागराजस्यायमहिषी सुवर्णप्रभासा

नाम सा सेवकलाभिर्नागकन्याभिः परिवृता पुरस्कृता नानारत्न-

कचपरिगृहीताभिः नानाद्रव्यपरिगृहीताभिः नानामुक्ताहारपरि-

गृहीताभिः नानामणिरत्नपरिगृहीताभिः दिक्क्षमानुष्यकमाज्यविले-

१५ पनगुष्ठपरिगृहीताभिः नानागन्धघटिकापरिगृहीताभिः नानातुर्य-

सेगीतिसंग्रवादितैर्नानारत्नपुष्पवर्षैर्वीथिसत्त्वं गच्छन्तामभवत्किरन्ति स्म ।

जामिच्च नाथाभिस्तुष्टुवुः ।

अभान्ता अवस्ता अमीरू अङ्कसी

अलीना अदीना प्रहृष्टा दुधर्षा ।

२० अरक्ता कदुष्टा अमूढा अनुब्धा

विरक्ता विमुक्ता नमस्ते महर्षे ॥

भिषङ्गा विशङ्गा विनेया विनेयी

सुवेद्या जगत्या दुर्लेभ्यः प्रमोदी ।

अलेना अवाणा अहीना विदित्वा

मवालेनु चाणो विनोकिस्मि जातः ॥

प्रसन्ना प्रहृष्टा यथा देवसेषाः

५

प्रवर्षी नभस्या महत्पुष्पवर्षे ।

महाचैलक्षेपं करोन्ती यथेमे

जिनो मेधसे द्या कुरुष्व प्रहर्षे ॥

उपेहि द्रुमेन्द्रं निषीदा अङ्गुली

जिना मारसेना धुन क्लेशजालं ।

१०

विवुध्प्र प्रशान्ता वरामयबोधि

यथा पीर्वकैसीर्विवुडा जिनेन्द्रः ॥

त्वया यस्य अर्थे बहकल्पकोट्यः

छता दुष्कराणी अमन्त्रोचनार्थे ।

प्रपूर्णांति आसा अर्थे प्राप्तु काली

१५

उपेहि द्रुमेन्द्रं स्पृशस्वायबोधि ॥ इति ॥

अथ खलु भिषवो बोधिसत्त्वस्त्रैतदभवत् । कुत्र निषण्णैः
पूर्वकैसाधमर्तरनुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धा इति ॥ ततो स्त्रैत-
दभूत् । तृणसंस्मरनिषण्णिरिति ॥

अथ खल्वन्तरीचगतानि शुद्धावासकायिकदिवशतसहस्राणि २०
बोधिसत्त्वस्य चेतोभिरेव चेतःपरिवितर्कमाज्ञायैवंचाचो भाषन्ते स्म ।

एवमेतत्सत्पुरुषैवमेतत् तृणसंस्तरं सत्पुरुषं विषयं तैः पूर्वैस्त्वया-
नतरनुत्तरा सम्यक्तबोधिरभिसंबुद्धा इति ॥

अद्राघीत्यन्वपि भिन्नवो बोधिसत्त्वो मार्गस्य दक्षिणे पार्श्वे
स्वस्तिकं यावसिकं । तृणानि लूनाति स्म । नीलानि मृदुकानि
५ मुकुमाराणि रमणीयानि कुण्डलजातानि प्रदक्षिणावर्तानि मयूर-
योषसेनिमानि काचिलिन्दिकमुखसंस्पर्शानि सुगन्धीनि वशंवन्ति
मनोरमाणि । दृष्ट्वा च पुनर्बोधिसत्त्वो मार्गादपक्रम्य येन स्वस्तिको
यावसिकस्तोनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य स्वस्तिकं यावसिकं मधुरया वाचा
समाजपति स्म । यामौ वागाच्चापनी विन्नापनी विस्मष्टा अनेक-
१० लोकेकवर्णसुखा वल्लुः अवणीया स्निग्धा स्मरणीया चोदनी
तोषणी प्रेमणी अकर्कसा अमृदा अपरुषा अचपला द्रवणा मधुरा
कर्णसुखा कायचिन्तोद्दिग्धकरणी रागदोषमोहकलिकनुषविनोदनी
कलविद्धरुतस्वरा कुणालवीर्यजीवकाभिनदितघोषा दुन्दुभिसंगीति-
स्तरवितनिर्घोषवती अनपहता मत्वा अच्चा भृता ब्रह्मस्वरुतरवि-
१५ तनिर्घोषा समुद्रस्वरवेगनिभा शैलसंघट्टनवती देवेन्द्रासुरेन्द्राभिहृता
गन्धीरा दुरवगाहा नमुचिवलावलकरणी परप्रवादमथनी सिंहस्वर-
वेना हृद्भ्रमजगर्जितघोषा जगनिर्नादनी मेघस्तनिताभिगर्जितस्वरा ।
दशदिक्त्वंबुद्धचित्स्फरणी विनेयसत्त्वसंचोदनी अद्रुता अनुपहता
अविनमिता सहिता युक्ता कालवादिनी समयानतिक्रमणी धर्म-
२० शतसहस्रमुयथिता सौम्या असक्ता अधिष्ठितप्रतिभाना एकहतांसर्व-
रुतरचनी सर्वाभिप्रायच्चापनी सर्वसुखसंजननी मौचपद्यसंदर्शिका
मार्गसंभारवादिनी पर्यदनतिक्रमणी सर्वपर्यत्सेतोषणी सर्वबुद्धभा-

पितानुकूला । ईदृशा वाचा बोधिसत्त्वः स्वस्तिकं धावमिकं गाथा-
भिरधभाषत ।

तृणु देहि मि स्वस्तिकं ग्रीध्रे अथ भूमार्तुं तृणैः सुमहानतः ।
सबलं नमुचि निह्नित्वा बोधिमनुत्तरशान्तिं स्पृशे ॥
यस्तु कृते मयि कल्पसहस्रा दानु दमो ऽपि च संयमत्वागो । ५
ग्रीनव्रतं च तपस्य मुचीर्णा तस्त्र मि निष्पदि भेष्यति अथ ॥
शान्तिबलं तथ वीर्यबलं च ध्यानबलं तथ ज्ञानबलं च ।
पुण्यभिक्षविमोक्षबलं च तस्त्र मि निष्पदि भेष्यति अथ ॥
प्रज्ञबलं च उपायबलं च अहिम संगतमैत्रिवलं च ।
प्रतिसंविदपरिसत्त्वबलं च तेथ मि निष्पदि भेष्यति अथ ॥ १०
पुण्यबलं च तवापि अनन्तं यथम दास्यमि अथ तृणानि ।
नह्यपरं तव एतु निमित्तं त्वं पि अनुत्तरं भेष्यसि शास्त्रा ॥ ० ॥

श्रुत्वा स्वस्तिकं वाच नायके मुरुचिरमधुरां

तृष्टी आत्ममनाद्य हर्षितः प्रमुदितमनसः ।

गृहीत्वा तृणमुष्टिं स्पर्शनवतीं मुहुतक्षणमुभां

१५

पुरतः स्थित्वा वाच भाषते प्रमुदितु हृदयः ॥

यदि तावत्तृणकेभि लभ्यते पदवरममृतं

बोधी उत्तमशानादुद्देशा पुरिमञ्जिनपथः ।

तिष्ठतु ताव महानुणोदधि अपरिमितयशा

अहमेव प्रथमे नु बुध्यमी पदवरममृतं ॥ ० ॥

२०

त्रैषा स्वस्तिकं बोधिं लभ्यते तृणवरशयनेः

अक्षरित्वा बज्रकल्पदुष्करी व्रततप विविधा ।

पञ्चापुष्पाउपायउन्नतो यद् भवि मतिमा

तद् पञ्चाज्जिन व्याकरोन्ति मुनयो भविष्यसि विरजः ॥

यदि बोधी इव शक्य स्तनिका परजनि ददितुं

पिण्डीकृत्य ददेय प्राणिनां न भवतु विमतिः ।

५ यद् बोधी मय प्राप्त जानसी विभज्जमि अमृतं

आमत्वा शृणु धर्मयुक्तं त्वं भविष्यसि विरजः ॥ ७ ॥

गृहीत्वा तृणमुष्टि नायकः परमसुमृदुकां

सिंहाहंसगतिश्च प्रस्थितः प्रचलित् धरणी ।

देवानागमनाः कृताञ्जली प्रमुदितमनसः

१० अथा मारचलं निहत्यये सृष्टिष्यति अमृतं ॥

इति हि भिचवो बोधिसत्त्वस्य बोधिवृक्षमुपसंक्रामतो ऽशीति-

बोधिवृक्षसहस्राणि देवपुत्रैश्च बोधिसत्त्वैश्च मण्डितान्यभूवन् । इह

निपद्य बोधिसत्त्वो बोधिं प्राप्स्यत्यभिसंभोत्स्यत इति ॥ सन्ति तत्र

केचिद्बोधिवृक्षाः पुष्पमया योजनशतसहस्रोद्दिष्टाः । केचिद्बोधिवृक्षा-

१५ गन्धमया द्वियोजनशतसहस्रोद्दिष्टाः । केचिद्बोधिवृक्षाश्चन्दनमया-

स्त्रियोजनशतसहस्रोद्दिष्टाः । केचिद्बोधिवृक्षा वस्त्रमयाः पञ्चयोजन-

शतसहस्राण्युच्चैस्त्वेन । केचिद्बोधिवृक्षा रत्नमया दशयोजनशतसह-

स्राण्युच्चैस्त्वेन । केचिद्बोधिवृक्षाः सर्वरत्नमया दशयोजनकोटिनयुत-

शतसहस्राण्युच्चैस्त्वेन । केचिद्बोधिवृक्षा रत्नमयाः कोटिनयुतशतसह-

२० समुद्दिष्टाः । सर्वेषु तेषु बोधिवृक्षमूलेषु चक्षानुष्पाणि सिंहासनानि

प्रक्षत्तान्यभूवन् । नानादिव्यदृष्यसंस्तुतानि । क्वचिद्बोधिवृक्षे पद्मासनं

प्रक्षत्तमभूत् । क्वचिद्व्यासनं । क्वचिन्नानाविधरत्नासनं ॥ बोधिसत्त्वश्च

जडितकूहं नाम सभाधिं समापद्यते स्म । समनन्तरसमापन्नस्य च
 बोधिसत्त्वस्यैव जडितकूहं नाम बोधिसत्त्वसभाधि । अथ तत्पश्चात्सैव
 बोधिसत्त्वः सर्वेषु च तेषु बोधिवृक्षसूत्रेषु सिंहासने सेविष्यः
 संदृश्यते स्म । लक्षणानुव्यञ्जनसमलङ्कितेन कायेन । एकैकश्च बोधि-
 सत्त्वो देवपुत्रैश्चैव संजानीते स्म । ममैव सिंहासने बोधिसत्त्वो नि- ५
 षण्णो नान्वेषामिति ॥ यथा च ते संजानीते स्म । तथास्यैव जडित-
 कूहस्य बोधिसत्त्वसमाधेरनुभावेन सर्वानिरयतिर्यग्योनियमनीयकिकाः
 सर्वे देवमनुष्याश्च सर्वे गत्तुपपन्नाः सर्वसत्त्वा बोधिसत्त्वं पश्यन्ति स्म ।
 बोधिवृक्षसूत्रं सिंहासने निषण्णं ॥

अथ च पुनर्होनाधिसुक्तिकानां सत्त्वानां मतिपरितोषणार्थं १०
 बोधिसत्त्वसूत्रमुद्दिमादाय येन बोधिवृक्षेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य
 बोधिवृक्षं सप्रकृत्यः प्रदक्षिणीकृत्य स्वयमेवाभनन्तराय बहिर्मुखं
 समन्तभद्रं तृणसंगरणं संसीर्य सिंहवच्चूरवद्भजवद्दृढवीर्यवत्सामव-
 त्तागवद्वैश्वर्यवत्क्षयंभूवज्ज्ञानिवदनुत्तरपद्विशेषवदभुजतवज्जोवत्कीर्ति-
 वहानवत्कीलवत्त्वान्निवहीर्यवत्खानवत्प्रज्ञावज्ज्ञानवत्पुण्यवत्तिहतमार- १५
 प्रत्यर्षिकवत्संभारवत्पर्यङ्कुमामुख्यं तस्मिन्सूत्रसंस्मरे न्वधीदत् । प्राङ्मुख
 अङ्गुकायं प्रणिधाय अभिमुखो स्मृतिमुपस्थाप्य ईदृशे च दृढं
 समादानमकरोत् ।

इहासने सुयत्तु मे शरीरं त्वयस्त्रिमासे प्रलयं च यातु ।

अप्राप्य बोधिं वज्रकल्पदुर्लभां निवासनात्कायमत्यजनिष्यते ॥ इति ॥ २०

॥ इति श्रीललितविष्णवे बोधिमण्डगमनपरिवर्तो नाम एको-
 नविंशतितमो अध्यायः ॥

इति हि भिषवो बोधिसत्त्वस्त्र बोधिमण्डनिपणस्तस्मात् पूर्वस्थां दिशि यद्गामावचरा देवाः स्मिता अभूवन् । मा बोधिसत्त्वस्त्र कच्चिदनारायं कार्पीदित्थेवं दक्षिणपश्चिमोत्तरा दिशो देवैः परिवृहीता अभूवन् ॥

५ इति हि भिषवो बोधिसत्त्वो बोधिमण्डनिपणस्तस्मात् विनायां बोधिसत्त्वसंचोदनीं नाम ररिमे प्रामुञ्चत । यथा ररस्यां समन्ताद्दशसु दिक्ष्वप्रमेयामेच्छेयानि धर्मधातुपरमाणाकाशधातुपर्यवसानानि सर्ववृद्धचेवास्त्ववभासितान्यभूवन् ॥

अथ खलु पूर्वस्थां दिशि विमलायां लोकधातौ विमलप्रभासस्त्र
१० तथागतस्त्र वृद्धचेवाज्जलितबुद्धो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तथा प्रम-
या संचोदितः सन् गणनासमतिक्रान्तिं च बोधिसत्त्वैः परिवृतः पुरस्कृतो
येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वत्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य च तस्यां
विनायां बोधिसत्त्वस्त्र पूजाकर्मणे तथारूपमृद्वाभिसंस्कारमभिसमक-
रोद् येनार्द्धाभिसंस्कारिणाभिसंस्कृतेन दशसु दिक्षाकाशधातुपर्यव-
१५ सानानि सर्ववृद्धचेवाणिके मण्डलमाचमादर्शयति स्म । शुद्धस्त्र नील-
वैडूर्यस्त्र । पद्मगन्धपुपन्नानां सर्वसत्त्वानां पुरतो बोधिमण्डे निपणं
बोधिसत्त्वमुपदर्शयति स्म ॥ ते च सत्त्वाः परस्परमेकाङ्गुलिकाभिर्बोधि-
सत्त्वमुपदर्शयन्ति स्म । को ऽयमेवंरूपः सत्त्वो जलितः । को ऽयमेवंरूपः
सत्त्वो विराजत इति ॥ तेषां च सत्त्वानां पुरतो बोधिसत्त्वो बोधि-
२० सत्त्वान्निर्मिमीति स्म ॥ तत्र ते बोधिसत्त्वविग्रहा इमा गाथा अभ्यापन्त ।

यस्या किञ्चन रागदोषकलुषा सावासना उवृता

यस्या कायप्रभा कृता दग्धादिशैः सर्वैः प्रभा निष्प्रभाः ।

यस्या पुष्पासमाधिज्ञाननिचयः कल्योषसंवर्धितः

सोऽयं शाक्यमुनिर्महामुनिवरः सर्वा दिशो भ्राजति ॥ इति ॥

अथ खलु भिचवो दक्षिणस्या दिशि रत्नव्यूहायाः श्लोकधातो ५
रत्नाविषमपानतस्तु पुद्गलेचाद्रत्नकचकूटसंदर्शनो नाम बोधिसत्त्वो
महासत्त्वस्तया प्रभया संचोदितः सन् गणनासमतिक्रान्तिर्बोधिसत्त्वैः
परिवृतः पुरस्कृतो येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रा-
मदुपसंक्रम्य बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे एकरत्नकचैव तं सर्वावलम्ब-
मण्डनमात्रं संज्ञादयति स्म ॥ तत्र शक्रवज्रलोकपालाः परस्परमेत- १०
दवीचन । कस्येदं फलं केनायमेवंरूपो रत्नकचव्यूहः संदृश्यत इति ॥
अथ तस्माद्रत्नकचादियं गाथा निश्चरति स्म ।

येन कचसहस्रकोटिनयुता गन्धान रत्नान च

दत्ता अग्रतिमेषु निचमनसा तिष्ठन्ति के निर्वृते ।

सो एषो वरलक्षणी हितकरो नारायणस्त्वामवान्

१५

बोधिमूलमुपायतो तुणधरस्तस्मै पूजा कृता ॥ इति ॥

अथ खलु पश्चिमाया दिशश्चाम्रवर्णायाः श्लोकधातोः पुष्पा-
वलिवनरात्रिकुमुनिताभिज्ञस्य तथागतस्य पुद्गलेचादिद्रव्याली नाम
बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तया प्रभया संचोदितः सन् गणनासमति-
क्रान्तिर्बोधिसत्त्वैः परिवृतः पुरस्कृतो येन बोधिमण्डो येन च २०
बोधिसत्त्वस्तेनोपजगाम उपेत्य च बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे सर्वावलम्ब-
मण्डनमात्रमेकरत्नजालेन संज्ञादयति स्म ॥ तत्र दशसु दिषु देव-

नागयघनधर्वाः परस्परमेवमाहुः । कस्यायमेव रूपो प्रभाञ्जु इति ॥

अथ तस्माद्ब्रह्मज्ञानादिव माथा निश्चरति स्म ।

रत्नाकरो रतनकितु रतिस्त्रिलोकि

रत्नोत्तमो रतनकीर्ति रतः सुधर्मे ।

५ रत्नानि वीणि न च क्लेश्णति वीर्यप्राप्तः

सो बोधि प्राप्स्यति वरामिव तस्य पूजा ॥ इति ॥

अथ खलुत्तरस्या दिशि सूर्यावतांया लोकधातोश्चन्द्रसूर्य-
विष्णीकरप्रमस्य तथामतस्य बुद्धिवाद्गुह्यराजो नाम बोधिसत्त्वो
महासत्त्वस्तथा प्रमया संचोदितः सन् गणनासमतिक्रान्तेर्बोधिसत्त्वैः
१० परिवृतः पुरस्कृतो येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रा-
मदुपसंक्रम्य बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणि यावन्तो दशसु दिषु सर्व-
लोकधातुषु बुद्धिचतुर्गुणस्युहासान्सर्वोत्तस्त्रिगुणस्युहासाधि सदर्शयति
स्म ॥ तत्र केचिद्बोधिसत्त्वा एवमाहुः । कस्मिन् एवरूपा खूहाः ॥
अथ तेभ्यः सर्वैर्बुद्धेभ्य इयं माथा निश्चरति स्म ॥

१५ कायो येन विशोभितः सुवज्रज्ञः पुण्येन ज्ञानेन च

येना वाच विशोभिता व्रततपिः सत्त्वेन धर्मेण च ।

चित्तं येन विशोभितं हिरिपुती वाक्कर्मैव्या तथा

सो एषो द्रुमराजमूलुपगतः शाक्यधर्मः पूज्यते ॥ इति ॥

अथ खलु पूर्वदक्षिणस्या दिशो गुणाकराया लोकधातोर्गुण-
२० राजप्रभासस्य तथामतस्य बुद्धिवाद्गुणमतिर्नाम बोधिसत्त्वो महा-
सत्त्वस्तथा प्रमया संचोदितः सन् गणनासमतिक्रान्तेर्बोधिसत्त्वैः
परिवृतः पुरस्कृतो येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रा-

मदुपसंक्रम्य बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे सर्वगुणव्यूहं कूटागारं तस्मि-
न्मण्डलमात्रे ऽभिनिर्मिमीति स्म ॥ तस्य ते परिवारा एवमाहुः ।
कल्याणमेवंरूपः कूटागारव्यूहः ॥ ततश्च कूटागारादियं गाथा निश्च-
रति स्म ।

यस्य गुणैः सततं गुणगन्धिका

५

भोन्ति सुरासुरयक्षमहोरगाः ।

सो गुणवान् गुणराजकुलोदितो

बोधिविष्टपे उपविष्टुं गुणोदधिः ॥ इति ॥

अथ खलु दक्षिणपश्चिमाया दिशो रत्नसंभवाया लोकधातो
रत्नयष्टैस्तथागतस्य बुद्धचेवाद्भुतसंभवा नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्व- १०
स्तथा प्रमथा संचोदितः सन् गणनासमतिक्रान्तिर्बोधिसत्त्वैः परिवृतः
पुरस्कृतो येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वस्तिनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य
बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे अप्रमेयासंख्येयान् रत्नबोमकांस्तस्मिन्मण्डल-
मात्रे ऽभिनिर्मिमीति स्म ॥ तेभ्यश्च रत्नबोमकेभ्य इयं गाथा निश्चचार ।

व्याका येन सप्तागरा वसुमती रत्नाव्यधो ऽभिक्रमः

१५

प्रासादाश्च गुणाचहर्मिकवरा युग्मानि यानानि च ।

बोमानेकत पुष्प दाम रुचिरा उद्यानकूपा सभा

हस्तापादशिरोत्तमाङ्गनयनाः सो बोधिमण्डे स्थितः ॥ इति ॥

अथ खलु पश्चिमोत्तरस्या दिशो मेघवत्या लोकधातोर्मेघरा-
जस्य तथागतस्य बुद्धचेवाग्नेयकूटाभिगर्जितस्तरौ नाम बोधिसत्त्वो २०
महासत्त्वस्तथा प्रमथा संचोदितः सन् गणनासमतिक्रान्तिर्बोधिसत्त्वैः
परिवृतः पुरस्कृतो येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वस्तिनोपसंक्रा-

मदुपसंक्रम्य बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे कालानुसार्यगुरुमेघमभिनिर्मा-
योरगसारचन्द्रचूर्णवर्षं तस्मिन्मण्डलमावेऽभिप्रवर्षति स्म ॥ तस्माच्च
कालानुसारिमेघमण्डलमावादये गाथा निश्चरति स्म ।

धर्माभेध स्फुरित् सर्वत्रिभवे विद्याधिमुक्तिप्रभः

५ सद्धर्मं च विरागं वर्षिं कमृतं निर्वाणसंप्रापकं ।

सर्वा रागकिलेशचन्धनजला सो वासना ह्येत्यति

ध्यागर्होविलरन्द्ध्यैः कुमुमितः अजाकरं दास्यते ॥ इति ॥

अथ खलूत्तरपूर्वस्था दिशो हेमजालप्रतिक्रमाया लोकधातो
रत्नक्षेत्राभ्युन्नतावभासस्य तथागतस्य बुद्धचेचाहेमजालालंकृतो नाम
१० बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्वया प्रभया संचोदितः सन् गणनासमति-
कालौबोधिसत्त्वैः परिवृतः पुरस्कृतो येन बोधिमण्डो येन च
बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे सर्वेषु
तेषु कूटान्तरिषु रत्नबोमकेषु द्वाचिंशद्वर्णसमलंकृतान् बोधिसत्त्व-
विग्रहानभिनिर्मिमीते स्म ॥ सर्वे च ते बोधिसत्त्वविग्रहा दिव्य-
१५ मानुष्यकपुष्पदामपरिगृहीता येन बोधिसत्त्वस्तेनाभिनतकायास्तानि
पुष्पदामान् अभिप्रलम्बयन्ति स्म ॥ ते ह्येतां गाथां समापन्त ।

येन बुद्धनयुता स्तवित पूर्वं गौरवेण महता जनित्य अजान् ।

ब्रह्मघोषवचनं मधुरवाणिं बोधिमण्डोपगतं शिरसि वन्दे ॥

अथ खल्वधस्ताद्विज्ञः समलविजोकिताया लोकधातोः सम-
२० लदर्शिनस्तथागतस्य बुद्धचेचाद्रत्नगर्भो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्त्वया
प्रभया संचोदितः सन् गणनासमतिकालौबोधिसत्त्वैः परिवृतः पुर-
स्कृतो येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य

बोधिसत्त्वस्य पूजाकर्मणे तस्मिन्निदुर्धमयमण्डलमात्रे जाम्बूनदमुवर्णप-
द्माव्यभुज्जतान्मुपदर्शयति स्म । तेषां च पद्मानां कर्णिकास्त्रधकायिका
नार्यो वर्णरूपसेपत्राः सर्वालेकारप्रतिमणिहता उपदर्शयति स्म ।
वामदक्षिणे पाणिभिरुपकटकैकयूरमुवर्णमूत्रमुक्ताहारादिविविधाभर-
णपरिमृहीताः पुष्पपङ्कदामानि वामिप्रलम्बयन्त्यो येन बोधिमण्डो ५
येन च बोधिसत्त्वस्तेनोपर्यभिनतकायास्ताप्तेमां गायामभापन ।

यो ओनमिष्ट सदा गुरुणा बुद्धश्रावकप्रत्येकजिनानां ।

निर्माणसुशील सदोज्जु ग्रहो तस्मा ओनमया गुणधरस्य ॥ इति ॥

अथ खलूपरिष्ठादिशो वरगणनाया लोकधातोर्येण्ड्रस्य तथा-
गतस्य बुद्धयेचाद्रमणगण्डो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्यया प्रभया १०
सेचोदितः सन् गणनाममतिक्रान्तेबोधिसत्त्वैः परिवृतः पुरस्कृतो येन
बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वस्तेनोपसंक्रामदुपसेकस्य बोधिसत्त्वस्य
पूजाकर्मणे । गगनतलस्य एव यावन्तो दशसु दिवु सर्वबुद्धेवेष्व-
दृष्टाश्रुतपूर्वाः सन्ति पुष्पधूपगन्धमाज्यविलेपनचूर्णबीवरपस्त्रालंकार-
कवचध्वजपटाकाविजयन्तिरत्नमणिकनकरजतमुक्ताहारहयगजराजपत्तिवा- १५
हनपुष्पवृक्षपत्रपुष्पफलदारकदारिकादिवनामयवगन्धर्वासुरगण्डकिन्नर-
महोरगशक्रतल्लोकपालमानुष्यामानुष्याणां सर्वा गगनतलात्प्रहान्तं
पुष्पवर्धमभिप्रवर्षन्ति स्म । सर्वसत्त्वप्रीतिमुखसेजननं च न च कस्य-
चित्सत्त्वस्य भयं बोत्पीडां वा करोति स्म ॥

तत्रेदमुच्यते ।

२०

पेयालमेष दिशतासु जिनीरसा ये

सेपूजितुं हितकरं अनुप्राप्तबोधि ।

- तेषां विद्युह कमविक्रमसुक्रमाणां
 क्षोपम्यमाच निशुणीय जिनौरसामां ॥
- के चागता नभसि मेघ इव कनकौ
 हारा सहस्रनयुतानि प्रलम्बयन्तः ।
- ५ के चागता मकुटरत्नविलम्बचूडाः
 पीप्प विमान गगणे उपदर्शयन्तः ॥
- के चागता धरणिस्निह इवा नदन्तः
 गुल्वा निमित्तप्रणिधोरवमुद्यमानाः ।
- के चागता यद्य वृषा अभिनन्दमानाः
 १० न च दृष्टपूर्वं रुचिराणि चिपन्ति पुण्या ॥
- के चागता नभसि सार इवा रयनौ
 वर्णसहस्र स्वकि चात्मानि दर्शयन्तः ।
- के चागता अग्निरिवा गगणे सुपूर्णाः
 सुगतात्मजस्य गुणमात्ममुदीरयन्तः ॥
- १५ के चागता रविरिव ग्रभ मुद्यमानाः
 सर्वाणि भारभवनानि करोन्ति विद्धा ।
- के चागता विमलकेतु यशेन्द्रयथः
 संभारपुष्पनिचितास्तहि बोधिमण्डे ॥
- केचित्चिपन्ति गगणात्क्षणिरत्नजाला
 २० चन्द्रा सुचन्द्र तथ बाल विरोधमाना ।
- मान्दारवा सुमन वार्धिकचम्पदामा
 सेवोधिसत्त्व द्रुमराजकिते चिपन्ति ॥

के चागता धरणि कम्पयमान पद्मा
संकम्पिता वसुध प्रीतिकरी जनस्य ।

के चागता यहिय मेह करितलेभिः
उत्सृष्टपुष्पपुष्ट संस्थित खनरीचैः ॥

के चागताशतुरि सागर गृह्य मूर्धा
उत्सृष्ट सिञ्चि वसुधां वरगन्धतौघैः ।

५

के चागता रतनयष्टि गृहीत्य चित्रं
संबोधिमत्त्वमुपदर्शय स्मित दूरे ॥

के चागता भविष्य ब्रह्म प्रशान्तरूपाः
शान्ता प्रशान्तमनस स्थित ध्यानध्यायी ।

१०

रोमैभि तेष स्वह निश्चरते मनोज्ञ
मिचीउपेक्षकरवामुदिताप्रमाणाः ॥

के चागता मरुतशक्त इवा यथैव
दैवैः सहस्रनयुतेष पुराकृतास्तैः ।

उपगम्य बोधिवटु गृह्य छताभ्रज्जीभिः
शक्राभिलपमणिरत्न विपन्ति चित्रा ॥

१५

के चागताशतुदिशा च यथैव पाला
गन्धर्वराचसपरीवृत किन्नरेभिः ।

विश्रुत्स्फुटान्त कुसुमानि प्रवर्षमाणाः
गन्धर्वकिन्नररुतेन मुबन्ति वीर ॥

२०

के चागताः कुसुमितां प्रगृहीत्य वृक्षान्
सफलां सपुष्पवरगन्धप्रमुञ्चमानां ।

अतिषु तेषु स्मित कुड शुद्धकायाः

अवलम्बमान प्रतिमण्डि क्षिपन्ति पुष्पा ॥

के चागताः कुसुमिताः पुडिनी गृहीत्वा

पद्मोत्पलैः कुसुमितैस्तथ पुण्डरीकैः ।

५ द्वाविंशलक्षधराः स्मित पद्मगर्भे

स्तविष्ठ अलिप्रमनसे विदु बोधिसत्त्व ॥

के चागता विपुलकाय तथैव मेरु

स्मितान्तरीच स्वकमात्मनमुत्सृजन्ति ।

उत्सृज्यमात्र भविष्या नवपुष्पदामाः

१० संहरादयन्ति विसहस्रि जिनस्य चैव ॥

के चागता उभयचक्षुषि कल्पदाहं

संदर्शयन्त विभवं तथ संभवं च ।

तेषां शरीरि बद्धधर्मसुखा रणन्ति

तां युत्वा सत्त्वनयुता प्रजहन्ति तृष्णा ॥

१५ के चागता रवितकिन्नरतुल्लक्ष्मीषाः

विम्बोष्ठचारुवदनाः परिपूर्णवक्त्राः ।

कन्या यथैव सुचलेकत चित्रहाराः

प्रियन्ता यां सुरगणा न लभन्ति तृप्ति ॥

के चागता वजिरकाय इवा अभिषाः

२० द्वेष्टा पस्कन्धचरणीः प्रतियाह्यमाणाः ।

के चागता रविरिवा शशिपूर्ववक्त्राः

ज्योत्स्नाकराः प्रभकरा हतकेशदीपाः ॥

के चायता रत्नमण्डित रत्नपाणी

संकादयित्वा वज्रचैवसहस्रकोशः ।

वर्षन्ति रत्नवर पुष्प सुगन्धगन्धा

संतोषणार्थं वज्रसत्त्वहितं सुखार्थं ॥

के चायता महति धारणि रत्नकोशाः

५

रोमेभि मूचनयुतानि प्रभाषमाणाः ।

प्रतिभानवन्त मतिवन्त सुबुद्धिवन्तो

मत्तप्रमत्तजनतां प्रतिबोधयन्तः ॥

के चायता ग्रहिय भेरि यथैव मेह

आकोत्यमानु गगने सुमनोज्ञघोषा ।

१०

यस्मा रवं दशदिशे व्रजि चैवकोश्या

असावबोद्धुममृतं अनुबुद्धिं प्राप्ता ॥ इति ॥

॥ इति श्रीललितविस्तर बोधिमण्डबूहपरिवर्तौ नाम विंश-
तितमोऽध्यायः ॥

१५

इति हि भिष्वो बोधिसत्त्वेषु एवंरूपा बृहा बोधिसत्त्वस्य
पूजाकर्मणि बोधिमण्डे अभिसंस्कृता अभूवन् । स्वयं च बोधिसत्त्वो याव-
न्तो दशसु दिक्ष्वतीतानागतप्रभुत्पन्नानां बुद्धानां भगवतां सर्वबुद्धचैवेषु
बोधिमण्डालेकारबूहास्मान्सर्वोत्तमबोधिमण्डे संदर्शयति स्म ॥

अथ खलु भिष्वो बोधिमण्डनिषण्य बोधिसत्त्वस्यैतदभवत् ।
इह खलु कामधातौ मारः पापीयानधिपतिरीश्वरो वशवर्तो जित- २०

अमप्रतिरूप भवेद्यदहं तेनाविदितोऽनुत्तरा सम्यक्त्वबोधमभिसंबु-
ध्यं । यत्नहं मारस्य पापीयसः संबोदनं कुर्यां । तस्मिन्विजितं
सर्वं कामावचरा देवादयो निगृहीता भविष्यन्ति । ततश्च मारपर्षदः
पूर्वावरोपितकुशलमूला मारकायिका देवपुत्राक्षी मम सिंहविक्रीडित
५ इहाऽनुत्तरायां सम्यक्त्वबोधौ चित्तमुत्पादयिष्यन्ति ॥

अथ खलु भिक्षवो बोधिसत्त्व एवमनुविचिन्त्य तस्यां जला-
यां भूविवरान्तरादूर्णाकोशात् सर्वमारमण्डलविध्वंसनकरीं नामिकां
रश्मिमुद्सृजत । यया रश्म्या सर्वस्मिंस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रि ज्यो-
त्स्नाधातौ सर्वमारभवनान्धवभास्य जिह्वीकृतानि संप्रकम्पितानि चा-
१० भूवन् । सर्वज्ञाय त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुर्मंडतावभासेन स्फुटो
ऽभूत् ॥ तस्माच्च प्रभाचा मारः पापीयानिदमेवंप्रकारं शब्दम-
ब्रवीत् ।

कल्योघचीर्णचरितो ह्यभिगुह्यसत्त्वः

शुद्धोदनस्य तनयः प्रविजह्य राज्ञं ।

१५ सो निर्मतो हितकरो ह्यमृताभिलाषी

बोधद्रुमे ह्युपगतोऽथ कुक्षं प्रयत्नं ॥

सो तीर्थं आत्मन परानपि तारयेद्य

मोक्षयेति स च परां स्वयमेव मुक्तः ।

आद्यासमाप्तं स परानपि चाद्यमेव

२० निर्वापयिष्यति परां परिनिर्वृतश्च ॥

मूर्त्यां करिष्यति अपायत्रयोऽप्यशेषां

पूर्णां करिष्यति पुरां सुरमानुषाणां ।

ध्यानानभिज्ञ परमे अमृतं सुखं च

दास्यत्वसौ हितकरो अमृतं सृशित्वा ॥

शून्यं करिष्यति पुरं तव कृष्णबन्धो

अबलो बलो बलविहीनो अपश्यपक्षो ।

न चास्वमे क्व नु व्रजामि करोमि किं वा

4

यद् धर्मवर्षमभिवर्षि स्वयं स्वयंभूः ॥ इति ॥

इति हि भिषवो मारः पापीयानाभिः संचोदनाभिर्गोवाभिः
संचोदितः सप्त द्वाविंशदाकारं स्वप्नमपश्यत् । कतमद्वाविंशदाकारं ।
तद्वशा । तमसाकुलं च स्वभवनमपश्यत् । रजसाकुलं चाकीर्णसर्कर-
कठन्तं च स्वभवनमपश्यत् । भीतचक्षोद्विषे दिशो दृष्ट्वा प्रपन्नाय- १०
मानं चात्मानमपश्यत् । विभष्टमकुटमपविद्धकुण्डलं चात्मानमपश्यत् ।
शुष्कोष्ठयन्तलाकुलं चात्मानमपश्यत् । सेतुतद्दृष्ट्वा चात्मानमपश्यत् ।
शीर्णपत्रपुष्पफलानि चोद्यानान्यपश्यत् । अपगतजलाः परिशुष्काश्च
पुष्करिणीरपश्यत् । हंसकोटमधूरकलविष्णुकुण्डलाजीवजीवकादींश्च
पचिगणांश्चीर्णपचानपश्यत् । भेरीशृङ्गमृदङ्गपटहतूणकवीणावज्जकी- १५
ताडसन्वादींश्च वाद्यमाष्टांस्त्रिंशत्त्रिविक्रिन्नाभूमौ निपतितानपश्यत् ।
प्रियजनपरिवाराश्च मारमुत्सृज्य दीनमुखा एकान्ते गत्वा प्रध्याय-
न्तमपश्यत् । अयमहिर्षी च मारिणीं शयनघटां धरण्यामुमाभ्यां
पाणिभ्यां शीर्षमभिपीडयन्तीमपश्यत् । ये च ते मारपुत्रा वीर्यवन्त-
माश्च बलवन्तमाश्च तेजवन्तमाश्च प्रज्ञावन्तमाश्च तं बोधिसत्त्वं बोधि- २०
मण्डवरायगतं नमस्कृत्य एवमपश्यत् । चात्मानं याश्च दुहित्रीर्ही तात
हा तातेति कन्दन्धो ऽपश्यत् । मलिनचैत्यगावं चात्मानमपश्यत् ।

जवकीर्णपांशुशिरस्कं च पाण्डुदुर्वर्णमोजोऽपहृतं चात्मानमपश्यत् ।
 सूर्यकूटमारगवाक्षतोरणाञ्च रजसावकीर्णान्पततो ऽपश्यत् । ये चास्य
 ते सेनापतयो यथराजसकुशाण्डमन्वर्वाधिपतयः । तान्सर्वांश्च हस्ता-
 जिह्वारमिं छत्वा रोदन्तः क्रन्दन्तः पलायमानाश्चापश्यत् । ये च
 प ते कामावचरेषु देवेषु देवाधिपतयः । तद्यथा । धृतराष्ट्रविष्-
 ढकविष्णुपार्श्वविश्ववणशङ्खमुथामसंतुषितमुनिर्मितवसवर्तिप्रभृतयः । ता-
 स्र्वाञ्जगुश्रूयमाणान् मारः पापीयान् सर्वोधिमत्ताभिमुखानपश्यत् । ता-
 रणमधि चास्यासिर्विकीर्णो न भवति स्म । विह्वोश्नन्मग्निरिव चात्मा-
 नमपश्यत् । स्वेन च परिवरिणात्मानं परित्यक्तमपश्यत् । मङ्गलपूर्ण-
 १० कुम्भाञ्च पतितान्द्वारि ऽपश्यत् । नारदे च ब्राह्मणममङ्गलशब्दे आ-
 वयन्तमपश्यत् । आनन्दितं च दीवारिकमनानन्दशब्दे आवयन्तम-
 पश्यत् । तमसाकुलं च मग्नतन्त्रमपश्यत् । कामभवननिवासिनीं च
 श्रियं शङ्कन्तीमपश्यत् । स्वमैश्वर्यं चानैश्वर्यमपश्यत् । स्वपदं चापचम-
 पश्यत् । मणिमुक्ताजालानि च तूष्णीभूतानि क्षिप्तमिन्नपतितान्यपश्यत् ।
 १५ सर्वं च मारभवनं प्रचलितमपश्यत् । कुचाञ्ज्जिमनान्निर्घृहाञ्च
 पततो ऽद्राक्षीत् । सर्वं च मारमेनावुहमभिमुखं पात्यमानमपश्यत् ॥
 इति हि भिचव एव ताचिंशदाकारं मारः पापीयान् स्वप्नम-
 पश्यत् । स प्रतिबुद्धः सन् भीतस्त्रस्तः सेविषः सर्वमन्तर्जनं सेनिपात्य
 मन्त्रपाथ्यसेनापतिदीवारिकसेनिपतिताञ्च तान्विदित्वा ऽभिर्गथा-
 २० भिरध्वभाषत् ।

दृष्ट्वा तां स सुपिनां नमुची दुष्वात्तां

आमनायाति मुत ये ऽपि च पारिषदा ।

सेनापतिं नमुचि सिंहहनुज नाथा
सर्वेषु तेषु परिपुच्छति कृष्णबन्धुः ॥

गाथाभि गीतरचिती ऽयं श्रुतो ऽन्तरीचा
काक्षेपु जातु वरजवणचिचिताङ्गः ।

षड्गुणं दुष्करव्रतानि चरित्य घोरा
बोधिद्रुमं ह्युपगतः प्रकृष्य यत्नं ॥

५

सो चेद्विबुध स्वयमेव हि बोधिसत्त्वो
वज्रसत्त्वबोटिनयुतानि विबोधयेत् ।

गूढं करिष्यति स मे भवनं ह्यशेषं
यद् लप्स्यते ह्यमृतं स्पर्शनं शीतिभावं ॥

१०

हन्तः व्रजाम सहिता महता बलेन
घातेम तं शमणं एकं द्रुमेन्द्रमूले ।

उषोजयध्वं चतुरङ्गिणि शीघ्रं सेनां
यदि दृच्छथा मम प्रिये मचिरं करोष ॥

प्रथिक्वुडभि च अहंभि पूर्णं लोको
निर्वाणमाणु न बलं मम दुर्वलं स्यात् ।

१५

सो भूयु एकं जितुं भिष्यति धर्मराजो
गणनातिवृत्तुं जिनवंशु न जातु क्षियेत् ॥

अथ खलु भिषवः सार्धंवाहो नाम मारपुत्रः स मारं पापीयांसं
गाथाभिरध्वभाषत् ।

२०

किं तात भिन्नवदनो ऽसि विवर्णवक्त्रो
इदं समुत्स्रवति विधति ते ऽङ्गमङ्गं ।

किं ते श्रुतं शब्दवद् दृष्टुं भवति त्रीष्ट
 ज्ञात्वा तत्त्वतु विचिन्त्य तदा प्रयोगं ॥

निर्माणं साह्यं शब्दो गुणं महा वत्स
 पापं मि दृष्टुं सुषिर्न परमं सुषीरं ।

५ भाष्यं सर्वमिह पर्यदि शब्दशेष
 संसृष्टिता चित्तितले प्रपतेषु सूक्ष्मे ॥ ० ॥

सार्धंवाह आह ।

रणकानि प्राप्ति यदि नाम जयो न दोषः
 तच्चैव यस्तु निहतो भवति स दोषः ।

१० स्वप्नान्तरं तु यदि ईदृशं ते निमित्ता
 ज्ञेयो तेष्वेव स रणे परिभाषु ज्ञेयः ॥

भारो ज्ञेयीत् ।

शब्दमायवृत्तिपुरुषस्य रणे प्रसिद्धि
 शब्दमन्य धैर्यं मुक्तं यदि नो जयं स्यात् ।

१५ का तस्य शक्ति मम दृष्टि संपारिषणे
 नोत्वातु महा चरणे शिरसा प्रपत्तुं ॥

सार्धंवाह आह ।

विस्तीर्णमिति हि जलं च सुदुर्बलं च
 अस्त्विति शूरा बलवान् रणेजहत् ।

२० शब्दोत्कर्षादि भवेत्तिसहस्र पूर्णा
 एको रवि समति निष्प्रभता करोति ॥

अपि च ।

यस्य मानस मोहस्य मीमांसा च न विद्यते ।

विलोम यदि विद्वांसो नासौ शक्यचिकित्सितुं ॥

इति हि मिचवो मारः पापीयान् सार्धवाहस्य वचनमकृत्वा
महती चतुरङ्गिनीं सेनामुद्योजयति स्म । महावलरुणशौण्डी भी- ५
यणा रोमहर्षणीमदृष्टानुतपूर्वा देवमनुष्यैर्वज्रविधमुखविकारकोटि-
नयुतशतसहस्रविकारप्रकारा भुजगशतसहस्रकरचरणकुटिलपरिवेष्टि-
तशरीरा असिधनुशरशक्तितोमरकुठारपट्टिसमुशुण्डिसुसलदण्डपाश-
गडाचक्रवक्त्रकणयधरा वरवर्मकवचवर्मितशरीरा विपरीतशिरःकर-
चरणनयना ज्वलितशिरोनयनवदना दुःसंस्थितोदरपाणिपादमुच्यते- १०
जोषदना परमविकृतवदनदर्शना विकरालविकृतदंष्ट्रा घनवज्रवि-
पुलप्रलम्बजिह्वा मुण्डिककुलिञ्जसदृशजिह्वा ज्वलनसदृशरुष्णसर्पवि-
षपूर्णरक्तनेत्रा । केचिज्जि तन्नाशीविषान्वमन्ति स्म । केचित्करतलैरा-
शीविषान्परिगृह्य भक्षयन्ति स्म । गच्छा इव सागरादभुत्तिष्ठ
केचिन्नरमांसरुधिरकरचरणशिरोयकृदन्त्रपुरीषादींश्च भक्षयन्ति स्म । १५
केचिज्ज्वलितपिङ्गलरुष्णनीलरक्तकटुकुरालविचित्ररूपाः । केचिद्वि-
कृतकूपप्रज्वलितीत्यादितविकृतकटाचाः । केचित्परिवृत्तज्वलितवि-
कृतनयनाः । केचिज्ज्वलितान्पर्वतान्परिगृह्य समीपमपरेषु पर्वतेषु
अभिरुढा आगच्छन्ति स्म । केचित्समूलान्वृषानुत्पात्य बोधिसत्त्वा-
भिमुखा अभिधावन्ति स्म । केचिदज्जर्णमूर्पकर्णहसिकर्णलम्बकर्णव- २०
राहकर्णाः । केचिदकर्णाः । केचिद्विकोदरिणो दुर्बलकाया अस्मि-
कङ्कालसंघाटमभिनिर्माय भयनामाः कुम्भोदराः करोटपादा उच्छ्र-

प्लवग्मांसस्रधिरक्षिन्नकर्णमासाकरचरणनयनोत्तमाङ्गाः । केचिद्रुधि-
 रपिपासया शिरांसि परस्परं निरुनान्ति स्म । केचिद्विन्नविकृतभे-
 रवक्षस्वराः पुत्पुत्कारपिचुत्कारपुनपुनप्रवेदितानि कुर्वन्ति स्म ।
 केचिदाङ्गः । आहरत हरतामिहनत हनत बन्धत गृह्णत हिन्दत
 ५ भिन्दत मणयतीच्छिपत नाशयतेमं अमणं गौतमे सार्धं द्रुमेणेति
 ब्रुवन्ति स्म । केचिद्वैद्यकशृगालसूकरनर्दभगोहस्त्वक्षीघ्नखरमहिप-
 शशचमरखड्गसरभनानाप्रतिभयरौद्रविकृतवक्त्राः । केचित्सिंहव्याघ्र-
 चवराहवानरक्षीपिविडालझामलोरधसर्पमकुलमत्स्यमकरशिथुमारकूर्म-
 काकगृध्रोलूकगरुडादिसदृशात्मभावाः । केचिद्विष्णुरूपाः । केचि-
 १० देवकीर्षी द्विशीर्षा यावच्छतसहस्रशीर्षाः । केचिदशीर्षाः । केचि-
 देकभुजा यावच्छतसहस्रभुजाः । केचिदभुजाः । केचिदेकपादकाः ।
 केचिद्यावच्छतसहस्रपादाः । केचिदपादकाः । केचित्कर्णमुखनासि-
 काचिनाभिद्योतोभिराशीविषान्निधारयन्ति स्म । केचिदसिधनुशर-
 शक्तिपट्टिसपरशुचक्रतोमरकणयवजमुशुण्डिभिन्दिपालादीनि नाना-
 १५ प्रहरणानि धामयन्तो मुखन्तो बोधिसत्त्वे सेतव्यन्ति स्म । केचि-
 त्तराहुलीच्छित्वा मालामुणाम्छत्वा धारयन्ति स्म । केचिच्छिरोभि-
 रस्त्रिकरकाञ्चीर्षकटाहकाश्च मालामुणामिव छत्वा धारयन्ति स्म ।
 केचिदाशीविषपरिवेष्टितशरीराः । केचिच्छीर्षकटाहकापरिगृह्य
 हस्त्वक्षीघ्नयोगदर्दभमहिषारूढाः । केचिदधःशिरस ऊर्ध्वपादाः । केचि-
 २० त्पुच्छीरोमाणः । केचिद्वोमर्दभवराहनकुलझामलोरधविडालकपिवृक-
 शृगालरोमाण आशीविषान्वमनो ऽयोमुडानि निर्गन्तो धूमकेतु-
 नुसुत्रन्तो जलितताम्रलोहवर्षं प्रषर्पन्तो विद्युदपान्विषमनो वज्राशनि

प्रमुञ्चन्तस्तन्नामघोवालिनीं प्रवर्षन्तः कालमेघान्मञ्जनयन्तो वातवृष्टि-
मुत्पादयन्तः शरमेघवर्षानुत्सृजन्तः कालराशिं दर्शयन्तो रावं संज-
नयन्तो बोधिसत्त्वमभिधावन्ति स्म । केचित्प्राज्ञान्धामयन्तो महा-
पर्वतात्प्रपातयन्तो महासागरान्धोभयन्तो लङ्घयन्तो महापर्वतांश्चाल-
यन्तो मेरुं पर्वतराजं विधावन्तः पलायमाना विधिपन्तो ॥ ५ ॥
ज्वालानि धामयन्तः शरीराणि हसन्तो महाहास्यान्पुरांसि प्रस्फोटयन्त
उरांसि ताडयन्तः किंशंसि धुन्वन्तः पीतमुखानि च नीलशरीरा
ज्जलितशिरस ऊर्ध्वकिंशा इतस्ततो वेगेन परिधावन्तो भेरुण्डायाश्च
बोधिसत्त्वं विभीषयन्ति स्म । त्रीणां स्त्रियश्च रुदन्तो बोधिसत्त्व-
मुपसंक्रम्यन् वदन्ति स्म । अहो पुत्र हा मम पुत्रोत्तिष्ठोत्तिष्ठ शीघ्रं १०
प्रपलायस्व । राक्षसरूपाः पिशाचरूपाः काणखज्जदुर्बलाश्च प्रेताः
चुत्समाश्च ऊर्ध्वबाहवो, विहतास्त्राः कन्दन्तो भयमुपदर्शयन्तस्त्रासं
संजनयन्तो बोधिसत्त्वस्य पुरतो ऽभिधावन्ति स्म ॥ तया चैवरूपया
मारसेनया समुद्रितया समन्तादशीतिर्योजनान्वायामेन विस्तारिण
स्फुटमभूत् । यथा चैकस्य मारस्त्विंशतीशतानां विसाहस्रपर्या- १५
पन्नाणां माराणां पापीयसां सेनाभित्तिर्चमूर्धं च परिस्फुटमभूत् ॥

तवेदमुच्यते ।

यत्तकुम्भाण्डमहोरगरूपाः	राक्षसप्रेतपिशाचकरूपाः ।
यत्तकं लोकि विरूपसुरीन्द्राः	सर्वे त निर्मितं तच्च श्रेष्ठिभिः ॥
एकशिरा द्विशिरा त्रिशिराश्च	यावत्सहस्रशिरा वज्रवक्त्राः । २०
एकभुजा द्विभुजा त्रिभुजाश्च	यावत्सहस्रभुजा वज्रभुजाः ।
एकपदा द्विपदा त्रिपदाश्च	यावत्सहस्रपदा वज्र चक्षुः ॥

- नीलमुखानि च पीतशरीराः पीतमुखानि च नीलशरीराः ।
 अन्यमुखानि च अन्यशरीराः एकमुपायतु किंकरसैन्ये ॥
 वातु प्रवायति वर्षति वर्षं विद्युमहस्वगतानि पतन्ति ।
 देव गुडायति वृष कुडन्ति बोधिवटस्थ न ईर्यति पत्रं ॥
 ५ वर्षति देव प्रवर्षति वर्षं बोध वटानि जलाकुलभूमि ।
 ईदृश भीषणिका वज्रराशि यत्र अचेतन वृक्ष पतन्ति ॥
 इह च तानतिभीषणरूपा सर्वं विसेक्षित रूपविह्वला ।
 श्रीगुणलचणतेजधरस्था चित्तु न कम्पति मेरु यत्नैव ॥
 मायसमांशय स्वप्नसमांश अश्वनिभा समुदीरति धर्मा ।
 १० ईदृश धर्मनय विमृषन्तो सुखितु ध्यायति सेखितु धर्मे ॥
 यस्त भवेत अहंति ममेति भाव समुच्छयि तत्त्वनिविष्टाः ।
 सो विभियादवुहः स्मितु याहि आत्मनि संश्रमु गच्छ निरीक्षा ॥
 शाक्यमुत्सु स्वभावमभावं धर्मं प्रतीक समुत्थित बुद्धा ।
 गगनोपमचित्तु सुचुको न धमते सवने शब्द दृष्टा ॥०॥

- १५ इति हि भिक्षवी मारस्त पापीयसः पुत्रसहस्रं । तत्र ये
 मारपुत्रा बोधिसत्त्वं अभिप्रसन्नाः सार्ववाहपूर्वगमस्ति मारस्त दक्षिणे
 पार्श्वे स्थिता अभूवन् । ये मारपाक्षिकास्ते वामे पार्श्वे स्थिता अभूवन्
 मारस्त पापीयसः ॥ तत्र मारः पापीयान्तांस्त्वान्पुत्रानामन्वयते क्व ।
 श्रीदृशेन यत्नेन यथं बोधिसत्त्वं धर्पयिष्यामः ॥ तत्र दक्षिणे पार्श्वे
 २० सार्ववाहो नाम मारपुत्रः स पितरं नाचया प्रत्यभाषत ।

मुप प्रबोधयितुमिच्छति पद्मनेन्द्रं

मुप प्रबोधयितुमिच्छति यो गजेन्द्र ।

मुग्धं प्रवीधयितुमिच्छति यो मृगेन्द्रं

मुग्धं प्रवीधयितुमिच्छति सो वरेन्द्र ॥

वामे पार्श्वे दुर्मतिनाम सारपुत्रः स एवमाह ।

संप्रवर्णेन हृदयान्वभिसंस्फुटन्ति

लोकेषु सारः महतामपि पादपानां ।

५

का शक्तिरस्ति मम दृष्टिहतस्य तस्य

संजीवितुं शक्ति मृत्युहतस्य वास्तु ॥

दक्षिणे मधुरनिर्घोषो नामाह ।

वृक्षेषु सारः कः रहाति ततो ब्रवीषि

दृष्ट्वा भिनत्ति मनुजेष्वप्येव का श्रवणा ।

१०

मेहं निरि यदि भिनत्ति निरीक्षणेन

निवास्तु तुभ्य नयनेभि हतोन्मेषैरन् ॥

अपि च ।

यः सागरं तरितुमिच्छति वै भुजाभ्यां

तोयं च तस्य पिबितुं मनुजेष्वसक्तु ।

१५

शक्यं भवेदिदमतस्तु वदामि दुःखं

यस्मात्स्य वक्तुमभितो ऽप्यमले निरीचेत् ॥ ० ॥

वामे शतबाहुर्नामाह ।

ममेह देहेऽस्ति शतं भुजानां जिपामि चिकेन शतं शराणां ।

भिन्नानि कार्ये श्रमणस्त तात सुखी भव त्वं ब्रज मा विजम् ॥ २०

दक्षिणे सुबुद्धिराह ।

शतं भुजानां यदि को विशेषो भुजा किमर्थं न भवन्ति रोमाः ।
 भुजैकमेकेन तथैव शूनाः तेषापि कुर्यान्नहि तस्य किञ्चित् ॥
 किं कारणं ।

मित्रावतस्तस्य मुनेः शरीरे विषं न शस्यं कर्मते न चापिः ।
 ५ क्षिप्तानि शस्त्राणि व्रजन्ति पुष्पतां मीची हि लोकीत्तरभावि तस्य ॥
 अपि च ।

दिवि भुवि च जले च ये वलाढ्याः असिपरशुधराश्च गुह्यका नरा वा ।
 समवलमिमु प्राप्य ते नरेन्द्रं प्रबलबलाख्यवला भवन्ति सर्वे ॥
 वामे उच्यतेवा आह ।

१० अन्तर्गतो ऽहं धृष्ट्यामि प्रविश्यास्य तनुं शुभां ।
 बुधं सकोटरं शुष्कं दावाभिरिव सूक्ष्मतः ॥
 दक्षिणे मुनेच आह ।

मेरुं दहेत्स्व यदि वापि कृत्स्नं प्रविश्य चान्तर्गतुं मेदिनीं वा ।
 दग्धुं न शक्यः स हि वज्रबुद्धिः त्वत्संनिभैर्बालिकमङ्गलतुल्यैः ॥

१५ अपि च ॥

बलेद्युर्निरयः सर्वे जये मर्कटबहोदधिः ।
 चन्द्रसूर्या पतेद्भूमौ मही च विलयं प्रयेत् ॥
 लोकस्थार्थे कृतारब्धः प्रतिष्ठाकृतनिश्चयः ।
 अप्राप्यैव वरां बोधिं नोत्थास्यति महादुःमात् ॥

२० वामे दीर्घबाहुर्मविवंत आह ।

आजये चन्द्रसूर्याणां नक्षत्राणां च सर्वेश्वरः ।
 पाणिनाहं प्रमदामि तविह भवने स्थितः ॥

चतुर्भ्यः सागरैश्च जले गृह्णामि जीजया ।
 तं गृह्य अमणं तात सागरस्त परं धिपि ॥
 तिष्ठतां तात सेनयं मा त्वं शोकादितो भव ।
 सवोधिबृचमुत्पाव्य चेप्स्ये पाप्मा दिशो दशः ॥

दक्षिणे प्रसादप्रतिनव्य आह ।

५

सद्वासुरगन्धर्वा समाशरन्गया महीं ।
 त्वं मर्दितां प्रकुर्व्यास पाणिभ्या मदगर्वितः ॥
 त्वदिधानां सहस्राणि गङ्गावालिजया समाः ।
 रोमं तस्य न चालियुर्वोधिस्तत्त्वस्य धीमतः ॥ ० ॥

वामे भयंकर आह ।

१०

मयं हि ते तात भृशं किमर्थं सेनाय मध्ये किमवस्थितस्य ।
 सेना न तस्मात्ति कुतः सहायाः कस्याद्भयं ते भवतीह तस्मात् ॥

दक्षिण एकाग्रमतिराह ।

यूथं न किञ्चिदस्ति शशीरवीनां न चक्रवर्ती न च किशरीणां ।
 न वोधिसत्त्वानिह तात यूथं एकः समर्थो नमुचि निहन्तुं ॥ १५

वामे अवतारमिच्छाह ।

न शक्तिशूला न गडा न खट्वाः न हस्तिनीऽद्या न रथा न पत्तिः ।
 तं सोऽहमेकं अमणं निघणं हन्स्ये ऽद्य मा संभय तात किञ्चि ॥

दक्षिणे पुण्यालंकार आह ।

नारायणस्य यद्य कायं अक्षयमेशो

२०

चान्तिवर्जः कवचितो दृढवीर्यखड्गः ।

त्रिविमोद्यवाहनसि प्रपन्नधनुः स तात

पुष्पावलेन स हि विष्यति मारसेना ॥

वामे ऽगिवर्त्ताह ।

न निवर्तते तृणमतः प्रदहन्दवापिः

५ चित्रं शरो न च निवर्तति शिचितेन ।

यद्यं नभे निपतितं न निवर्तते च

न स्वात्ममसि मम शास्त्रमुत ह्यवित्वा ॥ ० ॥

दक्षिणे धर्मकाम आह ।

आर्द्रतृणं प्राप्य निवर्तते ऽपि गिरिकूटं आसाद्य निवर्तते शरः ।

१० वक्ष महीं प्राप्य अधः प्रयाति अप्राप्य शान्तममृतं न निवर्तते अयं ॥

किं कारणं ।

शक्य तात अन्तरीक्षे लिख्य चित्रं चित्रितं

यवन्ति केचि सर्वसत्त्व एकचित्तं स्थापितुं ।

चन्द्रासूर्यं भास्वतं च शक्य पाशं बन्धितुं

१५ न बोधिसत्त्व शक्य तात बोधिर्मण्डिं चालितुं ॥ ० ॥

वामे ऽनुपशान्त आह ।

दृष्टीविषेण महता प्रदहामि मेहे

भस्मीकरोमि सन्निभं च महोदधीनां ।

बोधिं च पश्य अमणं च अहं हि तात

२० दृष्ट्वा यथाय उभयं हि करोमि भयं ॥

दक्षिणे सिद्धार्थं आह ।

विषण्णं पृथो यदि वैष सखो भवेत्त्रिसाहसवरः प्रदीप्तः ।
 निरीक्षणदिव गुणाकरस्य मुनिर्विषत्वं विषमभ्युपेयात् ॥
 विषाणमुयं त्रिभवेह यद्य रामस्य दोषस्य तथैव मोहः ।
 ते तस्य काये च तथैव विन्ने नभे यथा यङ्करजी न सन्ति ॥
 * * * तस्मान्निषर्तामह तात सर्वे ॥ ० ॥ ५

वामे रतिकोको नामाह ।

अङ्ग तूर्यसहस्र प्रयादित्त्वं कप्सरकोटिसहस्र जलंठतिः ।
 लोभघित्वन नेषि पुरोत्तमं कामरतिं हि करोमि वसे तव ॥

दक्षिणे धर्मरतिराह ।

धर्मरती सद तस्य रतीहा ध्यानरती जमुतार्धरतिश्च । १०
 सत्त्वप्रमोक्षणमैवरतिश्च रामरतिं स रतिं न करोति ॥

वामे घातजवो नामाह ।

जवेनह चन्द्ररवी यमिधे प्रवायमान गगणे च वायुं ।
 जयैव तात जमणं गृहीत्वा प्रासस्य मुष्टिं विकिरामि वायुं ॥

दक्षिणे इचलमतिर्नाम मारपुत्रः स एवमाह ।

१५

यथा तवैषो जववेग जगः तद्वयादि स्थात्सुरभानुषाणी ।
 सर्वे समयापि न ते समर्थाः कर्तुं ह्यममप्रतिपुङ्गवस्य ॥

वामे जलमतिराह ।

स्वात्तादृशानामपि वृन्दमुयं कुर्यान्न किञ्चित्तव मानघातं ।
 प्रागेव सैकः प्रकरोति किं ते बुद्धिं न साध्यानि हि सर्वकार्या ॥ २०

दक्षिणे सिंहमतिराह ।

न सिंहवृन्दं भुवि दृष्टपूर्वं दृष्टीविषाणां अपि नास्ति वृन्दं ।
तेजस्विनां सखपराक्रमाणां पुरुषर्षभाणां अपि नास्ति वृन्दं ॥

वामे सर्वचण्डालो नामाह ।

न ते युता तात गिरोऽभिदीप्ता यथा नदन्ते तनयान्तविमे ।
५ वीर्येण वेगेन बलेन युक्ता त्रजाम शीघ्रं यमणं निहन्तुं ॥

दक्षिणे सिंहनादी नामाह ।

बहवः शुभानां हि वनान्तरेषु नदन्ति नादात्त सतीह सिंहि ।
ते सिंहनादं तु निशान्त्य भीमं वक्ता पलायन्ति दिशो दशामु ॥
मारौरसास्तद्वदमी अपण्डिताः अशुत्व नादे पुरुषोत्तमस्य ।
१० नदन्ति तावत्स्वमता ऽतिधृष्टा मनुष्यसिंहि नदन्ति न सन्ति ॥

वामात्पार्श्वोऽङ्घ्रिचिन्तितचिन्त्याह ।

यच्चिन्तयामि तदिहासु भोति कथं न एषो इमं वीर्येण च ।
मूढो व एषो अनभिज्ञ किं वा यदुत्तिहन्त्वा न पलायते जघु ॥

दक्षिणात्पार्श्वोऽङ्घ्रिचिन्तितार्थो नामाह ।

१५ मूढो न वायं अपराक्रमो वा युष्मैव मूढाश्च असेयताश्च ।
न युष्मि ज्ञानाय इमस्य वीर्यं प्रज्ञावलेनास्य जिता स्म सर्वे ॥
मारोराजानां यद्य गङ्गावामिका एतेन वीर्येण यथैव युवं ।
रोमस्य एके न समर्थं चालितुं प्रमेव यच्चिन्तयि घातयिष्ये ॥
मा युयमन्व चिन्तुयात मानसे प्रसन्नचित्ता भवन्वा सगौरवाः ।
२० निवर्तया मा प्रकरोय वियहं भविष्यति ऽसौ त्रिभुवेऽस्मि राजा ॥

येद्यालमेवं ते सर्वे मारपुत्राः परिपूर्णं पुत्रसहस्रं शुक्रपात्रिकाश्च
लण्णपात्रिकाश्च मारं पापीयासे पृथक्पृथग्माथाभिरध्यभावन्त ॥

अथ खलु भद्रसेनो नाम मारस्य पापीयसः सेनापतिः स
मारं पापीयसे नाथाभिरध्यभाषत ।

ये ते तवानुयायाः शक्रो (लोक)पालाश्च किन्नरगणाश्च ।

असुरेन्द्रा नरडेन्द्राः कृताञ्जलिपुट्टाः प्रणत तस्मै ॥

किं पुनरानुयाया ब्रह्मा चाभास्वराश्च सुरपुत्राः ।

५

देवाश्च ब्रूहावासकाक्षोऽपि च सर्वे प्रणत तस्मै ॥

ये च त्वेमे पुत्राः प्रज्ञा मेधाविनश्च बलिनश्च ।

ते बोधिसत्त्वहृदयं चतुःप्रविष्टा नमस्तस्मिन् ॥

यायेप मारसेना अशीति स्फुट योजनानि यचाक्षीः ।

भूयिष्ठ सर्वमेघी प्रसन्नमनसो हि निर्दोष ॥

१०

ब्रूहा यथा सुभीमां रौद्रां विहतां चमूभिमां घोरां ।

न च विस्मितो न चलितो ध्रुवमस्य जयो भवत्यथ ॥

स्मित यत्र च सेनेयं तत्र उलूकाः शिवाश्च विरुवन्ति ।

वायसगर्दभरुदितं निवर्तितव्यं चमं शीघ्रं ॥

वीचस्व बोधिमण्डे पटुकोटाहंसकोकिलमयूराः ।

१५

अभिदक्षिणं करोन्ति ध्रुवमस्य जयो भवत्यथ ॥

यत्र स्मित सेनेयं तत्र मसिः पाशचाश्च वर्षन्ति ।

महिमण्डि कुसुमवृष्टिः कुरुष्व वचनं निवर्तस्व ॥

यत्र स्मित सेनेयं उत्कुलनिकुलं शस्त्रकण्टकाकीर्णं ।

महिमण्डि कनकनिर्मलं निवर्तितव्यं चमं प्राज्ञैः ॥

२०

ब्रूहा ति सुपिनि पूर्वं मेधसि प्रपद्यु यदि न मच्छासि ।

भयं चमूं च करिष्यति अग्निभिर्देवा कृता यथा भयं ॥

राजा यतो ऋषिवरो रोषितु आसीत् स ब्रह्मदत्तेन ।
 उद्दग्ध दण्डकवनं वर्षेवंहमिस्तुण न जाता ॥
 ये केचि सर्वलोकैः स्वपयो (भूयो) व्रतचारिणस्तपोयुक्ताः ।
 तेषामयं प्रधानो ह्यहिंसकः सर्वभूतानां ॥

- ५ किं ते न कृत पूर्वं काये दीप्ता सुलक्षणा यस्य ।
 निष्कामति चागारात्स भवति बुद्धो जितकेशः ॥
 रम ईदृशी विभूतिं पूजार्थं निर्मिता जिनमुतेभिः ।
 तं नूनमयमस्त्वो ह्ययाहृतिसेप्रतिपाही ॥
 ऊर्णा यथा सुविमला विराजति चित्रयोटिनयुतेषु ।
 १० निष्कीकृता का च तथा निःशय एष मारवलहना ॥
 मूर्धं यथास्त्र देवैर्द्रष्टु न शक्यं न वै भवायस्त्रीः ।
 मूनं सर्वज्ञत्वं प्राप्स्यत्यन्विरनुपदिष्टं ॥
 यद्य मेवचक्रवाडाचन्द्रासूर्यश्च शक्रवज्राणः ।
 वृचाश्च पर्वतवराः प्रणति सर्वे महीमण्डं ॥
 १५ निःशयश्च पुण्यवली प्रज्ञावलवाश्च ज्ञानवलवाश्च ।
 चान्तिवलवाश्च वीर्यवलवानवलकर्ता नमूचिपथा ॥
 हस्ती यद्यामभाण्डं प्रमदंते कोटुकान्यथा सिंहः ।
 खद्योतं वादित्यो भिष्यति सुगतस्तथा सेना ॥ ० ॥

एतच्छ्रुत्वापरो मारपुत्रो ऽतीव रोषात्सरत्तनयनो ब्रवीत् ।

- २० एकस्य वर्णानतिशयमेया प्रभायसे तस्य त्वमेककक्ष ।
 एको हि कर्तुं खलु किं समर्थो महाबला पञ्चमि किं न भीमा ॥
 अथ दक्षिणात्पार्श्वारप्रमदंको नाम मारपुत्र आह ।

सूर्यस्य जेकि न सहायकत्वं चन्द्रस्य सिंहस्य न चक्रवर्तिनः ।
बोधो निषणस्य च निश्चितस्य न बोधिसत्त्वस्य सहायकत्वं ॥ ० ॥

अथ बोधिसत्त्वो मारस्य दुर्वलीकरणहितोर्विकसितशतपञ्चभिर्भ
वदनं संचारयति स्म । यं दृष्ट्वा मारः पापीयान्प्रपञ्चायानो ऽभूत् ।
मम चमू बोधिसत्त्वस्य वदनं प्रतिष्ठेति मन्यमानः प्रपञ्चानः पुनरेव ५
प्रतिनिवृत्त सपरिवारो विविधानि प्रहरणानि बोधिसत्त्वस्योप-
र्युत्सृजन्ति स्म । सुमेरुमावोद्य पर्वतास्ते च बोधिसत्त्वस्योपरि
प्रविष्टाः पुष्पविताने विमानानि सेतिष्ठन्ते स्म । ये च दृष्ट्विविषा
आशीविषाः खासविषाश्चापिज्वालानुत्सृजन्ति स्म । तच्चापिमण्डलं
बोधिसत्त्वस्य प्रभामण्डलमिव सेतिष्ठते स्म ॥ १०

अथ पुनरेव बोधिसत्त्वो दक्षिणेन पाणिना शीर्षं प्रमार्ष्टि
स्म । मारस्य पञ्चति स्म । बोधिसत्त्वस्य हस्ते खड्ग इति दक्षिणा-
मुखः प्रपञ्चायते स्म । न किञ्चिदिति पुनरेव प्रतिनिवर्तते स्म ।
निवृत्त च बोधिसत्त्वस्योपरि नानाविधानि प्रहरणानुत्सृजन्ति स्म ।
असिधनुशरशक्तितोमरपरशधभुशुण्डिमुसलकणायगदाचक्रवज्रमुद्वरपा- १५
दपशिलापाशायोगुडानतिमयानकानि चोत्थिप्तमात्रा नानाविधानि
पुष्पदामानि पुष्पवितानानि इव सेतिष्ठन्ते स्म । मुक्तमुकुमुमानि
च महीमवकिरन्तो माण्डदामानि चावलम्बमानानि बोधिध्वजं
विभूषयन्ति स्म ॥ तांश्च व्यूहान्विभूतिं दृष्ट्वा बोधिसत्त्वस्य मारः
पापीयानीर्ध्यामात्सर्षोपहतचेता बोधिसत्त्वमब्रवीत् । उत्तिष्ठोत्तिष्ठ २०
हे राजकुमार राज्ञं मुञ्च तावत्तव पुण्यं कुतश्चे मोचप्राप्तिः ॥

अथ बोधिसत्त्वो धीरगम्भीरोदारद्वयमधुरवा वाचा मारं
पापीयसमेतदबोचत् । त्वया तावत्पापीयस्त्रैकेन निर्गन्धेन यस्त्रेन
कामिस्त्रयं प्राप्तं । मया त्वनेकानि यस्त्रकोटीनिद्युतशतसहस्राणि
निर्गन्धानि यष्टानि । करचरणनयनोत्तमाङ्गानि च निरुद्धा निरुद्धा-
५ र्थिभ्यो दत्तानि । गृहधनधान्यशयनवसनं चङ्क्रमीयानानि चानेकशो
याचनकैभ्यो निमुष्टानि सत्त्वानां मोक्षार्थिना ॥

अथ खलु मारः पापीयान् बोधिसत्त्वं नाथया प्रत्यभाषत् ॥

यस्यो मयेष्टस्त्वमिहान् साची निर्गन्धः पूर्वभवे जनवद्यः ।

तविह साची न तु कश्चिदस्ति किञ्चित्तलापेन पराजितस्त्वं ॥

१० बोधिसत्त्व आह । इयं पापीयन्म भूतधात्री प्रमाणमिति ॥

अथ बोधिसत्त्वो मारं मारपर्यदे च मैत्रीकृत्वापूर्वगमेन
चित्तेन स्फुरित्वा सिंहवदभीतो ऽनुचक्षो ऽस्त्रभी अदीनो ऽनीनः ।
असेचुभितो ऽनुद्धितो विगतभयलोमहर्षः । शङ्खध्वजभीनकलशस्त्र-
काङ्कुशचक्राङ्कुमध्येन जालावितानावननेन मुखचिरतामनखालङ्कितेन
१५ मृदुतरुणमुकुमरिणाननाकल्पपरिमितकुशलमूलसंभारोपचितेन इचि-
लेन पाणिना सर्वकार्यं परिमार्ज्यं सजीडं महीं पराहनति स्म ।
तस्मां च वेलायामिमां नाथामभाषत् ।

इयं मही सर्वजगत्प्रतिष्ठा अपचपाता सचराचरे समा ।

इयं प्रमाणा मम नास्ति मे मृषा साचित्तमकिं मम संप्रवक्ष्यते ॥

२० संस्पृष्टमावा चैवं महापृथिवी बोधिसत्त्वेन षड्विकारमकम्पत्
प्राकम्पत् संप्राकम्पत् । अरगतं प्रारगतं संभारगतं । तद्यथा-
पि नाम मागधिकानां कांसपात्री कठिनाभाहता रणत्वनुरण-

त्वमेवेत्य महापृथिवी बोधिसत्त्वेन पाणिताडिता रणजनुरण-
ति का ॥

अथ खलु यस्या चिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातौ स्यावरा नाम
महापृथिवीदेवता सा कोटीशतपृथिवीदेवतापरिवारा सर्वा महा-
पृथिवी संप्रकम्य नातिदूरे बोधिसत्त्वस्य पृथिवीतलं भित्ताधका ॥
यामुज्जाम्य सर्वालंकारप्रतिमण्डिता येन बोधिसत्त्वसेनावनतकाया
प्राज्ञलीलता बोधिसत्त्वमेतद्वोचत् । एवमेतन्महापुरुषैवमेतत् । यथा
त्वयाभिहितं वयमत्र प्रत्यक्षाः । अपि तु भगवस्त्वमेव संदेवकस्य
लोकस्य परमसाचीभूतः प्रमाणभूतश्चेति । एवमुक्त्वा स्यावरा महा-
पृथिवीदेवता मारं पापीयान्सनैकप्रकारं निर्मेत्स्य बोधिसत्त्वं वान्त- १०
भिसूत्य विविधं च स्वकं प्रभावं संदर्शं सपरिवारा तच्चिदान्तर-
धातुं ॥

तं श्रुत्वा मेदिनिरव स शठः सैन्यः

उत्तमा भिन्नहृदयो प्रपन्नान सर्वे ।

श्रुत्वेव सिंहनदितं वने हि शुभालाः

१५

काका च लोष्टुपतनि सहसा प्रगष्टाः ॥

अथ खलु मारः पापीयान्दुःखितो दुर्मना अनान्तमना अप-
वपमाणरूपो मानाभिभवान्न गच्छति का । न निवर्तते का । न
पलायते का । पश्चात्पुनः स्त्रित्वा उत्तरि सेनामामन्वयते का ।
सहिताः समयाश्चावज्ज्वलन्तिष्ठन्नु मुहूर्तं यावद्वयं आस्त्रामो यदि २०
तावच्छक्वेतायमनुनयेनोत्पापयितुं । सा खल्वैव रूपस्य सत्वरत्नस्य
सहसा विनाशो भूदिति ॥

चय खलु मारः पापीवान्त्वा दुहितुरामनायते स्म । गच्छध्वं
 यूयं कन्यका बोधिमण्डपमुपसंक्रम्य बोधिसत्त्वस्य विज्ञासनां कुर्वत ।
 किं सरागो ऽथ वीतरानः किं मूढो ऽथ प्रज्ञः किमन्यो ऽथ देशज्ञो
 ऽर्थपरायणः । दीनो वा धीरो वेति ॥ इदं खलु वचनं श्रुत्वा
 ५ ता अप्सरसो येन बोधिमण्डो येन च बोधिसत्त्वसैनोपसंक्रा-
 मन्नुपसंक्रम्य बोधिसत्त्वस्य पुरतः श्रित्वा द्वाविंशदाकारां स्त्रीमा-
 यामुपदर्शयन्ति स्म । कतमा द्वाविंशदाकारा । तद्यथा । काश्चि-
 त्तर्धवदनं क्वादयन्ति स्म । काश्चिदुन्नतान्कटिनाम्पयोधरान्दर्श-
 यन्ति स्म । काश्चिदर्धविहसितेर्दन्तावन्ति दर्शयन्ति स्म । काश्चिद्वा-
 १० हनुत्थिष्य विवृण्ममाथान्कचान्दर्शयन्ति स्म । काश्चिद्विम्बफलोपमा-
 भोष्ठान्दर्शयन्ति स्म । काश्चिदर्धनिमीलितैर्नयनैर्बोधिसत्त्वं निरीक्षन्ते
 स्म । दृष्ट्वा च शीघ्रं निमीलयन्ति स्म । काश्चिदर्धप्रावृत्तान्पयोधरा-
 न्दर्शयन्ति स्म । काश्चिच्छिषिणाम्बरां समेखन्तां श्रोणीं दर्शयन्ति
 स्म । काश्चित्समेखन्तां तनुदुकूलानिवासितां श्रोणीं दर्शयन्ति स्म ।
 १५ काश्चिन्मृगप्रपाशान्दाहूपुरीं कुर्वन्ति स्म । काश्चिदेकावलीं क्षत्रान्तरेषु-
 पदर्शयन्ति स्म । काश्चिदिनपानधौहनुपदर्शयन्ति स्म । काश्चि-
 च्छिरःसंशेषु च पचगुग्गाञ्शुकशारिकाञ्चोपविष्टानुपदर्शयन्ति स्म ।
 काश्चिदर्धकटाणैर्बोधिसत्त्वं निरीक्षन्ते स्म । काश्चित्सुनिवृत्ता अपि
 दुर्निवृत्ताः कुर्वन्ति स्म । काश्चिज्जघनरसनाः कम्पयन्ति स्म ।
 २० काश्चित्संभ्रान्ता इव सविलासमितस्तप्तजङ्गम्यन्ते स्म । काश्चिद्रुतयन्ति
 स्म । काश्चिद्वायन्ति स्म । काश्चिद्विलसन्ति स्म । लज्जन्ते च । काश्चि-
 त्कदम्बा इव वायुविधृता ऊरू कम्पयन्ति स्म । काश्चिद्वम्शोरा

मनानि स्य । काश्चिदंशुकप्रावृताः सघण्टारमना विहस्यन्त्यङ्गुल्यन्ते
 स्य । काश्चिद्वस्त्राणाभरणानि च पृथिव्या क्षोरयन्ति स्य । काश्चि-
 न्नुद्ग्रप्रकाशानि सर्वाभरणान्युपदर्शयन्ति स्य । काश्चिद्वन्धानुलिप्ताम्बा-
 ठन्युपदर्शयन्ति स्य । काश्चिद्वन्धानुलेपनकुण्डलान्युपदर्शयन्ति स्य ।
 काश्चिदवगुण्टिकया वदनानि क्वादयन्ति स्य । श्लेषणा चोपदर्श- ५
 यन्ति स्य । काश्चित्पूर्वहमितरमितकीडिता चम्बोन्म्यं क्षारयन्ति
 स्य । पुनरपि लज्जिता इव तिष्ठन्ति स्य । काश्चित्कुमारीरूपा-
 णाममूर्तिरूपाणि मध्यस्त्रीरूपाणि चोपदर्शयन्ति स्य । काश्चित्कामो-
 पहितेन बोधिसत्त्वं निमन्त्रयन्ते स्य । काश्चित्कुसुमेर्वोधिसत्त्वम-
 वकिरन्ति स्य । पुरतश्च स्त्रिया बोधिसत्त्वस्याशयं भीमाम्बेन स्य । १०
 वदनं च निरीक्षन्ते स्य । किमयं रक्तन्द्रियैः पञ्चत्वाहो म्लिह-
 रीकरोति जयने ईर्यते वा न वेति ताः पञ्चन्ति बोधिसत्त्वस्य
 वदनं शुद्धं विमलं चन्द्रमण्डलमिव राज्ञविनिर्मुक्तं सूर्यमिव प्रो-
 द्यमानं यूपमिव कनकमयं विकसितमिव सहस्रपत्रं इत्यावमि-
 त्तमिवानलं मेरुमिवाचलं चक्रवाहमिवाशुभ्रतं गुप्तिन्द्रियं नागमिव १५
 सुदानाचिन्तं ॥

अथ ता मारदुहितरो भुयस्या मावया बोधिसत्त्वस्य संज्ञो-
 भनार्थमिमा गाथा अभ्यासन्त ।

सुवसन्तके चतुर्वर कामतके

रमिभो प्रियं फुलितपादपके ।

२०

तव रूपं सुरूपं सुशीमनके

वसवर्तिं मुलचण विचितके ॥

वयं ज्ञातं सुजातं सुसंस्थितिकाः

सुखकारणं देवनराणं सुसंतुतिकाः ।

उत्थि जगत् परिमुञ्च सुखीयनिके

दुःखं बोधिं निवर्तय मानसजं ॥

५ प्रियसि तावद्दमा मरुत्तय सुसंस्थितिका

तवकारणं सञ्चितं भूषितं आगतिका ।

को रूपमिमं समवेष्टा न रक्षति रागरतो

अपि अर्जरकाष्ठं व सोषितजीवितको ॥

केश मूढं भुरभीवरगन्धिनिका

१० मकुटकुण्डलं पञ्चविबोधितज्ञाननिका ।

मुललाटं सुलेपनज्ञाननिका

पद्मविशुद्धविज्ञानमुलोचनिका ॥

परिपूरितचन्द्रनिमाननिका

विन्ध्यमुपकृतिभाधरिका ।

१५ शङ्खकुण्डलमिमशुद्धमुदनिनिका

प्रेमं कान्तं रतिजालसिक्ता ॥

कठिनपीनपयोधर उद्वर्तिका

चिक्कलीकृतमध्यं मुमुन्दरिका ।

अघनाङ्गुलं चारुमुवित्परिका

२० प्रियं नाना सुकामिनिका ॥

गजभुजसंनिभकृत्तिका

वलयनिरन्तरवाहिनिका ।

काशीवरचोगिसुमण्डितिकां

प्रेषहि नाथ इमा तव दासिनिकां ॥

हंसगतीमुवल्लभितनासिनिकां

मत्तुमनोत्रसुमन्त्रभासिनिकां ।

रैद्रशरूपमुभूपिनिकां

५

दिश्वरतीपु सुपण्डितिकां ॥

नीतकवादितनृत्तसुसिद्धितिकां

रतिकारणजातिमुकूपिनिकां ।

यदि निष्कसि कामसुलालसिकां

मुष्टु सुवञ्चितको ऽसि भृमं खलु निधि ॥

१०

निधि दृष्ट यथा हि पलायति को पि नरो

धनसील्यमजानकु मूढमनो ।

त्वमपि तथैव हि रावमजानको

य स्वयमागतिको नहि भुञ्जसि कामिनिकां ॥ इति ॥

अथ खलु भिषवो बोधिसत्त्वो ऽनिमिषनयनः प्रहसितवदनः १५
स्मितमुखो ऽविकीर्णितिरिन्द्रिथिरनभिसंस्कृतीर्गवैरजिह्वो ऽरतो ऽदुष्टो
ऽमूढः शैलेन्द्रवदप्रकम्प्यो नवलीनो नवदीर्घो ऽसंप्रीडितः सुसंस्मि-
तया बुद्ध्या स्वाधीनेन ज्ञानमुखेनाख्यन्तमुग्रहीनलारुक्लिशानां यत्नया
मधुरया वाचा प्रज्ञातिरेकेण धेयिण करविद्वहतेन स्वीय वल्लुना
मनोज्ञेन तां मारदुहितृम्यावाभिः प्रणभापत ।

२०

कामा भो वज्रदुःखसंघया दुःखमुक्ता

ध्यानर्क्षीतपसं च भ्रमनो ज्वनुधानां ।

- न स्त्रीकामगुणिभि तृप्तितां विदुमाहुः
 प्रज्ञातृप्तिकरो भविष्यहं अबुधानां ॥
- कामां भवयतो विवर्धते पुन तृष्णा
 पीत्वा वै ज्वणोदकं यथा नरु कश्चि ।
- ५ नात्मार्यं न परार्थं भोतिहा प्रतिपन्नो
 आत्मार्यं च परार्थं उत्सुको भविताहं ॥
- फेनावुद्बुदतुल्यसन्निभं तव रूपं
 मायारङ्गमिवा विशापितं स्वमतेन ।
- क्रीडा वै सुपिनेव अभ्रुवा अपिनिद्या
 १० बालानां सद चित्तमोहना अबुधानां ॥
- मेवा बुद्बुदतुल्यसादृशा त्वचनदाः
 कठिनं श्लोक्षितपिण्डमुन्नतं यथ गण्डं ।
- उदरो मूत्रपुरीषसंचयो असुषोषः
 कर्मक्षिप्तसमुत्थितो दुःखयन्त्रः ॥
- १५ संमूढा यहि बालबुद्धयो न तु विज्ञाः
 सुभतो कल्पयमान आश्रयं वितथेन ।
- संसारं ब्रह्मकालसंसारी दुःखमूलं
 अनुभोक्ता निरथेषु वेदना ब्रह्मदुःखा ॥
- सौमि प्रस्रवते विगन्धिका प्रतिकूला
 २० लज्जलज्जकमाद्य संश्लिता यद्य यन्त्रं ।
- भूतं युष्मि अहं निरीक्षमी यद्य माया
 हेतुप्रत्ययतः प्रवर्तया वितथेन ॥

दृष्ट्वा कामगुणांश्च निर्गुणां गुणहीनां
 आर्यज्ञानपथस्य उत्पथां विपथांश्च ।
 विषयचापिसमां महोरगां यत्र कुडां
 बालां चच हि मूर्खितां सुखसंज्ञाः ॥

कामादासु भवीति यो नरः प्रमदानां
 शीले उत्पथि ध्यायि उत्पथि मतिहीनो ।
 ज्ञाने सो हि सुदूरि तिष्ठते रतिजोचो
 यो ऽसौ धर्मरतिं जहिवना रमि कामैः ॥

नो रागेण सही वसाम्यहं न च द्वेषिः
 नो नैर्निर्व्यसुभञ्जनात्मभिर्वसि सार्धं ।

आरातीयरतीयसंवेगेन च सार्धं
 निर्मुक्तं मम चित्तु मारुतो मगणे वा ॥

पूर्णे सर्वजगत्त्वमीदृशैर्यदिह स्यात्
 कल्पं ताभिः सह्य समोसृतो विहरिष्ये ।

नो वा मह्यं खिलं न रज्ज्वा न च मोहो

आकाशः समनुत्पमानसा जिन भोन्ति ॥ ० ॥

यद्यपीह रुधिरास्त्रिवर्जिताः देवचप्पर सुनिर्मलाः शुभाः ।

ते ऽपि सर्वे सुमहद्वये स्थिताः नित्यभावरहिता अशाश्वताः ॥

अथ खलु ता मारदुहितरः सुशिक्षिताः स्त्रीमायासु भूयस्वा
 मायया राममददर्शं संजनन्त्य विष्टामुपदर्शं मायायां विभूषयित्वा २०
 स्त्रीमायामुपदर्शं बोधिमत्त्वं प्रकीर्तयन्ति स्म ॥

तवेदमुष्यते ।

तुष्पारतीरतिश्च सहिता प्रमदवर मधुरा

मारसमीरिताः सुलङ्घिता त्वरितमुपगताः ।

वायुसमीहिता किसलयाम्बरकण्ठकजता

५ नृत्तत लोभय नृपसुतं द्रुमविट्पगतं ॥

एष वसन्तकालसमयः प्रवर चतुवरो

नारिनराण हर्षणकरो निहततमरजः ।

कौकिलहंसमीररविशा द्विजगणकलिनः

काल उपस्थितोऽनुभवितुं भदनगुणरतिं ॥

१० कल्पसहस्रशीलनिरतो जततपचरितो

निश्चल शैलराजसहस्रशरकरविषयुः ।

मेघनिनादवल्गुवचनो मृगपतिनिनदो

वचनमुवाच सोऽर्घ्यसहितं जगति हितकरः ॥

कामविवाद विरकलहा मरणभयकरा

१५ बालजनोपसेवित सदा बुधजनरहिता ।

प्राप्तसु कालं यत्र सुगतिरमृतमधिगतं

अथ भविष्य मां विनियो दशवल्गु चरहान् ॥

माय निदर्शयन्तिय वदे शुणु कमलमुखा

रात्रु भविष्यसिचरवरः चित्तिपति बलवान् ।

२० तूर्यसहस्र संप्रभनिते प्रमदवरगणे

किं मुनिवेषकेन भवतो विरम रति भवा ॥

बोधिसत्त्व आह ।

मेधि चाह हि रानु त्रिभवे दिवि भुवि सहितो

इत्यह धर्मवक्रचरणो दशवज्र वलवान् ।

शिक्षाशैश्वर्यपुत्रनयुतैः सतसमितमभिनतो

धर्मरती रमिषि विषयिनं रमि रमति मनः ॥

५

ता आहः ।

याव च यौवनं न गलितं प्रथमवयधरो

याव च व्याधि नाक्रमति ते न च जर असिता ।

याव च रूपयौवनधरो वयमपि च सुखी

तावन्नुभुङ्क्ष्व कामरतयः ग्रहसितवदनः

१०

बोधिसत्त्व आह ।

याव च दुःखभी ह्य लभितः वज्रवर अमृतो

याव च वर्जिता वज्रदुःखा अमुरमुरपुरे ।

याव जरा च व्याधिभरणं न कुपितरूपं

तावज्ज भावयिष्यि सुपथं अभयपुरगमं ॥

१५

ता आहः ।

देवपुरालये ऽप्सरवृत्तस्त्रिदशपतिरिवा

वाममुद्यामसंतुषितके अमरवरसुतो ।

मारपुरे च कामरतयः प्रमदवसगतः

कीडानुभुङ्क्ष्व अस्मि सहा विपुलरतिकरः ॥

२०

बोधिसत्त्व आह ।

काम तूष्णान्विन्दुचपला सरदघनसमा
 पन्नकन्वरीपसदृशा भुसमघकरणा ।
 शक्रमुयामदेवतुषिता नमुचिवसगताः
 कीच रमेत नार्यभिलषिते व्यसनपरिगते ॥

५ ता आङ्गः ।

पुष्पित पञ्चिमां तरुवरी तरुणकिसलयी
 कोकिलजीवजीवकरता मधुकरविहता ।
 श्लिग्धमुनीलकुक्षितमुहुं धरणितलरुहे
 किं नहुसिंह मेवितवने रमसु युवतिभिः ॥

१० बोधिसत्त्व आह ।

कालवशात्पुष्पित इमे किसलय तरवो
 भुचपिपासिता मधुकराः कुसुममभिगताः ।
 भास्वर सोषयिष्यति यदा धरणितलरुहो
 पूर्वजिनोपभुक्तममृतं व्यवसितमिह मे ॥

१५ मारदुहितर आङ्गः

मेवहि ताव चन्द्रवदना भवनाडिनिनिभा
 वाच मनोच्च वरणं दशना द्विभरजतनिभा ।
 रूद्रश्च दुष्टभा सुरपुरे कुत मनुवपुरे
 ते त्वय नम्य ये सुरवरैरभिलषित सदा ॥

२० बोधिसत्त्व आह ।

पञ्चमि कायमेधमशुचिं ह्रमिकुलमरितं
 वर्ज्यरमित्वरं च भिदुरं असुखपरिगतं ।

यत्सचराचरस्य जगतः परमसुखकरे

तत्पदमच्युतं प्रतिजमे बुधजनमहितं ॥ ० ॥

ता चतुषष्टिकामललितानि चमनुभविद्या

नूपुरमेखला अभिहनी विगडितवसना ।

कामसराहताः समदनाः प्रहसितवदनाः

५

किं तव आर्यपुत्र विवृतं यदि न भवसे ॥

सर्वमवेषु दोष विदितो ऽवचि विधुतरजा

काम ऽसिगतिगूलसदृशाः समधुपुरसमाः ।

सर्पशिरोपिकर्षुसदृशाः सुविदित रह मे

तेनङ्ग नारिसंघ लज्जमी गुणहर प्रमदाः ॥ ० ॥

१०

ता बह्विभिः प्रकारमयुतैः प्रमदगुणकरैः

लीभयितुं न श्रेकु सुगतं गजकरभगतिं ।

लज्जिहिरोवपात्तु मुनिन प्रपतियु चरणे

गौरवु तुष्ट भ्रम जनिद्या साविषु हितकरे ॥

निर्मलपद्मगर्भसदृशा सरदिशशिमुखा

१५

सर्पिङ्गतार्चितेजसदृशा कनकगिरिनिभा ।

सिधत्तु चिन्तिता ति प्रणिधि भवशतचरिता

स्वामुपतीर्ष्य तारय जगद्भ्रमनपरिगतं ॥

ता कर्णिकारचम्पकनिभं सावित्र्य बह्विधं

कृत्व प्रदक्षिणं अतिशयं गिरिरिव अचलं ।

२०

मत्त पितुर्भिषत्त शिरसा इदमवचि गिरं

साध्वस न हि तात प्रतिघं अमरनरगुरोः ॥

पञ्चति पञ्चपवनयनः प्रहसितवदनो

नापि सरक्तु प्रेक्षति जनं नपि च समुकुटिः ।

मैरु चलेय सुख उदधिः शशिरवि प्रपते

नैव स दोषदर्शि चिन्तये प्रमदवसगमिषा ॥ ० ॥

- ५ अथ खलु भारः पापीयानिदे वचनं श्रुत्वा भूयस्या माचया
दुःखितो दुर्मना कनात्तमनाः प्रदुष्टमनास्तं स्वदुहितृनामत्वयते स्म ।
कथं सो न शक्यते स बोधिमण्डादुत्थापयितुं । मा खलु मूढः ।
अहो ये युष्माकं रूपाकृतिं न पश्यति ॥

अथ खलु ता भारदुहितरः स्वपितरं मायाभिः प्रत्यभाषन्त ।

- १० दारणा मधुरं च भाषते न च रक्तो
गुरुगुह्यं च निरीक्षति न च दुष्टः ।
ईर्यां चर्यां च प्रेक्षति न च मूढः
काया सर्वं पनेति आशयो सुगभीरः ॥

निःसंशयेन विदिताः पुंषु इस्त्रिदोषाः

- १५ कामैर्विरक्तमनसो न च रायरक्तः ।
नैवस्वसो दिवि भुवीह नरः सुरो वा
यत्नस्य चित्तचरितं परिव्रजयेया ॥

या इस्त्रिमाया उपदर्शितं तत्र तात

प्रविनीयु तस्य हृदयं भविष्यः सरागः ।

- २० तं दृष्ट एकमपि कल्पितुं नास्य चित्तं
शिलेन्द्रराज इव तिष्ठति सो प्रकम्प्यः ॥

शतपुण्यैर्जगत्परितो गुणैर्जगत्पूर्णः

शीले तपसि चरितो ब्रह्मकल्पकोशः ।

ब्रह्मा य देव शुभेति विगुह्यसत्ता

मूर्धा निपात्य चरणेषु नमन्ति तस्मै ॥

निःसंशयेन विनिहृत्य स भारसेना

५

पूर्वं जिनामुमत प्राप्स्यति अयवोधि ।

ताता न रोचति हि नो व रणे विवादे

बलवत्सुविग्रह मुक्त्यर्थं प्रयोनः ॥

मेघस्य तात भयणे मणिरत्नचूडा

संवीधिसत्त्वमयुता स्थित मौरवेण ।

१०

रत्नाकरा कुसुमदामविचित्रिताङ्गा

संमिश्रिता दशवलीरिह पूजनार्थं ॥

ये चित्तना अपि च ये च अचेतना च

वृथाश्च शिल गच्छेद्भुरेन्द्रयथाः ।

अर्द्धोन्नता अभिमुखा गुणपर्वतस्य

१५

त्रयो भवे प्रतिनिवर्तितुमद्य तात ॥ ० ॥

अपि च ।

न तं तरेणस्य न पारमुत्तरं न तं खनेणस्य न मूलमुद्धरेत् ।

न कोपयेत् न समयेत्पुनोपि तं कुर्यात्त तं येन भवेत्त दुर्मनाः ॥

अथ खलु भिषवस्तस्मिन्मये ऽष्टौ बोधिवृक्षदेवताः । तद्यथा । २०

श्रीः बुद्धिः तपा अचमी विदुः ओजोबला मत्तवादिनी समङ्गिनी च ।

ता एता बोधिसत्त्व संपूजा षोडशभिराकरिर्बोधिसत्त्व त्रियया वर्धयन्ति
 क्क । अभिपुवन्ति क्क ।

उपशोभसे त्वं विशुद्धसत्त्व चन्द्र इव शुक्लपथे ।

अभिविरोचसे त्वं विशुद्धघुड सूर्य इव प्रोदयमानः ॥

५ मफुल्लितस्त्वं विशुद्धसत्त्व पद्ममिव वारिमध्ये ।

नदसि त्वं विशुद्धसत्त्व केशरीव वनराजावनुचारी ॥

विधात्रसे त्वं अयसत्त्व पर्वतराज इव सागरमध्ये ।

अभुद्धतस्त्वं विशुद्धसत्त्व चक्रवाड इव पर्वतः ॥

दुरवगाहस्त्वं अयसत्त्व जलधर इव रत्नसंपूर्यः ।

१० विसीर्णबुद्धिरसि लोकनाथ मगगमिवापर्यन्त ॥

सुखितबुद्धिरसि विशुद्धसत्त्व धरणितालवत्सर्वसत्त्वोपवीथः ।

अकलुषबुद्धिरसि अयसत्त्व अनवतप्त इव सरः सदा प्रसन्नः ॥

अनिकेतबुद्धिस्त्वं अयसत्त्व मासत इव सर्वलोके सदाप्रसन्नः ।

दुरासदस्त्वं अयसत्त्व तेजोराज इव सर्वमन्युना प्रहीनः ॥

१५ बलवानसि त्वं अयसत्त्व नारायण इव दुर्धर्षः ।

वृद्धसमादानस्त्वं लोकनाथ अनुत्पाता बोधिमण्डा ॥

अनिवर्त्यस्त्वं अयसत्त्व इन्द्रकरोत्सृष्ट इव वज्रः ।

सुलब्धलाभस्त्वं अयसत्त्व दशवलसमग्योऽचिराज्जविष्यसि ॥ इति ॥

एवं खलु भिचवो बोधिवृक्षदेवताः षोडशाकारं बोधिसत्त्व
 २० त्रियया वर्धयन्ति क्क ॥ ॥

तत्र भिचवः शृङ्गावासकायिका देवपुत्राः षोडशभिराकरिर्मारं
 पापीय्यां दुर्वजं कुर्वन्ति क्क । कतमैः षोडशभिः । तत्तथा ।

असत्स्वं पापीयं	जीर्णकोष्ठ इव ध्यायसे ।	
दुर्बलस्त्वं पापीयं	जीर्णमथ इव पङ्कमपः ॥	
एकाक्यसि त्वं पापीयं	निर्जित इव शूरप्रतिज्ञः ।	
अद्वितीयस्त्वं पापीयं	अटव्यां त्वक्त इव रोगार्तः ॥	
अचलस्त्वं पापीयं	भारक्लिष्ट इव बलीवर्दः ।	५
अपविष्टस्त्वं पापीयं	वातचिप्ल इव तरुः ॥	
कुपयस्त्रितस्त्वं पापीयं	मार्गभट्ट इव मार्धिकः ।	
दीनहीनस्त्वं पापीयं	मत्सरिण इव दरिद्रपुरुषः ॥	
मुखरस्त्वं पापीयं	वायस इव प्रमत्तमः ।	
मानाभिभूतस्त्वं पापीयं	अलतञ्ज इव दुर्विनीतः ॥	१०
पलायिष्यसे त्वमथ पापीयं	क्रोष्टुक इव सिंहनादिन ।	
विधुनेष्यसे त्वमथ पापीयं	वैरस्यवायु विधिप्ल इव पत्नी ॥	
अकालञ्जस्त्वं पापीयं	पुष्पपरिधीण इव भेषुकः ।	
विवर्जिष्यसे त्वमथ पापीयं	भिन्नभाजनमिव पांशुमतिपूर्ण ॥	
निगृहीष्यसे त्वमथ पापीयं	बोधिसत्त्वेन मन्त्रेणैवोरगाः ।	१५
सर्वबलप्रहीणो ऽसि पापीयं	क्षिन्नकरचरण इवोरुण्डः ॥	

एवं खलु भिक्षवः शुद्धावासकायिका देवपुत्राः षोडशभिरा-
कारिभारं पापीयांसं दुर्बलमकार्षुः ॥

तत्र भिक्षवो बोधिपरिचारिका देवपुत्राः षोडशभिराकारिभारं
पापीयांसं विह्वल्यन्ति स्म । कतमैः षोडशभिः । तद्यथा । २०

अथ त्वं पापीयं निर्जेष्यसे

बोधिसत्त्वेन परसैन्य इव शूरेण ।

निगृहीष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन दुर्बलमज्ञ इव महामज्ञेन ॥

अभिभविष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन खद्योतकमिव सूर्यमण्डलेन ।

५ विध्वंसयिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन भुज्जमुष्टिमिव महामाशतेन ॥

वित्रासिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन कैशरिणीव शृंगालः ।

प्रपातिष्यसे त्वमथ पापीयं

१० बोधिसत्त्वेन महासाज इव मूलकिन्नं ॥

विज्जोप्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेनामिचनगरमिव महाराजिन ।

विज्जोपिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन शोष्यद्वारीव महातपेन ॥

१५ पलायिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन वध्वाविमुक्त इव धूर्तपुरुषः ।

उद्धामिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन अपिद्राहिनेव मधुकरवृन्दं ॥

रोषिष्यसे त्वमथ पापीयं

२० बोधिसत्त्वेन राष्ट्रभष्ट इव धर्मराजः ।

ध्वायिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन जीर्णकोट इव जूनपत्रः ॥

विमर्शसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन जीणपट्यादन इवाटवीकान्तरि ।

विलपिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन भिन्नयानपात्र इव महार्णवे ॥

आस्त्रायिष्यसे त्वमथ पापीयं

५

बोधिसत्त्वेन कल्पदाह इव तुणवन्सतयः ।

विकिरिष्यसे त्वमथ पापीयं

बोधिसत्त्वेन महावज्रशेखर गिरिकूर्टे ॥

एवं खलु भिषवो बोधिपरिचारिका देवपुत्राः षोडशाकरि-
मोरं विहृन्दयन्ति स्म । न च मारः पापीयान्निवर्तते स्म ॥ १०

तच्चेदमुच्यते ।

भूतांचोदनं शुलं देवतगणा न निवर्तते सोऽन्तकी

उज्ज्वला हनघा विलुप्यथ इमां मा दास्यथा जीवितं ।

एषोत्तीर्णं स्वयं ममापि विषयां तारिष्यति चापरां

मान्यं मोघं वदेमि किञ्चि श्रमणे उत्थापयेत्प्रकमेत् ॥ १५

बोधिसत्त्व आह ।

मेरु पर्वतराजं स्थानतु चञ्चि सर्वं जगत्प्रो भवेत्

सर्वे तारकसंघं भूमिं प्रपते सज्ज्योतिषिन्दु नभात् ।

सर्वा मत्तं कुर्येय एकमतयः शुद्धिश्चहासागरो

न त्विव दुमराजमुलुपगतश्चाश्वेत अस्माद्विधः ॥ ० ॥ २०

मार आह ।

कामेश्वरो ऽसि वसिता इह सर्वलोके

देवा सदानवशना मनुजाश्च तिर्यो ।

ज्वाप्ता मया मम वसेन च यानि सर्वे

५ उन्निष्ठ मद्वा विषयस्त वचं कुह्य ॥

बोधिमत्त आह ।

कामेश्वरो ऽसि यदि ज्ञातमनीश्वरो ऽसि

धर्मेश्वरो ऽहमपि पश्यसि तत्त्वतो मां ।

कामेश्वरो ऽसि यदि दुर्मति न प्रयासि

१० प्राप्स्यामि बोधिमवसस्तु पश्यतस्ते ॥ ० ॥

मार आह ।

एकात्मकः यमश्च किं प्रकरोषि रणे

यं मार्चयस्व सुलभः खनु संप्रयोगः ।

भुञ्जद्विरप्रभृतिभिस्तपसो प्रयत्ना

१५ प्राप्तं न तत्पदवरं मनुजः कुतस्त्वं ॥

बोधिमत्त आह ।

अज्ञानपूर्वकं तपो अग्निभि प्रतप्तो

क्रोधाभिभूतमतिभि दिवलोकाकामैः ।

निर्लभं नानिहमिति चात्मानि संशयद्विः

२० मोक्षं च देशमनल्लितमाशयद्विः ॥

ते तत्त्वतो ऽर्थरहिताः पुंस्य वदन्ति

आपि प्रदेशतः सायतमाङ्गरेके ।

मूर्तं न मूर्तमगुणं गुणिनां तथैव

कर्ता न कर्तृ इति चाप्यपरे ब्रुवन्ति ॥

प्राज्ञाया बोधिविरजानिह चामनसः

त्वां जित्वा मारं विहतं सबलं ससैन्यं ।

वर्तेष्विच्छन् जगतः प्रभवोद्भवं च

५

निर्वाणदुःखसमनं तच्च सौतिभावं ॥ ० ॥

मारः कुतो दुष्टो बृष्टः पश्यन्तिर पुन तु भगते गृहाण सुयोतनं

एषो ह्येको ऽरणे न्यसो ग्रहिय मम पुरतु व्रजया नभुं वसु कुर्वथा ।

शीघ्रं गत्वा मह्यं मेहे हडिनिगड युगड विहृतं करोष दुवारिके

स्वा मं द्रुणे दुःखेनार्त्तं वज्रविविधजवितरवितं मरुता व चेष्टके ॥ १०

बोधिसत्त्व आह ।

शक्याकाशे निख्यं चित्तं नञ्जविविधविहृतपदशः प्रकृतं पृथक्पृथक्

शक्यो वायुः पाण्डिर्वंदुं दिशविदिश गमनजवितो नरेण सुयत्नतः ।

शक्या कर्तुं चन्द्रादित्यो तमतिमिर वितिमिरकरो नभोश्च महीतलं

शक्यो नाहं त्वत्सादृश्विर्वज्रभिरपि गगन विरुतेर्दूमात्पतिचाजितुं ॥०॥ १५

अभ्युत्थिता वज्रवती नमुचेक्ष्मू सा

हाकारशङ्करवभेरिमुदङ्गशब्दः

हा पुत्र वत्स दयिता किमसि प्रनष्टो

बृह्मा इमां नमुचिसेनमतीव भीमां ॥

जाम्बूनदाकनकचम्यकगर्भवीरा

२०

मुकुमार देवनरसंस्तुत पूजनीय ।

अथ प्रयास्यसि विनासु महारणेभिः

मारुत एष्यसि वज्रं कमुरस्त्य वेन्दुः ॥ ० ॥

प्रहस्तैरेण करविहङ्गस्तस्तैरेणा

तान्धधराक्षसगणां सुगतो बभाषे ।

५ आकासु वासयितुमिच्छति यो ह्यविद्वान्

सोऽस्मादिधं द्रुमवराद्ब्रह्मणाय रक्षितः ॥

भित्ता च यो रज्जु यथैव महासहस्रे

लोखा च सागरजलं च समुदरेभ्यः ।

वज्रमयी गिरिवरी विकिरन्तलाक्ष

१० सो चापि मां तक्षगतं न विद्वेष्टयेत् ॥ ० ॥

सुकुम्भारसि स्त्रित माक्ष प्रकुष्ठचिन्तो

निष्कोष पाणिनमसि प्रगृहीत तीक्ष्ण ।

उत्तिष्ठ शीघ्रं अमणाक्षमतेन यच्च

मा वेकुयष्टि हरितां व ह्निमसि तेऽथ ॥

१५ बोधिसत्त्व आह ।

सर्वेषां विमलस्य भेदिनि यदि मरिः प्रपूर्णा भवित्

सर्वेषां यच्च मेरु पर्वतवरः पाणीषु खड्गो भवित् ।

ते माहं न समर्थं लोभं चञ्चितुं प्राणैश्च मां घातितुं

मा कृषी न ति वेत्त संभवदहे स्मरिमि तेऽनदृढं ॥ ० ॥

२० विध्वन्ति शिलाशिखरां ज्वलितापिवलीं

पृथां समूलकं चिपीं तथ तास्यलोहं ।

उद्गात्र मीनजमुखास्तथ मीरवाचा
 आग्नीविषा भुजग वृष्टिविषाश्च घोराः ॥
 मेघेव उत्थित चतुर्दिश सर्जमाना
 वज्रासनी तत्र अथोगुह वर्षमाणाः ।
 अमिश्रित्ति तीक्ष्णपरशुं सविषाश्च बाणां
 भिन्दन्ति मेदिनितलं प्रमथन्ति वृचां ॥
 बाह्वशतिः सरशतानि क्षिपन्ति केचि
 आग्नीविषां कृतवहाश्च सुखा मुञ्चन्ति ।
 मकरादिकाश्च जलधानुदधेर्युद्धीला
 विध्वान्ति केचि भुजगां गरुडाश्च भूला ॥
 केचित्सुमेरुमदृशानयसा मुडानि
 तप्तापिषवर्णशिखरा निक्षिपन्ति रुद्राः ।
 आसाश्च मेदिनितलं प्रमथन्ति धोर्वी
 ह्येष्टा पशून् च सलिलस्य विमोहयन्ति ॥
 केचित्पतन्ति पुरतस्तत्र पृष्ठतो ऽस्य
 वामे च दक्षिण पतन्ति अहो ति वत्स ।
 विपरीतहस्तचरणा ज्वलितोज्जमाङ्गा
 भवेभि निखरति विष्णुदिव मदीप्ता ॥ ० ॥
 वृद्धा विकारविहता नमुचिस्तु मेवा
 मायाकृतं च यत्र प्रेषति गुह्यमन्तः ।
 निवाच माह न चर्षं न जगद्ग चात्मा
 उदचन्द्ररूपमदृशो धमति विमोहकः ॥

५

१०

१५

२०

वचुर्न इमि पुरुषो नपि चाक्षमीयं
 ओतं च ग्राण तव जिह्व तथैव काथः ।
 अध्याक्षशून्यं बहिःशून्यं प्रतीत्यजाता
 धर्मा इमे करकवेदक्षवीतिवृत्ताः ॥

५ सो सत्यवाक्यमकरोत्सद् सत्यवादी
 येनेह सत्यवचनेनिस शून्यधर्माः ।
 ये केचि सौम्यविनये अनुकूलपचाः
 ते शस्त्र पाणिषु निरीक्षिषु पुष्पदामाः ॥

सो दक्षिणे करतले रचितायजाले
 १० तार्क्षिर्नखैः सुहृच्चिरैः सहस्रारचक्रे ।
 आम्बुनदार्चिसदृशैः गुम्फपुष्पकुण्डे
 सूर्ध्वातु याव सृष्टिं चरणां सनीई ॥

बाह्वे प्रसार्य यथ विष्णुदिवा नभस्त्रा
 आभापति वसुमतीनिय मङ्गा साची ।

१५ चित्रा मि यज्जनयुतानपि यष्ट पूर्वे
 न मि जातु याचनक वन्द्य कृता नु दास्ये ॥

आपो मि साधि तथ तेज तथैव वायु
 ब्रह्मा प्रजापति सञ्जोतिस वज्रसूयाः ।

बुद्धा मि साधि दशसु स्मित ये दिशासु
 २० यथ मङ्गा शीलव्रत उन्नत बोधिब्रह्माः ॥

दानं मि साधि तथ शीलु तथैव चान्तिः
 वीर्योपि साधि तथ ध्यान तथैव प्रज्ञा ।

चतुर प्रमाण मम साधि तथा अभिज्ञा
 अनुपूर्वं बोधिचरि सर्वं मनेह साधी ॥
 थावन्ति सत्त निखिला दशमु दिशामु
 यत्तेषु पुण्य वल शीलु तथैव ज्ञानं ।
 यज्ञा निरर्गड च यष्ट मठःकलीभिः
 ते मद्या रोम श्रुतिमा कल बोधयान्ति ॥
 सो पाणिना धरणि काहनते सजीवं
 रणते इयं वसुमती यद्य कंसपात्री ।
 मारो निमग्न रत्न मेदिनिषु निरस्तः
 शृणुते वचं हनत गृह्णत छण्डवन्तु ॥
 प्रस्त्रिजगाच्च हततेषु विवर्णवक्त्रो
 मारो अरामिहतु आत्मनु संप्रपञ्ची ।
 उर ताड क्रन्दतु मयान्तु अनाद्यभूतो
 भान्तं मयो नमस्विनो गतु चित्तमोहं ॥
 हस्त्यवयानरथ भूमितले निरस्ताः
 धावन्ति राक्षसकुलाष्ट पिशाच भीताः ।
 समूहः मार्गं न लभन्ति अजैनचाणाः
 पत्नी द्वापिपतनेव निरीक्ष ज्ञानाः ॥
 माता स्वसा पितर पुत्र तथैव भ्राता
 पुच्छन्ति तत्र कहिं दृष्ट कहिं गता वा ।
 अन्योन्य विग्रह करोन्ति तथैव द्विष्टाः
 प्राप्ता वयं व्यसन जीवित नापकाशः ॥

५

१०

१५

२०

सा मारसेन विपुला महती अचोभ्या
 विश्वेष्ट सर्वे विरहीकृत नैव संधिः ।
 दिवसानि सप्त अभिज्ञानि परस्परिण
 आभासि दृष्ट यदि जीवसि तं कु मीताः ॥ ० ॥

५ सा वृक्षदेवत तदा करुणां हि कृत्वा
 वारीघटं यज्ञिय सिद्धति कृष्णवन्धु ।
 उत्तिष्ठ शीघ्र व्रजहि म पुनो विजम्ब
 एवं हि तेष भवते गुरुवृद्धराणां ॥
 मार आह ।

१० दुःखं भयं व्यसनशोकविनाशनं च
 धिक्कारशब्दमवमानगतं च दैन्यं ।
 प्राप्नो ऽस्मि अथ अपराध सुगुहसन्ति
 अश्रुत्वा वाक्च मधुरं हितमात्मजानां ॥ ० ॥
 देवता आह ।

१५ भयं च दुःखं व्यसनं च दैन्यं धिक्कारशब्दं वधवन्धनं च ।
 दोषाननेकां जमते ह्यविज्ञान् निरापराधिष्वपि राधते यः ॥ ० ॥

देवासुरा गुरुवृद्धराचमकिन्नरेन्द्रा
 ब्रह्माद्य शक्त परनिर्मित साकनिष्ठाः ।
 भाषन्ति तस्मै विवर्धं जय लोकवीर
 २० यत्वेदृशी नमुचिसेन त्वया निरस्ता ॥
 हारार्धचन्द्र भजकचपटाक देवी
 पुष्पागुरु तगरचन्दनचूर्णवर्षा ।

तूया पराहनिय वाक्यमुदीरयन्ते
 अन्धा दुर्मै तुव च मूर जितारिसिंहा ॥
 अथिच चासनवरे लभसे ऽव बोधि
 आविणिका दशवन्ता प्रतिसेविदे च ।
 सर्वे च ब्रह्मविषयं लभसे ऽव मूर
 मिचा विजित्य विपुलां सटमारपणां ॥ ० ॥
 इह मारधर्षणकृते च रणे प्रवृत्ते
 संबोधिसत्त्ववलविक्रम येमि बृष्टे ।
 यट्टिंशकोटिनयुता चतुरे च विंशा
 येभिर्मेनः प्रणिहितं वरपुत्रबोधी ॥ इति ॥
 ॥ इति श्रीलज्जितविखरे मारधर्षणपरिवर्तो नामिकविंशतितमो
 अध्यायः ॥

५

१०

इति हि भिक्षवो बोधिसत्त्वो निहतमारप्रादर्थिको मर्दित-
 कण्ठको रणशिरसि विजितविजयः । उच्छ्रितकवध्वजपताको विवित्तो
 कामैर्विवित्तं पापकैरकुशलैर्धर्मैः सवितर्कं सविचारं विवेकज्ञं प्रीति- १५
 मुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विरहति स्म ॥ सवितर्कसविचाराणां
 व्युपसमादध्यात्मसंप्रसादाद्येतसः । एकोतिभावादवितर्कमविचारं समा-
 धिजं प्रीतिमुखं द्वितीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति स्म ॥ स प्रीति-
 विरामादुपेक्षको विहरति स्म । स्मृतिमान्संप्रजानन्मुखं कायेन प्रति-
 सेवेदयति स्म । यत्तदायां आचक्षते स्म । उपेक्षकः स्मृतिमान्मुखवि- २०

हारी निष्प्रोतिकं तृतीयं ध्यानमुपसंपद्य विहरति स्म ॥ स सुखस्य
च ग्रहाणाहुःखस्य च ग्रहाणात्पूर्वमेव च सीमनस्यदीर्गमस्यधीरश-
नमाददुःखामुखमुपेषास्मृतिपरिशुद्धं चतुर्थं ध्यानमुपसंपद्य विहरति
स्म ॥

५ अथ बोधिसत्त्वस्तथासमाहितं चित्ते परिशुद्धे पर्यवदति प्रभा-
क्षरे । ननुने विगतोपेक्षं भृदुनि कर्मणुपस्थिते आनिज्वप्राप्तिं राज्या
प्रथमे यामि दिव्यस्य चक्षुषो ज्ञानदर्शनविद्यासाध्यात्किंवाधि वित्तम-
भिनिर्हरति स्म । अभिनिर्नामयति स्म ॥

अथ बोधिसत्त्वो दिव्येन चक्षुषा परिशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्येकेण
१० सत्त्वान्पश्यति स्म । अथमानानुपपद्यमानान्मुखर्णान्दुर्वर्णान्सुगतान्दुर्ग-
तान्हीनान्प्रणीतान्यथाकर्मोपगान्स्त्वान्प्रजानाति स्म ॥ इमे वत भोः
सत्त्वाः कायदुश्चरितेन समन्वागताः । वाक्पुनोदुश्चरितेन समन्वा-
गताः । आर्यानामपवादका मिच्छादृष्टयस्ते मिच्छादृष्टिकर्मसंघर्मसमादा-
नहेतोः कायस्य भेदात्परं मरणादपायदुर्गतिविनिपातं नरकेषूपप-
१५ यन्ते ॥ इमे पुनर्भवन्तः सत्त्वाः कायसुचरितेन समन्वागताः । वाक्पुनः-
सुचरितेन समन्वागताः । आर्यानामनपवादकाः सम्यग्दृष्टयस्ते सम्य-
ग्दृष्टिकर्मसंघर्मसमादानहेतोः कायस्य भेदात्सुगती स्वर्गलोकेषूपपद्यन्ते ॥

इति हि दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्येकेण सत्त्वाना-
पश्यति स्म । अथमानानुपपद्यमानान्मुखर्णान्दुर्वर्णान्सुगतान्दुर्गतान्ही-
२० नान्प्रणीतान्यथाकर्मोपगान् ॥ एवं खलु भिषवो बोधिसत्त्वो राज्या
प्रथमे यामि विद्यां साधात्करोति स्म । तमो निहन्ति स्म ।
जालोकमुत्पादयति स्म ॥

अथ बोधिसत्त्वस्तथासमाहिते चित्ते परिशुद्धे पर्यवदति मभा-
 खरं निरङ्गुणे चित्तोपप्लेशे मृदुनि कर्मण्युपस्थिते आनिच्छप्राप्ति-
 राज्ञां मध्यमे यामि पूर्वनिवासानुसृतिज्ञानदर्शनविद्यासाधान्तिकवार्धे
 चित्तमभিনিर्हरति स्म । अभिनिर्नामयति स्म ॥ स आत्मनः
 परमत्त्वानां चानेकविधं पूर्वनिवासानुस्मरति स्म । तत्तथा । ५
 एकामपि जातिं द्वे तिस्रश्चतस्रः पञ्च दश विंशतिविंशसत्त्वारि-
 शत्पञ्चाशच्चातिशतं जातिसहस्रं जातिशतसहस्रं । अनेकान्यपि जा-
 तिशतसहस्राण्यपि जातिकोटीमपि जातिकोटीशतमपि जातिकोटी-
 सहस्रमपि जातिकोटीनयुतमपि । अनेकान्यपि जातिकोटीसह-
 स्राण्यपि अनेकान्यपि जातिकोटीशतसहस्राण्यपि अनेकान्यपि जाति- १०
 कोटीनयुतशतसहस्राणि यावत्संवर्तकल्पमपि विवर्तकल्पमपि संवर्त-
 विवर्तकल्पमपि अनेकान्यपि संवर्तविवर्तकल्पान्यनुस्मरति स्म । अमु-
 चाहमासन्नेर्वनामा एवंगोच एवंजात्य एवंवर्णं एवमाहार एवमा-
 युष्ममाणमेवाचिरस्थितिकः । एवंसुखदुःखप्रतिवेदी सो ऽहं तत-
 द्युतः सत्तमुचोपपन्नः । ततद्युत्तामुचोपपन्नः । ततद्युत्वेहोपपन्न १५
 इति साकारं सोऽहं शमनेकविधमात्मनः सर्वसत्त्वानां च पूर्वनिवा-
 समनुस्मरति स्म ॥

अथ बोधिसत्त्वस्तथासमाहितेन चित्तेन परिशुद्धेन पर्यवदति
 मभाखरेण अनङ्गुणेन चित्तोपप्लेशेन मृदुना कर्मण्युपस्थितेनानिच्छप्रा-
 प्तिन राज्ञां पश्चिमे यामि अरुणोद्याटनकालसमये नन्दीमुखी रा- २०
 त्री दुःखसमुदयास्तंगताया आश्रयचयज्ञानदर्शनविद्यासाधान्तिकवार्धे
 चित्तमभিনিर्हरति स्म । अभिनिर्नामयति स्म ॥ तस्मैतदभवत् ।

उच्छ्रं वताय लोक आपन्नो यदुत जायते जीर्यते म्रियते चरते
उपपद्यते । अथ च पुनरस्य केवलस्य महतो दुःखस्तन्मयस्य निःशरणं
न संग्रहयानाति । जराव्याधिमरणादिकस्य अहो वतास्य केवलस्य महतो
दुःखस्तन्मयस्यान्तःक्रिया न प्रज्ञायते सर्वस्य जराव्याधिमरणादिकस्य ॥

५ ततो बोधिसत्त्वस्यैतदभूत् । कस्मिन्सति जरामरणं भवति ।
किं प्रत्ययं च पुनर्जरामरणं ॥ तस्यैतदभूत् । आत्मा सत्त्वा जरामरणं
भवति । जातिप्रत्ययं हि जरामरणं ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरैतदभवत् । कस्मिन्सति जातिर्भवति किं
प्रत्यया च पुनर्जातिः ॥ तस्यैतदभवत् । भवे सति जातिर्भवति भव-
१० प्रत्यया च पुनर्जातिः ॥

अथ बोधिसत्त्वस्यैतदभवत् । कस्मिन्सति भवो भवति किं
प्रत्ययश्च पुनर्भवः ॥ तस्यैतदभवत् । उपादाने सति भवो भवति
उपादानप्रत्ययो हि भवः ॥

अथ बोधिसत्त्वस्यैतदभवत् । कस्मिन्सत्तुपादानं भवति किं प्रत्ययं
१५ च पुनरुपादानं ॥ तस्यैतदभवत् । तृष्णायां सत्तुपादानं भवति
तृष्णाप्रत्ययं तुपादानं ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरैतदभवत् । कस्मिन्सति तृष्णा भवति
किं प्रत्यया च तृष्णा ॥ तस्यैतदभवत् । वेदनायां सत्तृष्णा
भवति वेदनाप्रत्यया च तृष्णा ॥

२० अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरैतदभूत् । कस्मिन्सति वेदना भवति
किं प्रत्यया पुनर्वेदना ॥ तस्यैतदभूत् । स्पर्शे सति वेदना भवति
स्पर्शप्रत्यया हि वेदना ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरेतदभवत् । कस्मिन्सति स्वर्गो भवति
किं प्रत्ययश्च पुनः स्वर्गः ॥ तस्मैतदभवत् । षडायतने सति स्वर्गो
भवति षडायतनप्रत्ययो हि स्वर्गः ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरेतदभवत् । कस्मिन्सति षडायतनं
भवति किं प्रत्ययं च पुनः षडायतनं ॥ तस्मैतदभवत् । नामरूपे ५
सति षडायतनं भवति नामरूपप्रत्ययं हि षडायतनं ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरेतदभवत् । कस्मिन्सति नामरूपं भवति
किं प्रत्ययं च पुनर्नामरूपं ॥ तस्मैतदभवत् । विज्ञाने सति नामरूपं
भवति विज्ञानप्रत्ययं हि नामरूपं ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरेतदभवत् । कस्मिन्सति विज्ञानं भवति १०
किं प्रत्ययं च पुनर्विज्ञानं ॥ तस्मैतदभवत् । संस्कारियु सत्तु विज्ञानं
भवति संस्कारप्रत्ययं च विज्ञानं ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरेतदभवत् । कस्मिन्सति संस्कारा भवन्ति
किं प्रत्ययाश्च पुनः संस्काराः । तस्मैतदभवत् । अविद्यायां सत्त्वा
संस्कारा भवन्ति अविद्याप्रत्यया हि संस्काराः ॥ १५

इति हि भिषगो बोधिसत्त्वस्मैतदमुत् । अविद्याप्रत्ययाः
संस्काराः संस्कारप्रत्ययं विज्ञानं विज्ञानप्रत्ययं नामरूपं नाम-
रूपप्रत्ययं षडायतनं षडायतनप्रत्ययं स्वर्गः स्वर्गप्रत्ययं वेदना
वेदनाप्रत्ययं तृष्णा तृष्णाप्रत्ययमुपादानं उपादानप्रत्ययं भवो भव-
प्रत्यया जातिजातिप्रत्यया जराभरणशोकपरिदेवदुःखदीर्घमनस्त्रिषा- २०
द्यासाः संभवन्ति । एवमस्य केवलस्य महतो दुःखसङ्गस्य समुदयो
भवति । समुदयः समुदय इति ॥

इति हि भिषवो बोधिसत्त्वस्य पूर्वमश्रुतेषु धर्मेषु योनिशी
मनसिकाराद्ब्रह्मलीकाराञ्ज्ञानमुदपादि चक्षुस्दपादि विशोदपादि
भूरिस्दपादि मेधोदपादि प्रज्ञोदपादि आलोकः प्रादुर्बभूव ॥
कस्मिन्नसति ज्ञानमरणं न भवति कस्य वा निरोधाज्ज्ञानमरणनि-
रोध इति ॥ तस्मैतदभवत् । ज्ञानमसत्तां ज्ञानमरणं न भवति
ज्ञाननिरोधाज्ज्ञानमरणनिरोधः ॥

अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरेतदभवत् । कस्मिन्नसति ज्ञानं भवति
कस्य वा निरोधाज्ज्ञाननिरोधः ॥ तस्मैतदभवत् । अवेऽसति
ज्ञानं भवति भवनिरोधाज्ज्ञाननिरोधः ॥

१० अथ बोधिसत्त्वस्य पुनरप्येतदभवत् । कस्मिन्नसति विस्मरणं
यावत्संस्कारा न भवन्ति । कस्य वा निरोधात्संस्कारनिरोधः ॥
तस्मैतदभवत् । अविद्यायामसत्तां संस्कारा न भवन्तविद्यानिरो-
धात्संस्कारनिरोधः । संस्कारनिरोधाद्ब्रह्मज्ञाननिरोधो यावज्ज्ञाननि-
रोधाज्ज्ञानमरणशोकपरिदेवदुःखदीर्घमस्योपायासा निरुध्यन्ते । एव-
१५ मस्य केवलस्य महतो दुःखस्तन्यस्य निरोधो भवतीति ॥

इति हि भिषवो बोधिसत्त्वस्य पूर्वमश्रुतेषु धर्मेषु योनिशी
मनसिकाराद्ब्रह्मलीकाराञ्ज्ञानमुदपादि चक्षुस्दपादि विशोदपादि
भूरिस्दपादि मेधोदपादि प्रज्ञोदपादि आलोकः प्रादुर्बभूव ॥ सो
ऽहं भिषवसस्मिन्मये । इदं दुःखमिति । यथाभूतमज्ञानमिषं ॥ अथ-
२० माश्रवसमुदयोऽयमाश्रवनिरोध इयमाश्रवनिरोधगामिनी प्रति-
पदिति । यथाभूतमज्ञानमिषं ॥ अथ कामाश्रवोऽयं भवाश्रवो
ऽयमविद्याश्रवोऽयं दृष्ट्याश्रवः । इहाश्रवा निरवशीपतो निरुध्यन्ते ।

इहाद्यवो निरवशीयमनाभासमल्लगच्छतीति ॥ इयमविद्या अय-
मविद्यासमुदयो ऽयमविद्यानिरोध इयमविद्यानिरोधगामिनी प्रति-
पदिति । यथाभूतमज्ञासिषं । इहाविद्या अपरिशीयमनाभिसमल्लगच्छ-
तीति ॥ पेयानं ॥ अनी संस्कारा अयं संस्कारसमुदयो ऽयं
संस्कारनिरोध इयं संस्कारनिरोधगामिनी प्रतिपदिति । यथाभूत- ५
मज्ञासिषं ॥ इदं विज्ञानमयं विज्ञानसमुदयो ऽयं विज्ञाननिरोध
इयं विज्ञाननिरोधगामिनी प्रतिपदिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥
इदं नामरूपमयं नामरूपसमुदयो ऽयं नामरूपनिरोध इयं नाम-
रूपनिरोधगामिनी प्रतिपदिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥ इदं षडा-
यतनमयं षडायतनसमुदयो ऽयं षडायतननिरोध इयं षडायतन- १०
निरोधगामिनी प्रतिपदिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥ अयं स्पर्शा
ऽयं स्पर्शसमुदयो ऽयं स्पर्शनिरोध इयं स्पर्शनिरोधगामिनी प्रतिप-
दिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥ इयं वेदना अयं वेदनासमुदयो
ऽयं वेदनानिरोध इयं वेदनानिरोधगामिनी प्रतिपदिति । यथा-
भूतमज्ञासिषं ॥ इयं तृष्णा अयं तृष्णासमुदयो ऽयं तृष्णानिरोध १५
इयं तृष्णानिरोधगामिनी प्रतिपदिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥ इदं-
मुपादानमयमुपादानसमुदयो ऽयमुपादाननिरोध इयमुपादाननिरो-
धगामिनी प्रतिपदिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥ अयं भवो ऽयं
भवसमुदयो ऽयं भवनिरोध इयं भवनिरोधगामिनी प्रतिपदिति ।
यथाभूतमज्ञासिषं ॥ इयं जातिरयं जातिसमुदयो ऽयं जातिनि- २०
रोध इयं जातिनिरोधगामिनी प्रतिपदिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥
इयं जरा अयं जरासमुदयो ऽयं जरानिरोध इयं जरानिरोधना-

मिनी प्रतिपदिति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥ इदं मरणमर्थं मरण-
समुद्ध्यो ऽयं मरणनिरोध इयं मरणनिरोधनामिनी प्रतिपदिति ।
यथाभूतमज्ञासिषं ॥ इमे शोकपरिदेवदुःखदीर्घमस्त्रीपाथासा
एवमस्त्रं केवलस्य महती दुःखस्तन्वस्य समुद्ध्यो भवति यावन्ति-
५ रोधो भवतीति । यथाभूतमज्ञासिषं ॥ इदं दुःखमर्थं दुःखसमु-
द्ध्यो ऽयं दुःखनिरोध इयं दुःखनिरोधनामिनी प्रतिपदिति । यथा-
भूतमज्ञासिषं ॥

एवं खलु भिचवो बोधिसत्त्वेन राज्ञां पश्चिमे यामे ऽरुणो-
द्घाटनकालसमये नन्दीमुख्यां राज्ञीं यत्किञ्चित्पुरुषेण सत्पुरुषेणा-
१० तिपुरुषेण महापुरुषेण पुरुषपर्यभेण पुरुषगग्निन पुरुषसिंहेन पुरुष-
पुंगवेन पुरुषशूरेण पुरुषधीरेण पुरुषजानेन पुरुषपद्मेन पुरुषपुण्डरी-
केण पुरुषधीरेथेजानुत्तरेण पुरुषदन्त्यसारथिना एवंभूतेनार्येण ज्ञानेन
ज्ञातव्यं बोद्धव्यं प्राप्तव्यं द्रष्टव्यं साक्षात्कर्तव्यं सर्वं तदेकचित्तेषां
समायुक्तया प्रश्नवानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य वैविधाधिमता ॥

१५ ततो भिचवो देवा आहुः । अवकिरत भार्याः पुष्पाक्षमि-
संबुद्धो भगवान् ॥ ये तव देवपुत्राः पूर्वबुद्धदर्शिनसन्निभानिपतिता
आसन्ते ऽबोधन् । मा का तावन्नार्याः पुष्पाक्षवकिरत यावन्तावज्ञ-
गवान्निर्मितं प्रादुःकरोति । पूर्वका अपि सम्यक्संबुद्धा निमित्तमकार्षुः ।
निर्मितामभिनिर्निवृत्तानि का ॥

२० तत्र खलु भिचवस्तथागतस्नान्देवपुत्रान्निर्मितप्राप्ताञ्छात्वा सप्त-
तालमार्यं विहायसमभ्युदयं तत्रैव इदमुद्गममुद्गमयति का ।

किन्न वक्ष्येपमानं रवाः शुष्का आश्रया न पुन श्रवन्ति ।

किन्ने वक्ष्येनि वर्तत दुःखस्त्रियो ऽन्त उच्यते ॥ इति ॥

ततश्च देवपुत्रा दिव्यैः कुसुमैस्तथागतमभ्यवकिरन्ति स्म । ततो
जानुमाय दिव्यानां पुष्पाणां संस्मरी भूतः ॥ ॥

इति हि भिन्नवस्तुधागते ऽभिसंबुद्धे विद्यतं तमोऽन्धकारं वि- ५
शोधिता तुष्या विवर्तिता दृष्टिर्विचोभिता क्रेशा विशारिता शक्ता
मुक्तो यन्त्रिः प्रपातितो मानध्वज उच्छेपितो धर्मध्वज उद्घाटि-
ता अनुशया ज्ञाता धर्मतथता अवबुद्धा भूतकोटिः परिज्ञातो
धर्मधातुर्व्यवस्थापितः सत्त्वधातुः संवर्णितः सम्यक्नियतो राशिर्वि-
वर्णितो मिषात्वनियतो राशिः परिगृहीतो ऽनियतराशिर्व्यवस्था- १०
पितानि सत्त्वेन्द्रियाणि परिज्ञाता सत्त्वचरिता अवबुद्धा सत्त्वव्याधिः
सत्त्वसमुत्थानसिद्धो ऽमृतभोगप्रयोगः उत्पन्नो वैद्यराजः प्रमोचकः
सर्वदुःखेभ्यः प्रतिष्ठापको निर्व्याणसुखे निषण्णस्तथागतगमे तथागत-
महाधर्मराजासने सर्व आवडो विमुक्तिपथाः प्रविष्टः सर्वज्ञतानमरं
समवसृतं सर्वबुद्धैरसंभिन्नो धर्मधातुप्रसरानुबोधेः । प्रथमे सप्ताहे १५
भिन्नवस्तुधागतस्तस्मिन्नेव बोधिमण्डे निषण्णो ऽस्मात् । इह मया
ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः । मया ऽनवराम्यस्त आतिजरा-
मरणदुःखस्थानः कृत इति ॥

समनन्तरप्राप्तिं खलु पुनर्भिन्नवो बोधिसत्त्वेन सर्वज्ञत्वे । अथ
तत्क्षणमेव दशसु दिक्षु सर्वलोकधातुषु सर्वसत्तास्मात्क्षणं तत्तत् २०
तन्मुहूर्तं परमसुखसमर्पिता अभूवन् । सर्वलोकधातवश्च महतावभासे-
नावभास्यन्तः । या अपि ता लोकान्तरिका अद्या अधस्तुता

अन्धकारा इति पूर्ववत् । पङ्क्तिकारं च दमसु दिक्षु सर्वलोकधातवो
 * एकम्यत् प्राकम्यत् संप्राकम्यत् । अवेधत् प्रावेधत् संप्रावेधत् । अचलत्
 प्राचलत् संप्राचलत् । अचुभत् प्राचुभत् संप्राचुभत् । अरणत्
 प्रारणत् संप्रारणत् । अगर्जत् प्रागर्जत् संप्रागर्जत् । सर्वबुद्धाय
 ५ तथागतायाभिसंबुद्धाय साधुकारं ददन्ति स्म । धर्मादादीन् संप्रे-
 ययन्ति स्म । धर्ममाह्निदिरथं विसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुरनेकरत्न-
 क्षतसंज्ञो भूत् । तेभ्यश्च रत्नक्षेत्रेभ्य एवंप्रकाशं रश्मिजाला निक्षरन्ति
 स्म । धर्मदंशु दिक्षु अप्रमेयासंख्येया लोकधातवो व्यवस्यन्ते ।
 दशसु दिक्षु बोधिसत्त्वाश्च देवपुत्राश्चानन्दशब्दं निक्षारयामासुः ।
 १० उत्पन्नः सत्त्वपण्डितः पद्मो ज्ञानसरसि संभूतोऽनुपलिप्तो लोकधर्मैः ।
 समनतो महाकरुणामिथं स्फुरित्वा धर्मधातुमवनं वर्णयिष्यति ।
 धर्मवर्णविनये जनमिषञ्जाङ्गुरप्ररोहणं सर्वकुशलमूलवीजानां विवर्धनं
 अङ्गाङ्गुराणां दाता विमुक्तिफलानां ॥

तत्रेदमुच्यते ।

- * १५ मारं विद्विष्य सगर्भं स हि पुष्पासिंहो
 ध्यानामुखं अभिमुखं अभितोऽपि शास्ता ।
 विविद्यता दशवनेन यदा हि प्राप्ता
 संकमिता दशदिशो वज्रचक्रकोजः ॥
 ये बोधिसत्त्व पुरि आगत धर्मकामा
 २० चरणौ निपत्य इति भाषिषु मासि ज्ञान्तो ।
 प्रत्यक्षं अस्मि चमु चादृशिषा सुभीमा
 सा प्रज्ञपुष्पवज्रवीर्यवनेन मया ॥

बुद्धेऽस्य चैव न धृतैः प्रहितानि कृत्वा
 साधो महापुरुष धर्मित मारसेना ।
 प्राप्तं त्वया पदवरं चमृतं विशोकं
 महर्म्मषुष्टि विभवे अभिवर्धं शीघ्रं ॥

वाङ्मं प्रसार्य दशदिशु च सत्त्वसारा
 आभासयिषु कलविह्वलताय वाचा ।

५

बोधिर्ध्वजामनुगता भवता विमुक्ता
 तुल्यः समो ऽसि यद्य सर्पिणि सर्पिमण्डैः ॥ ० ॥

अथ खलु भिक्षवः कामावचरा अप्सरसो बोधिमण्डनिपातं
 तथामृतं प्राप्ताभिर्क्षेत्रं परिपूर्णसंकल्पं विजितसंशयं निर्जितमारप्रत्य- १०
 र्थिकमुच्छ्रितकवध्वजपताकं शूरं जयोन्नतं पुरुषं महापुरुषं वैद्योन्नतं
 महाशक्त्यहर्तारं सिंहं विमतभवजोमहर्षं नाम सुदानाचित्तं निर्मलं
 विमलविप्रहीनं विजयकं विविद्यतामनुप्राप्तं पारमं चतुरोद्योत्तीर्णं
 चचिद्यमेकरत्नकवधारिणं त्रैलोक्यप्राप्त्यर्थं वाहितपापकर्मणं भिक्षुं
 भिक्षाविद्याण्डकोपं यमणं सर्वसङ्गसमतिकान्तं श्रीचिद्यं निःसृतक्षिणं १५
 शूरमप्रपातितध्वजं त्रैलोक्यासं दशवजधारिणं रत्नाकरमिव सर्व-
 धर्मरत्नसंपूर्णं विदित्वा बोधिमण्डाभिमुखाण्डयागतमाभिर्गोषाभिर-
 भ्यस्ताविपुः ।

एष दुमराजमूलं अभिजित्वा मारसेनं

खलितु मेघवदप्रकम्प्यो निर्गौरप्रलापी ।

२०

अनेकवज्रकलकीको दानदमसंयमेन

समुदानयं प्रबोधि तदैव सोमति ऽथ ॥

अनेन बह्वक्लकोव्यः शीलव्रतातपोभि
 विद्विक्तत शक्रब्रह्मा बोधिवर एषता हि ।
 अनेन बह्वक्लकोव्यः शान्तिवत्तवर्मितेन
 अधिवासिता दुःखानी तेन प्रभ स्तर्णवर्णा ॥

५ अनेन बह्वक्लकोव्यो वीर्यवन्नविक्रमेन
 पराङ्मुखा हतास्त्रा तेन मार जित मेना ।
 अनेन बह्वक्लकोव्यो ध्याना अभिज्ञज्ञानैः
 संपूजिता मुनीन्द्रास्तेनैव पूजितो ऽव ॥

अनेन बह्वक्लकोव्यः प्रज्ञा श्रुत संवयेन
 १० प्रगृहीत सत्त्वकोव्यसेन लघु बोधि प्राप्ता ।
 अनेन जितु स्तब्धमारुतघ मुत्सु क्रेशमारः
 अनेन जितु देवपुत्रमारुतेनास्य नास्ति शोकः ॥ ० ॥

एषो हि देवदेवो देवैरपि पूजनीयः पूजारहन्निजलोके
 पुण्यार्थिकान चर्च अमृतफलस्य दाता ।

१५ एषु वरदक्षिणीयो उत्पातु दक्षिणाहि
 नास्त्युत्तरस्य नासो या च वरबोधि लब्धा ॥

ऊर्णा विराजते ऽस्य मरुती बह्वक्लकोव्यो
 विद्विक्तत चन्द्रसूर्या अन्धकारालोकप्राप्ता ।

एव हि मुरूपरूपो वररूप साधुरूपो
 २० वरलचलो हितेयी वैजोऽप्युजनीयः ॥

एष सुविशुद्धनेत्रो बह्व प्रेषते स्वयंभूः
 चचा च सत्त्वकाया चित्तानि चेतना च ।

एष भुविशुद्धत्रोचः शृणुति अभ्यन्तशब्दां

दिवाद्य मानुषाद्य जिनशब्द धर्मशब्दा ॥

एष प्रभूतजिह्वः कलविद्धमनुष्योचः

श्रोण्याभ अस्त्र धर्म अभूत प्रज्ञानगामिं ।

दृष्ट्वा च मारसैन्वं न क्षुभ्यते मनो ऽस्य

५

पुन दृष्ट्वा देवसंघां न च हर्षते सुमेधा ॥

शस्त्रिणं चापि बालिर्जित एन मारसेना

सख्यव्रतातपोभि जितु एन दुष्टमङ्गः ।

चक्षितो न चासना न च कायु वेधिभो ऽस्य

न च क्षीर नापि दीपस्तदनन्तरि अभूवन् ॥

१०

जामा मुज्ज्व तेषां मरुणां भराण चैव

ये तुभ्य धर्मं श्रुत्वा प्रतिपत्तिमेष्यती हि ।

यत्पुण्य त्वां स्रवित्वा जिनपुण्य तेजरासि

सर्वे भवेम क्षिप्रं यद्य त्वं अनुष्यचन्द्रः ॥ ० ॥

मुदित्व बोधिं पुण्यपर्यभ नायकेन

१५

संकल्प्य चचनयुतानि विविद्य मारं ।

ब्रह्मस्त्रिण कलविद्धरुतस्त्रिण

प्रथमेन गाथा इमि भाषित नायकेन ॥

पुण्यविपाकु सुख सर्वदुःखापनेती

अभिप्रायु सिध्यति च पुण्यवतो नरस्य ।

२०

क्षिप्रं च बोधिं स्पृसते विनिहृत्य मारं

ज्ञानापयो गच्छति च निर्वृतिशीतिभावं ॥

तस्मान्न पुण्यकरणे न भवेत् तृप्तः

शृण्वन्न धर्मममृतं भवि को वितुप्तः ।

विज्जने वने च विहरे भवि को वितुप्तः

कः सत्त्व अर्थकरणे न भवेत्ति तृप्तः ॥

५ पालिं प्रसार्य समुवाच च बोधिसत्त्वा

पूजां कृता व्रजत चेच स्वकस्त्वकानि ।

अथै अभिवन्ध चरणी च तथागतस्य

नाभावियुहगत चेच स्वकस्त्वकानि ॥

दृष्ट्वा च तां नमुचिनां महतीमवस्थां

१० विक्रीडितां च सुगतस्य तथा सलीहं ।

बोधाय चित्तमतुलं प्रणिधाय सत्त्वा

मारं विजित्वा सबलं अमृतं स्युस्मि ॥ ० ॥

अभिसंबुद्धस्य भिज्जवसथानतस्य बोधिवृक्षमूले सिंहासनोप-

विष्टस्य तस्मिन्वर्गे प्रमेयानि बुद्धविक्रीडितान्यभूवन् । आनि न

१५ सुकरं कल्पेनापि निर्देष्टुं ॥

तच्चेदमुच्यते ।

करतलमदृशा भूत्सुस्मिता मेदिनीयं

विकसितशतपत्राक्षोन्नता रश्मिजालैः ।

अमरशतमहसा ओजसी बोधिमण्डं

२० इत्तु प्रथमं निमित्तं सिंहनदिनं दृष्टं ॥

द्रुमशतविसहस्रो बोधिमण्डं नमन्ते

निरिधरं तथनेके शैलराजस्य मेघः ।

दशवलमधिगम्य ब्रह्मशक्ता नमन्ते

इदमपि नरसिंहे क्रीडितं बोधिमण्डे ॥

रश्मिशतसहस्रा स्त्रीशरीराढ्यभावा

स्फुरि जिनवरयचा चीणि शान्ता अपायाः ।

तत चणमुमुहर्तुं शोधिता चाचक्षानि

५

न च खिलमददोषा बाधिषु केचि सत्त्वं ॥

इयमपि नरसिंहस्त्रासनखस्त्र क्रीडा

शशिरविमलिवह्निर्विद्युताभा च दिव्या ।

न तपति अभिभूता भागुवत्पौर्यपाशा

न च जगदिह कश्चिन्नेचते शास्तु मूर्धं ॥

१०

इयमपि नरसिंहस्त्रासनखस्त्र क्रीडा

करतलस्युशनेना कम्पिता चोर्वि सर्वा ।

येन नमुचिसेना बोभिता तूलभूता

नमुचि इषु गृहीत्वा मेदिनी व्यालिखेव ॥

इदमपि नरसिंहस्त्रासने क्रीडितं भूदिति ॥

१५

॥ इति श्रीललितविष्णवे ऽभिसंबोधनपरिवर्तो नाम द्वाविंश-
तितमो ऽध्यायः ॥

अथ खलु शुद्धावासकाविका देवपुत्रा बोधिमण्डनियमं
तथागतं प्रदर्शयतीकृत्य दिक्षिष्वन्धनचूर्णवर्षैरभ्यवकीर्यामिः साक्ष्या-
भिर्गात्राभिरभितुष्टुः ।

२०

- उत्पन्नी लोकप्रयोती लोकनाथः प्रभकरः ।
 अन्यभूतस्य लोकस्य वचुर्दाता रणजहः ॥
 भवान्विजितसंयामः पुण्यैः पूर्णमनोरथः ।
 संपूर्णः शुक्लधर्मैश्च जगत्त्वं तर्पयिष्यसि ॥
 ५ उत्तीर्णपङ्क्तो ह्यनिघः खले तिष्ठति गौतमः ।
 अन्यो सत्त्वा महोद्येन प्रोन्नतभारविष्यसि ॥
 उन्नतस्त्वं महाप्राज्ञो लोकेष्वप्रतिपुङ्गवः ।
 लोकधर्मेरनिघ्नस्त्वं जलस्थमिव पङ्कजः ॥
 चिरप्रमुप्रमिसं लोकं तमस्तन्वाचनुष्ठितं ।
 १० भवान्प्रज्ञापदीपेन समर्थः प्रतिबोधितुं ॥
 धिरातुरं जीवलोकं क्लेशव्याधिप्रपीडितं ।
 वैशराट् त्वं समुत्पन्नः सर्वव्याधिप्रमोचकः ॥
 भविष्यन्वचना शून्या त्वधि नाचे समुद्भूते ।
 मनुष्याश्चैव देवाश्च भविष्यन्ति सुखान्विताः ॥
 १५ येषां त्वद्दर्शनं सौम्य एष्यते पुरुषर्षभः ।
 न ते कल्पसहस्राणि जातु यास्यन्ति दुर्गतिं ॥
 पण्डिताद्याप्सरोनाथ धर्मं त्रीप्सन्ति चेऽपि ते ।
 मन्धीराद्योपधीचीणा भविष्यन्ति विशारदाः ॥
 मोक्षन्ते च लघुं सर्वे कृत्वा वै क्लेशवन्धनं ।
 २० यास्यन्ति निरुपादानाः फलप्राप्तिवरं शुभं ॥
 दक्षिणीयाश्च ते लोके आरुतीनां प्रतिग्रहाः ।
 न तेषु दक्षिणा न्यूना सत्त्वानिर्वानहितुकी ॥ ० ॥

एवं खलु भिषवः शुद्धावासकायिका देवपुत्रास्तथागतमभिष्टु-
तिजाले प्राञ्जलयस्तथागतं नमस्कृतः ॥ ॥

अथ खलु चाभास्वरा देवपुत्रास्तथागतं बोधिमण्डनिपतं
दिक्षिर्नानाप्रकरिः पुष्पधूपगन्धमालाविलिपनक्षत्रध्वजपटाकामिः संपूज्य
विप्रदक्षिणीकृत्य चाभिर्गंधाभिरभस्ताविपुः । ५

गभीरवृद्धे मधुरस्वरा मुने	ब्रह्मस्वरा मुनिवरगीत सुस्तरं ।
वरायबोधि परमार्थप्राप्ता	सर्वस्तरं पारयते ममस्ते ॥
वातासि दीपो ऽसि पराचणो ऽसि	नाबो ऽसि लोके कृपमैवचित्तः ।
वैद्योत्तमस्त्वं खलु शल्यहर्ता	चिकित्सकस्त्वं परमं हितंकरः ॥
दीपंकरश्च सहदर्शनं त्वया	समुदाहितं मेवकृपाश्वजालं । १०
प्रमृश नाथा अमृतस्य धारां	समेहि तार्यं सुरमानुषाणां ॥
त्वं पद्मभूतं विभवेष्वालिप्तं	त्वं मेवकल्पो विचलो ह्यकम्प्यः ।
त्वं वज्रकल्पो ह्यचलप्रतिज्ञ	त्वं चन्द्रमा सर्वगुणायधारी ॥१॥

एवं खलु भिषवः चाभास्वरा देवान्स्तथागतमभिसंस्तुतिजाले
तस्तुः । प्राञ्जलयस्तथागतं नमस्कृतः ॥ ॥ १५

अथ खलु सुप्रहृदिवपुत्रप्रमुखाः ब्रह्मकायिका देवान्स्तथागतं
बोधिमण्डनिपतमनेकमग्निरत्नकोटीनद्युतशतसहस्रप्रत्युप्तेन रत्नजाले-
नाभिज्ञाय विप्रदक्षिणीकृत्य चाभिः साकृष्टाभिर्गंधाभिरभस्ताविपुः ।

शुभविमलप्रज्ञ प्रभतेवधरा	द्वाविंशत्यक्षं वरासधरा ।
क्षुतिमं मतिमं गुणज्ञानधरा	अकिलान्ताका सिरसि वन्दमि ते ॥ २०
अमला विमला चिन्मयीविमला	चैकोक्ताविद्युतं चिविद्यमता ।
विविधाविमोचवरचयुददा	वन्दामि त्वां चिनयनं विमलं ॥

कलिकलुष उद्युत सुदान्तमना छपकक्ष्य उद्युत अमार्थकरा ।
 मुनिमुदित उद्युत प्रसान्तमना द्वयमतिविमोचक उपचरता ॥
 अततपस उद्युत अमार्थकरा स्वचरी विशुद्धचरि पारगता ।
 चतुसत्यदर्शक विमोचरता मुक्तो विमोचयसि चान्यजनत ॥

५ बलवीर्य आगतु इहा नमुचि शशाव वीर्य तव मैत्र्य जितो ।
 प्राप्ते च ते पदधरे अमृतं वन्दाम ते शठचसूमवशा ॥ ० ॥

एष खलु भिषवः सुवर्णदेवपुत्रप्रमुखा ब्रह्मकायिका देवा-
 स्तथागतमाभिर्गोषाभिरभिष्टुत्यजान्ते तच्छुः । प्राज्ञलयस्तथागतं नम-
 स्तुतः ॥ ॥

१० चय खलु ते शुक्लपायिका मारपुत्रा येन तथागतलेनोपसं-
 कामनुपसंक्रम्य महारत्नक्षवितानिष्ठवागतमभिक्षाय प्राज्ञलयस्तथा-
 गतमाभिः साक्ष्याभिर्गोषाभिरभ्यस्ताविषुः ।

प्रत्यये ऽस्मि बले तवाति विपुले मारस्य घोरा चसू
 यस्ता मारचसू महाप्रतिभया एकचले ते जिता ।

१५ न च ते उत्थितुं शिव कायु चसितो नो वा गिरा आहता
 त्वां वन्दामहि सर्वलोकमहितं सर्वार्थसिद्धं मुनि ॥

मारा कोटिसहस्रनेकनयुता यङ्गाणुभिः समिताः
 ते तुभ्यं न समर्थं बोधिसुवटा संचालितुं कम्पितुं ।

यथा कोटिसहस्रनेकनयुता यङ्गा यथा बालिका

२० यथा बोधिवटसितेन भवता तेनाद्य विभाज्यते ॥

मार्वा चैष्टतमा सुताद्य दयिता दास्यच्च दासास्त्रया

उज्जाना नगराणि राष्ट्रनिगमा राक्ष्यानि सान्तपुराः ।

हस्ता पाद शिरोत्तमाङ्गमपि वा चर्चुमि विज्ञा तथा
त्वक्ता ते वरवोधिचर्यचरता तेनाथ विधात्रसे ॥

उक्तं यद्वचनं त्वया सुवङ्गसो बुद्धो भविष्याम्यहं
तारिष्ये वङ्गसत्त्वकोटिनयुता दुःखार्णवेनोद्धता ।

ध्यानाधीन्द्रियबुद्धिभिः कवचितः सद्यमेवावा स्वयं ५
सा चिन्ता प्रतिपूर्णा तुभ्य प्रणिधिस्तारिष्यसे प्राणिनः ॥

यत्पुण्यं च स्तवित्वं वादिवृषभं लोकस्य चचुर्ददं
सर्वे भूतल उदयहृष्टमनसः प्राप्तेन सर्वज्ञतां ।

समुदासीन वरायवोधिमतुलां बुद्धिः सुसंवर्णितां
एवं तद्विनिहत्य मारपरिषां बुद्धेन सर्वज्ञतां ॥ ० ॥ १०

एवं खलु भिषवो मारपुत्रास्तथागतमभिदुष्टैकानि तस्युः ।
प्राञ्जल्यस्तथागतं ममस्तनः ॥ ॥

अथ खलु परनिर्मितवशवर्ती देवपुत्रो नैकेर्देवपुत्रगतसहसैः
परिपुतः पुरस्कृतो ब्राम्हूनदमुवर्णवर्णैः पद्मैस्तथागतमभ्यवकीर्य संसु-
खमाभिर्नौषाभिरभ्यस्त्रावीत् । १५

अपिहितं अनुहितं अविश्ववचना
अपगततमरजं अमृतगतिगता ।
अरहसि दिवि भुवि श्रियक्रियमतुला
अतिबुद्धिं क्षुतिमतिं प्रणिपतिं शिरसा ॥

रतिकरं रणजहं रत्नमलमयना २०
रमयसि मुरजरं सुविमदवचनैः ।

विकसित सुविपुल वरतनुकिरणैः

सुरनरपतिरिव जयसि जगदिदं ॥

परगणि प्रमथन परचरि कुशला

प्रियु भव नरमरु परमतिधुनता ।

५ परचरि विभजसि सुनिपुनमतिमान्

पथि इह विचरतु दशवल्लभमने ॥

त्वन्नि पृथु भवद्यहि वितथदुःखमहा

विमथसि सुरनर यथमतिविनये ।

विचरसि चतुर्दिश शशिरिव जगने

१० चक्षु भव परावण इह भुवि विभवे ॥

प्रियु भव नरमरु न च खलि विषये

रमथसि शुभरति कामरतिविरतो ।

दिनदर्शि परिषदि न ति समु विभवे

नायु मतिपरायणु त्वमिह हि जगतः ॥ ० ॥

१५ एवं खलु भिषवो वज्रवर्तिदेवपुत्रप्रमुखाः परनिर्मितवज्रवर्ति-

नो देवपुत्रास्तथागतमभिदुल्लिखन्ते तस्युः । प्राञ्जल्यस्तथागतं सम-
स्मानाः ॥ ॥

अथ खलु सुनिर्मितो देवपुत्रो देवसंघपरिवृतः पुरस्कृतो ना-

नारदपट्टदामैस्तथागतमभिवाद्य संमुखमाभिर्भौवाभिरभ्यस्त्रावीत् ।

२० घर्माण्योक्तभवान्तमुपगतं विविधमलनुद्धितो

मोहादृष्टिश्चविक्रान्तको हिरिशिरिभरितः ।

मिथ्याभारैरतामिमो प्रजाममृतं प्रपद्यितो

उत्पन्नो रह लोकि चेतियो दिवि भुवि सहितः ॥

त्वं विद्यो कुशलचिकित्सको ह्यमृतसुखददो

वृष्टिक्रेशमविद्यसंचयं पुरिममनुशयं ।

सर्वजाधपनेसि देहिनां पुरिमजिनपथे

५

तस्याद्विद्यतमो ऽसि नायका विचरसि धरणीं ॥

चन्द्रासूर्यं प्रभाच्च ज्योतिषा नणि तच्च ज्वलना

शक्रवज्राप्रभा न भासते पुरतु शिरिषणे ।

प्रज्ञालोककरा प्रभंकरा प्रभमिरिमरिता

प्रत्यक्षास्तव ज्ञाति अमृतं प्रणिपति शिरसा ॥

१०

सत्त्वासत्त्वकधी विनायका सुमधुरवचना

दानाशानमना जितिन्द्रिय प्रशमितमनसा ।

शास्ता शासनियां प्रशाससे नरनरपरिषां

वन्दे शाक्यमुनिं नरर्षेभं सुरनरमहितं ॥

ज्ञानिं ज्ञानकषायधारका ज्ञपयसि विभवे

१५

विविधं चिविमोक्षदिशका चिमलमजनुदा ।

मध्यामव्य मुनें प्रजानसे यद्यमतिविनये

वन्दे त्वां विमहसि अमृतं दिवि भुवि सहितं ॥ ० ॥

एवं खलु भिषवः सुनिर्मितो देवपुत्रः सपरिवारसंघागतम-
भिष्टुक्षिकानो ऽस्मात् । प्राज्ञबीजतस्तथागतं नमस्कृत्य ॥ ॥

२०

अथ खलु संतुषितो देवपुत्रः सार्धं तुषितकायिकैर्देवै-
र्येन तथागतस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य महता दिव्यवस्त्रवातेन वी-

धिमण्डनिषणं तद्यागतमभिसंक्राय संमुखमाभिर्गीषाभिरभ्यर्क्षी-
यीत् ।

- तुषिताल्लयि यद्वसितस्त्वं तव ति देशितु धर्म उद्दारी ।
न च कियति सा अनुशासि अयपि धर्मचरी सुरपुत्राः ॥
५ न च दर्शनं तृप्तिं लभामो धर्मशुणोतु न विन्दति तृप्तिं ।
गुणसागर लीकप्रदीपा वन्दिम ते शिरसा ममसा च ॥
तुषिताल्लय यद्वसितस्त्वं सोषितं अण्णं सर्वं तदा ते ।
यद् बोधिवटं उपविष्टः सर्वजगस्य किमेष प्रशान्ताः ॥
यस्य कृतेन च बोधि उद्दारा एषति प्राप्तिं विनित्यन मार ।
१० त्वा प्रणिधी तपसा परिपूर्णा क्षिप्रं प्रवर्तय चक्रमुदारं ॥
बद्धं दिक्षिषु प्राणिसहस्रा धर्मरता गुणियामस्य धर्मे ।
क्षिप्रं प्रवर्तय चक्रमुदारं मोक्षय प्राणिसहस्र भवेयुः ॥ ० ॥

एवं खलु भिचवः संतुषितो देवपुत्रः सपरिवारस्त्राघागतम-
भिष्टुर्विकान्तो ऽस्नात् । प्राञ्जलीकृतस्तस्यागतं नमस्तमानः ॥ ॥

- १५ अथ खलु सुयामदेवपुत्रप्रमुखाः सुयामा देवा येन तद्या-
गतस्तेनोपसंक्रामिदुपसंक्रम्य नानापुण्यधूपगन्धमाभ्याविलेपनैर्वेधिमण्ड-
निषणं तद्यागतं संपूज्य संमुखमाभिः साकृद्याभिर्गीषाभिरुष्टुष्टुः ।
सदृशो ऽस्ति न ते कुतोन्तरे शीलममाधि तथैव प्रह्वया ।
अधिमुक्तिं विमुक्तिञ्चोषिदा शिरसा वन्दिम ते तद्यागतं ॥
२० दृष्ट्वा स विबुध सोमना बोधिमण्डलिं मयमि या कृता ।
न तमर्हति अन्य कथना वयं त्वं दिवमनुष्यपूजितः ॥
न मुधाय मवाप्तमुद्धतो यथा अर्थे बद्धं कीर्णं दुस्करा ।

विविक्तो हि शठः समीपकः प्राप्ता बोधि अनुत्तरा त्वया ॥
 आलोक कृते दशादिशे प्रज्ञादीपेन त्रिलोक ज्ञानितः ।
 तिमिरं अपनाययिष्यसे द्वास्तसि चतुरमुत्तरं जने ॥
 ब्रह्मकल्पं भुवन्ति भाषतो रौमरूपस्य न चानु अस्ति ते ।
 मुण्डानगरं लोकाविभुता शिरसा बन्दिम ते तथागत ॥ ० ॥ ५

एवं चनु ते मुद्यामदेवपुत्रप्रमुखा देवास्तथागतमभिष्टुतकान्ते
 तस्मै । प्राञ्जल्यस्तथागतं नमस्कृतः ॥

अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रः सार्धं चाद्यचिन्तकाधिकिर्दे-
 वैर्नानापुष्पधूपदीपगन्धमाग्राविलेपनचूर्णवीवरक्ष्वध्वजपटाकाव्यूहैस्तथा-
 गतं संपूज्याभिर्गोद्याभिरम्बस्तापीत् ।

१०

अस्तजिता अमवद्या भद्रा सुखिता मैत्रकल्या मुने
 दशदिशि सुविष्टुष्ट ज्ञानप्रभा पुष्कतेजान्विता ।
 बुद्धशतसहस्रं संपूजिता पूर्वं तुभ्यं मुने
 तस्य विशेषं येन बोधिद्वये मारसेना जिता ॥

शीलश्रुतसमाधिप्रज्ञाकरा ज्ञानकेतुध्वजा

१५

अरमरणनिधाति वैशोत्तमा लोकचतुर्देदा ।
 विमलशिलप्रहीण शान्तेन्द्रिया शान्तचिन्ता मुने
 शरणं तवमुपेम शक्रवर्षमा धर्मरात्रा जने ॥

बोधिचरि अमन्ततुल्या अभूदीर्यत्नामोदता

प्रज्ञावत उपायमैवावन्तं ब्राह्मपुण्यं वत्सं

२०

एति वलमनन्ततुल्या भवं बोधिं संप्रस्रिते

दशवलवलधारी अथा पुनर्बोधिमण्डे सुतो ॥

वृद्धं चमु अमलसत्ति सुरा भीतवलाभवन्

मा खु अमलराजु बाधिष्यति बोधिमण्डि स्थितः ।

न च भवतु वभूव तेभ्यो भयं नो च कायेज्जना

करहत मुहभार संकम्पना मारसेना जिता ॥

५ यद्य च पुरिमकेमि सिंहासने प्राप्त बोधि वरा

तद्य त्वया अमु वुत्त तुम्हा समा अव्यथा त्वं न हि ।

सममनस समचित्त सर्वज्ञता ख्याम प्राप्त त्वया

तेन भव स्वयंमु लोकोत्तमो पुण्यवर्चं वने ॥ ० ॥

एवं खलु भिचवः श्रद्धो देवानामिन्द्रः सधं देवपुत्रेस्त्रायवि-

१० शैलधामतमभिष्टुष्टिकानो ऽस्मात् । प्राज्ञलोहितस्तथागतं नमस्कृवं ॥

अथ खलु चत्वारो महाराजानः सार्धं चतुर्महाराजकायिकिर्दे-

वपुर्वैर्येन तथागतस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्याभिमुक्तकचम्पकसुमनावार्धि-

खधानुस्कारिमाच्यदामपरिगृहीता अप्सरःशतसहस्रपरिवृता दिव्यसं-

शीतिसंप्रषादितेन तथागतस्य पूजां कृत्वा आभिः साङ्ख्याभिर्गोषा-

१५ भिसुष्टुवुः ।

सुमधुरवचना मनोज्ञघोषा शशिव प्रसान्तिकरा प्रसन्नचिन्ता ।

प्रहसितवदना प्रभूतचिह्ना परममुप्रीतिकरा मुने नमसि ॥

रुत रवित य अस्ति सर्वलोके सुमधुर प्रेमणिषया नररामकृपा ।

भवत स्वस्व प्रमुक्त मज्जुघोषो अभिभवते रुत सर्वे भाषमाणाः ॥

२० रानु समयि दोषमोहजिज्ञा प्रीति जनिति अमानुषां विशुद्धा ।

अक्लृपहृदया निशाम्य धर्मं आर्यविमुक्तिं लभन्ति ते हि सर्वे ॥

न च भव अतिमन्त्रे अविद्या न च पुन विद्वमदेन जातु मत्तः ।

उल्लतु न च नैव चोनतस्त्वं गिरिरिव सुखितु सागरस्य मध्ये ॥
 जाम इह सुलब्धं मानुषाणां यत्र हि तादृशं जातु सत्त्वं लोके ।
 श्रीरिव पद्मो धनस्य दात्री तत्र तत्र दास्यति धर्मं सर्वलोकैः ॥०॥

एवं खलु चतुर्महाराजप्रमुखा महाराजकायिका देवा बोधि-
 मण्डनपथं तथागतमभिष्टुतिकान्ते तस्युः । प्राज्ञलयस्तथागतं नम- ५
 स्तनः ॥ ॥

अथ खल्वन्तरिक्षा देवास्तथागतस्थान्तिकमुपसंक्रन्वाभिसंबोधेः
 पूजाकर्मणे सर्वमन्तरीषं रत्नजालेन किङ्किणीजालेन रत्नरुचि रत्न-
 पटाकाभि रत्नपट्टदामै रत्नावतंसैर्विविधमुक्ताहारपुष्पदामार्धकायि-
 कदेवतापरिगृहीतैरर्धचन्द्रैश्च समलंक्य तथागताय निर्घातयन्ति १०
 स्त । निर्घातं च संमुक्तमाभिर्गोषाभिरभ्यस्ताविषुः ।

अस्माकु वासं गगने ध्रुवं मुने पञ्चाम सत्त्वा चरिया यथा जने ।
 भवत्स्यरि मेक्षिय शुद्धसत्त्वं स्तवितं न पञ्चाम तवैकचित्ते ॥
 ये ज्ञायता पूजन बोधिसत्त्वा गगनं स्फुटं तैर्नरनायकैभिः ।
 हानिर्विमानान न चाभवन्त तथा हि ते वै गगणाग्रभावाः ॥ १५
 ये जनरीषातु प्रवर्षि पुष्पा स्वाच्छुद्धवन्धा हि महासहस्रा ।
 ते तुभ्य काये पतिता जज्ञेपा नवी यथा सागरि संप्रविष्टाः ॥
 पञ्चाम ज्वास्तवतंसका च मालागुणी चम्पकपुष्पदामा ।
 हाराश्च चन्द्राश्च तथार्धचन्द्रा विपन्ति देवा न च संस्करोति ॥
 बालस्य नाभूद्वकाशमक्षिणं देवि स्फुटं सर्वत जनरीषं । २०
 कुर्वन्ति पूजां द्विपदीतमस्य न च ते मदी जायति विस्मयो वा ॥०॥

एवं स्वल्पनरीचदेवा बोधिमण्डे निघणं तद्यागतमभिष्टुर्विकाने
 ५६८ यतस्त्रिवलः । प्राञ्जलयस्तदागतं नमस्त्रलः ॥ ॥

अथ खलु भौमा देवास्तथागतस्य पूजाकर्मणि सर्वायनं धरणी-
 तलं सुशोधितोपनिर्गतं मन्त्रोदकपरिमितं पुष्पावलीर्णं च कृत्वा
 ५६९ यानानाद्रूप्यवितानविततं च तद्यागताय निर्यातयन्ति स्म । आभिर्गा-
 याभिरभितुष्टुः ।

वक्षमिव अभेवा संस्त्रिता विसहस्रा

वक्षमयपदेनावं स्त्रितो बोधिमण्डे ।

इह मम स्वयमांसं शुष्यतामस्मि मञ्जा

१० न च अङ्ग असृशित्वा बोधि उत्प्रेष्य अस्मात् ॥

सविभव नरसिंहा सर्वियं विसहस्रा

न करिषु अधिष्ठानं स्थाहिदीर्घशेवा ।

तादृशं महविगा आगता बोधिसत्त्वा

येषु जगत्त्रयेभिः कथिता वैचकोच्चः ॥

११ नाम इह सुलब्धा भूमिदेवैरुदारा

अथ परमसत्त्वचङ्गमी मेदिनीये ।

अथ कु रलु लोके सर्वे आभासितासे

चेतिभु विसहस्रः किं पुनस्तुभ्य कायः ॥

हेस्मि शतसहस्रं यावत्तथापस्तम्भो

२० धरणीतनु जनस्त्रा यावत्तद्योपजीवः ।

सर्वं वयु धरमो मेदिनी विसहस्रा

सर्वं तव ददामो मुक्तिमा त्वं यथेष्ट ॥

यत्र भव स्त्रिहोत्रा चतुर्मेवा श्रयेद्वा

ये ऽपि सुगतपुत्राः श्रावका गीतमस्य ।

धर्मकथकचेनी ये ऽपि वा तां शृणोन्ति

सर्वं कुशलमूलं बोधये नामयामः ॥

एवं खलु भीमा देवा बोधिमाण्डनिपणं तथागतमभिष्टुत्विकानो ५
तस्युः । प्राञ्जल्यस्तथागतं नमस्कृतः ॥ ॥

॥ इति श्रीलालितविस्तरे संस्तवपरिवर्तो नाम चत्वारिंशतितमो
ऽध्यायः ॥

इति हि भिचर्यो ऽभिसंयुजस्तथागतो दैर्घरभिष्टुयमानः पर्व-
द्रुममिन्दुव्रनिमिषनयनो द्रुमराजं प्रेक्षते स्म । ध्यानप्रीत्याहारः १०
सुखप्रतिसंवेदी सप्तराजं बोधिवृक्षमूले ऽभिनामयति स्म ॥

अथ सप्ताहि ऽतिकान्ते कामावचरा देवपुत्रा दशगन्धोदक-
कुम्भसहस्राणि परिगृह्य येन तथागतस्तेनोपसंक्रामन्ति स्म । रूपा-
वचरा अपि देवपुत्रा दशगन्धोदककुम्भसहस्राणि परिगृह्य येन
तथागतस्तेनोपसंक्रामन्ति स्म । उपसंक्रम्य बोधिवृक्षं तथागतं च १५
गन्धोदकेन स्नापयन्ति स्म । गणनासमतिक्रान्ताश्च देवनागयक्ष-
गन्धर्वासुरगन्धर्वकिन्नरमहोरगास्तेन तथागतकायपतितेन गन्धोदकेन
स्नक्सकान्कायानुपनिम्यन्ति स्म । अनुत्तरायां च सम्यक्संबोधौ
चित्तानुत्पादयामासुः । स्वभवनि प्रविष्टा अपि च ते देवपुत्रादयो
विरहिता कभ्रुवंस्तेन गन्धोदकगन्धेन न चान्यस्मै गन्धाय सृष्टामु- २०

त्पादयामासुः । तेनैव च प्रीतिप्राप्तयेन तद्यागतगौरवमनसिकार-
निर्वातेनविवर्तिका अभूवन्ननुत्तराद्याः सम्यक्प्रबोधेः ॥

अथ खलु भिषवः समन्तकुसुमो नाम देवपुत्रस्तथापि पर्यदि
मन्विपतितो ऽभूत् । स तद्यागतस्य चरणयोर्निपत्य प्राञ्जलिस्तथाग-
तमेतदवोचत् । को नामार्य भगवन्ममाधिष्येन समाधिना समन्वाग-
तस्तथागतः सप्तरात्रं विहरत्वभिन्नपर्यङ्कः ॥ एवमुक्तो भिषवस्तथाग-
तस्य देवपुत्रमेतदवोचत् । प्रीत्याहारव्यूहो नाम देवपुत्राय समाधि-
येन समाधिना समन्वागतस्तथागतः सप्तरात्रं व्याहारीदभिन्नपर्यङ्कः ॥

अथ खलु भिषवः समन्तकुसुमो देवपुत्रस्तथागतं गाथाभिरम्ब-
१० स्थावीत् ।

रथचरत्तनितितचरणा दशशतचरजलज कमलदलतेजा ।

सुरमुकुटपुष्टचरणा यन्त्रे चरणी शिरिषनस्य ॥

अभिवन्द्य मुगतचरणा प्रमुदितचित्ततदा स सुरपुत्रः ।

इदमवचि विमतिहरणं प्रसान्तकरणं नरमरूपां ॥

१५ शाक्यकुलनन्दिजनना अन्तकरा रागदोषमोहानां ।

प्रख्यानअन्तकरणा विनेहि काङ्क्षी नरमरूपां ॥

किं कारणं दशपन्था बुद्ध्या सर्वज्ञतामपरिमाणां ।

सप्ताहं महिमण्डे जिना न भिन्दन्ति पर्यङ्कं ॥

किं तु खलु पश्यमानः सप्ताहं अनिमिषेण नरसिंहा ।

२० प्रेषसि विशुद्धचक्षो विकसितशतपत्रतुल्याचः ॥

किं तु भवतेष प्रणिधी उताञ्ज सर्वेष वादिभिर्हानां ।

येन दुमराजमूले पर्यङ्कं न भिन्दि सप्ताहं ॥

साधु समशुद्धदत्ता सुगन्धगन्धामुखं दशवक्त्रम् ।

प्रवद वचनं चवितर्णं कुरुष्व प्रीतिं नरमङ्गलां ॥

तमुवाच चन्द्रवदनः शृणुष्व मे भाषतो जमरपुत्र ।

अस्य प्रशस्त्याहं किञ्चिन्मात्रं प्रवक्ष्यामि ॥

राजा यद्व्यखिलभविष्णो भवति ज्ञातिमन्धेन ।

५

सप्ताङ्गं तं प्रदेशं न जहाति हि धर्मता राज्ञां ॥

एवमेव दशवक्त्रा अपि अभिषिक्ता भोन्ति यद् प्रणिधिपूर्णाः ।

सप्ताङ्गं धरणिमण्डे जिना न भिन्दन्ति पर्यङ्कं ॥

शूरो यचारिसंधां निरीचते निर्जितां निरवशेषां ।

बुद्धापि बोधिमण्डे क्लेशा निहतां निरीचन्ते ॥

१०

इह ते कामक्रोधा मोहप्रभवा अमत्परिनिकासाः ।

साहीडा इव चौरा विनाशिता ये निरवशेषाः ॥

इह मे हतान विविधा मानविधामन्युना पुरनिकिताः ।

सर्वाश्रवा प्रहीना ज्ञानं चायं समोत्पन्नं ॥

इह सा अकार्यकची भवतृष्णाचारिणी तथाविद्या ।

१५

सानुशयमूलजाता पटुनाज्ञानाधिना दग्धा ॥

इह सा अहं ममेति च जलियासु दुरानुमादजितमूला ।

जीवरणकठिनशक्तिं क्षिप्त्वा मे ज्ञानशस्त्रेण ॥

इह ते चिरं समायत उज्जापनका विनाशपर्यन्ताः ।

स्कन्धा सोपादाना ज्ञानेन मया परिज्ञाता ॥

२०

इह ते ह्यसंमोहा मिथ्यायाहा महानरकनिष्ठाः ।

मय उद्धृता अशेषा मूयन् न जातु क्षामन्ते ॥

- इह नीवरणवनारी दग्धा मे कुशलमूलतेजिन ।
 चतुरश्र विपर्यया निर्दग्धा मया निरवशेषाः ।
 इह सा वितर्कमाला संज्ञासूत्रेषु गन्विता निपथी ।
 विनिवर्तिता अशेषा बोध्यङ्गविचित्रमालाभिः ॥
- ५ दुर्गानि पञ्च यष्टि मोहानी विंशति च मलिनानि ।
 चत्वारिंशदघानी क्षिप्ता मे क्षिप्र धरणिमण्डे ।
 षोडश असंवृतानी अष्टादश धातवश्च महिमण्डे ।
 छव्वाणि पञ्चविंशति क्षिप्तानि मयेह संख्येन ॥
 विंशति रजस्तराणी अष्टाविंशति जगत्त्रय विवासाः ।
- १० इह मे समतिकान्ता धीर्यन्त्रपराक्रमं करित्वा ।
 तथ बुद्धनर्दितानी पञ्चशताक्षि मया समनुबुद्धा ।
 परिपूर्णशतसहस्रं धर्मान मया समनुबुद्धं ।
 इह मे नृशय अशेषा अष्टानवतिः समूलपर्यन्ताः ।
 पर्युत्थानकिशलयो निर्दग्धा ज्ञानतेजिन ॥
- १५ काङ्क्षा विमतिममुदघा दृष्टीजडजनिता अशुभमूला ।
 तुलानदी चिविगा प्रशीयिता ज्ञानसूर्येण ॥
 कुहनलपनप्रहाणं माधामात्मसर्वदोषपर्यायं ।
 इह मे ज्ञेश्वरश्च क्षिप्तं विनयाग्निना दग्धं ॥
 इह मे विवादमूला आकर्षणदुर्गतीषु विषमासु ।
- २० आर्यापवादवचना ज्ञानवरविरचनैर्वाना ।
 इह हृदिनन्दितानी शोचितपरिदेवितान पर्यन्तं ।
 प्राप्तं मया ह्यशेषं ज्ञानगुणसमाधिमानस्य ॥

श्रीषा अयोमयन्वाः श्रीकाः शब्दा मदप्रमादाच्च ।

विजिता ममेह सर्वे सत्त्वगयसमाधिमागम्य ॥

इह मय किमेशगहना संकल्पविरुद्धमूल भववृत्ताः ।

स्मृतिपरशुना अशेषा क्षिप्त्वा ज्ञानाधिना दग्धा ॥

इह सो मया ह्यतिबलौ अस्मि मारस्त्रिलोकवशवर्ती ।

५

ज्ञानासिना शठात्मा हतो अश्वेन्द्रेण दैत्येन्द्रः ॥

इह जालिनी अशेषा षट्पञ्चति चारिणी धरणिमण्डे ।

प्रज्ञासिना बलवता क्षिप्त्वा ज्ञानाधिना दग्धा ॥

इह ते मूलकेशाः सानुशया दुःखशीकसंभूताः ।

मय उडुता अशेषा प्रज्ञाबललाङ्गलमुखिना ॥

१०

इह मे प्रज्ञाचक्षुर्विशोधितं प्रकृतिशुद्धसत्त्वानां ।

ज्ञानाञ्जनेन महता मोहपटलविसारं भिन्नं ॥

इह धातुभूतचतुरो मदमकरबिलोडिता विपुलतृष्णाः ।

स्मृतिसमष्टभास्करांशौ विशोषिता मे भवसमुद्रा ॥

इह विषयकाष्ठनिचयो वितर्कसामो महामदनवह्निः ।

१५

निर्वापितो ऽतिदीप्तो विमोचरसशीतलोयेन ॥

इह मे अनुशयपटला आस्तादतड्वितर्कनिर्घोषाः ।

वीर्यबलपवनवेगैर्विधूय विलयं समुपनीता ॥

इह मे हतो ह्यशेषश्चित्तचरि रिपुर्भवानुगतवैरी ।

प्रज्ञासिना बलवता स्मृतिविमलसमाधिमागम्य ॥

२०

इह सा ध्वजामधारी हस्तचरबोद्धिता विकृतरूपा ।

नमुचिवलवीर्यसेना मैत्रीमागम्य विध्वस्ता ॥

- इह पञ्चगुणसमुदाः षड्विन्द्विषहया सदा मदोन्मत्ताः ।
 यदा मया ह्यशेषाः समाधिसशुभं समागम्य ॥
- इह अनुनयप्रतिधाना कलहविवादप्रहाणपर्यन्तः ।
 प्राप्ते मया ह्यशेषो अप्रतिहतसमाधिमागम्य ॥
- ५ इह ममियता च सर्वे अध्यात्मिक बाहिरा परिबीणा ।
 कल्पितविकल्पितानि च शून्यमिति समाधिमागम्य ॥
- इह ज्ञानयिता सर्वे मर्त्या दिव्या भवाद्यपर्यन्ताः ।
 त्यक्ता मया ह्यशेषा आगम्य समाधिसनिवर्त ॥
- सर्वे भवबन्धनानि च मुक्तानि मयेह तानि सर्वाणि ।
- १० प्रज्ञावलेन निखिला चिन्धिभिह विमोचमागम्य ॥
- इह हेतुदर्शनादि जिता मया हेतुकास्त्रयः ।
 संज्ञा निष्ठा निष्ठे संज्ञा सुखदुःख चात्मनि च ॥
- इह मे कर्मविधाना समुदयमुदिता यदायतनमूला ।
 क्षिता दुर्मिष्टमूले सर्वानित्यप्रहारेण ॥
- १५ इह मोहतमः कलुषं दुष्टीकृत दर्परोपसंकीर्णं ।
 भित्ता चने सुचिरात्प्रकारं प्रभासितं ज्ञानभूर्येण ॥
- इह रागमदनमकरं तृष्णोर्मिजलं कुदृष्टिसंघाहं ।
 संसारसागरमहं संतीर्णो वीर्यवल्लभावा ॥
- इह तन्मयानुबुद्धं यदुद्यो रानदिपमोहाद्य ।
- २० प्रदहति चित्तचित्तकी दवाधिपतितानिव पतङ्गा ॥
- इह अज्ज चिरप्रयातो ह्यपरिमितकल्पकोटिनयुतानि ।
 संसारपथा स्निष्टो विद्यालो नष्टसंतापः ॥

इह तन्मयानुबुद्धं सर्वपरप्रवादिभिर्यदप्राप्तं ।
 चमृतं लोकहितार्थं करामरणशोकदुःखान्तं ॥
 यत्र स्तब्धैर्दुःखं चायतनैः तृष्णसंभवं दुःखं ।
 भूयो न चीद्वविष्यति अमरपुरमिहाभ्युपगतो ऽस्मि ॥
 इह ते मयानुबुद्धा रिपवो अध्यात्मिका महाकृत्स्नाः । ५
 बद्धा च संप्रदग्धाः कृताश्च मे पुन भवनिष्किताः ॥
 इह तन्मयानुबुद्धं यस्माच्चै कल्पकोटिनयुतानि ।
 त्वक्ता सनांसनयना रत्नानि बहन्ममृतहेतोः ॥
 इह तन्मयानुबुद्धं यद्वृत्तं प्राक्तनैर्तिर्जिनैरपरिमाणिः ।
 यस्त मधुराभिरस्यः शब्दो लोकेषु विख्यातः ॥ १०
 इह तन्मयानुबुद्धं प्रतीत्यसमुदागतं जगच्छून्यं ।
 चित्तेचले ऽनुयातं मरीचिगन्धर्वपुरतुल्यं ॥
 इह मे तत्फलं शुद्धं वरनयनं येन लोकधातवः सर्वाः ।
 पञ्चामि पाणिमधि न्वक्तानि यथा हुमफलानि ॥
 पूर्वनिवासस्मरणं तिष्ठो विद्या मयेह संप्राप्ताः । १५
 अपरिमितकल्पनयुता स्मरामि स्वप्नादिव विबुधः ॥
 धीरादीन् सुरनरा विपरीतविमर्शिनो विपर्यक्ताः ।
 सोऽपि च तथा अवितथा इह मय पीतो ह्यमृतमण्डः ॥
 यस्माद्याय दशवक्त्रा भिची भावेति सर्वसत्त्वेषु ।
 भिचीवलेन जित्वा पीतो मे ऽस्मिन्नमृतमण्डः ॥ २०
 यस्माद्याय दशवक्त्राः कर्तुणा भावेति सर्वसत्त्वेषु ।
 कर्तुणावलेन जित्वा पीतो मे ऽस्मिन्नमृतमण्डः ॥

यस्यार्थाय दशवला मुदिता भविन्ति सर्वसत्त्वेषु ।
मुदितावलेन क्त्वा पीतो मे ऽस्मिन्नमृतमण्डः ॥
यस्यार्थाय दशवला उपेय भविन्ति कल्पनद्युतानि ।
तमुपेयवलीर्जित्वा पीतो मे ऽस्मिन्नमृतमण्डः ॥

५ यत्पीतं च दशवलीर्गङ्गानदीवालिकावज्जतरिभिः ।
प्राग्जितसिंहैः पूर्वं रह मे पीतो ह्यमृतमण्डः ॥
या भाषिता च वाग्मे मारस्त्रेहागतस्य ससैन्यस्य ।
भैक्ष्यानि न पर्यङ्क्तुं क्षमाय करामरणपारं ॥
भिन्ना मया ह्यविद्या दीप्तेन ज्ञानकठिनवज्रेण ।

१० प्राप्तं च दशवलत्वं तस्मात्प्रभिनन्ति पर्यङ्क्तुं ॥
प्राप्तं मयारुहत्वं चीणा मे चायवा निरवशेषाः ।
भया च नमुचिर्मेना भिनन्ति तस्माद्वि पर्यङ्क्तुं ॥
नीवरणकपाटानि च पञ्च मयैह प्रदारिता सर्वं ।
तुष्णीलता विह्विता इह तेह भिनन्ति पर्यङ्क्तुं ॥ ० ॥

१५ अथ सो मनुष्यचन्द्रः सविकल्बितमासनात्ममुत्थाय ।
भद्रासने निषीदन्नहोर्भयिकं प्रतीच्छेद्य ॥

रत्नघटसहस्रैरपि नानागन्धोदकैश्च सुरसंघाः ।
स्वपयन्ति लोकावन्तुं दशवलनुलपारमिप्राप्तं ॥
चादिवसहस्रैरपि समन्ततो देवकोटिनद्युतानि ।

२० अतुला करोन्ति पूजां अप्यारनयुतैः सह समयाः ॥
एवं खलु देवमुताः सहितु सप्रत्ययं च सनिदानं ।
सप्ताङ्ग धरणिमण्डं जिना न भिन्दन्ति पर्यङ्क्तुं ॥ इति ॥

इति हि भिक्षवो भिक्षुबोधिसत्त्वागतः प्रथमं सप्ताहं तत्रै-
वासने स्थात् । इह मयानुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धा । इह
मयानवरायस्य जातिजरामरणदुःखस्थानः कृत इति ॥ द्वितीये
सप्ताहे तथागतो दीर्घचङ्क्रमं चङ्क्रम्यते स्म । त्रिसाहस्रमहासाहस्रलो-
कधानुमुपगृह्य ॥ तृतीये सप्ताहे तथागतो निमिषं बोधिमण्ड- ५
मीर्यते स्म । इह मयानुत्तरा सम्यक्संबोधिरभिसंबुद्धानवरायस्य
जातिजरामरणदुःखस्थानः कृत इति ॥ चतुर्थे सप्ताहे तथागतो
दहरचङ्क्रमं चङ्क्रम्यते स्म । पूर्वसमुद्रात्पश्चिमसमुद्रमुपगृह्य ॥

अथ खलु मारः पापीयान्वेन तथागतस्तेनोपसंकामदुपसंक्रम्य
तथागतमेतदबोधत् । परिनिर्वातु भगवन्परिनिर्वातु सुगत । समय १०
इदानीं भगवतः परिनिर्वाणाय ॥ एवमुक्ते भिक्षवस्तथागतो मारं
पापीयांसमेतदबोधत् । न तावदहं पापीयन्परिनिर्वास्यामि यावन्मे
न खल्विरा भिक्षवो भविष्यन्ति दाना वृत्ता विनीता विशारदा
वज्रश्रुता धर्मानुधर्मप्रतिपन्नाः प्रतिबला स्वयमाचार्यके ज्ञानं परि-
दीपयितुमुत्पन्नोत्पन्नानां च परप्रवादिनां सह धर्मेण निगृह्याभिप्रायं १५
प्रसाद्य सप्तातिहार्यं धर्मं देशयितुं । न तावदहं पापीयन्परिनिर्वा-
स्यामि यावन्मया बुद्धधर्मसंघवशी लोके न प्रतिष्ठापितो भविष्यति ।
अपरिमिता बोधिसत्त्वा न व्याकृता भविष्यन्ति । अनुत्तरायां सम्य-
क्संबोधी । न तावदहं पापीयन्परिनिर्वास्यामि । यावन्मे न चतस्रः
पर्यंदो दाना विनीता वृत्ता विशारदा भविष्यन्ति । यावत्सप्ताति- २०
हार्यं धर्मं देशयितुमिति ॥

अथ खलु मारः पापीयानिदं वचनं श्रुत्वा एकानि प्रक्राम्य
स्थितो भूत् । दुःखी दुर्मेना विप्रतिष्ठारी अधोमुखः कठिन महीं
विलिखन्विषयं मे हितकाल इति ॥

अथ खलु तान्तिस्त्री मारदुहितरो रतिधारतिष्ठ तृष्णा च
५ मारं पापीयानं नाशयाध्यभाषन् ।

दुर्मेनासि कथं तात प्रोच्यतां यवसौ नरः ।

रागपाशेन तं बध्ना कुञ्जरं वा नयामहे ॥

आनयित्वा च तं शीघ्रं करिष्याम वशे तव ।

• • • • •

१० मार आह ।

अरहन्मुगतो लोके न रागस्य वशं व्रजेत् ।

विषयं मे ह्यतिक्रान्तस्तस्मा ह्योचाम्यहं भूष ॥ ० ॥

ततस्तस्मा स्त्रीचापल्यादविदितप्रभावा अपि बोधिमत्त्वभूतस्यैव
तथागतस्य पितुर्वचनमश्रुत्वा प्रभूतद्यौवनमध्वद्यौवनधारिणो भूत्वा
१५ विचक्षुकर्मणे तथागतस्यान्तिकमुपसंक्रान्ता स्त्रीमाया अति तत्सर्वम-
कार्षुः । तास्य तथागतो न मनसि करोति यत् । भूयस्य ता जरा-
ज्वरेण अध्वतिष्ठत् ॥ ततस्तस्माः पितुरन्तिके गत्विगमाजः ।

सत्यं वदसि नमोऽत न रागेण स भीयते ।

विषयं मे ह्यतिक्रान्तस्तस्मा ह्योचाम्यहं भूष ॥

२० वीक्षित यवसौ रूपं यद्व्याभिर्विनिर्मितं ।

यौतमस्य विनाशार्थं ततो ह्यस्य हृदयं स्फुटेत् ॥

तत्साधु नक्तानिदं जराज्वरशरीरमन्तर्धापय ॥

मार चाह ।

नाहं पश्यामि तं लोके पुरुषं सचराचरे ।

बुद्धस्य यो ह्यधिष्ठानं शक्त्यात्कृतमन्यथा ॥

शीघ्रं गत्वा निवेदय अन्तर्यं स्वकृतं मुनेः ।

सर्वं पौराणिकं काव्यं करिष्यति यथामतं ॥

५

ततश्चा गत्वा तथामतं समापयन्ति स्म । अन्तर्यं नो भगवा-
नप्रतिगृह्णातु । अन्तर्यं नो सुगतो प्रतिगृह्णातु यथा बालानां यथा
सूदानां यथाव्यक्तानामकुशलानामवेवक्षानां या वयं भगवन्तमासाद-
यितव्यं मन्यामहे ॥ ततस्मान्मथामतो गाधयाधभाषत ।

गिरिं नक्षिर्विलिखिष्य लोहं दक्षीर्विष्वादय ।

१०

शिवसा विभित्सद्य गिरिमगाधे गाधमेयत ॥

तस्माद्युष्माकं दारिका अन्तर्यं प्रतिगृह्णामि । तत्कस्मात् । वृद्धि-
रेषा ऽर्थे धर्माविनये यो ऽन्तर्यमन्तर्यतो दृष्ट्वा प्रतिदेशयत्याथत्वा च
संवरमापयति ॥ ॥

पञ्चमे सप्तहि भिषवस्तथागतो मुचिलिन्दनागराजभवने वि- १५
हरति स्म । सप्तहि महादुर्दिने ऽथ खलु मुचिलिन्दनागराजः स्वम-
वनाग्निष्कम्भ तथामतस्तु काये सप्तछद्मोमेन परिवेष्ट्य फणीन्कादयति
स्म । मा भगवतः कार्यं शीतवाताः प्राचुरिति । पूर्वस्था अपि दि-
शो ऽन्धे ऽपि संवज्जला नागराजा आगत्य तथामतस्तु कार्यं सप्तछ-
द्मोमेः परिवेष्ट्य फणीन्कादयन्ति स्म । मा भगवतः कार्यं शीतवाताः २०
प्राचुरिति । यथा पूर्वस्था दिशि एवं दक्षिणपश्चिमोत्तराभ्यो दिग्भ्यो

नागराजा आगत्य तद्यागतस्य कार्यं सप्तकृत्यो भोगैः परिवेष्य फली-
 म्खादयन्ति स्म । मा भगवतः कार्यं शीतवाताः प्राप्नुवन्ति ॥ स च
 नागराजभोगराशिर्मरुपर्वतेन्द्रवदुद्यस्त्विन स्निह्यते ॥ भूत । न च तैना-
 गराभिस्त्रादृशं कदाचित्सुखप्राप्तं पूर्वं खादृशं तेषां तानि सप्तराचि-
 ॥ द्विसानि तद्यागतकायसंनिकर्षादासीत् ॥ ततः सप्ताहस्वात्मदेन
 ततस्ते नागराजा व्यपगतदुर्दिनं विदित्वा तद्यागतस्य काथाज्ञोयान-
 पनीय तद्यागतस्य पादौ शिरसाभिवन्ध चिप्रदक्षिणीकृत्य स्वकस्त-
 कानि भवमानुपव्रजमुः । मुचिलिन्दो ऽपि नागराजस्तद्यागतस्य पादौ
 शिरसाभिवन्ध चिप्रदक्षिणीकृत्य स्वभवनं प्राविशत् ॥ ॥

१० षष्ठि सप्ताहे तद्यागतो मुचिलिन्दभवनदादक्षपालस्य स्वयोधमूलं
 गच्छति स्म ॥ अन्तरि च मुचिलिन्दभवनस्नानराज्ञापपालस्य गथा
 नैरञ्जनायासीरे चरकपरिप्राक्कवृद्धप्राक्कगीतमनिर्यन्थाजीविकाद-
 यस्तद्यागतं दृष्ट्वाभिभाषन्ते स्म । अपि भगवता गीतमेवेद् सप्ताहम-
 कालदुर्दिनं सम्यक्कुलेन व्यतिनामितं ॥

११ अथ खलु भिषवस्तद्यागतस्य विलासामिदमुदानमुदानयति स्म ।

सुखो विषेकचुष्टस्य युतधर्मस्य पञ्चतः ।

अव्यावर्धं सुखं लोके प्राणिभूतेषु संयतः ॥

सुखा विरागता लोके पापानां समतिक्रमः ।

अस्मिन्मानुष्यविषये एतद्दि परमं सुखं ॥

२० पञ्चति स्म भिषवस्तद्यागतो लोकमादीप्तं पदीप्तं ज्ञात्वा अरवा
 व्याधिभिर्मरणेन शोकपरिदेवदुःखदीर्घमनसोपायातिः । तत्र तद्यागत
 इदमिहोदानमुदानयति स्म ।

अयं लोकः संतापजातः शब्दस्पर्शरसरूपगन्धैः ।

मयभीतो मय भूयो मार्गे भवतृणया ॥ ० ॥

सप्तमे सप्ताहे तथामतो तारायणमूले विहरति स्म ॥ तेन
 खलु पुनः समवेनीत्तरापथको द्वौ भातरो चपुषभद्रिकनामको
 वणिक्चौ पण्डितौ निपुणौ विविधपण्यं गृहीत्वा महानब्जनाभौ ५
 दक्षिणापथादुत्तरापथं गच्छते स्म । महता सार्धेन पशुभिर्धुरशतिः
 सुपरिपूर्णैः ॥ तयोः सुजातः कीर्तिश्च नामाजानियो द्वौ बलीवर्धा-
 वास्तौ । भान्ति तयोर्लपस्य । यवान्ने बलीवर्धा न वहन्ति स्म ।
 तव तौ युज्येते स्म । यव चायतो मय भवति स्म । तव तौ की-
 ल्वशाविव तिष्ठेते स्म । न च तौ प्रतोदेन वाह्येते स्म । उत्पलह- १०
 स्तकिन वा सुमनादामकिन वा तौ वाह्येते स्म ॥ तेषां तारायण-
 समीपे वीरिकावननिवासिनीदेवताधिष्ठानास्ते शकटाः सर्वे विष्टिता
 नवहन्ति स्म । वरचादीनि च सर्वशकटाङ्गानि च क्षिपन्ते स्म । भि-
 यन्ते च । शकटावकाणि च नाभीपर्यन्तं भूमौ निमग्नानि सर्वप्रथ-
 दीरपि ते शकटा न वहन्ति स्म ॥ ते विस्मिता भीताद्याभूवन् । १५
 किं नु खल्वेव कारणं कोऽयं विकारो यदिमे खले शकटा वि-
 ष्टिताः । तैस्तौ सुजातकीर्तिवलीवर्धौ योजितौ । तावपि न वहन्ते
 स्म । सोत्पलहस्तेन च सुमनादामकिन च वाह्यमानौ ॥ तेषामेतद्-
 भवत । अमंशश्च पुरतः किञ्चिद्वयं येनैतावपि न वहतः । तिरश्च-
 दूताः पुरतः प्रेषिताः । अश्वदूताः प्रत्यागताः प्राङ्गर्भाति किञ्चिद्व- २०
 यमिति ॥ तथापि देवतया स्वरूपं संदर्शं चाश्वासिता मा भित्त-

मिति । तावपि च क्लीवधीं येन तद्यागतस्तेन प्रकटा प्रकर्षितौ ॥
 यावत्ते पद्मनि स्म तद्यागतं विश्वानरमिव मदीप्तं द्वाविंशत्यहापुरुष-
 लक्षणीः समलंकृतमन्त्रिरोदितमिव दिनकरे शिवा देदीपमानं ।
 दृष्ट्वा च ते विस्मिता चभूवुः । किं नु खल्वयं प्रज्ञा इहानुप्राप्त उता-
 ५ हो प्रको देवेन्द्र उताहो वैश्ववण उताहो सूर्यचन्द्रो वा उताहो
 किंचिन्निरिदेवतं वा नदीदेवतं वा ॥ ततस्तद्यागतः काषाद्यानि व-
 स्त्राणि प्रकटायति स्म ॥ ततस्तै आङ्गः । प्रव्रजितः खल्वयं काषाय-
 संवृतो नास्माद्वयमस्मीति । ते प्रसादं प्रतिलब्ध्वा अन्योन्यमेवमाङ्गः ।
 प्रव्रजितः खल्वयं कालभोजी भविष्यति । अस्मि किंचित् । आङ्गर-
 १० किं मधुतर्पणं लिखितकाशेषवः ॥ ते मधुतर्पणमिषुलिखितकाशा-
 दाय येन तद्यागतस्तेनोपसंक्रामन्नुपसंक्रम्य तद्यागतस्य पादौ शिरसा-
 भिवन्दित्वा विप्रदक्षिणीकृत्यकानि तन्तुः । एकान्ते स्नितास्ते तद्याग-
 तमेवमाङ्गः । प्रतिगृह्णातु भगवन्निदं पिण्डपाचमस्त्राकमनुकम्पामुपा-
 दाय ॥

१५ अथ खलु भिचवस्तद्यागतस्यैतदभूत् । असाधु खल्विदं स्थापदहं
 हस्ताभ्यां प्रतिगृहीयां । कस्मिन्खलु पूर्वैकैकवागतेः सम्यक्वबुद्धेः प्रति-
 गृहीतं । पश्चिनेत्यज्जानीत् ॥

इति हि भिचवस्तद्यागतस्य भोजनकालसमय इति विदित्वा
 तत्पक्षमेव चतसृभ्यो दिग्भ्यश्चत्वारो महाराजा आगत्य चत्वारि सौ-
 २० वर्णानि पाषाणादाय तद्यागतस्तेनोपनामयन्ति स्म । प्रतिगृह्णातु
 भगवन्निमानि सौवर्णानि (चत्वारि) पाषाणस्त्राकमनुकम्पामुपादाय ॥
 तानि न यमणप्रतिरूपाणि इति कृत्वा तद्यागतो न प्रतिगृहीते

स्म । एवं चत्वारि कथ्यमयानि चत्वारि वैदूर्यमयानि स्फटिकमया-
नि मुसारमयानि अरमगर्ममयानि ॥ ततश्चत्वारि सर्वरत्नमयानि
पात्राणि गृहीत्वा तद्यागतस्तोपनामयन्ति स्म । न त्रयणस्य साक-
ष्याणि इति कृत्वा तद्यागतो न प्रतिगृहीते स्म ॥

अथ खलु भिषवस्तथागतस्य पुनरेतदभूत् । एवं कतमद्विधिः ॥
पात्रैः पूर्वकैसाद्यागतेरर्हद्भिः सम्यक्जुष्टैः प्रतिगृहीत । शैलपात्रैरित्य-
ज्ज्ञासीत् । एवं च चित्तमुत्पन्नं तथागतस्य ॥

अथ खलु वैश्ववणो महाराजस्तदन्वास्तीन्द्रहाराजानामन्वयते
स्म । इमानि खलु पुनर्मार्षास्तत्वारि शैलपात्राणि नीलकायिकेदेवपुत्र-
रस्मभ्यं दत्तानि । तवास्माकमेतदभूत् । एषु वयं परिभोक्षाम इति ॥ १०
ततो वैरोचनो नाम नीलकायिको देवपुत्रः सो ऽस्मानिवमाह ।

मा एषु भोक्ष्य भोजनेषु	धरितिमे चित्तिय संमतीते ।
भविता जिनः शाक्यमुनीति नास्मा	तस्थेति पात्राणुपनामयेद्या ॥
अयं स कालः समयश्च मार्षा	उपनामितुं शाक्यमुनेर्हिं भाजना ।
संगीतितूर्यस्तरनादितेन	दास्याम पात्राणि विधाय पूजां ॥ १५
स भाजनं धर्ममयं ह्यभेद्यं	इमे च शैलामयमेव भाजना ।
प्रतिगृहीतुं जमते न वान्यः	प्रतिगृह्यार्षाय व्रजाम हुनः ॥

अथ खलु चत्वारो महाराजाः स्वस्वजनपार्षद्याः पुष्पधूपगन्ध-
मात्राविशेषनतूर्यताडावचरसंगीतिसंप्रभाजितेन स्त्रिः स्त्रिः पाणिभि-
स्तानि पात्राणि परिगृह्य येन तद्यागतस्तोपसंक्रामन्नपसंकम्ब तथा- २०
गतस्य पूजां कृत्वा तानि पात्राणि दिव्यकुसुमप्रतिपूर्यानि तद्यागता-
द्योपनामयन्ति स्म ॥

अथ खलु भिषवस्तथागतस्तीतदभवत् । अमी खलु पुनश्चत्वारो
महाराजाः श्रद्धाः प्रसन्ना मम चत्वारि शैलपावाण्युपनामयन्ति ।
न च मे चत्वारि शैलपावाणि कल्पन्ते । अधिकस्य प्रतिगृहीत्या-
मि वयाणां विमनस्त्वं स्यात् । यन्वहमिमानि चत्वारि पावाणि
५. प्रतिगृहीतं पावमधितिष्ठेत् ॥

अथ खलु भिषवस्तथागतो दक्षिणं पाणिं प्रसार्य विश्ववर्णं
महाराजं गाययाध्वभाषत ।

उपनामयस्व मुगतस्य भाजनं त्वं मेघसि भाजनमययानि ।

अस्मद्विधेभ्यो हि प्रदाय भाजनं स्मृतिर्मतिर्विव न ज्ञातुं हीयते ॥

१० अथ खलु भिषवस्तथागतो विश्ववर्णस्य महाराजस्थानिकात्त-
त्पावं प्रतिगृहीते स्म । अनुकम्पामुपादाय । प्रतिगृह्य च धृतराष्ट्रं
महाराजं गाययाध्वभाषत ।

यो भाजनं देति तथागतस्य न तस्य ज्ञातुं स्मृतिं प्रज्ञं हीयते ।

अतिनाम्य कालं च सुखं सुखेन यावत्पदं बुध्यति शीतिभावं ॥

१५ अथ खलु भिषवस्तथागतो धृतराष्ट्रस्य महाराजस्थानिकात्त-
त्पावं प्रतिगृहीते स्म । अनुकम्पामुपादाय । प्रतिगृह्य च विरूढकं
महाराजं गाययाध्वभाषत ।

इदामि यस्त्वं परिगृह्यभाजनं विशुद्धचित्ताय तथागताय ।

भविष्यसि त्वं लघु शुद्धचित्तः प्रशंसितो देवमनुष्यलोके ॥

२० अथ खलु भिषवस्तथागतो विरूढकस्य महाराजस्थानिकात्त-
त्पावं प्रतिगृहीते स्म । अनुकम्पामुपादाय । प्रतिगृह्य च विरूपाक्षं
महाराजं गाययाध्वभाषत ।

अहिद्रुमीलस्य तषागतस्य अहिद्रुवृत्तस्य अहिद्रुभाजनं ।
 अहिद्रुचित्तः प्रददामि यज्ञया अहिद्रु ते भेषति पुण्ड्रचिन्ता ॥
 प्रतिगृहीति स भिषवस्तथागतो विरूपाक्षस्य महारात्रस्थान्ति-
 कात्तत्पावं अनुकम्पामुपादाय । प्रतिगृह्य चैकं पाचमधितिष्ठति स ।
 अधिमुक्तिवलेन ॥ तस्यां च वेलायामिदमुदानमुदानयति स । ५
 दत्तानि पाचाणि पुरे भवे मया फलपूरिता प्रेमलिप्ता च कृत्वा ।
 तेनेमि पाचास्तुरः सुसंस्विता ददन्ति देवास्तुरो महर्षिणाः ॥
 तत्रेदमुच्यते ।
 स सगराचं वरबोधिवृत्तं संप्रेक्ष्य धीरः परमार्चदर्शी ।
 यद्विः प्रकरिः प्रविकम्प्य चोर्वी अभ्युत्थितः सिंहगतिर्गुसिंहः ॥ १०
 समन्ता नामेन्द्रं विजम्बयामी क्रमेण तारायणमूलमेव ।
 उपाविशक्रेवदप्रकम्प्यो ध्यानं समाधिं च मुनि प्रदध्या ॥
 तस्मिन् काले वपुषश्च भल्लिको भानुदधं वणिजमणेन सार्धं ।
 शकटानि ते पञ्च धनेन पूर्णा संपुष्पिते सालवने प्रविष्टाः ॥
 महर्षितेजिन च अथमाचं चक्राणि भूमी विविशुः वनेन । १५
 तां तादृशीं प्रेक्ष्य च ते अवस्थां सहस्रयं वणिजमणस्य जातं ॥
 ते खड्गहस्ताः शरशक्तिपाणयो वने मृगं वा मृगयन्क एष ।
 वीचन्त ते शारदचन्द्रवक्त्रं जिह्मं सहस्रांशुमिवाभ्यमुक्तं ॥
 महीनकीपा अपनीतदर्पाः प्रणम्य मूर्धा विमृशुः क एष ।
 नभस्तलाद्विवत वाच भाषते बुद्धो ह्ययं लोकहितार्थकारो ॥ २०
 रात्रिं दिवा सप्त च चात्रपानं अनेन मुक्तं कल्याणकैः ।
 यदिच्छया आत्मन क्लेशशान्तिं भोजेचिन्म भावितकायचित्तं ॥

शब्दं च ते तं मधुरं निशाम्य वन्दित्व कृत्वा च जिनं प्रदक्षिणं ।

प्रीतास्तासौ सहितैः सहायैः जिनस्य पिण्डाय मतिं प्रचक्षुः ॥०॥

तेन खलु भिक्षुः समयेन चपुषभक्षिकानां वणिजां प्रत्यक्षक-
वेष्टं गोयूषं प्रतिवसति स्म ॥ अथ ता मायसास्त्रिन्काले तस्मिन्समये
५ सर्पिमण्डं प्रदुग्धा अभूवन् ॥ अथ गोपालास्तासर्पिमण्डमादाय येन
चपुषभक्षिकी वणिजां तेनोपसंजामन्नुपसंजस्येमां प्रकृतिमारोचयन्ति
स्म । यत्खलु यूयं भट्टा जानीयात सर्वास्ता नावः सर्पिमण्डं प्रदुग्धाः ।
तत्किमेतत्प्रशस्तमाहोस्त्रिमेति ॥

तत्र लोलुपवाद्या ब्राह्मणा एवमाहुः । अमङ्गलमेतद्ब्राह्मणानां
१० महायज्ञो यष्टव्य इति ॥

तेन खलु पुनर्भिक्षुः समयेन चपुषभक्षिकानां वणिजां शि-
खण्डी नाम ब्राह्मणः पूर्वजातिसालोहितो ब्रह्मलोके प्रत्यावातो
ऽभूत् । स ब्राह्मणरूपमभिनिर्माय तान्वणिजो वाचाभिरध्वभाषत ।

युष्माकं प्रणिधिः पूर्वं बोधिप्राप्तस्तथागतः ।

१५ अस्माकं भोजनं मुक्ता धर्मचक्रं प्रवर्तयेत् ॥

स चैष प्रणिधिः पूर्णो बोधिप्राप्तस्तथागतः ।

आहारमुपनाम्येत मुक्ता चक्रं प्रवर्तयेत् ॥

सुमङ्गलं सुनयनं यथा यः सर्पिंदोहनं ।

पुण्यकर्मणस्तस्यैष अनुभावो महर्षिणः ॥

२० एवं संघोष वणिजः शिखण्डी भवनं गतः ।

उदयमनसः सर्वे बभूवुस्तपसाह्वयाः ॥०॥

वीरं यदासीच्च हि गोसहस्रा अशेषतस्तं समुदानयित्वा ।

अथ च तस्मात्परिमृष्टां चोजः साधिनो ते भोजनं गौरवेण ॥
 शतं सहस्रैकपलस्य मूलं या रत्नपात्री अमुं चन्द्रनामिका ।
 चीर्णां मुधौतां विमलां च कृत्वा समतीर्थिकां पूरिषु भोजनेन ॥
 मधुं गृहीत्वा तथ रत्नपात्रीं तारायणीमूलमुपेत्य शास्तुः ।
 प्रतिगृह्य भक्तिं अनुगृह्य चास्मान् इदं प्रणीतं परिमुञ्च्य भोज्यं ॥ ५
 अनुकम्पनार्थाय उभौ च धातृणां पूर्वास्यं ज्ञात्वा च बोधिप्रस्थितौ ।
 प्रतिगृहीत्वा परिमुञ्जि शक्ता मुक्ता चिपी पात्रि नभस्तलेभिः ॥
 मुन्यद्गनामा च हि देवराजो जयाह यस्तां वररत्नपात्रीं ।
 अधुनाप्यसौ तां खलु ब्रह्मलोके संपूजयन्त्यसुरैः सहायः ॥ ० ॥

अथ खलु तथान्तस्तस्यां विनायां तेषां चपुषभञ्जिकानां वस्ति- १०
 जानामिमां संहर्षणामकार्षीत् ।

दिशो स्तम्भिकरं दिवं मङ्गलं चार्यसाधकं ।

अर्था वः सासतां सर्वे भवत्वाशु प्रदक्षिणा ॥

त्रीर्षो ऽसु दक्षिणे हस्ते त्रीर्षो वामे प्रतिष्ठिता ।

त्रीर्षो ऽसु सर्वसाङ्गिषु मालेव शिरसि स्थिता ॥

१५

धनियिणां प्रयातानां वणिजां वै दिशो दशः ।

उत्पद्यन्तां महालाभास्तै च सन्तु सुखोदयाः ॥

कार्येण जैनचिन्तेन गच्छ्या पूर्विकां दिशं ।

नवचाणि वः पालेन्तु ये तस्यां दिशि संस्थिता ॥

कृत्तिका रोहिणी चैव मृगशिराङ्गा पुनर्वसुः ।

२०

पुष्यश्चैव तथाद्वेया रविषां पूर्विकादिशः ॥

इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकापाला यशस्विनः ।

अधिष्ठिता पूर्वभागे देवा रघन्तु सर्वतः ॥

तेषां चाधिपती राजा धृतराष्ट्रिणि विद्युतः ।

अ सर्वमन्त्रवर्षतिः सूर्येण सह रचतु ॥

५ पुत्रा पि तस्य बहव एकनामा विषयव्याः ।

अशीतिर्दश चैकश्च इन्द्रनामा महावक्त्राः ॥

ते पि च अधिपान्तेनु आरोम्येन शिवेन च ।

पूर्वस्मिन्ने दिशो भागे अष्टौ देवकुमारिकाः ॥

जयन्ती विजयन्ती च सिद्धार्था अपराजिता ।

१० नन्दोत्तरा नन्दिसेना नन्दिनी नन्दवर्धनी ॥

ता पि च अधिपान्तेनु आरोम्येन शिवेन च ।

पूर्वस्मिन्ने दिशो भागे चापार्त्त नाम चेतिर्य ॥

अवुल्लं जिवेभि ज्ञातमर्हन्तेभि च तायिभिः ।

ते पि च अधिपान्तेनु आरोम्येन शिवेन च ॥

१५ जिमाद्य वो दिशः सन्तु मा च वः पापमानमत ।

लक्षार्थाश्च निवर्तन्तु सर्वदेवेभि रक्षिताः ॥

येन केनचित्कृत्वेन गच्छेद्या दक्षिणा दिश ।

नक्षत्राणि चः पालेन्तु धे तां दिशमधिष्ठिता ॥

१ मघा च द्वी च फाल्गुनी हस्ता चित्रा च पञ्चमी ।

२० स्वातिश्चैव विशाखा च एतेषां दक्षिणा दिशः ॥

इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकापाला यशस्विनः ।

आदिष्टा दक्षिणे भागे ते वो रघन्तु सर्वतः ॥

तेषां चाधिपती राजा विरूडक इति स्मृतः ।

सर्वकुशाण्डाधिपतिर्यमेन सह रचतु ॥

पुत्रा पि तस्य बहव एकनामा विचक्षणाः ।

अशीतिर्दश वैक्वच इन्द्रनामा महाबलाः ॥

ते पि व अधिपान्तेनु आरोम्येन शिवेन च ।

५

दक्षिणेऽस्मिन्दिशो भग्नि अष्टौ देवकुमारिकाः ॥

श्रियामती यशसती यशप्राप्ता यशोधरा ।

सुउत्थिता सुप्रथमा सुप्रबुद्धा सुखावहा ॥

ता पि व अधिपान्तेनु आरोम्येन शिवेन च ।

दक्षिणेऽस्मिन्दिशो भग्नि पद्मनाभेन चेतिके ॥

१०

निर्ध्वं ज्वलिततेजेन दिव्यं सर्वप्रकाशितं ।

ते पि व अधिपान्तेनु आरोम्येन शिवेन च ॥

त्रैमास्य वो दिशः सन्तु मा च वः पापमागमत् ।

लब्धार्थाश्च निवर्तन्ध सर्वदेविभि रचिताः ॥

येन केनचित्कलेन शक्तेया पश्चिमां दिशं ।

१५

नक्षत्राणि वः पान्तेनु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥

अनुराधा च ज्येष्ठा च मूला च दृढवीर्यता ।

हावागहि अभिजिह्व श्रवणो भवति सप्तमः ॥

रत्निते सप्त नक्षत्रा लोकापाला यशस्विनः ।

आदिष्टा पश्चिमे भग्नि ते वो रचन्तु सर्वदा ॥

२०

तेषां चाधिपती राजा विरूपाक्षेति तं विदुः ।

अ सर्वमानाधिपतिर्वर्चसेन सह रचतु ॥

- पुत्रा पि तस्मै बहव एकनामा विचक्षणाः ।
 अशीतिर्दिशं वैकुण्ठं रन्ध्रनामा महाबलाः ॥
 ते पि व अधिपान्तेनू आरोम्येन शिवेन च ।
 पश्चिमेस्मिन्दिशो भागे अष्टौ देवकुमारिकाः ॥
 ५ अजन्मुशा मिश्रकेशो पुण्डरीका तथाक्षणा ।
 एकादशा नवमिका शीता कृष्णा च द्रौपदी ॥
 ता पि व अधिपान्तेनू आरोम्येन शिवेन च ।
 पश्चिमेस्मिन्दिशो भागे अष्टमो नाम पर्वतः ॥
 प्रतिष्ठा चन्द्रसूर्याणां अष्टमर्थं ददातु वः ।
 १० सो ऽपि व अधिपान्तेनू आरोम्येन शिवेन च ॥
 त्रिमास वो दिशः सन्तु मा व वः पापमानमत ।
 कथ्यार्थाश्च निवर्तन्ध सर्वदेविभि रक्षिताः ॥
 येन केनचित्कृतेन नष्टेया उत्तरा दिशं ।
 नक्षत्राणि वः पालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
 १५ धनिष्ठा शतभिषा चैव द्वे च पूर्वोत्तरापरे ।
 रेवती अश्विनी चैव भरणी भवति सप्तमी ॥
 रक्षिते सप्त नक्षत्रा लोकापाला यशस्विनः ।
 आदिष्ठा उत्तरे भागे ते वो रचन्तु सर्वदा ॥
 तेषां चाधिपती राधा कुबेरो नरवाहनः ।
 २० सर्वस्यचायामधिपतिर्माणिर्भद्रैश्च सह रचतु ॥
 पुत्रा पि तस्मै बहव एकनामा विचक्षणाः ।
 अशीतिर्दिशं वैकुण्ठं रन्ध्रनामा महाबलाः ॥

ते पि व अधिपालेन्तु आरोग्गेन शिवेन च ।
 उत्तरेस्मिन्दिशो भगि अष्टौ देवकुमारिकाः ॥
 रत्नादेवी सुरादेवी पृथ्वी पद्मावती तथा ।
 उपस्थिता महाराजा आशा अहा हिररी शिरी ॥
 ता पि व अधिपालेन्तु आरोग्गेन शिवेन च । ५
 उत्तरेस्मिन्दिशो भगि पर्वतो गन्धमादनः ॥
 आवासो यक्षभूतानां चित्रकूटः सुदर्शनः ।
 ते पि व अधिपालेन्तु आरोग्गेन शिवेन च ॥
 वेमाद्य षो दिशः सन्तु मा च वः पापमाश्रमत ।
 लब्धार्थाश्च निवर्तध्वं सर्वदेवेभि रचिताः ॥ १०
 अष्टाविंशति नक्षत्रा सप्त सप्त चतुर्दिशं ।
 द्वाविंशदेवकन्वाद्य अष्टावष्टौ चतुर्दिशं ॥
 अष्टौ अमणा (चाष्टौ) ब्राह्मणा (अष्टौ) जनपदेषु निगमाः ।
 अष्टौ देवाः सहस्रकान्ते षो रचन्तु सर्वतः ॥ ॥
 स्वस्ति षो गच्छता भोतु स्वस्ति भोतु निवर्तता । १५
 स्वस्ति पञ्चत वै ज्ञातिं स्वस्ति पञ्चन्तु ज्ञातयः ॥
 सेन्द्रा यथा महाराजा अर्हन्तमनुकम्पिताः ।
 सर्वेषु स्वस्ति गच्छध्वं प्राप्स्यध्वममृतं शिवं ॥ ० ॥

संरचिता ब्राह्मण वासवेन विमुक्तिचित्तिश्च अनाश्रयिश्च ।
 नागैश्च यक्षैश्च सदानुकम्पिताः पालिष आयुः शरदा शतं समं ॥ २०
 प्रदक्षिणा दक्षिणलोकनाथः तेषां दिक्षिप प्रतिभो विनायकः ।
 अनेन दूयं कुशलेन कर्मणा मधुसंभवा नाम जिना भविष्य ॥

प्रथमादिदं लोकविनायकस्य असङ्कतो व्याकरणं विनश्य ।

पञ्चादनन्ता वज्रबोधिसत्त्वा ये वाकता बोधधि नो विषयौः ॥

श्रुत्वा इमं व्याकरणं विनश्य उदयचित्ता परमाय प्रीत्वा ।

तौ भ्रातरी सार्धं सहायकैस्तेः पुत्रं च धर्मं शरणं प्रसन्नाः ॥ इति ॥

५ ॥ इति श्रीअक्षितविस्तरि चतुष्पञ्चिकापरिवर्तौ नाम चतुर्विंशति-
तमोऽध्यायः ॥

इति हि भिचवस्तथागतस्य तारायणभूमे विहरतः प्रथमाभि-
संबुद्धस्त्वैकस्य रहोगतस्य प्रतिसंजीनस्य लोकानुवर्तिनां प्रथितदम्भवत् ।
मन्त्रीरो वताथ मया धर्मोऽधिसतोऽभिसंबुद्धः । शान्तः प्रशान्त
१० उपशान्तः प्रणीतो दुर्दृशो दुरनुबोधोऽतर्कोऽवितर्कावचरः ।
अज्ञमार्थः पण्डितविज्ञवेदनीयो यदुत सर्वोपधिनिःसर्गोऽवेदितो
निवेदितः सर्ववेदितनिरोधः परमार्थोऽनालभ्यः । शीतोभाषो
ऽनादानोऽनुपादानोऽविज्ञप्तोऽविज्ञापनीयोऽसंस्कृतः यद्विषय-
समतिक्रान्तः । अकलतोऽविकल्पोऽनभिलाषः । अहतोऽघोषो
१५ अनुदाहारः । अनिदर्शनी प्रतियः सर्वालम्बनसमतिक्रान्तः । समघ-
धर्मोपेक्षदः । शून्यतानुपलम्बः । नृपणावधो विरानी निरोधो
निर्वाण । अहं चेदिमं परिण्यो धर्मं देशयेयं । ते चेन्नावाप्नीयुः
स मे स्यात्कमथो मिषावाचामोऽप्यसधर्मदेशनता च । यन्महम-
ल्योत्पुक्तनृपणीभावेन विहरेयं ॥ तस्यां च विज्ञापानिमां माधाम-
२० भाषत ।

गभीर सानो विरजः प्रभास्वरः प्राप्नो मि धर्मो ह्यमृतो संस्कृतः ।
 देशेय चाहं न परस्व ज्ञाने यद्वन तूष्णीं पश्ये वसेयं ॥ ७ ॥
 अपगतमिरिवाकपयो ह्यलिप्तो यद्य गगणं तथा स्वभावधर्मं ।
 वित्तमन विचारविप्रमुक्तं परममुच्चादरिचं परो विज्ञाने ॥
 न च पुनरयु शक्य अचरैभिः प्रविशतु अनर्घयोगविप्रवेशः । ५
 पुरिमज्जितकृताधिकारसत्त्वाः ते इमुं युगित्व हि धर्मं यद्वधन्ति ॥
 न च पुनरिह कश्चिदस्तिधर्मः सोऽपि न विद्यति यस्त्र नास्तिभावाः ।
 हेतुक्रियपरंपरा य ज्ञाने तस्त्र न भोतिह अस्तिनास्तिभावाः ॥
 कल्पशतसहस्रं चप्रमेया चञ्च चरितः पुरिमे जिनसकामे ।
 न च मय प्रतिलब्ध एष चान्ती यच्च न आत्म न सत्त्व नैव जीवः ॥ १०
 यद् मय प्रतिलब्ध एष चान्ती श्रियति न वेह न कश्चि जायते वा ।
 प्रकृति इमि निरात्म सर्वधर्माः तद् मां व्याकरि बुद्ध दीपनामा ॥
 कष्टं मम जननं सर्वलोके परतु न चार्थनतामहं प्रतीचे ।
 यद् पुन जनता प्रसन्न ब्रह्मे तेन अधीदु प्रवर्तयिष्य चक्रे ॥
 एव च अयु धर्मयोग्यो मे स्थात् स चि मम ब्रह्म ज्ञाने निपत्य याचेत् । १५
 प्रवदहि विरजा प्रणीतु धर्मं सन्ति विज्ञानक सत्त्व स्वाकराद्य ॥ १० ॥

इति हि भिषवस्तद्यागततत्तत्किन्तमये कर्णाकोशात्त्वभामुत्सृजति
 स्य । यथा प्रभया विसाहस्रमहासाहस्रो लोकधातुर्मेहता सुवर्ण-
 वर्णावभासिनं स्फुटीं भूत् ॥

अथ यत्तु दशविसाहस्रमहासाहस्राधिपतिः शिखी महाब्रह्मा २०
 बुद्धानुभविनैव तथागतस्त्र चेतसैव चेतःपरिवर्तकमाज्ञासीत् । अज्यो-

सुकतायै भगवतश्चित्तमभिमतं न धर्मदेशनायामिति ॥ तस्यैतदभवत् ।

यन्महमुपसंक्रम्य तद्यागतमध्येष्वेयं धर्मचक्रप्रवर्तनतायै ॥

अथ खलु शिखी महाप्रज्ञा तस्यां वेलायां तद्व्यान्महाकायि-
कान्देवपुत्रानामन्ययते कः । नञ्जति वतायं भार्या लोको विनञ्जति ।
५ यच्च हि नाम तद्यागतो ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्वा लोसुकतायै
चित्तमभिनामयति न धर्मदेशनायां । अतः यद्यमुपसंक्रम्य तद्याग-
तमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धमधिषिमहि धर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥

अथ खलु भिचयः शिखी महाप्रज्ञाष्टपञ्चा प्राज्ञशतसहस्रैः
परिवृतः पुरस्कृतो येन तद्यागतकेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य तद्यागतस्य
१० यादौ शिरसाभिवन्द्य प्राज्ञलिखितानामेतद्वचोचत् । नञ्जति वतायं
भगवन् लोकः प्रणञ्जति वतायं भगवन् लोकः । यच्च हि नाम
तद्यागतो ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्वा लोसुकतायै चित्तमभि-
नामयति न धर्मदेशनायां । तस्माद्भु देशयतु भगवान्धर्मं देशयतु
सुगतो धर्मं । सन्नि सत्ताः स्वाकाराः सुविद्यापकाः शता भवाः
१५ प्रतिवला भगवतो भाषितस्वार्थमाज्ञातुं ॥ तस्यां च वेलायामिमां
माघामभाषत ।

समुदान्वितं ज्ञानमहायमण्डलं विमुच्य रश्मीन्द्वादशेषु वैव ।
तदज्ञं ज्ञानांशु नृपज्ञ बोधका उपेक्षकस्तिष्ठन्ति वादिभास्वरः ॥
निमग्नचित्ता ऽर्धधर्मेण सत्तां चाद्यासयित्वा वज्रप्राणकोट्यः ।
२० न युक्तमेतत्तव लोकवन्धो यं तूष्णिमावेन उपेक्षसे जगत् ॥
पराह्वनस्तोत्तमधर्ममुन्दुभिः सत्त्वमंशङ्गं च प्रपूरयाशु ।
उक्षेपयस्व महधर्मयुधं मज्जालयस्व महधर्मदीपं ॥

प्रवर्ष वि धर्मजलं प्रधानं प्रतारयेमां भवसागरस्थां ।
 प्रमोचयेमां सहस्राधिक्रिष्टां क्षिप्रान्तर्गते प्रसमं कुरुष्व ॥
 निदर्शय त्वं खलु शान्तिमार्गं येन शिवं निर्जरतामशोकं ।
 निर्वाणमागंगमनादनाधि विपण्यस्मिन् नाथ कृपां कुरुष्व ॥
 विमोचद्वाराणि अपावृण्व्य प्रचल्य तं धर्मनयं ह्यकोप्ये । ५
 ज्ञात्वाभूतस्य जनस्य नाथ त्वमुत्तमं शोधय धर्मचक्षुः ॥
 न ब्रह्मलोकि न च देवलोकि न यच्चमन्यवंमनुष्यलोकि ।
 लोकस्य यो जातिविरापनेता नान्यो ऽस्ति त्वत्तो हि मनुष्यचन्द्रः ॥
 अर्धेयको ऽहं तव धर्मराज अर्धतत्पराकृत्वम सर्वदेवान् ।
 जनेन पुष्केन अहं पि क्षिप्रं प्रवर्तयेयं वरधर्मचक्रं ॥ ० ॥ १०

अधिवासयति यः भिन्नवस्त्रागतः शिखिनो ब्रह्मणः तूष्णीभावेन
 मदिवमानुषामुरस्य लोकस्त्रानुयहार्चमनुकम्पामुपादाय ॥

अथ खलु शिखी महाब्रह्मा तद्यागतस्य तूष्णीभावेनाधिवासनां
 विदित्वा दिव्यचन्दनपूर्णेनगुरुचूर्णेन तद्यागतमभ्यवकीर्य प्रीतिप्रामो-
 यजातस्तपिवान्तरघात् ॥ १५

अथ खलु भिन्नवस्त्रागतस्य धर्मालोकस्यादरोत्पादनार्थं शि-
 खिनस्य महाब्रह्मणः पुनः पुनस्तद्यागताधिपणया कुशलमूलविवृण्वर्थं
 धर्मस्य चातिगम्भीरोदारतामुपादाय पुनरप्येकस्य रहोगतस्य प्रतिस्-
 लीगस्याधमैर्वक्ष्यं चेतोवितर्को ऽभूत् । गम्भीरः स्वल्पं मया धर्मो
 ऽभिसंयुजः सूक्ष्मो निपुनो दुरनुबोधः अतर्को ऽतर्कोवचरः पण्डित- २०
 तविद्यवेदनीयः सर्वलोकविप्रत्यनीको दुर्दृशः सर्वोपधिनिःसर्गः
 सर्वसंस्कारोपशमः सर्वतमोपेक्षदः शून्यतानुपलब्धकुष्माग्रयो विरानो

निरोधो निर्वाण । अहं चेदिदं धर्मं देशयेय परं न मे न वि-
भावयेयुः । सा मे परमा विहिता भवेत् । यन्वहमन्योत्सुकविहा-
रेणैव विहरिष्ये ॥

अथ खलु भिचवः शिष्यो महाजज्ञा बुद्धानुभावेन पुनरपि
५ तत्तथागतस्यैवमेव रूपेण चित्तपरिवर्तकमाज्ञाय येन शक्तो देवाना-
मिन्द्रस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य शकं देवानामिन्द्रमेतदबोधत् । यन्खलु
कौशिक आनीयास्तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्यान्योत्सुकतायै चिन्त-
नत् न धर्मदेशनायां । न च्यते वताय कौशिक लोको विनश्यते
वताय कौशिक लोको महाविद्यान्धकारप्रचिन्तो वताय कौशिक
१० लोको भविष्यति । यच्च हि नाम तत्तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्या-
न्योत्सुकतायै चिन्तनत् न धर्मसंप्रकाशनायां । कस्मात्तच्च न नन्दा-
मस्तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं धर्मचक्रप्रवर्तनायाध्वेयितुं । तत्कस्मात् ।
न ह्यनध्वेयितास्तथागता धर्मचक्रं प्रवर्तयन्ति ॥ साधु मार्गेति शक्तो
ब्रह्मा भौमाश्च देवा अन्तरीक्षास्तुर्महाराजकायिकास्त्रायचिन्ता या-
१५ मास्तुषिता निर्माणरतयः परनिर्मितवशवर्तिनो ब्रह्मकायिका आमा-
स्वरा बृहत्कलाः शुभकलाः संब्रह्मकलाश्च शुद्धावासकायिकदेवपुत्र-
शतसहस्राण्यतिक्रान्तावर्णा अतिक्रान्तायां राची केवलं तारायणमूर्त्तं
दिव्येन वर्णेन दिव्येनावभासिनावभास्य येन तत्तथागतस्तेनोपसंक्राम-
दुपसंक्रम्य तत्तथागतस्य पादौ शिरसाभिवन्द्य प्रदक्षिणीकृत्य विकान्ति
२० तस्युः ।

अथ खलु शक्तो देवानामिन्द्रो येन तत्तथागतस्तेनाज्ञानं प्रणम्य
तत्तथागतं नाचया भित्तुष्टाव ।

उत्तिष्ठ विजितसंयाम प्रज्ञाकारा तिमिरौ विवर लोकि ।

चित्तं हि ते विमुक्तं शशिरिव पूर्णो ग्रहविमुक्तः ॥

एवमुक्ते तद्यागततूष्णीमेवास्त्रात् ॥

अथ खलु शिखी महाब्रह्मा शकं देवानामिन्द्रमेतद्वोचत् ।

नैव कौशिक तद्यागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा अधिष्यन्ते धर्मचक्रप्र- ५
वर्तनताधि यथा त्वमधिष्यसे ॥

अथ खलु शिखी महाब्रह्मा एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षि-
णजानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य येन तद्यागतस्तेनाज्जलिं प्रणम्य
तद्यागतं गाववाधभाषत ।

उत्तिष्ठ विजितसंयाम प्रज्ञाकारा तिमिरौ विवर लोकि । १०

देशय त्वं मुने धर्मं आद्यातारो भविष्यन्ति ॥

एवमुक्ते भिषवस्तद्यागतः शिखिनं महाब्रह्माणमेतद्वोचत् ।

गन्धीरः स्वत्यर्थं महाब्रह्मण्यया धर्मो ऽभिसंबुद्धः सुक्लो निपुनः
पेयालं यावत्सा मे स्नात्यरमा विहिता ॥ अपि च मे ब्रह्मन्निमे
नाधि ऽभीष्टं प्रतिभासः । १५

प्रतिस्रोतवानि मार्गो गन्धीरो दुर्दृशो मम ।

न तं द्रक्ष्यामि रागात्या जलं तस्मात्प्रकाशितुं ॥

अनुस्रोतं प्रवाह्यन्ते कामेषु पतिता प्रजाः ।

हृच्छ्रेण मे ऽयं संग्राप्तं जलं तस्मात्प्रकाशितुं ॥

अथ खलु भिषवः शिखी महाब्रह्मा शक्यं देवानामिन्द्रस्त- २०

द्यामतं तूष्णीभूतं विदित्वा सार्धं तैर्देवपुत्रैर्दुःखिता दुर्मनास्तपैवान्त-
रधासिपुः ॥

चिरपि च तद्यागतस्थान्योत्पुक्तार्थं चिन्तं नमयति स्म ।

तेन खलु पुनर्भिचयः समयेन मायधक्कानां मनुष्याणामिमा-
 न्यैर्वस्त्राणि पापकानि अकुशलानि दृष्टिगतान्युपज्ञान्यभूवन् । तद्यथा ।
 'केचिद्देवमाहुः । वाता न वास्यन्ति ॥ केचिद्विमाहुः । अपिर्न
 ५ ज्वलियति ॥ केचिदाहुः । देवो न वर्षिष्यति ॥ केचिदाहुः । नद्यो
 न वहान्ति ॥ केचिदाहुः । शय्यानि न प्रजास्यन्ति ॥ केचिदाहुः ।
 पक्षिण आकाशे न कर्मिष्यन्ति ॥ केचिदाहुः । युर्विष्णो नारोम्येण
 प्रसविष्यन्ति ॥ ॥

अथ खलु भिचयः शिखी महाब्रह्मा तद्यागतस्त्वैवमेवंरूपं चि-
 १० त्तचित्तकमाज्ञाय मायधक्कानां च मनुष्याणामिमानि दृष्टिगतानि
 विदित्वातिष्ठान्ताद्यां राजावभिसंक्रान्तेन वर्णेन सर्वावन्तं ताराय-
 णमूलं दिक्किनावभासेनावभास्य येन तद्यागतस्तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य
 तद्यागतस्य पादौ शिरसाभिवन्ध्नीकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं वा-
 नुमण्डलं पुचिन्वा प्रतिष्ठाप्य येन तद्यागतस्तेनाज्जनिं प्रणम्य तद्यागतं
 १५ गाथाभिरप्यभाषत ।

बादो नभूव समलैर्विचिन्तितो धर्मो ऽविशुद्धो भगधिवु पूर्ध्व ।

अमृतं मुने तद्विवृणीष्य द्वारं शृण्वन्ति धर्मं विमलेन वृद्धं ॥

कतस्वकारो ऽसि भुजिष्यतां गतो दुःखामिसंस्कारमलापकृष्टः ।

नहानि वृद्धी कुशलस्य ते ऽस्ति त्वमयधर्मेष्विह पारमि गतः ॥

२० न ते मुने सदृश इहाणि लोके कुतो ऽधिकः स्यादिह ते महर्षे ।

भवानिहायस्त्रिभवे विरोचते निरियंथा ऽसावमुरालयस्थः ॥

महाकृपां ज्ञानय दुःखिते जने न स्वादृशा जातु भवन्नुपेक्षकाः ।
 भवान्विशारथयक्षिः समन्वितः त्वमेव शक्तो जनतां प्रतारितुं ॥
 इयं सुश्रद्धा सुचिरातुरा प्रजा सदैवकां सत्यमणा द्विजाश्रिता ।
 चारोगिणी भीतु निरातुरज्वरा न चापरः शरणमिहास्य विच्यते ॥
 चिरानुबन्धास्तव देवमानुषाः कल्पावचित्ता अमृतार्थिनश्च । ५
 धर्मं यमेवाधियमिष्यते जिनो यथावदन्वूनमुदाहरिष्यति ॥
 तस्माद्विद्या ज्ञामिमु विक्रम त्वां विनयस्त सत्त्वां चिरनष्टमार्गां ।
 अविद्युतायां शमनाय काङ्क्षिताः सुदुर्बला बुद्ध्या काङ्क्षिणो वा ॥
 इयं तृपात्ता जनता महामुने उदीयते धर्मं प्रजं तथान्तिके ।
 मेघो यथा संतृपितां वसुधरां कुह तर्पणां नायक धर्मवृद्धा ॥ १०
 चिरप्रणष्टा विचरन्ति मानवा भवे कुट्टीगहने सकष्टके ।
 अकष्टकं मार्गमुत्तुं प्रवक्ष्य तं वं भावयित्वा ह्यमृतं कमेयं ॥
 अन्धाप्रपति पतिता ज्ञानायका नोऽर्तुमन्यैरिह शक्यमिति ।
 महाप्रपति पतितां समुदरं कन्दं समुत्पाद्य वृषोऽसि बुद्धिमान् ॥
 न संगतिस्ते ऽस्ति सदा मुने चिरं कदाचिदीदुस्तरपुष्पसंनिभाः । १५
 जिनाः पुष्टिन्वा प्रभवन्ति नायकाः प्राप्तावणो मोक्षय नाथ सत्त्वां ॥
 अभूवन् ते पूर्वमवेष्टियं मतिः तीर्णः स्वयं तारयिता भविष्य ।
 अशंसयं पारगतो ऽसि सांप्रतं सत्त्वां प्रतिष्ठां कुह सत्यविक्रमः ॥
 धर्मोत्कथा विधम मुने ऽन्धकारा उच्छिष्य त्वं हि तथानतध्वजं ।
 अयं स कालः प्रतिलाभ्युदीरणे मृगाधिपो वा नद दुन्दुमिस्तरः ॥०॥ २०

अथ खलु भिषवस्तथागतः सर्वावनां लोके बुद्धव्युषास्त्रिवर्जो-
 कयस्तत्त्वान्प्रशति यः । ह्रीनमध्यप्रणीतानुत्तमीचमध्यमान् स्वाकारान्

सुविशोधकान् दुराकारान् दुर्विशोधकानुहाटितज्ञानं विपश्चितज्ञानं
पदपरमास्त्रीस्तत्त्वराशिनेके मिश्रत्वनियतमेकं सम्यक्त्वनियतमेकमनि-
यतं । तद्यथापि नाम भिन्नवः पुरुषः पुष्करिण्यासीरे स्तितः पश्यति
अनवहाणि कानिचिदुदकानामेतानि कानिचिदुदकसमानि कानि-
५ चिदुदकानुगतानि । एवमेव भिन्नवस्तथागतः सर्वावनं लोकं बुद्ध-
वद्गुणा अवलोकयन्पश्यति स्म । सत्त्वास्त्रिषु रात्रिषु व्यवस्थितान् ॥

अथ खलु भिन्नवस्तथागतस्तैतदभवत् । देशयेयं चाहं धर्मं न
वा देशयेयं । स एष मिश्रत्वनियतो रात्रिर्नैवायं धर्ममाजानीयात् ।
देशयेयं चाहं वा धर्मं न वा देशयेयं यो ऽयं सम्यक्त्वनियतो
१० रात्रिराद्यास्तद्विषयं धर्मं । यत्खलु पुनरयमनियतो रात्रिराद्या-
स्तद्विषयं धर्मं । यत्खलु पुनरयमनियतो रात्रिः । तस्मै स चैवमै
देशयिष्याम्याद्यान्तत्तु न देशयिष्यामि नाद्यान्तं ॥

अथ खलु भिन्नवस्तथागतो ऽनियतरात्रिष्ववस्थितास्तत्त्वानारम्भ
महाकरुणामवकाशयति स्म ॥

१५ अथ खलु तथागत आत्मनश्चैवं सम्यग्ज्ञानमधिकृत्य शिक्षितश्च
महाब्रह्मणो ऽधियणो विदित्वा शिक्षितं महाब्रह्मणं नाद्याभिरध्य-
भापत ।

अपावृताक्षेपाममृतस्य द्वारा ब्रह्मन्ति सततं ये श्रोतवन्तः ।

प्रविशन्ति अद्या नविहेटसंज्ञाः शृण्वन्ति धर्मं मगधिषु सत्त्वाः ॥

२० अथ खलु शिक्षी महाब्रह्मा तथागतस्त्वाधिवासनी विदित्वा
तुष्ट उदय आत्ममनाः प्रमुदितः प्रीतिसौमनस्यजातस्तथागतस्य पादौ
शिरसा बन्धित्वा तत्रैवाभ्यरधात् ॥

अथ खलु भिक्षुो भीमा देवास्यो विलायाननारीक्षिभ्यो
 देविभ्यो घोषमुदीरयन्ति स्म । शब्दमनुश्रावयन्ति स्म । अथ मार्षा
 तथागतेनार्हता सम्मत्तं बुद्धेन धर्मचक्रप्रवर्तनार्थं प्रतियुतं । तद्विष्यति
 वज्रजनहिताय वज्रजनमुखाय लोकानुकम्पायै महती जनकायस्त्रा-
 र्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । परिहास्यन्ते वत ५
 भो मार्षा असुराः कायाः । दिव्याः कायाः परिपूरि ममिष्यन्ति ।
 बहवश्च सत्ता लोके परिनिर्वास्यन्ति ॥ एवमेवाननारीक्षा देवा भी-
 मिभ्यो देविभ्यः प्रतियुत्य चातुर्महाराजिकानां देवानां घोषमुदीर-
 यन्ति स्म । चातुर्महाराजिकास्त्रायविशानां चावविशा यामानां
 यामा तुषितनिर्माणरतीनां निर्माणरतयः परनिर्मितवज्रवर्तिनां ते १०
 ऽपि वज्रकायिकानां देवानां घोषमुदीरयन्ति स्म । शब्दमनुश्राव-
 यन्ति स्म । अथ मार्षास्तथागतेनार्हता सम्मत्तं बुद्धेन धर्मचक्रप्रवर्त-
 नार्थं प्रतियुतं । तद्विष्यति वज्रजनहिताय वज्रजनमुखाय लोका-
 नुकम्पायै महती जनकायस्त्रार्थाय हिताय सुखाय देवानां च
 मनुष्याणां च । परिहास्यन्ते वत भो मार्षा असुराः कायाः । दिव्याः १५
 काया विवर्धिष्यन्ते । बहवश्च सत्ता लोके परिनिर्वास्यन्तीति ॥

इति हि भिक्षवस्तत्त्वार्थं तच्छ्रुतं तद्वचं यावद्ब्रह्मकायिका
 देवास्यस्त्राङ्गीमादारभ्य एकवर्गिकनिर्नाद एकनिर्घोषो ऽभ्युज्जतो ऽभ्युत ।
 अथ मार्षास्तथागतेनार्हता सम्मत्तं बुद्धेन धर्मचक्रप्रवर्तनार्थं प्रतियुत-
 मिति ॥ ॥

२०

अथ खलु भिक्षुो धर्मवचिश्च नामा बोधिवृक्षदेवता धर्म-
 कामश्च धर्ममतिश्च धर्मचारी च एते चत्वारो बोधिवृक्षदेवता-

सधामतस्तु वरणयोर्निपत्तिवमाहः । क्व भगवान्धर्मचक्रं प्रवर्तिष्य-
तीति ॥ एवमुक्ते भिषवस्तधामतस्तान्देवतानेतद्वोचत् । वाराणस्या-
मृषिपतेन मृगदावि ॥ ते आहः । परीत्तजनकाया भगवन्वाराणसी
महानगरी परीत्तद्रुमकायश्च मृगदावः । सस्यन्वानि भगवन्महानग-
५ राणि जडानि स्कीतानि चेमानि मुमिषाणि रमणीयानि आ-
कीर्णवज्रजनमनुष्ठाणि उद्यानवनपर्वतप्रतिमण्डितानि । तेषां भग-
वानन्वतमे धर्मचक्रं प्रवर्तयतु ॥ तद्योगतो वोचत् । मैव भद्रमुखाः ।
तत्कथ्यात् ।

यष्टि यज्ञसहस्रकोटिनयुता ये तत्र यथा मया
१० यष्टि बुद्धसहस्रकोटिनयुता ये तत्र संपूजिता ।
पौराणामृषिणामिहालयु वरो वाराणसी नामवा
देवानामभिटुतो महितलो धर्माभिनिष्ठः सदा ॥
बुद्धाकोटिसहस्रं नैकनयति पूर्वं स्मरामी अहं
ये तस्मिन्पुषिसाहस्रे वनवरे वर्तीमु चक्रोत्तमं ।
१५ भानं चाष्टपसान्धानभिमुखं नित्यं मृगैः सेवितं
इत्यर्धे अपिसाहस्रे वनवरे वर्तिष्य चक्रोत्तमं ॥ इति ॥
इति श्रीजलितविश्वरे ध्येयज्ञापरिवर्तो नाम पञ्चविंशतितमो
ऽध्यायः ॥

अथ खलु भिषवस्तधामतः कृतकलः कृतकरणीयः सर्वबन्धन-
२० समुच्छिन्नः सर्वलोभोद्भूतो निर्वान्तमललोभो निहतमारप्रत्यर्धिकः सर्व-

पुनर्धर्मनयानुप्रविष्टः सर्वज्ञः सर्वदर्शी दशबलसमन्वागतस्तुर्वैशा-
खप्राप्तो ष्टादशावैलिकबुद्धधर्मप्रतिपूर्णः पञ्चचतुःसमन्वागतो ऽना-
वरत्नेन बुद्धचतुषा सर्वायत्तं लोकमवलोक्यैव विनियति स्म । कस्मा
अयमहं सर्वप्रथमं धर्मं देशयेयं । कृतमः सत्त्वः शुद्धः स्वाकारः
सुविनियः सुविज्ञापकः सुविशोधको मन्दरामदीपमोहो ऽपरोक्षवि- ५
ज्ञानो यो ऽश्रुतवाच्यमस्त्रं परिहीयते । तस्माच्चहं सर्वप्रथमं धर्मं
देशयेयं । यच्च मे धर्मं दशितमाजानीयान्न च मां स विहेठयेत् ॥

अथ खलु भिक्षवस्तथागतस्तीतदभूत् । रुद्रकः खलु रामपुत्रः
शुद्धः स्वाकारः सुविज्ञापकः सुविशोधको मन्दराममोहो ऽपरो-
क्षविज्ञानः सो ऽयवत्तादमस्त्रं परिहीयति । आवेक्ष्यो निवसंजाना- १०
मंश्चायतनसहस्रतायै धर्मं देशयति । कुचासावेतर्हि प्रतिवसतीत्वा-
ज्जासीदथ सप्ताहकालगत इति ॥ देवता अपि तथागतस्त्रं चरणयो-
र्विपक्षियमाहः । एवमेतद्गन्धर्वमेतत्सुगत । अथ सप्ताहकालगतो
रुद्रको रामपुत्रः ॥ तस्य मे भिक्षव एतदभूत् । महाहानिर्वर्तते
रुद्रकस्य रामपुत्रस्य य इममेवं सुप्रणीतं धर्ममश्रुत्वा कालगतः । स १५
चैदमाविमं धर्ममश्रोयदाज्ञास्त्रकक्षी चाहं प्रथमं धर्मं देशयिष्यं न
च मां स विहेठयिष्यत् ॥

पुनरपि भिक्षवस्तथागतस्तीतदभूत् । को ऽन्यः सत्त्वः शुद्धः
सुविनियः पूर्ववत्तावन्न च धर्मदेशनां विहेठयेदिति ॥ ततो भिक्षव-
स्तथागतस्तीतदभवत् । अथ खल्वर्षारोहः कालापः शुद्धो वायन्न च २०
मे धर्मदेशनां विहेठयेदिति ॥ समन्वाहरति स्म भिक्षवस्तथागतः
कुचासावेतर्हि । समन्वाहरं चाज्ञासीदथ बीकहानि कालगतस्तीति ॥

शुद्धावासकायिका अपि च देवता एनमर्थं तद्यागतस्यारोचयन्ति
स्य । एवमेतद्भगवन्नेवमेतत्सुगत । अथ अहं कालगतस्यारादस्य
कालापस्य ॥ ततस्तथागतस्वीतदभवत् । महाहानिर्वर्तते द्राष्टव्य
कालापस्य । य इममेव सुप्रणीत धर्ममश्रुत्वा ज्ञानगत इति ॥

५ पुनरपि भिषवस्तथागतस्वीतदभूत् । कः खल्वन्यः सत्त्वः शुद्धः
स्वाकारो यावन्न च मे धर्मदेशना विहेठयेदिति ।

अथ खलु भिषवस्तथागतस्वीतदभवत् । ते खलु पञ्चका भद्र-
वर्गीयाः शुद्धाः स्वाकाराः सुविज्ञापकाः सुविशीधका मन्दरागदो-
यमोहा अपरोक्षविज्ञानास्ते अत्रवणादर्मस्य परिहीयन्ते । तेषां
१० दुष्करचर्या चरत्तुपस्थितो भूय । ते मया धर्मदेशितमाज्ञास्त्वानि ।
न च मे ह विहेठयिष्यन्ति ॥

अथ खलु भिषवस्तथागतस्वीतदभवत् । अन्वहं पञ्चकेभ्यो भद्र-
वर्गीयेभ्यः प्रथमं धर्मं देशयेयं ॥

अथ खलु भिषवस्तथागतस्य पुनरितदभवत् । कस्मिन्नेतर्हि पञ्च-
१५ का भद्रवर्गीयाः प्रतिवसन्ति ॥ अथ तद्यागतः सर्वावर्णं लोकं
बुद्धचक्षुषा क्वलोकयन्पश्यति स्य । अद्राक्षीत्पञ्चकान्भद्रवर्गीयान्वा-
राणस्त्वा विहरत अपिपतने मृगदवि । वृद्धा च तद्यागतस्वीतदभवत् ।
अन्वहं पञ्चकेभ्यो भद्रवर्गीयेभ्यः सर्वप्रथमं धर्मं देशयेयं तर्हि मम
सर्वप्रथमं धर्मदेशितमाज्ञास्त्वानि । तत्कास्य हेतोः । चरिताविनो
२० हि ते भिषवः सुपरिपण्डितशुक्लधर्मीणो मोक्षमार्गाभिमुखा नि-
वन्धापनीताः ॥

अथ खलु भिक्षवस्तथागत एवमनुविचिन्त्य बोधिमण्डादुत्थाय
 त्रिसाहस्रमहासाहस्रं लोकधातुं संप्रकम्प्यानुपूर्वेण मगधेषु चर-
 न्काशेषु जनपदेषु चारिकां प्रकामत् ॥ अथ गयायां बोधिमण्डस्य
 चान्तरादन्यतम आजीवको द्वाचीत्तथागतं दूरत एवागच्छन् दृष्ट्वा
 च पुनर्येन तथागतस्तेनोपजनामोपेत्यैकान्ते स्थात् । एकान्ते स्थितश्च ५
 भिक्षव आजीवकस्तथागतेन सार्धं विविधां संमोदनीं कथां कृत्वा
 एवमाह । विप्रसन्नानि ते आयुष्मन्मौतम इन्द्रियाणि परिशुद्धः
 पर्यवदातः पीतनिर्भासश्च ते ह्रस्विर्गणः । तद्यथापि नाम शारदे
 कालं पाण्डुरवर्णं प्रभास्वरं पीतनिर्भासं भवत्विवमेव भवतो गौतमस्य
 परिशुद्धानीन्द्रियाणि परिशुद्धं मुखमण्डलं पर्यवदात । तद्यथापि १०
 नाम तालफलस्य पक्षस्य समनन्तरवृत्तच्युतस्य बन्धनाश्रयः पीतनि-
 र्भासो भवति परिशुद्धः पर्यवदात एवमेव भवतो गौतमस्य परि-
 शुद्धानीन्द्रियाणि परिशुद्धं मुखमण्डलं पर्यवदात । तद्यथापि नाम
 जाम्बूनदवर्णनिष्कं चत्कामुखप्रकृष्टो दक्षिणकर्मारपुत्रेण सुपरिकर्म-
 कृतः पाण्डुकम्बलोपनिक्षिप्तो वर्णवान्भवति परिशुद्धः पर्यवदातः १५
 पीतनिर्भासो ऽतीव प्रभास्वर एवमेव भवतो गौतमस्य विप्रसन्नानी-
 न्द्रियाणि परिशुद्धस्त्वर्गणः पर्यवदातं मुखमण्डलं । कस्मिन्नायुष्म-
 न्मौतम प्रह्लादचर्यमुच्यते ॥ एवमुक्ते भिक्षवस्तथागतसमाजीवकं गाधया
 प्रत्यभाषत ।

आचार्यो न हि मे कश्चित्सदृशी मे न विद्यते ।

२०

एको ह्येकस्मिन् संवुद्धः शीतीभूतो निराश्रयः ॥

सो ऽबोचत् । अहं खलु गौतम मात्मानं प्रतिजानीमि ॥

तथागतो ऽवोचत् ।

अहमिषारहं लोके शास्ता ह्यहमनुत्तरः ।

सदेवासुरगन्धर्वे नास्ति मे प्रतिपुङ्गवः ॥

सो ऽवोचत् । किं खलु गीतम मात्मन प्रतिवार्त्तये ॥

५ तथागतो ऽवोचत् ।

जिना हि मादृशा क्षेया ये प्राप्ता आश्रयवत्थं ।

जिता मे पापका धर्मास्तेनोपगन्निनो ह्यहं ॥

सो ऽवोचत् । क्व तद्वायुध्वन्वीतम गमिष्यसि ॥

तथागतो ऽवोचत् ।

१० वाराणसीं गमिष्यामि गत्वा वै काशिन्यां पुरीं ।

अन्धभृतस्य लोकस्य कर्तास्यसदृशां प्रभां ॥

वाराणसीं गमिष्यामि गत्वा वै काशिन्यां पुरीं ।

शब्दहीनस्य लोकस्य तादृक्षिष्ये ऽमृतदुन्दुभिः ॥

वाराणसीं गमिष्यामि गत्वा वै काशिन्यां पुरीं ।

१५ धर्मचक्रं प्रवर्त्तये लोकेष्वप्रतिवर्त्तितं ॥

तद्विषयसि गीतम इत्युक्त्वा स आजीवकीं दक्षिणामुखः प्र-
कामनयागतो ऽपुत्तरामुखः प्राकामत् ॥ ॥

इति हि भिषवस्तथागतो गयायां मुदश्रेणेन नागराजेन नि-
मन्वितो ऽभूत् । वासेन भक्तिं च ॥ ततस्तथागतो रोहितवल्गुमगम-

२० तस्माद्बुधविव्वाकस्य तस्मादणालमनमत्ततः सारधिपुरं । एषु च
सर्वेषु भिषवस्तथागतो गृहपतिभिर्भक्तिं वासेन चोपनिमन्त्र्यमाणो
ऽमुपूर्वेण गङ्गायां नवासीरमुपागमत् ॥ ॥

तेन खलु पुनर्भिक्षवः समयेन गङ्गा महानदी सुपरिपूर्णा
समतीर्थका वहति स्म ॥

अथ खलु भिक्षवस्तथागतो नाविकसमीपमुपागमत्पारसंतर-
णाय । स प्राह । प्रवच्छ मौतम तरपणं ॥ न मे ऽस्ति मार्यं
तरपणमिच्छुत्का तथागतो विहायसा पथा तीरात्परं तीरमगमत् ॥ ५
ततः स नाविकस्तं दृष्ट्वातीव विप्रतिमार्यभूदेर्वाचिधो दक्षिणीधो मया
न तारित इति । हा कष्टमिति कृत्वा मूर्च्छितः पृथिव्यो पतितः ॥
तत एनां प्रकृतिं नाविको रात्रौ विम्बिसारायारीचयामास । अमणः
श्वामि मौतमस्तरपणं याचमानो नास्ति तरपणमिच्छुत्का विहा-
यसा अतस्तीरात्परं तीरं गत इति ॥ तच्छ्रुत्वा तदयेण रात्रौ वि- १०
म्बिसारिण सर्वप्रव्रजितानां तरपणमुत्सृष्टमभवत् ॥

इति हि भिक्षवस्तथागतो ऽनुपूर्वेण जनपदवर्था चरन्त्येन वा-
राणसी महानगरी तेनोपसंक्रामदुपसंक्रम्य कालमेव निवास्य पा-
चवीवरमादाय वाराणसीं महानगरीं पिण्डाय प्राविशत् । तस्मां
पिण्डाय चरित्वा कृतभक्तकृत्यः पश्चाद्भक्तपिण्डपात्रप्रतिष्ठान्तः । येन १५
अपिपतनो मुग्धावो येन च पञ्चका भद्रवर्गीयास्तेनोपसंक्रामति
स्म ॥ अद्वापुः खलु पुनः पञ्चका भद्रवर्गीयास्तथागतं दूरत
एवानच्छन्तं दृष्ट्वा च क्रियावन्धमकार्षुः । एष स आयुष्मन् अमणो
मौतम आनच्छति स्म । त्रिधित्तिको वाज्रलिकः प्रहाणविधष्टः ।
अनेन खल्वपि तथापि तावत्पूर्विकया दुष्करवर्धया न शक्तिं २०
किंचिदुत्तरिमनुष्यधर्मादस्मार्थज्ञानदर्शनविशेषं साधात्कर्तुं । किं
पुनरेतद्गौंदिरिकमाहारमाहरन्सुखज्जिकायोनेनमनुयुक्तो विहरन्नभवः ।

खल्वेव शैथिलिको वाङ्मलिको नास्व केनचित्प्रत्युद्गन्तव्यं न प्रत्युत्था-
 तव्यं । न पाचनीवरं प्रतिप्रहीतव्यं नाशनं दातव्यं न पानीयं परि-
 भोग्यं न पादप्रतिष्ठानं स्थापयित्वातिरिक्तान्वासनानि वक्तव्यं च
 संविद्यन्तः । इमान्यायुष्मन्गीतमातिरिक्तान्वासनानि स वेदाकाङ्क्षि
 ५ निषीदति ॥ आयुष्मास्वाद्यानकौण्डिन्यश्चिन्ते नाधिवासयति स्म ।
 वाचा च न प्रतिक्षिपति स्म ॥ यथा यथा च भिन्नवस्त्रागतो धेन-
 पश्चका भद्रवर्गीयास्तेनोपसंक्रामति स्म । तथा तथा ते स्वकस्वके-
 ष्वासनेषु न रमन्ते स्म । उत्पातुकामा अभूवन् । तद्यथापि नाम
 पक्षी शकुनिः पञ्जरगतः स्वात्तस्त्र च पञ्जरगतस्याधो ऽग्निर्दग्धो
 १० भवेत् । सो ऽपि सततस्त्वरितमूर्धमुत्पतितुकामो भवेत्प्रचेतुकामश्चि-
 नेव यथा यथा तथागतः पञ्चकानां भद्रवर्गीयाणां सकाशमुपसंक्रा-
 मति स्म । तथा तथा पञ्चका भद्रवर्गीया स्वकस्वकेष्वासनेषु न
 रमन्ते स्म । उत्पातुकामा अभूवन् ॥ तत्कस्मात् । न स कश्चित्सत्त्वः
 सत्त्वनिकार्यं संविद्यते यस्यथागतं दृष्ट्वा आसनात् प्रलुप्तिष्ठत् । यथा
 १५ यथा च तथागतः पञ्चकान्भद्रवर्गीयानुपसंक्रामति स्म । तथा तथा
 पञ्चका भद्रवर्गीयास्तद्यानतस्तथ शिष्यं तेजसासहमाना आसनेभ्यः प्रक-
 न्द्यमानाः सर्वे क्रियाकारं भित्त्वा चोत्पायासनेभ्यः कश्चित्प्रत्युद्गच्छति
 स्म । कश्चित्प्रत्युद्गन्तव्यं पाचनीवरं प्रतिगृह्णाति स्म । कश्चिदासनमुप-
 नासयति स्म । कश्चित्पादप्रतिष्ठापनं कश्चित्पादप्रक्षालनोदकमुपस्था-
 २० पयति स्म । एवं चावोचत् । स्वानतं ते आयुष्मन्गीतम स्वानतं ते
 आयुष्मन्गीतम निषीदिदमासनं प्रश्नतः ॥ न्यपीदत्स्वत्वपि भिन्नव-
 स्त्रागतः प्रश्नतः एवासने पञ्चकापि भद्रवर्गीयास्ते तथागतेन सार्धं

विविधा संनोदनीं संरञ्जनीं कदा कलिकाले निषेदुः । एकाले
 निषेद्याश्च ते पञ्चका भद्रवर्गीयास्तथागतमेतद्वोचन् । विप्रसत्रा-
 नि ते आयुष्मन्मौतमेन्द्रियाणि परिशुद्धमिविवर्णं इति हि सर्वं
 पूर्ववत् । तद्वन्ति ते आयुष्मन्मौतम कश्चिदुत्तरिमनुष्यधर्मादनमार्थ-
 ज्ञानदर्शनविशेषः साक्षात्कृतः ॥ एवमुक्ते भिषवस्तथागतः पञ्चका- ५
 न्भद्रवर्गीयानेवमाह । मा सूर्यं भिषवस्तथागतमायुष्मद्वदिनं समु-
 दाचरिष्ट । मा वो भूहीर्घराचमर्षाय हिताय सुखाय । अमृतं
 मया भिषवः साक्षात्कृतो मृतगामी च मार्गः । बुद्धो ह्यमरिषि
 भिषवः सर्वज्ञः सर्वदर्शी शीतीभूतो न्यायवः । वशी सर्वधर्मेषु धर्म-
 महं भिषवो देशयिष्याम्यानु गच्छत शृणुत प्रतिपद्यध्वं शीतमवद- १०
 धताहमववदाम्यनुशास्त्रि यथा मया सम्यगववदिताः सम्यगनुशिष्टा
 यूयमप्याश्रयाणां धेतोविमुक्तिं प्रज्ञाविमुक्तिं च दृष्टा एव धर्मसाक्षा-
 त्कृत्वोपसंपन्नं प्रवेदयिष्यथ चीना नो जातिरूपितं च ब्रह्मचर्यं कृतं
 करणीयं नापरमिततो न्यद्वयं प्रज्ञानाम इति । ननु च युष्माकं
 भिषव एतद्भूत् । अयं खल्वायुष्मन् आगच्छति यमणो गौतमः १५
 शिषिलिको वाङ्मलिकः प्रहाणविश्वेष्ट इति पूर्ववत् । स चेदाकाङ्क्षति
 निषेदेति ॥ तेषां च एहि भिषव इत्युक्ते यत्किंचित्तीर्थिकजिह्वं
 तीर्थिकध्वजः सर्वो ऽसौ तत्क्षणमेवान्तरधात् । विचीवरं पावं च
 प्रादुरभूतदनु हिराण्यं केशाः । तथेषापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भि-
 चोरीयापणः संवृत्तो भूत्सिव च तेषां प्रव्रज्याभूत्सिवोपसंपन्नश्चिबुभावः ॥ २०
 अथ खलु भिषवस्तस्यां वेलायां पञ्चका भद्रवर्गीया भिषव-
 स्तथागतस्य चरणयोर्निपत्यात्ययं देशयन्ति स्म । तथामतस्तान्तिके

शाकुन्तलां प्रेमं च प्रसादं च गौरवं धोत्पादयन्ति स्म । गौरवजा-
ताश्च वज्रविचित्रपुष्करिण्यां तथानतस्तु खानपरिकर्मं कुर्वन्ति स्म ।
खानप्रत्युत्तीर्णस्तु च भिषवस्तथागतस्तैतदभवत् । कश्चिन्मन्त्रं पूर्वकिस-
द्यानैरर्हन्तिः सम्यक्सांनुर्हन्तिपथं धर्मचक्रं प्रवर्तितं । यस्मिंश्च भिषवः
५ पृथिवीप्रदेशे पूर्वकिसद्यानैरर्हन्तिधर्मचक्रं प्रवर्तितमभूत् । अथ तस्मिन्-
पृथिवीप्रदेशे सत्तरत्नमयमासनमहत्त्वं प्रादुरभूत् ॥

अथ तथागतः पूर्वकाणां तथागतानां गौरवेण वीर्यामनानि
प्रदक्षिणीकृत्य सिंह इव निर्भीक्षुर्तुषं आसने पर्यङ्कुमामुख्यं निषी-
दति स्म । पञ्चका अपि भिषवस्तथागतस्तु पादौ शिरोभिरभिवन्द्य
१० तथागतस्तु पुरतो निषेदुः ॥ ॥

अथ खलु भिषवस्तस्यां वैजायां तथाकृपां कायात्मनां तथा-
गतः प्रामुह्यया प्रभयाय त्रिसाहस्रमहासाहस्यो लोकधातुर्भूताव-
भासेन स्फुटो ऽभूत् ॥ तेन चावभासेन या अपि लोकान्तरिका
अथा अक्षरफुटा अन्यकारतमिस्रा यवेमी चन्द्रसूर्या एवंमहर्दिकविव
१५ महानुभावविव महिशाख्यौ कामया आभां वर्णेन वर्णं तेजसा तेजो
नाभितपतो नाभिविरोचतः । तत्र ये सत्त्वा उपपन्नास्ते स्वस्वक-
मपि चाङ्गं प्रसारितं न पश्यन्ति स्म । तत्रापि तस्मिन्समये महत्
उदारत्वावभासस्तु लोके प्रादुर्भावो ऽभूत् । ये च तत्र सत्त्वा
उपपन्नास्ते तेनावभासेन परिस्पृष्टाः समाना अन्योऽन्यं पश्यन्ति स्म ।
२० अन्योऽन्यं संबोधयन्ति स्म । एवं चाङ्गः । अन्ये ऽपि किल भोः सत्त्वा
रहोपपन्ना अन्ये ऽपि किल भोः सत्त्वा रहोपपन्ना इति ॥ ॥ अयं च
त्रिसाहस्रमहासाहस्यो लोकधातुः षड्विकारमष्टादशमहानिमित्तमभूत् ।

अकम्पत् प्राकम्पत् संप्राकम्पत् । अविधत् प्राविधत् संप्राविधत् । अच-
 जत् प्राचजत् संप्राचजत् । अचुभत् प्राचुभत् संप्राचुभत् । अरणत्
 प्रारणत् संप्रारणत् । अगर्जत् प्रागर्जत् संप्रागर्जत् ॥ अने एवममति
 क्क । मध्ये उत्तममति क्क । मध्ये एवममति क्क । अने उत्तममति क्क ॥
 पूर्वस्था दिश्वनममति क्क । पश्चिमायां दिश्वत्तममति क्क । पश्चिमायां ५
 दिश्वनममति क्क । पूर्वस्था दिश्वत्तममति क्क ॥ दक्षिणस्था दिश्वन-
 ममति क्क । उत्तरस्था दिश्वत्तममति क्क । उत्तरस्था दिश्वनममति क्क ।
 दक्षिणस्था दिश्वत्तममति क्क ॥ तस्मिन् समये हर्षणीयाश्लोषणीयाः
 प्रेमणीयाः प्रसादनीया अवलोकनीयाः प्रज्ञादभीया निर्वर्णनीया
 अप्रतिवर्णनीया असेवनीया अप्रतिकृता अनुत्तामकराः शब्दाः १०
 यूयने क्क । न च कस्मचित्सत्त्वस्य तस्मिन्वर्णे विहेठा वा वासो
 वा भयं वा क्षम्यित्वं वाभूत् । न च भूयः सूर्यचन्द्रमसोर्न
 शक्रब्रह्मलोकपालानां तस्मिन्वर्णे प्रभाः प्रज्ञायने क्क ॥ सर्वनरक-
 तिर्यग्योनियमलोकोपपन्नाश्च सत्त्वालक्षिन्वर्णे विगतदुःखा अभूवन् ।
 सर्वसुखसमर्पिताः । न च कस्मचित्सत्त्वस्य रागो बाधते क्क । द्वेषो १५
 वा मोहो वा ईर्ष्या वा मात्सर्यं वा मानो वा स्रपो वा मदो वा
 क्रोधो वा व्यापादो वा परिदाहो वा । सर्वसत्त्वालक्षिन्वर्णे
 मैत्रचित्ता हितचित्ताः परस्परं मातापितृमंशिनो अभूवन् ॥ ततश्च
 प्रभावबुद्धादिमा गाथा निश्चरन्ति क्क ।

यो एषो तुषितालया श्रुत्वा ओमानु मातृकुक्षौ हि ।

२०

जातश्च मुन्निनिवने प्रतिगृहीतः शचीपतिना ॥

यः सिंहविक्रमवतिः सप्तपदा विक्रमी चसमूहः ।

ब्रह्मस्तरामघ गिरं प्रमुमोच ब्रह्महं श्रेष्ठः ॥

चतुरो द्वीपास्थित्वा प्रव्रजितः सर्वसत्त्वहितहितोः ।

दुष्करतपश्चरित्वा उपगमयेन महिमण्डः ॥

५ सवत्स्रं निहाय भारं बोधिप्राप्तो हिताय लोकस्य ।

वाराणसीमुपगतो धर्मचक्रं प्रवर्तयिता ॥

सप्रज्ञाया सह सूरैरधिष्ठो वर्तयस्व समचक्रं ।

अधिवासितं च मुनिना लोके काश्यपमुत्पाय ॥

सो ऽयं बृहस्पतिश्चो वाराणसीमुपगतो मुग्धाय ।

१० चक्रं ह्यनुत्तरमसौ प्रवर्तयितात्यद्भुतं श्रीमान् ॥

यः श्रोतृकामु धर्मं यः कल्पनयुतैः समार्चितुं श्रितेन ।

शीघ्रमसौ त्वरमानो आगच्छतु धर्मश्रवणाय ॥

दुरवाणं मानुषं बुद्धोत्पादः सुदुक्तभा अहो ।

श्रेष्ठं च धर्मश्रवणं अष्टावर्णविवर्जनं दुरापाः ॥

१५ प्राप्तश्च ते ऽयं सर्वे बुद्धोत्पादः चण्डाला अहो ।

धर्मश्रवणश्च वरः प्रमादमखिलं विवर्जयतः ॥

भवति कदाचिदवस्था यः कल्पनयुतेर्न श्रूयते धर्मः ।

संप्राप्तः स च वाच्यं प्रमादमखिलं विवर्जयतः ॥

भीमादीन्दिवगणान्संचोदयती च प्रज्ञापयन्ता ।

२० आयात अपुं सर्वे वर्तयिता नायको ह्यमृतचक्रं ॥

संचोदिताश्च महता देवघोषेण तत्त्वज्ञं सर्वे ।

त्वत्ता देवसमुत्तिं प्राप्ता बुद्धश्च ते पाथे ॥ ० ॥

इति हि भिचवो भौमदेवैवाराणस्त्रा ऋषिपतये मृगदावे धर्म-
चक्रप्रवर्तनार्थं तद्यागतस्त्र महामण्डलमाचो ऽधिष्ठितो ऽमृत । चिचो
दर्शनीयो विपुलो विस्तीर्णः सप्तयोजनशतान्यायामो विस्तारिण ।
उपरिष्टाच्च देवैरुपध्वजपटाकावितानसमलंकृतं यगणतलसमलंक-
तमभूत् । कामावचरैर रूपावचरैश्च देवपुत्रैश्चतुरशीतिसिंहासनशत- ५
सहस्राणि तद्यागताद्योपनामितान्बभूवन् । इह निषद्य भगवान्धर्म-
चक्रप्रवर्तयत्वस्माकमनुकम्पामुपादायिति ॥

अथ खलु भिचवस्तस्मिन्समये पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तराभ्यो दिग्भ्य
ऊर्ध्वमधः समनाद्दशभ्यो दिग्भ्यो बहवो बोधिसत्त्वकोट्यः पूर्वप्रणि-
धानसमन्वागता आगत्य तद्यागतस्त्र चरणयोर्निपत्य धर्मचक्रप्रवर्तना- १०
याधिपन्ते स्म । ये चेह विसाहस्रमहामाहन्ते लोकधातो शक्नो वा
ब्रह्मा वा लोकपाला वा तदन्वे वा महेशास्त्रमहेशास्त्रा देवपुत्रास्तै ऽपि
सर्वे तद्यागतस्त्र चरणयोः शिरोभिः प्रणिपत्य तद्यागतमधिपन्ते स्म ।
धर्मचक्रप्रवर्तनाय । प्रवर्तयतु भगवान्धर्मचक्रं प्रवर्तयतु सुगतो धर्म-
चक्रं ब्रह्मजनहिताय ब्रह्मजनसुखाय लोकानुकम्पाय महती जनका- १५
यस्त्रार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । यत्रस्त भग-
वन्धर्मवज्रं प्रवर्ष्य महाधर्मवर्षं उज्ज्वलय महाधर्मध्वजं प्रपूरय महा-
धर्मशङ्खं प्रताडय महाधर्मद्वन्द्वभिः ॥

तवेदमुच्यते ।

विसहस्र इतो ब्रह्मब्रह्मसुरिन्दर पात्र तथा

२०

उपगम्य जिनस्य कर्मेभि निपत्य उदाहरिषु ।

- कारं पूर्वप्रतिष्ठां महामुनिं या त्वय वाच कृता
 अहं जैष्टु विशिष्टु प्रजाय करिष्ये दुःखस्य चर्य ॥
 त्वय धर्षितु माह समेन्नु द्रुमेन्द्रि स्त्रिहित मुने
 वरवोधि विबुधं मुसानि निपातितं क्लेशद्रुमाः ।
 ५ अभिप्रायु प्रपूर्यं अशेषं यं चिन्तितं कल्पशता
 जनतां प्रसमीक्ष्य अनायिकं वर्तय चक्रवरं ॥
 मुगतस्य प्रभाय प्रभासितं चैवसहस्रशता
 बहवः शतं कुटमुताश्च उपागतं अद्विजनीः ।
 विविधां मुगतस्य करित्वम पूज महानिचया
 १० स्वार्थं तु तद्यायतु भूतगुणैश्चि चर्धेयितुं कारुणिकं ॥
 कल्याणं विद्युतप्रज्ञं विपश्चनं वायुसमा
 अभिशर्जितुं कल्पसहस्रं निमन्वितुं सर्वजगतः ।
 अष्टाङ्गिकमार्गजलोधरं वर्धं समेहि जनस्य तृपां
 वलरुन्द्रियध्यानविमोचं विवर्धय सखधनं ॥
 १५ बह्वक्लपसहस्रं मुशिचितुं गूढतत्त्वलिता
 समुदानितुं धर्मं तु भैषजं जानितुं सत्त्वचरी ।
 जनता इयं व्याधिजतेभि उपद्रुतं क्लेशशरीः
 विनविष्य प्रमीचय वर्तय धर्मचक्रवरं ॥
 यद्वि पारमिति चिररात्रु विवर्धितुं कोशु त्वया
 २० असमं तु अचान्तं प्रणीतुं मुमन्वितुं धर्मधनं ।
 प्रजं सर्वं अनाथं दरिद्रं अनायिकं दृष्ट इमां
 विचरं धनं सप्त विनायकं चक्रं प्रवर्तयही ॥

धनधान्य द्विरक्षसुवर्णं तथैव च वस्त्रं शुभा

वरपुष्पविलेपनं धूपनचूर्णं गृहाय वराः ।

जन्मपुरराज्यं मिथ्यात्वाच्च त्यक्तं महर्षयतो

जिनबोधिगवेषत सातियिवृक्षं प्रवर्तय चक्रवरं ॥

तथ शीतुं अक्षयं अक्षयं रचितं कल्पशतां

सदं चान्तिमुभावितवीर्यं अलीनुं अभूय तव ।

परधानचमिच्च विपश्चनं प्रज्ञं तपेच मुने

परिपूर्णमनोरथं निर्व्वरं वर्तय चक्रवरं ॥०॥

अथ खलु भिचवः सहचिन्तोत्पादधर्मचक्रप्रवर्तौ नाम बोधि-
सत्त्वो महामत्त्वसत्त्वा वेलायां चक्रं सर्वरत्नप्रत्युप्तं सर्वरत्नप्रशोभितं १०
नानारत्नालंकारचूडविभूषितं सहस्रारं सहस्ररश्मिं समभिकं सने-
मिकं सपुष्पदामं सहेमजालं सकिङ्किणीजालं समन्वहणं सपूर्णकुशं
सनन्दिकावर्तं सस्वास्तिकालंकृतं नानारत्नरत्नदिग्बलप्रशोभितं दि-
व्यपुष्पसमन्वितं विलेपनानुलिप्तं सर्वाकारवरोपितं तथागतस्य धर्मचक्र-
प्रवर्तनाय पूर्वप्रणिधानाभिनिहतं बोधिभक्त्याश्रयविशोध्यतं तथागत- १५
पूजायै सर्वतथागतसमन्वाहृतं सर्वगुहाधिष्ठानावलम्बितं पूर्वकैशवा-
गैरर्हैर्द्विः सम्यक्संबुद्धिः प्रविष्टितं प्रवर्तितपूर्वं च धर्मचक्रमुपनामयति
अथ ॥ उपनाम्य च कृताञ्जलिपुटस्तथागतमाभिर्गोद्याभिरभ्यष्टावीत् ।

दीपंकरेण यद व्याकृतं शुद्धसत्त्वो

बुद्धो भविष्यसि हि त्वं नरसिंहसिंहः ।

२०

तस्मिं समासि प्रणिधी इवमेव रूपं

संबोधिप्राप्तुं कुरु धर्मे अर्थपदैव ॥

न च शक्यं सर्वं गणनाय अनुप्रवेष्टुं
ये आगता दशदिशेभिरिहायसत्वाः ।

अधिपि शास्त्रकुलनन्दन धर्मचक्रं
प्रज्ञा कृताञ्जलिपुटाक्षरगो निपत्य ॥

५ या बोधिमण्डि प्रकृता च सुरैर्वियुहा
या वा वियुह कृत सर्वं जिनात्मजैभिः ।

सा सर्वं संस्थित वियुह ति धर्मचक्रं
परिपूर्णकल्प भणमानु चर्य न गच्छेत् ॥

त्रिसहस्रि लोचि गणनं स्फुटं देवसंधिः

१० धरणीतलं असुरकिन्नरमानुषैश्च ।

उत्कामशब्दं नपि श्रूयति तन्मुह्यते

सर्वं प्रसन्नमनसो जिनमभ्युदीचन ॥ ० ॥

इति हि भिचवस्तत्त्वान्तो राज्ञ्याः प्रथमे यामि तूष्णीमविना-
धिवासयति स्म । राज्ञ्या मध्यमे यामि संरञ्जनीयां कथां प्रवर्तयति
१५ स्म । राज्ञ्याः प्रथिमे यामि पञ्चकान्ध्रवर्गीयानामन्व्येतद्वोचत ।
द्वाविमौ भिचवः प्रव्रजितस्त्रान्तावकम् । यच्च कामेषु काममुखल्लिका-
द्योगो ह्येते साम्यः पार्यग्वजिनको नालमार्यो नृणोपसंहितो ना-
यत्ना अक्षयचर्याय न निर्विदे न विरागाय न निरोधाय नाभिज्ञाय
न संवोधये न निर्वानाय संवर्तते । या चैयममध्यमा प्रतिपदात्स-
२० कायक्रमणानुयोगो दुःखो नृणोपसंहितो बृष्टधर्मदुःखश्चायत्ना च
दुःखविपाकः । एतौ च भिचवो द्वावन्तावनुपगम्य मध्यमथैव प्रति-
पदा तत्त्वान्तो धर्मं दिशयति । यदुत सम्यग्बुद्धिः सम्यक्कल्यः

सम्यग्वाक्कम्यमानः सम्यग्वाजीवः सम्यग्वायामः सम्यक्श्रुतिः
 सम्यक्कामाधिरिति ॥ चत्वारिमानि भिन्नवार्थसत्त्वानि । कत-
 मानि चत्वारि । दुःखं दुःखसमुदयो दुःखनिरोधो दुःखनिरोध-
 गामिनी प्रतिपत् ॥ तत्र कतमदुःखं । जातिरपि दुःखं जरापि
 दुःखं व्याधिरपि दुःखं मरणमपि अप्रियसंप्रयोगो ऽपि प्रियविप्र- ५
 यो गो ऽपि दुःखं । यदपि इच्छन्पर्येषमाणो न लभति तदपि दुःखं ।
 संशेषात् पक्षोपादानस्तथा दुःखमिदमुच्यते दुःखं ॥ तत्र कतमो
 दुःखसमुदयः । येयं तृष्णा पीनर्भविनी नन्दीरानसहगता तत्र
 तचामिन्द्विन्वायमुच्यते दुःखसमुदयः ॥ तत्र कतमो दुःखनिरोधः ।
 यो ऽस्मा एव तृष्णायाः पुनर्भविता नन्दीरानसहगतायास्तत्र तत्रा- १०
 भिनन्दिना अनिकाया निवर्तिकाया अग्रेषो विरागो निरोधो ऽयं
 दुःखनिरोधः ॥ तत्र कतमा दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपत् । एष
 एवार्थाष्टाङ्गमार्गः । तद्यथा । सम्यग्दृष्टिर्वाचतम्यवक्तमाधिरिति ।
 इदमुच्यते दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदार्थसत्त्वमिति । इमानि भि-
 न्नवार्थवार्थसत्त्वानि ॥ इति दुःखमिति मे भिन्नवः पूर्वमश्रुतेषु १५
 धर्मेषु सोमसो मनसिकाराद्वज्जलीकाराच्छानमुत्पन्नं चक्षुस्त्यन्नं वि-
 बोत्यन्ना भूरित्यन्ना मिधोत्यन्ना प्रञ्जोत्यन्ना आलोकाः प्रादुर्भूतः ॥
 अथ दुःखसमुदय इति मे भिन्नवः पूर्वमश्रुतेषु धर्मेषु सोमसो
 मनसिकाराद्वज्जलीकाराच्छानमुत्पन्नं चक्षुस्त्यन्नं विबोत्यन्ना भूरि-
 त्यन्ना मिधोत्यन्ना प्रञ्जोत्यन्ना आलोकाः प्रादुर्भूतः ॥ अथ दुःखनिरोध २०
 इति मे भिन्नवः सर्वं पूर्ववत्तावदान्ताः प्रादुर्भूतः ॥ अथ दुःखनिरोध-
 गामिनी प्रतिपदिति मे भिन्नवः पूर्ववदेव पेयात् तावदान्ताः

प्रादुर्भूतः ॥ यत्खल्विदं दुःखं परिज्ञेयमिति मे भिचवः पूर्ववदेव
 पेयात् यावदालोकः प्रादुर्भूतः । स खल्वयं दुःखसमुदयः महातन्त्र
 इति मे भिचवः पूर्वमश्रुतेषु धर्मेषु सर्वं यावदालोक इति । स
 खल्वयं दुःखनिरोधः साक्षात्कृतं इति मे भिचवः पूर्ववकावदालोक
 ५ इति । सा खल्वयं दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपञ्चावधित्वेति पूर्व-
 वकावदालोक इति ॥ तत्खल्विदं दुःखं परिज्ञातमिति मे भिचवः
 पूर्वमश्रुतेषु इति पेयात् । स खल्वयं दुःखसमुदयः प्रहीण इति मे
 भिचवः पूर्वमश्रुतेति पेयात् । स खल्वयं दुःखनिरोधः साक्षात्कृत
 इति मे भिचवः पूर्वमश्रुतेति पेयात् । सा खल्वयं दुःखनिरोधगा-
 १० मिनी प्रतिपञ्चावधित्वेति मे भिचवः पूर्वमश्रुतेषु धर्मेषु योनिसौ-
 मनसिकाराद्ब्रह्मलीकाराञ्ज्ञानमुत्पन्नं चतुरुत्पन्नं सूरिरुत्पन्ना विबो-
 त्पन्ना मेधोत्पन्ना प्रज्ञोत्पन्ना आलोकः प्रादुर्भूतः ॥

इति हि भिचवो यावदेव मे एषु चतुष्पार्यसत्त्वेषु योनिसौ-
 मनसि कुर्वतो एव विपरिवर्ते द्वादशाकारं ज्ञानदर्शनमुत्पद्यते न
 १५ तावदहं भिचवो ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो ऽस्मि इति प्रति-
 ज्ञासिधं । न च मे ज्ञानदर्शनमुत्पद्यते ॥ यतश्च मे भिचव एषु
 चतुष्पार्यसत्त्वेषु विपरिवर्ते द्वादशाकारं ज्ञानदर्शनमुत्पन्नं । अकोषा
 च मे चित्तोविमुक्तिः प्रज्ञाविमुक्तिश्च साक्षात्कृता । ततो ऽहं भिचवो
 ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो ऽस्मि इति प्रतिज्ञासिधं । ज्ञान-
 २० दर्शनं मे उदपादि बीणा मे जातिरुधिरं ब्रह्मचर्यं कृतं करणीयं
 नापरस्माद्भवं प्रजानामि ॥

तच्चिदमुच्यते ।

वाचाय ब्रह्मरत किन्नरगर्जिताय

अग्निः सहस्रनयुतेभि समुद्रताय ।

वज्रकल्पकोटि सद् सत्वसुभाविताय

कौण्डिन्यमालपति शाकमुनि स्वयंभूः ॥

चचुरनित्यमध्वं तच्च श्रोतघ्राणं

५

जिह्वा पि काय मन दुःखा चनात्र । अपि रिक्तस्वभावः शून्या ।

जडास्वभाव तृणकुड्य इवा निरीहा

निवाच अत्र न नरो न च जीवमस्ति ॥

हेतुं प्रतीत्य इमि संभुत सर्वधर्मा

अत्यन्तदृष्टिविग्रहा गणनप्रकाशा ।

१०

न च कारको ऽस्ति तच्च नैव च वेदको ऽस्ति

न च कर्म पश्यति कृतं क्षुभं शुभं वा ॥

सकम्पाप्रतीत्य समुदेति हि दुःखमेवं

संभोति तृणासज्जलेन विवर्धमाना ।

मार्गेण धर्मसमताय विपश्यमाना

१५

अत्यन्तधीणश्च धर्मतया निरुद्धाः ॥

संकल्पकल्पजनितेन अयोनिसेन

भवति आविर्भावपि संभवको ऽस्य कश्चि ।

संस्कारहेतु ददति न च संक्रमो ऽस्ति

विज्ञानमुद्भवति संक्रमणं प्रतीत्य ॥

२०

विज्ञान नाम तच्च च रूप समुत्पित्तञ्चि

नामे च रूपि समुदेति षडिन्द्रियाणि ।

षडिन्द्रियैर्निर्णयितो इति स्वर्ग उक्तः

स्वर्गेण तिस्र अनुवर्तति वेदना च ॥

यत्किञ्चि वेदयितु सर्वं सतृष्ण उक्ता

तृष्णात सर्वं उपवायति दुःखस्तन्वः ।

५ उपादानतो भवति सर्वं भवप्रवृत्तिः

भवप्रत्यया च समुदेति हि जातिरस्य ॥

जातीनिदानं अस्वाधिक्षानि भोजि

उपपत्तिं नैक विविधा भवपञ्चमेभिः ।

एवमेव सर्वं इति प्रत्ययतो जगत्

१० न च आत्मपुङ्गव न संक्रमको ऽस्ति काचि ॥

यस्मिन् कल्पे न विकल्पे योगिमात्रः

यद्योनितो भवति न तत्र अविश काचि ।

यत्किन्निरोधु भवतीह अविद्यतायाः

सर्वे भवास्तु यद्यधीनं यद्य निरुद्धा ॥

१५ एवमेव प्रत्ययतं नुहं तयागतेन

तेन स्वयंमु स्वस्वमात्मनु व्याकरोति ।

न स्वयं जायतनं धातुं वेदमि नुहं

नान्यत्र हेत्ववगमाद्ववतीह नुहः ॥

भूमिर्न चात्र परतीर्थिकं निस्तृतात्

२० शून्या प्रवादि इह ईदृश धर्मयोगे ।

ये पूर्वबुद्धचरिता सुविशुद्धमत्वाः

ते शक्तवन्ति इमि धर्मं विज्ञाननाथ ॥ ० ॥

एवं हि द्वादशाकारं धर्मचक्रं प्रवर्तितं ।
 कौण्डिन्येन च आघातं निर्वृत्ता रतमाचयः ॥
 बुद्धो धर्मस्य संघस्य इत्येतद्गतनचयः ।
 परस्परमितः शब्दो व्यावृत्तपुराणयः ॥
 वर्तितं चिरत्र चक्रं लोकनाथिन ताचिना । ५
 उत्पन्ना रतना बीणि लोके परमदुर्लभा ॥
 कौण्डिन्यं प्रथमं कृत्वा पञ्चकाशेष भिषवः ।
 पट्टीनां देवकोटीनां धर्मचक्रविशोधितं ॥
 अथैवाशीतिशतैश्च कूपधातुकदेवताः ।
 तेषां विशोधितं चक्रं धर्मचक्रं प्रवर्तये ॥ १०
 चतुरशीतिसहस्राणि मनुष्याणां समागता ।
 तेषां विशोधितं चक्रं मुक्ता सर्वेभिर्दुर्मती ॥ ० ॥

दशदिशतु चरन्त बुद्धस्वरो गच्छि तस्मिं धर्मे
 हतं मधुरं मनोज्ञं संश्रूयते चान्तरीके शुभ ।
 एष दशबलेन शाक्यर्षिणा धर्मचक्रोत्तमं १५
 क्षयिपतनमुपेत्य वाराणसीं वर्तितो नान्यथा ॥
 दशदिशितं हि केचि बुद्धशता सर्वं तूष्णीमुताः
 तेषु मुनिनये उपस्थायकाः सर्वं पृच्छी विना ।
 किमिति दशबलेभिर्धर्मावस्था द्विजैश्चुत्वा हतं
 साधुं मणतं ग्रीधं किं कारणं तूष्णीमविन स्थिताः ॥ २०
 पूर्वमवर्ततेभिर्वीचीवले बोधिं समुदासिवा
 बहवः शतसहस्रं पश्चाच्छुद्धा बोधिसत्त्वा कृताः ।

तेन हितकरेण वत्तपूता प्राप्त बोधिः शिवा

चक्र चिपरिवर्तं प्रावर्तिता तेन तूष्णीमुताः ॥

इमु वचनं क्षुणित्व तेषां मुनीसत्त्वकोट्यः श्रुता

मैत्रेयजनितं संग्रहिता अयंबोधिं शिवा ।

॥ वयमपि अनुशिषि तस्मा मुने वीर्यव्यामोहतं

चिप्रं भवेम लोकि लोकोत्तमा धर्मचतुर्ददाः ॥ इति ॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्मैतद्वीचत् ।

इमे भगवन्द्वाद्विंश्लोकधातुसंनिपातिता बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भगवतः सकासाद्धर्मचक्रप्रवर्तनविकुर्वन्नास्य प्रवेशं श्रोतुकामास्तत्साधु भग-

१० वान्द्वाश्रयतु तद्यागतो ह्येवंसम्बन्तं बुधः कियद्रूपं तद्यागतेन धर्म-

चक्रं प्रवर्तितं ॥ भगवानाह । यस्मीरं मैत्रेय धर्मचक्रं याहानुप-

लब्धत्वात् । दुर्दर्शं तच्चक्रं द्रव्यविगतत्वात् । दुरनुबोधिं तच्चक्रं

मनसिकारामनसिकारत्वात् । दुर्धिज्ञानं तच्चक्रं ज्ञानविज्ञानसम-

तानुबलत्वात् । अनाविनं तच्चक्रं अनावरणविभीचप्रतिबन्धत्वात् ।

१५ शूक्ष्मं तच्चक्रं अनुपमोपन्यासविगतत्वात् । सारं तच्चक्रं वज्रोपमज्ञान-

प्रतिबन्धत्वात् । अभिष्यं तच्चक्रं पूर्वोक्तसंभवत्वात् । अप्रपञ्चं तच्चक्रं

सर्वप्रपञ्चोपारक्षविगतत्वात् । अकोप्यं तच्चक्रं अत्यन्तनिष्ठत्वात् । सर्व-

चानुगतं तच्चक्रं आकाशसदृशत्वात् । तत्खलु पुनर्मैत्रेय धर्मचक्रं सर्व-

धर्मप्रकृतिसंभावसंदर्शनविभवचक्रं अनुत्पादानिरोधासंभवचक्रं अना-

२० जयचक्रं अकल्पाविकल्पाधर्मनयविस्तीरणचक्रं शून्यताचक्रं अनिमित्त-

चक्रं अप्रनिहितचक्रं अनभिसंस्कारचक्रं विवेकचक्रं विरागचक्रं वि-

रोधचक्रं तथागतानुरोधचक्रं धर्मधात्वसंभेदचक्रं । भूतकीञ्चविकी-
 पनचक्रं असङ्गानावरणचक्रं प्रतीत्यावतारोभयानन्ददृष्टिसमतिक्रमणचक्रं
 अनन्तसम्बन्धधर्मधात्वविकीपनचक्रं अनाभोगमुदकार्यप्रतिप्रयञ्चकं अप-
 वृत्ताभिनिर्वृत्तिचक्रं अत्यन्तानुपलब्धिचक्रं अनायूहानिर्युहचक्रं अन-
 भिलाषचक्रं प्रकृतिवधावच्छकं एकविषयसर्वधर्मसमतावतारचक्रं अच- ५
 गुप्तसत्त्वविनयाधिष्ठानप्रत्युदापवर्त्यचक्रं अद्वयसमारोपपरमार्थनयप्रविश-
 चक्रं धर्मधातुसमवसरणचक्रं । अप्रमेयं तच्चक्रं । सर्वप्रमाणातिक्रा-
 न्तमसंख्येयं तच्चक्रं । सर्वसंख्यापगतमचिन्त्यं तच्चक्रं । चित्तपथसमति-
 क्रान्तमनुत्तमं तच्चक्रं । तुलापगतमनभिन्नाप्यं तच्चक्रं । सर्ववृत्तघोषवाक्प-
 षानीतं अप्रमाणं अनुपममुपमापगतमाकाशसमसदृशमनुच्छेदमग्रा- १०
 यतं प्रतीत्यावताराविबुद्धज्ञानमत्यन्तोपसमं तत्त्वं तथावितषानन्यधान-
 न्यशीभावं सर्वसत्त्ववृत्तरक्षणं नियहो भाराणां पराजयस्त्रीर्षिकानां
 समतिहामर्णं संसारविषयादवतारणं बुद्धविषये परिज्ञानमार्चपुङ्ग-
 लैरनुबुद्धं प्रत्येकबुद्धैः परिगृहीतं बोधिसत्त्वे कृतं सर्वबुद्धैरसंमित्रं
 सर्वतत्त्वान्तैरेवंरूपं शैवेयं तथागतेन धर्मचक्रं प्रवर्तितं ॥ यस्य प्र- १५
 वर्तनान्तधानत इत्युच्यते । सम्यक्संबुद्ध इत्युच्यते । स्वयंभूरित्युच्यते ।
 धर्मस्वामीत्युच्यते । नायक इत्युच्यते । विनायक इत्युच्यते । परि-
 नायक इत्युच्यते । सार्वबाह इत्युच्यते । सर्वधर्मवशवर्तीत्युच्यते ।
 धर्मेश्वर इत्युच्यते । धर्मचक्रप्रवर्तीत्युच्यते । धर्मदानपतिरित्युच्यते ।
 यक्षालामीत्युच्यते । सुयष्टयज्ञ इत्युच्यते । सिद्धिप्रत इत्युच्यते । २०
 पूर्णाभिप्राय इत्युच्यते । देशिक इत्युच्यते । आश्वासक इत्युच्यते ।
 जैमिंकर इत्युच्यते । शूर इत्युच्यते । रणजिह्व इत्युच्यते । विजितसंघाम

इत्युच्यते । उच्छ्रितकवचध्वजपटाक इत्युच्यते । आनीककर इत्युच्यते ।
 ग्रन्थकर इत्युच्यते । तमोमुद इत्युच्यते । उन्नाधारीत्युच्यते । महा-
 वैद्यराज इत्युच्यते । भूतचिकित्सक इत्युच्यते । महाशक्तहता इत्यु-
 च्यते । विनिमिरज्ञानदर्शन इत्युच्यते । समन्तदर्शीत्युच्यते । समन्त-
 ५ विभोक्ति इत्युच्यते । समन्तचतुरित्युच्यते । समन्तप्रभ इत्युच्यते ।
 समन्तालोक इत्युच्यते । समन्तमुख इत्युच्यते । समन्तप्रभाकर इत्यु-
 च्यते । समन्तचन्द्र इत्युच्यते । समन्तप्रासादिक इत्युच्यते । अप्रति-
 शान्तापुहानिर्घुष इत्युच्यते ॥ धरणीसम इत्युच्यते अनुवृत्तावनत-
 त्वात् । शैलेन्द्रसम इत्युच्यते अप्रकल्पत्वात् । सर्वलोकश्रीरित्युच्यते
 १० सर्वलोकगुणसमन्वागतत्वात् । अनवलोकितमूर्ध इत्युच्यते सर्वलोका-
 भुङ्गमातत्वात् । समुद्रकल्प इत्युच्यते गभीरदुरावगाहत्वात् । धर्म-
 रत्नाकर इत्युच्यते सर्वबोधिपाणिष्ठाधर्मरत्नप्रतिपूर्णत्वात् । वायुसम
 इत्युच्यते अनिकितत्वात् । असङ्ख्यवृद्धिरित्युच्यते असंक्रान्तमृतचित्त-
 त्वात् । अविर्वातिकधर्म इत्युच्यते सर्वधर्मनिर्वेधिकज्ञानत्वात् । तेजःसम
 १५ इत्युच्यते दुरासदसर्वमननाप्रहीणसर्वज्ञेशदाहपक्षुपखानत्वात् । अप्सम
 इत्युच्यते अनाविलसकल्पनिर्मलकायचित्तवाहितपापत्वात् । आकाश-
 सम इत्युच्यते असङ्ख्यानविषयानन्तमध्वेधमंधातुगोचरज्ञानाभिज्ञ-
 प्राप्तत्वात् । अनावरणज्ञानविमोक्षविहारीत्युच्यते नानावरणीयधर्म-
 मुपहीकत्वात् । सर्वधर्मंधातुप्रसृतकाय इत्युच्यते यमसमचतुःपध-
 २० समतिकान्तत्वात् । उत्तमसत्त्व इत्युच्यते सर्वलोकविषयार्शोऽष्टत्वात् ॥
 असङ्ख्यसत्त्व इत्युच्यते । अप्रमाणवृद्धिरित्युच्यते । लोकोत्तरधर्मदेशिक
 इत्युच्यते । लोकापार्य इत्युच्यते । लोकवैद्य इत्युच्यते । लोकाभुङ्ग

इत्युच्यते । लोकधर्मानुपनिषत् इत्युच्यते । लोकनाथ इत्युच्यते । लोक-
 ज्येष्ठ इत्युच्यते । लोकज्येष्ठ इत्युच्यते । लोकेश्वर इत्युच्यते । लोकमहित
 इत्युच्यते । लोकपरायण इत्युच्यते । लोकपारंगत इत्युच्यते । लोक-
 प्रदीप इत्युच्यते । लोकोत्तर इत्युच्यते । लोकगुह्यरित्युच्यते । लोकोप- ५
 कार इत्युच्यते । लोकानुवर्तक इत्युच्यते । लोकविदित्युच्यते । लोका- ५
 धिपतियप्राप्त इत्युच्यते ॥ महादधिपतीय इत्युच्यते । पूजार्ह इत्युच्यते ।
 महापुण्यपेक्ष इत्युच्यते । महासत्त्व इत्युच्यते । अयमसत्त्व इत्युच्यते ।
 वरसत्त्व इत्युच्यते । प्रवरसत्त्व इत्युच्यते । उत्तमसत्त्व इत्युच्यते ।
 अनुत्तरसत्त्व इत्युच्यते । असमसत्त्व इत्युच्यते । असदृशसत्त्व इत्युच्यते ।
 सततसमाहित इत्युच्यते ॥ सर्वधर्मसमताविहारीत्युच्यते । मार्गप्राप्त १०
 इत्युच्यते । मार्गदर्शक इत्युच्यते । मार्गदेशिक इत्युच्यते । सुप्रतिष्ठित-
 मार्ग इत्युच्यते । भारविषयसमतिक्रान्त इत्युच्यते । भारमण्डलविध्वंस-
 कर इत्युच्यते । अजरामरशीतीभाष इत्युच्यते । विगततमोऽन्धकार
 इत्युच्यते । विगतकण्ठक इत्युच्यते । विगतकाङ्क्ष इत्युच्यते । विगतक्रोध
 इत्युच्यते । विनीतसंशय इत्युच्यते । विमतिममुहटित इत्युच्यते । १५
 विराह इत्युच्यते । विमुक्त इत्युच्यते । विशुद्ध इत्युच्यते । विगतराग
 इत्युच्यते । विगतदोष इत्युच्यते । विगतमोह इत्युच्यते । लोकाश्रय
 इत्युच्यते । निष्क्रेश इत्युच्यते । वशीभूत इत्युच्यते । सुविमुक्तचित्त
 इत्युच्यते । सुविमुक्तमग्न इत्युच्यते । आज्ञानिय इत्युच्यते । महानाग
 इत्युच्यते । कृतकृत्य इत्युच्यते । कृतकरणीय इत्युच्यते । अपहृतभार २०
 इत्युच्यते । अनुप्राप्तस्वकार्य इत्युच्यते । परिचीणभवसंयोजन इत्युच्यते ।
 समताज्ञानविमुक्त इत्युच्यते । सर्वचित्तोवशिपरमपारमिताप्राप्त इत्यु-

च्यते । दानपारग इत्युच्यते । शीलाभ्युन्नत इत्युच्यते । ज्ञानिपारग
 इत्युच्यते । वीर्याभ्युन्नत इत्युच्यते । ध्यानाभिज्ञप्राप्त इत्युच्यते । प्रज्ञा-
 पारंगत इत्युच्यते ॥ मित्रप्रणिधान इत्युच्यते । महाभैरवविहारीत्युच्यते ।
 महाकल्याणविहारीत्युच्यते । महामुदिताविहारीत्युच्यते । महोपेया-
 4 विहारीत्युच्यते । सत्त्वसंयहप्रयुक्त इत्युच्यते । अनावरणप्रतिसंविताप्त
 इत्युच्यते । प्रतिप्रारणभूत इत्युच्यते । महापुरुष इत्युच्यते । महाज्ञानीत्यु-
 च्यते । श्रुतिमतिमतिबुद्धिसंपन्न इत्युच्यते । स्मृत्युपस्थानसम्यक्प्रज्ञाण-
 चक्षिपदिन्द्रियबलबोधवृद्धसमर्पविदर्शनालोकाप्राप्त इत्युच्यते । उत्तीर्ण-
 संसारार्णव इत्युच्यते । पारग इत्युच्यते । स्वात्मगत इत्युच्यते । विमप्राप्त
 १० इत्युच्यते । अभयप्राप्त इत्युच्यते । मर्दितकेशकण्ठक इत्युच्यते । पुरुष
 इत्युच्यते । महापुरुष इत्युच्यते । पुरुषसिंह इत्युच्यते । विगतभयलोम-
 हर्षण इत्युच्यते । नाग इत्युच्यते । निर्मल इत्युच्यते । विमलमजप्रहीण
 इत्युच्यते । वेदक इत्युच्यते । वैविद्यानुप्राप्त इत्युच्यते । चतुरोद्योत्तीर्ण
 इत्युच्यते । पारग इत्युच्यते ॥ अत्रिय इत्युच्यते । ब्राह्मण इत्युच्यते ।
 १५ एकरत्नकचधारीत्युच्यते । वाहितपारधर्म इत्युच्यते । भिषुरित्युच्यते ।
 भिन्नाविद्यावृद्धलोभ इत्युच्यते । श्रमण इत्युच्यते । अर्थसङ्ग्रहसमति-
 कान्त इत्युच्यते । अत्रिय इत्युच्यते । निःसृतकेश इत्युच्यते । वलवा-
 नित्युच्यते । दशबलधारीत्युच्यते । भगवानित्युच्यते । भावितकाय इत्यु-
 च्यते । राजातिराज इत्युच्यते । धर्मराज इत्युच्यते । वरप्रवरधर्म-
 २० लक्षप्रवर्त्तनुशासक इत्युच्यते । अकोप्यधर्मदेशक इत्युच्यते । सर्वज्ञज्ञा-
 नाभिषिक्त इत्युच्यते । असङ्गमहाज्ञानविमलविशक्तपट्टावह इत्युच्यते ।
 सन्नबोधवृद्धरत्नसमन्वान्त इत्युच्यते ॥ सर्वधर्मविशेषप्राप्त इत्युच्यते ।

सर्वार्यशावकामाशावलीकितमुद्यमपण्डन इत्युच्यते । त्रीधिसत्त्वमहा-
 सत्त्वपुत्रपरिवार इत्युच्यते । सुविनीतविनय इत्युच्यते । सुवाकृतबो-
 धिसत्त्व इत्युच्यते । पेशवणसङ्ग इत्युच्यते । सप्तार्यधनविभ्राणित-
 कोश इत्युच्यते । तत्कृतान इत्युच्यते । सर्वसुखसंपातिसमन्वागत इत्यु-
 च्यते । सर्वाभिप्रायदातेत्युच्यते । सर्वलोकहितसुखानुपालक इत्युच्यते । ५
 रन्द्रसम इत्युच्यते । ज्ञानबलवन्नधारीत्युच्यते । समन्तनेत्र इत्युच्यते ।
 सर्वधर्मानावरणघ्नानदर्शीत्युच्यते । समन्तज्ञानविकुर्वण इत्युच्यते । वि-
 पुलधर्मनाटकदर्शनप्रविष्ट इत्युच्यते । चन्द्रसम इत्युच्यते । सर्वअगद-
 तुप्तदर्शन इत्युच्यते । समन्तविपुलविशुद्धप्रभ इत्युच्यते । प्रीतिप्रामोच-
 करप्रभ इत्युच्यते । सर्वसत्त्वाभिमुखदर्शनाभास इत्युच्यते । सर्वजग- १०
 चित्ताश्रयभावजनप्रतिभासप्राप्त इत्युच्यते । महाब्रूह इत्युच्यते । शैचा-
 शैचज्योतिर्मणपरिवार इत्युच्यते । आदित्यमण्डलसम इत्युच्यते । वि-
 भूतमोहान्धकार इत्युच्यते । महाकेतुराज इत्युच्यते । अग्रमाणानन्त-
 ररिमरित्युच्यते । महावभाससंदर्शन इत्युच्यते । सर्वप्रत्यवाकरणनिर्दे-
 शासंभूत इत्युच्यते । महाविद्यान्धकारविध्वंसनकर इत्युच्यते । महाज्ञा- १५
 नालोकविलोकितपुष्टिनिर्विकल्प इत्युच्यते । महामैत्रीरूपाकृष्णसर्व-
 जगत्समररिमप्रमुक्तप्रमाणविषय इत्युच्यते । प्रज्ञापारमितानधीरदुरा-
 सदबुर्निरीचमण्डल इत्युच्यते । ब्रह्मसम इत्युच्यते । प्रशान्तेर्वापथ
 इत्युच्यते । सर्वैर्यापथचर्याविशेषसमन्वागत इत्युच्यते । परमरूपधारी-
 त्युच्यते । असेचनकदर्शन इत्युच्यते । शान्तेच्छ्रिय इत्युच्यते । शान्तमानस २०
 इत्युच्यते । समष्टसंभारपरिपूर्ण इत्युच्यते । उत्तमसमष्टप्राप्त इत्यु-
 च्यते । परमदमसमष्टप्राप्त इत्युच्यते । समष्टविदर्शनापरिपूर्णसंभार

- इत्युच्यते । सुप्तो जितेन्द्रियो नाम इव सुदानो हृद इवाक्षो ज्ञानवि-
 को विप्रसन्न इत्युच्यते । सर्वकेशवासनावरणमुग्रहीण इत्युच्यते । द्वा-
 विंशत्यहोपुरुषलक्षणसमन्तागत इत्युच्यते । परमपुरुष इत्युच्यते । अश्री-
 त्वनुचञ्जनपरिवारविचित्ररचितगात्र इत्युच्यते । पुरुषर्षभ इत्युच्यते ।
 ५ दशबलसमन्तागत इत्युच्यते । चतुर्वैशारद्यप्राप्तानुत्तरपुरुषदन्त्यसारवि-
 रित्युच्यते । शास्त्रेत्युच्यते । अष्टादशविशिकजुडधर्मपरिपूर्ण इत्युच्यते ।
 अनिन्दितकायवाह्यानसर्मान्त इत्युच्यते । सर्वाकारवरोपितमुपरिशो-
 धितज्ञानदर्शमण्डलत्वाच्छून्यताविहारीत्युच्यते । प्रतीत्यसमुत्पादसम-
 ताभिर्सर्वोपादानिमित्तविहारीत्युच्यते । परमार्थसत्त्वमयप्रतिवेधादप्र-
 १० लिहितविहारीत्युच्यते । सर्वप्रज्ञानान्निप्रत्वादनभिर्संस्कारगोचर इत्यु-
 च्यते । सर्वसंस्कारप्रतिप्रत्यव्यत्वाद्भूतवादीत्युच्यते । भूतकोव्यविकीर्षि-
 तज्ञानविषयत्वादवितथानन्यथावादीत्युच्यते । तथताधर्मधात्वाकाशस-
 च्छालक्षणविषयत्वाद्रस्यधर्ममुपतिलब्ध इत्युच्यते । मायामरीचिस्व-
 प्रोदकचन्द्रमतिशुक्लप्रतिभासमतासर्वधर्मविहारित्वादमोघदर्शनखण्ड
 १५ इत्युच्यते । परिनिर्वाणहेतुत्वमकत्वादमोघपदविक्रमीत्युच्यते । सत्त्ववि-
 नयपराक्रमविज्ञानत्वादुन्निप्रपरिवेद इत्युच्यते । अविद्याभवतृष्णा-
 समुच्छिन्नत्वात्स्थापितसंक्रम इत्युच्यते । निर्याणिकप्रतिपत्सुदेशकत्वादि-
 र्जितमारुह्यप्रसन्नार्थिक इत्युच्यते । सर्वमारविषयचर्यानुनिप्रत्वाद्भु-
 लीयं कामपटु इत्युच्यते । कामधातुसमतिक्रान्तत्वात्प्रातितमानध्यज
 २० इत्युच्यते । रूपधातुसमतिक्रान्तत्वाद्भ्रूतप्रज्ञाध्यज इत्युच्यते । आरू-
 प्यधातुसमतिक्रान्तत्वात्सर्वलीकविषयसमतिक्रान्त इत्युच्यते । धर्मकाय-
 ज्ञानशरीरत्वाच्छहादुम इत्युच्यते । अनन्तगुणरत्नज्ञानसंकुमुभितविमु-

श्लिफलमुसंपन्नत्वादुदुम्बरपुष्पसदृश इत्युच्यते । दुल्लभमादुर्भावदर्शनत्वा-
 क्षिनामणिरत्नमणिरावृत्तसम इत्युच्यते । यथानयनिर्वाणाभिप्रायमुप-
 तिपूरणत्वात्सुप्रतिष्ठितपाद इत्युच्यते ॥ दीर्घरात्रं त्वागशीलतपोव्रत-
 ब्रह्मचर्यदृढसमादानाचलाप्रकम्प्यत्वाद्विषयस्वस्तिकनन्धावर्तसहस्रारच-
 काङ्कितपादतल इत्युच्यते । दीर्घरात्रं मातापितृश्रमणब्राह्मणगुरुद- ५
 क्षिणीयधार्मिकरक्षापरिपालनतया शरण्यगताणां चापरित्यागत्वादा-
 यतपार्श्विरित्युच्यते । दीर्घरात्रं प्राणातिपातोपरतत्वाद्दीर्घाङ्गुलीत्यु-
 च्यते । दीर्घरात्रं प्राणातिपातवैरमख्यपरसत्त्वसमादायनत्वाद्ब्रह्मज-
 चातेत्युच्यते । दीर्घरात्रं प्राणातिपातवैरमख्यगुणवर्णसंप्रकाशनत्वात्सुदु-
 तस्वहृष्टपाद इत्युच्यते । दीर्घरात्रं मातापितृश्रमणब्राह्मणगुरुदक्षि- १०
 णीशोपखानपरिचर्यान्नाभानुलेपनसर्पितलाभङ्गखहृष्टशरीरपरिकर्मप-
 रिषिद्धत्वाज्जाताङ्गुलीहृष्टपाद इत्युच्यते । दीर्घरात्रं दानप्रियवच-
 नार्थक्रियासमानार्थतासंयद्वस्तुजालेन सत्त्वसंयद्वकीशब्दमुशिक्षितत्वादु-
 च्छृष्टपाद इत्युच्यते । दीर्घरात्रमुत्तरोत्तरिविशिष्टतरकुशलसूत्राधा-
 लम्बनत्वादूर्धाङ्गदक्षिणावर्तरोमकूप इत्युच्यते । दीर्घरात्रं मातापितृश्र- १५
 मणब्राह्मणगुरुदक्षिणीयतथागतचैत्यप्रदक्षिणीकरणधर्मयवणचिषीकार-
 रोमहर्षणपरसत्त्वसंयवणधर्मदेशनाप्रयोगत्वादिकीयजहृ इत्युच्यते । दीर्घ-
 रात्रं सत्त्वधर्मयवणसहस्रधारणवाचनविज्ञापनार्थपदनिश्चयनिसीर-
 णकीशब्देन शराध्याधिभरणाभिमुखानां च सत्त्वानां शरण्यगमनानु-
 प्रदानसत्त्वधर्मदेशनापरिभवमुद्धित्वात्कीशोपगतवस्तिमुह्य इत्युच्यते । २०
 दीर्घरात्रं श्रमणब्राह्मणानां तदन्विषां च ब्रह्मचारिणां ब्रह्मचर्यानु-
 ययसर्वपरिस्कारानुप्रदाननपवत्त्वानुप्रदानपरदारगमनब्रह्मचर्यगुणवर्ण-

- संप्रकाशनरूपवाद्यानुपासनदृढसमादानत्वात्प्रत्यक्षवाङ्मयित्युच्यते । दी-
र्घरात्रं हृत्संयतपादसंयतसत्त्वाविह्वलनप्रयोगमैवकायकर्मवाङ्मयमन-
स्कर्ममन्यागतत्वात्प्रसोधपरिमण्डल इत्युच्यते । दीर्घरात्रं भोजन-
नार्थज्ञाता ज्ञानाहारतोदारसंयमग्लानभेषजानुप्रदानहीनजनापरिम-
५ वानाद्यानवमर्दनतद्यागतचैत्यविशीर्षप्रतिसंस्कारणसूयप्रतिष्ठापनत्वा-
द्यादितेभ्यश्च सत्त्विभ्योऽभयप्रदानत्वाच्चदुतद्वगसूत्राद्विरित्युच्यते ।
दीर्घरात्रं मातापितृव्यमग्न्याह्वयगुरुदक्षिणीयानां ज्ञानानुक्षेपनसर्पि-
सैनाभ्यङ्गशीतेऽष्णोदकमुष्णशीतोदकहायातपञ्चतुसुखपरिभोगानुप्रदा-
नमुदुतद्वगसूत्रसंयमसुकुमारवस्त्रास्त्रीर्णश्रयनासनानुप्रदानतद्यागतचैत्य-
१० गन्धतिलसेकसूत्रपटुध्वजपटाकागुणप्रदानत्वात्सुवर्णहृदिधिरित्युच्यते । दी-
र्घरात्रं सर्वसत्त्वाप्रतिष्ठातृमैत्रीभावनायोगचान्तिसौरखिपरसत्त्वसमादा-
पनाविरक्षापादगुणवर्णसंप्रकाशनतया तद्यागतचैत्यतद्यागतप्रतिमानां च
सुवर्णसूचनसुवर्णपुष्पसुवर्णसूत्रांभिकिरणसुवर्णवर्णपटुपटाकाध्वजान्का-
रसुवर्णभाजनसुवर्णवस्त्रानुप्रदानत्वादिकिञ्चिन्नितरोमकूप इत्युच्यते ।
१५ दीर्घरात्रं पण्डितोपसंक्रमणकिंकुशलाकुशमपरिपूजनसावधानवत्स-
वासिन्वहीनमध्यप्रणीतधर्मपरिपूजनार्थमीमांसनपरितुलनासंगोहतया-
गतचैत्यकीटलूतालयाज्नियानिमोक्षानामातुषसर्वेरासमुत्तरणसंप्रयोग-
त्वात्सप्तोत्सद इत्युच्यते । दीर्घरात्रं मातापितृव्येष्टत्रैष्टपूजायमग्न्याह्वय-
ह्वयवनीयकादिभ्यः उपानतिभ्यः सत्कृत्य यथाभिप्रायमग्न्यापानसनव-
२० द्यापनस्यप्रदीपकल्पितजीविजपरिष्कारसंप्रदानकूपपुष्करिणीशीतजलप-
रिपूर्यमहावनोपभोगानुप्रदानत्वात्सिंहपूर्वाधिकाश्च इत्युच्यते । दीर्घरात्रं
मातापितृव्यमग्न्याह्वयगुरुदक्षिणीयावतननप्रणमनाभिवादानामयप्रदा-

नदुर्वलापरिस्रवशरणामतापरित्यागदृढसमादानानुत्सर्गत्वाच्चित्तान्तरास
 इत्युच्यते । दीर्घरात्रं स्वदोषपरितुलनप्रसन्नचित्तपरिहिद्रादोषदर्शनवि-
 वादमूलपरभेदकरमन्त्रपरिवर्जनमुपतिगिस्सर्गमन्त्रस्वारचित्वाङ्गमान्त-
 त्वात्सुसंवृत्तस्तन्ध इत्युच्यते । दीर्घरात्रं मातापितृव्रमणब्राह्मणगुरुदधि-
 गीयानां प्रत्युत्थानप्रत्युत्थमनाभिवादनकामानां च सर्वशान्त्वैश्वर्येन ५
 विवादकामसत्त्वनिग्रहस्वधर्मविनयानुलोमनसमन्त्रप्रवृत्तराजामात्यसम्य-
 कप्रवृत्तकुशलधर्मपथप्रतिष्ठापनप्रभावतथागतशासनपरियहसंधारण-
 सर्वकुशलचर्यासमादापनपूर्वममत्वात्सिंहहनुरित्युच्यते । दीर्घरात्रं सर्व-
 वस्तुपरित्यागयथाभिप्राययाचनकप्रियाभिधानमुपसंक्रान्तानां चावि-
 माननाजिह्मीकरणाविशेषं सर्वेषां यथाभिप्रायपरिपूरणदानपरित्याग- १०
 दृढसमादानानुत्सर्गत्वाच्चत्वारिंशत्समदन्त इत्युच्यते । दीर्घरात्रं पि-
 शुनवचनपरिवर्जनभेदमन्त्रायहणसंधिसामघीरोवनसमयाणां चेदाधि-
 त्तन पिशुनवचनविगर्हणसंधिसामयोगुणवर्णप्रकाशनप्रयोगत्वात्सुशुक्ल-
 दन्त इत्युच्यते । दीर्घरात्रं कृष्णपक्षपरिवर्जनशुक्लपक्षकुशलोपचयक-
 ष्यकर्मकृष्णविपाकपरिवर्जनशुक्लकर्मशुक्लविपाकसंवर्तनचौरभोजनशुक्ल- १५
 वस्त्रप्रदानतथागतवित्तिषु सुधाकृतकचौरमित्रसंप्रदानसुमनावार्पिकीधा-
 नुस्कारिभानागुणपुण्यदामशुक्लवर्णकुसुमानुप्रदानत्वादविरजदन्त इत्यु-
 च्यते । दीर्घरात्रं हास्योद्यमनविषर्जनानन्दकरणवागनुरचणानन्द-
 करणवानुदीरणपरसन्नचित्तापरिहिद्रापरिमार्गणसर्वसत्त्वसमचिन्तसमा-
 दापनसमप्रयोगसमधर्मेक्षणदृढसमादानापरित्यागत्वाद्दसरसायवाग्नि- २०
 त्युच्यते । दीर्घरात्रं सर्वसत्त्वाविहेठनाविहिंसनविविधव्याधिसुष्टोपक्ला-
 न्तानामेषानामुपदानत्वात्सर्वरसार्धिकेभ्यश्च सर्वरसप्रदानापरिचिदत्वा-

- द्रव्यत्वर इत्युच्यते । दीर्घरात्रमनृतपरुषकर्मशाठ्यपरकटुकपराभिष-
 द्विष्यप्रियपरममघट्टनवाकपरिवर्जनमैषीकषणाप्रयोगमुदिताप्रामोद्यक-
 रणीस्तिग्धमधुरद्व्यल्लहदयंगमसर्वेन्द्रियमल्लादकरणोसम्यन्वाक्यसम्यक्प्र-
 योगत्वादिभिनीलनेष इत्युच्यते । दीर्घरात्रं मातापितृवत्सर्वसत्त्वाप्रति-
 ५ हतचक्षुप्रयोगिकपुत्रवकाचनकमैषीकारुख्यपूर्वगमसंप्रवृत्ताजिह्वीकरण-
 प्रसवेन्द्रियतद्यागतसिद्धानिमिषनयनसंप्रवृत्तपरसत्त्वतद्यागतदर्शनसमा-
 दापनदृढसमादानत्वाद्गोपेधनेष इत्युच्यते । दीर्घरात्रं हीनचित्तोवि-
 वर्जनोदारविपुलाधिसुक्तिपरिपूरणानुत्तरधर्मद्वन्द्वसत्त्वसमादापनभृकु-
 टीमुखविवर्जनस्मितमुखसर्वकल्याणमिवोपसंक्रमणाभिमुखपूर्वगमसर्वकु-
 १० शलोपचयविवर्तिकत्वात्प्रभुतजिह्व इत्युच्यते । दीर्घरात्रं सर्वबाग्दोष-
 विवर्जनसर्वभावकप्रत्येकबुद्धधर्मभानकाममायगुणवर्णसंप्रकाशनतद्यागत-
 सूचानालिखनवाचनपठनविज्ञापनं तेषां च धर्माणामर्थपदप्रभेदपर-
 सत्त्वसंप्रापणकौशल्यादुष्णीयशीर्षानवलोकितमूर्ध इत्युच्यते । दीर्घ-
 रात्रं मातापितृश्रमणब्राह्मणगुरुदक्षिणीयानां मूर्धाचरणतलप्रतिपतन-
 १५ प्रवर्जितवन्दनाभिवादनकेशावरोपणमुमन्यतैलमूर्धपरिपिष्टनं सर्वया-
 चनकेभ्यःशृणुमान्ब्रह्मालागुणमूर्धाभरणानुप्रदानत्वाद्भूमिमुजातप्रदक्षिणा-
 वर्ततेतिप्रविशुद्धवर्णाभासोर्ण इत्युच्यते । दीर्घरात्रं निरगन्धसर्वयज्ञ-
 यजनसमादापनसर्वकल्याणमिवानुशासन्बुद्धरधर्मभानकानां दौर्लभ्य-
 खणीदिग्भमनागमनापरिखेदनसर्वबुद्धबोधिसत्त्वप्रत्येकबुद्धार्थभावकधर्म-
 २० भानकमातापितृगुरुदक्षिणीयतमोन्धकारविधमनतैलघूततृणोन्धामदी-
 पनानामन्वतैलप्रदीपसर्वाकारवरोपितमासादिकतद्यागतप्रतिमाकारण-
 चीरप्रतिभासरत्नोशीर्षकौशप्रतिमण्डनपरसत्त्वबोधिचित्तामुखीकरण-

कुशलसंभारविशेषत्वाच्चहास्यामप्राप्त इत्युच्यते ॥ महानारायणबलोपेत-
 त्वाच्चहानारायण इत्युच्यते । कोटीशतमार्धपर्यवलोपितत्वात्सर्वपरम-
 मर्दक इत्युच्यते । दशतथागतबलोपितत्वाद्दशतथागतबलोपेत इत्युच्यते ।
 स्थानास्थानज्ञानकुशलहीनप्रादेशिकयानविवर्धनमहायानमुल्लसमुदान-
 यनबलोपितातुल्यबलप्रयोगत्वात्स्थानास्थानज्ञानबलोपेत इत्युच्यते । अ- ५
 तीतानागतप्रत्युत्पन्नकर्मसमादानहेतुसोविपाकसोज्ञानबलोपितत्वाद्ती-
 तानागतप्रत्युत्पन्नकर्मसमादानहेतुविपाकज्ञानबलोपेत इत्युच्यते ।
 सर्वसत्त्वेन्द्रियवीर्यविभावताज्ञानबलोपितत्वात्सर्वसत्त्वेन्द्रियवीर्यविभाव-
 ताज्ञानबलोपेत इत्युच्यते । अनेकधातुनानधातुलोकप्रवेशज्ञानबलोपि-
 तत्वाद्नेकधातुनानाधातुलोकप्रवेशज्ञानबलोपेत इत्युच्यते । अनेकाधि- १०
 मुक्तिनानाधिमुक्तिनिरवशेषाधिमुक्तिविमुक्तिज्ञानबलोपितत्वाद्नेकाधि-
 मुक्तिनानाधिमुक्तिसर्वनिरवशेषाधिमुक्तिज्ञानबलोपेत इत्युच्यते । सर्वव-
 गामिनीप्रतिपन्नज्ञानबलोपितत्वात्सर्ववगामिनीप्रतिपन्नज्ञानबलोपेत इत्यु-
 च्यते । सर्वध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिसंक्षिप्तव्यवदानव्यवस्थापनज्ञा-
 नबलोपितत्वात्सर्वध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिसंक्षिप्तव्यवदानव्यवस्थाप- १५
 नज्ञानबलोपेत इत्युच्यते । अनेकविधपूर्वनिवासानुस्यूतासङ्गज्ञानबलो-
 पितत्वाद्नेकविधपूर्वनिवासानुस्यूतासङ्गज्ञानबलोपेत इत्युच्यते । निर-
 वशेषसर्वरूपानावरणदर्शनदिव्यचतुर्ज्ञानबलोपितत्वान्निरवशेषसर्वरूपा-
 नावरणदर्शनदिव्यचतुर्ज्ञानबलोपेत इत्युच्यते । सर्ववासनानुसंधिगतनि-
 रवशेषसर्वाश्रयव्यज्ञानबलोपितत्वात्सर्ववासनानुसंधिगतनिरवशेषसर्वा- २०
 श्रयव्यज्ञानबलोपेत इत्युच्यते ॥ निरवशेषसर्वधर्माभिसंबुद्धप्रतिज्ञा-
 रोहणसदेवलोकानभिभूतप्रतिज्ञाविशारदप्राप्तत्वान्निरवशेषसर्वधर्माभि-

- संबुद्धप्रतिज्ञारोहणमदेवकेलौकेनभिभूतप्रतिज्ञाविशारदमात्र इत्युच्यते ।
 सर्वसक्तिशिक्षास्तराद्यिकधर्मान्तरायकरणानिर्वाणस्थिति तत्प्रतिज्ञारो-
 हणमदेवकेलौकेनैकियप्रतिज्ञाविशारदमात्रत्वात्सर्वसक्तिशिक्षास्तराद्यि-
 कधर्मान्तरायकरणानिर्वाणस्थिति तत्प्रतिज्ञारोहणमदेवकेलौकेनैकिय-
 ५ प्रतिज्ञाविशारदमात्र इत्युच्यते । नैर्यागिकी प्रतिपदं प्रतिपद्यमानो नि-
 र्वाणमारामयिष्यतीति प्रतिज्ञारोहणमदेवकेलौकेऽप्रतिचोद्य प्रतिज्ञावि-
 शारदमात्रत्वात्नैर्यागिकी प्रतिपदं प्रतिपद्यमानो निर्वाणमारामयिष्य-
 तीति प्रतिज्ञारोहणमदेवकेलौकेऽप्रतिचोद्य प्रतिज्ञाविशारदमात्र इत्यु-
 च्यते । सर्वाश्ववचयज्ञानमहाज्ञानप्रतिज्ञारोहणमदेवकेलौकेऽविवर्त्य-
 १० प्रतिज्ञाविशारदमात्रत्वात्सर्वाश्ववचयज्ञानमहाज्ञानप्रतिज्ञारोहणमदे-
 वकेलौकेऽविवर्त्यप्रतिज्ञाविशारदमात्र इत्युच्यते ॥ अस्त्वनितपदधर्मदेश-
 कत्वादस्त्वनितपदधर्मदेशक इत्युच्यते । अस्तानभिन्नाप्यधर्मस्वभावा-
 नुबुद्धत्वादस्तानभिन्नाप्यधर्मस्वभावानुबुद्ध इत्युच्यते । अविरतत्वादि-
 रत इत्युच्यते । सर्वसत्त्वज्ञानप्रमाणबुद्धधर्मज्ञाननिर्घोषाधिष्ठानसमर्थत्वा-
 १५ त्वसर्वसत्त्वज्ञानप्रमाणबुद्धधर्मज्ञाननिर्घोषाधिष्ठानसमर्थ इत्युच्यते । अमु-
 पितश्रुतित्वादमुपितश्रुतिरित्युच्यते । नानालसंज्ञानियतत्वान्नानालस-
 ज्ञानिनत इत्युच्यते । सर्वचित्तसमाहितमुसमाहितत्वात्सर्वचित्तसमाहित-
 मुसमाहित इत्युच्यते । अप्रतिसंख्यासमुपेक्षकत्वादप्रतिसंख्यासमुपेक्षक
 इत्युच्यते । कन्दसंस्कारसमाध्यपरिहीनत्वाच्चन्दसंस्कारसमाध्यपरिहीन
 २० इत्युच्यते । वीर्यसंस्कारसमाध्यनक्षिपपरिहीनवीर्यत्वाद्दीर्यसंस्कारस-
 माध्यपरिहीनवीर्य इत्युच्यते । श्रुत्यपरिहीनत्वादपरिहीनश्रुतिरित्यु-
 च्यते । अपरिहीनमज्ञत्वादपरिहीनमज्ञ इत्युच्यते । विमुक्त्यपरिहीन-

त्वाद्परिहीनविमुक्तिरित्युच्यते । विमुक्तिज्ञानदर्शनाप्रहीनत्वाद्परिही-
नविमुक्तिज्ञानदर्शन इत्युच्यते । सर्वकायकर्मवाङ्मर्ममनस्कर्मज्ञानपूर्वग-
मज्ञानानुपरिवर्तिसमन्वागतत्वात्सर्वकायवाङ्मनस्कर्मज्ञानपूर्वगमज्ञाना-
नुपरिवर्तिज्ञानसमन्वागत इत्युच्यते । अतीतागतप्रत्युत्पन्नेषुध्वस्वसङ्गा-
प्रतिहतज्ञानदर्शनसमन्वागतत्वात्स्रग्ध्वान्नाप्रतिहतज्ञानदर्शनसमन्वागत ५
इत्युच्यते । अनावरणविमोक्षप्रतिफलत्वाद्नावरणविमोक्षप्रतिफल
इत्युच्यते । अधिष्ठितसर्वमत्त्वचरितप्रवेशकौशल्यावस्थितत्वाद्अधिष्ठितसर्व-
मत्त्वचरितप्रवेशकौशल्यावस्थित इत्युच्यते । यथाप्रत्यर्हधर्मदेशनाकुश-
लत्वाद्यथाप्रत्यर्हधर्मदेशनाकुशल इत्युच्यते । सर्वस्वराङ्गमण्डलपरमपा-
रमिताप्राप्तत्वात्सर्वस्वराङ्गमण्डलपरमपारमिताप्राप्त इत्युच्यते ॥ सर्व- १०
रूपप्रतिरूपनिर्धारणकौशल्यप्राप्तत्वादिष्वनामयच्चमन्थर्वामुरमन्त्रद्विचर-
महोरमन्त्र इत्युच्यते । प्रज्ञास्वरूपतरवितनिर्घोष इत्युच्यते । कलवि-
ज्ज्वलस्वर इत्युच्यते । बुन्दुभिसंयुतिरूपस्वर इत्युच्यते । धरणीतलनि-
र्मादनिर्घोषस्वर इत्युच्यते । सामरनामेन्द्रमेघकलितगर्जितघोषस्वर इत्यु-
च्यते । सिंहपुष्पमिताभिगर्जितनिर्घोषस्वर इत्युच्यते । सर्वमत्त्वरूपवि- १५
तानुचरणसंतोषणस्वर इत्युच्यते । असङ्गनावरणसर्वपर्यव्याप्यताभिरा-
धनस्वर इत्युच्यते । एकवृत्तात्सर्वरूपसंप्रापनस्वर इत्युच्यते ॥ ब्रह्मेन्द्र-
पूजित इत्युच्यते । देवेन्द्रसत्कृत इत्युच्यते । नमेन्द्रनमस्कृत इत्युच्यते ।
धनेन्द्रावलोकितमुखमण्डल इत्युच्यते । गन्धर्वेन्द्रोपगीत इत्युच्यते ।
राघवेन्द्रप्रसन्नेन्द्रियानिमिषनयनसंवेचित इत्युच्यते । अमुरेन्द्राभिप्रणत २०
इत्युच्यते । गरुडेन्द्राविहिंसामिचित इत्युच्यते । किन्नरेन्द्राभिप्लुत इत्यु-
च्यते । महोरमेन्द्राभिजयितदर्शन इत्युच्यते । मनुजेन्द्राभिसंपूजित

इत्युच्यते । अहमसंयत इत्युच्यते । सर्वबोधिमत्तममादायकस-
मुत्तेजकसंप्रहर्षक इत्युच्यते । निरामिषधर्मदेशक इत्युच्यते । अचुम्-
पदञ्जनावन्धधर्मदेशक इत्युच्यते । कालानतिक्रमणधर्मदेशक इत्यु-
च्यते ॥ इदं तन्मित्रेय धर्मचक्रप्रवर्तनं तद्यागतगुणवर्णप्रदेशस्य यत्किं-
५ चिदवतारमात्रं संक्षिपन्निर्देशतो विस्तरेण पुनर्मित्रेय तद्यागतः कल्प-
वा कल्याणवर्ण वा निर्दिशेत् । न चास्य निर्दिष्टमानस्य पर्यन्तो
भवेत् ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां मायामभाषत ।

गभीरं दुर्दृशं सूक्ष्मं धर्मचक्रं प्रवर्तितं ।

१० यच्च भारा न गाहन्ते सर्वे च परतीर्थिकाः ॥

अनाजयं निष्प्रपञ्चं अनुत्पादमसंभवम् ।

विविक्तं प्रकृतीशून्यं धर्मचक्रं प्रवर्तितं ॥

अनाद्युद्भमनिर्युद्भमनिमित्तमलक्षणम् ।

समताधर्मनिर्देशं चक्रं बुद्धेन वर्णितम् ॥

१५ मायामरीचि स्वप्ने च दृक्चन्द्र प्रतिश्रुत्वा ।

यथैते तथा तच्छक्रे लोकनार्थेन वर्तितम् ॥

प्रतीत्यधर्मोत्तारमनुच्छेदमवाप्नुतम् ।

सर्वदृष्टिमनुच्छेदो धर्मचक्रमिति स्मृतम् ॥

आकाशेन सदा तुल्यं निर्विकल्पं प्रभास्वरम् ।

२० अनन्तमध्यनिर्देशं धर्मचक्रमिहोच्यते ॥

अस्तिनास्तिविनिर्मुक्तमात्मनिरात्म्यवर्णितम् ।

पृष्ठत्वा जातिनिर्देशं धर्मचक्रमिहोच्यते ॥

भूतकोटीमकोटीं च तद्यतायां तद्यत्नतः ।

अद्वयो धर्मनिर्देशो धर्मचक्रं निरुच्यते ॥

चपुस्तभावतः शून्यं शीतं घ्राणं तथैव च ।

जिह्वा ज्ञाथं च चित्तं च शून्यात्मानो निरीहकः ॥

इदं तदीदृशं चक्रं धर्मचक्रं प्रवर्तितं ।

५

बोधयत्यनुधान्यत्वास्तेन बुद्धो निरुच्यते ॥

स्वयं मयानुबुद्धो ऽयं स्वभावो धर्मलक्षणः ।

क्षतिं परोपदेशेन स्वयंभूस्तथ चतुर्मासः ॥

सर्वधर्मवशिष्टाप्तो धर्मस्वामी निरुच्यते ।

नयानयज्ञो धर्मेषु नायकत्वेन बोध्यते ॥

• १०

यथा भवन्ति विनैया विनयान्धमितां जनां ।

विनयपारमिप्राप्तस्तेन प्रोक्तो विनायकः ॥

नष्टमार्गो हि वे सत्त्वा मार्गं देशेमि उत्तमं ।

नयामि पारिमं तीरं तस्मादस्मि विनायकः ॥

संयहावमुज्जानेन संगृह्य जनतामहं ।

१५

संसारोदविनिस्त्रीणः सार्थवाहस्ततो ह्यहं ॥

वशवर्ती सर्वधर्मेषु तेन धर्मेन्दुरो जिनः ।

धर्मचक्रं प्रवर्तित्वा धर्मराजो निरुच्यते ॥

धर्मदानपतिः शान्ता धर्मस्वामी निरुत्तरः ।

मुद्यद्यद्यस्मिन्नार्थः पूर्णाशः सिद्धमङ्गलः ॥

२०

आद्यासकः विमदर्शी शूरो महारत्नजहः ।

उत्तीर्णसर्वसंघामो मुक्तो मोक्षयिता प्रजाः ॥

- आलोकभूतो लोकस्य प्रज्ञाज्ञानप्रभंकरः ।
 अज्ञानतमसीदृक्ता उल्काधारि महाप्रभः ॥
 महाविषी महाक्षानी महाक्रिश्चिकित्सकः ।
 सत्त्वानां क्रिश्चिदानां शक्तहर्ता निवृत्तरः ॥
 ५ सर्वलक्षणसंपन्नः सर्वव्यञ्जनशोभितः ।
 समन्तमद्रकाधिप हीनानां चानुवर्तकः ॥
 दृशभिर्वज्रभिर्वज्रवान्निशारजविशारदः ।
 अविनिर्गिरदृशं अययानी महामुनिः ॥ ॥
 एष अविनिर्देशो धर्मचक्रप्रवर्तने ।
 १० तद्यायतगुणवर्णः परीक्षोऽयं प्रकाशितः ॥
 बुद्धज्ञानमनन्तं हि आकाशविपुलं समं ।
 वषधैल्लक्षभावनो न च जुहगुणचयः ॥ इति ॥

इति श्रीजलितविवरि धर्मचक्रप्रवर्तनपरिचर्यो नाम षट्पञ्चति-
 तमोऽध्यायः ॥

- १५ अथ खलु देवपुत्रा थिस्रणागतो धीष्टो भूदस्य धर्मपर्यायस्य
 संप्रकाशनाय सह महेश्वरनन्दमुनन्दचन्दनमहितज्ञानप्रज्ञानविनीति-
 करप्रमुखा अष्टादशगुहावासकायिका देवपुत्रसहस्राणि ये तन्नाम-
 तस्य धर्मचक्रप्रवर्तने यि सन्निपतिता अभूयन् ॥ तत्र भगवांस्तान्महे-
 श्वरदेवपुत्रप्रमुखाश्चगुहावासकायिकान्देवपुत्रानामन्वयते स्म । अथ स
 २० तार्था जलितविवरौ नाम धर्मपर्यायसूचानो महाविपुलबोधिसत्त्व-
 विह्वीहितः । बुद्धविषयेजलितप्रवेश आत्मोपनायिकस्यपतेन भावि-

तत्तं यूयमुब्रूहीधं धारयत वाचयत वैवमिथ धर्मेनैवी विस्तारिकी
भविष्यति । बोधिसत्त्वयागिकाश्च पुङ्गवा इमं धर्मपर्यायं ब्रुवा दृढतरं
वीर्यमालप्स्यन्ते । अनुत्तराद्यां सम्बन्धं बोधावुदाराधिमुत्तिकाश्च सत्त्वा
महाधर्मवर्षवेगं संजानयिष्यन्ति । मारपक्षश्च निगृहीतो भविष्यति ।
सर्वेणरप्रवादिनश्चावतारं न लप्स्यन्ते । युष्माकं च तत्रर्मदेशनाधिपणा ५
कुशलमूलं महार्थिकं भविष्यति । महाफलं महानुशंसं ॥

यः कश्चिन्नायां जलं जलितविसारस्य धर्मपर्यायस्याज्जलिं संग्र-
गृहीतं करिष्यति । सो ऽष्टावुत्कृष्टान्धर्मान्प्रतिनप्स्यति ॥ कतमानष्टौ ।
तथाथा । उत्कृष्टरूपं प्रतिनप्स्यति । उत्कृष्टवर्णं प्रतिनप्स्यति । उत्कृष्ट-
परिवारं प्रतिनप्स्यति । उत्कृष्टप्रतिमानं प्रतिनप्स्यति । उत्कृष्टैर्- १०
फलैर्वा प्रतिनप्स्यति । उत्कृष्टचित्तपरिशुद्धिं प्रतिनप्स्यति । उत्कृष्टसमा-
धिपदं प्रतिनप्स्यति । उत्कृष्टप्रज्ञावभासं प्रतिनप्स्यति ॥ इमान्यष्टा-
वुत्कृष्टान्धर्मान्प्रतिनप्स्यति ॥

यः कश्चिन्नायां इमं जलितविसारं धर्मपर्यायं भाषितुकामस्य
धर्मभानुकस्य धर्मासनं प्रज्ञापयिष्यति । तस्माष्टावासनप्रतिनप्स्यति १५
प्रतिकाङ्क्षितत्वाः सहस्रजग्नं जामने ॥ कतमे ऽष्टौ । तथाथा । श्रेष्ठा-
सनप्रतिनप्स्यति । गृहपत्यासनप्रतिनप्स्यति । चक्रवर्त्यासनप्रतिनप्स्यति । लोक-
पालासनप्रतिनप्स्यति । शक्रासनप्रतिनप्स्यति । वज्रवर्त्यासनप्रतिनप्स्यति ।
ब्रह्मासनप्रतिनप्स्यति । बोधिमण्डवरासनतस्य बोधिसत्त्वभूतस्यावुदारा-
वर्त्यनिहतमारप्रज्जर्षिकसिंहासनप्रतिनप्स्यति । अनुत्तरासम्बन्धं बोधि- २०
भिर्नबुद्धस्य अतोऽनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनासनप्रतिनप्स्यति प्रतिकाङ्क्षितत्वाः ॥
इमे ऽष्टावासनप्रतिनप्स्यतिः प्रतिकाङ्क्षितत्वाः ॥

यः कश्चिच्छार्पा इमं ललितवित्तरं धर्मपर्यायं भाषमाणाद्य
 नाधुकारं दास्यति । सो ऽष्टौ वाक्परिशुद्धौः प्रतिलप्स्यते ॥ कतमा
 षष्टौ । तद्यथा । यथावादितयाकारितां सत्त्वानुपरिवर्तिवाह्यमपरि-
 शुद्धा । अदिवचनतां पर्यद्भिभवनतया । याह्यवचनतां अनुर-
 ५ तया । यत्त्वमधुरवचनतां अपारुष्यसत्त्वसंग्रहातया । कस्यचिद्वृत्त-
 स्वरतां कायचित्तोद्विग्नकरणातया । तदुक्तवचनतां सर्वसत्त्वरन-
 भिमवनतया । ब्रह्मस्वरतां सर्वस्वराभिमवनतया । सिंहचोपाभि-
 र्जितस्वरतां सर्वधरप्रवादिभिरनभिभवतया । बुद्धस्वरतां सर्व-
 सत्तेन्द्रियपरितोषणातया ॥ इमा षष्टौ वाह्यमपरिशुद्धौः प्रति-
 १० लप्स्यते ॥

यः कश्चिच्छार्पा इमं ललितवित्तरं धर्मपर्यायं पुस्तकलिखितं
 कृत्वा धारयिष्यति सत्वरिष्यति गुरुकरिष्यति मानयिष्यति पूजयि-
 ष्यति जमात्सर्गचित्ततया चतुर्दिग्मस्य धर्मपर्यायस्य वर्णनां भाषि-
 ष्यति वर्णनां चोच्चारयिष्यति । आगच्छतेमं धर्मपर्यायं लिखितं धार-
 १५ यत वाचयत विलायत स्वाध्यायतेति । सो ऽष्टौ महानिधानानि
 प्रतिलप्स्यते ॥ कतमान्यष्टौ महानिधानानि । यदुत स्मृतिनिधानं
 अममोपणातया । मतिनिधानं बुद्धिप्रमेदनातया । नतिनिधानं सर्व-
 सूचानार्थगहनुरागतातया । धारणीनिधानं सर्वश्रुताधारणातया ।
 प्रतिमानिधानं प्रतिक्रमते सर्वसत्त्वमुभाषितसंभाषणातया । धर्मनि-
 २० धानं प्रतिक्रमते सहर्मप्रतिक्रमणातया । बोधचित्तनिधानं चिरत्वव-
 शानुपेक्षेदनातया । प्रतिपत्तिनिधानं चानुत्पत्तिकधर्मचान्तिप्रतिक्रम-
 तया । इमान्यष्टौ निधानानि प्रतिक्रम्यते ॥

यः कश्चिन्नार्थो इमे जलितविस्तरं धर्मपर्यायं सुप्रवर्तितं कृत्वा
 धारयिष्यति । सो ऽष्टौ संभाराम्परिपूरयिष्यति ॥ कतमानष्टौ । तद्यथा ।
 यदुत दानसंभारं परिपूरयिष्यति अमात्मर्यचित्ततया । श्रीलसंभारं
 परिपूरयिष्यति सर्वकल्याणाभिप्रायपरिपूरणतया । द्रुतसंभारं परि-
 पूरयिष्यति असङ्गप्रज्ञासमुदानयनतया । समथसंभारं परिपूरयिष्यति ५
 सर्वसमाधिसमापत्त्यामुत्तीकरणतया । विदग्धानासंभारं परिपूरयिष्यति
 वैविध्यविद्याप्रतिपूर्यो । पुण्यसंभारं परिपूरयिष्यति जन्तुानुवृत्त-
 नुवृत्तेचान्नकारविशुद्ध्या । ज्ञानसंभारं परिपूरयिष्यति सर्वसत्त्वयथा-
 धिमुक्तिस्तोषणतया । महाकल्याणसंभारं परिपूरयिष्यति सर्वसत्त्व-
 परिपाचनापरिखेदतया । इमानष्टौ संभाराम्परिपूरयिष्यति ॥ १०

यः कश्चिन्नार्थो इमे जलितविस्तरं धर्मपर्यायं परेभ्यश्च विस्तरेण
 समप्राशयिष्यति । एवंचित्तो यदुत कथममी सत्त्वा एषामिवरूपाणां
 धर्माणां लाभिनो भविष्युरिति । स तेन कुशलमूलेनाष्टौ महापुण्यताः
 प्रतिजप्यन्ते ॥ कतमा षष्टौ । तद्यथा । राजा भवति चक्रवर्ती इयं
 प्रथमा महापुण्यता । चतुर्मेहाराजकायिकानां देवानामाधिपत्यं का- १५
 रयिष्यति इयं द्वितीया महापुण्यता । शक्रो भविष्यति देवेन्द्र इयं
 तृतीया महापुण्यता । सूर्यामी भविष्यति देवपुत्र इयं चतुर्थी महा-
 पुण्यता । संतुषितो भविष्यति इयं पञ्चमी महापुण्यता । सुनिर्मितो
 भविष्यति इयं षष्ठी महापुण्यता । वशवर्ती भविष्यति देवराज इयं सप्त-
 मी महापुण्यता । ब्रह्मा भविष्यति महाब्रह्मा इयं अष्टमी महापुण्यता । २०
 जने यः तथागतो भविष्यति अहंत्वम्यक्तं बुद्धः सर्वाकुशलधर्मप्रहीनः
 सर्वकुशलधर्मसमन्वागतः । इमा षष्टौ महापुण्यताः प्रतिजप्यन्ते ॥

यः कश्चिन्मार्गा इमे जलितविस्तरं धर्मपर्यायं भाष्यमाणमवहितः
 श्रोतः श्रोष्यति । सो ऽष्टौ चित्तनिर्मलताः प्रतिलप्स्यते ॥ कतमा
 चष्टौ । तद्यथा । यदुत मीची प्रतिलप्स्यते सर्वदोधनिर्घाताय । कङ्क-
 णां प्रतिलप्स्यते सर्वविहिंसोत्सर्गाय । मुदितां प्रतिलप्स्यते सर्वार-
 ५ त्वपक्षर्पणतायै । उपेक्षां प्रतिलप्स्यते अनुनयप्रतिधोत्सर्गाय । चत्वारि
 घ्नानानि प्रतिलप्स्यते सर्वरूपधातुवशवर्तितायै । चतस्र आरूप्यस-
 मापत्तीः प्रतिलप्स्यते चित्तवशवर्तितायै । पञ्चाभिज्ञाः प्रतिलप्स्यते
 ज्ञानबुद्धवैचमनतायै । सर्ववासनानुसंधिसमुद्घाटं प्रतिलप्स्यते शूर-
 शमसमाधिप्रतिलब्धाय । इमा चष्टौ चित्तनिर्मलताः प्रतिलप्स्यते ॥

१० यस्मिंश्च मार्गा यामि वा नगरे वा निगमे वा जनपदे वा
 जनपदप्रदेशे वा चङ्गमे वा विहारे वा अयं जलितविस्तरो धर्म-
 पर्यायः प्रवरिष्यति । तच्चाष्टौ भवानि न भविष्यन्ति स्थापयित्वा
 पूर्वकर्मविपाकं ॥ कतमान्वाष्टौ । तद्यथा । यदुत राजसंघोभभयं न
 भविष्यति । चौरसंघोभभयं न भविष्यति । व्याडसंघोभभयं न
 १५ भविष्यति । दुर्भिक्षकानारसंघोभभयं न भविष्यति । अन्योन्यकलह-
 विवादविग्रहसंघोभभयं न भविष्यति । देवसंघोभभयं न भविष्यति ।
 नागसंघोभभयं न भविष्यति । यक्षसंघोभभयं न भविष्यति ।
 सर्वोपद्रवसंघोभभयं न भविष्यति । इमानि मार्गास्तच्चाष्टौ भवानि
 न भविष्यन्ति [स्थापयित्वा पूर्वकर्मविपाकं] ॥

२० संक्षेपान्मार्गा यदि तद्यागतः कल्पस्थितिकेनावुष्मणीन रात्रिदि-
 वमधिष्ठमानो ऽस्य धर्मपर्यायस्य वर्षं भाषते नैवास्य धर्मपर्यायस्य वर्ष-
 पर्यन्तो भवेत्तत्र च तद्यागतप्रतिभानस्य घण्टो भवेत् ॥ अपि तु खलु

पुनर्माणां यथैव तद्यागतस्य श्रीलसमाधिप्रज्ञाविमुक्तिज्ञानदर्शनमप्र-
माणमपर्यन्तमेवमेव माणां य इमं धर्मपर्यायमुद्गृहीयति धारयिष्यति
वाचयिष्यति लिखिष्यति लेखयिष्यति पर्यवाप्स्यति प्रवर्तयिष्यति पर्य-
क्ष्ये च विस्तरेण संप्रकाशयिष्यति । अनेन चित्तेन कथममी सत्त्वा एव-
मुदारस्य धर्मस्य लाभिनः स्फुरिति । तेषामपि नास्ति पुण्यपर्यन्तः ॥ ५

ततः खलु भगवानायुष्मन् महाकाशपमामन्वयते ख । आयु-
ष्मन् चानन्दं मैत्रेयं च बोधिसत्त्वं महासत्त्वं । इमामहं माणां जस-
स्त्रियकल्पकोटिन्युतशतसहस्रसमुदानीतामनुत्तरां सम्यक्संबोधिं यु-
ष्याकं हृत्ते परिदास्यनुपरिन्दामि परमया परिन्दनया स्वयं वैव-
मिमं धर्मपर्यायं धारयत परेभ्यश्च विस्तरेण संप्रकाशयत ॥ १०

इत्युक्त्वा च भगवानस्त्रिय धर्मपर्यायस्य भूयसा माचयानुपरि-
न्दनार्थं तस्यां वेलायामिमां गाथांभाषत ।

सत्त्वा दृष्टा ये सत्त्वा बुद्धदृष्ट्या स्फुटे ऽर्हन्तः शारिपुत्रेण तुक्त्वाः ।

तच्चित्कचित्पूजयेत्कल्पकोटी तुक्त्वा गङ्गावानिकाभिर्यथैव ॥

प्रत्येकबुद्धाय तु यद्य पूजां कुर्यादहोरात्रमपि प्रहृष्टः । १५

मास्त्रिः प्रकरिष्य तथापरिष्य तस्मादयं पुण्यकृतो विशिष्यते ॥

सुः सर्वसत्त्वा यदि प्रत्ययैर्जिना तां पूजयेत्कश्चिदिहाममत्तः ।

पुष्पैश्च गन्धैश्च विलेपनैश्च कल्पाननेकां सततं हि तत्परं ॥

एकस्य यथैव तद्यागतस्य कुर्यात्प्रणामं अपि चैकसो ऽपि ।

प्रसन्नचित्तो ऽप्य वदेन्नमो ऽर्हते तस्मादिदं श्रेष्ठतरं च पुण्यं ॥ २०

बुद्धा भवेयुर्द्यदि सर्वसत्त्वा तां पूजयेद्यद्यथैव पूर्वं ।

दिप्यैश्च पुष्पैश्च मानुषैर्वरैः कल्पाननेकां वज्रभिः प्रकरिः ॥

- यद्येव महर्मेवल्लोपकाले सत्त्वा सत्कार्यं च तथैव जीवितं ।
 वयादहोरात्रमिदं हि सूत्रं विशिष्यते पुण्यमिदं हि तस्मात् ॥
 यस्मिंश्चित् पूजयितुं विनायकां प्रलोकनुदांश्च तथैव श्रावकां ।
 दृढं समुत्पाद्य स बोधिचित्तं इदं सदा सूचयन् दधातु ॥
 ४ रात्रा ह्ययं सर्वसुभाषितानां यो ऽभ्युन्नतः सर्वतथामतानां ।
 गृहे स्थितस्तस्य तथागतः सदा तिष्ठेद्दिदं यत्र हि सूचयन् ॥
 प्रतिभां स प्राप्नोति शुभामनन्ता एकं पदं वक्ष्यति कल्याणोटी ।
 न व्यञ्जना भस्वति नापि चार्था दद्याच्च यः सूत्रमिदं परैर्यः ॥
 अनुत्तरो ऽसौ नरनायकानां सत्त्वो न कश्चित्सदृशो ऽस्य विद्यते ।
 १० भवित्समुद्रेण समश्च सो ऽप्ययः सुखा हि यो धर्मेमिमं प्रपद्यते ॥ इति ॥
 इदमवोचद्भगवानात्मनाः ॥ ते महेच्छरदैवपुत्रपूर्वगमाः शुद्धा-
 वासकायिका देवपुत्रा मैत्रेयपूर्वगमाश्च सर्वबोधिसत्त्वा महासत्त्वा
 महाकाश्यपपूर्वगमाश्च सर्वमहाश्रावकाः सदेवमानुषासुरगन्धर्वश्च लोको
 भगवतो भाषितमभ्यनन्दन्ति ॥
 १५ ॥ इति श्रीललितविक्षरे निगमपरिवर्तो नाम सप्तविंशतितमो
 अध्यायः ॥
 । समाप्तं चेदं सर्वबोधिसत्त्वचर्याप्रज्ञानं ।
 ॥ श्रीललितविक्षरो नाम महायानसूत्रं रत्नराजं परिसमाप्तं ॥
 ये धर्मं हेतुप्रमत्वा हेतुं तेषां तथागतो ह्यवदत् ।
 २० तेषां च यो निरोध एव वादी महाश्रमणः ॥
 । शुभमस्तु सर्वदा शुभं ।

Berichtigungen.

S. 2	Z. 11	मिह०	zu lesen	मिह०
" 3	" 10	समयेन	" "	येन
" 3	" 17	हत०	" "	हत०
" 14	" 4		" "	तस्मैमानि
" 21	" 1 u. 3	वस०	" "	वास०
" 28	" 1		" "	शुद्धो०
" 28	" 4	उद्या०	" "	उद्या०
" 36	" 2	कभू०	" "	कभू०
" 37	" 5		" "	इन्वगमन०
" 42	" 1		" "	दीन्वावि०
" 54	" 20		" "	०दले धरणीतले
" 56	" 4		" "	राधानं शुद्धोदनं
" 60	" 21	ममुम०	" "	ममुम०
" 64	" 3		" "	पुनरुत्तर०
" 67	" 7	०ततो	" "	०ततो
" 77	" 6		" "	इवस्त्रि०
" 80	" 14	नृप०	" "	नृप०
" 82	" 5	०तने	" "	०तने

S. 90	Z. 12	वोचि०	zu lesen	वोधि०
" 90	" 22	वयय०	" "	वयम०
" 122	" 11		" "	तं व
" 139	" 16	मु०	" "	नृ०
" 160	" 12	यद्वमं	" "	यद्वयं
" 174	" 2	०ममा	" "	०ममा
" 184	" 14		" "	प्रतिकाङ्क्षा
" 185	" 11		" "	अभितुष्टु
" 199	" 2	पितृ	" "	पितृ
" 202	" 13	चड०	" "	ड०
" 202	" 18	सर्व०	" "	सर्व०
" 218	" 11	गुरी०	" "	गृही०
" 219	" 9	माग०	" "	माग०
" 222	" 1		" "	०कार
" 223	" 7	०सत्त्वो	" "	०सत्त्वः
" 233	" 15	आर०	" "	आरू०
" 239	" 4		" "	भिषव
" 245	" 15	०कुल	" "	०कुला
" 257	" 17	विभिया०	" "	विभिया०
" 266	" 18	तवेव	" "	तवेव
" 279	" 22	ससंय०	" "	सुसंय०
" 283	" 17		" "	ककुड०
" 296	" 7		" "	तवेव

S. 300 Z. 1	कामप्र०	zu lesen	काम प्र०
„ 314 „ 21		„ „	मारपु०
„ 315 „ 2	०यसं	„ „	०यसं
„ 315 „ 21		„ „	पूर्व
„ 320 „ 18	दर्धक०	„ „	दर्धक०
„ 331 „ 8		„ „	ब्रह्मा
„ 334 „ 19	०यमे	„ „	०यमे
„ 339 „ 9	०गृहीत्वा	„ „	०गृहीत्वा
„ 349 „ 3	नामस०	„ „	नामास०
„ 352 „ 2	अचलत	„ „	०कत्
„ 360 „ 15	चमि०	„ „	चमि०
„ 362 „ 19		„ „	संमुख०
„ 371 „ 7		„ „	एष एव .. (अपि)
„ 381 „ 6		„ „	सार्धेन
„ 381 „ 13	नवह०	„ „	न वह०
„ 397 „ 1 u. 10		„ „	तिमिन्ने
„ 399 „ 18	अशंस०	„ „	अशंस०
„ 399 „ 21		„ „	चक्षुषा ऋ०
„ 400 „ 10 L		„ „	०क्षेपिष
„ 403 „ 20		„ „	०यराहः
„ 407 „ 5	मिथु०	„ „	मिथु०
„ 415 „ 10	सत्तो	„ „	सत्तो
„ 416 „ 15	प्रधि०	„ „	पधि०

S. 420	Z. 1	zu lesen	षड्विन्त्रि०
" 434	" 15	" "	निघो०
" 435	" 15	" "	०चते
" 436	" 1	" "	अहर्ग०
" 440	" 16	" "	निधानानि

(158) Eing

E. P. R. 4001-

Dec. 1919
25 24/9/26

Archaeological Library,

9299

Call No. B Sa 9C / Lal / 1ef

Author— Lefmann

Title— Lalita Vistara

Borrower No.

Date of Issue

Date of Return

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY

GOVT OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.